

1712.P

LOGICAE

compendium.

Peripatetica, ordinatum per Reuerendum:

Magistrum Chrisostomum Iauellum

Canapiciū ordinis prædicatorū,

nunc tandē & diu exopta-

tum prodit in lucem.

Quæ omnia recenti hac nostra editione, vt potuit fieri diligentissime, expolita sunt, atque elaborata.

Continet autem vndecim tractatus, videlicet:

Primus est de præcognoscendis.

Secundus de partibus propositionis.

Tertius de propositione.

Quartus de quinque vniuersalibus.

Quintus de prædicamentis.

Sextus de syllogismis formalibus.

Septimus de suppositionibus.

Octauus de ampliacionibus & appellationibus.

Nonus de consequentijs.

Decimus de probationibus terminorum.

Vndecimus de syllogismo demonstratiuo, in quo continetur Aristotelis doctrina in lib. poster.

Additus est ad Operis perfectionem. Tractatus de locis Dialecticis ex F. Fracisco Titelmano Hasselēn.

libris, non modo Dialecticis, sed etiam Rheto-

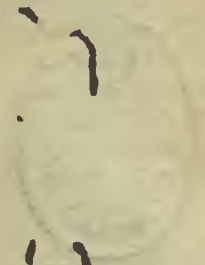
ricis, Cōcionatoribus mire utilis ac necessarius.

OLYSSIPPONÆ.

Ex officina Ioannis Blauij de Colonia.

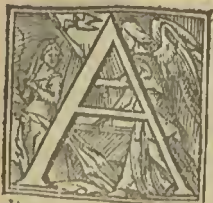
M. D. LVI.

RECEIVED

CHRISOSTOMVS CRESCENTIO
suo bene agere.

NIMADVERTENS Crescētī fili sortitū te fuisse à summo rerū conditore ingeniosum docilemq; animum tam moralibus quam speculatiuis habitibus facile decorandū. nepharium profecto atq; impium quid commississe me arbitrarer: si te quē (ut ita

dixerim) intellectuāliter genui: & a primis annis probatis moribus formare conatus, sum, permitterem iam adolescentē vulgaribus terrenis atq; mechanicis ut degenerem & mente depressum artibus & studijs inuolui: at rectius dixerim demergi atq; fœdari. Constanti igitur atque inflexibili proposito statui deo optimo aspirante te in limite disciplinabilis adolescentiæ iam constitutum, & in grammaticis græcæ latinæq; apprimè eruditum: ad eam quam appellamus logicam siue dialecticam ut pote modum & regulam sciendi, rectissimò calle deducere & erudire. Hæc namq; unica est clauis & ianua ad quoscunq; scientificos habitus. Sine ea cecutiens intellectus nescit quo tendat. Nam logica secundum magnum Albertum latitantem ueritatem aperit: errores damnat: falsitatem ostendit & rectum lumen quo in omni uere cōemplationis opere dirigimur ostendit. Hac ut fidissimò dice ad phisicas mathematicasq; disciplinas, & ad diuinam quam diuimus metaphisicam, patebit tibi aditus. Sine ea nullus artifex siue practicus siue speculatiuus præualeat, & quicunq; bsi. logica docent aut adiscunt, disputant aut dicant: uent aut determinant in incertum conceptus & uoces pro positiones & rationes iactāt. Ergo per logicam omnes sine ea nulle possunt uenari, acquiri, & perfecte sciri artes. Ut autem per rectas semitas planas & faciles ingeniolum tuum rari sed natura docilem, iuxta nota mea dirigere

ualeam: ne multiplicibus & obscuris & contra se inuicem
pugnantibus scribentium in hoc negotio tum realiter tum
sophistice siue terminaliter tractatibus inuoluaris, for-
maturus sum tibi atque ordinaturus iuxta mei consuetu-
dinem & innatam proprietatem totius logices compen-
diū ad eam quæ est apud Aristotelem & non aliter
isagogicū resolutum clarum & ordinatissimū.

Quod non modo tibi: sed & profuturis seculis
bonarum artium amatoribus quam vtile
fiet. Hoc tu tuique similes ueluti stella

immobili & clara duce pedetentim

& gradatim ad optatissimū

philosophiæ portum dedu-

cemini. Ne dubites. Vale

ingeniale decus, nec

patiaris tantos

talesque tui

gratia

sumptos frustrari

labores.

REVERENDI MAGISTRI CHR³.
 Iostomi Iauelij Canapicij ordinis Prædicatorū,
 compendium logicæ Isagogicum ad eam
 quæ est apud Aristotelem.

RDINATURVS *Logicæ* com-
 pendium prouocatis intendo nō recedere
 à uia Peripatetica. Quod dico ut præser-
 uem me à sophisticarum captiunculis quæ
 magis adiscentes confundunt quam dis-
 rigant. In quibus nonnulli per totā uis-
 tam laborant & insudant: & nunquam ad ueras doctrinas
 pertingunt. Neque enim uere scire desiderāt: sed id tantum
 q̄ secum disputantes irretiant atque decipiant. Erit igitur
 adolescentibus præsens compendium ut introductorium ad
 ea omnia quæ Aristoteles diffuse in singulis suæ logicæ libris
 pertrahauit.

Diuidemus autem ipsum in undecim tractatus.

Primus erit. De aliquibus ut uniuersalibus principijs præ-
 cognoscendis.

2. De partibus propositionis.

3. De propositione.

4. De quinque uniuersalibus siue prædicabilibus.

5. De antepredicamentis, & predicamentis: & post predica-

6. De syllogismo formali. (u'entis.

7. De suppositionibus p̄priis & impropriis: relatiuis & ab-

8. De ampliacionibus & appellationibus. (solutis.

9. De consequentiis.

10. De probationibus terminorum.

11. De syllogismo demonstratiuo, in quo continebitur tota
 doctrina Aristotelis in libro poster.

In hoc primo tractatu agendum est de aliquibus uni-
 uersalibus ut principiis, siue quorum præcognitione, ten-
 deremur in omnibus sequentibus per incognita. Hæc au-

TRACTATUS PRIMVS.

tem erunt septem, & sic præfens tract. continebit septem capita.

Primo quis fuerit vere logicæ primus & sufficiens author.

2. Quid sit logica siue dialectica.

3. Quod sit logicæ adequatum subiectum.

4. Quæ sit logicæ utilitas uel necessitas.

5. Qualis scientia sit, & sub qua parte scientiæ continetur.

6. Quomodo in partes suas diuidenda sit.

7. A quo primo incipiendum est in logica.

Caput primum. Quis fuerit vere logicæ primus author.

IN primo capite: declarandum est quis fuerit vere logicæ primus author. Tu igitur aduerte quod Aristo. in. 2. lib. elenchorum cap. ultimo: refert modum quo reliquæ scientiæ & artes primo inuenta sunt. Deinde quomodo successu temporis complementum susceperunt. Refert etiam modum quo logica inuenta est primo, & sufficienter tradita.

Quantum ad primum inquit Aristoteles quod quælibet scientia & ars ab aliquibus primis inuenta quidem est: & excogitata: valde tamen imperfecte, à posterioribus autem paulatim & subtilius elaborata adeo incrementum suscepit & tandem cõpleta est. Tu tamen aduerte quod ut inquit Aristoteles: illud primum in qualibet arte & scientia inuentum licet paruum sit: utilius tamẽ ac melius est posterioribus inuentis & additis, est enim primum scientiæ aut artis principium. Licet autem prima principia inuenta sint parua in magnitudine, sunt tamẽ maxima in virtute quoniã ab ipsis totum p̃det. Nam sicut arbor miræ altitudinis virtualiter continetur in paruo seminis grano ex quo generatur: sic ars & scientia virtualiter continentur in primis ac breuibus principijs, à primis authoribus inuentis.

Sicut autem principium primum artis & scientiæ a primo inuentum quantumcunq; paruum sit: est tamẽ optimum sic & difficillimum est, neque enim primus inuentor accepit ab alio neque in parte neque in toto: sed longa & sagaci in-

uestig

uestigatione tandem à se inuenit. Hinc est quod ut inquit Aristoteles principia prima inuenire perdifficile est, facile est autem inuentis addere. Ideo ex secundo metaphysicæ agendæ sunt gratiæ primis inuentoribus. Nam si illi non fuissent, posteriores arti aut scientiæ non addidissent, nec ad complementum perduxissent. Hoc igitur modo aliæ artes & scientiæ inuentæ sunt ac sufficienter traditæ, quia scilicet primi prima inueniunt principia parua quidem magnitudine & pauca numero: sed maxima & plurima uirtute. Deinde famosiores magisque exercitati addiderunt multa, & posteriores ex multis collegerunt magis certa superfluis aut incertis aut erroneis reiectis, sicque tandem ars & scientia huiusmodi non solum incrementum sed & complementum suscipit. Per hunc modum dicit Aristoteles in secundo elenchorum omnes scientiæ rhetorica inuentæ & acquisitæ sunt. Nam post primos rhetoriæ inuentores secutus est Thestias, post Thestiam Theodorus, post illum multi multa inueniunt & addiderunt. Hinc ars ipsa maximum iam habet incrementum, & in secundo metaphysicæ exemplificans de musica inquit. Nam si Thimoteus non fuisset, multam melodiã non haberemus. Si autem Phirnis. s. non præcessisset Timotheus, Timotheus non fuisset. s. instructus in principijs musicæ: nec eam auxisset. Aliæ igitur artes & scientiæ: primos habuerunt authores: a quibus principia deinde posteriores a quibus paulatim augmentum & sufficientiam recepinus.

Quintum ad secundum aduerte ut testatur Aristoteles in fine libri secundi elenchorum quod licet aliæ artes & scientiæ ante Aristotelem inuentæ & augmentatæ fuerint per famosos authores ut patet de scientia naturali per Thaletam & Pythagoram & Empedoclem: & Heraclitum: licet admixtam multum erroribus tradiderint quos ipse Aristoteles in omnibus physicæ partibus reprobat: De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquissimos ægyptios. De diuinis per Mercurium Termegistum & Hesiodum. De moralibus per

TRACTATUS PRIMVS.

Socratem & Platonem: & sic intellige de reliquis artibus: tamen logicæ scientia ante Aristotelem inuenta non fuit. Nihil inuenimus de ea ordinate traditum: quo ut regula sciendi dirigi posset ad sciendi intellectus ad alias scientias acquirendas. Nam ut legimus apud Platonem in Gorgia & Protagora & Eutidemosi quam logicam sophistæ conabantur ostendere se habere, non ad sciendum sed ad decipiendum utebantur, totumque studium eorum erat reddere discipulos non uerè sed apparenter scientes, cum uerè nihil in fine ad sciendi retinerent nisi captiuunculas, friuolasque ac deceptorias rationes. Hos igitur Socrates & Plato semper insectati sunt utpote non bonarum artium doctores sed & deceptores ac illusores humani ingenij. Verùm quia nec Socrates nec Plato artem hanc adepti sunt: ideo doctrinalem ordinem nec in sophistis reprobandis nec in propriis conceptibus enucleandis seruare potuerunt: & licet potentes essent ad interrogandum siue dubitandum: non tamen ad respondendum & soluendum propter logicæ carentiam. Unde Socrates fatebatur se quidem scire interrogare: at respondere nescire. Vt igitur uera sciendi regula directiua humani intellectus in artibus & scientiis inueniretur, datus est nobis ab authore nature Aristoteles, qui suo pene diuino ingenio primus logicam ueram inuenit, & secundum omnes partes ordinauit ac perfecit ut declarabimus infra diuidentes logicam descriptam ab Aristotele in partes: & assignabimus earum sufficientiam. Quoniam igitur Aristoteles hanc primus inuenit & perfecit, ideo ut primo inuentori gratiæ habendæ sunt. Quod & ipse innuit in fine secundi elenchorum dicens, De rethoricis erant multa & antiqua dicta. De syllogismis autem omnino nihil habuimus prius aliud dicere quam quod attritione querentes per multum tempus laborauimus. Si autem uideatur nobis considerantibus uelut ex his quæ à principio erant habere artem hanc sufficienter super alia negocia quæ ex traditione adacta sunt,

reliquis

reliquum erit omnium uestrum uel eorum qui audierunt hoc opus, omiſſis quidem artis indulgentiam: inuentis autem multas habere gratias. Hæc de preſenti capite dicta ſunt.

Caput ſecundum quid ſit logica
ſiue dialectica.

IN ſecundo capite ordo doctrinæ requirit ut manifeſtes
mus quid ſit logica ſiue dialectica. Oportet enim in una
quaque arte & ſcientia præcognoscere quid ſignificetur
per nomen illius ſcientiæ, & artis de qua tractandum eſt, ali
ter ad iſcens ſemper per incognita tenderet. Verum ante
quam deſcendamus ad ueram logicæ diſſinitionem, præſci
re te oportet quid ſit proprie diſſinitio, & quomodo diſfert
à deſcriptione, & etimologia, & interpretatione. Deinde
deueniemus ad propoſitum noſtrum.

Tu igitur aduerte quod in doctrina Ariſtotelis, Diſſini
tio eſt oratio indicans quid ſit res per eſſentialia: id eſt per ea
que ſunt de eſſentia, & ſubſtãtia rei, & ſine quibus rei natu
ra dari nõ poſteſt, & hæc eſt uera, & propriiſſima diſſinitio.
Ver. gra. Homo eſt animal cõpoſitũ ex corpore humano, &
anima rationali, hæc eſt uera diſſinitio: quoniã dicit, et mani
feſtat naturã hominis ſufficiẽter, & facit ipſum differre à
quolibet alio animali, & datur p ſubſtãtialia hominis que
ſunt corpus humanũ, & anima rationalis, & utrũq; eſt ſub
ſtãtia. Diximus q diſſinitio eſt oratio: quoniã ſolus unus ter
minus nõ facit diſſinitionẽ, ſed oportet ſaltẽ eſſe duos quoru
unus ſit genus, tanquã magis communis, & alter differẽtia cõ
uertibilis à diſſinito, ut tibi declarabimus in tract. de præ
dicabilibus, requiritur & copula: id eſt uerbũ ſubſtãtiũ, ut
prædicetur diſſinitio de diſſinito, ut hic. Hõ eſt animal ra
tionale. Hõ eſt diſſinitũ, animal rationale eſt diſſinitio, p ly
eſt prædicatur diſſinitio de diſſinito, ex cõſequẽti conſtat q
diſſinitio eſt oratio. Diximus indicans quid ſit res per eſſen
tialia, ut diſtinguatur diſſinitio uera à deſcriptiõẽ, & etim
mologia, & interpretatione, eſt enim deſcriptio oratio iu
dicans

TRACTATVS PRIMVS.

dicans quid sit res per accidētalia propria: id est quæ soli descripto conueniunt, ut descriptio hominis est hæc. Homo est animal stature rectæ, risibile, et beatificabile. Nā statura corporis recta, & risibilitas, & beatificabilitas sunt proprietates consequentes solam naturam hominis. Quid autem sit rei proprietas, & quomodo emanat a forma rei, & eius specifica differentia dicemus in tract. de predicabilibus.

Ethimologia uero est manifestatio unius termini minus noti adiscenti per alium terminum magis notum, & prius notum apud eundem stando tamen in eodem idiomate, ut quando exponimus hunc terminum sol, quasi solus lucens & cælum quasi omnia inferiora cælans siue tegens, & lepus quasi animal leuium pedum.

Interpretatio autem est unius termini declaratio ex uno idiomate in alio, ut chirios græce est dñs latine, & physis græce est natura latine, & in hoc sensu omnis sermo ex uno idiomate uersus in aliud dicitur interpretatus, & uersio est translatio siue interpretatio, & uertēs dicitur interpres, siue translator. Constat igitur quō per ly essentialia differt uera diffinitio à descriptione, et ethimologia, & interpretatione.

His declaratis accedendum est ad diffinitionem ueram logicam, & descriptionem & ethimologiam, & interpretationem.

Quantū ad ueram diffinitionem sic uulgariter diffinitur. Logica est scientia rationalis discretiua ueri à falso.

Dicitur scientia rationalis, ut distinguatur à scientijs, & artibus realiabus quales sunt physica mathematica, & meta physica & cætera. Quare autem, & quomodo sit scientia rationalis declarabitur tibi in cap. quinto.

Dicitur discretiua ueri à falso, ut in hoc distinguatur à cæteris speciebus sciētiae rationalis, quæ sunt grāmatica Rhetorica, & poetica. Nam grammatica uersatur, & regulat intellectum circa sermonem congruum, & incongruum. Rhetorica circa sermonem comptum, & incomptum siue ornatum, & inornatum. Poetica circa sermonem delectabi-

lem, & indelectabilem. Logica vero facit intellectum discernere inter sermonem verum & falsum. Nam ut tibi declarabitur, per logicam scire poteris, quae oratio sit vera, aut falsa, idem intellige de diffinitione, de diuisione de consequentia de syllogismo, de quocumq; alio modo argumentandi. De vero autem, & falso grammaticus, ut similiter grammaticus similiter rhetoricus & poeta ut sic, non curant. Sufficit enim grammatico si orationem congruam fecerit, & rhetorico si ornatam. & poetae si delectabilem. Si autem cum hoc sit vera, erit sibi per accidens.

Quantum ad descriptionem, sic describi consuevit. Logica est omnium artium, omnium scientiarum aptissimum instrumentum, sine qua nulla ars nullaque scientia perfecte sciri potest, & haec quidem descriptio sequitur ex praemissa diffinitione. Nam sicut ex eo quod homo est animal rationale essentialiter, sequitur quod sit animal resibile, & disciplinabile ut propriū sibi, sic ex eo quod logica est scientia rationalis discretiua veri & falsi, sequitur ut sibi propriū quod sit nostro intellectui in acquirendis caeteris artibus, & scientijs aptissimum instrumentum. Huic descriptioni consonat ea quae solet ascribi diuino Augustino, & haec est, Logica est ars artium, & scientia scientiarum, qua aperta omnes apeririuntur, & qua clausa omnes alie claudantur, eidem concordat ea quae formatur a Petro Hispano in principio sumularum suarum sub nomine dialēticae. Sumit autē dialēticā pro tota logica, & non pro parte topica de qua acturi sumus in octauo tract. Sic autem describit eam. Dialētica est ars artium: id est directiua intellectus ut regula acquirēdi alias artes, & scientia scientiarum: id est directiua eodem modo intellectus in acquirendis alijs scientijs, ad omnium methodorum: id est scientiarum principia viam habens. Nam logica dat nobis viam, & modum cognoscendi principia aliarum scientiarum, ex principijs autem cognitjs acquirimus scientiam pendentem ex suis principijs cognitjs per logicam. Via autem quam
dat

TRACTATUS PRIMVS.

dat nobis logica ad cognoscēdū principia omnīū sciētiarū est ars diffinitiuā, diuīsiuā, inductiua, argumētatiua, de quibus omnibus pertractat logica, ut declarabimus in locis suis.

Et aduerte quod scientias appellat methodos, est autem methodus proprie apud græcum, quod latinus proprie appellat callē, est autem callis uia strīctā: breuis & recta, cito ducens uiatorem ad optatum terminam. Transumptiue igitur scientiæ acq̄uistæ per logicam dicuntur methodi: quoniā per logicā breuitate, & recte ac uere adiscuntur. Hinc patet quod qui absque logica docent aut dicunt, & scribunt, & qui adiscunt semper inordinate, & infinita prolixitate procedunt, nec unquā ad ueram, & firmā rei notitiam perueniunt, nec se in dubiis resolvere, nec contra impugnantes se defensare possunt. Optimum est ergo ante omnes scientias logicam acquirere, nec cum logica uelle alias simul acquirere. Dicit enim Aristote. in secundo metaphysicæ quod absurdum est simul querere scientiam, & modum sciendi, & per modum sciendi ut dicit Commentator Auerroes intendit logicam, quæ dat modos generales, & regulas, secundum quas in qualibet scientiā procedendum est. Has autem regulas docebimus in tractatu sexto, & septimo, & octauo, & decimo. Constat igitur tibi quid sit logica diffinitiuæ, & descriptiuæ.

Quantum ad etimologiam, & interpretationem eius, aduerte, quod logica quantum ad id à quo nomen imponitur apud græcum, interpretatur de sermone scientiæ apud latinum, est enim logos sermo ethicos scientiæ, & ut sic uisus si aliud addatur cōmunis est grammaticæ, & rhetoricæ, & poeticæ, & logicæ proprie dictæ. Omnes enim sunt scientiæ de sermone, sed diuersa ratione, ut docuimus supra.

Quantum autem ad illud cui nomen imponitur interpretanda est logica scientiæ de sermone uero, & falso, & sic est scientiā distincta à grammatica, & rhetorica, & poetica, contenta tamen sub logica uniuersaliter dicta, ut est scientiæ

DE PRÆCOGNOSCENDIS.

Scientia de sermone & cætera. Et quoniam considerare ac pertractare habemus de logica directiua ueri, & falsi, & non absolute, & uniuersaliter dicta, ideo sua etimologia ac interpretatio erit hæc, ut nõ detur per manifestiora. Logica est scientia sermonis ueri, & falsi in qualibet scientia, & arte diiudicandi, ut ab his quæ videntur primo aspectu uera, & nõ sunt, & ab erroribus ac falsis liberemur, ut ueritatẽ defensare, falsitatẽ impugnare, sophisticas ratios cõtra uerũ soluere discamus, & rectũ limitẽ in omni ratiois opere prosequi ac cõseruare. Dialectica uero exponitur à Petro Hispano quasi duorũ sermo uel ratio: scilicet arguẽtis, & respõdentis in disputatione. Verũ melius est, ut exponatur dialectica quasi disputatiua, deriuatur enim apud græcũ à dialectome, q̄ est disputo latine. Hæc de presenti capite dicta sint.

Quod sit eius subiectum circa quod uersatur. Cap. 3.

In tertio cap. inuestigandum est quod sit subiectum in logica circa quod uersatur. Sed antequã descendamus ad resolutionem propositi duo præponenda sunt. Primo quot modis consueuit accipi subiectũ in doctrina Arist. secũdo quas conditiones, oportet attribuerẽ subiecto sciẽtiæ, & artis.

Quantum ad primũ aduerte quod subiectum dicitur quadrupliciter, primo de eo quod præponitur uerbo in oratione, ut homo est animal, homo apud logicum dicitur subiectum, animal dicitur prædicatum, est dicitur copula, & aduerte quod id quod dicitur grammaticus suppositum, dicit logicus subiectum, & quod dicitur oppositum, dicitur logicus prædicatum, & quod dicitur uerbum, dicitur logicus copulam. Copulat enim, & coniungit uerbum prædicatum cum subiecto, Secundo dicitur de omni substantia quæ in se recipit aliquam formam uel accidens, & in hoc sensu dicimus uanum esse subiectum caloris quia in se recipit calorem, eodẽ modo lapis in quo fit figura Mercurii dicitur subiectum figuræ. Corpus in quo recipitur anima, dicitur subiectum

Etum

TRACTATUS PRIMVS.

Etum anima. Intellectus quo recipitur scientia dicitur subiectum scientiæ, tertio dicitur de partibus materialibus ex quibus aliquid componitur, & in hoc sensu lapides, & ligna, & clavi, & cementum dicuntur subiectum domus, ut pro eodem sumatur subiectum, & materia ex qua res fit, quarto dicitur de eo circa quod agendum aut curandum, aut cognoscendum intendit homo, & in hoc sensu domus est subiectum edificatoris, dum fabricatur: corpus humanum est subiectum medici dum medicatur, cælum est subiectum astronomi dum circa ipsum speculatur, ens mobile siue corpus mobile est subiectum physici &c. Et dicitur subiectum circa quod versatur artifex, & sciens siue speculans, & considerans. Relictis alijs modis pro nunc, intendimus declarare quod sit subiectum logicæ iuxta quartum modum.

Quantum ad secundum aduerte quod subiectum sumptum quarto modo tres oportet habere conditiones simul iunctas ita q̄ si una desicit non erit vere subiectum. Primo oportet esse principale consideratum in scientia. Vnde nullum secundario aut consequenter consideratum potest esse vere subiectum in scientia. Ver. gra. In arithmetica par, & impar binarius aut ternarius, aut quæcumq; alia numeri species, non possunt esse vere subiectum, sed numerus ut numerus, primo. n. & principaliter considerat de numero, consequenter autem de proprietatibus, & speciebus numeri, secundo oportet quod omnia considerata in arte aut scientia, considerentur non secundum se, sed in ordine ad ipsum. Ver. gra. Ideo domus est subiectum artis edificatoris: quoniam circa ipsam edificandam artifex principaliter, & prima intentione intendit, & in ordine ad ipsam considerat lapides ut sunt apti construere domum similiter & ligna, & alia &c. Non n. considerat lapides ut sunt inanimati neque ligna ut vegetabilia, neque clauos ferreos ut, minerales. Hec. n. ad considerationem physici pertinent, sed ut partes aptæ ex quibus construatur & firmetur domus, tertio oportet ut per subiectum scientiæ, & artis sufficienter differat ipsa à

qu

DE PRAECOGNOSCENDIS. 8

quacūq; alia ideo grāmatica differt à rhetorica, quia in ea sub
icētū est oratio congrua, in rhetorica aut oratio compta, &
arithmetica differt à geometria, quia in ea subiectū est nume
rus, in geometria aut quantitas cōtinua diuifa in lineam, &
superficiem & corpus, ut declarabimus in predicamento
quantitatis.

His prænотatis aduerte quod cū logica sumatur duplici
ter ut supra iam diximus. s. uniuersalissime & proprie uni
uersalissime quidē ut sub se continet grāmaticā, & rhetori
cā, & poeticam & logicam argumentatiuam. Proprie uero
ut est scientia distincta à prædictis & dicitur sciētia ratio
nalis argumētatiua. Subiectū in illa uniuersalissime sumpta
est ens rationis: id est ens fabricatum ab intellectu & non
habet esse extra intellectum, quales sunt termini siue dictio
nes componentes orationem congruam aut ornatam, aut de
lectabilem, aut ueram, & suum oppositum, & argumen
tatio quæ componitur ex propositionibus modo quo dice
mus in tractatu sexto, & quidem quod ens rationis sit sub
iectum in logica uniuersalissime sumpta probatur sic. Sicut
se habet scientia realis ut physica mathematica, & metaphy
sica ad ens reale, quod est ens extra intellectū, ut homo terra
cælū &c. sic scientia rationalis se habet ad ens rationis. Sed
scientia realis uersatur circa ens reale ut subiectū: ergo sciē
tia rationalis circa ens rationis. Sed logica uniuersalissime
sumpta est scientia rationalis, ut dicemus infra, ergo subies
tum logicæ uniuersalissime sumptæ est ens rationis. Subies
tum autem logicæ proprie sumptæ est ens rationis sub dis
cursu intellectus quod est idem quod argumentatio. Et pro
batur sic. Idem est subiectum in tota scientia rationali, & in
qualibet eius parte sub diuersa tamen ratione. Sed ens ratio
nis est subiectum in tota scientia rationali quæ est logica
uniuersalissime sumpta, ergo & in qualibet eius parte sub
distincta ratione. Partes autē totius sciētiae rationalis sunt
grammatica cuius subiectum est ens rationis congruum, &
incongruum.

TRACTATUS PRIMVS.

incongruum, & rhetorica cuius subiectum est ens rationis ornatum, & inornatum, & poetica cuius subiectum est ens rationis delectabile & indelectabile, & logica proprie dicta cuius subiectum est ens rationis ratiocinatum, quod est idem quod argumentatio. Præterea, ut uidebis infra, tractabimus de terminis, & nomine, & uerbo per respectum ad orationem: quoniam sunt componentes orationem, & de oratione per respectum ad propositionem, & de propositione per respectum ad argumentationem, & illic erit status. Cui igitur omnia considerata in logica proprie dicta considerentur in ordine ad argumentationem, sequitur argumentationem quæ est idem cum ente rationis discursiuo, ut ita loquar esse in ea subiectum. Hæc de presenti cap. dicta sint, ne ingenium nouitii confundamus. Nam quid sit ens rationis, & ens reale abundantius dicemus in principio tractatus quarti.

Quæ sit logicæ utilitas, & necessitas caput quartum.

IN quarto capite declarandum est si logica proprie dicta est nobis utilis, & necessaria. Sed antequam ad resolutionem propositi descendamus, manifestandum est quibus modis aliquid sit utile, & necessarium. Tu igitur aduerte quod utile est illud quod propter aliud appetitur, ut deseruiat appetenti consequi optatum. Sic equus dicitur utilis, quia deseruit seffori in delatione proprie personæ, aut alius cuius oneris. Utile autem est aliquid duobus modis. Primo aliquid dicitur utile quod liquet in se, & secundum sui naturam non sit appetibile nec amabile immo abhominabile, tamen in ordine ad aliquem finem amatum consequendum est appetibile. Hoc modo medicina fetida & abhominabilis, dicitur utilis, pro quanto deseruit infirmo ad consequendam sanitatem, quæ alias nullo modo est appetibilis. Secundo aliquid dicitur utile, quod & in se est appetibile, & per respectum ad alterum consequendum. Hoc modo medicina delicata, & odorifera est utilis: quoniam non solum in ordine ad consequendam sanitatem, sed etiam secundum se est amabilis.

Necessarium

DE PRAECOGNOSCENDIS. 9

Necessarium dicitur aliquid sine quo res non potest esse aut fieri aut acquiri aut seruari, ut cibus est necessarius uolenti uiuere, & nauis necessaria uolenti transfretare. Hoc autem licet pluribus modis dicatur, pro nunc sufficient duo modi. Primo aliquid est necessarium sine quo res desiderata non potest absque maxima difficultate acquiri. Sic equus dicitur necessarius eunti in Franciam: quoniam & si pedester posset ire id tamen summe difficile sibi foret, secundo aliquid est necessarium sine quo ullo modo potest finis intentus haberi. Sic cibus est necessarius, similiter, & respiratio intendenti uiuere.

His praehabitis dico pro resolutione propositi, quod logica non est utilis primo modo, nam licet in se sit aspera, & difficillima adiscendi, tamen in se non est abhominabilis, cum sit uera scientia & perfectiua ac acuitiua ingenij ut alias declarabimus. Cum igitur scire uniuersaliter sit nobis appetibile, sequitur quod logica in se sit appetibilis sicut grammatica, & rhetorica, ex consequenti non est utilis primo modo, est autem utilis secundo modo: quoniam & si in se sit appetibilis, tamen ex sua prima inuentione ordinatur ut deseruiat intellectui in acquisitione aliarum scientiarum, & ideo est utilis secundo modo, est enim logica intellectui inquirenti, & uenanti ueritatem in aliis scientiis sicut canis solertissimus uenatori.

Quo ad necessitatem aliqui dicunt ipsam necessariam primo modo & etiam secundo. Arbitrantur enim quod sine logica uulla scientia potest omnino acquiri: sicut aedificator sine arte non potest aedificare. Sed id non uidetur rationaliter dictum: nam ante Aristot. inuentorem logicæ, ut sibi attribuit, apud Aegyptios & Arabes & Græcos sapientissimi fuerunt & praecipue in Mathematicis ut testatur Aristoteles in proemio metaphysices, & Iuristæ habent scientiam ciuilem, & tamen non incumbunt studio logicæ, & ideo melius est sic distinguere. Logica est duplex scilicet naturalis

TRACTATUS PRIMVS.

lis & artificialis: naturalis est discursus in matu cuilibet utē
 ti ratione. Nam cum distinguatur homo ab intelligentiis, ex
 eo q̄ illæ sunt mere intellectuales, homo autem rationalis,
 illæ simpliciter intelligunt, homo autem cum discursu. Hinc
 uidemus idiotam loquentem formare consequentias condi-
 tionales, syllogismum expositorium, & multis modis argue-
 re, & hac naturali uia argumentatiua processerunt antiqui
 & procedunt iuristæ. Verum quia natura per artem perficitur,
 & sine arte ualde defectibiliter operatur, ut patet in cā-
 tante, siue citbarizante ex naturali habitudine, antequam
 artem musices addiscat: ideo logica artificialis necessaria est
 primo modo, naturalis autem secundo modo. Nam artificia-
 lis dans modum recte & absq; errore definiendi diuidendi ar-
 gumentandi, ac respondendi, disponit & faciliat intellectu,
 ut prompte, & expedite, & ordinate, & resolute se exerceat
 in predictis actibus, quibus uenatur ueritatem, & falsita-
 tem deicit, & sine his, summa difficultate, & longissimo
 tempore, & admixtione multorum errorum, uerum ipsum
 attinget. Ergo ci est necessaria logica primo modo, secundo
 autem modo logica naturalis est necessaria: quoniam homi-
 nis natura non simplici intelligentia, sed discursu à noto ad
 ignotum procedit. Unde dixit Aristoteles in primo metaphy-
 sice quod hominum genus arte & rationibus, id est, argu-
 mentationibus uiuit, id est operatur. Vtraque autem logica
 est argumentatiua, ergo conflat quomodo est utilis & quo-
 modo necessaria. Hæc de presenti cap. dicta sint.

- Qualis sciencia sit logica, & sub qua parte scien-
 tiæ uniuersaliter diuisæ locanda sit.

Cap. V.

IN quinto capite manifestandū est, qualis sit sciētia logica,
 & sub qua parte sciētiæ uniuersalissime diuise contineat-
 tur. Ne igitur oporteat idē sepius inutiliter repetere, præ-
 nemus in primis uniuersalē sciētiæ siue philosophiæ (ut uo-
 lunt alij) diuisionem. Deinde determinabimus propositum.

Quantum

DE PRAECOGNOSCENDIS. 10

Quantū ad primū aduerte, quod ex doctrina Aristotelis colligitur haec uniuersalis philosophiae siue scientiae diuisio.

Scientiarum, alia speculatiua, alia praectica.

Speculatiuarum, alia realis, alia rationalis.

Realium speculatiuarum, alia physica, alia mathematica, alia metaphysica.

Rationalium speculatiuarū, alia grammatica, alia rhetorica, alia poetica, alia logica siue dialectica. i. disputatiua.

Praecticarum alia aetiuua, alia factiua.

Praecticarum aetiuuarum, alia ethica, alia politica, alia oeconomica.

Praecticae factiuae diuiduntur in artibus quas famose dicimus Mechanicas, & cōmuniter sunt septē, scilicet lanificiū, militia, nauigatio, agricultura, medicatio, uenatio, & ars fabrilis. Ad has reducitur oēs aliae, ut facile cognoscere poteris.

Et ne haec diuisio sit penitus incognita nouitio, dicemus compendiose quid sit unumquodque praedictae diuisionis membrum, donec ad philosophiam transeamus. Tunc enim exacte de uno quoque membro quid sit, & quid sub se contineat pertractare intendimus. Tu igitur aduerte quod apud Aristotelem (ut docet in libro sexto ethicorum.) Scientia, ut distinguitur ab opinione, & à fide, est certa, & euidens rei cognitio, quam intellectus acquirit per syllogismum demonstratiuum ut declarabimus in tractatu decimo, per hoc quod dicitur certa cognitio, distinguitur scientia ab opinione.

Quae enim opinamur, non firmiter cognoscimus, nec eis adhaeremus nisi cum formidine alterius partis. Per hoc quod dicitur euidens cognitio distinguitur à fide. Nam ea proprie credimus quibus firmiter assentimus licet sint nobis immanifesta, ut credimus Deum creatorem mundi in tempore, licet possit eum creare ab aeterno.

Scientia speculatiua est illa cuius finis est scire siue cognoscere subiectum suum, ut scientia de caelo, de Deo, de animis

TRACTATUS PRIMVS.

ma & c. est speculatiua. Neque enim per nostrum scire possu-
mus Deum aut cælum aut animam operari.

Scientia præctica est illa cuius finis non est tantum scire,
sed operari circa obiectum suum, ut scientia medicatiua &
domificatiua, neque enim addiscens ædificare, contentatur
scire ædificare, sed intendit ædificare.

Scientia speculatiua realis est illa quæ uersatur circa ens
reale, quod habet esse extra intellectum: qualia sunt corpo-
ra naturalia & cælum & diuina substantiæ, & quantitas
continua & discreta.

Scientia speculatiua rationalis est illa quæ uersatur circa
ens fabricatum ab intellectu, & quod non haberet esse nisi
existeret intellectus: quales sunt termini & dictiones ex qui-
bus componitur oratio, & ex orationibus componitur ara-
gumentatio, similiter omnis sermo congruus & incongruus,
ornatus & inornatus, delectabilis & indelectabilis, uerus
& falsus. Hæc enim omnia non essent nisi intellectus ea fa-
bricaret, intellectus autem est ratio, ideo dicuntur ens ratio-
nis, id est, ens fabricatum à ratione.

Scientia speculatiua realis physica est illa quæ uersatur
circa ens mobile, quod est ens naturale, ut cælum & elemen-
ta, & elementata.

Scientia speculatiua realis Mathematica est illa, quæ uer-
satur circa ens quantum continuum & discretum. Quantum
continuum est linea, superficies, corpus, & omnes species fi-
gurarum, & de his omnibus pertractat Geometria. Quan-
tum discretum est numerus, & de numero, ac proprietati-
bus numeri pertractat Arithmetica.

Quid autem sit grammatica & rethorica & poetica &
logica, in quas diuiditur speculatiua rationalis, & circa quæ
uersentur, iam diximus supra.

Præctica actiua est illa quæ uersatur circa humanas op-
erationes regulandas, ut bene ac moraliter fiant.

Præctica actiua ethica est quæ regulat proprias operatio-

DE PRAECOGNOSCENDIS. II

nes cuiuslibet hominis nolentis bene & uirtuose uiuere.

Politica autem quam latine dicimus ciuilem est quae regulat ex regentis prudentia publicas & ciuium actiones ut iuste & pacifice fiant.

Oeconomica uero, quam domesticam aut familiarem dicimus latine, est, quae regulat ex patris familias prudentia & auctoritate operationes totius familiae secundum quod unumquemque familiae gradum decet. Gradus autem sunt uir, & uxor parentes & filij, dominus & seruus, ex his. n. integratur familia in specie humana ut docet Arist. in. i. politicorum.

Practica factiua est illa quae uersatur circa artificia manualia, quae communiter exercentur plebeis animis, gratia lucri, & non gratia persiciendi intellectum. nec assequendi felicitatem, & ideo dicuntur mechanica, quia faciunt hominem intendere extra se, & non intra se, sicut adulter quaerens alienam dissipantem, & relinquens sibi sociatam ad bonum proprium & constitutionem familiae.

Distinctio autem sua in septem artes mechanicas notissima ac uulgatissima est, ideo eam pertransio. Constat igitur tibi uniuersalis scientiae, siue philosophiae diuisio, & compendiose quid sit quodlibet diuisionis membrum. Dixi compendiose, quoniam si ad unguem & per omnia uellem de his tractare, nouicij ingenium, qui ex simplici grammatica se ad logicam transfert, non docerem sed confunderem. Intendo autem Deo propitio in philosophia naturali & metaphisica, & morali, & politica, & aconomica paripatetica resolute, & diffuse de singulis pertractare. Nunc sufficit uelut paruulus cibum leniorem propinare, donec solidiore naturae uirtus ferre ualeat.

His praenotatis facile tibi constare potest qualis scientia sit logica, & sub qua specie diuisionis generalis scientiae contineatur. Nam si interrogaris, qualis scientia sit, respondendum est quod rationalis & non realis ratione iam assignata. Iterum respondendum quod speculatiua & non practica, &

TRACTATUS PRIMVS.

si obijciatur, q̄ non queritur gratia sui, sed gratia acquirendi alias scientias per argumentationem, respondendum est quod non propter hoc impeditur quin sit speculatiua. nam quando dicitur quod scientia practica est illa que ordinatur ad opus, intelligendum est ad opus quod sit alterius potentie quam intellectus, puta sit actus uoluntatis aut manus aut pedis. Si autem ordinatur ad regulandum opus intellectus, puta quomodo formāda sit oratio affirmatiua aut negatiua, quomodo argumentandum sit ad probandum conclusionem physicam uel mathematicam, non obstat quin sit speculatiua, aliter nec Arithmetica esset speculatiua, ordinatur. n. ad numerationē que est opus intellectus similiter Astronomia non esset speculatiua, quoniam ordinatur ad mensurandum quantitatem cœli & stellarum & eorum motum. Eodē modo nec grammatica, nec rhetorica essent habitus speculatiui, cum una ordinetur ad formandum sermone congruum & uitandum incongruum, altera ad formandum sermonem orationem, & uitandum inornatum. Constat igitur qualis scientia sit logica, & sub qua parte scientie uniuersaliter diuise contineatur. Hec de presenti cap. dicta sint.

Quomodo logica in partes suas diuidenda sit.

Caput sextum.

IN sexto capite aduerte antequam descendamus ad diuisiones logicæ, quod omnis recta & ualida diuisio debet esse per membra opposita ut h. colorum alius albus, alius niger. Si autem dicatur, hominum alius albus, alius magnus, diuisio non est ualida, quoniam non opponuntur album & magnum, quoniam stant simul in eodem. Membra autem diuisionis ualida, non se compatiuntur in eodem, sed si unum affirmatur, alterum negatur ab eodem, Verbi gratia. Si sortes est magnus, ergo non est paruus. Non sequitur autē quod si sortes est albus non sit magnus, quoniam potest esse magnus & albus. Item membra ualide diuisionis debent sufficienter euacuare diuisionem, ita quod nihil continetur sub diuisione,

nifio, quod non contineatur sub aliquo membro diuisionis. Vnde hæc diuifio eſt ualida. Animalium aliud rationale aliud irrationale, non enim poteſt inueniri animal quoniam fit rationale aut irrationale. Hæc autem non eſt ualida, Animalium aliud bipes aliud quadrupes. nã inuenitur animal quod nullum habet pedem, ut uermis, aliud eſt quintupes & aliud octupes &c. Oportet igitur fic diuidere logicam quæ partes diuidentur ſunt oppoſitæ, & ſufficienter euacuent diuiſum.

Tu igitur aduerte quæ in doctrina Ariſtotelis fundatur triplex diuiſio logicæ.

Prima eſt hæc, Logicæ alia naturalis, alia artificialis ſue ingeniouſa. naturalis eſt inditus diſcurſus, quo naturaliter homo utitur in cogitando de agendis, & per ſermonem explicando conceptus ſuos ac conferendo. Componit. n. ex ſuo ingenio orationes ex terminis, & propoſitiones & uarios modos arguendi format modo ſyllogiſmum, modo enthymema, modo induktionem, modo ab exemplo. Et hæc quidem naturali logica regulati ſue uent antiqui in ſpeculationibus ſuis, & eadem regulantur ciuiles, & negotiatores, & litigantes, & artifices mechanici, & breuiter omnis homo ratione utens. Et hæc quidem naturalis logica, eſt innata promptitudo ad talem diſcurſum ita, quæ non ab alio acquiritur, ſed rationale animal naturaliter conſequitur, inæqualiter autem iuxta maioris ac minoris ingenij differentias. Nam ſunt aliqui adeo depreſſi ingenij, quæ uix uno gradu deprehenduntur differre à bruto. Iſti pro maiori parte non logica naturali, ſed inſtinctu & motu paſſionum, more animalium operantur. Quidam autem ſunt, qui ut diuini apparent, & adeo uigent ingenio & ſubtilitate intellectus, quæ uidetur eis ſufficere promptitudo naturalis diſcurrendi, argumentandi, & reſpondendi. Medij autem ſunt innumeri.

Logica autem artificialis eſt quæ ex ingenio & longo uſu homo adinuenit, ſub certis regulis infallibilibus, modos & ſpecies propoſitionum (de quibus dicemus infra) certas regulas

TRACTATUS PRIMVS.

quibus discernimus utiles modos arguendi ab inutilibus, & uerum modum definiendi, diuidendi, & determinandi dubia proposita secundum subiectam materiam, ut declarabimus in suis propriis tractatibus. Et hæc est quam Aristoteles dicit in secundo elenchorum se inuenisse & compleuisse, & de qua nunc pertractaturi sumus.

Secunda diuisio est hæc: Logica artificialis distinguitur indocentem, & utentem. Docens quidem est quæ tradit formam definiendi terminos, & componendi ueras propositiones, & ex eis per certos modos & figuras formandi ueros syllogismos & cōsequētias & alia arguētandi genera, de quibus loquemur infra, & cōmunitè nō à proprio ingenio, sed à docente acquiritur. Hæc est quam diximus regulare intellectum in aliis scientiis acquirendis, de qua diximus quod ad omnium methodorum principia uiam habet. Logica utens, est ipsamet docens, quæ postquam didicimus, applicamus alijs scientijs acquirendis, ut optimum instrumentum regulatiuum entellectus in definiendo, diuidendo, uerum à falso discernendo, in deducendo conclusiones ex proprijs principijs, ut tibi manifestum erit in philosophia naturali. Neque enim scires definire neque diuidere eius mobile, neque probare proprietates subiecti scientiæ naturalis, nisi in logica didicisses modum definiendi, diuidendi, & demonstrandi. Tu tamen aduerte quod licet sit eadem realiter, ratione tamen distinguitur in quantum docens, & in quantum utens. Nam in quantum docens cōsideratur in se, in quantum utens rescipit alias scientiis.

Tertia diuisio est hæc: Logica docens sufficienter diuiditur in tres partes. Prima est in qua tractatur de terminis incomplexis, & hæc diuiditur in duas. In prima consideratur de terminis secundæ intentionis, & iste est liber prædicabilium. In secunda consideratur de terminis primæ intentionis, & iste est liber prædicamentorum, & post prædicamentorum. Secunda est in qua tractatur de terminis complexis, id est, de oratione, & propositione, & hic est liber per se determinatus.

peribermeias. Tertia est in qua tractatur de argumentatione, & hæc diuiditur in quatuor. In prima agitur de argumentatione syllogistica absoluta & simplici, id est, nõ applicata alicui materiae & hic est liber priorum. In secunda agitur de syllogismo demonstratiuo, & hic est liber posteriorũ. In tertia agitur de syllogismo topico, id est, probabili, & hic est liber topicorum. In quarta agitur de syllogismo fallaci, quem dicimus sophisticum, eo quod per ipsum solum generatur deceptio, & hic est liber elenchorum. Hæc est summa librorum, quos tradidit nobis Aristoteles inuentor logicæ. Reliquos autem minores tractatus quos appellamus parua logicalia, non habemus formaliter ab Aristotele. Sed posteriores traxerunt uirtualiter ex prædictis libris Aristotelis, ita quod eorum principia iam habuimus ab Aristotele, ut tibi declarabitur, quãdo agemus de consequentiis & suppositiuius &c. Et aduerte quod sufficiẽtia prædictæ diuisionis sumitur hinc. Argumentatio (ut dictũ est supra) est principale consideratum à logico uelut eius finis, non enim logicam quærimus nisi ut acquiramus habitũ faciliter & recte argumentandi ad quacunq; conclusionem. Argumentatio autem est quoddam totum constans ex propositionibus, ut tibi declarabitur loco suo, propositio uero constat ex terminis. Cum igitur eadem scientia sit consideratiua totius & partium, necesse est logicum uersantem circa argumentationem, considerare de argumentatione & partibus eius, partes autem eius sunt duplices. s. propinquæ & remotæ, propinquæ sunt propositiones: remotæ autem termini incomplexi, nam propositiones componunt immediate argumentationem. Termini autem incomplexi non componunt eam, nisi quia ingrediuntur propositionem. Ex quibus constat, quod pars prima, in qua considerantur termini incomplexi, ordinatur ad secundam, in qua consideratur propositio, & secunda ad tertiam, in qua consideratur argumentatio, & in ea completur intentio logici. Constat igitur quomodo diuidenda

TRACTATVS PRIMVS.

denda sit logica, & quæ sint eius partes sufficiēter ipsam diuidentes. Hæc de presenti cap. dicta sint.

A quo sit incipiendum in logica, & quis ordo prosequendus ne confundatur ingenium nouicii. Caput septimum.

I*n septimo capite inuestigandum est à quo primo incipiendum sit tractare in logica, & quis ordo in tractandis seruandus sit, ne nouicii ingenium confundatur.*

Quantum ad primum aduerte quonnulli considerāt logicam in quantum est dialectica, id est disputatiua, alii autē in quantum uersatur circa argumentationem, quæ nō solum potest fieri uoce sed & mente & scripto. Primi considerantes disputationem non fieri sine sermone, nec sermonem sine uoce, nec uocem sine sono, ideo à sono tanquam à priori & communiore definitiue & diuisiue dicunt inchoandum. Secundo loco à uoce definitiue & diuisiue. Tertio loco à nomine & uerbo ut habent esse in uoce & componunt orationē & propositionem uocalem, ex quibus componitur syllogismus siue argumentatio uocalis, quæ fit disputatio inter duos. Hunc ordinem seruat Petrus hispanus. Et ratio ad hoc mouens eum fuit, quia considerauit quod Aristoteles in suo libro peribermenas acturus de propositione definit nomen & uerbum ut sunt eius partes integrales per uocem, quasi quod non consideret de nomine & uerbo & oratione & propositione & argumentatione, nisi ut deseruiunt disputationi, cui non deseruiunt nisi ut sunt in uoce. reliquit ergo omnia prædicta ut sunt in mente & in scripto, & intendit modo magis famoso ac notiori ad sensum, qui est modus in uoce.

Alii autem aduertētes quod licet modus iste famosior & uulgarior sit, tamen experiētes quod omnia prædicta habent esse in anima, in uoce, & in scripto, nec unquam proferuntur uoce, nec scribuntur nisi prius mente concipiuntur, unde & dixit Aristoteles in primo peribermenas, quod ea quæ sunt in uoce, sunt earum quæ sunt in anima passionum,

DE PART. PROPOSITIO. 14

id est conceptuū notæ. i. signa, ideo arbitrati non sunt incipiendum à uoce nec à sono, sed à termino, id est dictione. Nam terminus ut est in mente componit propositionem mentalem, & ut est in uoce, componit propositionem uocalem, & ut est in scripto, componit propositionem in scripto, & quoniam nomen & uerbum & oratio possunt esse in mente in uoce & in scripto, ideo dicunt melius esse quod definiantur per terminum utpote magis communem quā per uocē. Hanc igitur uiam ut uniuersaliore sequemur, & precipue quia non cōtrariatur priori sententiæ. Nam sicut est uerum dicere, Sortes est homo, ergo sortes est animal, sic est uerū dicere, nomē est uox significatiua, ergo est terminus significatiuus. In plus enim se habet terminus quam uox quoniam uox nō uerificatur de nomine nisi ut est in uoce. Terminus autem uerificatur de nomine, in mente & uoce & scripto. Incipimus ergo à termino definitiue & diuisiue.

Quantum ad secundum aduerte quod cum termini incōplexi sint priores & simpliciores oratiōe & propositione in uia compositionis, & propositiones sint priores syllogismo, quoniam componunt syllogismum, & non cōuerso, ordo scientiæ requireret quod prius tractarem de prædicabilibus & prædicamentis, & secundo loco de propositionibus ut tractat Aristote. in libro perihermenias, & tertio loco de syllogismis formalibus & topicis & sophisticis & demonstratiuis eo ordine quo de eis tractat Aristoteles in tota arte noua. Verum quia nouus logicæ auditor transit immediate ab arte grammaticæ ad logicam, & logicus accipit à grammatica nomen & uerbum & aliquas alias partes orationis (ut dicemus) prout componunt propositionem, & propositio componit syllogismum, ideo ne nouitii ingenium inuoluantur expedit prius tractare de partibus orationis, deinde de oratione & enūtiatione, sicut etiā tractat grāmaticus modo grāmatico. Et secūdo loco tractabimus de syllogismo formalibus, & tertio loco de prædicabilibus, & quarto loco de prædicamentis.

TRACTATVS PRIMVS.

camentis. Nam absque notitia propositionis & syllogismi, non posset nouitius in illis erudiri modo logico, ut tibi manifestū erit. Deinde procedemus ad alios tractatus eo ordine quē tibi manifestabimus loco suo. Constat igitur tibi à quo incipere intendimus, & quem ordinem seruare, ne nouitii ingenium inuoluatur. Hac de presenti cap. dicta sunt.

Explicit tract. primus qui fuit de præcognoscendis ordinatus per authorem, & reuisus per eundem.

INCIPIT EIVSDEM TRACTATVS
secundus qui est de partibus propositionis.

TRACTATVS SECVNDVS.

N tractatu secundo agendum est de partibus propositionis, quæ apud Logicum præcipue sunt nomen, & uerbū. Et quoniam scire non poteris quid & quotuplex sit nomen apud logicum, similiter & uerbum nisi prius noueris quid sit terminus, & quotuplex sit. Et quod dico de termino intellige de uoce. Primum. n. quod ponitur in definitione nominis & uerbi est terminus apud communiter tractatores de logicis, apud autē Aristot. est uox. ut tibi declarauimus in tractatu precedenti. c. 7. ideo hunc tractatū diuidimus in. 4. capita. Primum, Quid & quotuplex sit terminus. Secundum, Quid & quotuplex sit nomen & uerbum. Tertium, Quid & quotuplex sit oratio. Quartum, Si logico sufficiunt duæ partes orationis, scilicet nomen rectum, & uerbum rectum.

Quid & quotuplex sit terminus. Caput primū.

IN primo cap. inuestigandū est quid sit terminus, & quot sint uniuersaliores diuisiones eius. Hic igitur duo præda sunt.

Primo

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 15

Primo definiemus terminum declarātes singulas definitio-
nis particulas. Secundo assignabimus communes, & utiles
diuisiones termini.

Quantum ad primum aduerte, quod hic non intendimus
loqui de omni significato in quo sumitur terminus in doctri-
na Aristotelis. Sumitur autē tribus modis. Primo sumitur
pro maiori, & minori extremitate, & medio, & dñr tres ter-
mini ex quibus componitur omnis uerus syllogismus. Et de
hoc modo loquemur in tract. de syllogismo formali, & abso-
luto. Secundo sumitur pro definitione rei, quæ dicitur apud
Aristotelem terminus, quoniam in se claudit, & terminat to-
tam rei definitiæ essentiã, & de hoc modo loquemur in tract.
de syllogismo topico & demonstratiuo. Tertio sumitur pro
omni eo ex quo propinque cõstituitur oratio, & propositio,
& in quod resoluitur. Et dico propinque quoniã sicut apud
grammaticum dictio componitur ex aliquibus remote, &
ex aliquibus propinque. sic apud logicum oratio & propositio
ex aliquibus componitur utroque modo. Nam apud
grammaticum dictio componitur propinque ex syllab-
bis, quoniam seipsis & non mediante alio, componitur
autem remote ex literis, quoniam non ex seipsis sed me-
diante syllaba. Sic in proposito apud logicum oratio &
propositio componuntur propinque ex terminis, quoniam
ex seipsis & non mediante alio: componuntur autem
remote ex syllabis & literis, literæ enim componunt
syllabas, & syllabæ terminos, & termini orationē. Et in hoc
tertio sensu solum intendimus in hoc tract. loqui ac definire
terminum. Sed aduerte quod in tertio sensu ad huc triplici-
ter sumi potest. s. communiter, stricte & strictissime. Com-
muniter sumitur pro omni dictione propinque componente
orationem, & sic non solum nomen & uerbum, sed etiã aliæ
orationis partes, ut pronomem, præpositio, aduerbium &c.
dicuntur termini. Stricte sumitur pro omni eo quod est uel
potest esse subiectum & prædicatum, & copula in proposito:

TRACTATUS SECVNDVS.

ne. In quo sensu nec signa uniuersalia nec particularia, nec aduerbia sunt termini, quoniã non sunt nec possunt esse per se ipsa prædicatum aut subiectum, sed modi siue determinationes eorum, similiter aduerbia sunt determinationes uerbi ut bene currit, hodie uenit &c. Stricte autem sumitur pro omni eo quod est uel potest esse extremum propositionis, extremum autem dico subiectum & prædicatum, & in hoc sensu copula non est terminus, quia non est extremum, sed iunctiuum extremorum, iunct & copulat prædicatum & subiectum. & in hoc sensu diffiniuit eum Aristoteles in libro priorum dicens, quod terminus est in quem resoluitur propositio ut in subiectum & prædicatum.

His præpositis aduerte quod hic habemus diffinire terminum non stricte nec stricte sumptum, sed communiter, aliter nõ possemus ipsum diuidere ut diuidemus infra. Nam una ex diuisionibus erit hæc, Terminorum unus est per se significatiuus, alius non per se significatiuus. Constat autem ex prædictis quod terminus non per se significatiuus, non est terminus stricte nec stricte sumptus.

Definientes igitur terminum cõmuniter & absolute sumtum dicimus quod est pars propinqua constitutina orationis, & propositionis. Dicitur pars propinqua. i. immediata orationis & propositionis ad differentiã literarũ & syllabarũ, quæ non nisi mediãte termino cõponunt orationẽ. Vnde aduerte quod sicut se habet lapides & ligna, & fundamentũ: & paries ad cõpositionem aõmus, sic literæ & syllabæ & termini ad constitutionem orationis. nam lapides & ligna non componunt immediate domum, sed componunt immediate fundamentum parietem & tectum, hæc autem immediate domum: ideo ille remotæ, hæc autem propinquæ nuntupantur. Sic in proposito, literæ & syllabæ non componunt immediate orationem, sed terminum, terminus autem immediate orationem. Patet ergo terminum esse immediatam, & proximam partem orationis ad differentiã literarũ & syllabarum.

barū. Dicitur constitutina orationis, quoniā hic procedimus ex priori: ad differentiā resolutionis quæ supponit constitutū ex partibus. Dicitur ergo cōstitutina orationis, quoniam hic intēdimus præparare materiā syllogismi, quæ est propositio, ideo inuestigamus in primis, ex quibus cōstituitur immediate propositio, & in tract. de syllogismo aperiemus ex quibus propinque & immediate constituitur syllogismus. Hæc autem diffinitio conuenit termino, in mente, in uoce, in scripto: quoniam terminus in mēte, est pars propinqua orationis mētalis, et in uoce, est pars p̄pinqua orationis uocalis & in scripto, est pars propinqua orationis scriptæ.

Viso quid sit terminus apud logicum communiter & absolute sumptus, assignandæ sunt generales diuisiones eius, ut sciamus iuxta quod membrum ponēdus est in diffinitione nominis & uerbi & orationis.

Prima diuisio. Terminorum, aliquis est per se significatiuus, aliquis nihil per se, id est per se sumptus significatiuus. Terminus per se significatiuus est ille, qui ultra seipsum aliquid intellectui representat, ut homo, animal, lapis: representat enim homo intellectui animal rationale, & animal representat animatū sensitiuū & per se motiuū, & lapis corpus terræ durum offendens pedem. Nam significare est aliquid intellectui representare. Vnde idem est terminum esse per se significatiuum, & esse per se representatiuum alicuius apud intellectū. P̄icitur ultra seipsum, quoniā representare seipsum intellectui est commune omni termino, cum sit intelligibilis ab intellectu, cuius obiectū est ens communissimum ut se extendit ad ens reale & ens rationis ut dicemus alias. Terminus nihil per se significatiuus est ille qui per se sumptus ultra seipsum nihil intellectui representat, ut buf & bas & biltris. Dico per se sumptus, ut excipiā quānō proferuntur ex intentione irridendi. Tunc enim ex proposito irridentis summūtur ut per se significatiui, sed id non est ordinariū. Nam plerūq; proferuntur aut excunt

TRACTATUS SECVNDVS.

ex ore sine proposito aliquid ultra seipsum significandi. Ad hoc autem quod sit per se significatiuus, oportet ut naturaliter, uel ad placitum in aliquo idiomate ordinarie & consuetudine firmata, sic uel sic ultra seipsum significet.

Secunda diuisio est hæc. Dimisso termino nihil per se significatiuo, ut pote inutiles proposito nostro, quando non componit orationem ordinarie ut subiectum & prædicatū, nec est pars nec determinatio eorum ad differentiam signorum uniuersalium & particularium diuidendus est terminus per se significatiuus. Et prima diuisione diuiditur in terminum per se significatiuum ad placitum. Terminus per se significatiuus naturaliter est ille, qui apud omnes homines idem ultra se ipsum representat intellectu, ut homo & animal in mente. est autem homo in mente species, siue similitudo, sine conceptus hominis. Se habet enim huiusmodi similitudo siue conceptus ut uera imago, puta Cesaris, quæ apud omnes ex sui natura representat Cesarem. Sed aduerte quod non solum terminus in mente est significatiuus naturaliter sed & quidam termini dum proferuntur, & quedam animalium signa, ut dum infirmus gemit, apud omnes representatur dolor, & dum canis latrat apud omnes representatur ira. Terminus autem per se significatiuus ad placitum, est ille qui non apud omnes idem, sed in diuerso idiomate diuersa representat, uel tantum in uno idiomate aliquid determinate representat, in alio autem nihil. Et causa huius est; quia huiusmodi termini non significat ex instinctu nature sicut interiectiues quæ non sunt bene transferibiles ex uno idiomate in aliud, sed impositi sunt ad sic significandum ex decreto & auctoritate primorum instituentium, quibus sic placuit rationabiliter tamen, in uno quoque idiomate res singulas sic uel sic nominare. Et aduerte quod ultra hoc quod terminus ad placitum differt a significatiuo naturaliter in hoc quod non apud omnes idem representat, dum profertur,

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 17

nec significat ex instinctu naturæ, sed decreto primi authoris: in duobus alijs differt. s. in modo proferendi, & in significato. Nam terminus ad placitū perfecte & distincte profertur modo nō ad sit ineptitudo linguæ ex parte proferentis. Termini autē naturaliter significatiui, ppter impetū passionis, amoris, aut timoris, aut gaudij, aut iræ; ut in pluribus truncate proferuntur, etiā remota ineptitudine linguæ. Differt etiam ex parte significati, quoniā termini ad placitū significant conceptū intellectus: illi autē magis indicant affectū appetitus, quam conceptū intellectus. Sed ne nouitius inuoluntur, hic sisto, donec fiat capax solidioris doctrine.

Tertia diuisio est hæc. Dimisso termino per se significati, uo naturaliter pro nunc: terminus significatiuus ad placitū multas sub se continet diuisiones, quarum frequens est usus in doctrina peripatetica, ex quibus una est & quidam est categorematicus, quidam syncategorematicus. Categorematicus est ille qui tam per se sumptus quam cū alio, tam in propositione quam extra, aliquid ultra seipsum intellectui representat, ut homo, lapis, curro, amo, nam homo per se solum significat animal rationale, lapis tale corpus, curro actum currendi, amo actum amandi. Syncategorematicus est ille qui per se solum sumptus nihil extra seipsum apud intellectum significat.

Si autē sumatur cum alio, puta cum nomine substantiuo uel cum uerbo, simul significat in quantum determinat nomen aut uerbum. Et sic signa uniuersalia & particularia, & propositiones, & aduerbia, & cōiunctiones sunt termini syncategorematici, id est consignificatiui. Nam signa uniuersalia determināt nomē substantiuum positū in subiecto ad stādum pro omnibus, aut pro nullo, ut omnis homo currit, nullus homo currit. Signa autem particularia determinant subiectum particulariter, ut quidā homo currit, quidam homo non currit. Prepositiones autem determinant nomen ad constructionem pro certo casu, puta ablatiuo uel accusa-

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 18

rationalē, aduertit q̄ ut est animal rationale, conuenit omni
 contento sub homine, & sic est predicabilis de quolibet suo
 indiuiduo in quid, & tunc format secundum conceptum, dis
 cens q̄ natura hominis ex eo q̄ est animal rationale est præ
 dicabilis de pluribus differentiis numero in quid, & quod
 dico de homine intellege de qualibet natura specifica conten
 ta sub animali. Terminus igitur primæ intentionis est termi
 nus significans primum conceptum, fundatum immediate in
 essentia rei, ut homo, capra, leo. Terminus autem secunde in
 tentionis est terminus significans secundum conceptum fun
 datum in natura rei mediante primo conceptu, ut genus spe
 cies, differentia, singulare &c. Et ne confundatur intellectus
 nouitij hic sisto. In tractatu autem de uniuersalibus siue præ
 dicabilibus diffusus & altius de terminis primæ & secunde
 intentionis loquemur. Et aduerte q̄ diuisio termini in termi
 nos primæ impositionis, & secunde impositionis apud nos,
 qui sequimur uiam realium non differt à precedenti. Nam
 homo in mente excogitatus, & uoce probatus, & in scripto
 positus, significat primum conceptum ideo est terminus pri
 mæ intentionis in mente, in uoce, in scripto. Et iste terminus
 species excogitatus in mente, & in uoce, & in scripto, est se
 cunde intentionis, quia significat secundum conceptum mo
 do quo diximus. Non ergo est necesse ultra diuisionem factā
 inter terminos primæ, & secunde intētionis, assignare eam
 quæ dicitur primæ, & secunde impositionis ut penitus distin
 ctam à precedenti, quæ fuit inter primæ, & secunde inten
 tionis. Hæc enim continetur in illa.

Quinta diuisio. Terminorum quidam communis, qui
 dam singularis. Communis est qui de pluribus prædicatur,
 ut homo, animal, lapis, & apud grammaticum dicitur
 nomen appellatiuum, quoniam pluribus conuenit. Termi
 nus singularis est qui de uno solo prædicatur, ut plato, &
 sortes, & apud grammaticum dicitur nomen proprium, quo
 uia uni soli conuenit. Et aduerte q̄ terminus singularis apud

TRACTATVS SECVNDVS.

logicum potest fieri quatuor modis, primo per nomen indiuidui, ut Plato studet, secundo per nomen commune adiuncto pronomine demonstratiuo, ut hic homo studet, tertio per nomen circumlocutum. i. multas circumstantias singularizatū, ut Sophronisci primogenitus filius scribit, quarto per ly, quod apud logicum, & philosophum est signum demonstratiuum, ut ly homo, ly animal &c.

Sexta diuisio. Terminorum quidam magis uniuersalis, quidam minus uniuersalis, & utrunq; membrum continetur sub termino communi. Magis uniuersalis est qui predicatur de pluribus q̄ minus uniuersalis, nam magis uniuersalis predicatur de omnibus de quibus predicatur minus uniuersalis, & in hac diuisione continetur animal & homo, nā animal predicatur de omnibus de quibus predicatur homo, & de alijs pluribus ut de omni animalium specie, homo autē tantum de contentis sub homine indiuiduis, & iuxta hanc diuisionē assignabimus ordinationē contentorū in quolibet predicamento, procedendo à generalissimo ad specialissimū.

Septima diuisio. Terminorum tam singularium q̄ cōmuniū quidam est finitus, quidam infinitus, finitus est determinati & certi significati: qui scilicet significat unam certā ac determinatam naturam, & de nulla alia uerificatur, ut homo significat solam naturam rationalem, animal solā naturam sensitiuam, &c. Infinitus est qui negat unā naturā, eam, scilicet quam significat terminus finitus, & uerificatur de quacūq; alia, ideo dicitur. Infinitus, id est indeterminatus in significando, & terminus finitus fit infinitus per appositionem non, ut non homo, non lapis, non animal. Nam non homo negat naturam hominis, & uerificatur de quacūque alia. Vnde lapis est non homo, leo est non homo &c. Et aduerte q̄ quādo terminus finitus, infinitatur per non, fit tota una dictio, ut non homo, si autem stet non, per se, & homo per se, dicitur terminus non infinitatus sed negatus, ut non homo currit, & per terminum negatum fit propositio nega-

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 19

tua hæc enim est negatiua non homo currit, hæc autem est affirmatiua, non homo puta leo currit.

Octaua diuisio. Terminorum quidam est positivus, quidam priuatiuus. Positivus est qui significat aliquam formã sine habitum perficientem suum subiectum, ut uisus perficit oculum, lux aerem, iustitia animum &c. Priuatiuus est qui significat negationem talis formæ, relinquens tamẽ aptitudinẽ in subiecto, eo q̄ est aptum habere talem formam, ut cecitas, tenebra, iniustitia, mores surditas &c. Cecitas enim significat negationẽ uisus in oculo apto habere uisum, modo, & tẽpore quo est aptus uidere. Dicitur notãter quod est aptum habere talem formã, quoniã si non est aptũ, non uerificatur de eo terminus priuatiuus, sed terminus positivus negatus ut non uidens, non lucens, nõ audiens. Unde de lapide hæc est falsa. Lapis est cæcus, uel surdus, uel tenebrosus, hæc autem est uera. Lapis est non uidens, non audiens, non lucens.

Nona diuisio. Terminorum quidam abstractus, quidam concretus. Abstractus est qui significat formã per se sine cõnotatione subiecti, ut color, sapor, albedo, dulcedo, anima, iustitia &c. Concretus est qui significat formam connotando subiectum, ut coloratũ, albũ, nigrum, animatũ, iustum &c. Et aduerte q̄ hæc diuisio coincidit cum illa, de qua erit sermo in antepredicamentis, scilicet Terminorũ quidam est denominans, ut grãmatica, hic est idem q̄ abstractus, quidam denominatiuus, ut grammaticus, &c. est idem q̄ concretus.

Decima diuisio. Terminorum quidã incomplexus, quidã complexus. Incomplexus est ille, qui est terminus simplex, uel compositus, uel unicus in se plures terminos per se significatiuos ad placitũ, ita tamen q̄ habent uim unius. Exemplum primi homo, capra, leo, exemplum secũdi. Scutifer, armiger, exẽplum tertij paterfamilias, primo genitus, sanctus Georgius, Summus pontifex. Cõplexus est ille, qui in se aggregat plures terminos per se significatiuos ad placitum, qui non habent uim unius, sed sine aggregati, sine separati retinent suũ

TRACTATVS SECVNDVS.

Propriū significatū. Et sic terminus cōplexus semper est oratio, aliquando sine uerbo, ut homo albus, animal uolatile, in qua secunda pars determinat, & limitat primā, aliquādo cū uerbo, ut homo est albus. Unde logici uniuersaliter dicunt q̄ terminus in cōplexus est ut dictio. Cōplexus autem ut oratio. Tu tamen aduerte q̄ terminus complexus cōiter nominatur per orationē infinitiuam, ut deum esse trinum, hominem esse risibilem, que oratio dicitur esse quid complexum, & enun- ciabile, ut ibi manifestabitur, cum loquemur de modalibus.

Vndecima diuisio. Terminorum quidam significant sine tempore quidam cum tempore. Significare sine tempore est significare rem absolute sumptam non mensuratam aliqua differentia temporis, cuius differentie siue partes sunt præsens, præteritum & futurum, & hoc modo significat nomen & pronome sumptum loco nominis. Nam dum dico homo, aut animal, homo significat rem que est homo absolute, & non in quantum præsentem, aut præteritam, aut futuram. Tu tamen aduerte q̄ licet nomen significet sine tempore, nihil tamen prohibet aliquod nomen significare tempus, aut partem tēporis, ut hæc nomina, tempus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus. Nam licet significant tempus, non tamen aliquid distinctum à tempore, & mensuratum tempore. Per oppositum autem significare cū tempore & significare rem adiuncta aliqua differentia temporis. Et hoc modo uerbum, & participium significat in tempore. Verbi gratia curro, & currens, significant cursum pro tempore præsentis, & non aliter, cucurri pro præterito & c. Unde significare sine tempore, ut dicemus infra, proprie conuenit nomini, oppositum autem conuenit uerbo.

Duodecima diuisio. Terminorum quidam uniuocus, quidam equiuocus, quidam analogus. Uniuocus est qui sub una definitione naturam unam significat siue sit una specie, siue una genere, ut homo sub hac definitione, q̄ est animal ratio- nale, significat naturam humanam que est una specie, &

animal

DE PARTIBVS PROPOSITIO: 20

animal sub hac diffinitione, q̄ est corpus animatum sensitiuum, significat naturā animalis, que est una genere. Acquiuocus est qui sub distinctis rationibus, & absq; ordine, & immediate plures naturas significat distinctas. Specie, ut canis significat immediate canem celestem sub hac definitione. q̄ est sydus in ore signi leonis, & canem latrabilem sub hac definitione q̄ est animal iracundū, & canē marinū sub hac definitione q̄ est animal aquaticū simile cani terrestri. Analogus est, qui sub distinctis rationibus uel sub ūna. inaequaliter participata plures naturas quodam ordine prioris, & posterioris significat. Exemplum primi. Sanum sub hac ratione q̄ est esse adaequatum in humoribus significat animal sanum, sub hac ratione q̄ est esse causatiuum sanitatis significat medicinam sanam, sub hac ratione quod est esse indicatiuum sanitatis, significat urinam sanam. Prius tamen. dicitur de animali, posterius autem de medicina, & urina: quoniam non nisi in ordine ad animal sanum. Exemplum secundi. Ens sub hac ratioe q̄ est cui debetur esse, significat prima substantiam, deinde accidens. quoniam substantia est ens simpliciter, & accidens est ens secundū quid, & solum in ordine ad substantiam. Hic terminantur uniuersaliores diuisiones que in doctrina peripatetica frequenter sunt in usu, tam in libris terminorum logices, quam philosophic. Prepositio autem sunt, ut nouitius paulatim assuescat, & ne simus coacti frequenter singulas repetere. Hac de .i. cap. dicta sunt.

Quid & quotuplex nomen & uerbum.
apud logicum: Caput secundum.

In secundo capite inuestigandum est quid & quotuplex sit nomen & uerbum apud logicum sunt etiam principales partes propositionis, ut tibi manifestum erit. Primo igitur agendum est de nomine, secundo de uerbo. Et quoniam hic intendimus agere de partibus propositionis, & de propositione, & de syllogismo, non solum in uoce, sed & in mente, & in scripto, ideo describemus ea non per uocem, sed ter-

TRACTATUS SECVNDVS.

minimum qui est communis nomini & uerbo in mente, in uo-
 ce, in scripto. in reliquis autem nō recedemus à uia, & modo
 definitiō seruato à Petro Hispano, qui logicam suā forma-
 uit ut compendium logicæ totius tradita nobis ab Aristote-
 le, excepto libro posteriorū. Non enim Petrus Hispanus for-
 mauit tractatum aliquem correspondentem libris postero-
 rum, hac sorte ratione, quoniam existimauit nouitium peni-
 tus incapax syllogismi demonstratiui, Nos autem facilia-
 ri modo quo poterimus particularē tractatum formabimus
 ut paulatim assuescat nouitij ingenium, & ne subito auditus
 libri posteriorum confusus retrocedat. Licet autem Aristot.
 in libro perihermenias, & Petrus eius imitator definiant no-
 men & uerbum per uocem, & nos per terminum, tamen nō
 erimus oppositi, nisi in hoc, quod nos magis ample, illi autem ma-
 gis striete definerunt. Considerarunt enim partes orationis
 solum ut sunt uocales, nos autem ut possunt esse mentales, &
 uocales, & scriptæ. Unde sicut dicit Aristote. & Petrus quod
 nomen est uox, similiter & uerbum, dicemus nos quod est termi-
 nus, sub quo continetur terminus uocatus qui dicitur uox & c.

Primo igitur agentes de nomine definiemus quid sit apud
 logicum, & si multiplex est.

Quantum ad primum aduerte quod nomen ad mentem Aria-
 stotelis in uoce, in scripto est terminus per se significatiuus
 ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata aliquid
 significat finita & recta.

Primo dicitur quod est terminus, quoniam nomen est pars pro-
 pinqua orationis & propositionis, ut patet. Et quoniam ter-
 minus est quid magis commune quam sit nomen, ut patet ex
 op. præcedenti. Nam & uerbum est terminus, nō tamen est nomē,
 ideo in hac definitione ponitur terminus ut genus. Nam ut
 declarabimus in tract. de syllogismo dialectico, primus termi-
 nus in definitione positus, est loco generis, quoniam communis-
 sior est ipso definito, reliqui autem ponuntur loco differen-
 tiæ ut declarabimus.

Secundo

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 22

Secundo dicitur per se significatiuus, ut excipiantur termini non per se significatiui, ut *bus*, & *bas*, & termini syncategorematici ut signa uniuersalia & particularia, ut *omnis*, *nullus*, *aliquis*, quæ licet apud grammaticum sint nomina, non tamen apud logicum, quoniã per se sumpta non possunt esse prædicatum nec subiectum propositionis, sed tantum determinat subiectum aut prædicatum ut docuimus in tercia diuisione terminorum.

Tertio dicitur ad placitum ad differentiam termini significantis naturaliter, ut interiectiones, quæ constant non esse nomina quaniã non declinantur per casus, nec sunt subiectum aut prædicatum propositionis nisi in suppositione materiali, ut *heu* est interiectio, *heu* est bisyllabum, & ad differentiam termini, id est, conceptus in mente, qui naturaliter significat ut declaratur in prima periber.

Quarto dicitur sine tempore ad differentiam uerbi, quod significat cum tempore. Quid sit significare sine tempore, & cum tempore iam docuimus in undecima diuisione terminorum, & diximus quod non inconuenit aliquod nomen significare tempus, uel partem temporis, ut *dies*, *hora* non tamen cum tempore. Vide tu illic.

Quinto dicitur cuius nulla pars separata aliquid significat, id est, si nomen diuidatur in partes suas, quæ sint syllabæ ut *pater*, & omne nomen simplex, uel quæ sint diëctiones, ut in nomine composito, ut est *pater familias*, uel *scutiferus*, & sumantur per se. i. extra totum nomen nihil significant. Quod sic intelliges, aut nihil omnino significant ut *mare*. Nam nec *ma*, nec *re*, per se sumpta aliquid significant. Vel si aliquid significant, non tamen habent illud significatum, quod habent in toto nomine. V. G. Hoc nomen *dominus* significat principem. Si autem resoluat in *do* & in *minus*, *do* utique significat. s. actum dandi, & *minus* significat oppositum magis, sed ut componuntur *dominus* nihil significant. s. de significato *ly dominus*. Idem intellige de nomine composito, cuius partes separatae & si aliquid

quid

TRACTATUS SECVNDVS.

quid significat, non tamen illud quod significat totum nomē
 compositum, ut pater familias significat rectorē familie. Pa-
 ter autem per se sumptus significat genitorem, & familia fa-
 miliam, ita q̄ in toto significant unum, separatē autē signifi-
 cant duo. Et hæc expositio est communis apud ueros logicos.
 Vñ Auicenna recitat in logica sua aliquos dixisse, q̄ uerbiū
 incomplexū est cuius nulla pars separatē aliquid significat,
 scilicet quod sit de intellectu & significato totius quoniam
 nihil prohibet aliquid aliud significare, ut magister: nā ma-
 gis aliquid significat: & ter, sed non retinent significatum
 quod significat magister nec in totum nec in partē. Et sic pas-
 tet q̄ hæc definitio conuenit nomini tam simplici, quam com-
 posito, tam primitiuo, quam deriuatiuo, dum modo intelli-
 tur, ut exposuimus.

Sexto dicitur finitus ad differētiā uoninis infiniti, quod
 & si apud grammaticum sit nomen, non tamen apud logicū
 quoniam apud ipsum nomen est illud, quod potest esse subie-
 ctum & predicatum in propositione. Subiectū autē & præ-
 dicatum oportet, ut determinate aliquid significant, aliter
 propositio esset inutilis, nec deseruiret syllogismo formando.
 ab intellectu pro inquirenda ueritate. Vnde & terminus equi-
 uocus inutilem facit propositionē, nisi sumatur determinate.
 Verbi gratia. Canis cælestis luccet. Sed ut docuimus in diuisio-
 ne septima terminorum, terminus infinitus nihil determinate
 significat, ideo cum non possit esse subiectum & predica-
 tum propositionis non est nomen apud logicum nisi secundū
 quid, ut dicatur nomen non simpliciter sed nomen infinitū,
 sicut solemus dicere quod chimera non est nomen reale sed
 nomen fictum, quia nihil significat sed imaginarie.

Sed dices, apud logicum hæc est propositio. Non homo
 eurrit, ergo potest esse subiectum, & per consequens nomen.
 Respondetur. Tales propositiones sunt inutilis si teneatur no-
 men infinitum in sua infinitate & in determinatione. Si au-
 tem determinetur sic dicendo. Non homo id est, asinus cur-

ut tunc propositio erit utilis, sed nomen infinitum non remanet infinitum, sed æquualet finito.

Septimo dicitur reclus ad differentiam obliquorū, qui nō sunt nomina apud logicū. Nomē enim est apud ipsum quod secundum se aliquid significat, & secundū se potest esse subiectum propositionis. Sed obliqui neutrum habent ex se. Nō primum, quia significatum trahunt à reclus, sicut & deriuatur ab eo. Reclus autem sicut non deriuatur ab alio sic non accipit significatum ab alio casu, sed habet à se. Non secundum, quia si apud logicum formatur propositio per uerbum impersonale, ut Platonis interest legere: ly Platonis non est subiectum, nisi resoluatur in reclusum sic. Ille cuius est legere est Plato. Sic intellige de alijs. Præterea solus reclus sufficit ad formandam propositionem perfectam & maxime de secundo adiacente, ad quā non sufficit nomē obliquum. Hæc enim est perfecta. Deus est, homo est, hæc autem imperfecta. Dei est, hominis est. Non ergo obliqui merentur dici nomina sed sint casus nominum. Hæc de definitione nominis apud logicum realem & peripateticum dicta sint.

Quantū ad secundū. s. quotuplex sit apud logicū. i. in quantum potest esse subiectū & prædicatū propositionis, constat, ex dictis quod non est multiplex, quoniā solum nomen reclusū & finitum potest esse secundū se subiectū & prædicatum in propositione modo quo exposuimus. Vnde logicus à grāmatico sumit sibi reclusum ut necessarium ad formandum absolutā propositionem significatiuam ueri & falsi. Reliquos autem casus sumit ad bene esse, & magis propter seruandā congruitatem quam ueritatem sermonis, ne uideatur logicus despici re regulas grammatices. Hæc de nomine dicta sint.

Quantum ad uerbum aduerte quod ad mentem Aristote. uerbum, tam in uoce quam in scripto sic definiendum est. Verbum est terminus per se significatiuus ad placitum cum tempore, cuius nulla pars separata aliquid significat, finitus & reclus extremorum unitiuus.

TRACTATUS SECVNDVS.

Terminus ponitur loco generis sicut in definitione nominis, quia est communior uerbo. Nam omne uerbum est terminus: sed nō econuerso. Per se significatiuus ponitur eadem ratione sicut in definitione nominis similiter ad placitum ad differentiam interiectionum & uerbi mētalis, quoniam significant naturaliter, ut diximus in definitione nominis. Cum tēpore ponitur ad differentiam nominis, & pronominis, & cōuenit in hoc cum participio quod uenit à uerbo. Quid sit significare cum tempore, & quare uerbum & participiū significat cum tempore, uide in diuisione undecima terminorum. Cuius nulla pars separata aliquid significat, intelligendum est de uerbo tam simplici quam composito, sicut exposuimus in definitione nominis, in hoc enim uerbum conuenit cū nomine. Finitus ponitur ad differentiam uerbi infiniti. Infinitur autem uerbum sicut & nomen per appositionem negationis, ut non curro non laboro. Quod quidem apud logicum nō est uerbum, quoniam nihil determinate significat, sicut nec nomen infinitum. Unde faceret propositionem inutilem: nisi determinetur sicut diximus de nomine infinito, sic dicēdo sortes, non currit. i. scribit. Rectus ponitur ad differentiam uerbi obliqui, est autem uerbum obliquum apud logicum uerbū präteriti & futuri temporis, & uerbū cuiuslibet modi præter modum indicatiuum. Unde quædam sunt uerba obliqua ex tempore tantum, sicut uerba præteriti temporis, & futuri indicatiui modi, ut amaui, a uerbo. Quædam autem ex modo tantum uti imperatiua tempore præsentis. Quædā ex modo, & tempore, ut uerba optatiua, & subiunctiua, & infinitiua temporis præteriti & futuri. Idco autem apud logicum non sunt uerba, quoniam nō faciunt primo & per seipsa propositionem ueram aut falsam, sed per reductionem ad uerbū indicatiui modi & temporis præsentis. Nam hæc non est uera Cæsar fuit, nisi quia aliquādo fuit uerum dicere Cæsar est. Similiter hæc non est uera. Eclipsis erit, nisi quia aliquando erit uerum dicere: eclipsis est. Quoniam igitur solum uerbū

rectum

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 23

rectum. i. modi indicatiui presentis temporis facit per seipsum propositionem ueram & falsam, & sola propositio indicatiua presentis temporis. facit syllogismum demonstratiuum, id est, scientialem ut tibi declarabitur in tract. de syllogismo demonstratiuo, ideo dignatur logicus recipere à grammatico solum uerbum indicatiuum presentis temporis, & præcipue sum, es, est: quoniã in ipsum ut dicemus resoluntur omnia uerba dicta adiectiua. Extremorum unitiuus ut in hoc distinguitur à nomine & pronomine sumpto loco nominis, nam illa sunt uel possunt esse extrema in propositione, id est subiectum & prædicatum, uerbum autem non, sed habet uere extrema. Vnde dicitur apud logicum copula, quoniam copulat prædicatum cum subiecto. Item in hoc distinguitur à participio, & licet significet cum tempore ut uerbum tamen non potest esse copula, nec facit per seipsum orationem perfectam, dicendo sortes legens, sed est necesse subintelligere uerbum. Verbi gratia, sortes est legens, uel sortes legens est studiosus. Constat igitur quid sit uerbum apud logicum, & quare solum uerbum rectum. i. quod non deriuatur ab aliquo priori: quale est uerbum solum indicatiui modi temporis presentis, meretur dici absolute uerbum. Reliqua autem tempora: & modi dicuntur obliqui siue casus uerbi recti, quoniã descendunt, & deriuantur ab eo.

Quotuplex autem sit uerbum apud logicum, non est immorandum ex quo solum uerbum rectum meretur apud ipsum dici uerbum ex ratione iam dicta. Sed apud grammaticum ideo est multiplex uerbum: ut patet in coniugationibus uerborum, & in regulis suis, quoniam non attendit ad formandum propositionem ueram aut falsam, sed congruam, & uitare incongruam, & quoniam per omnes temporis differentias, & omnes modos uerborum formari potest, & alio modo per uerbum actiuum, alio modo per passiuum &c. ideo apud grammaticum uerbum multipliciter diuiditur. Nam grammaticus concedit istã utpote congruã: homo est asinus quã negat logicus, ut falsam.

TRACTATUS SECVNDVS.

at falsam. Hæc de. 2. cap. dicta sint.

Quid sit & quotuplex sit oratio apud logicum.

Cap. III.

IN tertio cap. postquam actum est de partibus orationis agendum est de ipsa oratione ut de toto constituto: cuius præcognitio ideo necessaria est quoniam scire non possumus, quid sit enūciatio & propositio, ut tibi manifestabitur infra, nisi prius notum fuerit quid, & quotuplex sit oratio. Hic igitur tria agenda sunt, primo quid sit, secundo quotuplex sit, tertio quæ orationis species sit propositio.

Quantum ad primum aduerte q̄ ad mentem Aristotelis oratio in uoce & in scripto, sic definiri debet. Oratio est terminus per se significatiuus cōplexus ad placitum, cuius partes separate aliquid significant.

Primo dicitur est ter. per se signifi. ea ratione, qua dictum est de nomine & uerbo: & ponitur loco generis, quoniam cōmunior est. Nam omnis oratio est terminus per se significatiuus: sed non e conuerso. Distum est enim q̄ nomen & uerbum sunt termini per se significatiui, nō tamen sunt oratio.

Secundo dicitur complexus ad differentiam nominis & uerbi, quorum nullum siue simplex, siue compositum, est terminus complexus. Quid autem sit terminus complexus uide in diuisione decima terminorum, & illic inuenies quomodo proprie conuenit orationi.

Tertio dicitur ad placitum, ad differentiam orationis mentalis, quæ significat conceptum mentalem complexum, qui conceptus significat naturaliter, sicut diximus de nomine, & uerbo mentali. Præterea, q̄ oratio in uoce, & in scripto significet ad placitum, probatur sic. Partes sue scilicet nomen, & uerbum significat ad placitum, ut docuimus in cap. præcedenti ergo & ipsum totū cōstitutū ex eis, q̄ est oratio.

Quarto dicitur cuius partes separate aliquid significant, id ponitur ad differentiam nominis & uerbi, quorum partes, ut docuimus in eorum definitionibus, non significant aliquid separate.

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 24

Separate, modo quo illic exposuimus, partes autem orationis sunt termini categorematici, intelligendo de partibus principalibus sicut intendit Aristote. & non de partibus secundariis, que possunt esse propositiones aduerbia &c. Termini autem categorematici tam in oratione, quam extra retinendum suum significatum, ut docuimus in diuisione tertia terminorum. Vnde si fiat hæc oratio, homo albus currit, homo extra hæc orationem significat animal rationale, sicut & in oratione, & albus significat habens albedinem. Tu tamen aduerte quod licet sit commune omni orationi habere partes que separate aliquid significant, non tamen id fit uno modo in omni oratione, nam si oratio sit sine uerbo, ut homo albus, partes sue aliquid significant modo, quo significat dictio. Si autem fiat oratio simplex per uerbum, ut homo est animal, partes sue separate eodem modo significant, scilicet ut dictio. Si autem fiat oratio subiunctiua, ut si ueneris ad me dabo tibi equum, partes sue sunt due orationes ut patet. Vnde si separentur, significabunt non ut dictio, sed ut oratio. Verum quia resoluitur in duas orationes, & due orationes in terminos componentes, ut ego dabo, tibi equum, ideo commune est omni orationi quod partes sue separate aliquid significant, ut ut dictio, aut ut oratio.

Sed dices. Quare in hac definitione non apponitur finitus & rectus, sicut in definitione nominis & uerbi, præcipue quia dictum est quod nomen infinitum non potest esse subiectum nec prædicatum, nec uerbum infinitum potest esse copula, assisti uolenter nec nomen obliquum nec uerbum obliquum.

Respondetur quod ideo non apponitur, quia in definitione non debent poni nisi que conueniant omni contenti sub definito, non omnis autem oratio formatur ex nomine & uerbo finito, & recto. Nam hæc est oratio, non homo currit, & hæc, Casonis est legere, & hæc, homo currit. Quando autem diximus quod nomen infinitum, & obliquum non possunt esse subiectum, non sumus locuti de oratione, sed de propositione

TRACTATUS SECVNDVS.

propositione, quoniam sola oratio indicatiua presentis temporis ut dicemus est propositio. Quoniam igitur aliqua oratio potest componi ex nomine infinito, & obliquo, similiter ex uerbo, & aliqua non, puta propositio, ideo non dicitur res etus neque finitus, sed abstrahit ab utroque. Constat igitur quid sit oratio apud logicum.

Quantum ad secundum aduerte, q̄ apud logicum oratio prima diuisione diuiditur in orationem perfectam & imperfectam, deinde utrunq; diuisionis membrum subdividitur, uidebis infra.

Oratio perfecta est illa quæ perfectum sensum generat in animo audientis. i. quæ audita quietat, quo ad significatū intentum à proferente uel scribente, animum auditoris, Verbi gratia. Sortes intendit notificare Platoni statum regis, & dicit. Rex ualet fortis in bello contra hostes. Hac oratione audita quiescit animus audientis. Quod si dicat. Rex contra inimicos, & non ultra procedat, imperfectum sensum generat in animo audientis, id est non quietat ipsum ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiens q̄ rex cōtra inimicos, & ultra non proceditur, dubitare incipit utrum praeualeat, an succubat contra inimicos suos, patet igitur orationis prima diuisione apud logicum.

Oratio perfecta continet quinque species, quæ sunt indicatiua temporis presentis, & omnium temporum modi indicatiui, ut Petrus amat, amabat, amauit, amauerat, amauit imperatiua, ut fac ignem: deprecatius, ut oro Deū pro me: optatiua, ut utinam te uideam doctum: coniunctiua, ut si ueneris ad me, honorabo te. Omnes iste dicuntur perfectæ, quoniam audite quietant animum audientis quo ad earum significatum, nec ipsum suspensum tenent.

Tu tamen aduerte, q̄ imperatiua, & deprecatia nō differunt penes modum nec tempus uerbi, sed penes appositionis respectus. Nam utraq; sit per modum imperatiuum, sed deprecatia sit proprie ad superiorem: imperatiua autem ad inferioriorem:

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 25

viorem. Itē aduerte q̄ cōiunctiua ad hoc q̄ sit oratio perfectē oportet, ut cōplectatur duas orationes, aliter nō quietat animum audientis, ut patet, reliquæ uero species per unicam orationē quietam audientem, ideo per seipsas sunt perfectæ.

Oratio autem imperfecta tres continet species secundū q̄ tribus modis potest formari. Nam formatur per nomen substantiuum cum adiectiuo, ut homo albus animal risibile, uel per duo substantiua per appositionem, ut animal homo, deus pater, deus filius. Et hæc est prima species, & formatur per solum infinitiuum, ut sortem currere. Si autem apponatur sum, es, est, cum termino modali erit perfectæ: ut sortem currere est possibile. Et hæc est secūda species, & formatur p uerbum incipit, & desinit, ut sortes incipit, sortes desinit. Si autem apponatur infinitiuum efficitur perfectæ, ut sortes incipit conualescere, sortes desinit scribere, & hæc est tertia species. Item aduerte q̄ oratio perfectæ potest fieri per unicum nomen, uel unicum uerbum, & maxime quando sit responsiua interrogatiue. Ut si quis à te petat. Quis uenit domum, & respōdeas, Petrus, Vel sic, nunquid sortes uenit? & respōdeas: uenit. Cōstat igitur quomodo diuidēda sit oratio apud logicitē

Quantum ad tertium aduerte q̄ sola oratio indicatiua est primo & per se propositio. Dico primo & per se quoniā aliæ species non fiunt propositio, nisi reducantur ad indicatiuam. Vnde ista, si homo uolaret, haberet alas, non est propositio, nisi reducatur in istam, si homo uolat habet alas. Et indicatiua præteriti aut futuri temporis, non est propositio nisi reducatur ad indicatiuam præsentis temporis. Nam ista, Adams fuit, ideo est uera, quia aliquando fuit uerum dicere. Adams est scilicet quando Adams existeret. Ratio autē propter quam apud logicum sola oratio indicatiua est primo & per se propositio est, quia intentum logici est uti oratione ad inuestigandū uerum & falsum, ergo eam proprie recipit, quæ secundum se significat uerum & falsum, & hæc est indicatiua. Nam aliæ potius deseruiunt affectui mentis quam quod

TRACTATVS SECVNDVS.

sunt ordinatæ ad enunciandum uerum & falsum conceptû animi aut intellectus. Quod patet hinc. Imperatiua indicat uoluntatem superioris per imperium, optatiua indicat desiderium siue affectum optantis. Prædicatiua indicat affectû inferioris erga superiorem per supplicationem. Coniunctiua autem licet uideatur exprimere uerum aut falsum conceptû mentis, non tamen determinate, sed suspensiuæ, est enim condicionalis quæ ut dicemus in cap. de hypotheticis nihil ponit in esse. Indicatiua autem determinate dicit uerû aut falsum. Nam hæc est determinate uera, homo est animal, & hæc determinate falsa homo est lapis, ideo sola meretur dici propositio. Proponitur enim intellectui ut per eam formet syllogismum, & per syllogismum deueniat in ueram conclusionis notitiam. Constat igitur quæ orationis perfecta species meretur logice dici propositio. Vnde aduerte, q̄ logicus non tantum magni facit orationem congruam & ornata, quãtum ueram, ita quod etiam si esset incongrua & inornata, modo uerum & falsum enunciet, accepta est apud logicum, propterea logicus acceptat istam, Deus seruitur ab homine licet eam reprobet grammaticus negans seruior inueniri passiuum. Hæc de presenti cap. dicta sint.

Si logico sufficiunt duæ orationis partes scilicet
 nomen rectum, & uerbum rectum.

Caput martum.

IN capite quarto inuestigandum est si duæ orationis partes scilicet nomen & uerbum rectum sufficiunt logico. Tu igitur aduerte, quod logicus rationabiliter recipit tantum duas, ut sibi necessarias, grammaticus autem octo. Ratio uero differentie est hæc. Logicus & grammaticus, differunt sine. Intendit enim logicus scire discernere uerum a falso, grammaticus autem intendit scire discernere congruum sermonem ab incongruo. Ad consequendû primum sufficiunt nomen

DE PARTIBVS PROPOSITIO. 26

nomen & uerbum, quoniam sufficiunt ad componendū propositionē, quæ est significans uerū uel falsum, ut tibi manifestabitur in tract. sequenti, ad formandū congruum sermonem, & distinguendū ab incongruo non sufficiūt nomen & uerbum, sed oportet uti propositionibus, & aduerbijs & cōiunctionibus, &c. Et ideo ut grammaticus habeat omnē modum formandi sermonem congruum necessarie sunt sibi plures partes orationis, quàm nomen rectum & uerbum rectū. Et quoniam iste dūc sibi sufficiunt, ideo appellat eas categorematicas, id est per se significatiuas, alias autem syncategorematicas, id est simul significatiuas. Quis autē sit terminus cate. & syncate. diximus in diuisione tertia terminorum.

Sed dices. Logicus indiget pronomine demonstratio, ut quando descendit sub subiecto propositionis uniuersalis affirmatiue uel negatiue dicendo, omnis homo est animal, ergo & hic homo est animal, & hic est animal, &c. Item indiget participio, ut dicemus in tracta. sequenti, quādo reseruit propositionem factam de uerbo adiectiuo in suum participium & sum es est, ut sortes currit, sortes est currens, ergo saltem quatuor partes orationis sunt ei necessariae, scilicet nomē & pronomen, uerbum, & participium.

Respondetur nomen & pronomen apud logicum sunt, ut una pars, quoniam utitur pronomine loco nominis, & participium stat cum nomine, & uerbo. Cū nomine quidē, quoniā potest esse subiectum propositionis sicut & nomen, ut legens currit, & stat cum uerbo, quoniā significat cū tēpore, ut docuimus supra, & ideo apud logicum identificantur nomini & uerbo licet apud grammaticum remaneant distincte.

Constat igitur quot sint partes orationis necessarie dialektico ad formandam propositionē, & ex propositionibus syllogisum. Hæc de presenti cap. dicta sint.

Explicit tractatus secundus compendij logices peripateticæ ordinatus per auctore, & fuit de partibus propositionis:

INCIPIT TRAC. TERTIVS,
qui est de propositione & spe-
ciebus eius.

TRACTATVS TERTIVS.

IN hoc tertio tractatu agendum est de propositione, gratia cuius præmissimus tractatum præcedentem, in quo actum est de partibus eius, & de genere p quod definienda est, & hoc est oratio ut tibi manifestabitur. Diuidemus autē ipsum in sex capita.

Primo agendū est de propositione definitiue & diuisiue prima diuisione.

Secundo agendum est de categorica simplici & de omnibus eius diuisionibus.

Tertio agendum est de propositione hypotbetica & eius speciebus.

Quarto agendum est de propositione categorica modali.

Quinto agendum est de equipollentiis propositionum categoricarum simplicium, que sunt oppositæ contrariæ, subalternæ, contradictoriæ, & subalternæ.

Sexto agendum est de equipollentiis modalium oppositarū.

De propositione, quid sit & eius prima diuisionē. Cap. I.

IN primo capitulo agendam est de propositione quid sit & quotuplex in genere siue prima diuisione.

Quantum ad definitionem aduerte, & sic definitur de mente Aristotelis. Propositio est oratio uerum uel falsum significans indicando.

Primo dicitur oratio, loco generis, est enim in plus generis quam propositio dictum est enim in tractatu præcedenti, & oratio perfecta distinguitur in quinque species, ex quibus sola indicatiui modi est propositio, ergo omnis propositio est oratio

oratio perfecta, sed non e conuerso, ex consequenti est genus propositionis, propositio autem est species orationis perfectæ. Sicut animal est genus hominis, homo autem est species animalis. Nam omnis homo est animal, sed non e conuerso.

Secundo dicitur uerum uel falsum significans. Pro cuius notitia aduerte, quod cum propositionem alia sit affirmatiua, alia negatiua, ut declarabimus infra, Significare uerum in affirmatiua est significare rem sicut est. Verbi gratia hæc est uera, homo est rationalis, quia sic est ex parte rei. Vnde hominem esse rationalem est uerum. Significare uerum in negatiua est significare rem sicut non est. Verbi Gratia hæc est uera, homo non est asinus, quia sic est in re. Vnde hominem non esse asinum est uerum. Significare falsum in propositione affirmatiua est significare rem aliter quam sit. V. G. hæc est falsa, homo est lapis, quoniam significat hominem esse lapidem & tamen aliter est. Significare falsum in propositione negatiua, est non significare rem sicut est. V. G. hæc est falsa, homo non est animal, quia non significat sicut est. Nam homo est animal, ergo falsum est ipsum non esse animal. Dicitur ergo in diffinitione, uerum uel falsum significans ad differentiam orationum imperfectarum, ut homo albus, asinus rudibilis, & oratio infinitiua, ut sorte currere, & oratio famularis, ut Sortes incipit, nisi enim aliud addatur, non solum non quietant animum audientis, sed nec dicunt aliquid de uero aut falso nisi cõpleantur per aliud. V. G. Si ly homo albus addatur homo est albus. Si ly sorte currere addatur, est uerum uel possibile uel contingens. Si ly Sortes incipit addatur, esse bonus. Constat igitur q̄ per se sumptæ nihil dicunt de uero aut falso.

Tertio dicitur indicando quod dupliciter exponitur, primo indicando, i. est oratio modi indicatiui uerum uel falsum significans. Vnde alii definiunt propositionem dicentes, quod propositio est oratio indicatiua uerum uel falsum significans. Et id ponitur ad differentiam orationum perfectarum

TRACTATUS TERTIVS

que sunt per alios modos, per imperatiuum, optatiuū, &c. Nam iste ut docuimus in tract. precedenti in cap. tertio potius deseruiunt nobis ad manifestandum affectū mentis quā uerum aut falsum conceptum intellectus. Orationes etiam modi indicatiui temporis præteriti & futuri, non significāt primo & per se uerum & falsum, nisi reducantur ad unam temporis presentis indicatiui ut in eodem loco docuimus. So la ergo oratio indicatiua temporis presentis meretur dici p^opositio, quia sola sufficit ad formandum syllogismū, alie autem non, nisi reducantur ad illam: ut tibi manifestū erit in tracta. de syllogismo formali. Sicūdo ab aliquibus exponitur h^o indicatiuo. i. asserendo. Verum id non uidetur cōuenire omni propositioni: sed tantum propositioni in materia naturali que necessario est uera. & in materia remota, que de necessitate est falsa. In materia autem contingenti cū possit esse uera & falsa, non potest dici assertine sed opinatine quod significet uerum aut falsum, ideo melius est stare in prima expositione, que etiam est de mente Aristote in .i. periber. Quid autem sit & quomodo fiat propositio in materia naturali & contingente & remota dicemus infra in hoc met. tractatu. Constat igitur quid sit propositio apud logicum.

Quantum ad primam diuisionem propositionis aduerte quod ad mentem Aristotelis in .i. periber. diuiditur primo in categoricā & hypoteticam, dicitur categorica grece prædicatiua latine, categorizo enim grece & prædico latine. Dicitur hypotetica grece, sup^opositina latine, est enim grece hyp. sub latine, & thesis grece, positio latine. Ratio autem diuisionis est hæc, quia omnis propositio significat uerum aut falsum, & est quid compositum & omne compositum est resolubile in sua immediate componentia. Vel ergo propositio componitur ex terminis immediate, & in eos resoluitur immediate, & nō in aliud immediate. Et sic est categorica, que componitur immediate ex subiecto & prædicato & copula, modo, quo dicemus infra. Vel cōponitur immediate ex duobus

bus orationibus per aliquam coniunctionem puta ergo, si, & uel, & immediate in eas resoluitur, & ille immediate in terminos, & sic est hypothetica, ut dicemus in cap. tertio huius tractatus. Categorica uero diuiditur in simplicem & modalem. Simplex est in qua prædicatum simpliciter dicitur de subiecto, ut homo est animal. Modalis est in qua prædicatū dicitur de subiecto non simpliciter sed cum modo & determinatione, ut homo est animal necessario, homo est albus contingenter. Et de modali agemus in cap. quarto huius tractatus. Hæc de primo cap. dicta sunt.

De propositione categorica & omnibus eius diuisionibus. Caput secundum.

IN secundo cap. inuestigandum est, quid sit propositio categorica & quot sint eius diuisiones, & de singulis agendum est excepta modali, de qua agemus loco suo, primo igitur definiemus eam, deinde accedemus ad diuisiones.

Quantum ad definitionem aduerte, & ad mentem Aristotelis sic definitur. Propositio categorica est propositio quæ habet subiectum prædicatum & copulam tanquam principales partes suas. Ponitur propositio loco generis. Omnis enim propositio categorica, est propositio, sed non e conuerso. Nam & hypothetica est propositio, & tamen non est categorica. Dicitur quæ habet subiectum & c. hoc totum ponitur ad differentiam hypotheticæ, cuius partes principales sunt due orationes, in quas immediate resoluitur: ut patet in ista. Si tu curris, tu moueris. Principales partes & immediate non sunt termini, sed istæ due orationes: tu curris, & tu moueris. Primæ autem & mediæ sunt termini ex quibus hæc oratio componitur, tu curris, & hæc tu moueris. Dicitur igitur quod principales partes categoricæ non sunt orationes, sed termini, ex quibus immediate componitur, quorum unum est subiectum, alterum prædicatum, alterum copula: ut homo est animal, homo est subiectum, animal prædicatum, est copula, coniungit enim prædicatum cum sub-

TRACTATUS TERTIVS,

iecto. Sed adverte: ut scias quomodo in omni categorica est
 subiectum copula & predicatum, quod fit tribus modis, pri-
 mo per uerbum sum, es, est, de tertio adiacente. Est autem ca-
 tegorica de tertio adiacente quando post sum, apponitur ali-
 us terminus: ut sortes est animal. In hac constat de subiecto
 & predicato & copula, secundo fit per uerbum adiectiuum.
 Est autem apud logicum omne uerbum adiectiuum, præter
 sum, es, est, in quod resoluitur omne uerbum adiectiuum &
 in suum participium: ut Sortes currit sic resoluitur. Sortes
 est currens. Sortes est subiectum, currens predicatum est co-
 pula, tertio fit per uerbum sum, es, est, de secundo adiacente.
 Est autem categorica de secundo adiacente, quoniam post
 sum, es, est, alius terminus nõ sequitur, ut Deus est & crea-
 tum est & in hac est assignare subiectum predicatum & co-
 pulam alio modo quam in prædictis, assignatur autem dupli-
 citer, primo sic, deus est. i. deus est habens esse, deus est sub-
 iectum, habens esse est predicatum, est copula, secundo sic.
 Deus est, id est deus est existens. Deus est subiectum existens
 predicatum, est copula. Nonnulli dicunt quod in categori-
 ca de secundo adiacente, est gerit uicem copula & predica-
 ti, & id uidetur innuere Aristotiles in primo periber. ubi de
 finiens uerbum inquit & est semper eorum que de altero
 predicatur nota. i. uerbum semper se tenet a parte predicati.
 Constat igitur quid sit propositio categorica simplex.

Sed dices quare magis dicitur categorica. i. prædicatina
 quam subiectiua, cum tam subiectam quam predicatum sint
 partes eius? Præterea quare terminus præcedens uerbum sum
 es, est, dicitur subiectum, subsequens autem dicitur predica-
 tum, & ipsum uerbum substantiuum dicitur copula?

Respondetur ad primum, quod omne compositum igno-
 minandum est a parte sua digniori, Vnde homo dicitur
 rationalis & intellectualis ab anima intellectuali, que dignior
 est in eo quam sensitua & uegetiua. Predicatum autem dig-
 nius est subiecto quoniam est sicut forma, subiectum uero
 sicut

sicut materia, & dicemus infra q̄ talia sunt subiecta, qua
lia permittuntur a praedicatis. Congruè igitur dicitur catego
rica .i. praedicatiua & non subiectiua.

Ad secundum dicitur q̄ ideo terminus praecedens uerbū
dicitur subiectum, quia de eo dicitur praedicatum ita q̄ sub
iicitur praedicato. Unde & grammaticus appellat ipsum sup
positum. Terminus uero subsequens uerbum dicitur praedica
tum, quia praedicatur & dicitur de altero id est de subiecto.
Unde apud grammaticum dicitur appositum. Et aduerte q̄
totale subiectum est omnis terminus praecedens copulam, si
ue unus siue plures sint. V. G. homo est animal, homo est sub
iectum, homo magnus & honoratus est princeps in ciuitate,
subiectum sunt omnes illi termini praecedentes, pars autē
subiecti quilibet eorum. Idem intellige ex parte praedicati.

Sed dices. Quare subiectū & praedicatū per se inuicē notificā
tur siue definiuntur, cū definitio circularis uideatur inutilis?

Responde tur quia habent respectum ad inuicem, subieo
ctum enim respicit praedicatum & praedicatum respicit sub
iectum, sicut filius respicit patrem, & pater filium. Respecti
ua autem conuenienter per se inuicem notificantur & defi
niuntur, quoniā mutua habent dependentiā. Sed de hoc altius
loquemur in traēt. de praedicabilibus, pro nunc sustine tu in
uenis ne inuoluaris. Constat igitur tibi quid sit propositio ca
regorica.

Quātum ad eius diuisiones aduerte, ut habeas plenam de
his notitiam, sic disponende sunt.

Prima diuisio. Propositionum categoricarum, alia affir
matia, alia negatiua.

Secunda. Alia uera, alia falsa.

Tertia. Alia alicuius quantitatis, alia nullius.

Quarta. Alicuius quantitatis alia uniuersalis, alia parti
cularis; alia indefinita, alia singularis.

Quinta. Alie participant utroq̄ termino, alie altero, alie
nullo.

TRACTATUS TERTIVS.

Sexta Participantium utroque termino, alie participant utroque termino eodem ordine, alie ordine conuerso.

Septima Participantium utroque termino siue eodem ordine siue conuerso, quedam formantur in materia naturali, quedam in materia contingenti, quedam in materia remota.

Octaua Participantium utroque termino eodem ordine tã in materia naturali, quam in materia contingenti & in materia remota quedam sunt contrarie quedam subcontrarie quedam contradictorie, quedam subalterne.

Nona Participantium utroque termino ordine conuerso & in triplici materia siue naturali siue contingenti siue remota quedam conuertuntur conuersione simplici, quedam conuersione per accidens quedam conuersione per cõtrapositionẽ.

Omnes istæ diuisiones dantur de propositione categorica simplici quæ dicitur de inesse, id est in qua prædicatum simpliciter & siue determinatione facta per aliquem sex modorum, scilicet uerum falsum necessarium contingens, possibile impossibile, dicitur de subiecto. Quæ autem ex his diuisionibus conueniat etiam categoricæ modali dicemus in capitulo quarto huius tracta. De singulis autem diuisionibus agendum est in specie & ordine, quo præpositæ sunt.

Verum antequam descendamus in specie, quoniã aliqua prædictarum diuisionum datur de substantia propositionis, aliqua de qualitate, aliqua de quantitate ut tibi declarabitur infra, ideo ad uniuersalẽ notitiã diuisionẽ, quæ fiet toto hoc nostro opere, ne simus coacti idem prius repetere, præponendi sunt oēs uniuersales modi, quibus solet fieri diuisio. Tu igitur aduerte quod in doctrina Aristotelis diuisio fit quatuor modis generalibus.

Primo generis in species.

(generalibus.)

Secundo totius in partes.

Tertio uocis significata.

Quarto diuisio secundum accidens.

Diuisio generis in species, fit duobus modis primo generis in species subalternas, ut quãdo diuiditur corpus per anima-

tum & inanimatum, & animatum per sensituum & non sensituum, secundo generis in species specialissimas, ut quando diuiditur color per albedinem & nigredinem. Et hanc diuisionem cognosces in tracta. de prædicabilibus.

Diuisio totius in partes fit quinq; modis, primo quando totum diuiditur in partes subiectiuas indiuiduales, ut quando diuiditur homo in sortem Pla. Ioannem, Petrum, &c. Secundo quando totum diuiditur in partes essentielles, ut ens naturale compositum diuiditur in materiã & formã, sicut diuiditur homo in animã & corpus, tertio quando diuiditur totum continuũ in partes suas integrales, ut domus in fundamentũ, tectũ, & parietẽ, & corpus animalis in partes, quæ sunt membra sua, ex quibus interrogatur corpus, quarto quando diuiditur totum discontinuum in partes suas, inter quas & si non sit continuitas est tamen ordo & proportio. Hoc modo diuiditur exercitus in milites, equites, pedites, &c. Quinto quando diuiditur totum potentiale siue potestatiuum in partes suas potestatiuas, ut quando diuiditur anima p potentias suas & uirtutes suas, ut tibi manifestabitur in libro de anima, & infra manifestabimus tibi, & in libro de syllogismo Thopico.

Diuisio uocis in sua significatio fit tribus modis, primo uocis uniuocæ in significata uniuocæ, ut qñ diuiditur hõ in sortẽ & platonẽ, &c. secundo uocis æquiuocæ in significata æquiuocata, ut qñ diuiditur cancer in stellã siue signum cœlestẽ, & aquaticũ animal, & morbũ, tertio uocis analogicæ qñ significata analogata, ut qñ diuiditur sanũ, in animal sanũ, urinã sanã, medicinã sanã, cibũ sanũ, aerẽ sanũ, exercitium sanũ, &c. Et hanc diuisionem cognosces in tracta. de presentis.

Diuisio secundũ accidẽs fit tribus modis, primo subiecti in accidentia, ut hominũ alius paruus, alius magnus, alius albus, alius niger, alius medio colore coloratus, secundo accidẽtis in subiecta, ut accidentiũ, quæ sunt in hoĩe, aliud in aĩa, ut sciẽtia, aliud in corpore, ut agilitas, &c. tertio accidẽtis in accidẽtia, ut accidẽtiũ, quædã dura, quædã liquida, quædam lucida

TRACTATVS TERTIVS

lucida, quæ dâ tenebrosa, & hæc diuisa manifestabitur tibi in philosophia naturali & præcipue in libro d' generatione.

Isti igitur sunt modi uniuersales famosiores apud Aristotilem, quibus modis fieri consuevit diuisio.

Quantum ad primam diuisionem, quæ est per affirmatiuam & negatiuam aduerte, quod affirmatiua dupliciter definitur, primo sic, Categorica affirmatiua est propositio in qua prædicatum affirmatur de subiecto, ut homo est albus. Sed aduerte q̄ tunc prædicatum affirmatur de subiecto quãdo negatio non præcedit copulam, q̄ si præcedit negatio, negatur prædicatũ de subiecto, & efficitur negatiua, ut hic Sortes non est albus. Si autem subsequitur non efficitur negatiua, sed permanet affirmatiua, ut homo est non albus. Itẽ aduerte q̄ alio modo affirmatur prædicatum de subiecto in affirmatiua uera & in falsa, nam in uera affirmatur re & uoce quia sic est in re, sicut dicitur, ut homo in re & uoce est risibilis. In falsa autem affirmatur uoce tantum & non re. Nam licet dicam quod homo est asinus tamen non sic est in re, secũdo definitur sic, Affirmatiua est in qua uerbum principale affirmatur de subiecto, ut homo est animal. Dicitur in qua uerbum principale affirmatur ad differentiam uerbi secundarii quod si negatur uel affirmatur, propter ipsum nõ fit propositio affirmatiua nec negatiua. Vnde ista nõ est negatiua. Sortes qui nõ currit, mouetur, nec ista est affirmatiua. Sortes qui currit non mouetur. Nam in prima licet uerbum secundarium, quod est, currit, negetur, tamẽ principale quod est mouetur, affirmatur, ideo permanet affirmatiua. In secũda autem fit opposito modo, ideo permanet negatiua. Et ratio huius est, quia uerbum secundarium se tenet à parte subiecti, quod patet resolueno in suum participium siue est uerbum siue passiuũ, ut hic. Sortes qui nõ currit, id est. Sortes currens mouetur, sortes qui currit, id est. sortes currens non mouetur. Subiectum autem coniunctum participio affirmatiua negatiua non facit propositionem esse affirmatiua uel

negatiua

negatiuam, sed negatio cadens super uerbum principale siue immediate, ut quando subsequitur subiectum, ut homo non est asinus, siue mediate, ut non homo est animal, dummodo sumatur negatio negans, & non infinitans terminum, cui opponitur, nam si infinitaret, non faceret negatiuam. Vnde hæc non est negatiua. Non homo currit, quoniam ly non homo est nomen infinitiuum, &c. Vnde non homo currit, æquipollet isti, asinus qui est non homo currit. Constat autem hanc esse affirmatiuam. Patet igitur quid sit categorica affirmatiua.

Categorica negatiua dupliciter definitur. Primo sic, categorica negatiua est propositio in qua prædicatū negatur de suo subiecto, ut homo non est lapis. Secundo sic, est propositio in qua uerbum principale negatur. Dicitur uerbum principale ad differentiam uerbi secundarii, quod ut docuimus siue affirmetur siue negetur, non facit propositionem affirmatiuam aut negatiuam. Et aduerte, quod propositio potest fieri affirmatiua uel negatiua dupliciter scilicet explicite & implicite. Si explicite fit per nomen & uerbum indicatiui modi, ut homo est risibilis. Si implicite potest fieri per unicum terminum, ut quando dicimus, homo est risibilis, & e conuerso, hęc conuerso æquipollet uni propositioni, quæ est hæc, & risibile est homo. Item aduerte quod diuisio per affirmatiuam & negatiuam non solum conuenit categoricæ sed etiam hipoteticæ, & modali, quomodo autem fiat hipotetica affirmatiua & negatiua similiter modalis, dicemus agentes de eis. Nunc autem sustine, ne confundaris ut nouus auditor. Hæc de prima diuisione dicta sunt.

Quantum ad secundam diuisionem categoricæ scilicet per ueram & falsam, aduerte quod categorica uera, tam affirmatiua quam negatiua dupliciter definitur. Primo sic, uera est, quæ significat uerum, id est significat rem sicut est, si est affirmatiua, uel significat rem sicut non est, si est negatiua. Sed de hac satis diximus in capitulo præcedenti in de-
clarando

TRACTATUS TERTIVS

clarando definitionem propositionis secundo autem sic defini-
 nitur. Vera est illa, cuius significatum primarium est verum.
 Significatum autem primarium est illud quod exprimitur
 per orationem infinitivam. V. G. hæc est vera, Deus est bonus
 quoniam deum esse bonum, est verum. Sic. n. est in re. Dico cuius
 primarium significatum est verum ad differentiam secundarij.
 secundarium autem est quod continetur in primario & se-
 quitur ad illud. V. G. primarium huius, homo est rationalis,
 est esse rationalem, ad hoc autem sequitur esse animal, esse
 animatum, esse corpus, esse subiectum. Iuxta igitur significa-
 tum primarium & secundaria indicanda est propositio ve-
 ra, quoniam est vera primo & per se ex eo; ex secundario au-
 tem est tantum consequenter. Nam bene sequitur quod si for-
 tes est homo, for. est animal. sed non econverso, ut declarabi-
 mus in tract. de consequentiis. Similiter falsa dupliciter defi-
 nitur. Primo sic, falsa est que aliter significat quam sit in re,
 ut hæc est falsa, homo est asinus, quia significat hominem esse
 asinum, & tamen aliter est in re, quia in re non est asinus, sed
 homo siue rationalis, & de hac definitione iam diximus in
 cap. precedenti in definitione propositionis. Secundo sic, fal-
 sa est illa cuius primarium significatum est falsum. V. G. hæc
 est falsa homo est asinus, quia hominem esse asinum est fal-
 sum, cum sit rationalis, & asinus irrationalis. Quod si fieret
 iudicium secundum secundarium significatum, quod est esse
 animal, esset vera. Nam hæc est vera homo est animal, non
 tamen sequitur, ergo est asinus, ut declarabitur tibi in tract.
 de consequentiis. Hæc de secunda diuisione dicta sint.

Quantum ad tertiam diuisionem scilicet quod aliqua est
 alicuius quantitatis, aliqua nullius. Alicuius quanti-
 tatis est illa, cuius subiectum stat pro aliquo vel pro aliquibus
 omnibus vel pro nullo, ut declarabitur in diuisione
 Nullius quantitatis est illa cuius subiectum suspenditur a
 propria denominatione, ratione probationis termini præce-
 dentis ipsum qualis est exclusiua exceptiua reduplicatiua, de
quarum

quarum probatione acturi sumus in tract. de probationibus
ter. tunc. n. apparebit tibi quomodo iste probantur non ratio
ne subiecti, ut probatur uniuersalis particularis &c. sed ra-
tione signi siue syncategorematis, ut exclusiua per tantum, re-
duplicatiua per in quantum exceptiua per preter &c. Tu igitur
sustine donec exercitatus magis fueris, & ad predictum
tract. deuenimus. Hæc de tertia diuini. pro nunc dicta sint.

Quantum ad quartam diuini. scilicet quod propositio uniuersalis
cuius quantitatis alia est uniuersalis, alia particularis, alia
indefini. alia sing. duo agenda sunt, primo declarandum est quo-
modo hæc diuisio est sufficiens, secundo pertractandum est de
quolibet eius membro.

Quantum ad primam aduerte quod quantitas propositionis at-
tenditur penes subiectum prout stat per pluribus aut pro uno solo.
Potest igitur considerari subiectum dupliciter. Primo si stat per
uno solo. Secundo si pro pluribus, si pro uno solo, ita quod uni so-
lo conuenit facit propositionem singuli. si pro pluribus, hoc du-
pliciter, quia uel pro pluribus indeterminate uel determinate,
si indeterminate sic facit propositionem indefini. si determi-
nate dupliciter quia hæc determinatio subiecti uel fit per signum
uniuersale affirmatiuum uel negatiuum, ut omnis nullus,
& sic est propositio uniuersalis, uel fit per signum particula-
re affirm. uel nega. & sic est propositio particularis. Costat igitur
quod hæc diuisio est sufficiens. Et si queras quid sit quantitas
propositionis. Respondeo quod sicut quantitas substantie pro-
prie accipitur iuxta mensuram longitudinis, & latitudinis &
profunditatis, sic quantitas propositionis sumitur iuxta mensu-
ram subiecti, prout uerificatur predicatine de uno uel pluri-
bus. Constat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiens, & quid sit
& de sumitur quantitas propositionis.

Quantum ad secundam aduerte, quod propositio uniuersalis
dupliciter definitur. Primo sic, propositio uniuersalis tam
affirm. quam nega. est illa, in qua subijcitur ter. communis sig-
no uniuersali determinatus.

TRACTATUS TERTIVS

Primo dicitur in qua subiicitur terminus communis. i. pō-
nitur in subiecto terminus communis. i. qui potest cōuenire &
prædicari de pluribus, & apud grammaticum dicitur nomē
appellatiuum, ut homo, capra, leo.

Secūdo dicitur signo uniuersali determinatus. Signa uni-
uersalia sunt quedam affirmatiua ut omnis quilibet quisq;
negatiua sunt, nullus, nihil, neuter, dicunt uniuersalia quia
faciūt stare subiectū p̄ omnibus aut p̄ nullis ut ista est uni-
uersalis affir. omnis homo est animal. Verificatur enim sub-
iectum pro quolibet homine in singulari. Nam si omnis ho-
mo est animal ergo & iste, & iste, & iste, & sic de omnibus
aliis est animal.

Tertio dicitur determinatus. i. modificatus siue limita-
tus ad standum non absolute, sed pro omnibus aut pro nullo.
Diximus. n. in tertia diuisione terminorū, quod signa uni-
uersalia sunt termini syncategorematici, quoniā sumpti cū
alio. i. cum nomine substantiuo determinant ipsum in propo-
sitione ad standum pro omnibus aut pro nullo.

Sed aduerte, quod signum uniuersale ad hoc quod faciat
propositionem uniuersalem simpliciter & proprie debet ap-
poni subiecto in recto & explicite. Nam si apponitur subie-
cto in obliquo non facit eam uniuersalem simpliciter, sed se-
cundum quid. Vnde ista cuiuslibet hominis asinus, currit,
non est uniuersalis absolute, quoniam signum non apponi-
tur ly asinus, quod est principale subiectum, sed ly hominis
quod quoniam est obliquus est secundarium sine partiale su-
biectū. Vnde prædicta propositio absolute est indefinita, ut
tibi declarabitur. Dicitur explicite, quoniam si ponitur im-
plicitate uel uirtualiter uel cum distinctione, non facit propo-
sitionem uniuersalem formaliter, sed tantum interpretati-
ue. Sicut sunt ista, totus sortis est minor sorte, totum quædam
est in mundo est in oculo meo. Non homo currit, &c.

Quomodo autē sint uniuersales interpretatiue declarabi-
tur tibi in tract. de probationibus terminorum, ubi distingue-
mus

DE PROPOSITIONE.

33

mus de toto, & quomodo ista æquipoleat uniuersali negatiue non homo currit, declarabitur tibi in cap. de æquipoleantibus categoricarum. Nunc autem sisto ne te inuoluam. Similiter aduerte, quod uniuersalis affirmatiua potest fieri dupliciter, scilicet collectiue ut omnes Apostoli sunt duodecim; & distributiue, ut omnis homo est risibilis. Et iterum distributiue potest fieri dupliciter, scilicet absolute & acommo- de. Verum quomodo fiant & quomodo uerificentur; declarabitur tibi in tract. de suppositionibus, pro nunc sustine. Hæc de propositione uniuersali dicta sunt.

Propositio particularis est illa, in qua subiicitur terminus communis signo particulari determinatus.

Dicitur in qua subiicitur ter. communis, ea ratione quæ & in propositione uniuersali.

Dicitur signo parti determinatus, ad differentiã propositionis uniuersalis: est autem signum particulare determinatio termini communis qui est subiectum in hac propositione; per quod designatur subiectum accipi non pro omnibus subiecto contentis, sed pro aliquibus uel pro aliquo: ut quidam homo currit ergo uel iste uel iste, uel iste currit: & sufficit quod uerificetur pro aliquo posito quod tantum unius currat.

Et aduerte, & propositio particularis potest fieri multis modis. Primo quando subiectum est ter. communis cum signo particulari tam affirmatiue quam negatiue: ut quidam homo currit, quidam homo non currit. Secundo per ly aliquid sumptum adiectiue: ut aliquid est in manu tua. Hæc est particularis uirtualiter, quoniam ly aliquid sic exponitur aliquid qua res est in manu tua. Dico sumptum adiectiue quoniam sumptum substantiue facit propositionem indefinitam uel dicemus. Tertio quando subiicitur ter. communis cum signo uniuersali, sed signo præponitur negatio: ut non omnis homo currit, hæc enim æquipollet huic: quidam homo non currit. Quarto quando subiicitur ter. communis cum signo uniuersali affirmatiuo; sed præponitur negatio et postponitur:

TRACTATVS TERTIVS.

ut hic, non omnis homo non currit, equipollet enim huic, quidam homo currit. Sed tertium & quartum modum declarabimus sic esse in cap. de equipollentiis categoricarum. Hæc de propositione particulari dicta sint,

Propositio indefinita est illa, in qua subiicitur terminus communis, nullo signo uniuersali uel particulari determinatus: ut homo currit.

Primo dicitur in qua subiicitur termini. communis eadem ratione, qua dictum est in definitione propositionis uniuersalis & particularis.

Secundo dicitur nullo signo ad differentiam propositionis uniuersalis & particularis.

Tertio dicitur nullo signo uniuersali uel particulari ad differentiam exclusiue, in qua ponitur signum tantum, & in reduplicatiua, in quantum, quæ signa quoniam non sunt uniuersalia, nec particularia, ideo non faciunt propositionem alicuius, quantitatis.

Sed dices, quare dicitur indefinita, cū equipollet particulari. Nā idē sensus est dicere, aliquis hō currit, et hō currit.

Respondetur, dicitur indefinita. i. indeterminata, quia acceptio sui subiecti non determinatur ad certam quantitatem secundum modum enunciandi per signum uniuersale uel particulare: licet supponat subiectum determinate. ut dicemus in tract. de suppositionibus: & quando dicitur quod idē sensus est dicere: quidam homo currit & homo currit, conceditur quo ad suppositionem & uerificationem, sed non conceditur quo ad modum enunciandi, & sic intendimus ipsam esse indefinitam, & non quo ad uerificationem & suppositionem. Sed pro nunc sustine, donec tractemus de suppositionibus. Hæc de propositione indefinita dicta sint,

Propositio singularis est illa in qua subiicitur terminus discretus uel termini. communis cum pronomine demonstratio primitiue speciei, ut Plato currit. Iste homo comedit. Ille homo dormit.

DE PROPOSITIONE.

34

Primo dicitur in qua subiicitur ter. discretus, ad differentiam
 tiam propositionis uniuersalis & particula. & indefinitae, in
 quibus subiicitur ter. comunis. Opponitur autem ter. discre-
 tus ter. comuni, quoniam discretus de uno solo est aptus praed-
 icari & grammaticus appellat nomen proprium q. uni so-
 li conuenit, ut Plato. Communis autem est aptus de pluribus
 praedicari, ut homo & animal, & grammaticus uocat ipsi
 nomen appellatiuum, quod pluribus conuenit.

Secundo uel termini. communis eam pronomine demonstra-
 tiuo. Nam licet termini. communis de se stet pro pluribus ta-
 men per pronomen demonstratiuum restringitur ad stan-
 dum pro uno solo individuo, ideo equipollet ter. discreto.
 Unde ista propositio: hic homo currit, demonstrato sorte:
 equipollet isti. Sortes currit.

Tertio dicitur primitiuae speciei, ad differentiam pronomi-
 niu deriuatiuae speciei. Sunt autem pronomina demonstratiua
 primitiuae speciei ego, tu, sui, ille, ipse, iste, hic, & is. De-
 riuatiuae autem sunt meus, tuus, suus, noster, uester, nos-
 tras, uestras. Ideo autem ea, quae sunt primitiuae speciei con-
 stituunt propositionem singularem quoniam trahunt sub-
 iectum ad supponendum pro uno solo, ut iste homo demonstra-
 to sorte currit, & ego. s. Petrus curro, & tu. s. Plato curris.
 Ea uero quae sunt deriuatiuae speciei, ut meus, tuus, non con-
 stituunt propositionem singularem, non. u. restringunt sub-
 iectum, cui apponuntur ad standum pro uno solo, sed potest
 uerificari de pluribus. Verbi gratia Petrus habet decem asina-
 nos, & dicit meus asinus currit, ly asinus non stat pro isto
 tantum, uel pro illo tantum sed pro omnibus disiuunctiua. Nam
 si meus asinus currit, & habeo decem, ergo uel iste, uel iste
 meus currit. Pronomina autem demonstratiua primiti-
 uae speciei restringunt ter. comunem ad standum pro uno solo
 demonstrato, ut ego. s. Petrus scribo, Tu uero. s. Plato dera-
 nis. Constat igitur quid sit propositio singularis.

Tu tamen aduerte, quod non solum potest fieri per ter. discretam

TRACTATUS TERTIVS.

tum, & per ter. cōmunem cū pronomine demonstratiuo primitiue speciei, sed & per ter. relatiuum, ut posito quod Sophroniscus habet tantum unum filium, cuius nomen ignoscitur, si dico Sophronisci filius studet Papiæ, est singularis propositio similiter si dico. Pater Calicæ uenit, est singularis, quoniam isti ter. relatiui equipollent termini discretis. Item potest fieri per ter. discretū circumlocutum, ut si dico. Vir crispus rubens, & claudus cātat in platea. Istæ enim circumstantiæ manifestāt talem hominem & non alium, ideo reddūt propositionē singularem. Pater igitur quid sit propositio singularis & quomodo fieri contingit.

Item aduerte, quod si quis te interrogat de substantia siue natura propositionis, dicendo. Quæ propositio est ista. Sortes est homo, respondere habes, categorica, & quæ est ista. Si tu curris, tu moueris, respondere habes hypothetica. Si autem quis te interrogat de qualitate, propositionis dicendo. Qualis est ista, sortes currit respondere habes affirmatiua, & Qualis est ista, homo non est asinus, respondendum est, negatiua. Si uero quis te interrogat de quātitate propositionis dicendo. Quanta est ista: omnis homo currit, respondendum est, uniuersalis, & sic de aliis. Vnde logici pro hoc triplici quæsitio formauerunt hęc uersum. Quæ. ca. uel ip. qualis. ne. uel af. v. quanta. par. in. sm. t. Quæ. categorica, uel hypothetica. Qualis, negatiua, uel affirmatiua. V. quanta. i. uniuersalis uel particularis indefinita uel singularis.

Sed dices. Quæ est substantia propositionis, & quæ eius quantitas, & quæ eius qualitas?

Respondetur substantia est eius natura siue essentia, posita quod sit quid cōpositum ex talibus partibus. scilicet ex subiecto & predicato & copula ut categorica: uel ex duabus orationibus per aliquam cōiunctionē cōiunctis: ut si tu curris, tu moueris ut hypothetica. Quantitas eius est extensio subiecti ad standum pro uno uel aliquibus uel omnibus uel nullis. Qualitas eius est secundum quam dicitur qualis: ut affirmatio, negatio

DE PROPOSITIONE.

35

ratio, ueritas, falsitas, necessitas, contingentia, possibilitas, impossibilitas. Nam omnia ista qualificant propositionem. Vnde interroganti qualis sit ista, homo est animal, respondere debemus, quod est affirmatiua uera: non solum possibilis sed etiam necessaria.

Quantum ad quintam diuisionem, quae est haec, propositionum categoricarum, quaedam participant utroque termino, quaedam altero, quaedam nullo, aduerte, quod cum terminis compositis categoricam sint subiectum & praedicatum: quae etiam dicuntur extrema propositionis, participare termino uel terminis, est conuenire in subiecto uel in praedicato, uel in utroque. Non participare autem est non conuenire. His praemissis aduerte, quod duas categoricas participare utroque termino, est eas conuenire in subiecto & praedicato, ita quod subiectum primae est subiectum secundae, & praedicatum primae est praedicatum secundae, nec in alio differunt nisi quod una est affirmatiua, altera negatiua, ut sunt istae duae, homo est animal, homo non est animal, participare in altero termino tantum scilicet uel solum in subiecto, ut hic: homo est animal, homo est rationalis, uel in praedicato tantum ut hic: homo est animal, asinus est animal. Participare nullo termino, est non conuenire in subiecto nec in praedicato, ut hic, homo est risibilis, asinus est rudibilis.

Et aduerte quod hic loquimur de participatione formali & uirtuali, quod dico, quoniam licet istae duae conueniant uirtualiter: homo est animal, risibile est animal: non tamen formaliter, quoniam formaliter non sunt idem homo & risibile, dato quod essent idem re, quod tamen non conceditur in his Thomistica.

Aduerte, quod haec diuisio data est, ut cognoscatur oppositio contraria, subcontraria, contradictoria, subalterna propositionum categoricarum de quibus acturi sumus infra. Nam illa supponit participationem propositionum oppositarum utroque termino formaliter & non solum uirtualiter.

TRACTATUS TERTIVS.

Iter ut tibi declarabitur in diuisione octaua.

Quantum ad diuisionē sextā, quæ est q̄ propotionū categoricarū participantū utroq; termino formaliter, quedam participant utroq; termino eodē ordine, quædā ordine cōuerso. Aduerte igitur q̄ duas categoricas participare eodē ordine utroq; termino, est sic, quod est subiectū in prima, est subiectū in secūda, & quod est prædicatū in prima est prædicatū in secūda, ut hic. Sortes est homo. Sortes non est homo, & semper intelligendū est formaliter, & nō uirtualiter tantū. Duas autē categoricas participare utroq; termino ordine cōuerso, est sic, quod est subiectū in prima est prædicatū in secūda, et quod est prædicatū in prima est subiectū in secūda, ut hic, hō est animal rationale, animal rationale est hō. Et hæc diuisio deserviet quando loquemur de conuersionibus propositionum categoricarum, ut tibi manifestabitur.

Quantum ad septimam diuisionem, quæ est hæc. Propositionum participantū utroq; termino siue eodem ordine siue cōuerso, quedam sunt in materia naturali, quedam in contingenti, quedam in remota, aduerte, quod illæ sunt in materia naturali in quibus prædicatum semper & in sepebilitate conuenit subiecto, & id fit multis modis, primo quando genus, aut differētia, aut definitio, aut proprietates, aut qualitates naturalis prædicatur de re. Exemplū primi, homo est animal, secūdi, homo est rationalis. Tertii, homo est animal rationale, quarti homo est risibilis, quinti ignis est calidus, mel est dulce, nix est alba. Item quando idem prædicatur de se ipso: ut sortes est sortes.

Illæ autē sunt in materia contingenti, in quibus prædicatū potest aduenire & remoueri à subiecto, absq; hoc corrumpatur subiectum, & pp hoc distinguuntur à propositionibus in materia naturali, quoniā in illis si auferatur prædicatum, non permaret subiectum. Nam si homo cessat esse animal, aut rationalis, aut risibilis, & si ignis cessat esse calidus &c. nec homo nec ignis permanent, sed corrumpuntur & desinunt

de sinunt esse. Tu igitur aduerte, quod omnis propositio, in qua predicatum est accidens commune & separabile, & etiam in separabile, modo non fluat à principiis speciei, sit in materia contingenti, ut iste homo est albus, ethiops est niger, aqua est calida. &c. Dico modo non fluat à principiis speciei, ut preseruem rerum proprietates: ut est risibilitas in homine, par & impar in numero, curuū & rektū in linea, summū calorem in igne. Ille namq; faciū propositionē in materia naturali. Quid uero sit fluere à principiis speciei declarabitur tibi in tract. de predicabilibus in cap. de proprio & accidente.

Ille uero sunt in materia remota, in quibus predicatum non potest uerificari de subiecto, immo ad inuicē repugnant. Iste autem sunt in quibus subiectū & predicatū sunt opposita contraria uel contradictoria uel priuatiue uel relative opposita. Exemplum primi. Album est nigrum. Secundi, homo est non homo. Tertii. Cæcus est uidens. Quarti, pater est filius. Et aduerte, quod dicuntur fieri in materia remota, scilicet repugnanti, quoniam nature subiecti & predicati in omnibus predictis repugnant adinuicem, nec se compatuntur. Inde est quod omnis affirmatiua in materia remota semper & de necessitate est falsa, negatiua autem semper & immutabiliter uera. In materia uero naturali est opposito modo. Nam affirmatiua semper est uera, negatiua semper falsa. In materia contingenti est medio modo, quoniam tam affirmatiua quam negatiua aliquando est uera aliquando falsa, nam quando predicatum inest subiecto, affirmatiua est uera, negatiua falsa, quando predicatum remotetur, affirmatiua est falsa, negatiua est uera. Hæc de septima diuisione dicta sint.

Quantum ad octauam diuisionem, que fuit hæc. Propositionum categoricarum participantium utroque termino eodem ordine triplici materia. scilicet naturali contingenti & remota aduerte, quod inter eas sit quadruplex oppositio. scilicet contraria subcontraria, contradictoria, subalterna,

TRACTATUS TERTIVS

Oppositio contraria fit inter eas quarum una est uniuersalis affirmatiua & altera uniuersalis negatiua, de eisdem subiectis & predicatis uniuoce & aequè ample & aequè striete acceptis.

Primo dicitur quarum una est uniuersalis &c. Nam ut distinguantur à contradictoriis, debent esse eiusdem quantitatibus & diuersae qualitatis. Si eiusdem quantitatibus, ergo utraq; est uniuersalis uel particularis, nõ secundũ quia nõ essent contrariae sed subcontrariae: ut dicitur infra ergo primum. Si diuersae qualitatis, ergo nulla est affirmatiua & altera negatiua.

Secũdo dicitur de eisdem subiectis & predicatis: ut omnis homo est albus, nullus homo est albus, & defectu huius istae duae non sunt contrariae omnis homo est albus, nullum risibile est album Tu tamen aduerte quod subiectũ & predicatũ possunt esse idẽ tripliciter, primo secundũ uocem tantũ & nõ secundũ signatũ, secũdo secundũ signatũ tamen & nõ secundũ uocem, tertio secundũ uocem & secundũ significatum. Exemplum primi omnis canis latrat, nullus canis latrat. Secundi. Omnis homo currit, nullum rationale currit. Tertii. Omnis homo est animal, nullus homo est animal. Prima identitas non sufficit ad contrarietatem, ideo dicitur in definitione, acceptis uniuoce, constat autem quod canis est ter. equiuocus, secunda autẽ sufficit ad contrarietate uirtualem seu equivalente, sed non ad formale, tertia uero sufficit ad contrarietate proprie dictã et formale, unde licet istae duae, omnis homo currit, nullũ rationale currit, sint contrariae uirtualiter eo qd secundũ significatum homo & rationale sunt idẽ nõ tamen formaliter, quoniam formaliter non participat utroq; termino secundũ uocem & secundũ significatum.

Tertia dicitur aequè ample & aequè striete acceptis. In festu huius apud multos istae duae non sunt contrariae. Omnis homo est animal, nullus homo est animal, quoniam in prima potest teneri tã pro masculis quã pro feminis, in secunda solum pro masculis. Tu tamen aduerte, qd secundũ usum in utraq;

accipi

accipi consuevit pro masculis ideo acceptantur: ut uera contraria. Item defectu huius istæ duæ non sunt contraria. Omnis homo est albus, nullus homo fuit albus, quia in prima restringitur ad præsentem, in secunda autem ampliatur ad præsentem uel præteritum. Sed pro nunc sustine, donec pertraitemus de amplificationibus & appellationibus. Tu tamē aduerte, quæ prædicata non sunt contraria non solū rōne dicta, sed quia copula non tenetur eodem modo in prima & in secunda. Nam in prima est, ly est, in secunda est, ly fuit. Unde in definitione intelligendū est quod contraria debet esse de eisdem subiectis & prædicatis & copulis. Hæc de contrariis dicta sint.

Oppositio contradictoria est inter eas, quarū una est uniuersalis affirmatiua, altera particularis negatiua, ut omnis homo est animal, quidam homo non est animal, uel altera est uniuersalis negatiua, & altera particularis affirmatiua, ut nullus homo currit, quidam homo non currit, de eisdem subiectis & prædicatis & copulis, uniuoce & æque ample, & æque striete acceptis. Omnia debent intelligi sicut expositū est de contrariis.

Vt autem habeas maiorem notitiam de contradictione aduerte ex doctrina Aristotelis, quod quatuor conditiones requirit, & defectu cuiuslibet earum euitatur contradictoria oppositio.

Prima est quod sit affirmatio eiusdem de eodem & negatio, dummodo sumatur idem secundum rem & uocem, ut Sortes currit. Sortes non currit. Defectu cuius, ista apud logicos non sunt contradictoria formaliter sed uirtualiter sue æquipollenter tantum ex parte rei. Cicero currit. Marcus non currit, posito enim quæ sint sinomina ex parte significati quia idem hominibus dictus est Marcus & Cicero, tamē distinguuntur uoce termino, quoniam duo sunt termini Marcus & Cicero, ideo non sunt contradictoria formaliter sed æquipollenter. Æquipollenter quidem, quoniam idē indiuiduū intelligitur per Marcus & Ciceronē formaliter aut non, quoniam logicus obseruat

TRACTATUS. TERTIVS

rat oppositionem de uirtute sermonis, philosophus autē qui est artifex realis, de uirtute rei et significati. Unde apud physicum ista contradicunt. Materia prima est ens in potentia. Primum subiectum non est ens in potentia. Pro eodem enim accipit materiam primam & primum subiectum.

Secunda est quod due propositiones contradictoriae referantur ad idem ut secundum idem, & propter huius defectum, istae non contradicunt, Ethiops est albus dentes. Ethiops non est albus pedes, non enim sit praedicatio secundum eandem partem.

Tertia est. Quod teneatur similiter, ideo iste due non contradicunt, nullum animal est genus, animal est genus. Nam in negativa stat animal pro suppositis, in affirmatiua stat pronatura communi. Sed id non intelliges donec in tract. suppositionum exercitatus fueris, ideo sustine.

Quarta est quod referantur ad idem tempus. Et defectu huius, istae due non contradicunt, sortes uenit hodie, sortes non uenit beri. Et aduerte quod omnes istae conditiones exprimuntur in diffinitione contradictionis, quae extrahitur ex doctrina Aristotelis praecipue in quarto metaphysicae, & est haec. Contradictio est affirmatio & negatio, id est propositio affirmatiua & negatiua eiusdem praedicati de eodem subiecto, ad idem secundum idem, similiter & pro eodem tempore. Haec de contradictoriis dicta sunt.

Oppositio subcontraria est inter eas, quarum una est particularis affirmatiua uel indefinita, altera autem est particularis negatiua uel indefinita de eisdem praedicatis & subiectis & copulis uniuoce acceptis, & eodem modo supponentibus.

Primo dicitur propositio affirmatiua negatiua particularis aut indefinita, ut excludamus duas singulares. Nam ille sunt contradictoriae secundum rem & significatum, non in figura, quoniam in figura ut declarabitur tibi infra, oportet unam esse uniuersalem affirm. uel negatiuam, alteram autem particularem affirm. uel nega. ut patebit in figuris quas infra

*Fra describemus. Quare autem due singulares non sint sub-
contrarie ratio est hæc, quia due subcontrarie possunt esse
simul ueræ, ut quidam homo currit, quidam homo non cur-
rit. Due autem singulares non possunt esse simul ueræ nec
simul falsæ, sed una uera et altera falsa in omni materia, ut
si hæc est uera sortes non est asinus, hæc necessario est falsa.
Sortes est asinus. Ergo sunt contradictorie.*

*Secundo dicitur de visilem subiectis &c. intelligendū est
eodem modo sicut dictum est in oppositione contrarie.*

*Tertio dicitur uniuoce tentis, defectu cuius istæ non sunt
subcontrarie. Quoddam sanum est animal. Quoddam sa-
num non est animal.*

*Quarto dicitur eodē modo supponentibus, defectu cuius
istæ, non sunt subcontrarie homo est species, homo non est
species, nā in prima hō supponit pro natura cōmuni, in se-
cūda pro natura partita in suppositis. Sic quidē dicimus pr-
nunc. In tract. aut suppositionum manifestabimus quomo-
do ista non est indefinita homo est species, sed singularis, &
ideo manifestius tibi erit, q̄ non sunt subcōtrarie, non solū
quia non supponit homo in prima & secunda eodem modo,
sed quoniam sunt singulares quas necesse est ut diximus esse
oppositas contradictorie secundum rem & significatum.*

*Oppositio subalterna est inter eas, quarum una est uni-
uersalis affirm. & altera particu. aut indefinita aut singularis
affirma. Vel una est uniuers. & nega. & altera est particu.
aut inde. aut singu. negatiua de eisdem subiectis & prædica-
tis & copulis &c. ut dictum est in aliis oppositionibus.*

*Hic tria sunt declaranda, primo quare dicuntur subalter-
nae, secundo quare due singulares affirmatiua & negatiua
sunt subalternae & non subcontrarie.*

*Ad primū dicitur q̄ ideo uniuersalis affirm. & particula-
ris affirmati. dicuntur subalternae, quia una sub altera ponit-
ur. s. particu. sub uniuersali. Vnde uniuersalis se habet, ut
quæ parti. ut cōsequens. Nam bene sequitur. Omnis hō est ani-
mal*

TRACTATUS TERTIVS

Malergo quidam homo est animal, & homo est animal. & iste homo est animal, ut tibi manifestum erit in suppositionibus. Non autem sequitur econuerso, quia ab inferiori distributive ad superius affir. non ualet consequentia, nõ enim sequitur, aliquis homo est stultus ergo omnis homo est stultus. Et aduerte quod sicut dicuntur subalterne per respectum suppositionis, quem habet particulares ad uniuersales, sic dici possent superalterne, per respectũ superpositionis, quẽ habent uniuersales ad particulares. Sed primis placuit sic designare ab inferioribus, quorum est subiici & supponi superioribus.

Ad secundũ dicitur q̄ ideo duæ singu. affir. & neg. sunt subalterne quoniã sicut ualet consequentia ab uniuersali affir. uel nega. ad particu. & inde affir. & nega. sic ualet ad singu. affir. & nega. Nam si hæc consequentia ualet omnis hõ currit, ergo aliquis homo, & homo currit, sic ualet, ergo iste & iste currit, quoniã, ut declarabitur tibi in trac. suppositionũ, signum uniuersale affirmatiuũ & negatiuũ distribuit terminũ immediate sequentem & licet descendere ad sua singularia diuisiue. Sed pro nũc sustine ne confundaris, donec habebis de suppositionibus notitiam. Et ideo sunt subalterne sicut particu. & indefi. Non autem sunt subcontrarie ratione iam dicta, quoniã subcontrarias cõtingit esse simul ueras, duæ autem singularis negatiua & affirmatiua, in omni materia ita se habent quod si una est uera altera est falsa, & nõ possunt esse simul uera nec simul falsa, & ideo, ut diximus non sunt subcõtrarie sed contradictorie. Cõstat igitur tibi quomodo propositiones categoricæ participantes utroque termino & eodem ordine, constituunt quatuor genera oppositionum. Et quoniam possunt formari in materia naturali & remota & contingenti, ideo figurabimus. ubi tres figuras. Prima erit de oppositis in materia naturali, secunda de oppositis in materia remota, tertia de oppositis in materia contingenti, ut patet infra.

Figura oppositionum in materia naturali

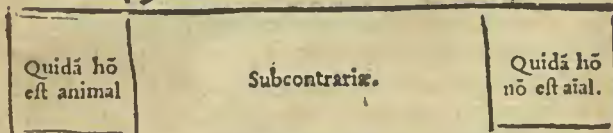
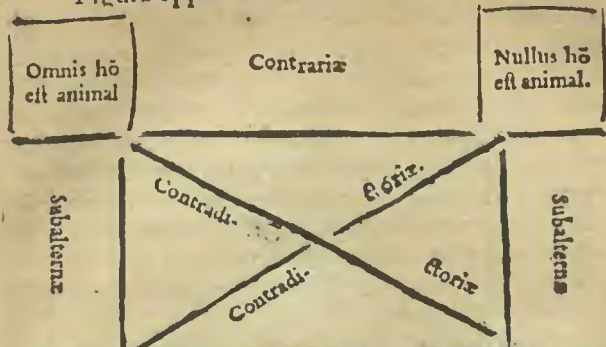

Figura oppositionum in materia remota.

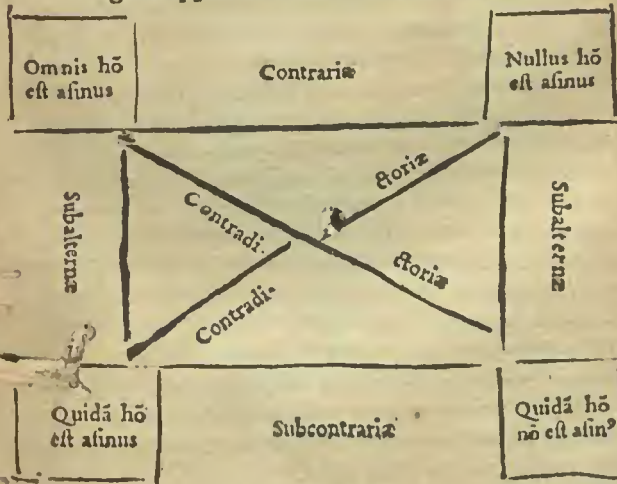
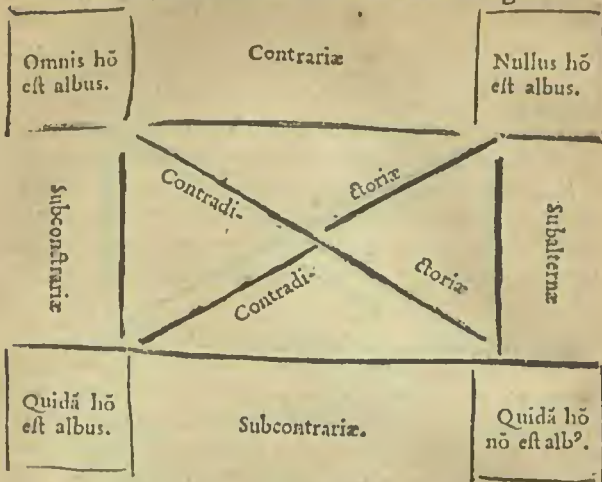

Figura oppositionum in materia contingenti.

Pro completa intelligentia quatuor generum oppositio-
num tam in materia naturali quam remota & contingenti
de quibus signauimus præpositas tres figuras, declarandum
est quomodo se habent ad ueritatem & falsitatem, & primo
quomodo possunt esse simul ueræ, uel falsæ, uel una ueræ, &
altera falsa, in materia naturali, secundo quomodo in mate-
ria remota, tertio, quomodo in materia contingenti.

Tuigitur aduerte, quod in materia naturali, duæ cōtras-
riæ ita se habent quod semper affirmatiua est ueræ, & nega-
tiua est falsa, nec possunt esse simul ueræ, nec simul falsæ. Et
ratio huius est quia in materia naturali, prædicatum de nes-
cessitate semper uerificatur, & conuenit subiecto erga pro-
positio uniuersalis negans prædicatum inesse subiecto sem-
per est falsa, & uniuersalis affirmatiua semper est ueræ.

Similiter duæ subcontrariæ in materia naturali ita se ha-
bent, quod particularis affirmatiua semper est ueræ, nam se
hec.

hæc est uera de necessitate omnis homo est animal, bene sequitur, ergo & quidam homo & homo & hic homo est animal, ut tibi declarabitur in tract. de suppositionibus. Itē si uniuersalis negatiua semper est falsa, sequitur & particu. nega. esse falsam, quoniā sub neg. uniuersalis descenditur ad omnia supposita distributiue negatiue. Nā bene sequitur, nullus homo est animal, ergo nec quidam homo, nec homo, nec Plato est animal. Vnde patet q̄ quoniā uniuersalis negatiua est falsa, particu. & inde. & singu. negatiua est falsa. Et sic patet quod in materia naturali, natura & cōditio cōtrariū est quod una sit uera, & altera falsa, nec unquā sint simul uere, nec simul falsæ, dūmodo seruetur prædicatio directa. Quod dico, quoniā in prædicatione indirecta, non inuenit utraq̄, esse ueram, ut hic, omne animal est homo, nullum animal est homo. Nam ut patet utraq̄, est falsa, quoniā utraq̄, est indirecta minus enim uniuersale est prædicatum quā subiectū. Sed in doctrina peripatetica semper loquendū est proprie & directe. Quid aut sit prædicatio directa & indirecta manifestabitur tibi in trac. de uniuersalibus, & in tract. de syllogismo formali, ideo pro nunc sustine.

Contradictorie uero in materia naturali ita se habent q̄ si una est uera altera est falsa & econuerso. Nam hoc est primum principium quod defenditur in quarto metaphysicæ ab Aristotele contra antiquos. s. quod in nulla materia duo cōtradietoria possunt esse simul uera nec simul falsa, ergo nec in materia naturali. Et ratio hanc est, quia impossibile est idem simul & uere affirmari & negari de eodem, sed in cōtradietoriis affirmatur & negatur idem de eodem. Nam si ista est uera, omnis homo est animal, & hæc est uera, quidam homo est animal, & demonstro sortem. Si ergo dicis particularis negatiua est uera. s. quidam homo demonstrato sorte nō est animal, ergo affirmatur & negatur simul & uere idem de eodem. s. esse animal & non esse animal de sorte, quod est impossibile.

TRACTATUS TERTIVS.

Subalterne ita se habent in materia naturali, & uniuersalis affirm. & particularis affirm. semper sunt uera, quoniam particularis sequitur uniuersalem. Nam bene sequitur. Si omnis homo est animal, quod quidam homo sit animal, ut tibi declarabitur in trac. de consequentiis. Vniuersalis aut & particularis neg. semper sunt falsae, quoniam praedicatum in materia naturali ut docuimus supra non potest remoueri neque negari à subiecto. Vnde haec semper est falsa. Nullus homo est animal, ex consequenti & ista quae est sua subalterna, quidam homo non est animal. Constat igitur tibi quomodo quatuor genera oppositionum se habeant ad ueritatem & falsitatem in materia naturali.

In materia autem remota sic se habent contrariae. Vniuersalis affirmatiua semper est falsa ut omnis homo est asinus; & uniuersalis negatiua semper est uera, ut nullus homo est asinus, quia in materia remota, ut docuimus supra praedicatum repugnat subiecto; ergo propositio uniuersalis affirmatiua quae affirmatur praedicatum conuenire subiecto, est falsa, & negatiua, quae negatur praedicatum tale puta asinum conuenire subiecto puta homini est uera.

Subcontrariae eodem modo se habent. scilicet quod particularis affirmatiua semper est falsa. Nam bene sequitur, quod si omnem hominem esse asinum est falsum, etiam siquitur & aliquem hominem esse asinum sit falsum, ut tibi declarabitur in trac. consequentiarum.

Contradictoriae ut iam diximus in omni materia ita se habent, quod si una est uera, altera est falsa, & e conuerso, ergo in materia remota.

Subalterne ita se habent, quod uniuersalis affirmatiua et partic. affirm. sunt falsae. Nam bene sequitur si omnē esse asinum est falsum, ergo & quendam hominē esse asinum est falsum, Vniuersalis autem & partic. neg. sunt uerae. Nam bene sequitur, si nullum hominem esse asinum est uerum, tunc ergo quendam hominem non esse asinum est uerum; scd

sed aduerte, quod ueritatem harū cōsequentiarū non apprehēdendes tu nouitū, donec consequētiarū tractatū adieris. Ideo pro nunc crede. Cōstat igitur quomodo quatuor genera oppositiōnū se habent ad ueritatē & falsitatē in materia remota:

In materia contingenti, id est quando prædicatum adest & abest præter subiecti corruptionē, ita quod non est de essentia speciei, nec proprietatis eius naturalis, contrarie ita se habent, quod tam uniuersalis affirmatiua quam uniuersalis negatiua sunt simul falsæ loquendo absolute & simpliciter, ut omnis homo est albus nullus homo est albus. Et ratio huius est, quia in materia cōtingenti respectu accidentis separabilis prædicatum inest aliquibus indiuiduis, & aliquibus non inest, ut patet de albedine & caliditate de sciētia de uirtute in homine. Nam aliqui homines sunt albi, sunt calidi, sunt docti, sunt uirtuosi, aliqui autem sunt opposito modo. Quādo ergo aliquibus inest accidens separabile, uniuersalis negatiua est falsa: quando autē aliquibus nō inest, uniuersalis affirmatiua est falsa, ergo utraq; est falsa. Dixi loquendo absolute, quoniā aliquo casu posito, una est uera, altera falsa, puta. Dato casu quod tantū decē homines essent in mūdo; & omnes uirtuosi, hæc esset uera state casu & non aliter. Omnis homo est uirtuosus siue studiosus, & hæc est falsa. Nullus homo est studiosus. Dixi respectu accidentis separabilis, ut præseruē contrarias factas de accidente inseparabili. Ille enim se habent in ueritate & falsitate sicut cōtrarie in materia naturali, licet enim non sit fluens à principiis speciei, tam inseparabiliter consequentur omne indiuiduum tālis speciei puta nigredo omnem ethiopeni, albedo omnem nigram. Vnde istæ contrarie nunquam sunt simul falsæ, sed uniuersalis affirmatiua est uera, negatiua autem est falsa: Ad dices nunquid in materia contingenti sicut possunt esse simul falsæ nunquid possunt esse simul ueræ?

Respondetur q non duplici ratione, primo quia uniuersalis affirm. signat prædicatum. inesse omnibus indiuiduis cō-

TRACTATUS TERTIVS.

tētis sub subiecto ut omnis homo est albus, ergo iste, & iste, et iste, & sic de singulis est albus Vniuersalis aut neg. signat predicatū nulli cōtēto sub subiecto inesse, ut nullus hō est albus, ergo nec iste, nec iste, & sic de singulis est albus, sed impossibile est, ut patet predicatū nullis suppositis & omnibus inesse, ergo nō possunt esse simul ueræ. Secūdo si possūt esse sim. ut ueræ, ergo & due sub cōtrarie, ergo & due cōtradictorie, prima cōsequētia patet, quoniā si hæc est uera, oīs homo est albus & hæc est uera, quidā homo est albus, & si hæc est uera, nullus hō est albus, hæc etiā est uera, quidā homo non est albus. secūda autē consequētia pbatur sic. Si pro p. s. ciones quatuor angulorum figurantur supra in tertia figura possūt esse simul ueræ ergo uaiuersalis affir. & parti. neg. & uniuersalis neg. & partieu. affir. possunt esse simul ueræ. Istæ autem sunt contradictorie, ut patet in figura, ergo si due contrarie in materia contingenti sunt simul ueræ, etiam due contradictorie, quod tamen est impossibile in omni materia ut diximus. Ex his corollarie sequitur, quod due contrarie in materia contingenti, non repugnant nec opponuntur in falsitate sed in ueritate. Quod autem repugnent in qualitate sed non in quantitate, est commune contrariis in omni materia.

Subcontrarie in materia contingenti & de accidēte separabili ita se habēt quod utraque est uera, ut quidā homo est albus quidā homo nō est albus. Nā predicatū cōtingēs separabile: non necessario inest qui cōtēto sub subiecto ergo potest aliquibus nō inesse et de factō nō inesse et tūc uerificatur parti. nega. Neq. necessario remouetur ab omni cōtēto sub subiecto, ergo potest aliquibus inesse, & de factō inesse, & tunc uerificatur parti. affirma. Dixi de accidēte separabili, quoniam si sunt de accidente inseparabili, dicendum est de eis, ut diximus de subcontrariis in materia naturali, in quibus affir. semper est uera, & neg. semper falsa, & unquam sunt simul ueræ, nec simul falsæ.

Sed dices. Nunquid possunt esse simul falsæ; sicut possunt esse simul veræ.

Respondetur quod non quia si hæc est falsa, quidam homo est albus, ergo & uniuersalis affirm. est falsa. f. omnis homo est albus. Et si hæc est falsa, quidam homo non est albus, ergo & uniuersalis negatiua est falsa. f. nullus homo est albus. Ergo uniuersalis affirmatiua & particularis negatiua; & uniuersalis negatiua & particularis affirmatiua possunt oēs esse falsæ. Sed sunt cōtradictorie, quæ in nulla materiâ possunt esse simul veræ, neq; simul falsæ. Cōstat ergo q̄ duæ subcōtrariæ in materiâ cōtingenti nō possunt esse simul falsæ, sed simul veræ, ex consequenti se habet opposito modo respectu cōtrariarū. Nam diximus quod illæ possunt esse simul falsæ in materiâ contingenti, sed non simul veræ: hic autē est oppositō modo. Ex his sequitur corollarie quod duæ subcōtrariæ in materiâ contingenti, non repugnant in ueritate: sed in falsitate. Quod autē repugnent in qualitate sed non in quantitate, est commune omnibus subcōtrariis in omni materiâ.

Sed contra. Videtur quod possunt esse simul falsæ, & arguitur sic istæ duæ sunt subcōtrariæ cum sint indefinitæ affirmatiua & negatiua. Homo albus omnem colorem habet. Homo albus nullum colorem habet, & utraq; est falsa, ut patet ergo &c. Nec obstat quod non sunt duæ particu. sed duæ indefinitæ, quoniam idem est iudicium de particu. & indefinitis in hoc ut diximus supra.

Respondetur, non sunt proprie subcōtrariæ sed potius cōtrariæ ex parte predicati pp̄ ly omnē colorem, & ly nullum colorem. Cōtrariæ autē in materiâ contingenti, ut diximus possunt esse simul falsæ. si autem uis eas reducere ad subcōtrariâ p̄ dices sic. Homo albus omnem colorem habet. Homo albus non omnem colorem habet, & tunc affirmatiua est falsa, & negatiua est uera: sic dicant aliqui. mihi autē uidetur quod ex parte predicati, magis sapiant. naturā cōtradictoriarū: quā subcōtrariarum. Hæc. n. est uniuersalis affirmatiua

TRACTATUS TERTIVS.

affirmatiua ex parte prædicati. Homo albus omnem colorem habet, & hæc est particularis negatiua. Homo albus nõ omnem colorem habet. Et sic patet quod si subcõtrariæ uere & proprie formantur, non possunt esse simul falsæ.

Contradictorie in materia contingenti, sicut & in materia naturali & remota ita se habent quod si una est uera: altera est falsa nec unquam possunt esse simul ueræ, nec simul falsæ nulla exceptione facta est, ratio quidem est, quia si possent esse simul ueræ aut falsæ sequitur q̄ de eodem individuo uerificatur affirmatio, & negatio, q̄ est contra primũ principium, quo dicitur in. 4. metaphi. Impossibile est idem simul esse & non esse. Probatur consequentia. Istæ sunt cõtradictorie. Omnis homo est albus, & quidã homo non est albus. Si ista est uera omnis homo est albus, ergo sortes est albus, quia sortes est homo. Et si ista est uera. Quidam homo nõ est albus, sit ille sortes. Ergo uerum est dicere q̄ sortes est albus, & non est albus, quod est cõtra primum principium. Quod non possunt esse simul falsæ. Declaratur sic. Si ista est falsa, omnis homo est albus, ergo sortem esse album est falsum, quia continetur sub homine. Si hæc est falsa. Quidã homo nõ est albus sit ille sortes ergo falsum est sortem nõ esse albũ, ergo oppositum est uerum. s. sortem esse albũ sed sortem esse album, est falsum quoniã supponitur hæc esse falsam, omnis homo est albus, & sortem esse albũ est uerum: ergo duo cõtradictorie non possunt esse simul falsæ, sicut nec simul ueræ.

Subalterne in materia contingenti ita se habent, q̄ si uniuersalis affir. est uera, sua particularis affir. subalterna est uera, ut si omnis homo est albus, quidam homo est albus. Nã subiectum uniuersalis affir. stat pro omnibus suis subpositis ergo ly homo stat pro omnibus hominibus. Si pro omnibus ergo pro aliquo. Non autem conuertitur, scilicet q̄ si particularis affir. est uera, uniuersalis affirmatiua sit uera. Nõ enim sequitur q̄ si aliquis homo currit, omnis homo currit. Et ratio huius est. Quia ut tibi manifestabitur in tracta. de cõs.

sequentis

sequentis. Ab inferiori ad suum superius affirmatiue, tantum distributiue, non ualet cōsequentia sicut patet hic. Nō sequitur, homo currit, ergo omne animal currit, eodem modo nec hic. Quidam homo currit, ergo omnis homo currit, se habent enim quidā homo & omnis homo sicut inferius & superius. Stat ergo q̄ particu. affirmati. sit uera, & uniuersalis sit falsa. Si autem particu. affirmati. est falsa, de necessitate uniuersalis est falsa. Nam si falsum est aliquem hominē currere, multo magis falsum est omnem hominem currere.

Hoc igitur modo se habēt subalternæ affirmatiue in materia contingenti. Subalternæ autem negatiue ita se habent quod si uniuersalis negati. est uera, particularis negati. est uera. Nam bine sequitur. Nullus homo currit, ergo quidā homo non currit. prædicatum enim uniuersalis negatiue, remouetur ab omni contento sub subiecto, cum ergo quidam homo contingatur sub homine, ut indiuiduum uagum sub specie, si currere remouetur uniuersaliter ab homine, ergo & à quodam homine. Quid autem sit indiuiduum uagum & signatū & species manifestabitur tibi in tract. de quinque prædicabilibus. Si autem uniuersalis negati. est falsa in materia contingenti non oportet particularem negati. eius subalternā esse falsam, nam si istæ duæ sunt falsæ, nullus homo currit, quidam homo non currit cum contradictoria parti. negati. sit uniuersalis affirmati. puta omnis homo currit quæ est falsa, ut docuimus supra. sequitur q̄ duæ contradictorie essent simul falsæ, quod in nulla materia potest concedi. Constat igitur quomodo subalternæ in materia contingenti se habent ad ueritatem & falsitatem.

Sed dices. Si duæ subalternæ in materia contingenti, possunt esse simul ueræ, ergo non opponuntur in figura.

Respondetur. Ad hoc q̄ duæ categoricæ eiusdem subiecti & prædicati opponantur in figura sufficit q̄ opponantur aut in ueritate, aut in falsitate, aut in quantitate aut in qualitate, ex quo sequitur q̄ quanto in pluribus opponuntur, tanto

TRACTATVS TERTIVS.

magis opponuntur, & quanto in paucioribus, tanto minus.
 Unde contradictorie maxime opponuntur, quoniam ut do-
 cuimus in vulla materia sunt simul verae & simul false,
 sed si una est vera reliqua est falsa. In figura autem: ut pas-
 tet superius, opponuntur in quantitate & qualitate, &
 sic omnibus modis, opponuntur. Post contradictorias op-
 ponuntur contrariae, quas docuimus in materia naturali &
 remota non posse esse simul veras nec simul falsas, in mate-
 ria autem contingenti posse esse simul falsas, sed non simul
 veras. In figura vero conueniunt in quantitate sed differ-
 runt in qualitate. Post contrarias opponuntur subcontra-
 riae, quae ut docuimus in materia naturali & remota repu-
 gnant in veritate & falsitate, in contingenti autem repu-
 gnant in falsitate sed non in veritate. In figura vero con-
 ueniunt in quantitate, sed differunt in qualitate. Post
 subcontrarias opponuntur subalternae, quae in materia na-
 turali & remota: ut docuimus sic se habent, quod in ma-
 teria naturali si uniuersalis est vera tam affirmatiua quam
 negatiua particu. affirmatiua & negatiua est vera, & econ-
 uerso, idem intellige de falsitate. In materia uero contin-
 genti sic se habent ut docuimus quod uniuersalis affir. est
 falsa, particu. non affirmatiua est vera. Nam licet omnem
 hominem currere sit falsum, tamen quendam hominem
 currere est uerum. Si tamen ponatur uniuersalis uera, par-
 ticularis est uera, sed non e contrario. Item si ponatur
 particularis falsa, uniuersalis erit falsa. Nam si falsum est
 quendam hominem currere, multo magis falsum est, om-
 nem hominem currere. In figura uero conueniunt in qua-
 litate sed differunt in quantitate. Constat igitur quomodo
 apud logicum subalternae opponuntur in figura propt-
 quersam quantitatem, licet non opponantur in qualitate,
 nec semper in ueritate & falsitate, licet aliquando sic, ali-
 quando non, ut docuimus. Haec de opponibus categoricas-
 rum participantium utroque termino eodem ordine dicta
 sunt.

sint. Et sic compleuimus doctrinam octauae diuisionis, in quam diuisimus categoricas participantes utroque termino eodem ordine.

Quantum ad diuisionem nonam, quae fuit quod categoricarum participantium utroque termino ordine conuerso in triplici materia, quaedam conuertuntur simpliciter, quaedam per accidens, quaedam per contrapositionem, sex agenda sunt, primo quid sit conuersio de qua hic intendimus, secundo quot requiruntur ad ueram conuersionem de qua hic locuturi sumus, tertio si tantum tres sunt species conuersionis: scilicet simplex, per accidens & per contrapositionem, quarto agendum est de conuersione simplici, quinto de conuersione per accidens, sexto de conuersione per contrapositionem.

Quantum ad primum aduerte quod in doctrina Aristotelis inuenimus triplicem conuersionem: scilicet terminorum quo ad praedicationem, correlatiuorum quo ad mutuam referentiam, propositionum quo ad extremorum. i. subiecti & praedicti transpositionem. Ea quae est terminorum secundum praedicationem, solet dici conuertibilitas, & est aequalis praedictio duorum terminorum, ita quod de quocumque praedicator unus, praedicator & alter, & haec conuersio inuenitur inter subiectum & propriam passionem: ut inter hominem & risibile, inter speciem & differentiam essentialem: ut inter hominem & rationale inter definitionem & diffinitum: inter hominem & animal rationale, & haec omnia tibi manifestabuntur in tract. de uniuersalibus & in tract. de consequentiis. Ea quae est correlatiuorum solet dici conuertentia, & est quod mutuo se referunt, ut pater filii, filius patris, filius. Dominus serui, dominus. Seruus seruus, & haec conuersio manifestabitur tibi in praedicatione ad aliquid. Ea quae est propositionum dicitur apud logicum transpositio extremorum, modo quo nunc tibi manifestabitur. Relicta igitur conuersione primo & secundo modo dicta, inuestigandum est quid sit tertio modo dicta.

TRACTATUS TERTIVS

Tu igitur aduerte q̄ conuersio tertio modo dicta solet sic
 defini apud logicos. Conuersio est transpositio prædicati in
 subiectum & subiecti in prædicatum duarum propositionū
 nūm categoricarum participantium utroque termino ordi-
 ne conuerso, ut homo est animal animal est homo. Verum
 nisi aliud huic definitioni addatur ita conuenit conuersioni
 ueræ sicut conuersioni falsæ, nam sicut in istis homo est ani-
 mal, animal est homo, transponitur subiectum in prædica-
 tum & prædicatum in subiectum, sic & in istis, omnis ho-
 mo est animal, omne animal est homo, & tamē conuersio pri-
 ma est uera, secunda autem est falsa, ut patet. Quoniam igitur
 hic intendimus loqui de uera conuersione propositionū
 categoricarum, quæ diuidenda est in simplicem & per acci-
 dens & per contrapositionem, addendum est prædictæ defi-
 nitioni: ut ita conueniat conuersioni bonæ quod non malæ.
 Sic igitur definiatur. Conuersio propositionū categoricarū
 est transmutatio subiecti in prædicatū, & prædicati in sub-
 iectum: ita q̄ inter conuertentem & conuersam & econuer-
 so, est uera & formalis consequentia: ut hic. Nam bene
 sequitur, homo est rationalis, ergo rationale est homo, &
 hic, bene sequitur, nullus homo est asinus ergo nullus asinus
 est homo. Si igitur inueneris transponi prædicatum in subie-
 ctum & econuerso, & tamen inter conuertentem & conuer-
 sam non ualere consequentiam: ut hic, omnis homo est ani-
 mal, omne animal est homo cognosces q̄ ei non conuenit defi-
 nitio ueræ & bonæ conuersio-
 nis cuius species singulas consi-
 deraturi sumus. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundum aduerte q̄ in omni uera & bona
 conuersione quinque de necessitate requiruntur. Primo quod
 sint due propositiones ex eisdem terminis constitutæ, secun-
 do quod sint categoricæ, nam hypotheticæ non proprie con-
 uertuntur, termino quod ad unam & aliā ualeat conse-
 quentia, quarto quod totum prædicatum primæ fiat subie-
 ctum secundæ. Totum autem prædicatum est totum quod
 sequitur

quod sequitur copulam, nam ut declarabitur tibi in conuersione simplici si totum predicatum non fiat subiectum, multe sient fallacie, quinto quod si propositio fiat de uerbo adiectiuo, resoluat in suum participium & in sum es est, & participium & quicquid sit adiunctum participio, ponatur pro subiecto secunda. V. G. Si haec debet conuerti, ethiops habet dentes albos, resoluat in participium & sum, sic dicendo. Ethiops est habens dentes albos, & sic conuertatur. Habens dentes albos est ethiops. His seruat is nunquam fiet error in conuersione propositionum.

Quantum ad tertium aduerte quod conuersio propositionum dupliciter considerari potest: primo in quantum deseruiit reductioni syllogismorum qui sunt indirecte in prima figura, & qui formantur in secunda & tertia figura. Omnes enim reduci debent ad quatuor primos modos primae figurae, & reductio fit per conuersionem propositionum, ut tibi manifestabitur in tract. de syllogismo formali, secundo in quantum est passio propositionum categoricarum siue sint de inesse siue modales siue sint alicuius quantitatatis siue nullius. Si consideratur primo modo, tunc pro uarietate non sunt nisi duo species conuersionis. s. Simplex & per accidens. Iste enim tantum deseruiunt reductioni syllogismorum: ut patebit in tract. de syllogismo. Vnde & Aris. non fecit mentionem in lib. priorum nisi de his duabus praetermittens conuersionem per contrapositionem. Si autem consideratur secundo modo, sic sunt tres, scilicet. Simplex per accidens, & per contrapositionem. Cuius sufficienter ratio hinc sumitur. In omni conuersione est transmutatio praedicti in subiectum & subiecti in praedictum, uel ergo in huiusmodi transmutatione, termini habent positionem contrariam ita quod si in uersa sunt termini finiti, in conuertente transmutantur in infinitos ut declarabitur infra. Et sic fit conuersio per contrapositionem, quae est tertia species. Vel habet consimilem positionem, ita quod in utraque propositione permanent finiti. Et hoc dupliciter, quia aut habent consimilem positionem conuertibilibiter,

TRACTATUS TERTIVS

ter, id est seruata eadem qualitate & quantitate & sic fit conuersio simplex, aut habent consimilem positionem sed non cōuertibiliter, quia necesse est mutare quantitatem, & sic fit conuersio per accidens, & id tibi manifestum erit infra. Tres igitur sunt famose apud logicos cōuersionis species, quas etiam posuit Boetius in libro suo de syllogismis. Dico famose, quoniam nonnulli moderni inueniunt duas alias conuersionis species, quarum una est conuersio propositionum nullius quantitatis: ut exclusiue & reduplicatiue: Nam sic cōuertitur exclusiua, tamen homo est rationalis, omne rationale est homo, reduplicatiua autem sic cōuertitur. Homo in quantum homo est rationalis. Rationale est homo in quantum homo. Item propositionem modalem: ut hominem esse album est possibile, ergo possibile est hominem esse album. Item alii imaginati sunt duas alias species. Prima est quando mutatur qualitas & non quantitas, ut hic, omnis homo est animal, omne animal non est homo, secunda est quando mutatur quantitas & qualitas: ut hic. Omnis homo est animal, aliquid animal non est homo. Verum quia huiusmodi cōuersiones non sunt in usu, nec nobis deseruiunt pro reductione syllogismorum, ideo immorabimur circa primam & secundam speciem tangentes breuiter de tertia, omnibus aliis relictis.

Quantum igitur ad conuersionem simplicem, duo agenda sunt, primo quid sit, secundo quot seruanda sunt: ut sit uera & bona conuersio, ita quod a conuersa ad conuertentem ualeat consequentia.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur. Cōuersio simplex est transpositio predicati in subiectum, et subiecti in predicatum, manente eadem quantitate & qualitate propositionum, absque alia terminarum componentium mutatione facta.

Primo dicitur transpositio loco generis, est. n. quid minus transpositio predicati in subiectum & e conuerso, qua cōuersio simplex, Nam omnis conuersio propositionum est transpositio predicati in subiectum & e conuerso, & tamen non omnis conuersio est conuersio simplex, cum eius sint tres species:

Secundo

Secundo dicitur manente eadem quantitate & qualitate propositionum ita q̄ si una est affirm. parti. altera. s. conuertēs sit affirm. particu. ut hic quidam homo est animal, ergo quodam animal est homo. Et si una est uniuersalis nega. conuertens sit nega. uniuersalis: ut hic, nullus homo est asinus, ergo nullus asinus est homo. Et aduerte duo primo quod per hanc particulam, differt conuersio simplex a conuersione per accidens, in qua mutatur quantitas sed non qualitas ut tibi declarabitur secundo quod licet particu. indefinita & singula. sint distincte quantitatis quantum ad modum pronuncian- di & quantum ad terminum qui subiiciatur: ut docuimus supra, tamen quantum ad modum conuertendi reputantur ac si essent eiusdem quantitatis, ita q̄ qua conuersione conuertitur particu. eadem conuertitur indefinita & singu. Vnde ad hoc q̄ seruetur eadē quantitas sufficit obseruare ne conuertatur uniuersalis in particularem indefinitam aut singularem, nec e conuerso. s. particula. inde. singula. in uniuersale. Quod autem conuersa sit particu. & conuertens sit inde aut singu. aut e conuerso, propter hoc non mutatur quantitas, quoniam ut diximus in modo conuertendi reputantur eiusdem quantitatis. Vnde patet quod per conuersionem simplicem, singularis potest conuerti in particularem & indefinitam, modo omnes sint affirmatiuæ. Nam bene sequitur. Sortes est homo, ergo quidam homo est sortes, ergo homo est sortes.

Tertio dicitur absq̄ alia minorum & c. ut per hoc differat a conuersione per contrapositionem. Nam licet in ea non mutetur quantitas nec qualitas propositionum, tamen mutatur termini finiti. inter infinitos ut infra declarabitur. Constat igitur tibi quid sit conuersio simplex.

Quantum ad secundum aduerte ut simplex conuersio sit uera & bona, ita quod a conuersa ad conuertentem semper sit bona consequentia septem obseruanda sunt.

Primo si conuersa sit per uerbum adiectiuum, antequam conuertatur resoluetur uerbum in participium & sumes est,

TRACTATVS TERTIVS

est, & nunc participium & si quid adiungitur participio totum ponatur pro subiecto conuertentis, nam si solum additum participio ponatur pro subiecto, sicut error. Verbi gratia, sortes uidet lapidem, non potest sic conuerti, ergo lapis uidet sortem. Sed prius sic resoluat. Sortes est uidens lapidē, & tunc sic conuertatur. Videns lapidem est sortes. Idem intellige de omnibus aliis categoricis formatis per uerbū adiectiuū.

Secundo, Si conuerse copula est sum es est, & post copulam sequitur casus obliquus puta ablatiuus, antequam conuertatur sumatur participium quod est ens siue existens, & simul cum casu obliquo fiat subiectum conuertentis, aliter fiet error. V. G. Sortes est in pado, nō potest sic conuerti. Patus est in sorte. Sed sic, ens uel existens in pado est Sortes. Idem intellige de omnibus consimilibus.

Tertio si subiectum conuerse sit casus obliquus: ut contingit in oratione facta per uerbum impersonale, antequam conuertatur reducatur ad rectum & tunc fiat sic conuersio, sortis interest disputare. Ille cuius interest disputare est sortes. Me tedet uiuere. Ille quem tedet uiuere sum ego.

Quarto nullus terminus distribuatur incouertente qui non sit distributus in conuersa, aliter argueretur à propositione superioris ad propositionē inferioris, que cōsequentiā nō ualet: ut declarabitur tibi in tracta. de consequentiis, sed pro nunc sustine, ne inuoluaris. Hac de causa per conuersionem simplicē nō cōuertitur parti, neg. in seipsam sicut cōuertitur parti. affir. nec uniuers. affir. in seipsam sicut conuertitur uniuersalis negatiua in seipsam, & huius ratio erit tibi manifesta in trac. de suppositionibus, & in tract. de consequentiis. Pro nunc crede sic esse donec nouitius es.

Quinto tam in conuersa quā in cōuertente, teneantur termini eque amplē & eque strictē, aliter si in una teneantur amplē, & in altera strictē, & econuerso, sequuntur manifestissimi errores. Hæc autem tibi clara erūt in trac. de amplificatione & appellatione, pro nunc crede sic esse.

Sexto teneantur termini aequè stricti secundum congruitatem grammaticalem aliter sequitur error. V. G. Haec est uera. Nullus homo est mulier. Haec autem est falsa, nulla mulier est homo, quoniã homo in conuersa stat pro genere masculino, in conuertente autem pro genere communi, restringatur ergo in conuertente ad genus masculinum, sic, nulla mulier est aliquis homo.

Septimo signum appositum subiecto conuerse, apponatur toti subiecto conuertentis si oportuerit ipsum apponi. V. G. Quidam homo est albus, ergo quoddã album est homo. Nullus asinus est uolans, nullum uolans est asinus. Dixi si oportuerit ipsum apponi, ut præseruẽ propositionem conuertendam, cuius prædicatum est terminus discretus: ut hic. Quidam homo est Plato, ergo Plato est homo: Non enim oportet ly Plato apponi signum quidam, quia est indiuiduum signatum. His igitur seruatis nunquam fiet error in conuersione simplici, & a conuersa ad conuertentem ualebit consequentia. Haec de conuersione simplici dicta sint.

Quantum ad conuersionem per accidens duo agenda sunt, primo quid sit, secundo quot obseruanda sunt, ne in ea fiat error.

Quantum ad primum aduerte antequam diffiniatur, & sicut præcedens species dicitur conuersio simpliciter, quia propositio conuertibilis simpliciter conuertitur per seipsam & non mediante alia: ut hæc per seipsam conuertitur in suam conuertentem. Homo est animal, animal est homo, & hæc, nullus homo est lapis, nullus lapis est homo. In e conuersione autem per accidens conuersa non conuertitur in suam conuertentem per seipsam sed per alia, nam oportet sub conuersa facere descensum distributum ex parte subiecti, deinde aliquam acceptam sub tali descensu conuerti simpliciter, & mediante ea conuertetur uniuersalis affirmatiua uel negatiua per accidens. Verbi gratia. Omnis homo est animal, ergo hic homo est animal & hic homo, & hic homo &c. ergo per

TRACTATUS TERTIVS.

per conuersionē simplicē quoddā animal est hō. Sequitur et
 go mediante p̄positione simpliciter conuersa q̄ si omnis ho-
 mo est animal, quoddā animal sit homo. Dicitur ergo conuer-
 sio per accidēs q̄la uniuersalis affir. & neg conuertitur in
 particularem affir. & nega. mediante particulari uel singu-
 lari conuersa simpliciter modo quo exposuimus, & sic dicitur
 conuersio per accidēs. i. mediante alia propositione, & nō
 per seipsam.

His p̄positis aduerte quod conuersio per accidens sic de-
 finitur. Conuersio per accidens est transpositio p̄dicati in
 subiectum & subiecti in p̄dicatum manente eadem qualita-
 tate, sed mutata quantitate, in qua conuertitur affirma. uniu-
 uersalis in particularem affirma. & nega. uniuersalis in ne-
 ga. particularem. Ut omnis homo est animal, ergo quoddam
 animal est homo, nullus homo est lapis, ergo quidam lapis
 non est homo.

Primo dicitur trāpositio, & cetera intelligendum est ead-
 dem ratione, qua & in definitione conuersionis simplicis.

Secundo dicitur seruata eadem qualitate sed mutata quā-
 titate: ut differat à conuersione simplici & per cōtra positio-
 nem, in quibus non mutatur qualitas nec quantitas.

Quantum ad secundum aduerte quod in conuersione per
 accidens: ut sit bona consequentia à conuersa ad conuertē-
 tem tria obseruanda sunt.

Primo non fiat transitus à suppositione ad suppositionē
 sibi repugnantem. Repugnat, utem materialis formali, &
 simplex personali: ut tibi declarabimus in tract. de supposi-
 tionibus. Defectu huius, hæc non est bona conuersio. Nullus
 homo est species, ergo quedam species non est homo. Nam
 homo in conuersa supponit personaliter & est uera, in con-
 uertēte autem supponit simpliciter & est falsa. Ut ergo
 homo in conuertente personaliter conuertatur sic ergo que-
 dam species non est aliquis homo. Signa enim uniuersalia &
 particularia si sunt eiusdem generis cum termino cui adiunguntur

guntur trahunt ipsum ad suppositionem personalem: ut tibi declarabitur loco suo. Pro nunc crede sic esse.

Secundo teneantur termini tam in conuersa quam in conuertente aequè ample & aequè striete. De effectu huius hæc conuersio non ualet nullus homo est mulier, ergo quædam mulier non est homo. Nã in conuersa stat homo p masculis tantum, in conuertente autem stat pro masculis & feminis. Ut ergo fiat uera conuersio, & homo in conuertente teneatur pro masculis tantum sicut in conuersa, dicatur sic, ergo quædam mulier non est aliquis homo.

Tertio ut uideas aperte quod conuenienter conuertitur uniuersalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, & uniuersalis negatiua, in particularem negatiuam sub uniuersali affirmatiua accipe suam subalternam, & eam conuerto simpliciter, & tunc uidebis quomodo per conuersionem per accidens sequitur ad uniuersalem affirmatiuam. Ver. gra. omnis homo est animal ergo quidam homo est animal, hæc est sua subalterna, & hæc sic conuertitur per conuersionem simplicem ergo quoddam animal est homo. Ad istam ergo omnis homo est animal sequitur per conuersionem per accidens: quoddam animal est homo. Eodem modo intellige de uniuersali negatiua & particulari negatiua. Nam bene sequitur per conuersionem simplicem. Nullus homo est lapis: ergo nullus lapis est homo, & ad hæc sequitur sua subalterna. scilicet quidam lapis non est homo. Ad istam ergo nullus homo est lapis sequitur per conuersionem per accidens, quod quidam lapis non est homo. Hæc de conuersione per accidens dicta sint.

Quantum ad conuersionem per contrapositionem, duo agenda sunt. Primo quid sit. Secundo declarandum quomodo uniuersalis affirmatiua conuertitur in seipsam per contrapositionem & similiter quomodo particularis negatiua in seipsam.

Quantum ad primum aduerte quod sic definitur. Conuersio per contrapositionem est transpositio subiecti in predicatum, & e conuerso, non mutata quantitate nec qualitate.

TRACTATUS TERTIVS

te propositionum, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos: per quam conuertitur uniuersalis affirmatiua in se, & particu. neg. in se.

Primo dicitur transpositio subiecti & c. eadem ratione sicut dictum est in prima & secunda specie.

Secundo dicitur, Manente eadem quantitate, & qualitate propositionum, & in hoc non differt a conuersione simplici: licet differat a conuersione per accidens, ut autem differat a conuersione simplici, & per accidens, additur mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Quid autem sit terminus finitus, & terminus infinitus uide supra in diuisione septima terminorum. Uniuersalis autem affirmatiua sic conuertitur Omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo, parti. autem negati. sic conuertitur. Quidam homo non est lapis, quidam non lapis non est non homo. Dicitur autem conuersio per contrapositionem, quia termini non solum trans mutantur quoad situm prout subiectum sit predicatum & e conuerso, hoc. n. est commune omni conuersioni propositionum, sed etiam quo ad significatum. Nam significatum termini finiti opponitur significato termini infiniti ut patet ex definitionibus eorum, ut docuimus in septima diuisione terminorum. Cõstat igitur quid sit, & quare dicitur conuersio per contrapositionem.

Quantum ad secundum aduerte quod omnis categorica alicuius quantitatis conuertibilis est per aliquam trium specierum conuersionum de quibus nunc agimus, & quoniam per simplicem non conuertitur nisi uniuersalis nega. in se & particularis affirmatiua in se, & per conuersionem per accidens non conuertitur uniuersalis affirmatiua in se, sed in particu. affirmatiuam, & uniuersalis neg. non conuertitur in se sed in particu. neg. conuertitur autem per conuersionem simplicem, restat conuertere uniuersalem affir. in uniuersalem affir. & particu. neg. in particu. nega. non possunt autem conuerti per conuersionem simplicem. Constat enim quod si uniuersalis affir. conuertitur in se ipsam per conuersionem simplicem

non ualet consequentia formaliter sed tantum gratia materiae puta quando termini sunt conuertibiles, ut patet hic omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, absolute autem non ualet, ut patet hic, omnis homo est animal, non sequitur, ergo omne animal est homo. Similiter non ualet consequentia formaliter si conuertatur partic. neg. in seipsam, sed tantum gratia materiae. Verbi gratia licet ualeat hic: Quidam homo non est asinus, ergo quidam asinus non est homo, tamen non ualet in omnibus. Non. n. ualet hic, quodam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal. Nam conuersa est uera conuertens autem est falsa. Necessè est ergo dare tertiam speciem per quam infallibiliter & uniuersaliter conuertatur uniuersalis affir. in se; & partic. nega. in se. Hæc autem inuenit Boetius, ut habemus ex libro suo de syllogismo categoricis, quæ dicitur conuersio per contrapositionem ex causa quam supra diximus, & quoniam Arist. in lib. x. priorum de ea non fecit uerbum, ideo dicit partic. nega. non conuerti, quoniam non conuertitur simpliciter nec per accidens. Ut autem scias quod per contrapositionem conuenienter conuertuntur uniuersalis affirmata & partic. nega. in seipsas mutatis terminis finitis in ter. infinitos. Et primo quod uniuersalis affir. puta omnis homo est animal, conuertatur in istam omne non animal est non homo, declaratur sic omnis homo est animal, ergo nullus homo est non animal, nam cum animal & non animal contradicant, si animal affirmatur de homine, de eo negatur non animal. Tunc ultra. Si nullus homo est non animal, ergo per conuersionem simplicem, nullum non animal est homo. Tunc ultra. Si nullum non animal est homo, ergo omne non animal est non homo. Nam cum homo & non homo contradicant. Si homo non uerificatur de non animali, de eo uerificatur non homo, ergo ista est bona conuersio, omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Quod autem partic. nega. puta quidam homo non est asinus, bene conuertatur in seipsam mutatis

TRACTATUS TERTIVS.

ter. finitis in ter. infinitos, sic conuertendo quidā non asinus nō est nō homo declaratur sic. Quidā homo nō est asinus, ergo quidā homo non asinus. Nā ut tibi declarabitur in trac. de consequentiis a negatiua de predicato finito, ad affir. de predicato infinito ualet consequentia. Tunc ultra, quidā homo est non asinus, ergo per conuersionē simplicē, quidam nō asinus est homo. Tunc ultra, quidam non asinus est homo, ergo quidam asinus non est non homo per locum a contradicōriis. Bene ergo sequitur per cōuersionē per cōtrapositionē q̄ hęc sit bona conuersio. Quidā homo non est asinus, ergo quidam non asinus non est non homo. Hęc de conuersione per cōtrapositionē dicta sūt, quam non tradit nobis Arist. ut pote nō necessariam ad redūctiōē syllogismorū. Et præterea non uere seruatur identitas terminorum quo ad significatiōē cū ter. finitus & ter. infinitus habeant opposita significata. Ad formalem autē & perfectam conuersionem, requiritur q̄ cōuertēs & conuersa sūt propositiones participantes utroq; termino ordine tamen conuerso & ideo hanc tertiam speciem sic pertractasse sufficiat.

Ultimo aduerte: q̄ logici innenerūt quatuor uocales, quibus designarēt uniuersalē affirmatiuā & negatiuā, & particul. affir. & nega. cōuertibiles, uocales sunt, a, e, i, o, a, significat uniuersalē affir. e, uni. nega. i, particul. affir. o, parti. nega. & composuerunt hos uersus declarantes propositum.

Asserit a, negat e, sunt uniuersaliter ambæ.

Asserit i, negat o, sunt particulariter ambæ.

Ad cognoscendum autem qua specie conuersionis conuertantur, composuerunt hunc uersum.

Ecce, tibi, sim. armi geros ac. arma. bono. cō.

Et sic exponitur. Sim. i. per conuersionem simplicem conuertitur ecce, id est e in e. i. uniuersalis negatiua in uniuersale negatiuam, tibi, id est, i in i, id est particularis affirmatiua in particul. affir. Ac id est per conuersionem per accidens conuertitur armi. id est a in i, id est, uniuersalis affir. in particul. affir.

affir. geros, id est e in o, id est uniuersalis nega. in parti. nega. in en. i. p. conuersionem per contrapositionem conuertitur ar. ma. id est a in a, id est uniuersalis affir in uniuersalem affir. Bono id est o in o, id est parti. nega. in particu. nega. De insi. nita autem & singulari non fit particularis mentio, quoniã esdem modo conuertuntur sicut & particularis tam affir. matiuè quam negatiuè. Hec de conuersionibus dicta sint. Et hic terminatur consideratio de propositione categorica de in. esse, & de omnibus eius præmissis nouem diuisionibus. Sequi. tur consideratio de propositione hypothetica, & omnibus eius speciebus.

De propositione hypothetica, & eius speciebus. Caput tertium.

IN hoc tertio capite agendum est de propositione hypo. tbetica de qua tria agenda sunt. Primo quid sit. Secun. do quare dicitur hypothetica. Tertio agendũ est de singu. lis speciebus eius.

Quantum ad primum aduerte, quod sic definita est, *Pro. positio hypothetica est propositio in qua coniunguntur plu. res categorice uel plures orationes habentes modum categor. icarum coniunctæ per notam coniunctionis tanquam prin. cipales partes sui.*

Primo ponitur propositio loco generis, est enim commu. nior propositio quam propositio hypothetica. Nam & cate. gorica est propositio, & tamen non est hypothetica. Se. hæt igitur propositio ad propositionem hypotheticam sicut genus ad speciem.

Secundo dicitur in qua coiunguntur plures categorice &c. ad. differentiã categoricæ, in qua solũ coniunguntur subiectũ & pred. icatum per copulam uerbalem, ut homo est albus.

Tertio dicitur uel plures orationes, quoniam contingit fieri hypotheticã, & præcipue conditionalem per alios mo. dos uerbi quam per indicatiuum, per quem solum fit uerã categorica, ut docuimus in capit. præcedenti. Verbi gratia

TRACTATUS TERTIVS.

hæc est condicionalis uera. Si homo haberet alas, posset uolare, sufficit autem quod istæ orationes assimulentur categoricæ in eo quod habent subiectum prædicatum & copulam ut principales partes sui: & quod reduci possunt ad ueras categoricas scilicet: si homo habet alas potest uolare.

Quarto dicitur coniunctas per notam cõiunctionis, quia nisi sic cõiungerentur, hypothetica nõ posset dici una propositio, sed plures simpliciter, sicut hic. sortes est homo. Brunnellus est asinus. Dicitur autem propositio cõiunctione una. Unde aduerte quod sicut copula uerbalis uniens prædicatum cum subiecto facit categoricam esse propositionem unam simpliciter. Sic nota cõiunctionis uniens plures categoricas facit hypotheticam esse propositionem cõiunctionem unam.

Quinto dicitur tanquam principales partes sui: ut in hoc formaliter & complete distinguatur à categorica. Nam partes principales propositionis sunt illæ, in quas primo & immediate resoluitur. Sicut autem categorica primo & immediate resoluitur in subiectum & prædicatum, ita hypothetica primo & immediate resoluitur in categoricas componentes ipsam uel in orationes habentes modum categoricarum & illæ in terminos suos, merito ergo dicitur tanquã principales partes sui. Constat igitur tibi quid sit hypothetica propositio.

Quantum ad secundum aduerte quod hypothetica est terminus græci idiomatis & latine sonat suppositiua, eo quod hypo est sub & thesis positio. Dicitur ergo hypothetica & propositio suppositiua eo quod in hypothetica secunda propositio uel oratio supponitur primæ ut sequens ab ea. Nam secunda se habet ad primam sicut consequens ad antecedens, ut patet in ista. Si sortes est homo, sortes est animal. Nam ex eo quod est homo sequitur quod sit animal, & sic futurum in prima ideo dicitur supponi. i. poni sub prima per consequentiam ut patet.

Sed dices. Ergo sola condicionalis erit hypothetica, quia in

ea sola subordinatur secunda primæ, ita quod ordinariè id obseruatur de necessitate consequentiæ. Nam in copulatiua nihil refert quæ & categoricis ponatur in primo loco, & quæ in secundo. Verbi gratia, sortes currit & Plato dormit, nihil refert si secunda ponatur in primo loco, & prima in secundo: sic. Plato dormit & sortes currit. Idem intellige de disiunctiua, nihil enim differt si dicatur sortes uel est homo, uel est asinus & sic, sortes uel est asinus uel est homo, ergo sola conditionalis est hypotetica sumèdo hypoteticam p̄suppositiua.

Respondetur, si consideratur hypotetica quantum ad id id cui nomen imponitur, & quantum ad famosum modum loquendi non solum conditionalis sed & copulatiua & disiunctiua, dicuntur hypoteticæ, eo quod in eis cõiunguntur plures categoricæ per notam coniuñtionis sicut & in conditionali. Si autem consideretur quantum ad id à quo nomẽ imponitur scilicet à suppositione, tunc sola conditionalis est uere & proprie hypotetica, quoniam in ea sola ut obiectio probat consequens, & ea, cui supponitur dicitur antecedens & huius sententiæ uidetur fuisse Boetius qui in libro suo de syllo. hypotetica inquit, propositio uero omnis aut categoricæ est quæ prædicatiua dicitur aut hypotetica quæ conditionalis uocatur. Et in .i. lib. topi. suorum inquit. Cõditionalium propositionum quas græci hypoteticas uocant, partes sunt simplices categoricæ quarum quæ prius est dicitur antecedens, & quæ posterius consequens, & sic constat solas conditionales esse ueræ hypoteticas, alias uero magis secundum usum loquendi.

Quantum ad tertium, aduerte quod si teneatur hypotetica strictè etiam diximus, non se extendit nisi ad conditionalem expresse, eia enim est proprie suppositiua, eia deas uiraculiter reducuntur ad conditionales, ut causalis & rationalis. Nam in causali prima propositio est antecedens, secunda autem consequens, ut hic. Quia sol est super terram dies

TRACTATUS TERTIVS

¶ In rationali similiter, ut hic, sortes est rationale ergo est homo. Si autem sumatur secundum usum famosum sub se continet conditionalē copulativā & disiunctivā & in his tribus speciebus concordant cōter antiqui & solēiores logici. Quod dico, quoniam ex aliquibus modernis non habetur determinatus numerus harum specierum. Nam aliqui ponunt quinque, illis tribus addentes duas, scilicet causalem & temporalem: ut hic quando sortes legit, plato dormit. Quia sortes legit plato adiscit, aliqui plures. Sed ne te inuoluan: nolo singulas recitare. Sufficit tibi & quaecumque alie assignantur non sunt vere hypotheticae, sed similitudinariae praeter eas, quae ad conditionales reducuntur ut causalis & rationalis. Reliquae autē ut localis, & temporalis & similitudinaria & comparativa, non possunt dici hypotheticae nisi quia in eis continentur duae orationes coniunctae per aliquam notam coniunctivam, siue sit adverbium, siue coniunctio, ut patet in istis. Sortes dormit, ubi Plato comedit, ego dormio quando tu uigilas. Sicut sortes interrogatur, sic respondet, tam bonus est sortes: quam bonus est Plato. Unde omnes istae dicuntur esse categoricae distinctae, nec hypotheticae sunt nisi per quandam similitudinem, eo quod una non supponitur alteri per modum necessariae consequentiae: sicut se habent conditionales & reducibiles ad eas ut causalis & rationalis. Sufficit igitur tractare in primis de uera hypothetica, quae dicitur conditionalis. Deinde de copulativa & disiunctiva, quae secundum uniuersalē modum loquēdi dicuntur hypotheticae.

Quantum ad conditionalē tria agenda sunt. Primo quid sit, Secundo quotupliciter sit. Tertio quid requiritur ad eius ueritatem & falsitatem.

Quantum ad primum aduerte, quod sic definitur. *Condi-* tionalis est propositio hypothetica; in qua coniunguntur plures categoricae per hanc coniunctionem si ex quibus categoricis prima dicitur antecedens, secunda autem consequens.

Primo dicitur propositio hypothetica, quae est ut genus
secundum

secundum modum famosum loquendi ad conditionalem & copulatiuam & disiunctiuam.

Secundo dicitur in qua coniunguntur plures categorice, quod est intelligendum formaliter, ut hic si tu curris: tu moueris, uel uirtualiter: ut qñ cōiungūtur due orationes hūtes modum categoricarum, ut hic: si uenisses ad me, saluasset te.

Tertio dicitur per hanc coniunctionem si, ut ex hoc differat a copulatiua in qua partes coniunguntur per hanc notam et. Et a disiunctiua in qua coniunguntur per uel.

Quarto dicitur, ex quibus prima dicitur antecedens, secūda autem consequens. Nam omnis conditionalis est consequentia. In omni autem consequentia, propositio prima dicitur antecedens, secunda autem consequens, quoniam ordine illationis sequitur ad primam. Nā hec propositio sortes est animal, sequitur ad istam antecedentem. Sortes est homo.

Nam bene & necessarie sequitur. si sortes est homo, sortes est animal. Constat igitur quid sit conditionalis. Et aduerte, quod propter ordinem necessarium, quem cognoscimus inter orationes componentes conditionalem reducimus ad eam propositionem causalem & rationalem. Exemplum primi. Quia sol est in Cancro dies longi sunt, exemplum secundi. Tu curris, ergo tu moueris.

Quantum ad secundum aduerte, quod conditionalis potest fieri affirmatiue & negatiue. Affirmatiue quidē quādo nota cōditionis affirmatur: ut hic, si tu es hō, tu es risibilis, negatiue autē quādo ipsa nota negatur: ut hic, nō si tu es hō, tu es lapis. Vnde aduerte, q̄ sicut affirmatio & negatio copule uerbalis, facit categoricā affir. & nega. sic affirmatio & negatio notæ cōditionis, facit conditionalem affir. & nega.

Negatiua autem fit tribus modis, primo quando negatio præponitur immediate ipsi notæ, sed non toti conditionali: ut hic, Tu es homo, non si tu es asinus. Secūdo quando negatio præponitur toti conditionali sed nō immediate ipsi notæ: ut hic, Non tu es homo, tu es asinus. Tertio quando

TRACTATUS TERTIVS.

negatio præponitur toti conditionali & immediate ipsi nota, ut hic, Non si tu es homo, tu es asinus, & hic est modus ordinarius formandi conditionalem negatiuam.

Affirmatiua uero regulariter fit uno modo, quando scilicet nota conditionis præponitur toti conditionali: ut hic, Si tu es albus, tu es coloratus.

Quantum ad tertium aduerte quod ueritas conditionalis dupliciter manifestatur. Primo sic. Ad ueritatem eius requiritur & antecedens non possit esse uerum sine consequente. i. & si ponis antecedens, ponas consequens: ut hæc est uera, Si tu curris, tu moueris. Nam nõ potes ponere antecedens quin adsit consequens. Impossibile est enim te currere, si ponis te nõ moueri. Secundo sic. Ad ueritatem conditionalis requiritur & oppositum consequentis repugnet antecedenti, ita & non possunt stare simul antecedens & oppositum consequentis. V. G. hæc est uera, Si tu es homo, tu es animal. Nam te esse hominem, & te non esse animal, quod est oppositum consequentis, non se compatiuntur, nam ex opposito infertur oppositum. Sicut enim sequitur, Tu es homo, ergo es animal, sic ex opposito sequitur, Tu non es animal, ergo tu non es homo. Et aduerte & isti duo modi quibus manifestatur ueritas conditionalis, tendunt in idem quo ad sensum. Nam ideo antecedens non potest stare sine consequente in uera conditionali, quia oppositum consequentis repugnat antecedenti. Et ratio dictorum est, quia conditionalis est consequentia: ut declarabitur in tract. de consequentiis. Quæ ergo requiruntur & sufficiunt ad ueram consequentiam, requiruntur & sufficiunt ad ueram conditionalem. Ad ueram autem consequentiam (ut tibi declarabitur in principio tract. de consequentiis) oportet & oppositum consequentis repugnet antecedenti. Ideo hæc est uera, Tu es homo, ergo tu es animal. Nã hæc duo repugnant, tu es homo, & tu non es animal. Hæc autem est falsa, Tu es homo, ergo tu es Papa, Stat enim quod tu non sis Papa, & tamen quod sis homo. Cum igitur uera condi-

ditionalis

ditionalis sit consequentia uera, eadem requiruntur & sufficiunt in utraque.

Falsitas autem conditionalis modis oppositis manifestatur. Primo sic, Ad falsitatem conditionalis requiritur quod antecedens possit esse uerum sine consequente .i. quod stet antecedens etiam quod remoueat consequens, & ponatur eius oppositum. V.G. hæc est falsa, Si tu es homo, tu es iustus, stat enim quod tu sis homo, & non sis iustus. Secundo sic (& redit in idem quoque ad sensum.) Ad falsitatem conditionalis requiritur & sufficit, quod oppositum consequentis non repugnet antecedenti. Unde hæc est falsa, Si tu es homo, tu sedes.

Nam hæc duo non repugnant, tu es homo, & tu non sedes. Et ratio quidem horum est, quia (ut diximus) conditionalis est consequentia. Ad consequentiam autem falsam (ut uidebis in tract. sequentiarum in principio) sufficit quod oppositum consequentis stet cum antecedente. Constat igitur quid requiratur & sufficiat ad ueritatem & falsitatem conditionalis. Quot modi autem arguendi tam boni quam mali trahantur a condicionali, manifestabitur tibi in tract. de consequentiis, ubi de hoc particulariter tractabimus. Pro nunc ut nouitius sustine.

Ex omnibus prædictis sequuntur ex communi sententia logicorum duo correlaria, quorum primum est quod non oportet in specie considerare de possibilitate & impossibilitate; nec de necessitate & contingencia conditionalis, quoniam sub uera continetur necessaria & possibilis, sub falsa autem continetur impossibilis: nulla uero est contingens. dicitur enim quod omnis uera est necessaria, ex consequenti possibilis, & omnis falsa impossibilis, ex consequenti non contingens, ut declarabitur tibi in cap. de modalibus. Ut autem scias quomodo omnis uera est necessaria, aduerte quod non est necessaria quia scilicet antecedens sit necessarium & consequens similiter: ut hic, Si homo est animal, est animatus. Nam potest antecedens esse possibile & consequens similiter, & esse contingens, & consequens similiter, & antecedens impossibile & consequens

TRACTATUS TERTIVS

consequens similiter, & tamen conditionalis erit uera & necessaria, exemplum primi, Si sortes est iustus delectatur iusticia, exemplum secundi, Si sortes sedet, quiescit, exemplum tertii, Si sortes est asinus, est rudibilis. Omnes istae sunt uerae, quia non stat antecedens sine consequente, ut patet, & tamen nec antecedens nec consequens sunt necessaria in se: sed dicitur necessaria ex infallibili sequella consequentis ex antecedente. Nam ex antecedente siue necessario siue possibili siue contingenti siue impossibili necessitate illationis sequitur consequens, at stante hoc antecedente, Tu curris necessario sequitur, ergo tu moueris. Contat ergo in quo sensu omnis uera conditionalis est necessaria, ex consequenti est possibilis. Nam possibile altum sequitur ad necesse, sicut genus ad speciem. Quid autem sit possibile altum, declarabimus in cap. de modalibus: pro nunc sustine. Quomodo autem omnis falsa sit impossibilis, aduerte quod non dicitur impossibilis impossibilitate antecedentis aut consequentis. Stat enim antecedens & consequens esse impossibilia. s. sortes est asinus & sortes est rudibilis, & tamen haec conditionalis est uera, Si Sortes est asinus, sortes est rudibilis. Dicitur igitur omnis falsa impossibilis, quonia cum omnis uera sit necessaria modo quo expositum est: & falsa opponatur uerae, oportet ipsam esse impossibilem: quoniam si dantur duo opposita, puta sortem esse asinum, & sortem esse hominem, si unum est necessarium puta sortem esse hominem, alterum est impossibile, puta sorte esse asinum. Nam impossibili directe opponitur ipsi necesse ut tibi declarabitur in cap. de modalibus. Cum igitur prebatum sit omnem uera esse necessariam & falsa opponatur uerae, sequitur quod si uera sit necessaria, falsa sit impossibilis: ex consequenti nulla est contingens. Nam ut dictum est, omnis uera est necessaria, omnis falsa est impossibilis.

Hinc patet ueritas illius uulgarissimi dicti, *Conditio-
nalis uera nihil ponit inesse.* Nam dato quod conditiona-
lis sit uera ex necessaria sequella consequentis ex antecedentis

te, nō sequitur antecedens & consequens poni in rerum natura, puta, licet sit verū dicere, Si tu es Papa, tu es Vicarius Dei, tamen non sequitur de facto, te esse Papam, aut Vicariū Dei. Hæc de hypothetica conditionali dicta sint.

Quantum ad copulatiuam tria agenda sunt. Primo quid sit, secundo quotuplex sit, tertio quid requiratur ad eius veritatem & falsitatem, & possibilitatem & contingentiam & impossibilitatem.

Quantum ad primum aduerte, q̄ sic definitur. Copulatiua est propositio hypothetica, in qua plures categoricæ, uel orationes habentes modum categoricarum coniunguntur per notam copulationis, aut sibi æquivalentem.

Primo dicitur propositio hypothetica &c. usq; ibi, coniunguntur, quod totum intelligendum est sicut in definitione conditionalis.

Secūdo dicitur p̄ notā copulationis. Et ut in hoc distingua-
tur a conditionali & disiunctiua, in quarum altera coniunguntur plures categoricæ per Si: & in altera per Vel. Item ut distingua-
tur a categorica de subiecto aut p̄dicato. copulato. Pro cuius notitia aduerte q̄ nota copulationis potest teneri copulatiua & copulatiue. Tenetur copulatiua, quādo mediat inter terminos, ut hic, sortes & Plato sunt amici, copulatiue autē, quādo mediat inter propositiones, ut hic, sortes scribit, & plato dormit. Ad hoc ergo quod nota copulationis constituat hypotheticam copulatiuam, oportet, ut mediet inter propositiones. Tu tamen aduerte q̄ nota copulationis accepta copulatiua, potest teneri diuisiue & collectiue, si diuisiue, categorica de extremo copulato equipollet uni copulatiue ueræ, quia potest resolui in duas categoricas cōiunctas per &, ut hic, sortes & plato currūt, ergo sortes currit & plato currit. Si collectiue, nō potest equipollere uni copulatiue ueræ, & si resoluitur, utraq; categorica erit falsa, ut hic, sortes & plato trahunt nauē, supposito quod uenter per seipsum sufficit, sed ambo simul & non aliter sufficient.

TRACTATUS TERTIVS

Quarto dicitur, Aut sibi equivalentem, quoniam non solum $ly \&$, sed etiam $ly \&$, & $ly \text{ at } \&$, constituunt copulatiuam, equipollent enim apud grammaticum & logicum. Constat igitur quid sit copulatiua.

Quantum ad secundum aduerte, q̄ copulatiua diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, & utraque diuiditur in ueram & falsam. Item diuiditur copulatiua in necessariam & impossibilem, possibilem & contingentem, & de omnibus in specie sic accipe.

Copulatiua affirmatiua est in qua nota copulationis affirmatur, ut hic. *Sortes currit & Plato disputat.*

Negatiua est in qua nota copulationis negatur, ut hic, *Non Sortes currit & Plato disputat.* Tu tamen aduerte q̄ negatiua sit duobus modis: primo quando præponitur toti copulatiuæ, ut hic, *non tu curris & comedis,* & hic est modus famosus & consuetus, secundo quando ponitur post primam categoricam sed ante copulam, ut hic, *Tu curris non & tu comedis,* sed iste modus non est in usu, ideo standum est in primo.

Copulatiua affirmatiua uera est illa, quæ requirit utramq̄ partem principalem ueram, ita q̄ non sufficit unam esse ueram, ut hic, *Sortes est homo, & Sortes est risibilis.* Hæc autem non est uera, *Sortes est homo, & Plato est asinus,* quoniam secunda pars non est uera. Et ratio huius est, quia sicut totum essentialis se habet ad existentiam, sic copulatiua affirmatiua uera ad ueritatem. Sed ad existentiam totius essentialis oportet omnes suas partes esse, q̄ si una deficit, desinit esse totum (ut pote de homine, cuius partes essentielles sunt anima & corpus unitæ) ergo ad ueritatem copulatiuæ affirmatiuæ ueræ, requiritur utramq̄ partem principalem esse uerã & si una deest, non permanet uera.

Sed aduerte q̄ dicitur copulatiua affirmatiua uera, ad differentiam negatiuæ ueræ, ad cuius ueritatem sufficit unam partem esse ueram. Nam hæc est uera, *Non tu es homo, & tu*

Et asinus. Et q̄ sit uera probatur sic. Sua affirmatiua est falsa. Tu es homo, & tu es asinus, ergo negatiua est uera, quoniam sunt due copulatiue singulares contradictoriae. Contradictoriarum autem oportet alteram esse ueram, & alteram falsam, ut docuimus in cap. precedenti.

Copulatiua affirmatiua falsa est illa cuius utraque pars principalis uel saltem altera est falsa, ut hic, Sortes est asinus & est rudibilis. Vtraque pars est falsa, & hic sortes est homo, & est asinus.

Sed dices propter quid ad ueritatem copulatiue affirmatiue, oportet utranque partem esse ueram, ad falsitatem autem sufficit unam esse falsam.

Respondetur quia plura requiruntur ad construendum quam destruendum. Nam ad hoc quod homo sit sanus, oportet omnes humores esse adequatos, ad hoc autem quod aegrotet, sufficit unum inadequari. Affirmatiua autem uera, est sicut totum constructum, negatiua aut ut destructum & ideo ad eius constructionem ueram, oportet omnes partes esse ueras, ad destructionem autem sufficit unam deficere a ueritate.

Copulatiua autem negatiua falsa est illa in qua utraq; pars est falsa, ut hic, Non sortes est homo, & est risibilis, & non sufficit unam partem esse falsam, quoniam iam diximus quod ad copulatiuam negatiuam ueram: sufficit unam partem esse ueram, ut hoc, non tu es asinus, & tu es homo.

Copulatiua necessaria est illa, cuius utraque pars principalis est necessaria, ut omnes copulatiue factae in materia naturali, ut hic homo est rationalis, & est risibilis.

Copulatiua impossibilis est illa, cuius utraque pars est impossibilis, & sunt omnes copulatiue factae in materia remota ut hic, sortes est asinus, & est rudibilis. Aduerte tamen quod sicut ad falsitatem copulatiue affirmatiue sufficit partem unam esse falsam, sic & ad impossibilitatem sufficit unam partem esse impossibilem. Unde haec est impossibilis, Sortes est

TRACTATUS TERTIVS

est homo, & sortes est asinus.

Copulatiua possibilis est illa, cuius utraque pars est possibilis ut tu sedes, & tu dormis, nec sufficit unam partem esse possibilem, quoniam si altera esset impossibilis, iam diximus, quod copulatiua esset impossibilis, ut hic. Tu sedes, & tu uolas.

Copulatiua contingens est illa, cuius saltem una pars est contingens, & altera non est impossibilis, nec alteri incompossibilis. Defectu primæ conditionis, hæc non est contingens sed necessaria. Sortes est homo & est rationalis. Defectu secundæ, hæc non est contingens sed impossibilis, sortes est albus, & est asinus. Defectu tertiæ hæc non est contingens sed impossibilis. Tu es, & tu non es, licet enim sit contingens te esse, quia potes non esse, & te non esse, quia potes esse, tamen si multe esse & non esse, non est contingens, immo impossibile, cum sint contradictoria quæ impossibile est esse simul uera. Hæc de copulatiua dicta sufficiunt.

Quot modis autem possimus arguere in copulatiua, dicemus in tractatu de consequentiis in capit. de hypotheticis consequentis.

Quantum ad disiunctiuam tria agenda sunt. Primo quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertio quid requiritur ad ueritatem eius & falsitatem, & necessitatē, & impossibilitatem, & possibilitatem & contingentiam.

Quantum ad primum sic definitur, hypothetica disiunctiua est propositio, in qua coniunguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem uel aut sibi consimilem, ut sortes est homo uel est asinus.

Primo dicitur propositio in qua & cæt. quod intelligendum est sicut in aliis definitionibus datis de conditionali & copulatiua.

Secundo dicitur per hanc coniunctionem uel, ad differentiam conditionalis, cuius nota coniunctionis est si, & copulatiue

latine, cuius nota coniunctionis est &.

Tertio dicitur aut sibi consimilem, quoniam nota disjunctionis apud grammaticos non solum est uel, sed aut, & si quid ali dæquipollet.

Sed est hic dubiū, quia non uidetur ly est coniungere categoricas sed potius disiungere, aliter deberet dici propositio hypothetica cōiunctiua & non disiunctiua. Præterea q̄ non cōiungat sed disiungat signum sumitur ex eo quod uera & propria disiunctiua fit de partibus impossibilibus, ut hic. Vel tu es sanus uel tu es æger. Vel tu es cæcus, uel tu es uidens. Quod si fiat de partibus composibilibus, non est propria, ut hic, tu es homo uel tu sedes, ergo & cæt.

Ad hoc respōdetur cōmuni sententia, quod inter cōiunctiōnes, quædā cōiungunt sensum & terminos siue p̄positiones, quales sunt cōiunctiōnes cōditionales & rationales & causales & copulatiuæ & istæ constituūt primā & secūdā speciem hypotheticæ. Quædā aut cōiungunt solū uoces aut terminos aut p̄positiones, sed disiungunt sensum ac significatū & tales sunt ly uel aut &c. Obiectio quidē cōcludit, quo ad significatū, nō autē quo ad uoces aut ter. aut p̄positiones &c. Et aduerte quod dico quo ad uoces & terminos, ut includam disiunctiuam in uoce in mente in scripto.

Aduerte etiam quod sicut diximus notam copulationis te ueri aliquando copulatiuam aliquando copulatiuæ, & sic cōiunctiō disiunctiōnis aliquando tenetur disiunctim, aliquando disiunctiue. Disiunctim quidem. Quando ponitur inter predicatum aut subiectum. Exemplum primi. Sortes est homo uel asinus. Exemplum secundi. Sortes uel Plato currit, & hoc dicitur categorica de extremo disiuncto, quæ aliquando potest resolui in unā disiunctiuam, ut hic. Sortes uel plato scribit, Nā bene sequitur, sortes scribit, uel plato scribit, aliquando autem non, ut hic sortes uel plato trahunt nauem, non sequitur quod sortes trahat nauē, aut plato trahat nauem, supposito quod neuter diuisim sufficiat. Disiunctiue autem

TRACTATUS TERTIVS

tem tenetur quando est nota inter duas propositiones categoricas, ut hic plato currit aut plato quiescit. Constat igitur tibi quid sit hypothetica disiunctiva.

Quantum ad secundum adverte, quod disiunctiva dividitur in affirmatiuam & negatiuam, in ueram & falsam, in necessariam & impossibilem, impossibilem & contingentem. Exemplum de affirmatiua, tu es homo uel asinus. De negatiua. Non tu es homo uel asinus. De uera, tu curris uel quiescis. De falsa, tu es asinus uel rudibilis. De necessaria, deus est uel sortes mouetur, de possibili sortes est asinus, uel tu es papa de impossibili. Vel deus non est, uel tu asinus, de contingenti. Antichristus est albus, uel tu curris. Verum non sufficit & exemplaria sed de singulis in specie agendum est, ut dicemus in immediate sequentibus.

Quantum igitur ad tertium adverte quod disiunctiva affirmatiua est illa in qua nota disiunctionis affirmatur, ut tu es homo uel tu es asinus.

Negatiua est illa, in qua nota disiunctionis negatur, negatur autem si cadit negatio super illam ut hic. Non tu es homo uel tu es asinus, potest autem cadere dupliciter super illam, primo quando preponitur toti disiunctiue ut hic. Non tu es homo, uel tu es asinus, secundo quando postponitur primæ categoricæ, sed precedit notam disiunctionis, ut hic. Sortes est asinus non, uel est homo. Sed primus modus est ordinarius & clarior ideo sequere illum.

Vera est illa, cuius una pars est uera, & alia falsa, ut sortes est homo, uel est asinus, & hæc est propria. Nam cum nota disiunctionis habeat disiungere significatum, & coniungere propositiones siue uoces aut terminos, si utraque pars esset uera, non disiungeret significatum, ut patet hic. Vel tu es homo, uel tu es risibilis, æquipollet enim copulatiuæ ueræ. s. tu es, & tu es risibilis, ideo tenendum est quod ad ueram & propriam disiunctiuam, oportet partem unam esse ueram & aliam falsam. Si autem utraque sit uera, erit disiunctiua

tera quo ad modum pronuntiandi sed non propria, quo ad significatum.

Falsa est in illa, cuius utraque pars est falsa. Nam si una est falsa, & alia vera, iam diximus quod disiunctiua esset uera & propria. Vt ergo distinguatur falsa à uera, cum sit ei opposita, oportet utraq; partem esse falsam. Vnde hæc est falsa. Sortes est asinus, uel habet alas.

Necessaria est illa, cuius utraque pars est necessaria, uel saltem una, exemplum primi. Deus est, uel homo est animal exemplum secundi. Deus est, uel sortes mouetur. Licet enim una pars sit necessaria, & altera contingens, tamen denominatur à digniori & ueriori, quæ est necessaria.

Possibilis est illa, cuius utraq; pars est possibilis, ut sortes est albus, uel Plato currit. Nota tamen quod sufficit unam partem esse possibilem, ut hic, Antichristus est, uel homo est asinus. Nam ista uel est impossibilis, uel possibilis, non impossibilis, quoniam ut dicimus ad impossibile oportet utraq; partem esse impossibilem, ergo est possibilis.

Contingens est illa cuius utraque pars est contingens, ut sortes est albus, uel ipse scribit, & ad cognoscendum disiunctiuam contingentem datur hæc regula. Si copulatiua facta de partibus, oppositis partibus disiunctiue est contingens, disiunctiua est contingens. Verbi gratia. Hæc est contingens tu curris uel tu non moueris. Sumatur oppositum de ly tu curris scilicet tu non curris, & oppositum de ly tu non moueris scilicet tu moueris, & formetur hæc copulatiua. Tu non curris, & tu moueris. Patet quod est contingens, quoniam contingit te non currere, & tamen moueri, ut quando simpliciter ambulas, ergo & hæc disiunctiua est contingens. Tu curris, uel non moueris. Hæc de disiunctiua dicta sint, & per consequens de omnibus speciebus famosis propositionis. hypotheticæ. Quomodo autem & quot modis liceat arguere à disiunctiua, manifestabitur tibi in tractatu de consequentiis.

TRACTATUS TERTIVS

De propositione categorica modali.

Capitulum quartum.

IN cap. quarto agendum est de propositione modali categorica & hic sex agēda sunt. Primo in quo distinguitur categorica modalis à simplici categorica secundo per quos & quot modos fit apud logicum vera & propria propositio modalis. Tertio quid sit. Quarto quot sunt. Quinto quomodo sumuntur in eis quatuor genera oppositum. Sexto declarabitur hæc distinctio famosa. Modalium alia est de sensu diuisio, alia de sensu composito.

Quātum ad primum aduerte, quod simplex categorica est illa, in qua simpliciter & sine limitatione aut alterius termini appositione prædicatum dicitur de subiecto, siue sit de secundo uel de tertio adiacente, exemplum primi. Deus est, homo est, cælum est, exemplum secundi. Deus est iustus, homo est animal, cælum est incorruptibile, & huiusmodi categorice dicuntur de inesse, quoniã sunt de simplici inbarentia prædicati ad subiectum. Categorica modalis est illa in qua prædicatur prædicatum de subiecto cum adiectione termini adiectiui determinantis substantiuum, uel oppositione aduerbiũ ad ipsum uerbum. Nam sicut adiectiuum determinat substantiuum, sic aduerbiũ determinat actum uerbi, exemplum primi, homo albus currit. Nam currere non dicitur de homine simpliciter sed de homine sic terminato scilicet per album, exemplum secundi sortes currit uelociter, currere prædicatur de sorte non simpliciter & qualitercunque sed cum uelocitate. Dicitur ergo modalis à tali determinatione uel limitatione: que apud logicum dicitur modus. Vnde sic de finiri consuevit. Modus est adiacens rei determinatio, id est modus est limitatio siue restrictio apposta rei, id est substantiuo, que limitatio fit per adiectiuum, ut homo iustus dominatur, homo fortis defensat patriam. Quotuplex ergo est adiectiuum, & totuplex est modus. Adiectiuum autem est duplex scilicet no-

minis & uerbi. Adiectiuum nominis est omne nomen adiectiuum adiacens nominis substantiuo ut bonus Deus, bonus homo, fortis equus alba uestis. Adiectiuum uerbi, est aduerbium adiacens uerbo in oratione. Ut sortes hodie uenit, sortes bene currit.

Sed aduerte, quod aduerbia quatuor modis modificant & determinant uerbum. Primo gratia compositionis, id est indicant qualiter uerbum componat predicatum cum subiecto, utrum scilicet necessario uel contingenter uel possibiliter uel uere uel false. Et sic per huiusmodi aduerbia qualificatur propositio, ut dicatur necessaria uel contingens & possibilis &c.

Secundo modificant & determinant uerbum, gratia reuelationis uerbi, id est significati, ut aduerbia qualitatis, ut dicendo sortes uelociter currit, signatur quod cursus qui importatur per uerbum curro. Non est qualiscumq;, sed uelox.

Tertio modificant uerbum gratia temporis, & est quando significat actum uerbi sub differentia temporis determinati, ut hodie legam in uespere, grans disputabo in mane.

Quarto modificant uerbum gratia modi, ut aduerbia hortandi ut eya aduocata nostra adiuua nos, quedam gratia optandi ut utinam audias me, & horum quatuor modorum ratio hinc sumitur. Verbum quatuor modis consideratur. primo ut designat compositionem predicati cum subiecto, propter quod dicitur copula apud logicum, & ut sic aduerbium determinat uerbum, gratia compositionis predicati cum subiecto. secundo ut significat actum suum. Et ut sic determinat uerbum aduerbia qualitatis, quarto ut significat eum tempore ad differentiam nominis, ut docuimus in trac. secundo & ut sic determinant uerbum, aduerbia temporis, quarto ut notat actum suum cum determinato modo, puta per modum imperantis ut hortantis aut desiderantis, cominantis aut miserentis, & ut sic determinant uerbum aduerbia imperandi hortandi optandi miserendi, constat igitur quomodo differat simplex

TRACTATUS TERTIVS

plex categorica à categorica modali, & quid sit modus, & quomodo adiectiuum est modus substantiui, & aduerbius modus uerbi, & quot modi aduerbia determinant uerbum.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud logicum tantum isti sex modi constituunt propositionem modalem scilicet necessario contingenter possibiliter impossibiliter uere & falsæ, qui possunt accipi nominaliter sic, necesse contingens, possibile impossibile uerum falsum, possunt etiam sumi aduerbialiter ut necessario contingenter, tamen sumpta nominaliter consueto modo & proprie constituunt propositionem modalem. Quomodo igitur soli isti sex apud logicum constituunt propositionem modalem, omnes alij relinquendi sunt, siue sint nomina adiectiua siue aduerbia. Sunt enim magis deservientes grammatico quam logico. Præterea tantum ista sex determinant uerbum gratia compositionis prædicati cum subiecto, ut diximus supra. Cum igitur ad logicum spectet considerare de propositione, pro ut ex ea componitur syllogismus, eius est considerare quomodo isti modi constituunt & qualificant propositionem. Item aduerte quod licet uerum & falsum, annumerentur inter istos sex modos, tamen relinquuntur, quoniam oppositio & equipollentia propositionum quæ per eos constituuntur, fit eodem modo sicut in categoricis de inesse, ut tibi declarabitur in cap. v. Nostra igitur intentio uersabitur circa hos quatuor necesse contingens possibile impossibile.

Quantum ad tertium aduerte, quod sic definitur. Propositio modalis est propositio categorica, quæ proprie & usitate modificatur aliquo istorum quatuor modorum, qui sunt necesse contingens possibile impossibile, ut sortem currere est contingens, uel sorte currit contingenter.

Primo dicitur quod est propositio categorica, quoniam habet subiectum prædicatum, & copulam tanquã partes principales sui. Quod patet quando fit per modum sumptum aduerbialiter, ut sortes est homo necessario. Nam sortes est sub

iectum.

ictum, homo predicatum, copula est, necessario autem neg
subiectum neg, predicatum neg, copula sed modus signans
hanc esse necessariam. Sortes est homo. Idem patet si fiat per
modum sumptum nominaliter ut hic sortem currere est con
tingens. Nam infinitiua oratio est subiectum, contingens præ
dicatum, est copula.

Secundo dicitur quæ proprie consistat fit aliquo istorum
quatuor modorum, ad differentiam earum quæ fiunt per hos
modos uerum & falsum, & ad differentiam earum quæ fiunt
per hos modos, per se & per accidens, ut hic homo est animal
per se, sortes currit per accidens. Nam licet prima equipol
leat modali de necessesse, & secunda modali de contingenti, ta
men sunt formaliter modales. Et quidem quoddam equipolleant
patet hinc, si homo est animal per se, ergo neesse est ipsum
esse animal, si sortes currit per accidens, ergo contingens est
ipsum currere. De illis autem quæ fiunt per hos modos uerum
& falsum, non est curandum, quoniam relinquendi sunt ra
tione supra dicta.

Quantum ad quartum aduerte, quod si isti quatuor mo
di sumantur nominaliter quilibet eorum facit quatuor pro
positiones modales, & sic in summa fient quater quatuor. i.
sexdecim. Pro cuius notitia aduerte tria. primo quod omnis
modalis facta per modum nominaliter sumptum constat ex
dicto & modo. Modus quidem tibi iam manifestus est, ut ne
cesse possibile contingens impossibile. Dicitur autem est ora
tio infinitiua. V. G. sortem cur. re est contingens, ly sortem
currere est dictum, ly contingens est modus. Secundo aduerte
quod licet dictum possit subiici. i. poni pro subiecto, & modus
prædicari. i. poni pro prædicato & etiam econuerso: ut patet
hic, sortem currere est contingens. Contingens est sortem cur
rere, tam ordinariè modus debet prædicari, & dictum subiic
i dummodo fiat modalis de sensu composito. Nam sicut se
cundum hæc copula in categorica de inesse, sic modus in categorica
modali. Constat autem quod in illa se tenet copula à parte præ
dicati.

TRACTATUS TERTIVS

dicati. Unde Aristoteles in primo peribermenas postquã desinuit uerbum inquit. Et semper est eorũ quã de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet se tenere à parte prædicati. Dixi dũmodo fiat modalis in sensu cõposito: quoniam, ut declarabimus quãdo fit in sensu diuiso melius est ut mediet inter partes dicti, ut hic albũ possibile est esse nigrũ.

Tertio aduerte, quod quilibet modus potest facere quatuor propositiones, quarum prima erit affirmatiua de dicto & de modo ut sortem currere est contingens. secunda erit negatiua tantum de dicto, ut sortem non currere est contingens, tertia erit negatiua tantum de modo: ut sortem currere non est contingens, quarta erit negatiua de dicto & de modo, ut sortem nõ currere non est contingens, eodem modo formabis quatuor de possibili, & quatuor de necesse, & quatuor de impossibili, & sic omnes simul sumptæ erunt.

Sed dices si dictum debet subiici & modus prædicari, quare Aristoteles in libro secundo peribermenas sic situat modales, quod modus semper subiicitur, & dictum prædicatur. Sic enim ordinat eas, possibile est sortem currere possibile est sortem non currere &c.

Respondetur secundum ueram ordinem debet modus prædicari ratione iam dicta. Aristoteles autẽ in. 2. peribermenas non tantum attendi ad uerum ordinem quantum ad declarandum oppositiones inter modales. Oppositio autem clarius & citius deprehenditur si modus subiiciatur. Nam sit oppositio per negationem additum modo & non dicto, ut iste dicitur possibile est sortem currere. Nam possibile est sortem currere opponuntur. Hac igitur de causa Arist. situat modum in suo dicto & dictum in prædicato.

Quantum ad quintum aduerte, quod sic in categoricas de inesse quædam sunt contrariæ quædam subalterne, quædam cõtradiçtorie, quædam subalterne: sic & in modalibus. Sed ualde differenter. Nam in categoricis sit oppositio propter uerba uniuersalia & particularia apposta subiectis, et pro

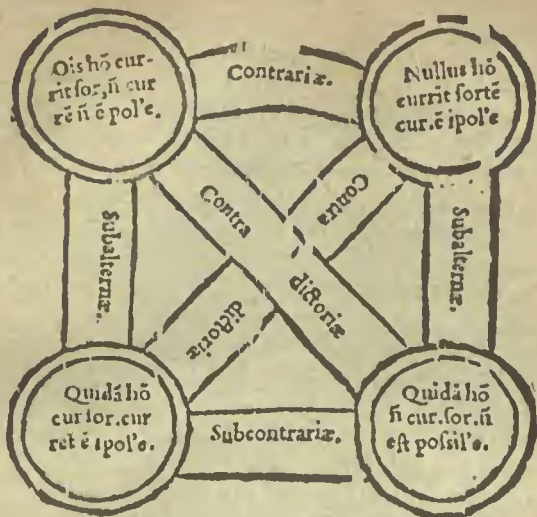
pter negationem. V. G. ratione ly omnis, & ratione ly nullus istæ duæ sunt cōtrariæ, omnis homo currit, nullus homo currit. Sed in modalibus non sit oppositio per signa, sed per modos, qui correspondent signis. Vnde aduerte quod possibile & contingens correspondent ly quidam, & possibile non, & contingens non, correspondent ly quidam non. Propter quod sicut istæ sunt duæ particulares subcontrariæ de inesse. Quidam homo currit, quidam homo non currit. Sic istæ sunt duæ particu. subcontrariæ modales. Possibile est sortem currere, possibile est sortem non currere. Necessè uero, correspondet omni, & impossibile nulli. Vnde sicut in illis de inesse, istæ duæ sunt contrariæ. Omnis homo est albus, & nullus homo est albus, sic in modalibus istæ duæ sunt contrariæ. Necessè est hominem currere, impossibile est hominem currere. Habitis subcontrariis, & contrariis modalibus facile est habere contradictorias & subalternas. Nam sicut in illis de inesse istæ sunt contradictoriæ, omnis homo currit, quidam homo non currit. Nullus homo currit, quidam homo currit, sic in modalibus istæ contradicunt sortem non currere non est possibile. Sortem non currere est possibile, sortem currere non est possibile, sortem currere est possibile. Et sicut in illis de inesse istæ sunt subalternæ, omnis homo currit, quidam homo currit. Nullus homo currit, quidam homo non currit, sic in modalibus, istæ sunt subalternæ, sortem non currere non est possibile, sortem currere est possibile, sortem currere non est possibile. Sortem non currere est possibile.

Sed dices, ista assignatio cōtradictoriarum & subalternarum uidetur discordare ab immediate supradictis. Nam assignatæ sunt contrariæ per propositionem de necessè esse & per propositionem de impossibile esse, ergo & contradictoriæ assignatæ sunt per easdem, ut. s. dicatur quod propositio de inesse esse, & propositio de possibile non esse contradicunt similiter propositio de impossibile esse, & de possibile esse

TRACTATUS TERTIVS

contradiciunt, eodem modo assignanda sunt subalternae. His autem quatuor generibus oppositionum assignata sunt solum secundum quatuor propositiones de possibili, ut patet, ergo assignatio ista discordat à supradicta.

Respondetur, licet discordet in terminis non tamen in sensu. Nam tota negativa de possibile æquipollet toti affirmatiue de necesse, ut si non est possibile sortem non currere, necesse est ipsum currere, negativa autem de modo æquipollet toti affirmatiue de impossibili. Nam sorte currere non est possibile, ergo sortem currere est impossibile. In sensu ergo præsens assignatio, non discordat prædicta. In terminis autem uolumus discordare, ut seruaremus naturam oppositarum propositionum. Dicitur enim in assignatione quatuor generibus oppositionum in categoricis de inesse, quod omnes propositiones oppositæ tam contrariæ, quam subcontrariæ, tam contradictoriæ quam subalternæ debent esse eiusdem subiecti & eiusdem prædicati. Et ideo ut id seruaretur in modalibus assignauimus quatuor genera oppositionum, iuxta quatuor propositiones de possibili, quarum tota negativa æquipollet toti affirmatiue de necesse ut diximus, & negativa de modo, toti affirmatiue de impossibili. Ut igitur præ oculis habeas quatuor oppositionum genera in modalibus. Proportionata quatuor generibus oppositionum in categoricis de inesse formauimus figuram sequentem.

Hæc de quatuor generibus oppositionum in modalibus dicta sint.

Quantum ad sextum aduerte, quod apud logicos & in doctrina peripatetica. Modalis est duplex. Vna in quatuor de sensu composito; altera de sensu diuiso: differunt autem primo in modali de sensu composito. Modus aut præponitur aut postponitur toti dicto ut hic album esse nigrum est possibile: uel sic; possibile est album esse nigrum: & ut appareat eius ueritas uel falsitas: debet resolui oratio infinitiua in indicatiuam sic. Hæc præpositio est possibilis: album est nigrum & si statim apparet quod est falsa: quoniam opposita essent in eodem scilicet albedo & nigredo, in modali autem de sensu diuiso. Modus nec præponitur nec postponitur dicto: sed mediat inter partes dicti: ut hic album possibile est esse nigrum. & sic exponitur. Res quæ est alba: potest fieri nigra uel

TRACTATUS TERTIVS

uel denigrari, & sic est uera: nam res quæ bodie est alba, potest amittere albedinem. & recipere nigredinem secundo differunt, quia modalis de sensu compositio debet tota sine discontinnitate proferri, ut scilicet non fiat pausa inter partes dicti, nec interdiktum & modum, sed continetur prolatio sic, album esse nigrum est possibile. Ea autem quæ est de sensu diuiso, proferri debet condiscontinuatione ut scilicet proferatur subiectum dicti, & in eo fiat punctum deinde proferatur modus cum copula & reliquo dicti, ut hic, album possibile est esse nigrum. Tertio differunt, quoniam in ea de sensu composito subiectum dicti stat pro re, & pro forma sibi inherente, id est ut est sub forma à qua denominatur, puta in ista. Album esse nigrum est possibile, stat ly album pro re ut in se habet albedinem. In sensu autem diuiso stat solum pro re ut potest esse sub forma puta in ista. Album potest esse nigrum, ly album stat pro re non in quantum est alba, sed pro re in se considerata, quæ potest esse sub albedine & nigredine non simul sed diuisim. Quarto differunt quia omnes modales factæ de dicto, cuius subiectum & prædicatum denominatur à formis oppositis, ut hic, calidum esse frigidum est possibile, in sensu composito sunt falsæ, quoniam impossibile est oppositas formas inesse eadem coniunctim. In sensu autem diuiso sunt ueræ, quoniam non inconuenit eidem inesse oppositas formas diuisim siue successiue. Si autem fiant de non oppositis in utroque sensu possunt esse ueræ. Nam sumpta re frigida puta niue, si formetur talis conditionalis in sensu composito, frigidum esse album est possibile, est uera: quoniam non repugnat rei frigida ut est sub frigiditate esse albam simul, ut patet de niue, & multis lapidibus, si etiam formetur in sensu diuiso erit uera, sic dicendo, frigidum possibile est esse album, quoniam non repugnat rei potenti esse frigidam, post frigiditatem recipere albedinem. Unde solas modales factas de oppositis formis oportet distinguere per sensum compositum & diuisum quoniam in uno sunt ueræ in alio falsæ, factas autem de non

oppositis, non oportet sic distinguere, quoniam utraq; potest esse uera. Hæc pro nunc sufficiat ut in iuuenis confundaris. Hæc de præsentî capit. dicta sunt.

De æquipollentiis categoricarum
oppositarum de inesse.

Caput quintum.

IN cap. quinto agendum est de æquipollentiis categoricarum de inesse & modalium. Ordo enim doctrine requirit ut postquã de earum oppositionibus pertractauimus, nũc de earum æquipollentiis consideremus, & prius quidem de æquipollentiis categoricarum de inesse, quoniam sunt priores modalibus, utpote simpliciores. Igitur in præsentî capit. de æquipollentiis categoricarum de inesse tria agenda sunt. Primo quid sit æquipollentia propositionum de qua hic intendimus. Secundo quot regulis sufficiẽter sit & de singulis regulis in specie pertractandum est. Tertio soluentur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte, quod sic describitur apud logicum æquiualentia est æquipollentia duarum propositionum in significato, sitarum in figura oppositionum per aduertum negatiouis facta, ita quod ab una ad alteram est bona consequentia.

Primo dicitur æquipollentia, quoniam est genus & quid magis commune. omnis enim æquipollentia propositionum est æquiualentia, sed non omnis æquiualentia est in propositionibus, est enim in terminis incomplexis, ut duo synonyma æquiualent in significato, est etiã in rebus commutabilibus quo ad pretium, aliter in emptione & uenditione non seruetur equalitas & iustitia, est & in bonitatibus rerum unde solemus dicere. hanc medicinam æquiualere illi.

Secundo dicitur duarum propositionum in significato, ut excludamus propositiones factas de terminis æquiuocis que licet conueniant in uoce non tamẽ in significato, ut hic, omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertio

TRACTATUS TERTIVS

Tertio dicitur sitarum in figura propositionum, ad differentiam aliquarum propositionum que æquivalent in significato ut iste duo, tantum homo est rationalis ergo omne rationale est homo, & tamen dicuntur proprie equipollere, quoniam equipollentia de qua hic intendimus est latum inter propositiones alicuius quantitatis, que participant utroque termino eodem ordine. Constat autem hanc, tantum homo est rationalis, non esse formaliter alicuius quantitatis, nec est eiusdem subiecti, & prædicati cum ista, omne rationale est homo ut patet.

Quarto dicitur facta per notam negationis, quoniam ut declarabitur ex eo solo quod negatio præponitur & postponitur, aut præponitur, & postponitur duæ præpositiones oppositæ equipollent. V. G. istæ duæ contradicunt. Nullus homo currit. Quidam homo currit. Si lynullus præponitur nõ, ut non nullus homo currit, equipollet isti quidam homo currit. Nam bene sequitur, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quinto dicitur, ita quod ab una ad alteram valet consequentia, quoniam cum declaratum fuerit duas propositiones æquivalere in significato, una sequitur ad alteram, & econverso, nam bene sequitur, non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, & econverso, & hæc ultima particula opponitur, ut scias quantum tibi proderit scientia æquipollentiarum in arguendo & respondendo, constat igitur quid sit æquipollentia propositionum categoricarum de inesse, de qua nunc intendimus.

Quantum ad secundum aduerte, quod logici in tribus regulis comprehendunt æquipollentias omnium propositionum oppositarum in figura, quarum quedam sunt contrariæ, quedam subcontrariæ, quedam contradictoriæ, quedam subalterne, & aduerte quod per regulas sequentes intendimus æquipollentiam fieri prædictarum propositionum quo ad qualitatem, & quantitatem, & veritatem, & falsitatem earum.

Prima igitur regula est hæc, negatio præposita signo uniuersali, uel particulari, facit equipollere contradictorias, ut non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regule aduerte tria.

Primo quod logici conuenienter incipiunt equipollentias in contradictoriis, quoniam maxime opponuntur. Opponuntur enim in omni materia quo ad qualitatem, & quantitatem, & ueritatem, & falsitatem, ut docuimus supra in cap. secundo huius tractatus. Contrarie uero in nulla materia opponuntur quo ad quantitatem. Nec quo ad ueritatem & falsitatem nisi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti ut docuimus in eodem cap. sunt simul falsæ. Subalterne autem non opponuntur in qualitate sed quantitate nec in ueritate & falsitate, possunt. n. esse simul ueræ, ut docuimus, in eodem cap. subcontrarie uero minime opponuntur, & tamen non possumus dare regulam, per quam equipollean.

Secundo aduerte ad hoc, quod negatio adueniēs faciat propositionum oppositarum equipollentiam, oportet quod sit negatio negans. Pro cuius notitia aduerte, & in doc. peripatetia ca inuenimus triplicem negationem scilicet negantem infinitam & priuantem. Negans est illa, que quicquid post se inuenit destruit & suum oppositum inducit. Vnde si inuenit propositionem uniuersalem, facit eam particularem & si affirmatiuam facit eam negatiuam, & e conuerso & si ueram, facit eam falsam & e conuerso. & hoc maxime uerificatur in contradictoriis quorum unum est uerum in omni materia & alterum falsum. Vnde negatio præposita facit equipollere duas contradictorias in qualitate, quantitate, ueritate, & falsitate. Negatio infinitans est illa que apposita termino finito, facit ipsum infinitum, id est indeterminatum in significato. Quid autem sit terminus infinitus & terminus finitus, & que eorum significat, iam docuimus in tractatu secundo in diuisione septima terminorum. Negatio priuans, est negatio habitus

TRACTATUS TERTIVS

habitus aut formæ aut qualitatis perficientis subiectum, re-
 liëta tamen aptitudine in subiecto, & sic omnis priuatio ut
 cæcitas, tenebra, mors, ignorantia &c. dicitur negatio priuās.
 Negatio enſinitans & priuans pro nunc relinquuntur donec
 pertractabimus de conſequentiis. Nam æquipollentiis propo-
 ſitionum quibus nunc intendimus, ſufficienter deſeruit nega-
 tio negans. De ea igitur ut facit æquipollere contradicōrias
 data eſt præpoſita regula.

Tertio aduerte q̄ ideo negatio negans præpoſita toti ſubie-
 cto & ſigno contradicōriarum facit eas æquipollere, quia ut
 diximus, quicquid poſt ſe inuenit, deſtruit, & eius oppoſitū
 inducit. Inuenit aut̄ contradicōrias diſcordare in qualitate,
 quoniā una affirmatiua negatiua, altera ut omnis homo eſt al-
 bus, & quidā homo eſt albus, ſi igitur uniuersali affirmati-
 uæ præponatur negatio, facit eā negatiuū, ut nō omnis homo
 eſt albus, eſt negatiua ſicut iſta, quidā homo nō eſt albus &
 econuerſo ergo facit eas æquipollere in qualitate. Item inuenit
 eas diſcordes in quantitate, quoniā una eſt uniuersalis, altera
 particularis, ſi igitur negatio præponatur uniuersali, facit
 eam particularem & econuerſo, ut non omnis homo eſt al-
 bus, eſt particularis ſicut iſta, quidam homo non eſt albus, &
 econuerſo facit ergo æquipollere contradicōrias in quantita-
 te. Item inuenit eas diſcordes in ueritate & falſitate, ſi igitur
 præponatur propoſitioni contradicōriæ falſæ, facit eam ue-
 ram. Verbi gratia ſit iſta falſa, omnis homo eſt albus, ſit iſta
 uera, quidam homo non eſt albus, præponatur ergo nega. fal-
 ſæ: ut non omnis homo eſt albus, deſtruet falſitatem & faciet
 eam ueram. Vnde iſta. Non omnis homo eſt albus, eſt ita ue-
 ra ſicut iſta, quidam homo non eſt albus, Et econuerſo, &
 quod dixi de uniuersali affirm. & particu. negatiua intellige
 etiam de uniuersali nega. & particu. affirm. Conſtat igitur ue-
 ritas primæ regulæ.

Secunda regula eſt iſta, negatio negans poſt poſita ſigno
 uniuersali & toti ſubiecto fuit æquipollere duas contrarias.

Aduerte

Aduerte q̄ hæc regula indiget duplici limitatione. Prima est q̄ ponatur negatio immediate ante copulam, ita q̄ exerceat virtutem suam super copulam & totum predicatum, & ponatur omnino post signum uniuersale & post totum subiectum, ita q̄ nullo modo præualeat supra signum nec supra subiectum quo ad mutationem quantitatis. Defectu cuius istæ duæ non equipollent. Omnis non homo est animal, nullus homo est animal. Sed sicut dicatur. Omnis homo non est animal, ergo nullus homo est animal. Vel sic. Nullus homo non est animal, ergo omnis homo est animal.

Secunda est, fiant duæ contrariæ, quæ teneantur uniformiter. s. distributiue, & non altera collectiue puta uniuersalis affirmatiua & altera distributiue, puta uniuersalis negatiua ut hic omnes apostoli Christi sunt duodecim, nulli apostoli Christi sunt duodecim, nõ enim istæ duæ equipollent. Omnes apostoli Christi non sunt duodecim, ergo nulli apostoli Christi sunt duodecim, nõ hæc est uera, nulli apostoli Christi sunt duodecim, stat enim distributiue, ly nulli apostoli. Hæc autem est falsa, omnes apostoli Christi non sunt duodecim quoniam affirmatiua est uera. s. omnes apostoli Christi sunt duodecim, quoniam ly omnes apostoli tenetur collectiue.

Quod autem hæc secunda regula si recte & sufficienter posita ratio hinc sumitur. Contrariæ uniuersaliter & in omni materia sumptæ, discordant in qualitate, & conueniunt in quantitate. In materia autem naturali & remota non solum in qualitate sed & in ueritate & falsitate discordant, quoniam ut docuimus supra non possunt esse simul ueræ aut simul falsæ. In materia uero contingenti, non sic pugnant, quoniam ambæ possunt esse simul falsæ. Ut ergo non mutetur quantitas, ponitur post signum uniuersale & totum subiectum neque enim habet um supra subiectum neq; supra signum nisi cadat supra ipsum. Et sic non destruit uniuersalitatem contrariarum. Ut autem mutet qualitatem ita quod si inuenit affirmatiuam, faciat negatiuam & conuerso, ponitur

TRACTATUS TERTIVS

hitur ante copulam & totum prædicatum. Et sic facit uniuersalem affirmatiuam equipollere uniuersali negatiue & eõuerso. Vnde ista. Omnis homo non est asinus, est negatiua uniuersalis, & equipollet isti, nullus homo est asinus & ista nullus homo non est asinus est affirmatiua uniuersalis, & equipollet isti, omnis homo est asinus. Constat ergo quomodo contrariæ equipollent per positionem negationis post subiectum & ante copulam ac totum prædicatum. Et sic patet ueritas secundæ regule.

Tertia regula est ista, negatio præposita & postposita, facit equipollere duas subalternas siue affirmatiuas, siue negatiuas. Hæc regula sic debet intelligi, negatio præposita signo uniuersali uel particulari, tam affirmatiua quam negatiua, est toti subiecto, & postposita signo ac toti subiecto, tamen ante copulam & totum prædicatum, facit equipollere subalternas ut hic. Non omnis homo non currit, ergo quidam homo currit, & e conuerso. Non nullus homo non currit, ergo quisdam homo non currit & e conuerso. Ratio autem regule est hæc. Subalternæ conueniunt in qualitate, & discordant in quantitate, ergo sic situanda est negatio, quod mutet quantitatem, & relinquat eandem qualitatem, ita quod non destruat eam. Vt ergo mutetur quantitas, oportet eam præponere sicut diximus de contradictoriis, nisi autem postponatur alia negatio. Prima mutaret quantitatem & qualitatem, ita quod uniuersalem faceret particularem, & e conuerso & affirmatiuam faceret negatiuam & e conuerso. Vt ergo impediatur uirtus negationis præpositæ, ne mutet qualitatem, postponitur alia impeditiua primæ. Vnde sicut prima per seipsum negat adiuncta alteri affirmat: quoniam due negationes affirmant.

Constat igitur quomodo tres prædictæ regule sufficiunt ad equipollentias de contradictoriis & contrariis, & subalternis. Pro quarum notitia, Logici hunc uersum artificiosè composuerunt.

DE PROPOSITIONE. 65

Per contradic. post contra. pre postque subalter.

Et sic exponitur præ. id est præposita signo & subiecto, contradic. id est facit equipollere contradictorias. Post id est posita post signum & totum subiectum, contra. id est fiunt equipollere contrarias, præ postque id est præposita & postposita ut docuimus, facit equipollere subalternas. Ut autem ocula uideas predictas equipollentias descripsi figuram sequentem.

Omnis homo currit. Contrarie repugnan. Nullus homo currit.

Omnis homo non currit. Contrarie equipollentes Nullus homo currit.

Ois hō currit. Contradic. repu. Quidam hō non currit.

Non omnis homo currit. Contradic. equipol. Quidam homo non currit.

Nullus homo currit. Contradi. repu. Quidam homo currit.

Non nullus hō currit. Contradi. equipol. Quidā hō currit.

Ois homo currit. Subalter. repu. Quidam homo currit.

Non omnis homo non currit. Subalt. equipollen. Quidam homo non currit.

Nullus homo currit. Subalt. repu. Quidam homo non currit.

Non nullus homo non currit. Subalt. equipol. Non quidam homo non currit.

Constat igitur tibi in presenti ordinatione, quomodo contrarie

TRACTATUS TERTIVS

trarie & contradictorie & subalterne ad inuicem repugnant, & ad inuicem equipollent. Quare autem non deserte perferimus subcontrariarum repugnantiam & equipollentiã dicemus in immediate sequentibus, ut compleamus tibi notitiam oppositionum & equipollentiarum in propositionibus categoricis de inesse.

Quantum ad tertium duo dubia circa prædicta soluenda sunt. Primum est. Quare non assignatur quarta regula pro equipollentia subcontrariarum? & præcipue quia repugnant in qualitate & si non in quantitate, & in materia naturali & remota repugnant in ueritate & falsitate sicut & contrarie, licet enim in materia contingenti possint, esse simul ueræ sicut & contrarie simul falsæ ut docuimus supra, non tamẽ in materia naturali & remota, sed de necessitate, si una est uera altera est falsa & e conuerso.

Secunda est cum proprium sit negationis negare sicut affirmationis affirmare, unde est quod due negationes affirmant, & tamen due affirmationis non negant, immo magis affirmant. Idem ergo uidetur dicendum de negationibus, quod quanto plures sunt tanto magis negant, sicut priuationes quanto plures sunt, tanto magis destruant habitum. Unde uidemus quod infirmitates, quanto magis complentur, tanto magis destruant sanitatem & disponunt ad mortem.

Ad primũ respondetur quod cum equipollentia fiant per aduentum negationis præpositæ aut postpositæ, aut præpositæ & postpositæ & non fiãt alii modi ponendi negationem, nullo prædictorum modorũ potest fieri equipollentia in subcontrariis. Nam negatio præposita ut in contradictoriis & præposita ac postposita, ut in subalternis, mutat quantitatem, subcontrarie uero non apponuntur secundum quantitatem, ergo per negationem præpositam, aut præpositam & postpositam non possunt equipollere, si uero, postponatur ut in equipollentia contrariarum, aut postponetur affirmatiue aut

negatiue, non affirmatiue, quia tunc nullo modo differret à negatiua, ut si huic. Quidam homo currit, postponatur negatio & dicatur. Quidam homo non currit, patet quod nullo modo differt a subcontraria negatiua. Quæ autē equipollent & si conueniant in significatione, differunt tamen in compositione, ut patet in prædictis equipollentibus. Si autem ponitur negatiue fiet negatio dicendo quidam homo non currit, quæ vitanda est tam a logico quam a philosopho. Non ergo possunt equipollere, & ideo tantum tres regulæ inuentæ sunt, quæ quantum ualeant propter negationem aduenientem declaratur his uersibus. Non omnis, quidam non. Omnis non, quasi nullus. Non nullus, quidam, sed nullus non ualet omnis. Alter, neuter, neuter non, præstat uterque.

Ad secundum dicitur quod negatio ut negatio semper negat & destruit, sicut affirmatio ut affirmatio semper affirmat. Quod autem oppositum inducat, hoc est, ex conditione suæ nature quæ est adeo maligna, quod quicquid post se inuenit destruit, & oppositum inducit, ex quo sequitur quod si inuenit affirmatum, facit negatum & e contrario & hinc est quod duæ negationes affirmant. Nam si negatio de nouo adueniens, reperit aliam præcessisse, impedit præcedentem ne amplius neget, & uirtutem eius ac effectum destruit, quo destructo inducit oppositum, quod est affirmare, nec ualet similitudo concepta ab affirmatione quoniam affirmatio habet uim constructiuam, negatio autem destructiuam non solum eius quod affirmatio construxit, sed etiam eius quod alia negatio sibi similis destruxit, & oppositum inducit. Nec est simile de infirmitatibus complicatis, quoniam non sunt puræ negationes, sed qualitates contrariantes sanitatibus oppositis. Hæc igitur de equipollentibus categoricarum de inesse dicta sufficiant. Et hic terminatur caput quintum.

TRACTATUS TERTIVS.
De æquipollentiis categoricarum modalium.
Caput sextum.

IN sexto capitulo agendum est de æquipollentiis propositio-
num categoricarum modalium. Et hic quatuor agenda sunt
primo quo sint ordinis modalium oppositarum & per quas or-
nantur, secundo ponentur regulæ, per quas cognoscetur æqui-
pollentie dictorum ordinum. Tertio assignabuntur aliæ regu-
læ per quas cognoscemus æquipollentias omnium propositio-
num sexdecim, quæ formantur per hos quatuor modos, possi-
bile impossibile necessarium & contingens. Quarto soluetur
dubium de his duobus modis, uerum & falsum, quos supra dixi-
mus relinquendos.

Quantum ad primum aduerte, quod modalium æquipollē-
tium quatuor assignantur ordines designati per has quatuor
dictiones. Amabimus, edentuli. Iliacæ. Purpurea, & quæli-
bet earum continet quatuor syllabas cum quatuor uocalibus
f. a. e. i. u. A. signat affirmatiuam de dicto & modo. u. totam
negatiuam de dicto & de modo. c. negatiuam de dicto tantum. i.
negatiuam de modo tantum. Vnde uersus. Destruit. u. totum
sed a confirmat utrunque. Destruit e. dictum. Destruit i. que
modum. Isti ordines sic disponuntur quod, primus est amabi-
mus, secundus Edentuli, tertius. Iliacæ, quartus Purpurea.
Primus & secundus opponuntur subcontrarie, quartus &
tertius contrarie quartus & secundus contrarie, tertius &
primus contradictorie quartus & primus subalterne, tertius
secundus subalterne. Quilibet horum quatuor ordinum con-
tinet quatuor propositiones, prima est de possibili, secunda
de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necesse. Ea quæ
est de contingenti est penitus similis ei, quæ est de possi-
bili, ita quod si ea, quæ est de possibili, est tota affirmatiua sic
& ea quæ est de contingenti, & si tota negatiua similiter
illa & c. Nam possibile & contingens conuertuntur. Possi-
bile est enim quod potest esse & non esse, contingens uero quod
contingit.

contingit esse & non esse. Propterea cuiusque equipollet
propositio de possibili, eidem equipollet consimilis de contin-
genti, ut tibi declarabitur in regulis sequentibus.

Sed aduerte quod possibile sumitur dupliciter, primo ab-
solute, secundo contracte, ut distinguitur contra necesse, pri-
mo modo est superius ad necesse & ad possibile contractū.
Nā possibile absolute est illud quod potest esse, & ut sic, sea-
quitur ad necesse. Nā bene sequitur, hoc est necesse esse, ergo
est possibile esse. Velenim est possibile uel impossibile esse,
non impossibile ut patet, ergo possibile. Possibile autem con-
tractum est illud quod potest esse & non esse, & hoc conuer-
titur eū cōtingenti, & opponitur ipsi necesse nec sequitur ad
ipsū. Nā illud est necesse, quod nō pot nō esse, possibile aut cō-
tractū, quod potest esse & non esse. Hic ergo quando dicimus
quod possibile & contingens conuertuntur, intendimus de
possibili contracto, & non de possibili absolute, & aduerte
q̄ possibile absolute apud philosophum dicitur possibile alit̄
id est communius quam necesse & possibile contractum. Pos-
sibile autem contractum dicitur possibile contingens: ut de-
claratur in libro nono primæ philosophiæ. His prepositis
descendendum est ad regulas equipollentiæ.

Quantum igitur ad secundum aduerte quatuor regulas p̄
primam manifestatur equipollentia totius affirmatiue de
possibili cum tota affirmatiua de contingenti, & cum nega-
tiua de modo de impossibili & tota negatiua de necesse. Est
ergo regula prima talis.

Cuiusque dicto affirmato attribuitur possibile, eidem
attribuitur contingens, ab eodem remouetur impossibile ab
eius opposito, id est a dicto negato remouetur necesse. Sensus
regule est iste. Ab affirmatiua tota de possibili, ad affirma-
tiua totā de cōtingenti ualet consequentia. Vt sortem currere
est possibile, ergo sortem currere est contingens. Ab eadem
nā negatiua de modo de impossibili, ualet cōsequentia. Nā
si sor. cur. est possibile, ergo sor. cur. nō est impossibile. Ab ea

TRACTATUS TERTIVS

de ad totā negatiuam de neceſſe, ualet conſequentia. Nam ſi ſor. currere eſt poſſibile. Sorie nō cur. non eſt neceſſe quia po- teſt currere & non currere. Si autē eſſet neceſſe eum currere, nō poſſet nō currere, patet ergo ueritas primæ regule. Et ad- uerte quod tota prædicta regula manifeſtatur per primū ora- dinem dictum amabimus: ut patet in figura ſequenti.

Figura	A. ſortem cur. eſt poſſibile.
Primi	Ma. Ergo ſor. cur. eſt contingens.
Ordinis	Bi. Ergo ſor. cur. non eſt impoſſibile.
Amabimus	Mus. Ergo ſor. non cur. non eſt neceſſe.

Secunda regula eſt hæc. Cuiuſq; dicto negato attribuitur poſſibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remo- uetur impoſſibile, ab eius oppoſito, id eſt a dicto affirmato remouetur neceſſe.

Senſus huius regule talis eſt, a negatiua de dicto de poſſi- bili, ad negatiuam de dicto de contingenti, ualet conſeque- tia, nam bene ſequitur, ſi Sortem non currere eſt poſſibile. ergo ſor. non cur. eſt contingens. Ab eadem ad totam negati- uam de impoſſibili, ualet conſequentia. Nam bene ſequitur ſi ſor. non cur. eſt poſſibile, ergo ſor. non cur. non eſt impoſ- ſibile. Ab eadem ad negatiuam de modo tantum de neceſſe, ualet conſequentia. Nam bene ſequitur. ſi ſor. non cur. eſt poſſibile, ergo ſor. cur. non eſt neceſſe. Ergo regula eſt uera de qua patet hic figura.

Figura	E. ſor. non cur. eſt poſſibile.
ſecundi	den. Ergo ſor. non cur. eſt contingens
ordinis	tu. Ergo ſor. non cur. non eſt impoſſibile
edentuli.	li. Ergo ſor. cur. non eſt neceſſe.

Tertia regula, talis eſt. A quocunq; dicto affirmato remo- uetur poſſibile, ab eadem remouetur contingens, eidem at- tribuitur

tribuitur impossibile, eius opposito, id est dicto negato, attribuitur necesse.

Sensus huius regulae talis est, à negatiua de modo de possibili ad negatiuam de modo de contingenti, ualet consequentia. Nam bene sequitur. Si sor. cur. non est possibile, ergo sortem cur non est contingens. Ab eadem ad totam affirmatiuam de impossibili ualet consequentia, nam bene sequitur. si sor. cur. non est possibile, ergo sortem cur. est impossibile. ab eadem ad negatiuam tantum de dicto de necesse ualet consequentia. Nam bene sequitur, si sor. cur. non est possibile, ergo non cur. est necesse, ergo constat ueritas regulae cuius figura patet hic.

Figura	I. Sor. cur. nō est possibile.
tertii	li. Ergo sor. cur. non est contingens.
ordinis	a. Ergo sor. cur. est impossibile.
Iliace	ce. Ergo sor. non cur. est necesse.

Quarta regula talis est. A quocumq; dicto negato remouetur possibile, ab eodem remouetur contingens, eidem attribuitur impossibile, eius opposito, id est dicto affirmato attribuitur necesse.

Sensus regulae est iste. A tota negatiua de possibili ad totam negatiuam de contingenti, ualet consequentia. Nam bene sequitur. si sor. non cur. non est possibile, ergo sor. non cur. nō est contingens. Ab eadem ad sor. de dicto tantum de impossibili ualet consequentia. Nam bene sequitur. si sor. non cur. nō est possibile, ergo sor. non cur. est impossibile. Ab eadem ad totam affirmatiuam de necesse ualet consequentia. Nam bene sequitur. si sortem non cur. non est possibile, ergo sor. cur. est necesse, & sic constat ueritas regulae, figura eius patet infra.

Nam hinc sequitur quarti ordinis.

Figura	pu. Sor. non cur. non est pos.
quarti	pu. Ergo sor. non cur. non est contingens.

I in ordinis

TRACTATUS TERTIVS

ordinis re Ergo sor. non cur. est impossibile.
 purpurea a Ergo sor. cur. est necesse.

Quantū ad tertium aduerte, quod ultra quatuor premis-
 sas regulas, logici inuenerunt alias pro habendis equipollen-
 tiis inter sexdecim propositiones modales, formatas ex his
 quatuor modis possibile, impossibile contingens, & necesse.
 Sunt autem tres, quoniam licet propositiones de contingēti,
 & de possibili sint distinctæ, tamen eodem modo equipollēt
 eo quod possibile & contingens conuertuntur modo quo di-
 ximus supra. Prima igitur deseruiat propositionibus de possi-
 bili & impossibili. Secunda propositionibus de possibili &
 necesse. Tertia propositionibus de impos. & necesse. Quæ au-
 tem deseruiunt propositionibus de possi. deseruiunt etiā pro-
 positionibus de contingenti, quoniam idem est iudicium de
 utrisque.

Prima igitur est hæc, omnes propositiones de possibili &
 impossibili equipollēt uerbo similiter se habēte & modo dis-
 similiter, p̄ cuius notitia aduerte, quod dicitur uerbū se habe-
 re similiter, quādo negatur in utraq; uel affirmatur in utraq;.
 Si autē affirmatur in una & negatur in alia dissimiliter se ha-
 bet. Idē intellige de modo se habēte similiter uel dissimiliter.
 Hæc igitur regula sic intelligitur. Propositio prima de possi-
 bili, quæ est tota affir. equipollet tertiæ de impossibili, quæ
 est negatiua de modo, ut sortem cur. est possibile, ergo sorte
 cur. non est impossibile. Secunda de possibili, quæ est negati-
 ua de dicto equipollet quartæ de impossibili quæ est tota ne-
 gatiua, ut sortem non currere est possibile. Ergo sor. non cur.
 non est impossibile. Tertia de possibili, quæ est affirmatiua
 de dicto & negatiua de modo, equipollet toti affirmatiuæ
 de impossibili, ut sor. cur. non est possibile. ergo sor. cur. est
 impossibile, & hæc est prima de impossibili, quarta de possi-
 bili, quæ est tota negatiua equipollet secundæ de impossi-
 bili, quæ est negatiua de dicto, & affirmatiua de modo, ut
 sor. n.

sortem non cur. non est possibile, ergo sor. non cur. est ima-
 possibile, equipollentia huius primæ regulæ patet in figu-
 ra sequenti.

1. prima Sor. cur. est pos.	ergo sor. cur. non impos. tertia
2. Sor. non cur. est pos.	ergo sor. nō cu. nō est impos. 3.
3. Sor. cur. non est pos.	ergo sor. cur. est impos. 1.
4. Sor. non cur. nō est pos.	ergo sor nō cur. est impos. 2.

Secunda regula est hæc. Omnes quatuor propositiones de
 possibili, & de necesse, equipollent dicto & modo dissimili-
 ter se habentibus. Hæc regula sic intelligenda est. Si proposi-
 tio de possibili sit tota affirmatiua, propositio de necesse sit
 tota negatiua, ut hic. sor. cur. est possibile, bene sequitur ergo
 sortem non cur. non est necesse, & sic equipollent, prima de
 possibili, & quarta de necesse, si propositio de possibili est ne-
 gatiua de dicto, & affirmatiua de modo propositio de necesse
 sit affirmatiua de dicto & negatiua de modo ut hic. Sor.
 non cur. est possibile, ergo sor, cur. non est necesse, & sic equi-
 pollent, secunda de possibili, & tertia de necesse. Si proposi-
 tio de possibili est negatiua, de modo & affirmatiua de dicto,
 propositio de necesse, sit affir. de modo, & negatiua de dicto: uti
 hic, sor. cur. non est possibile, ergo sor. non cur. est necesse, &
 sic equipollent. Tertia de possibili & secunda de necesse. Si
 propositio de possibili est tota nega. propositio de necesse sit to-
 ta affir. ut hic, sortem non currere non possibile, ergo sorte
 currere, est necesse, figura ueritatis huius regulæ patet infra.

1. prima sor. cur. est possibile.	ergo sor. nō cur. nō est necesse. 4.
2. sor. non cur. est pos.	ergo sor. cur. non est necesse. 3.
3. sor. cur. non est pos.	ergo sor, non cur, est necesse. 2.
4. sor. non cur. non est pos.	ergo sor. cur. est necesse. 1.

Tertia regula talis est. Omnes propositiones de impossibili
 & de necesse equipollent dicto dissimiliter se habente, &
 modo similiter. Hæc regula sic intelligenda est. Si propositio de
 impossibili

TRACTATUS TERTIVS

impossibili sit tota affirm. propositio equipollens de necesse sit neg. de dicto tantum, & sic equipollent prima de impossibili, & secunda de necesse. Vt si sor. currere est impossibile, sor. non currere est necesse. Si propositio de impossibili sit negatiua de dicto tantum, propositio equipollens de necesse, sit tota affir. & sic equipollēt secunda de impossibili & prima de necesse. Vt sortem non currere est impossibile, ergo sor. currere, est necesse. Si propositio de impossibili est negatiua de modo tantum, propositio de necesse sit tota nega. & sic equipollent tertia de impossibili & quarta de necesse. Vt sor. currere non est impossibile, ergo sor. non currere non est necesse. Si propositio de impossibili est tota negatiua propositio equipollens de necesse sit nega. tantum de dicto. Et sic equipollent quarta de impossibili, & secunda de necesse. Vt sor. non currere non est impossibile, ergo sor. currere non est necesse, & sic patet veritas, tertiae regule. De quatuor autem propositionibus de contingente non datur specialis regula, quoniam idem est iudicium & equipollentia de eis sicut de quatuor de possibili. Diximus enim possibile & contingens esse conuertibilia sumendo possibile contractum, & non possibile altum siue absolutum modo quo supra docuimus. De tertia regula formamus sequentem figuram. Deinde describemus uniuersalem figuram, qua ad oculum uidebis equipollentias oppositionū omnium modalium.

prima sor. cur. est possibile.

2 sor. non cur. est pos.

3 sor. cur. non est pos.

4 sor. non cur. non est pos.

ergo sor. nō cur. est necesse. 2.

ergo sor. nō cur. est necesse. 1.

ergo sor. nō cur. nō est necesse. 4.

ergo sor. cur. est necesse. 3.

Figura uniuersalis equipollentiarū in modalibus iuxta regulas quatuor priores.

Orde quartus.

Ordo tertius

Pur. sor. nō cur. nō est pos. Cōtraria. E. sor. nō cur. ē ipos.

pu. sor. nō cur. nō est contingens li. sor. cur. non est cōtin.

re. for. non cur. est impos.

a. for. cur. est impos.

s. for. cur. est necesse.

ce. for. nō cur. est neces.

Subalterna

Contra di Eboria.

Subalterna

A. for. cur. est bos. Subcōtraria. E. for. non cur. est pos.
 ma. for. cur. est contingens, dē. for. cur. est contingens
 bi. for. cur. non est impos. tu. for. non cur. non est impos.
 mus. for. nō cur. nō est neces. li. for. cur. non est neces.

Ordo primus.

Ordo secundus.

Hec dicta sint de oppositione & equipollentia modalium.

Quantum ad quartum solvendum est hoc dubium. Cum isti duo modi verū, & falsum numerētur inter modos sex facientes propositionē modālē, quare non numerantur in oppositione, & equipollētia propositionum modalium.

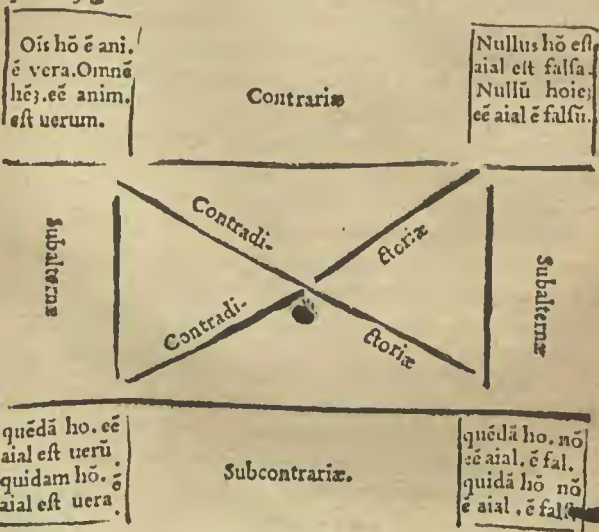
Ad hoc respōdetur quod ppositio modalis, potest sumi tripliciter. primo generalissime. secūdo generaliter. tertio specialiter, generalissime dicitur modalis, cuius subiectum uel predicatum modificatur aliquo adiectiuo ut homo albus cur.

Princeps iniustus regnat. Sortes est homo ignorans &c. Generaliter dicitur, quando modus determinat cōpositionē prædicati cū subiecto, ita tamen quod oppositio & equipollentia, sit eodē modo sicut in his de inesse, & sic verū & falsam faciunt propositionem modalem, sicut & isti modi, opinabile, imaginabile, intelligibile, credibile. & eorum opposita. Verbi gratia opinabile est astatem futuram pluuiosam. Intelligibile est Solem esse maiorem Luna, & cetera.

Species

TRACTATUS TERTIVS

Specialiter autem dicitur, quando modus ita determinat cōpo-
sitionem prædicati cum subiecto, quod constituit propositionem,
cuius oppositio & equipollentia non possunt fieri eo
modo quo & in propositionibus de inesse, & in hoc tertio sen-
su soli quatuor modi. s. possibile contingens. Impossibile ne-
cesse constituunt propositionem modalem. Unde quia verum
& falsum locantur in secundo sensu, ideo relinquuntur. Ut
autem scias quod oppositio & equipollentia fiunt in propo-
sitionibus formatis per hos modos verum, & falsum. Prius re-
solvas eas in orationes, indicatiuas sic. Omnem hominem esse
animal, est verum, id est, & hæc est vera. Omnis homo est
animal. Nullum hominem esse animal, est falsum, id est hæc
est falsa. Nullus homo est animal, eodē modo procede ad sub-
contrarias & contradictorias & subalternas, ut patet in se-
quenti figura.

Si autē uolueris uidere equipollentias, sicut in categoricis de inesse, appones negationē modis, quibus dictum est in equipollentiis propositionum de inesse. s. contradictoriis præpones: contrariis postpones, subalternis præpones & postpones, subcontrariæ equipolleri non possunt ut supra ostendimus. Verbi gratia, si uis facere equipollere in ueritate duas contrarias in figura præmissa in ueritate sic facies. Omnem hominem esse animal est uerum, ergo nullum hominem non esse animal est uerum. Si autem uis eas facere equipollere in falsitate sic facies. Nullum hominē esse animal, est falsum, ergo omnem hominē non esse animal, est falsum, eodem modo procedes ad equipollentiam contradictoriarum & subalternarum locando negationem, sicut in illis de inesse.

Constat igitur quare duo modi scilicet uerum & falsum relinquuntur nec faciunt propositionem propriissime modalem, nec constituunt aliam oppositionem, nec equipollentiā, quā illæ de inesse, & sic terminamus hic tractatum tertium qui est de propositione categorica simplici & modali, & de hypothetica, & earū oppositionibus & equipollentiis. Hæc de cap. sexto dicta sunt.

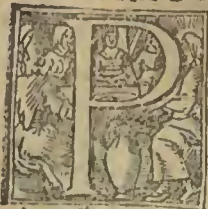
Explicit tra. tertius de propositione, ordinatus p̄ Reuerendum Fratrem Chrysostomū Iauellum Canapicium, Ord. Pre. Philosophiæ, & sacre Theologiæ, Doctorem.

SEQVITVR TRACTATVS

quartus qui erit de quinque predicabilibus siue uniuersalibus, quorum scientiam accepimus a Porphyrio in lib. de Isagogis ad categoricas Aristo. id est in lib. de introductionibus ad prædicamenta Aristotelis.

Postquam

TRACTATUS QUARTVS

OSTQVAM considerationē cōple
uimus de propositione & speciebus
eius, & suis proprietatibus, quę sunt
conuersio, oppositio, equipollentia, or
do doctrinę consuetus apud logicę tra
ctatores pro ordinate instituendis no
uitiis requirit, ut de terminis incom

plexis cōmuniibus & uniuersalibus tractemus ex quibus p
positiones scientifice præcipue componuntur, & ex huiusmo
di propositionibus formandi sunt doctrinales & demonstra
tium syllogismi. Sunt autem isti termini incomplexi quinque
prædicabilia. s. genus, species, differentia, proprium, & acci
dens, & decem categoricę, quę apud Latinum dicuntur decem
prædicamēta. s. substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio,
passio. Vbi, quando, situs, & habitus. Horum igitur notitia
sic ordināda est, prius agendū est de quinque prædicabilibus. Et
hoc in presenti trac. posterius autē de decē prædicamētis, &
hoc in sequenti tract. Hęc aut tract. diuidemus in sex capi.

Primo agendum est de aliquibus: quorum præcognitio ne
cessaria est antequam descendamus ad considerationem singu
lari prædicabiliis.

Secundo agendum est de genere.

Tertio de specie.

Quarto de differentia.

Quinto de proprio.

Sexto de accidente.

Caput primum de præcognoscendis.

IN hoc primo capit. tria in primis præconsideranda sunt,
quorum notitia præexigitur, ne tu nouitie absq. ordine
erudiaris & ne eadem sæpius repetere simus astricli.
Primo propter quid, prius agendū est de quinque uniuers
salibus siue prædicabilibus quam de prædicamentis.

Secundo, ut desineamus uniuersale, & prædicabile de quo
hic intendimus, inuestigandum est quot modis dicitur, &

sub quo sensu consideratur a logico, nam metaphysicus & philosophicus, & logicus uniuersalia considerant.

Tertio agendum est de sufficientia quinque uniuersaliū, siue predicabilium.

Quantum ad primum aduerte, quod ideo prius de predicabilibus agendum est quam de predicamentis, quonia predicamentum constat ex ordinata collectione plurium predicabilium secundum sub, & supra in recta linea predicamentali & a latere. In recta quidē ordinantur genera & species usq; ad specialissima. A latere autē ordinantur differentiæ, ut tibi manifestabitur in quolibet predicamēto, ergo necesse est præcognoscere quid genus, & quotuplex genus, idem dico de specie, & de differentia. Præterea in quolibet predicamento sunt quedā propria, quæ distinguuntur contra cōmunia, & se habent ac accidētia, ergo necesse est præcognoscere quid proprium & quot modis dicitur. Idem dico de accidente, aliter esset impossibile scientiam habere de predicamētis. Rationabiliter igitur tract. præsens præcedit tract. de predicamentis, & hac de causa cōposuit Porphyrius Isagogas. Vnde in principio libri sui inquit. Cū sit necessarium ad eā, quæ est apud Aristotelē predicamētorum doctrinam, noscere quid genus, quid species, quid differentiæ, quid propriū, quid accidens &c. tentabo breuiter, uelut introductionis modo ea, quæ ab antiquis dicta sunt aggredi.

Sed aduerte, quod non solum ad habendam predicamentorum doctrinam oportet præcipere notitiā de predicabilibus, sed etiam ut habeatur doctrina definitionis & diuisionis, & demonstratiōis teste Porphyrio. Nā definitio nem propriam datur tantū de specie ut declarabitur infra, & definitio nem ueram ac essentialē non ingrediuntur nisi genus proximum & differentia specifica, & excludendum est proprium & accidens a definitione ut manifestatur in septimo libro metaphysicæ, ergo si uolumus recte definire, oportet ista præcognoscere. Præterea diuisio aliquando est generis

TRACTATUS QUARTVS

in species, aliquando generis in differentias, aliquando species ei in indiuidua, aliquando subiecti in propria, aliquando subiecti in accidentia communis, ergo ut habeamus doctrinā recte diuidendi, atque definiendi, oportet ista præcognoscere. Præterea, sine notitia istorum non est possibile habere scientiam demonstrandi ex consequenti nec aliquam scientiam acquirere: quoniam sola demonstratio facit scire, ut declarabitur in tract. de syllogismo demonstratiuo. In demonstratione autem oportet subiectum conclusioni esse aut genus aut speciem, prædicatum uero proprium, & cauere ne sit accidens, medium uero esse definitionem subiecti aut passionis. Definitionem autem oportet constare ex genere & differentia, ergo sine notitia quinque prædicabilium nec syllogismus demonstratiuus, nec alia scientia haberi potest. Vt ergo præparetur nobis uia ad notitiam prædicamentorum ad peritiā definiendi, & diuidendi, & demonstrandi, merito præponitur nobis præsens tract. Et ut uerbo complectamur. Qui sine præhabita istorum quinque prædicabilium notitia, ad acquirendum cuiusque generis scientiam contendit, est sicut ambulans nesciens quo uadat.

Quantum ad secundum aduerte, quod in doctrina peripatetica uniuersale multipliciter accipitur ut infra.

Primo dicitur uniuersale signum distributum termini cui opponitur, ut omnis & nullus & quilibet, & de hoc locuti sumus in tract. præcedenti agentes de quantitate propositionum & oppositione & equipollentia.

Secundo dicitur uniuersale potentia animæ omnium cognoscitiua & non solum in singulari sed & in uniuersali, & hic est intellectus, cuius obiectum est ens communissime sumptum: & per oppositum sensus est, quid singulare, quoniam non nisi singulare cognoscit, & de hoc consideratur a phisico in tertio libro de anima.

Tertio dicitur uniuersale, quod est in se contentiuum omnium perfectionum, & causatiuum cuiusque rei extra ipsum, & sic

DE PRÆDICABILIBVS. 73

deus benedictus dicitur uniuersale in essendo, & in causando, & post deum intelligentie cum corporibus cœlestibus & de hoc consideratur a metaphysico in lib. 2.

Quarto dicitur uniuersale illud quod est omnium uel plurimum representatiuum, & sic deus est uniuersale, & species intelligibilis, quæ est representatiua nature communis, & non solum singularis, ut species intelligibilis, qua intellectus intelligit naturam hominis, representat hominem ut homo est, & nõ solũ ut hic est, uel hic homo, & de hoc uniuersali pertractatur in lib. 3. de anima sicut & de specie sensata.

Quinto dicitur uniuersale, quod in pluribus est uel est apud, esse in multis, & prædicatur uel prædicabile est de multis, & sic animal est uniuersale & homo & capra & leo. Nam natura animalis est in omni specie animalis, & de omni eius specie prædicatur, sic & natura hominis est in oĩ indiuiduo humano, & de hoĩbus singularibus prædicatur, ut sor. est hõ, plato est hõ &c. & hoc dicitur uniuersale in prædicando, & sub diuersa ratione est de cõsideratione metaphysici & physici & logici. Nam si consideratur in quãtum desinibile est, & quo ad prædicata sua essentialia, puta homo in quantum est animal rationale spectat ad metaphy. solus enim cõsiderat, quod quid est, ut alias tibi manifestabitur. Si autem consideratur in quantum in rerum natura. habet esse in singularibus, & non aliter sic spectat ad physicum. Vnde prædicata accidentaliter uerificantur de tali uniuersali, & existit in singularibus, ut hæc est uera homo sanatur, quia aliquis homo sanatur. Si autem nullus homo existeret esset falsa. Hæc tamen semper est uera, etiam nullo homine existente homo est animal rationale: ut manifestabitur tibi in tra. de suppositionibus. Si uero consideratur in quantum tali nature communi attribuitur ab intellectu prædicata intentionalia, quæ scilicet inuenit intellectus postquam apprehendit communitatem & uniformitatem & convenientiam eius in suis inferioribus: Puta postquam intellectus apprehendit animal esse naturam sensiuam

TRACTATVS QVARTVS

sensitiuam, animatam, corpoream, aduertit id conuenire omni speciei animalis, & ideo attribuit sibi quod animal est prædicabile de multis distinctis specie: ut de homine & leone, ex consequenti attribuit sibi quod est genus, quod quidè prædicatum non reale sed intentionale dicitur, quoniam est factum per opus intellectus speculantis super naturam communem quantum sit ex se, sic cõsideratur a logico, & in hoc ultimo sensu habemus hic prætractare de quinque uniuersalibus. scilicet de naturis: ut stãt sub istis conceptibus secundis, quos dicimus intentiones secundas, genus, species, differentia, proprium, accidens. Constat igitur relictis aliis modis, quomodo definiendum sit uniuersale de quo intendimus in hoc tract.

Assignatis modis, quibus dicitur uniuersale in uia peripatetica, assignãdi sunt modi, quibus sumitur prædicabile. Tu igitur aduerte q̄ apud logicum qui solus modos prædicandi considerat, famosiores sunt tres.

Primo illud dicitur prædicabile, quod de uno uel de pluribus aptum est prædicari siue prædicetur uniuoce, siue æquiuoce siue analogice. siue directe siue indirecte, siue per se, siue per accidens. Et hic dicitur communissimus modus, quo dicitur prædicabile. Hoc enim est commune generi, speciei, indiuiduo, quod saltem de se ipso prædicatur: ut sortes est sortes, & de hoc non intendimus hic.

Secundo illud dicitur prædicabile, quod de multis prædicatur siue uniuoce: siue æquiuoce, siue analogice, & hoc modo non intendimus hic. Nam hoc modo sanum, canis ita esset prædicabile & genus, quod non est uerum, ut declarabitur sicut animal, & species sicut homo & capra, & hic dicitur modus communis.

Tertio illud prædicabile dicitur, quod de multis & non de uno solo aptum est prædicari uniuoce, & est determinatio nature, puta aut substantia aut quantitas aut qualitas &c. & sic de prædicabili intendimus hic. Positis igitur modis quibus prædicabile dicitur & quibus uniuersale, nũc de.

definienda sunt iuxta sensum quem intēdimus hic de eis pertractare.

Tu igitur aduerte q̄ uniuersale apud logicum est natura communis determinata: ut est in multis, uel non repugnat sibi esse in multis: ut animal, homo lapis &c.

Dicitur natura communis, ad differentiam naturæ indiuidue & singularis: ut est hic lapis, sortes & plato, quæ non est apta esse nisi in uno supposito. Dicitur determinata ad differentiam sex transcendentium, quæ sunt.

Ens. De his formauimus specialem tractatum isagogis. Vnum. cum ad metaphysicam, quem de sex transcendentibus nuncupauimus. Ista transcendentia nō possunt

Verum. dici uniuersalia in sensu, quem intēdimus, quæ nō Bonum. insunt nō solū in multis. Sed in omni re cuiuscunq;

Res. nature siue sit res substantiæ, siue accidentis, siue increata, siue creata, siue corporea siue incorporea. In omnibus enim inueniuntur. Nā & deus est maxime ens, uerū, bonū, unū, aliquid, & res. Nō ergo sunt uniuersalia, sed super uniuersalia: ut pote circumdātia omne genus entis.

Dicitur: ut est in multis, uel sibi non repugnat esse in multis quoniam aliqua natura communis: de facto est in multis ut homo, capra, leo, & omnis natura specifica completa in mundo inferiori, quæ recipit perpetuitatē ex successione indiuiduorum aliqui excipiunt phœnicem sed de hoc transeat, aliqua autem non de facto est in multis, sed ei non repugnat esse in multis: ut natura solis & lunæ & intelligentiarum, quorum natura specifica perpetuatur in uno indiuiduo, & ideo non est opus eam partiri in multis indiuiduis, est tamē in potentia primi ea multiplicare secundum quod sapientia sua disponderet. Vnde non est impossibile creari plures Soles & Lunas & cætera ex consequenti non repugnat natura Solis & Lunæ communicari pluribus suppositis, & ut sic est natura uniuersalis.

Predicabile autem alio modo definiuntur a logico nemis

TRACTATUS QUARTVS

nali, & a logico reali ac uere peripatetico. Nam logicus non
 minimalis dicit quod predicabile est terminus uniuocus aptus
 natus predicari de pluribus: ut ly animal de homine & as
 no, & ly homo de sorte & platone. Et sic nullus terminus
 discretus siue singularis: ut sortes, nec transcendens: ut ens
 & unum, nec compositus siue complexus: ut hominem esse
 animal nec æquiuocus potest esse predicabile & uniuersale
 quod idem est. Ad hoc ergo quod sit predicabile & uniuersale,
 oportet quod sit terminus communis, simplex, uniuo-
 cus aptus de pluribus predicari. Quid autem sit terminus
 æquiuocus & uniuocus & analogus, manifestabitur tibi in
 tract. sequenti.

Logicus autem realis dicit quod predicabile est natura
 communis, apta nata predicari de pluribus uniuoce: id est,
 est natura communicabilis multis siue speciebus siue indi-
 uis, non in se considerata, sed ut stat sub hoc conceptu: scilicet
 et predicari de pluribus actu uel aptitudine & uniuoce: id
 est secundum eandem rationem & non secundum diuersas.
 V. G. Genus est natura communis & non singularis, ut stat
 sub hoc conceptu secundo, qui dicitur secunda intentio: scilicet
 et predicari de pluribus differentibus specie: ut animal de
 homine, capra, equo & asino, & c. & sic secundum hanc uiam
 uniuersale & predicabile, non dicunt naturam communem
 absolute & in se consideratam, quia ut sic non cadit sub cō-
 sideratione logici sed metaphisici, sed dicunt naturam com-
 munem: ut stat sub secunda intentione quæ est conceptus se-
 cundus fundatus super primam, qui dicitur prima intentio.
 Qui conceptus secundus est predicari de pluribus uniuoce,
 ita quod predicabile nec est natura tantum nec conceptus tan-
 tum, quem nominales dicunt terminum mentalem, sed na-
 tura communis sub conceptu modo quo diximus. Et hanc
 uiam intendo sequi, & in cap. sequenti in definitione gene-
 ris manifestabitur quomodo genus nec aliud uniuersale desi-
 gitur, ut terminus mentalis sed ut natura, ut stat sub secunda
 intem

intentione. Cōstat igitur quot modis dicitur uniuersale & p̄dicabile, & quid utrunq; sit secundum illum sensum, quē hic intendimus. Et aduerte quod utrunq; est idem secundum rē & conuertibiliter, sed differunt ratione. Nam natura communis dicitur uniuersale in quantum est apta esse in multis, dicitur autem prædicabile, in quantum est apta prædicari de multis uniuoce.

Quantum ad tertium aduerte quod uniuersale & prædicabile sumpta in ultimo sensu iuxta distinctiones præpositas, sunt tantum quinque; scilicet genus, species, differentia, proprium & accidens, quorum sufficientia sumitur ex hoc. Omne uniuersale & prædicabile iuxta ultimum præpositæ diuisionis sensum, & in multis & prædicabile de multis, ergo uel est prædicabile de multis uniuoce in quid uel in quale: isti enim sunt uniuersalissimi modi prædicandi: ut declarabitur tibi in tract. sequenti si in quid, hoc potest esse dupliciter, quoniam uel in quid de pluribus differentibus specie, & sic est genus. Vel in quid de pluribus differentibus numero, & sic est species. Si in quale, hoc dupliciter, quia uel in quale, quod est de essentia rei, & hæc est differentia essentialis, uel generica uel specifica, generica quidem: ut sensituum, specifica autem: ut rationale. Vel in quale quod est accidens in re. Et hoc dupliciter, quia uel tale accidens est proprium fluens a natura rei, sicut resibile fluit a natura rationali, & sic est quartum prædicabile quod dicitur proprium. Vel tale accidens est commune, non fluens a principiis rei, & sic est quintum prædicabile, quod facit propositionem accidentalem, ut homo est sedes, est currens, est sanus, est aeger &c. Sed aduerte quod accidens siue proprium siue commune, constituunt quartum & quintum prædicabile, non respectu esse, sed respectu modi prædicandi: eo quod proprium constituit propositionem per se, accidens autem constituit prædicationem per accidens, ut tibi declarabitur loco suo, quando scilicet tractabimus de differentia quarti & quinti prædicabilis. Constat

TRACTATUS QUARTVS

igitur tibi, quam sufficiens sit diuisio uniuersalis & predicabilis in quinque: scilicet in genus, speciem, differentiam, proprium & accidens ita quod haec conclusio est uera. Tantum quinque sunt uniuersalia & predicabilia iuxta sensum intentum a logico.

Quod si dicas, si tantum quinque sunt uniuersalia & predicabilia, ergo omnia uniuersalia & predicabilia sunt quinque. Hoc autem est falsum, quoniam genus esset quinque predicabile, similiter species & differentia &c. consequentia patet, quoniam ab exclusiua ad uniuersalem affirmatiuam ualet consequentia: ut tibi declarabitur in tract. de consequentiis.

Respondetur, negatur consequentia, ad probationem dicitur quod regula non tenet quando mutatur suppositio, constat autem quod ly quinque in exclusiua tenetur collectivae, in uniuersali autem affirmatiua uidetur teneri distributiue. Vel dic quod ab exclusiua ad uniuersalem affirmatiuam non ualet consequentia, in terminis numerabilibus. Haec de primo cap. dicta sint.

Caput secundum de genere.

IN cap. secundo agendum est de genere logico quod est primum & magis commune inter quinque uniuersalia & predicabilia. Et hic tria agenda sunt, primo ut sciamus quod & quid sit genus logicum, declarandum est quot modis sumitur genus, secundo definiendum est, iuxta sensum intentum a logico tertio diuidendum est.

Quantum ad primam aduerte quod hic non intendimus assignare quoscumque modos quibus consuevit sumi genus sed tantum illos, qui nostro proposito deseruiunt. Quod dico ut perseruem me a modis quibus sumitur genus apud grammaticum: ut genus masculinum, femininum, neutrum, promiscuum &c. Haec enim nullam habent similitudinem cum genere logico, ideo relinquuntur. Nostro uero proposito deseruit genus politicum siue civile, eo quod: ut declarabitur assignationem habet cum genere logico & ideo assignandi sunt

modi quibus apud ciuilem sumitur genus ut per ipsos manu ducamur ad genus logicum.

Tu igitur aduerte quod genus ciuile duobis modis sumitur primo pro collectione, siue aggregatione multorum hominum se habentium ad inuicē, & ad unum principium a quo esse traxerunt. Pro cuius notitia aduerte, quod genus sic dictum tria requirit, primo quod sit hominum multitudo aggregata. Vnde neque unus homo neque duo neque tres tantū, constituerēt genus ciuiler. Sed oportet quod sit euidentis multitudo, qualis est Romanorum, Grecorum, Hebræorum &c. secundo oportet quod tales homines habeant inter se ordinē cognationis siue consanguinitatis, sicut ad hoc quod talis uel tanta hominum multitudo sit & dicatur exercitus, oportet quod inter eos sit officiorum & potestatum ordo, aliter non erit exercitus. Hac de causa si homines aggregati non haberent ordinem parentelæ ad inuicem, non magis essent genus, quam cumulus lapidum, tertio oportet quod habeant ordinem non solum inter se sed etiam ad unum primum a quo effectiue per successionem traxerunt esse, & a quo denominatur. Et in hoc sensu dicitur Romanorum genus, quia esse traxerunt a Romulo, & aduerte quod si una ex his conditionibus deficeret, non seruaretur ratio generis sic accepti. Sicut nec ratio exercitus, præcipue si non adesset unus primus dux a quo singuli ordines regulantur, & in quo stat plena authoritas.

Secundo sumitur genus apud ciuilem, pro primo principio generatio uel conseruatio in esse, uniuscuiusque, id est singule generationis: ut pater & patria & locus in hoc secundo sensu dicuntur genus. Pro cuius notitia aduerte, quod genus hoc secundo modo dictum requirit tria, primo quod sit primum principium a quo ordinata multitudo per successionem trahit esse. Vnde licet sortes pater Platonis dici possit genus Platonis, quia est generans Platonem, tamen rectius primum generans a quo multitudo ordinate genita:

TRACTATUS QUARTVS

ut a primo fonte trahit originem, dicendum est genus hoc secundo modo, in quo sensu. Adam est hominum genus. Romulus romanorum genus, Heber hebræorum genus, secundo quod sit primum principium essendi uniuocum & eiusdem speciei cum multitudine genita. Defectu cuius, nec Deus, nec cælum nec sol potest dici hominum genus, quoniam sunt principia æquiuoca uniuersalia, nec eiusdem naturæ cum genitis, licet sit uerum dicere quod Deus & Cælum, & Sol generant hominem, tertio requiritur quod tale principium disiunctiue sit uel productiuum uel conseruatiuum talis multitudinis per successionē prouenientis: ut excludamus locū & patriam uiolentam. Hæc enim non dant nec conseruant, sed potius destruuunt genitum. Vnde nec aqua potest dici genus hominum, nec aer pestifer, nec terra infæcunda. Solus ergo locus naturalis, meretur dici genus hoc secundo modo acceptum.

Visis modis, quibus dicitur genus apud civilem, declarandus est modus quo sumitur apud logicum, deinde manifestabitur, quam similitudinem habet est quam differentiam genus civile primo & secundo modo sumptum, cum genere logico.

Tu igitur aduerte quod tertio sumitur genus pro eo, cui supponitur species, & hoc est genus logicum, in quo sensu color est genus, quia ei supponitur albedo: ut species & nigredo, & medii colores. Idem dico de animali, cui supponitur homo, capra, leo, canis &c. Hoc declarandus esset sensus huiusmodi generis & definitionis suæ. Verum quia infra replicabitur, ideo pronunc sustine.

Viso quid sit genus tertio modo acceptum, quod est genus logicum declarandum est quam conuenientiam & differentiam habet cum eo, genus civile primo & secundo modo acceptum. Tu igitur aduerte quod genus civile primo modo sumptum in uno conuenit cum genere logico, sed in duobus differt. Conuenit quidem in hoc quod sicut genus civile impo-

fat collectionem multorum hominū ordinatorum inter se, prout descendunt ab uno primo, ad quod respiciunt. Sic genus logicum importat multitudinē specierum, quæ sub ipso continentur actu aut potentia: ut tibi infra declarabitur & sunt ad inuicem ordinatæ. Sunt enim rerum species ut numeri: ut declaratur in nono lib. metaphysicæ, inter quas datur una perfectiſſima, ut mensura aliarum, sicut in genere animalis datur homo, ut perfectiſſima species & in genere metalli datur aurum. Differt autem in duobus, primo quia genus civile primo modo sumptum, est quoddam totum per modum totius integralis, cuius partes sunt homines unius cognationis descendentes ab uno primo, sed genus logicum non est totum integrale, quoniam totum integrale est compositum ex partibus, genus autem logicum non est compositum ex suis speciebus, immo est suæ species, ideo dicitur totū uniuersale. Quomodo autem differant totum essentialē & integrale, & uniuersale, & potestatiuum, manifestabimus in trac. de syllogismo topico. secundo differt, quia genus civile primo modo sumptum non prædicatur in recto de his, quæ sub eo continentur, quoniam totum integrale non prædicatur in recto de partibus. Hæc enim est falsa, paries est domus, sic falsa est ista, Caesar est genus romanorum sumptū primo modo genus autem logicum cum sit totū uniuersale, prædicatur in recto de speciebus sub eo contentis. Nam homo est animal, & leo est animal & c. Et ratio huius est, quia totum integrale differt realiter a partibus totum autem uniuersale, non differt realiter sed ratione a contentis sub eo ut tibi in philosophia manifestabitur. Constat igitur quomodo conueniunt & quomodo differunt genus civile primo modo sumptum, & genus logicum.

Differunt etiam & conueniunt genus civile secundo modo sumptum, & genus logicum. Conueniunt quidē hoc, quod sicut genus civile secundo modo sumptum est principium multitudinis ordinate ab eo descendens, sic & genus logicum

TRACTATVS QVARTVS

est principiu suarum specierum constitutinū, nā animal ad iūcto rationali cōstituit hominē, & adiūcto irrationali, cōstituit brutū. Differunt uero in hac quod genus ciuile secūdo modo sumptū, est principium extrinsecum productiuū. Nec est de essentia eorū quorū est principiu, genus aut logicū est principiu intrinsecū suarū specierū, & est sicut materia. Vnde species apud logicum cōstituitur ex genere & differentia sicut apud phisicum res naturalis ex materia & forma. Sed p nunc crede, donec in philosophia erudiaris. Cōstat igitur tibi quomodo cōueniunt & differunt genus ciuile, secūdo modo sumptum, & genus logicum. Rationabiliter ergo præmissimus tres modos, quibus dicitur genus.

Quantum ad secundum dimisso genere ciuilitate dicto, definitum est genus logicum. Tu igitur aduerte, quod apud nominales sic definitur. Genus est terminus uniuocus prædicabilis in quid de pluribus differentibus specie.

Primo dicitur terminus, qui debet intelligi, terminus nē talis, qui est conceptus intellectu, & non natura rei, quæ concipitur, quoniam apud eos natura rei, non est de consideratione logici, sed philosophi qui est artifex realis. Logici autem est considerare conceptus & uoces tam complexas quam incomplexas.

Secundo dicitur uniuocus, quoniam terminus æquiuocus siue analogus ut diximus supra, non est aliquod uniuersale. Vnde neque canis neque sanum, neque ens, nec aliud transcendentium potest esse genus, quoniam non sunt uniuoca, ut tibi declarabitur in tractatu sequenti, in ante prædicamentis.

Tertio dicitur, prædicabilis in quid, ad differentiam differentie & proprii & accidentis, quæ prædicantur in quale. Nam facta interrogatione, qualis est homo, respondetur rationalis, risibilis, albus uel niger. Genus autem prædicatur in quid, ut quid est homo, respondetur, est animal. Quid est albedo, respondetur, est color.

Quarto

Quarto dicitur, de pluribus differentibus specie, ad differentiam speciei specialissime, quæ prædicatur de pluribus differentibus solo numero & non specie, ut homo de hoc & hoc homine, idem intellige de asino & equo &c.

Hæc definitio tota acceptatur a logico reali præter primam particulam scilicet *ly terminus*. Nam apud realem genus non est terminus, id est conceptus mentis, sed natura communis ut stat sub conceptu, qui est secunda intentio siue ut alii dicunt, genus sumitur hic pro re substrata secundæ intentioni, quæ quidem res est ipsa natura communicabilis pluribus speciebus, & ideo Porphyrius sic definit. Genus est quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit, ut animal de homine & leone.

Primo dicitur est quod prædicatur, *ly quod refert illud quod est genus*, illud autem non est terminus nec conceptus, quoniam hæc est falsa, homo est terminus uel conceptus dicit autem Porphyrius, quod id quod est genus ut animal prædicatur de homine & de asino, ergo *ly quod refert illam rem siue naturam ut est communicabilis pluribus speciebus*, & ut sic, attribuitur sibi ab intellectu, prædicari de pluribus. Nam ex hoc quod est communicabilis & participabilis a pluribus, sequitur quod sit prædicabilis de pluribus, cuius signum est quod cum indiuiduum non dicat naturam communicabilem pluribus, non est prædicabile de pluribus, sed tantum de uno solo.

Sed dices, si genus pro re natura, & non pro termino mentali hic definitur, ergo logicus considerat res & non intentiones, quod est falsum, quoniam hoc spectat ad physicum & metaphysicum qui uersantur circa ens reale.

Respondetur. Ad logicum spectat considerare & definire res siue naturas, ut stant sub prædicatis intentionalibus sibi attributis ab intellectu ut negociatur circa ens, puta definire & considerare animal, ut genus, hominem, ut species est, sortem ut indiuiduum est, & hoc est considerare res & naturas

TRACTATVS QVARTVS

naturas, ut stant sub intentionibus secundis. Ad philosophum autem spectat considerare & definire rerum naturas, ut de eis uerificentur predicata realia, quae sibi conueniunt remoto omni opere intellectus, puta animal in quantum mouet se ipsum, & est sensitiuum, & compositum ex materia & forma &c. Ad obiectionem, ergo nego falsitatem consequentis, ad probationem dico quod non spectat ad solum physicum & metaphysicum considerare res & naturas nisi in hoc sensu scilicet quo ad predicata realia. Nam quantum ad predicata intentionalia, ut diximus spectant ad logicum. Aliter Aristoteles non fecisset tractatum de decem predicamentis, quoniam constat quod sunt entia realia, & ut realia simpliciter considerantur a metaphysico, ut patet in libro quinto metaphysicae.

Secundo dicitur quod praedicatur de pluribus. Aduerte hic duo, primo ly praedicatur, intelligendum est in aptitudine & non in actu, ut dicatur sic. Genus est quod est praedicabile, uel aptum uatum praedicari de pluribus. Nam posito casu quod omne animal desineret esse praeter hominem adhuc animal esset genus, quoniam & si de facto natura sensitua, a qua dicitur animal, esset in solo homine & de eo praedicaretur, tamen ex sui natura, quae est communis, esset aptum esse in pluribus & praedicari de pluribus speciebus secundo subintelligendum est uniuoce & immediate, & per lineam rectam & non a latere, propter primum excluduntur aequiuoca, ut canis & cancer, quod si praedicantur de pluribus, non tamen unica ratione, ideo non sunt genus, propter secundum excluditur praedicatio de indiuiduis. Nam & si genus praedicatur de pluribus indiuiduis, ut haec est uera. Sortes est animal, Plato est animal, tamen non potest dici genus indiuiduorum, quia non praedicatur de eis immediate: sed mediante specie, propter tertium excluditur praedicatio de differentia. Nam genus non praedicatur per lineam rectam de illa sed a latere, neque enim supponitur generi sed locatur a latere

latere, ut uidebis in arbore, quam figurabimus infra, licet ergo genus prædicetur de pluribus differentiis: in quas diuiditur puta rationale est animal, & irrationale est animal, tamen non dicitur genus per respectum ad illas, quoniam non est prædicatio per lineam rectam, sed per lateralem.

Tertio dicitur, de pluribus differentiis specie. Pro cuius notitia aduerte quod licet Porphyrius non immoretur ad declarandam hanc particulam differentiis, tamen author minoris logicæ Petrus Hispanus propter nouitiorum instructionem diffuse, hoc immoratur, & quoniam idem & differens opponuntur, & unum oppositorum cognoscitur per alterum: ideo prius manifestat modos, quibus dicitur idem, deinde transfert se ad modos quibus dicitur differens. Quantum igitur ad modos identitatis ponit tres famosos & tertium subdiuidit in quatuor.

Primus modus dicitur idem, genere, secundus idem specie, tertius idem numero.

Idem autem numero partitur quatuor modis scilicet idem nomine, idem definitione, idem proprio, idem accidente, uic singuli declarandi sunt & resoluendi ut infra.

Aduerte igitur quod illa dicuntur eadem genere, que sub uno genere continentur ut homo & asinus sub animali, albedo & nigredo sub colore.

Hic modus indiget duplici limitatione. Prima est, quod contineatur sub eodem genere proximo, & non sub eodem genere absolute, aliter homo & pomum essent eadem genere, quoniam continentur sub corpore animato. Verum quia inter hominem & corpus animatum: mediat aliud genus scilicet animal, sub quo continetur homo & non continetur pomum, ideo homo & pomum non sunt eadem genere scilicet proximo de quo solo hic intendimus: secundo quod contineantur saltem sub eodem proximo genere logico, licet non physico, quod dico propter corpus corruptibile, ut terra: & incurruptibile, ut cælum que licet non sint eadem genere physico

TRACTATVS QVARTVS

sico, ut declarauimus in decimo metaphysicæ, sunt tamen eadem genere logico, quoniam continentur immediate sub corpore, quod de eis secundum unam rationem predicatur. *Que* quidem ratio est hæc. Corpus est substantia trina dimensione, id est longitudine, latitudine & profunditate signata. Hæc autem ratio competit terræ, & cælo, ut patet. Constat igitur quæ sint eadem genere.

Eadem specie sunt, quæcunque sub eadem specie continentur, ut Sortes & plato.

Hic modus indiget unica limitatione scilicet quod continentur sub eadem specie specialissima, quæ scilicet non habet sub se alias species. Defectu huius sortes & hic asinus non sunt eadem specie, licet contineantur sub animali, quod est species corporis animati. Nam animal non est species specialissima, sed subalterna, ut tibi declarabitur in capitulo sequenti, pro nunc sustine. Intelligentur ergo sic, eadem specie sunt, quæ sub eadem specie specialissima continentur, ut duo homines sub homine, duo asini sub asino.

Eadem autem numero sunt, quæ non distinguuntur supposito, & in hoc distinguuntur eadem specie & eadem numero. Nam eadem specie licet sint unum in natura specifica, non tamen sunt unum suppositum sed plura, ut Sortes & Plato, eadem autem numero sunt unum supposito, ut Marcus & Tullius &c. & omnia synonima.

Eadem autem numero sunt quadruplicia, quoniam quedam nomine, quedam definitiue, quedam proprio, quedam accidente. Et in omnibus istis modis seruatur identitas numeralis, quia seruatur identitas suppositi. Nam licet multiplicentur nomina synonima, tamen idem suppositum seruatur, ut Marcus Cicero scribit. Similiter licet sortes sit homo & sit animal rationale, & licet sit homo & risibilis, & licet sit homo & sit albus, tamen sortes semper est idem suppositum, quoniam definitio & definitum sunt idem essentialiter. Res autem & proprietates eius, & accidens commune exis-

stens in ea, sunt eadem subiecto, ex consequenti non multiplicatur supposita, propterea in omnibus quatuor prædictis modis stat identitas numeralis.

Sed dices, quæ sunt eadem proprio, ut sortes risibilis & eadem accidente, ut sortes albus, non uideatur esse eadem numero, quoniam non sunt eadem specie, nec eadem genere. Sortes enim est in specie hominis & sua albedo in specie coloris, quod uero non sunt eadem genere patet. quoniam sortes est in genere substantiæ, & albedo in genere accidentis, puta in qualitate, ergo non sunt eadem numero, probatur consequentia, identitas numeralis est maxima identitas. Maxima autem supponit minorem. Minor uero est identitas specifica & generica, quoniam stant cum distinctione suppositorum quam excludit identitas numeralis ergo &c.

Respondetur, negatur consequentia ad probationem, dico quod identitas maxima non supponit minorem, nisi quando identitas maxima est essentialis, qualis est inter synonyma. Nam si Marcus Tullius est idem homo numero est idem specie & idem genere. Verum est enim dicere, quod Marcus Tullius est homo est animal, & cetera. Si autem identitas maxima sit accidentalis. Non oportet supponere minorem. Hinc est quod stat accidentalis identitas numeralis siue suppositalis inter sortem & risibilem & albedinem, quæ sunt in eo sine identitate eorum specifica, & generica.

Positis modis quibus aliqua sunt eadem, cum differens, & idem opponantur, & per se inuicem cognoscantur, assignandi sunt modi, quibus aliqua differunt. Tu igitur aduerte, quod sicut tribus modis iam assignatis dicuntur eadem sic & tribus modis differentia siue diuersa. Sumitur enim hic differens communiter. Quomodo uero proprie distinguantur diuersum, & differens, declarabitur in capitulo de differentia. Igitur quedam sunt differentia genere, quedam specie quedam numero.

TRACTATVS QVARTVS

Differentia genere sunt quæcunque sub diuersis generibus continentur, ut homo & arbor sub genere. Nam homo continetur sub genere quod est animal, & arbor sub genere quod est planta.

Aduerte hic duo, primo quod intelligitur sub diuersis generibus proximis. Non enim inconuenit aliqua esse & contineri sub uno genere remoto, & tamen non dicentur idem genere, quoniam continentur sub distinctis generibus proximis. Verbi gratia licet homo & arbor contineantur sub corpore, quod est unum genus tamen non dicuntur idem genere, quoniam proxime & immediate continentur sub distinctis generibus proximis, quæ sunt animal & planta, secundo aduerte, quo ad hunc modum reduciuntur quæcunque sunt ita diuersa genere, quod neque sub uno neque sub distinctis generibus continetur, ut decem predicamenta, quæ dicuntur genera prima diuersa, & dicuntur decem generalissima, ut declarabitur infra.

Differentia specie quæcunque sub diuersis speciebus continentur, ut sortes & hic asinus, sortes enim continetur sub homine & hic asinus sub asino.

Aduerte hic duo, primo quod intelligitur de diuersis speciebus specialissimis & non subalternis. Nam licet, Sortes & hic asinus contineantur sub una specie subalterna, puta sub animali, tamen non dicuntur unum specie, quoniam non continentur sub una specie specialissima, sed sub diuersis, quæ sunt homo & asinus, secundo aduerte, quod ad hunc modum reduciuntur quæcunque non solum sub diuersis speciebus continentur, ut duo indiuidua diuersarum specierum, sed etiam quæcunque sunt diuersæ species specialissime ut homo & asinus, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo &c.

Differentia numero sunt quæcunque diuersi numerum constituunt, id est quæ sunt plura supposita & non unum sub una specie specialissima contenta, & sic omnia indiuidua eiusdem

eiusdem speciei differunt numero, ut sortes plato. Petrus Ioannes &c.

Positis & enumeratis modis, quibus aliqua sunt idem, & quibus aliqua differunt, reuertendum est ad declarationem definitionis de genere, in qua dicitur quod prædicatur de pluribus differentibus specie, per quam particulam differt genus à specie specialissima & à differentia specifica, & à proprio. Hæc enim ut declarabitur tibi infra, prædicantur de differentibus solo numero, ut homo de sorte & Platone & rationale quod est differentia specifica de hoc, & hoc homine, & risibile quod est proprium de hoc, & hoc homine.

Ultimo dicitur in definitione generis, in eo quod quid ubi nota quod illud prædicatur in quid, ad quod conuenienter respondetur per interrogationem factam per quid, sed per genus conuenienter respondetur ad interrogationem factam per quid. Nam quando interrogatur quid sit homo, conuenienter respondetur quod est animal, quod est genus. Sed aduerte, quod hæc ratio sumitur à signo. Sed ex natura rei ideo genus prædicatur in quid, quia habet modum substantiæ, & quidditatis: sicut & differentia & proprium habet modum qualitatis: ideo non inquit sed in quale prædicatur, ut dicemus loco suo. Cõstat igitur quomodo definitio præmissa de genere uerificatur quo ad singulas particulas. Rursus sic definitur. Genus est cui supponitur species, id est genus est illud siue illa natura cõis modo supra exposita, cui supponitur species. Pro cuius notitia aduerte, quod genus dupliciter considerari potest, primo ut est natura cõmunis prædicabilis de multis & ab eis participabilis, quæ differunt specie, & sic data est præmissa, definitio. secundo ut respicit speciem sibi inferiorem. Nam genus & species sunt relativa, ut dicemus infra, est enim genus speciei genus & species generis species, & sic de eo datur hæc secunda definitio scilicet. Genus est cui supponitur species quæ sic habet intelligi. Genus est cui directe & immediate & tanquam sub superiori supponitur species.

Primo dicitur directe, à differentia ad differentiam diuidentium genus quæ non directe sed lateraliter respiciunt genus ut tibi

TRACTATUS QUARTVS

manifestabitur in arbore porphyriana, quam scilicet Porphyrius adinuenit & ordinauit.

Secundo dicitur immediate, ad differentiam indiuiduorum que supponuntur generi, sed mediante specie, ut sortes subicitur animali, sed mediante specie hominis, & hic asinus subicitur animali sed mediante specie asini.

Tertio dicitur, & tanquam superiori, ad differentiam indiuidui uagi cui supponitur indiuiduum signatum, non tanquam inferius sub superiori formaliter & essentialiter, sed tanquam singulare certum sub singulari incerto & indeterminato, in hoc enim distinguuntur indiuiduum signatum, & indiuiduum uagum, ut tibi declarabitur infra, indiuiduum autem signatum est quod signatur nomine proprio aut pro nomine demonstrativo: ut sortes & hic homo, & hoc facit propositionem singularem. Indiuiduum autem uagum, signatur nomine specifico sine communi cum signo particulari: ut quidam uel aliquis homo. Patet igitur, quomodo secunda definitio data de genere est uera. Hec de definitione generis tam prima quam secunda dicta sunt.

Quantum ad tertium: scilicet quomodo diuidatur genus apud logicum & de mente Porphyrii, aduerte quod diuiditur in genus generalissimum & in genus subalternum, nam cum non sit processus in infinitum ascendendo in quolibet predicamento in generibus: ut alias tibi manifestabitur in secundo metaphysicæ & in primo post, &c. est deuenire ad unum primum quod prædicatur uniuoce de omni contento sub tali uel tali predicamento: ut tibi declarabitur in tract. sequenti, & hoc erit genus generalissimum: ut substantia in predicamento substantiæ, & quantitas in predicamento quantitatis, & cum sit descensus à generalissimo ad speciem specialissimam per lineam rectam & per multos gradus, ut tibi manifestabitur in arbore Porphyrii inter media erunt genera subalterna, quoniam prædicantur de pluribus differentiis specie in eo quo quid & subalternantur: id est supponuntur generi superiori: ut corpus substantiæ,

DE PRÆDICABILIBVS. 82

Et corpus animatum sub corpore, & animal sub corpore animato. Videndum est igitur quid sit genus generalissimum, deinde quid genus subalternum, postremo elicietur corollarium.

Tu igitur aduerte quod genus generalissimum sic describitur apud logicum & Porphyrium. Genus generalissimum est illud super quod non est aliud genus superneniens, & sic intellige. Genus generalissimum est illud genus in singulari predicamento, quod supra se non habet aliud genus, & sub se continet omnia alia genera illius predicamenti: ut in predicamento subiectæ, generalissimum est substantia, quæ licet supra se habeat ens & alia transcendentia, non tamen aliud genus. Transcendentia enim ut dicimus non sunt genera, & sub se continet alia genera in eodem predicamento. Nam sub substantia est corpus & corpus animatum & animal. Hæc igitur sit prima definitio generis generalissimi ex qua sequitur secunda, quæ est hæc. Genus generalissimum est illud quod cum sit genus non potest esse species, pro cuius notitia aduerte, quod genus generalissimum non respicit superius genus, cum non habeat genus supra se, respicit autem inferiora in quæ diuiditur ut substantia diuiditur in substantiam corpoream & incorpoream. Omne autem quod potest esse species, respicit aliquid quod superius: ut genus, respectu cuius dicitur species unde substantia corporea sive corpus est species substantia. Cum igitur generalissimum non habeat genus supra, ita est genus quod non potest esse species, species enim est alicuius generis in aliquo determinato predicamento species, & sic patet quod prima definitio est causa secunda, quod quidem generalissimum diuiditur in decem capita decem predicamentorum: tibi manifestabitur in tractatu sequenti. Sunt autem hæc decem capita, substantia quantitas ad aliquid: id est relatio qualitas actio & passio, ubi, quando, situs, & habitus. De quibus pro nunc nihil dicimus. Dicemus autem in tractu sequenti. Genus autem subalternum est illud quod cum sit genus,

TRACTATUS QUARTVS

potest esse species, nam est medium inter generalissimum & specialissimū ut animal est mediū inter substantiam & hominē, & nō solum inter substantiā, sed inter corpus & hominē, & corpus aīatū & hominē, ex cōsequēti respicit superius & inferius, ut respicit superius, est eius species, quoniā est eius pars subiectiua: ut animal est pars subiectiua corporis animatū: ut respicit inferius, est eius genus, quoniā est magis cōmune uniuocū & sic animal quod est species respectu corporis animati, est genus respectu hominis & asini & leonis, ideo sub alternū dicitur: id est alternatim positum secundum sub respectu superioris, & secundum supra respectu inferioris & secundum fab est species, & secundum supra est genus. Cōstat igitur quid sit genus generalissimum, & genus subalternum.

Ex his corollarie sequitur quod nec ens nec alia transcendentia: ut unum, uerum, bonum, aliquid, & res, licet sint superiora & prædicentur de generalissimis, tamen non sunt genera quoniā ad hoc quod aliquid sit genus oportet: ut dicat determinatam naturam, & non uerificetur de omni natura, nec contineat omnem naturam. Sed ens & alia transcendentia uen dicunt determinatam naturam imo continent omnem & uerificantur de omni natura, non. n. tantum substantia est ens, unum, uerum, bonum, &c. sed & quantitas & ad aliquid & qualitas, & omne cōtētū in quolibet prædicamēto est ens, unū uerū, &c. Nō ergo sunt genera, & aduerte quod Porphyrius aliā rationem adducit, dicens: quod decē generalissima nō conueniunt in ente uniuoce sed aīquiuoce. Genus aut debet esse uniuocum: ut diximus supra, ergo ens ex alia transcendentia, non sunt genera. In ergo autem metaphysicæ. Aris. aliam rationem adducit, quia s. omne genus diuiditur per differentias formales, quæ sunt extra conceptum generis. Sed nihil est extra conceptum entis, quoniam prædicatur de omnibus, ergo nec ens nec alia transcendentia sunt genera. Verum quia huiusmodi rationes potius sunt metaphysicæ quā logicæ, ideo sustine, & pro nunc fidem habeas sic esse. Hæc de primo prædicabili dicta sint, & hic terminatur secundum caput.

Caput tertium de specie.

IN tertio capite agendum est de specie cuius consideratio rationabiliter subsequitur considerationem de genere, quoniam sunt relatiua, est enim genus speciei genus, & species generis species, relatiua autem per se inuicem cognoscuntur sicut per se inuicem definiuntur. De specie igitur tria uidentur sunt. Primo quot modis sumitur: ut sciamus modum in quo consideratur à logico, secundo quid sit secundum logicum, tertio quomodo diuiditur apud logicum.

Quantum ad primum aduerte quod species in uariis scientiis diuersimode sumitur, apud grammaticum sumitur pro originali dispositione dictionis, prout originatur à priori dictione uel non originatur. Nam si non, appellatur dictio primitiua speciei ut cœlum, si sic, appellatur dictio deriuatiua speciei, ut cœleste. Apud rhetores & poetas sumitur pro aspectu & dispositione, quam ostendit homo in facie prout est tristis, aut lætus, aut amicus, aut inimicus. Apud physicum sumitur pro rei similitudine, & in libro secundo de anima sumitur pro similitudine, qua res sensibilis sensu apprehenditur, & dicitur species sensata, quæ imprimitur in sensu sicut imago in speculo. Idem fit in intellectu, & dicitur species intelligibilis, de qua pertrahetur in tertio de anima, ubi inquit Aristoteles quod lapis non est in anima, sed species lapidis. Apud metaphysicum physicum sumitur pro forma exemplari, quæ apud græcū dicitur. Idea, iuxta quem sensum Plato naturas specificas appellauit ideas, de quibus satis, disputatur in libro septimo metaphysicæ. Apud communiter loquentes sumitur pro particularitate, & id frequentatum est apud iuristas, nam dicentes, & id in specie intendunt in particulari. Sumitur & pro pulchritudine. Vnde famosum est illud. Species priami digna est imperio, & illud speciosus forma præ siliis hominum. Sumitur uulgatissime pro aromate. Sed nullus horum modorum consideratur à logico nec illi deseruit præter modum, quo sumitur pro pulchritudine cuius & meminit Porphyrius in principio capitis de specie dicens. Species autem dicitur uniuscuiusque forma, secundum

TRACTATUS QUARTVS

quam dictum est, Priami quidem species, digna est imperio. A logico autem sumitur species pro natura communis cabili pluribus individuis, quæ sub determinato & certo genere ponitur: ut homo sub animali, albedo sub colore, dulcedo sub sapore, & relietis omnibus aliis modis de hoc ultimo hic intendimus qui aliquo modo assimilatur species sumptæ pro pulchritudine. Nam sicut pulchritudo perficit inuentutem, ut dicit Aristoteles in decimo ethicorum in species aëtuat & perficit genus. Vnde comparatur ad ipsum ut forma ad materiã, sicut tibi manifestabitur in philosophia, pro nunc sustine.

Quantum ad secundum aduerte quod de specie apud logicum duplex definitio formatur. Prima conuenit soli specialissima, secunda autem conuenit communiter speciei sub altera & specialissima, quomodo autem differant dicemus infra.

Prima igitur est hæc. Species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum & in quid.

Primo dicitur quæ: id est, est illa natura communicabilis ad differentiam nature indiuiduæ & singularis, quæ non species, sed suppositum dicitur.

Secundo dicitur, quæ prædicatur, aduerte sicut diximus in definitione generis intelligendum est non actu, sed aptitudine ut sic expenatur, quæ prædicatur, id est apta quantum sit ex se prædicari de pluribus. Nam stat quod sub natura communicabili pluribus sit tantum unum indiuiduum, & tamen sit species: ut licet in creatione hominis fieret & tantum adam: adhuc homo est species, quia natura humana ex se est apta communicari pluribus. Idem intellige de sole & aliis erratis eis astris, quæ omnia differunt specie, licet sub se de fato non habeant nisi unum indiuiduum. Sed causa huius manifestabitur tibi in libro de cælo.

Tertio dicitur de pluribus differentibus numero tantum per quod distinguitur species specialissima à genere, quod prædicatur de pluribus differentibus specie, & etiam de differen-
tibus

DE PRÆDICABILIBVS. 84

vibus numero sed mediate, hæc enim est vera, homo est animal,
& hæc vera. Plato est animal.

Quarto dicitur, & in quid: ut distinguatur à differentia
& proprio & accidete, quæ prædicantur in quale & non in
quid. Nam si interrogaris quid sit sortes. Respondes, quæ est ho-
mo, ergo species prædicatur in quid.

Constat igitur quomodo prædicta definitio est vera. Sed
adverte, ad hoc quod aliqua natura communis sit species, ultra
conditiones positas & declaratas in definitione requiritur quod
sit natura integra & perfecta, & non sit pars, propterea ani-
ma hominis non est species sed pars speciei apud Aristotelem
quia anima non est homo, sed pars essentialis hominis, nec ali-
qua pars corporis est species, sed pars speciei integralis, & ta-
men anima prædicatur in quid de hac & illa & illa anima,
quæ differunt numero. Similiter manus & caput prædicatur
de hac & illa manu, & caput de hoc & illo capite, & tamen
non sunt species ratione dicta.

Secunda definitio est hæc, species est quæ ponitur sub assignato
genere, & de qua genus in eo quod quid est prædicatur.

Aduerte primo quod hæc definitio differt à præcedenti, eo quod
est communior, verificatur enim non solum de specie specia-
lissima sicut præcedens, sed & de subalterna. Nam animal
ponitur sub certo & determinato genere ut sub corpore ani-
mato respectu cuius animal est species subalterna & sic ascen-
des usque ad generalissimum: ut tibi manifestabitur in arbor-
e Porphyrii.

Aduerte secundo in hac definitione sic sub intelligendum est,
species est quæ ponitur sub assignato genere directe & imme-
diate, ut per ly directe excludatur differentia, quæ non directe
secundum ordinem prædicamentalem in ascendendo ponitur
sub genere sed à latere: ut patet in arbore Porphyrii, & per ly
immediate excludatur indiuiduum quod non nisi mediante
specie ponitur sub assignato genere nam sortes non ponitur
sub animali, nisi mediante homine, neque hic triangulus ponitur
sub figura nisi mediante triangulo.

TRACTATUS QUARTUS

Aduerte tertio q̄ licet secunda definitio generis & secunda definitio speciei uideantur circulares, tamen non sunt inutilis, quoniam licet absoluta nō debeat definiiri circulariter, hoc non est inconueniens in re latiuis eo q̄ per se inuicem cognoscuntur, ex cōsequenti per se inuicem debent definiiri. Genus autē & species sunt relatiua, quoniā. ut inquit Porphyrius genus est alienius speciei genus & species est alienius ḡn̄is sp̄s.

Quomodo autē secūda pars definitionis sit uera, in qua dicitur, & de qua genus in eo quod quid est prædicatur, constat ex hoc q̄ genus de pluribus differentibus specie prædicatur in quid ergo de qualibet eius specie, quæ sub eo ponitur, prædicatur in quid, nam bene sequitur animal prædicatur de homine & asino & iquo, & sic de singulis in quid ergo & de homine in quid. Cōstat igitur quid sit species apud logicum.

Quantū ad tertium. s. quomodo diuidatur species, aduerte q̄ apud logicū & ad mētē Porphyrii diuiditur sufficienti diuisione in specialissimā & subalternā, nec datur medium, nā sicut omne genus, ut declaratum est supra, est generalissimū aut subalternū, sic & omnis species est specialissima aut subalterna. De specialissima dātur quatuor definitiones. Prima iam dicta est, quæ fuit ista, species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in eo quod quid. Secūda est hæc, species specialissima est illa, quæ cū sit species, non potest esse genus. Nam sicut genus generalissimum est illud: ut diximus supra: quod cum sit genus non potest esse species, quia sub nullo superiori genere continetur, respectu cuius dicatur species, sic species specialissima est illa, quæ cum sit species nō potest esse genus, quia sub se non cōtinet aliqua inferiora respectu quorum dicatur genus. Tertia est ista, species specialissima est illa sub qua nō est inferior species, nā sicut genus generalissimū est illud sicut diximus supra quod nō est aliud adueniēs genus, sic species specialissima est illa sub qua non est inferior species, & aduerte q̄ hæc tertia est causa secūda, & se habet ad illam ut antecedens ad consequēs. Nam bene sequitur. Species specialissima est illa sub qua non est inferior

superior Species, ergo ita est Species, quæ non potest esse genus. *Quarta* est ista, Species specialissima est illa, quæ cum sit tantum species, non dividitur in Species, sed tantum in individua & propter hoc differt à Specie subalterna: ut statim apparebit. De Specie autem subalterna datur duplex definitio, quarum prima est ea, quæ præmissa est. scilicet Species est, quæ ponitur sub assignato genere. Hæc tamen definitio communis est Speciei subalterne, & Speciei specialissimæ: ut supra docuimus. Secunda uero quæ soli subalterne competit est hæc, Species subalterna est illa, quæ cum sit Species, non potest esse genus, nam sicut genus subalternum: ut supra docuimus, est illud quod non sit genus. scilicet respectu inferioris est Species respectu superioris. Verbi gratia corpus animatum comparatum ad animal ut suum inferius, est genus comparatum autem ad corpus quod est superius, est Species. sic est de subalterna Specie, puta de animali, nam comparatum inferioribus puta ut est homo asinus, leo &c. est genus, comparatum autem superiori. i. corpori animato, est Species, quoniam minus commune est quam corpus animatum: ut uidebis in arbore Porphyrii.

Sed dices, quomodo idem potest esse genus & Species, cum sint opposita sicut magis commune & minus commune?

Respondetur respectu eiusdem est impossibile, quoniam ut obiectio probat sunt opposita, nec opposita possunt simul in esse eadem. Respectu autem diuersorum nihil prohibet, & ut sic non sunt opposita. Pro eniuius notitia aduerte, quod in prædicabilibus de quibus nunc loquimur, datur generalissimum & specialissimum & media. Generalissimum quidem non respicit nisi inferiora. Specialissimum autem tantum superiora. Media uero respiciunt superiora & inferiora. Hac de causa generalissimum ita est genus, quod non species. Specialissimum ita est Species, quod non genus. Media uero: ut respiciunt superiora, sub quibus continentur sunt illorum species: ut autem respiciunt inferiora, quæ continent, sunt illorum genera. Verbi gratia in ordinatione prædicamenti substantiæ datur unum generalissimum, quod est substantia, non habens supra se nis-

situs

TRACTATUS QUARTVS

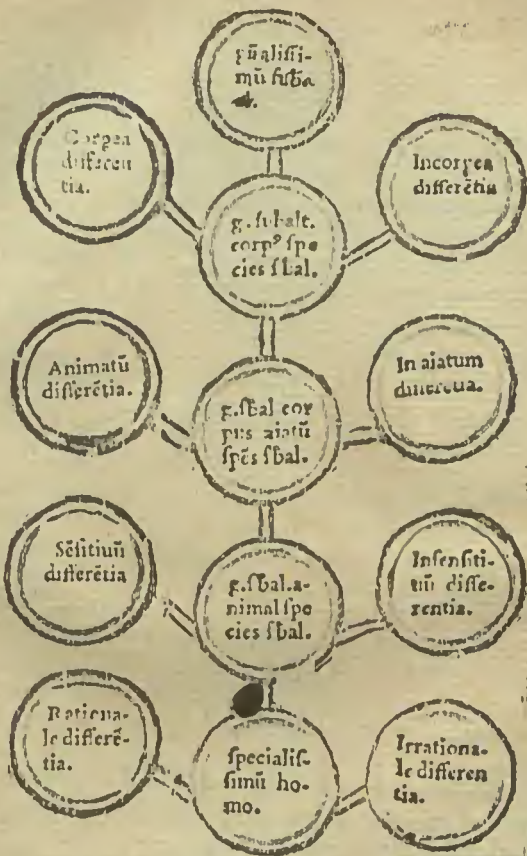
fiens & alia transcendentia, que ut supra docuimus, nō sunt genera, datur sub substantia: corpus, sub corpore, animatum corpus. Sub animato corpore animal, sub animali homo, sub homine sortes & Plato omnia intermedia inter substantiam & hominem, ut pote speciem specialissimam, sunt genera respectu suorum inferiorū, & species respectu suorū superiorū.

Sed dices. Quare species specialissima non est species subalterna cum sub se contineat indiuiduum uagum, & indiuiduum signatum, & licet indiuiduum signatum non predicetur de pluribus sed de uno solo, quoniam nominatur termino proprio siue discreto: ut Sortes & Plato, tamen indiuiduum uagum predicatur de pluribus sicut species specialissima, que etiam nominatur termino communi cum signo particulari: ut quidam homo currit, ergo hic homo currit, uel hic homo currit & sic de singulis.

Respondetur species specialissima ideo nō est subalterna, quia non diuiditur in sua indiuidua siue uaga siue signata, per differentias formales constitutiuas indiuiduorum, sed per materiam: ut tibi declarabitur in philosophia. Sed pro nunc sustine. Ad hoc aut quod sit species subalterna, oportet: ut diuidatur per differentias formales constitutiuas inferiorum: ut quia animal diuiditur per rationale & irrationale & rationale constituit hominē: irrationale uero brutum, ideo est species subalterna. Quia uero homo non multiplicatur in suis indiuiduis per differentias formales, sed per diuisionē materie ideo non est species subalterna, sed specialissima, q̄ Aristoteles uocat indiuiduam siue indiuisibilem, quia non est diuisibilis in alia species sicut diuiditur subalterna. Et aut omnia predicta tibi pateant ad oculum descripsi infra figuram, que uocatur arbor Porphyrii.

Arbor Porphyrii

Sortes Plato Dion.

Individua signata.

TRACTATUS QUARTVS

Caput quartum de differentia.

IN cap. quarto agēdū est de differentia, cuius cōsideratio res
 ēte subsequitur cōsiderationē generis est speciei, quoniā il-
 la prædicatur in quid differentia autē ī quale, sed sicut quid
 dicitur & subiecta rei pcedit naturaliter qualitatē rei: quoniā
 qualitas fundatur in subiecto, sic prædicatio in quale postea-
 rior est prædicatiōe in quid. Vñ qui ordinate de aliqua re in-
 terrogat, primo interrogat quid sit, scđo qualis sit, cōueniēter
 ergo post genus & specie agēdū est de differentia. De qua tria
 vidēda sūt. primū quot modis sumitur, ut sciamus modū ī quo
 est, tertium uniuersale siue prædicabile, & possumus diffini-
 re, secundo asygnande sunt eius diffinitiones, & declarāde,
 tertio ponēde sunt diuisiones eius.

Quātū ad primū aduerte qđ ad mentē porphyrii & Petri
 Hispania dicitur tripliciter, scilicet cōiter, pprie & magis, pprie.

Differentia cōis est oē accidēs sepabile, quod inest alicui per
 quod differt à quocūq, alio nō habēte illud, vel saltē nō equali
 gradu, vel differt à seipso, ut sor. sanus differt à Platone in-
 firmo, per sanitatē, qua inest Plato, & ipsemet sor. existēs sa-
 nus, differt à seipso respectū illius temporis quo erat infirmus.
 Dixi vel saltē nō equali gradu, puta licet sor. hodie & heri fe-
 bricitauerit, si tñ heri intēsius, hodie uero remissius, uerū ē di-
 cere qđ sortes hodie febricitās differt à seipso febricitate heri.

Differentia ppria, est oē accidēs ppriū vel cōe inseparabile ab
 eo in quo est, per qđ differt à quocūq, nō habēte illud, ut Sor-
 tes per uisibile differt à brunello asino, & coruus p nigredinē
 differt à cigno, & aduerte quod tā propriū qđ accidēs cōe insepa-
 rabile, faciūt differre differentia ppria, licet accidēs propriū per-
 tineat ad quartū prædicabile, de quo loquēmur in cap. quinto
 & accidēs cōe inseparabile pertineat ad quintū prædicabile, de quo
 loquēmur in capit. sexto: quoniam utrunq, est accidens, & est
 extra rei essentiam & diffinitionem, neq, etenim proprium
 neque, accidens commune siue separabile, siue in separabile ad-
 mittendum est in diffinitione, ut alias tibi manifestabitur.

Differentia magis propria est qua una res differt ab altera
 essentia

essentially & quidditative, ita quod remoto quocūq; accidente
sive proprio sive cōi. sive inseparabili sive separabili adhuc differ-
rūt per aliqđ essentialē intrinsecū, ut hō essentialiter a n̄ quodā
cūq; accēs differt ab asino per rōnale n̄ rōnale est differētia
magis propria & hac sola continetur in arbore porphyrii, eo
quod sola diuidit genus essentialē, & cōstituit spēm, ut declar-
abitur infra, & de hac tātū hic agēdū, eo qđ cōis & ppria nō
cōstituūt distinetū predicabile. Continetur enim cōis in quinto
predicabile, & propria quo ad accēs ppriū in quarto, & quo
ad accēs cōe inseparabile in quinto. Sed magis propria cōstitutū
tertium predicabile, ut manifestabitur tibi in definitione eius.

Quātū ad scđm aduerte qđ al'r definitur apud notiales &
aliter apud reales. Notiales definiūt sic. Differētia magis pro-
pria ē terminus uniuocus pdicabilis de pluribus in quale essen-
tiale, ut rōnale qđ pdicatur de sorte & Platōe in eo qđ quale,
qa ad interrogationē factā p qualis ē sor. rñtur qđ est rōnalis.

Terminum uniuocum sumunt in eo sensu, quem exposui-
mus in diffinitione generis data per nominales.

Dicunt predicabilis de pluribus, aliter non esset predicabile
proprie dictum, ut patet ex diffinitione predicabilis proprio
dicti, quam assignauimus in primo capitulo huius tractatus.

Nō dicūt de pluribus differētibus spē uel nūero sed absolu-
te de pluribus, ut hac definitio possit uerificari de differentia
gñica, qđ pdicatur de pluribus differētibus spē, ut sensitiuū de
hōie & asino, & equo &c. & de specifica cōuertibili n̄ spē
spālistima, que pdicatur de Virilis differēt. nūero tātū, ut
rōnale de sorte, & Platōe. Nā differētia magis ppria abstrahit
à gñica & specifica, & ideo pōt utriq; applicari, & applica-
catur gñice, pdicatur de pluribus differētibus spē, si autē ap-
plicatur specificē, pdicatur de pluribus differētibus nūero tātū.

Dicūt ī q̄le, ad differētiā gñis & spēi que pdicatur in qđ.

Dicunt in quale essentialē ad differentiam proprii & acci-
dentis, que pdicantur in quale accidentale.

Hac diffinitio acceptatur à realibus p̄ter. i. particulā, quo-
niā apud eos & de mēte porphyrii ul' c & pdicabile, ut docui-
mus

TRACTATUS QUARTVS

in cap. de gen. Nō sunt termini sine cōceptus, sed nā cōceptus
bilis multis, ut stat sub. 2. intētiōe, mō quo supra exposuimus.

Tu igitur aduerte, quod apud reales, differētia magis pro-
pria & de mente porphyrii, quintupliciter diffinitur.

Primo sic, differētia magis propria est quod prædicatur de
pluribus differentibus specie in eo qđ quale scilicet essentialē.

Primo dicitur, est quod, id est, est illud prædicabile uel uni-
uersale, quod prædicatur &c.

Secūdo dicitur de pluri- us diff. rētibz spēs, & exōplificat
Porphyrius de rōnali sicut & Petrus his dicit enim quod rō-
nale prædicatur de homine & de diis, quoniā sumus rōnales
uos & dii, sed illi immortales, nos autem mortales, & sic secū-
dum ipsum rationale est differentia generica, & nō specificā.

Sed hic ē dubiū, cū Porphyrius & Petrus nō assignēt aliā
diffinitionē de differētia, ut est qđ prædicabile de pluribus uis-
detur p̄termisisse uerū & specificā differētiā cōuertibilem cum
specie spālissima. Cōstat enim qđ iū sit cōuertibilis cū specie
specialissima. Non prædicatur, nisi de differentibus numero,
sicut & ipsa spēs, ergo Porphyrius & Petrus sunt diminuti.

Respondetur Petrus sequitur porphyriū, est enim eius hie-
riator. Porphyrius intēdit diffinire differētiā, q̄ cognoscimus
& nō aliter, experimur autē & est sentētia Aristotelis qđ pro-
prias & cōuertibiles & essentialē differētiā specificas igno-
ramus, & ideo porphyrius nō diffinit eā, sed sufficit qđ affi-
niat eā, quā cognoscimus & cōsentētia nominamus differē-
tiā, hęc autē est generica ut ant. dicitur & sensitivā, & rōnale
secūdū porphy. Ex hoc sequitur qđ si porphyrius specificā co-
gnouisset, eā utiq; diffinisset per prædicari de pluribus differē-
tibus nūero in quale essentialē, sicut diffinuit spēm spālissimā
p̄ prædicari de pluribus differētibz numero in quid. Non ergo
fuit diminutus, quia nō cognouit specificam ergo excusatur.
Quod si quis tāti fuerit ingenii, ut eā cognoscat recte utiq; dif-
finiet p̄ prædicari de pluribus differentibus numero in quale.

Sed dices, si propria & specificā differētiā non est nota,
ergo nulla erit uera & essentialis diffinitio.

Respo.

Respondetur. Cõceditur cõsequentiã. Verum quia per multas
differẽtias circũloquimur unã specificã conuertibile cũ diffõ.
uel accipimus loco differẽtiã proprium rei emanãs à subiectã
aut forma aut materia rei, ideo dignamur dicere tales diffini-
tiones esse veras & esẽtiales, V. G. quia secũdũ porphyriũ rã-
onale est cõcõ diis & homini, & mortale est cõcõ omni animali,
licet utrũq; sit magis cõcõ quã hõ, tamẽ simul sumpta cõuertũ-
tur, & ideo p̄ utrũq; simul sumptũ circũloquimur differẽtiã
propriã homini, diffiniẽtes. n. dicimus quod hõ est animal ra-
tionale mortale, & tũc patet quod licet rationale per se sum-
ptũ similiter & mortale, prædicãtur de pluribus differẽtibus
specie tamẽ simul sumpta in diffinitione cõuertũtur iũ homi-
ne, & prædicãtur de pluribus differentibus numero tantũ si-
cut & homo. Solus enim homo est animal rationale mortale.

Tertio dicitur in eo q̄ quale. s. esẽtiale, qđ quidẽ declara-
tur signo & rõne, signo quidẽ, quoniã ad interrogatiõẽ factã
de homine qualis sit, respondetur rationalis, mortalis factã
de asino, respondetur rudibilis & c. ratione aut quoniã ut de-
clarabitur in prædicamẽto qualitatis, differẽtia habet ratio-
nẽ qualitatis, ergo sicut qualitas est, per quã quales dicimur,
sic per differẽtiã efficitur quales. Verũ quia per propriũ &
accidẽs cõcõ separabile & inseparabile, dicimur gẽles, ideo sub-
intelligitur in diffinitione differẽtiã magis propriã in quale
esẽtiale, quoniã p̄priũ & accidẽs qualificãt accidẽtaliter, dif-
ferẽtia uero magis propriã esẽtialiter. Cõstant igitur quomo-
do uerificatur primo diffinitio. Nota de differẽtia magis p̄pria.

Secũda diffinitio est hæc. Differẽtis magis propria est illa,
qua abũdat species à genere. Pro cuius notitia aduerte, qđ ge-
nus in sui ratione siue diffinitione nullã differẽtiã generis dis-
nisiuã actũ includit, neq; n. aĩal, ut aĩal est rãonale uel irratio-
nale. Nã si aĩal in sui rõne differẽtias suas diuisiuas actũ cõcõis-
neret, in quocũq; inueniretur de eodẽ prædicãretur sicut & ge-
nus, puta si de sui rõne esset rãonale, cũ asinus sit aĩal, esset ani-
mal rãonale si aut irrationale, cũ hõ sit aĩal, esset animal irra-
tionale. Cõstat ergo quod genus nullã suã differẽtiã diuisiua
eiusdem

TRACTATUS QUARTUS

eiusdem includit actum. Sed species includit genus actum, cui subiicitur actum, & ultra genus includit alteram differentiam diuisarum generis, quoniam per ipsam constituitur, & per ipsam distinguitur actum a qualibet alia specie. V. G. homo includit animal actum, & includit rationale actum, eo quod per rationale constituitur & diuiditur a quacumque alia animalis specie. Cum ergo dicitur. Differentia est qua abudat species a genere, sic intellige. Differentia est, quam in sua ratione species supra genus actum includit, quod non includit genus, & in hoc sensu dicitur, quod species abudat differentia a genere, eo quod genus ab utraque differentia sui diuisiua abstrahit, quas species oppositae includunt, ut homo includit rationale brutum uero irrationale.

Præterea. Dicitur differentia, qua abudat species a genere, quoniam omnia que sunt de diffinitione generis, sunt et de diffinitione speciei. Sed species ultra omnia illa superaddit propriam differentiam. V. G. Animal sic diffinitur. Animal est substantia corporea, animata, sensitiua. Hæc omnia sunt etiam de diffinitione hominis, sed superaddit rationale mortale. Nam homo est substantia corporea, animata, sensitiua, rationalis, mortalis propterea dicitur, quod differentia est, qua abudat species a genere.

Tertia diffinitio est ista. Differentia magis propria est illa, que apta nata est diuidere genus, & ea, que sub genere posita sunt. Pro cuius notitia aduerte quod duo sunt actus differentie, primus est diuidere genus. Nam ut probatur in decimo metaphysicæ. Quodlibet genus diuiditur duabus primis differentis contrariis, ut substantia per corporea & incorporea, & quantitas per continuum & discretam, ut linea per rectam & obliquam, & hoc tibi patet in arbore porphyrii supra posita. Secundus actus est quod differentia simul cum genere constituit speciem siue sub alteram siue specialissimam, exemplum primi. Corporum adiunctum substantie constituit corpus, & in corporeum adiunctum substantie constituit substantiam separatam, quam dicimus intelligentiam, & in diuina lege dicimus angelum, exemplum secundi. Congregatiuum ad iunctum colori constituit nigredinem, est enim nigredo color congregatiuus uisus. Disgregatiuum autem adiunctum colori, constituit albedinem, est enim albedo color disgregatiuus uisus:

ex his ergo constat quod differentie contrarie diuidentes genus, constituunt species oppositas, contentas sub genere diuiso, quæ licet conueniant in genere, tamen diuiduntur siue distinguntur ab inuicem per differentias, quæ diuiserunt genus & simul cum genere constituerunt ipsas species. Ideo bene dicitur, quod differentia magis propria est illa, quæ est apta diuidere genus, & ea, quæ sub genere posita sunt.

Quarta diffinitio est hæc. Differentia magis propria est illa, qua differunt a se singula. Pro cuius notitia aduerte, quod sicut apud physicum entia naturalia conueniunt in materia & differunt a se inuicem suis propriis formis, ut omnia metalla conueniunt in aqua. Nam in eis prædominatur aqua, aliter non liquefierent, sed differunt propriis formis, alia est enim forma auri, alia argenti &c. sic & apud logicum singule species contentæ sub uno genere conueniunt in genere quod se habet ut materia & differunt a se inuicem suis propriis differentiis, quæ emanant a propriis formis, ut rationale ab anima intellectuina. Constat ergo quomodo differentia est, qua differunt a se singula.

Quinta diffinitio talis est. Differentia magis propria est quæ conducit ad esse rei, & eius quod est esse rei pars est. Pro cuius notitia aduerte, quod differentia in duobus assimilatur formæ rei. Nam sicut apud physicum forma dat esse composito etiam in artificiatu, ut forma gladii dat esse gladio neque enim ferrum est actu gladius antequam recipiat formam gladii sic apud logicum differentia, quæ sumitur a forma dat esse speciei. Nam ex eo quod homo est rationalis habet esse hominis, & non ex eo quod est animal. Nam ex eo quod est animal, non habet esse nisi animalis, in quo non differt ab aliis speciebus contentis sub animali. Semiliter forma apud physicum est pars essentialis rei compositæ & spectat ad quidditatem eius, sic apud logicum differentia est pars essentialis speciei. Sicut enim homo ut compositum naturale componitur ex materia & forma puta ex corpore & anima sic homo

TRACTATUS QUARTVS

ut species componitur ex genere & differentia puta ex animali & rationali. Hæc tamen compositio differt ab illa, quoniam apud physicum illa est realis, distinguuntur enim realiter materia & forma ut potentia & actus, apud logicum autem est compositio generis & differentie secundum rationem, quoniam genus & differentia non realiter differunt. Sed pro nunc sustine quoniam ista non resoluuntur ultimate nisi apud metaphysicum, ut docuimus in questionibus nostris metaphysicalibus. Constat igitur quomodo differentia conducit ad esse rei, & est pars eius, ut distinguitur a proprio & accidente, quæ et si dant aliquo modo esse rei, non tam essentialiter, nec sunt essentialis pars rei, neque secundum rem neque secundum rationem; quoniam non ingrediuntur definitionem. Differentia autem ingreditur & complet, ut alias tibi manifestabitur. Constant igitur tibi omnes definitiones quæ dari censuerunt apud logicum de differentia magis propria in quibus omnes conueniunt tam differentie genericæ quam specificæ præter primam, quæ, ut sonat non conuenit nisi generice, licet aliqui dicant quod conuenit etiam ultime specificæ non repugnanter, id est quia non repugnat differentia, ut differentia est prædicari de pluribus differentibus specie, aliter repugnaret omni differentie, sicut non repugnat celo, ut corpus est diuidi in partes, uerum hæc opinio quantum ualeat pro nunc relinquatur, ne confundatur nouitius, & standum est in expositione, quam supra posuimus in solutione obiectionis factæ contra primam definitionem datam de differentia.

Quantum ad tertium aduerte quod ad mentem Porphyrii, differentia quintupliciter diuiditur.

Primo diuisio est hæc. Differentiarum quedam facit alterum, quedam facit aliud. Illa facit alterum, quæ facit differente habentem a non habente accidentaliter, ut accidens proprium & accidens commune siue separabile siue non quoniam neutrum est de essentia rei differentis, & id, scilicet facere alterum

alterum competit differentie communiter & proprie acceptæ, licet magis conueniat differentie communiter acceptæ quam proprie. Nam proprie accepta & si non secundum se, tamen in quantum proprium accidens fuit à principiis speciei, uidetur participare actum differentie magis proprie, quæ facit aliud, quoniam licet homo differat essentialiter ab asino per rationale primo, tamen secundario differt essentialiter per risibile. Nam bene sequitur homo est risibilis ergo distinguitur essentialiter & specificè ab asino, quod non est uerum de differentia communi. Nō enim sequitur. Homo est albus, ergo differt essentialiter a coruo, ut patet. Illa autem facit aliud quæ facit differre habentem a non habente essentialiter, ut differentia magis propria quæ est de essentia rei differentis, ut sensitium in animali, & rationale in homine. Nam bene sequitur. Animal est sensitium, ergo differt essentialiter a planta, homo est rationalis, ergo differt essentialiter ab asino.

Secunda est. Differentiarum quedam est separabilis ab eo, cui inest, ut differentia communiter accepta, quæ fit per accidens commune. Quedam inseparabilis, quæ scilicet fit per accidens proprium, & est differentia proprie dicta, uel per differentiam essentialem, quæ dicitur differentia magis propria. Nam & proprietates rei, ut risibile, & differentia essentialis ut rationale sunt inseparabiles a re cui insunt, quoniam alterum fuit ab essentia, alterum de essentia rei.

Tertia est. Differentiarum inseparabilium, quedam sunt per se quedam per accidens. Aduerte quod apud Porphyrium, differentie per se sunt illæ, quæ ingrediuntur definitionem & istæ sunt magis proprie ut sensitium quod ingreditur definitionem animalis, & rationale quod ingreditur definitionem hominis. Differentie autem per accidens sunt illæ, quæ licet prædicentur per se de subiecto, ut risibile de homine, tamen non ingrediuntur ut definitionem rei, nisi sumantur loco differentie essentialis, sicut solemus diffinire asinum

TRACTATVS QVARTVS

per rudibile, & equum per innibile, & canem per latrabile, eo q̄ proprias & essentielles ignoramus differentias. Igitur inter differentias per accidens in sensu dicto, numeramus accidētia propria, de quibus loquemur in capitulo sequenti.

Quarta est. Differentiarum quedam succipiunt magis & minus quedam non. Quæ succipiunt magis & minus sunt differentie communiter dictæ, quæ fiunt per qualitates communes & præcipue in tertia specie qualitatis ut sunt colores & sapes & odores, & tangibiles qualitates. Nam de socrate uerū est dicere q̄ differt a pla. in albedine, quoniā & si uterq̄ sit albus, tamē magis albus est Socra. uel minus quā Pla. Quæ autē non succipiunt magis & minus, sunt differentie proprie & magis proprie, non enim dicitur unus homo, magis risibilis aut magis rationalis quam alius. Quid autem sit recipere magis aut minus, declarabitur tibi in tracta. sequenti, cum loquemur de proprietatibus prædicamēti substantie. Pro nunc sustine, ne idem inutiliter repetamus.

Quinta est differentiarum, quedam est diuisiua, quedā constitutiua. Pro notitia huius quintæ diuisionis aduerte primo quod non datur nisi de differentia magis propria, quoniam illa tantum diuidit genus essentialiter & constituit speciem, ut patet ex definitionibus supra positis. Aduerte secundo quod membra huius diuisionis non oportet esse distincta realiter, sed sufficit quod sint distincta secundum rationem, nam eadem differentia est diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, quoniam diuidit genus & constituit speciem, ut autem diuidit dicitur diuisiua. s. generis, ut uero constituit dicitur constitutiua. s. speciei & sic distinguitur ratione a se ipsa ut diuidit ac constituit. Verbi gratia rationale & suum oppositum diuidunt animal ut patet in arbore Porphyrij, quoniam animalium aliud rationale, aliud irrationale, & utrunque istorum simul cum genere constituit speciem nam rationale additum animali constituit hominem. Irrationale additum animali constituit brutum. Aduerte tertio quod

quod differentie magis propriae tres sunt actus primus, est diuidere genus, & ab hoc dicitur diuisiua, secundus est constituere speciem siue subalternam siue specialissimam, ut sensitiuum constituit animal. Rationale constituit hominem, & ab hoc dicitur constitutiva, tertio facit differre ab inuicem ea quæ constituit, ut per rationale differt homo a bruto, & ab hoc dicitur differentia. Nam quæ differunt, differentia differunt. Aduerte quarto quod ex eo quod differentia simul cum genere constituit speciem sequitur corollarie quod sola species diffinitur. Nam uera diffinitio constat ex genere & differentia essentiali. Hæc autem duo constituunt speciem ergo sola species diffinitur. Vnde quæcumq; diffiniuntur & non sunt species aut subalterna aut specialissima. Qualia sunt decem generalissima. Sex transcendencia. Omnia in diuidua cuiuscumq; prædicamenti, non nere & proprie diffiniuntur sed describuntur. Quomodo autem differant ueni diffinitio & descriptio, manifestabitur tibi in tract. de syllogismo toto. Bene ergo dixit Boetius, quod sola species diffinitur. Constat ergo tibi diuisiones datæ de differentia simul cum definitionibus suis, eo modo siue illis modis quibus potest notificari. Hæc de presenti cap. dicta sunt.

Caput quintum de proprio.

In quinto capitulo agendum est de quarto prædicabili quod dicitur proprium. Cuius consideratio ordinate sequitur considerationem generis & speciei & differentie, ea namque prædicantur essentialiter. Proprium uero prædicatur accidentaliter, sed essentialiter præcedit accidentale, ergo post considerationem illorum trium ordo doctrinæ requirit, ut tractemus de proprio. Quare autem prius de proprio quam de accidente cum utrunq; sit accidentale dicemus in capite sequenti. De proprio autem tria uidentur. Primo quod modis sumitur: secundo quid sit proprium quod ponitur quartum prædicabile, tertio si solus ultimus modus, quo dicitur proprium est unum ex quinque prædicabilibus.

TRACTATUS QUARTUS

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem porphyrii, & in doctrina peripatetica, quatuor sunt modi quibus dicitur proprium.

Primo illud dicitur proprium, quod competit soli uni speciei, sed non omni indiuiduo illius speciei, immo reperitur in minori parte, ut esse logicum siue grammaticum, esse medicum, esse moralis & honestæ uitæ, competit soli homini, quoniam solus homo inter omnia animalia uiget parte intellectiua, hæc autem insunt ei propter intellectum & uoluntatem, quæ ad partem intellectiuam spectant. Sed esse logicum siue medicum est proprium primo modo, dummodo importet esse actu logicum siue medicum, si enim importarent solam aptitudinem, non essent proprium primo modo sed quarto modo, sicut & risibile in homine, nam licet soli homines & pauci sint actu logici siue medici, omnes tamẽ & soli sunt apti esse logici &c. aliter illud principium Aristotelis in primo sue metaphysicæ esset falsum. Omnes homines natura scire desiderant. Desiderium autem sciendi supponit aptitudinem naturalem ad scientiam aliter uanum esset desiderium. Et aduerte quod est simile deridenti & risibili, nam esse actu ridendem conuenit soli homini, sed non omni homini, quoniam nõ omnes actu rident. Sunt enim eadem hora aliqui flentes aliqui ridentes, esse ergo ridentem est proprium homini primo modo. Esse uero aptum ad ridendum conuenit soli & omni homini & semper ergo est proprium hominis, quarto non ut declarabitur.

Secundo illud est proprium quod omni indiuiduo alienius speciei & semper conuenit remoto impedimento & casu, sed modo soli speciei esse bipedem est proprium hominis secundo modo, nam esse bipedem & gradi duobus pedibus conuenit omni homini qui sit uerus homo, sed non soli homini, conuenit enim multis animalibus & præcipue uolatilibus.

Dixi remoto impedimento, ut secludantur homines, qui ex infirmitate aut abscissione non sunt bipedes.

Dixi & casu, propter mōstra, quorum aliqua aut nullius aut unius, aut plurium quam duorum sunt pedum, de quibus iam locuti sumus in secundo physicorum.

Dixi uerus homo, ut excludam quedam animalia habentia effigiem humanam, ut dicitur & in india inueniuntur homines qui tantum unum habent pedem, & unum oculum in fronte qui gradiuntur saltando. Isti non sunt magis homines quam simia, ideo de eis non est hic sermo.

Sed aduerte quod quando dicitur illud est proprium secundo modo, quod omni sed non soli conuenit. Exponendum est ly conuenit pro accidit, aliter esse animal est proprium secundo modo. Conuenit eum omni homini sed non soli ut patet licet autem conueniat omni homini sed non soli, non tamen accidit homini sed est de essentia eius, quoniam prædicatur de eo in quid.

Tertio illud est proprium quod conuenit soli uni speciei, & omni eius indiuiduo sed non omni tempore, immo solum in tali tempore, puta esse canum uel canescere conuenit soli & omni homini, sed non nisi in senectute, loquendo de canescere naturaliter, id est secundum ordinem nature, & proprie.

Dico secundum ordinem nature, quoniam accidit ex aliis causis hominem canescere ante senectutem, & præcipue ex longa & intensa animi tristitia, propterea inquit Boetius in primo de consola. Metro primo. Intempestiui funduntur tēpore cani. f. capilli, aut propter malā & intemperatā cōplexionē qualis est phlegmatica & melancolica. Vtranzq; nanzq; est frigida, & canicies ex frigiditate prouenit. Nam ideo nō canescit homo in iuuentute, quia calor naturalis, superabundat temporans frigidum, in senectute autem ex defectu caloris superabundat frigidum & humidum superfluum, ideo in senectute canescit homo, & inter alias complexionēs sanguinea tardius canescit, post ipsam colerica, propter caloris abundantiam temperantis frigidum, & consumentis hu-

TRACTATUS QVARTVS

midum indigestum sine superfluum.

Dico proprie, quoniam licet aliqua animalia ut lupus & canis, uideantur mutare filios suos naturales in albos, non tamen proprie canescunt, sed potius griseſcunt. Nam causa proprie canicie est superabundans frigiditas cerebri, quæ in est homini super omnia alia animalia, & ideo male odorat homo, ut dicitur in. 2. de anima. Quod autem aliqua bruta mutant pilos in albos, non est ex superabundanti & indigesta frigiditate cerebri, cuius signum est q̄ usque in finem uis & subtilissime odorant, sed est ex indigestis frigidis humoribus respersis per totum corpus, & præcipue quando brutum est uorax sicut lupus & canis.

Quarto illud est proprium, quod conuenit uni soli speciei, & omni eius individuo & semper inest pro omni tempore & necessario, ut esse risibile est proprium hominis hoc quarto modo. Nam homo cum sit rationalis semper est aptus natus ridere, licet non semper aëlu rideat, & aduerte quod ly conuenit exponendum est pro accidit, aliter rationale esset proprium quarto modo, quoniam conuenit soli & omni homini & semper & necessarie, cum sit gradus, eius distinctiue a bruto, pro tanto autem non est proprium sed differentia ut docuimus supra quoniam est de essentia & de diffinitione hominis proprio autẽ quarto modo id non competit cū sit accideus stiuens a forma rei aut materia, a forma quidem ut risibile & disciplinabile ab anima humana, a materia autem ut corruptibile a compositione contrariorum elementorum. Constat igitur quot sint modi quibus consuetum est sumi proprium. Nunc autem relictis aliis, inmorandũ est circa quartum, quoniam solus iste est quartum prædicabile ut declarabimus.

Quãtum igitur ad secundũ manifestandũ est quid sit in uia peripatetica. Tu igitur aduerte quod nominales sic definiunt, proprium quarto modo est terminus uniuocus prædicabilis de pluribus in eo quod quale accidentale & conuertibiliter.

Dicitur,

Dicitur terminus uniuocus loco generis, eo quod est magis communis, nam ut patet supra apud nominales & genus & species & differentia sunt terminus uniuocus, & tamen non sunt proprium, ergo in plus est esse terminum uniuocum, quam esse proprium quarto modo.

Dicitur, prædicabilis de pluribus, aliter non esset uerum prædicabile computatum inter quinque: ut docuimus in cap. primo huius tract.

Dicitur, de pluribus indistincte non explicando distinctis siue differentibus specie uel numero, quoniam aliquod proprium consequitur genus: ut esse aptum dormire & uigilare consequitur animal. Solum enim animal & omne & semper. s. pro aliquo tempore dormit & uigilat: ut docuimus in lib. de somno & uigilia. Aliquod autem consequitur speciem specialissimam, ut risibile & flebile, primum quidem prædicatur de pluribus differentibus specie sicut & genus, secundum autem de pluribus differentibus numero, sicut & species specialissima.

Dicitur in eo quod quale, ut distinguatur a genere & a specie quæ prædicantur in quid, uerum quia differentia prædicatur in quale id ut distinguitur ab ea subiungitur, in quale accidentale. Nam differentia, ut docuimus supra, prædicatur in quale essentiali, cum sit de essentia eius cuius est differentia proprium autem prædicatur in quale accidentale cum sit extra essentiam eius cuius est proprium, & non sit pars eius.

Dicitur, conuertibiliter, aliter non esset proprium quarto modo. Nam si prædicaretur de aliquo, de quo non prædicatur illud cuius est proprium, iam non conueniret soli illi, puta si risibile prædicatur de aliquo, de quo non prædicatur homo, non conueniret soli homini, ex consequenti non esset proprium hominis quarto modo sed secundo modo.

Tota hæc definitio acceptatur a logico reali excepta prima particula, quoniam realis logicus: ut sæpe diximus non concedit

TRACTATUS QUARTVS

et sit prædicabile esse terminum siue conceptum, sed naturã communem pluribus, ut stat sub hoc conceptu. s. prædicari de pluribus uniuoce in quid uel in quale &c. ut docuimus in cap. 1. & 2. huius tractatus.

Posta igitur definitione proprii secundum nominales, uisendum est quid sit ad mentem Aristotelis. Tu igitur aduersus quod in primo topico sic definitur proprium est quod inest omni soli & semper, & conuersim prædicatur de re, & non indicat quid est esse rei.

Per primam particulã: scilicet soli omni & semper distinguitur ab aliis modis proprii, nam iuxta primum modum inest soli, sed non omni, iuxta secundum inest omni sed non soli, iuxta tertium inest omni & soli sed non semper, quarto autem modo inest soli omni & semper.

Per secundam particulam: scilicet & conuersim: id est conuertibiliter prædicatur de re, distinguitur ab accidente communi, quod est quintum prædicabile, quod non conuertitur cum eo cui inest. Nam licet ista sit uera. Omnis coruus est niger, hæc tamẽ est falsa, omne nigrum est coruus. In proprio autem quarto modo prædicatio conuertitur. Nam si omnis homo est risibilis, omne risibile est homo.

Per tertiam particulam: scilicet & non indicat quid est esse rei, distinguitur a definitione. Nam ut declarabitur tibi in tractatu de syllogismo topico. Definitio est oratio indicans quid est esse rei per essentialia: id est declarans essentiam & naturam rei definita per sua principia priora & intrinseca, quæ sunt genus & differentia. Et quoniam proprium non est principium prius intrinsecum & essentialia eius, cuius est proprium, sed est, quid posterius fluens ab ipsis principis: ut risibile originatur a rationali, nam ex eo quod homo est rationalis, naturali sequella concluditur, quod est risibilis, & nõ concluditur e conuerso a priori, sed a posteriori, ideo non indicant naturam rei a priori sicut indicat uera definitio.

Dico a priori, quoniam cum proprie rerum differentie
sint

sint nobis incognita, ueniamur rerum quidditates per effectus proprios, & per suas proprietates, & ut in pluribus assumimus propria accidentia in diffinitionibus loco differentiarum. Sed hoc est indicare quod quid est rei a posteriori & non a priori. Et quando dicitur in diffinitione præmissa de proprio quod non indicat quid est esse rei, intelligendū est a priori ad differentiam ueræ diffinitionis. A posteriori autē non est dubium, aliter nō uerificaretur illud in primo de anima. Accidentia: scilicet propria, magnam partem conferunt: id est multum nobis deseruiunt ad cognoscendum quod quid est i. rei essentiam & naturam. Verum quia hæc sunt altioris negotii. i. metaphysici, ideo tu nouitii ne desperes, si nunc non penetras, sufficiat tibi superficialiter apprehendere. Cōstat igitur tibi quid sit proprium quarto modo secundum nominales & reales, sed tu sequere uiam realium: utpote magis conformem doctrinæ peripateticæ.

Quantum ad tertium aduerte quod proprium non omnibus modis est uniuersale sed tantum quarto modo. Nam solum quarto modo prædicatur accidentaliter conuertibiliter modo quo exposuimus, & suum ad æquatum subiectum est proprie species specialissima, ex consequenti sicut species specialissima prædicatur uniuoce & immediate de pluribus differentibus numero, quæ sunt eius indiuidua, sed prædicatur in quid. Sic eius proprium prædicatur de eisdem sed in quale, ideo facit distinctum prædicabile ab omnibus aliis. Hæc de proprio dicta sunt. Quomodo item faciat distinctum prædicabile ab accidente, cum & ipsum proprium sit accidens, dicemus in cap. sequenti. Hæc de cap. 5. dicta sunt.

Caput Sextum. De accidente.

IN capitulo sexto agendū est de quinto prædicabili quod dicitur accidens, cuius consideratio ordinate sequitur considerationem de proprio, quoniam licet utrumque prædicetur de pluribus in quale accidentaliter in quantum
utrumque

TRACTATUS QUARTVS

utrunq; est accidens, tamen in perfectiori modo predicatur quam proprium. Nam proprium predicatur conuertibiliter non autem accidens ut declarabitur. Item proprium facit propositionem per se, non autem accidens. De accidente igitur quatuor uidenda sunt. Primo quot modis sumitur, ut sciamus modum iuxta quem ponitur quintum predicabile, secundo quid sit: ut est quintum predicabile, tertio quomodo diuiditur, quarto quomodo facit distinctum predicabile a proprio, cum & proprium sit accidens.

Quantum ad primum aduerte q; famosiores modi in uia Arist. quibus sumitur accidens, sunt quatuor.

Primo sumitur pro omni eo quod non est de ratione alicuius, & sic omnia que non sunt de ratione hominis sunt accidentia homini, cum igitur risibile non sit de ratione hominis, nec Sortes nec Plato sint de intellectu hominis potest enim intelligi homo non intellecto Sorte & Platone, & cuius signum est q; hæc est indirecta, homo est Sortes sequitur q; in hac prima acceptione & proprietates speciei & individua sint accidentia homini, & iuxta hunc modum in tracta. de syllogismo sophistico assignabitur fallacia accidentis.

Secundo sumitur accidens p omni ente quod non est substantia sed inhaeret substantiæ, & diuiditur in noue pnta: ut de clarabitur tibi in tract. sequenti, iuxta quem modum dicimus quantitatem & qualitatem esse accidens, & appellatur accidens pntale. Et est alterum membrum diuisionis, qua diuiditur ens in substantiam & accidens.

Tertio sumitur accidens pro omni eo quod euenit præter intentionem agentis: ut quando homo fodit agrum ut seminet, si fodiendo innenit thesaurum, est accidens, & hoc accidens dicitur fortuna & casus, de quo agitur in secundo physicorum.

Quarto sumitur accidens pro eo quod positum in prædicato facit propositionem per accidens siue illud sit subiecta siue accidens pntale siue non. Ad hoc autem quod fiat propositio

fitio per se oportet prædicatum esse de essentia aut de ratione subiecti aut proprium eius quarto modo, omnia ergo alia prædicata faciunt propositionem per accidens. Vnde hæc est per accidens. Animal est homo & hæc homo est sortis & uniuersaliter quando inferius prædicatur de superiori, & omnis propositio in qua prædicatum est accidens commune siue separabile siue in separabile, quoniam tale accidens non est de diffinitione subiecti, nec eius proprium, aliter soli subiecto conueniret. Vnde hæc est propositio per accidens, homo est albus, nix est alba, et hiops est niger, & solum quarto modo est prædicabile distinctum ab aliis. Et quidem quod sit prædicabile probatur quoniam prædicatur de pluribus uniuoce differentibus siue specie siue numero, nam nigredo prædicatur uniuoce de coruo & carbone & ethiope, qui differunt specie & prædicatur de hoc & illo coruo qui differunt numero. Quod autem sit distinctum ab aliis patet de genere & specie, quoniam prædicatur in quale, illa autem in quid, patet de differentia, quoniam illa prædicatur in quale essenziale, hoc autem in quale accidentale, de proprio etiam constat, quoniam proprium prædicatur in quale accidentale conuertibiliter, accidens autem in conuertibiliter. Cõstat ergo quot modis sumitur accidens, & iuxta quem modum sit prædicabile.

Quantum ad secundum aduerte quod apud nominales accidens ut est quintum prædicabile sic diffinitur. Accidens est terminus uniuocus, de pluribus prædicabilis in eo quod quale accidentale non conuertibiliter.

Primo dicitur terminus uniuocus in eodem sensu, in quo est diffinitum, genus & species & differentia, & proprium secundum nominales, & ut in secundo cap. exposuimus.

Secundo dicitur de pluribus prædicabilis, quoniam ex hoc habet quod sit prædicabile proprie dictum, modo prædicetur uniuoce: ut patet ex diffinitione data de prædicabili. 1. cap. Et aduerte quod non dicitur de pluribus differentibus specie siue numero, quoniam contingit accidens prædicari de differentibus genere:

TRACTATUS QUARTVS

genere: ut animal est album, nix est alba. Et de differentibus specie: ut coruus est niger, & homo est niger puta ethiops, & de differentibus numero, ut sortes est albus, & Berta est alba, propter hoc igitur diffinitur accidens prædicabile prædicari de pluribus indistincte siue specie siue numero.

Tertio dicitur in eo quod quale, quoniam ad interrogationem factam qualis est homo, respondetur albus aut niger, aut sanus aut æger.

Quarta dicitur accidentale: ut distinguatur a differentia, que: ut supra docuimus prædicatur in quale essentiali, quoniam est de definitione eius, cuius est differentia.

Quinto dicitur conuertibiliter: ut distinguatur à proprio sicut iam supra docuimus.

Hæc diffinitio tota acceptatur a logico reali, præter primam particulam, quoniam: ut sæpe diximus realis logicus non concedit prædicabile esse terminum uel conceptum, sed esse naturam communicabilem multis: ut stat sub hoc conceptu, quod est esse prædicabile de multis. Aliæ particule omnes acceptantur.

Apud realem autem logicum & ad mentem Porphyrii de accidente: ut est quintum prædicabile datur triplex diffinitio.

Prima est hæc. Accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem.

Aduerte quod hæc diffinitio alio, & alio modo intelligenda est à logico, & à philosopho. Nam logicus considerat accidens secundum modum prædicandi: philosophus autem secundum modum essendi. Logicaliter ergo sic intelligatur. Accidens est illud prædicabile quod adest & abest: id est quod prædicatur affirmatiue & negatiue de suo subiecto, præter subiecti corruptionem: id est absque hoc quod remoueat subiectum. Verbi gratia esse album sedere, stare, currere, sunt accidentia homini, quia uerificantur de homine affirmatiue & negatiue, nam utraque harum est uera cum sint indefinite in materia contingenti. Homo est albus. Homo non est albus, & adhuc

Stat homo siue sit albus siue non sit albus, non solum autem uerificantur istæ duæ sumendo hominem: ut stat pro distinctione suppositis sed etiam respectu eiusdem pro diuerso tamen tempore, nam uerum est dicere, quod hic homo aliquando est albus, aliquando non est albus, & tamē stat subiectum. Realiter autem & apud philosophum sic intelligitur. Accidens est ens, quod adest & abest: id est quod aduenit subiecto iam constituto in esse quo ad substantiam & interest & illi, & remouetur ab eo, & tamen subiectum non desinit. Et definitio sic intellecta, uerificatur proprie de accidente communi quod: scilicet non consequitur subiectum ex natura subiecti: ut excludam accidens proprium consequens naturam specificam, ut risibile in homine uel principia indiuiduantia, quibus hic homo est hic homo. Ista. n. non remouētur, quin corumpatur subiectum. Hæc enim semper est falsa, homo non est risibilis, quia licet possit intelligi homo non intellecto risibili cum non sit de essentia eius, tamen non potest existere sine risibili, quoniam naturaliter fluit à natura hominis, sicut lux à sole. Licet autem prædicta diffinitio intelligi possit & exponi logicaliter & physice, in presenti loco exponenda est logicaliter, quoniam logicus non habet considerare accidens, ut ens est, sed ut prædicabile est.

Secunda diffinitio est hæc. Accidens est, quod contingit eidem, scilicet subiecto inesse & nō inesse, ut esse sanū, tristē, letū, honoratum &c. est accidens sorti, quoniam aliquando est sanus aliquando æger, aliquando tristis, aliquando letus, & hoc modo accidens conuertitur cum contingenti. Contingens est, quod potest esse & non esse. Et aduerte q̄ per hanc secundam definitionem probatur prima. Nam bene sequitur. Accidens est quod potest inesse & non inesse subiecto, ergo accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem.

Tertia diffinitio est hæc. Accidens, scilicet prædicabile est illud quod neq̄ est genus, neq̄ species, neq̄ differentia, neque propriū,

TRACTATUS QUARTVS

proprium, inest autem alteri.

Dicitur, accidens prædicabile, ut excludam accidens in quantum est prædicamentale, puta albedinem in prædicamento qualitatis, corpus & superficiem in prædicamento quantitatis. Nam albedo est species coloris, corpus & superficies sunt genera quantitatis continuæ, non inconuenit ergo accidens prædicamentale esse species & genus &c. Sed in quantum est prædicabile id sibi repugnat. Est autem prædicabile ex particulari modo prædicandi, qui est prædicari de pluribus in quale accidentaliter inconuertibiliter, per hunc autem modum prædicandi negatur sibi posse esse genus & species, quia prædicantur in quid, similiter esse differentia, quia prædicatur in quale essentialiter, similiter esse proprium, quia prædicatur in quale accidentale: sed conuertibiliter. Constat igitur tibi, quid sit accidens, ut prædicabile.

Quantum ad tertium aduerte q̄ apud porphyrium datur tantum una diuisio de accidente prædicabili, quod est accidens commune distinctum contra proprium, quod est quartum prædicabile. Petrus autem hispanus, adiungit secundam.

Prima est, accidentium communium, quæ prædicantur per accidens de subiecto, quoddam est separabile, quoddam inseparabile. Separabile ut homo est sedens. Inseparabile, ut coruus est niger. Ratio huius diuisionis est, quia aut accidens causatur in subiecto a causa naturali fixa & perseverante quasi immutabiliter, sic est accidens commune inseparabile, ut nigredo in coruo, quæ causatur ex intensa caliditate & siccitate complexionali, quæ prædominantur in eo supra frigidum & humidum. Et nigredo in æthiope, quæ causatur ex adustione regionis, a qua nullo tempore multum elongatur sol, habitât enim circa tropicum cancri, aut causatur in subiecto a causa instabili diuersimode se habente pro diuerso tempore, & sic est accidens separabile, ut albedo & denigratio in sorte italo, nã in æstate ad solẽ denigratur propter accessum ad caput nostrum, in hyeme autem de alatur propter

gationem. Idem intellige de calore & frigiditate aeris in climata quinto & sexto & septimo & magis ultra. Constat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiens.

Sed aduerte, quod hæc diuisio magis uerificatur apud physicum, quam apud logicum. Physicus enim considerat accidens prædicamentale & modum suum realem essendi in subiecto, logicus autem considerat accidens sub modo intelligendi & prædicandi. Quantum igitur spectat ad physicum. Profecto uerum est quod aliquod est separabile, ut accidens aduentitium, sicut album & nigrum calidum & frigidum in homine, aliquod autem est inseparabiliter inherens, ut calidum in igne, nigrum in coruo, album in niue, dulce uel amsterum in hoc uel illo pomo, & breuiter omne accidens congenitum fluens à principiis indiuidui, & tali uel tali commixtione elementorum, apud logicum autem omne accidens quantum ad modum intelligendi uel prædicandi est separabile, quoniam subiectum, quo ad essentialia sua potest intelligi & diffiniri non intellecto accidente siue proprio siue communi. Proprio quidem, ut possum intelligere ac diffinire hominem, nulla facta mentione de risibili. Constat enim prima apprehensio & quidditativa diffinitio ex solo genere & differentia communi autem aduentitio constat. Communi uero congenito, ut nigredine in coruo constat quod possum intelligere & diffinire quo ad principia essentialia, absque hoc quod fiat mentio de accidente congenito, possum enim intelligere hominem, qui est æthiops in quantum homo est, ut inquit porphyrius nitentem candore. Non enim æthiops, ut homo habet nigredinem, sed ex regione adusta radiis solis, cuius signum est, quod si æthiops deducatur ad regionem temperatam, paulatim per successionem generationis, geniti albescent. Hæc ergo diuisio accidentis per separabile & inseparabile, licet in aliquo sensu posset intelligi logicaliter, absolute tamen exponenda est physice, quod innuens porphyrius posita prædicta diuisione, ne uideretur contradicere diffinitioni

TRACTATVS QVARTVS

*nitio*ni datae, qua dictum est accidens esse illud quod potest
 adesse & abesse & cetera ex consequenti videtur omne acci-
 dens esse separabile, quasi soluens inquit, potest autem intelli-
 gi & coruus albus & aethiops nitens candore praeter subiecti
 corruptionem. Ac si dicat, licet physice non omne accidens
 postquam aduenit subiecto possit remoueri, tamen logicali-
 ter quantum ad modum intelligendi subiectum potest remo-
 ueri modo quo diximus, nulla ergo est contradictio. Verum
 ergo est dicere, quod apud physicum datur accidens separabi-
 le & inseparabile quantum ad inesse subiecto. Sed apud lo-
 gicum omne est separabile quantum ad hoc, quod est intelli-
 gere & diffinire subiectum.

Secunda diuisio qua ponit Petrus Hispanus est haec. Acci-
 dentium quoddam est commune quoddam est proprium. Ad-
 uerte quod accidens potest dici commune & proprium du-
 pliciter primo quod illud dicatur commune, quod aptum est in-
 ueniri in multis substantiis genere & specie dictis, ut calidum,
 frigidum, humidum, & siccum aspectum, leue, graue, leue.

Proprium autem dicatur illud, quod uni soli generi uel
 speciei conuenit conuertibiliter, ut rerum proprietates, ut
 summa lux in sole & summum calidum in igne, par est im-
 par in numero, risibile in homine, secundo ut dicatur acciden-
 s commune, cuius subiectum nominatur termino communi &
 non discreto, ut homo albus, coruus niger, illud autem dica-
 tur accidens proprium, cuius subiectum nominatur termino
 discreto, ut sortes albus, uel b^obedo in sorte. In hac secunda di-
 uisione sumitur commune & proprium in secundo significa-
 to, & non in primo, nam iuxta primum distinguitur quar-
 tum praedicabile a quinto. Iuxta autem secundum tam com-
 mune quam proprium continetur in quinto praedicabili. Con-
 stat igitur quomodo diuidatur accidens apud logicum in pra-
 dicabilibus. Dico in praedicabilibus, quoniam alio modo di-
 uidendum est in praedicamentis, ut tibi manifestabitur in tra-
 ctatu sequenti.

Quantum ad quartū ut scias, quomodo accidens facit quartum prædicabile distinctum a quinto cum tamen utrumque sit accidens & non substantia, aduerte q̄ accidens dupliciter considerari potest, primo ut est ens distinctum contra substantiam, & quod in tractatu sequenti distinguemus in nouem prædicamenta accidentium, secundo ut dicitur prædicatum per accidēs distinctum contra prædicatum per se, iuxta quem sensum omne quod prædicatur per accidens de altero dicitur accidens, & omne quod prædicatur per se, dicitur per se, & iuxta eundem sensum accidens facit propositionem & prædicationem per accidēs Per se autem facit propositionem per se, que quomodo & quot modis fiat, declarabitur in trac. de syllogismo demonstratiuo.

Iuxta primum sensum non datur medium inter substantiam & accidens, quia ut manifestum tibi erit in trac. sequenti, ens sufficienter diuiditur in substantiam & accidēs, nam ens aut est aptum esse in subiecto, uel non in subiecto. Si primum est accidens, si secundum, est substantia, & sicut inter duo contradictoria non potest dari medium sic nec inter substantiam & accidens sic accepta, potest dari medium. Iuxta autem secundum sensum datur medium inter substantiam & accidens. Nam proprium non est substantia, nec est accidens. i. prædicatū per accidens. Non. n. facit prædicationē per accidēs sed per se in secūdo modo, qui modus manifestabitur tibi in trac. de syllogismo demonstratiuo. Ad propositum ergo dico quod accidēs distinctū a substantia non facit quintū prædicabile distinctū a quarto, quoniā & ipsum propriū cōtinetur sub accidente primo modo sumpto. Accidens autem sumptum pro prædicato per accidens distincto contra prædicatum per se facit quintū prædicabile distinctum a quarto, quoniā illud est prædicatum per se ex quibus sequitur q̄ omne accidēs commune in quātum facit prædicationem & propositionem per accidens continetur in quinto prædicabili, & omne prædicatum prædicationis indirecte. s. quando inferius

TRACTATUS QUARTUS

prædicatur de superiori continetur in eodem prædicabili. In quo sensu dum prædicatur homo de animali, homo est accidens in quinto prædicabili.

Ut autem scias, quæ sit prædicatio indirecta & accidentalis, quæ faciunt quintum prædicabile declarandum est quid sit directa & indirecta, essentialis & accidentalis apud logicum.

Tu igitur aduerte, quod prædicatio directa est illa, in qua superius prædicatur de suo inferiori, id est magis commune de minus communi uel æquale de æquali. Exemplum primi, homo est animal, animal est corpus, corpus est substantia, substantia est ens, exemplum secundi, homo est risibilis, animal est sensitivum, numerus est par uel impar.

Indirecta autem est quando inferius prædicatur de superiori. i. minus commune de magis communi, ut substantia est corpus, corpus est animal, animal est homo.

Prædicatio essentialis est illa, in qua termini sunt eiusdem prædicamenti, dum modo sit directa, ut homo est animal quoniam subiectum & prædicatum sunt prædicamento substantiæ, & prædicatur superius de inferiori. Idem esset si prædicaretur æquale de æquali ut quando prædicatur differentia specifica, ut homo est rationalis.

Prædicatio accidentalis est in qua termini sunt distinctorum prædicamentorum ut homo est risibilis, homo est albus. Nam homo est in prædicamento substantiæ risibilitas uero & albedo sunt in prædicamento qualitatis. Sed aduerte quod accidentalis est duplex. Quædam enim est accidentalis per se & sit quando prædicatur proprium accidens de proprio subiecto, ut homo est risibilis, numerus est par uel impar, & est in quarto prædicabili. Quædam est accidentalis per accidens & sit quando prædicatur accidens commune de subiecto, ut homo est albus, coruus est niger, & hæc est in quinto prædicabili, in eodem etiam est prædicatio inferioris de superiori, ut animal est homo. Accidit enim animali esse hominem. Næposito quod homo non esset, adhuc potest esse animal quia potest

potest saluari in alia specie, puta in equo, in leone &c. propterea hæc & similes sunt per accidens & in quinto prædicabili, animal est homo, corpus est animal, substantia est corpus. Hæc de sexto capite dicta sint in quo terminatur intentio nostra expositiua super quinque prædicabilia. Nec mireris tu nonitii, si relinquimus proprietates & cõmunitates, quas assignat porphyrius, & Petrus hispa. & differentias quinque prædicabilium ad inuicem comparatorum quoniam declaratis & expositis singulorum prædicabilium definitionibus que ad singulas particulas, ut supra exposuimus, poteris per te ipsum huiusmodi cõmunitates & differentias comprehendere. Ideo hic sistendum est.

Explicit trac. qui est quartus in ordine, compedi logicæ peripateticæ, & est de quinque uniuersalibus siue prædicabilibus ordinatus per Reue. magistrum Chrysostomum ordinis prædicatorij, philosophiæ & diuinæ sciẽtiæ professorem. Post hunc tractatum sequitur quintus, qui erit de decem categoriis, quas latini dicunt decem prædicamenta quorum consideratio erit hic tantum logicaliter, quod si aliquo modo physiciæ aut metaphysicæ, hoc erit præter intentionem, ut tibi manifestabitur.

INCIPIT TRACTATVS QVINTVS

qui est de ante prædicamentis, & prædicamentis: & post prædicamentis.

Ost habet in considerationem de quinque que uniuersalibus siue prædicabilibus, doctrinæ ordo requirit, quod de categoriis, quæ apud latinum prædicamenta dicuntur pertractemus. Ordinauit enim Porphyrius isagogas ad habendam eam prædicamentorum doctrinam, quam tradidit nobis Aristoteles. præterea in trac. præcedenti actum est de rationibus & definitionibus ac di-

TRACTATUS V. PARS I.

uisionibus quinque uniuersalium. In trac. autem presenti auctori sumus de ordinatione quinque uniuersalium, qua constituitur prædicamentum ut dicemus, ergo necesse fuit præscire ipsa quinque uniuersalia, ut in presenti trac. sciamus ea ordinare in linea prædicamentali. Vane enim conantur ordinate qui prius nõ nouit ordinabilia. Rationaliter ergo post doctrinam traditam de quinque uniuersalibus, agendum est in presenti tractatu de prædicamentis. Quem diuidemus in tres partes, sicut & Aristoteles uidetur diuisisse.

Pars prima erit de ante prædicamentis.

Secunda de prædicamentis.

Tertia de post prædicamentis.

Partem primam diuidemus in quatuor capita.

Primo per tractanda sunt quedam, que præcognoscere oportet, ne per incognita procedamus, aut finis coacti ea sepius repetere.

Secundo agendum est de primo ante prædicamento sumpto in genere, quod continet tres definitiones scilicet æquiuocorũ, uniuocorũ & denominatiuorũ. Tertio agendum est de secundo ante prædicamento sumpto in genere, quod continet duas diuisiones terminorũ. Quarto agendum est, de tertio ante prædicamento sumpto in genere quod continet duas regulas, quarum prima ualet ad cognoscendum ea, que locantur secundum sub & supra ordinate, secunda autem ualet ad cognoscendum impermixtionem prædicamentorum.

De præcognoscendis. Caput primum.

IN primo capitulo agendum est de his, quorum præcognitio necessaria est, antequam descendamus ad tractandum in specie de ante prædicamentis & de prædicamentis, & de post de prædicamentis, & sunt quatuor, primo quod sit prædicamentũ, secundo quod ante prædicamentum, tertio quid post prædicamentum, quarto si ad logicum spectat & quomodo tractare de prædicamentis.

Quantum

Quantum ad primum aduerte, ut scias in quo sensu tractare intendimus de prædicamento, quod quatrupliciter sumi potest, primo pro omni termino prædicabili siue de uno, ut sortes, siue de pluribus, ut homo. Nam cum prædicamentum à prædicando dicatur, quicquid de aliquo uel de aliquibus prædicatur, dici potest in hoc primo sensu prædicamentum, secundo pro omni termino quo de pluribus prædicatur, ut ab hoc secundo sensu excludatur terminus discretus tertio pro genere generalissimo cuiuscumq; prædicamenti, in quo sensu substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid &c. dicuntur prædicamenta, quarto pro coordinatione plurium prædicabilium, que se habent, ut inferius & superius essentialiter in linea recta prædicamentali, ut tibi in singulis prædicamentis declarabitur infra, & in hoc quarto sensu acturi sumus de prædicamento diffiniendo quid sit.

Tu igitur aduerte quod uno modo diffinitur apud nominales, & alio modo apud reales. Nã nominales sic diffiniunt, prædicamentum est coordinato plurium terminorum secundum sub & supra, & per ly plurium terminorum interdum plurium prædicabilium. Nam ut docuimus in trac. præcedenti, tenent prædicabilia non esse res siue naturas communicabiles multis, sed terminos siue conceptus, & quoniam reales non cõcedunt prædicabilia esse terminos sed naturas communes modo quo in trac. præcedenti exposuimus ideo non accipiunt prædictam diffinitionem nisi aliud addatur. Igitur apud reales sic diffinitur, prædicamentum est ens dicibile, incomplexum, ordinabile in genere secundum sub & supra, prout substat termino talem ordinem significanti.

Primo dicitur ens, ad differentiam non entis ut est chimæra, & negationes que non reponuntur in prædicamento. Nã ut probatur in libro sexto metaphysicæ solum ens extra animam quod est ens reale reponitur in prædicamento, & sic excluditur ens rationis, & ens fictitium, & negationes & priuationes in quantum sunt negationes.

TRACTATUS V. PARS I.

Secundo dicitur, ens dicibile, id est de aliquibus predicabile, ad differentiam singularium quæ non proprie reponuntur in predicamento, eo quod aliquibus subiiciuntur. i. speciebus, sed de aliquibus non predicantur cum non habeant inferiora. Vnde coordinatio cuiuslibet predicamenti, clauditur inter generalissimum & specialissimum.

Tertio dicitur, incomplexum ad differentiam complexorum quæ secundum se tota in nullo uno predicamento reponuntur sed per partes in distinctis, ut hominem esse album, per ly hominem reponitur in predicamento substantia, per ly album in predicamento qualitatis. Quod si in eodem predicamento reponitur non tamen in uno genere uel una specie, sed secundum unam partem reponitur in genere, & secundum aliam in specie. Vt hominem esse animal. Constat enim hominem locari in specie. Vt hominem esse animal. Constat enim hominem locari in genere, & animal in genere.

Quarto dicitur, ordinabile in genere ad differentiam transcendendum, quæ licet sint ens predicabile & incomplexum, tamen non reponuntur in aliquo uno predicamento, sed circumdant omne predicamentum, predicantur enim de decem generalissimis, & de omnibus contentis sub decem generalissimis. Quicquid autem reponitur in predicamento, non egreditur limites illius predicamenti, ut tibi manifestabitur infra.

Quinto dicitur secundum sub & supra. Oportet enim ut omne per se & directe reponibile in predicamento se habeat ad aliud ut inferius ad superius uel econuerso, & dicitur per se & directe, ut per ly, per se excludantur ea quæ tantum reductiue sunt per se in predicamento, ut partes essentielles & integrales, quæ non sunt per se in predicamento, sed gratia totius. Vnde materia & forma non sunt in predicamento, nisi quia totum compositum est in predicamento, & per indirecte excluduntur differentie, quæ non directa linea sed à latere, ut patet in arbore porphyry, continetur in predicamento.

Sexto dicitur, prout substat termino talem ordinem significanti,

ficanti, ut scias q̄ prædicamenta non considerantur à logico, ut simpliciter sunt entia realia sicut declarabimus infra, sed ut stant sub conceptibus secundis, qui per terminos significātur puta consideratur substantia ut generalissimū. Similiter quantitas & qualitas &c. Constat igitur tibi quid sit prædicamentum.

Quantum ad secundum aduerte quod ante prædicamentū est præniū traditū nobis ab Arist. conferēs immediate ad prædicamentorū scientiā cognoscēdā. Pro cuius notitia aduerte quod & prædicabilia tradita nobis à porphyrio & etiam ab Arist. in li. topi. sub ratione prædicamentorum, & ante prædicamenta tradita hic ab Arist. conferunt scientiæ prædicamentorum consequendæ. Sed diuersa ratione. Nam prædicabilia conferunt primo & mediate: Impossibile est. n. scire ordinem prædicamentalem, nisi præsciamus quid genus quid species, & multiplices eorū diuisiones ut docuimus in trac. præcedenti. Ante prædicamenta autem supposita notitia prædicabilium proxime & immediate conferunt, ut tibi manifestabitur. Sed aduerte q̄ & post prædicamenta conferunt, aliter nō fuisset ab Arist. eorū notitia annexa doctrinæ prædicamentorū. Conferunt tamen aliter quam ante prædicamenta. Nā ex parte addiscentis ante prædicamenta sunt priora cognitio ne quā prædicamenta & post prædicamenta. Sed post prædicamenta, complent notitiam prædicamentorum. Vnde ante prædicamenta sunt principium cognationis prædicamentalis. Sed post prædicamenta sū terminus eiusdem cognitionis. Hinc est q̄ aliqui dicunt ante prædicamenta conferre à priori, post prædicamenta uero a posteriori.

Quantum ad tertium aduerte q̄ post prædicamentum ut ex præmissis potes coniecturare est documentum traditum ab Arist. pro complemento doctrinæ prædicamentalis. Dicit enim Arist. in prædicamentis assignans proprietates prædicamentorum puta in prædicamento substantiæ q̄ substantiæ nihil est contrarium, q̄ eadem numero substantiæ, & si non simul,

TRACTATUS V. PARS I.

simul, successiue tamen est receptiua contrariorum. Hec autem non possumus perfecte scire, nisi cognoscamus quid sit oppositio, & quæ eius species, cuius una est oppositio contraria. Item oportet scire modos simultatis, & motus &c. & de singulis agendum est in post prædicamentis. Ergo ad completam prædicamentorum doctrinam oportet in ultima parte trac. de post prædicamentis agere. Constat igitur tibi quid sit post prædicamentum, & ad quid ordinatum est.

Quantum ad quartum aduerte quoniam famosum est, logicam uersari circa entia rationis & intentiones secundas, prædicamēta autem sunt entia realia & entia extra animā: ut tenet Arist. in lib. 6. metaphysica, ideo non uidetur quod ad logicum spectet pertractare de prædicamentis. Sed ad metaphysicum cuius officium est considerare de maxime uniuersalibus in causando quales sunt substantiæ abstractæ, & in prædicando qualia sunt transcendētia & uniuersales modi essendi: ut potest & actus, unum & multa, finitum & infinitum, necessarium & contingens, per se & per accidens &c. Et decem prædicamēta. Vnde Arist. in li. 5. meta. pertractat de substantia & quantitate & de ad aliquid, & de qualitate &c.

Vt igitur scias in quo sensu spectat ad logicum considerare de prædicamentis & in quo non, aduerte duas distinctiones. Prima est hæc. Ens rationis sumitur dupliciter, primo solum pro eo, quod fabricatum est ab intellectu, & extra intellectum nullum habet esse, & sic oratio propositio syllogismus, consequentia, antecedens, & consequens subiectū prædicatū uniuersale singulare suppositū, genus species differentia & reliqui termini secundæ intentionis, dicuntur proprie entia rationis, secundo sumitur pro omni ente reali non secundum se sed in ordine ad rationem, & prout ratio circa illud negocians, attribuit sibi aliquod fabricatum per rationem, puta negocians circa animal attribuit sibi conceptum generis, & homini conceptum speciei. Et sorti conceptum singularis, & in hoc sensu omne ens reale potest dici ens rationis. Et quan-

do dicitur q̄ logica uersatur circa entia rationis & secundas intentiones, concedendum est primo & secundo modo ita q̄ nihil consideratur ab ea quin sit ens rationis primo aut secundo modo. Et quando dicitur q̄ prædicamenta sunt entia realia, concedendum est secundum sui naturam, cum quota men stat, q̄ ut intellectus eis attribuit secundas intentiones puta conceptum generis generalissimi & subalterni & specialissimi & aliquas proprietates in ordine ad rationem, puta dici de subiecto, & non esse uel esse in subiecto, dici possunt entia rationis secundo modo & ut sic considerantur a logico secundum autem naturam suam, considerantur a metaphysico.

Secunda distinctio est hæc, ens reale potest in aliqua scientia considerari dupliciter, primo modo reali. i. in ordine ad passionem reales, puta ut subiicitur motui uel tempori uel loco, aut in quantum est finitum uel infinitum corruptibile generabile uel suum oppositum, secundo modo logicali, puta ut refertur ad subiici & ad prædicari, & ut alia prædicata intentionalia attribuit ei ratio, puta esse ordinabile in genere aut in specie &c.

Primo modo scientiæ reales considerant de ente reali, ut physica & mathematica & metaphysica. Secundo modo scientiæ rationales inter quas est logica, considerat de ente reali, quod ut diximus sic consideratum potest dici ens rationis, secundo modo sumptum iuxta distinctionem præcedentem, & sic constat tibi quomodo logicus de prædicamentis quæ sunt entia realia pertractat modo logicali & non modo reali.

Sed dices, immo logicus considerat prædicamenta modo reali. Nam Aristoteles ut tibi manifestabitur in prædicamentis substantiæ & quantitatis & qualitatis considerat eorum proprietates & communitates reales modo reali, puta q̄ subiecto nihil est contrarium, q̄ est susceptiua contrariorum, quod non recipit magis & minus &c. ergo &c.

Respondetur, logicus habet considerare prædicamenta
primo

TRACTATUS V. PARS I.

principaliter & ex proposito modo logicali, & autem aliquo modo reali, hoc est secundario & incidenter, prout. s. talis consideratio modo reali confert considerationi pleniori habende modo logicali, & hoc non uideatur mirum. Nam ut inquit Arist. in. 4. metaphysicæ circa idem uersatur dialecticus & metaphysicus. Unde sicut metaphysici est considerare de omnibus, sic & dialectici sed diuersa ratione ut tibi alias manifestabitur. Hinc est quod Arist. in scientia reali puta in physica aliquando utitur rationibus logicalibus, quæ dicuntur rationes cões, & in logica aliquando procedit modo reali, ut insinuet uniuersalitatem & conformitatem quæ sunt in logica & metaphysica ideo dicuntur scientiæ cões. Constat igitur tibi, quod obiectio præposita non præualet determinationi factæ. Hæc de. 1. cap. huius primæ partis Trac. 5. dicta sunt. Nunc accedendum est ad specificam considerationem ante prædicamentorum.

De primo ante prædicamento in genere, caput secundum.

IN cap. secundo agendum est de primo ante prædicamento in genere quod dicitur diffinitio: quoniam tres continent diffinitiones conferentes ad cognitionem prædicamentorum, prima est de æquiuocis, secunda de uniuocis, tertia de denominatiuis, primo igitur diffinienda sunt æquiuoca, secundo uniuoca, tertio denominatiua.

Quantum ad primum autem. Nam deueniamus ad diffinitionem aduerte duo, primo uoluit Aristoteles notificare æquiuoca & uniuoca & denominatiua, ut admoneret adiscentem, nullum æquiuocum reponendum esse in prædicamento. Admoneret etiam totam coordinationem unius prædicamenti debere constare ex uniuocis. Admoneret quoque, quomodo accidentia reducenda sunt ad substantiam per prædicationem denominatiuam neque enim accidentia uerificantur de substantiis in abstracto sed in concreto ut declarabitur. Hæc enim est
falsa.

falsa, homo est albedo, sed hæc est uera, homo est albus, secundo aduerte quod æquiuocum est duplex. s. æquiuocans & æquiuocatum, æquiuocans est nomen siue terminus plura. i. diuersa secundum naturam significans, ut canis significat animal latrans, & sidus cœleste, æquiuocatum est ipsa res siue natura diuersa per illud nomen significata, ut animal latrans & sidus cœleste, sunt æquiuocata huius nominis canis, eandem distinctionem intellige de uniuoco, nam aliquod: est uniuocans aliquod uniuocatum. Vniuocans est nomen siue terminus communis pluribus conuenientibus in una natura communis siue in una ratione. i. diffinitione. Vt animal uiuum est uniuocum uniuocans: quoniam predicatur de omni specie animalis secundum hanc rationem. s. quod est substantia animata sensitua. Vniuocata sunt res conuenientes in uno nomine & in una natura uel saltem in una ratione diffinitua, ut homo, capra, leo, &c. sunt uniuocata huius nominis animal uiuum. Hic Aristot. intendit diffinire æquiuocum æquiuocatum, & non æquiuocans. Idem intellige de uniuoco, his prænotatis aduerte quod æquiuoca sic diffiniuntur æquiuoca. s. æquiuocata dicuntur, quorum solum nomen est commune, & ratio substantiæ est diuersa, quæ diffinitio sic intelligenda est.

Primo dicuntur, id est significantur illa quorum nomen &c. & aduerte quod Aristoteles diffinit ea per dicuntur, & non per sunt: quoniam cum æquiuocata sint entia realia, non spectat ad logicum consideranda quo ad esse, sed quo ad dici & predicari, & hoc est considerare ea modo logicali, & non modo reali qui ad philosophum spectat, ut diximus in cap. præcedenti.

Secundo quorum solum nomen est commune: id est quæ in nullo præterquam in nomine conueniunt, quia sic placuit primo instituenti ea nominare, & sumitur nomen pro termino per se significatiuo categorematico siue sit nomen siue uerbum, nam & in uerbo datur æquiuocatio. Plura. n. omnino diuersa

TRACTATUS V. PARS I.

sa per idem uerbum significantur. Vt hoc uerbum habeo significat rem tenere siue possidere, & significat intelligere. Nam cum dicit loquens audienti, habes me, intendit, intelligis me.

Tertio ratio substantiæ est diuersa, aduerte quod hic non sumitur ratio pro sola & propria diffinitione, sed pro quacumque descriptione siue notificatione, qua manifestatur nobis rei equiuocata natura. Præterea, hic non sumitur substantia ut distinguitur contra accidens alioquin in sola substantia daretur equiuocatio quod est falsum, nam & magnitudo est equiuocum nomen & acutum, & cætera multa ut tibi nota erunt locis suis. Sumitur autem substantia ut extenditur ad significandum cuiuscumque rei essentiam, siue sit uere substantia, siue quantitas, siue qualitas &c. est ergo talis prædictæ diffinitionis intellectus, equiuoca equiuocata dicuntur illa, quæ in solo uno nomine conueniunt per appellationem, sed in ratione notificatiua essentiæ eorum nullo modo conueniunt: quoniam alia est ratio unius in intellectu, & alia ratio alterius in eodem intellectu, sicut alia & alia est essentia eorum. Quæ omnia patent in animali latrante & pisce marino & sidere cælesti, nam licet hæc tria appellentur hoc nomine canis, tamen sicut alia est natura sideris cælestis & animalis latrantis, sic est alia, & alia ratio notificatiua essentiæ eorum. Considerat igitur quid sit equiuocum equiuocatum. Quomodo autem distinguatur per equiuocum a consilio, & equiuocum a casu, manifestabimus infra.

Quantum ad secundum aduerte quod apud Arist. uniuoca uniuocata (de his enim proprie intendimus sicut diximus etiam de equiuocis) sic diffiniuntur. Uniuoca dicuntur quorum nomen est commune, & ratio substantiæ secundum illud nomen est eadem, ut homo bos & leo sunt uniuoca respectu animalis: quoniam in nomine & in una ratione animalis conueniunt, nam hæc est uera, homo est animal, & hæc, bos est animal &c. ergo conueniunt in uno communi nomine,

ne, & hæc est uera, homo est substantia animata sensitua,
 & hæc, bos est substantia animata sensitua, ergo conueniunt
 in una communi ratione substantiæ. Sic ergo intelligatur hæc
 diffinitio. Vniuoca dicuntur, id est significantur illa quæ in
 uno nomine communi, & una communi ratione indicatiua
 substantiæ. i. essentiæ siue nature eorum conueniunt, siue sit
 uera diffinitio siue descriptio notificatiua substantiæ. Quod
 dico quoniam si oporteret eorum rationem esse ueram diffini-
 tionem, sola species specialissima esset apud logicum uniuoca:
 quoniam ut diximus in tract. præcedenti, sola species diffini-
 tur. Verum quia apud logicum non solum species specialiss-
 ma, sed & generalissimum & subalterna genera usq; ad spe-
 cialissimam speciem sunt uniuoca, & tamen nõ proprie dif-
 finiuntur, ideo ly ratio sumenda est ut se extendit ad diffini-
 tionem & descriptionem & notificationem essentiæ, quocir-
 q; modo possit haberi.

Sed aduerte quod uniuocum est duplex: scilicet logicum
 & physicum, quæ in aliquibus conueniunt, & in aliquo dif-
 ferunt, nam conueniunt in tribus, primo in uno nomine, se-
 cundo in una ratione formata ab intellectu, tertio inconue-
 nientia æquali illius rationis, oportet enim quòd illa una ra-
 tio æqualiter uniuocatis conueniat, nam si prius uni, & po-
 steriori alteri conuenit, non stat uniuocatio, sed erit analo-
 gia ut dicemus infra. Hac de causa sanum non est uniuocum:
 quoniam ratio sani prius conuenit animali sano, postorius
 autem urinae & medicine: quoniam non conuenit eis nisi in
 ordine ad animal sanum. Hæc tria, ergo oportet inueniri, in
 uniuoco, tam logico quam physico. Sed physicum addit quar-
 tum quod non est necessarium in uniuoco logico. Hoc autem
 quartum est unitas nature, nam quæ sunt diuersarum natu-
 rarum non uniuocantur in aliquo uno importante diuersas
 naturas etiam quod de eo habeatur una ratio cõmunis in qua
 conueniunt. Hac de causa corpus non est uniuocum physicum
 sed logicum tantum quoniam diuiditur per corruptibile

TRACTATVS V. PARS I.

ut est elementum, & per incorruptibile ut est cælū, quæ sunt omnino diuersarum naturarum, eadem causa species specialissimæ apud physicum non uniuocantur in genere suo proximo: quoniam cuiuslibet speciei natura diuersa est formaliter ab alia quam diuersitatem indicant differentie essentielles diuidentes genus & constituentes speciem. Vnde in. 7. physicorum dixit Aristoteles, quod iuxta genera. s. apud physicum licet non apud logicū latent æquiuationes. Sola autē species specialissima est uniuoca logicæ & physicæ, logicæ quidē quoniam est unius nominis & rationis in quibus cōueniunt omnia sua indiuidua æqualiter. Physicæ autē. quoniā natura specifica ex se est una, nec est apta plurificari formaliter p̄ differentias formales, sed solū per materiā qua plurificatur indiuidua, ut tibi manifestabitur in metaphysica. Sed pro nūc sustine, constat igitur tibi, quid sit uniuocū & quomodo conueniunt ac differūt uniuocum logicum & uniuocum physicū.

Quantum ad tertium ut scias quid sint denominatiua de quibus hic intendimus & quorum prenotitiam reputamus opportunam ad habendam prædicamentorum doctrinam præponenda sunt duo notabilia.

Primum est quod denominatiua sunt triplicia, nam quædam sunt uoce tantum, quædam significatione tantum, quædam uoce & significatione simul ea sunt denominatiua uoce tantum, quæ ita se habent quod denominans & denominatum dicunt eandem naturam sed differūt solum sicut apud grammaticum per nomen præteritium & nomē deriuatiuū, & hoc modo homo & humanitas, aīal & animalitas, Deus & deitas, se habent ut denominatiuum & denominans deriuatur enim homo ab humanitate, Deus à deitate, sed homo non dicit aliam naturam ab humanitate, nec animal ab animalitate, nec Deus a deitate, ea sunt denominatiua significatione tantum, quæ ita se habent quod denominans & denominatum conueniunt in significato sed non in nomine, nam aliud nomen imponitur denominanti, & aliud denominati-

uo, ita quod non conueniunt in principio nec differunt in fine, & hoc modo apud mortales se habent uirtus & studiosus. Dicitur enim studiosus ille qui habet & operatur secundum uirtutem, & uulgariter dicitur uirtuosus à uirtute, ergo de denominante dicitur studiosus denominatiue secundum significationem, sed non secundum uocem, quoniam in uoce & prolatione nullo modo conueniunt uirtus, & studiosus, ea autem sunt denominatiua uoce & significato, quæ conueniunt in uoce siue termino in principio & differunt in fine, a dominante, & dicunt siue addunt aliam naturam à natura denominantis, nam denominans dicit accidens, denominatiuum autem dicit substantiam in se habentem tale accidens, hoc modo se habet apud logicum & physicum albedo & album, iustitia & iustus, sapientia & sapiens. Hic non intendimus loqui de denominatiuis nisi in tertio sensu, quoniam ea sunt proprie & formaliter denominatiua.

Secundo notandum quod apud philosophum denominans dicitur abstractum quasi simplex & pura forma ut albedo apud grammaticum dicitur primitiuum quasi non dependens nec originatum ab altero. Denominatiuum autem apud philosophum dicitur cœretum quasi compositum ex subiecto & forma ut album, apud grammaticum autem dicitur deriuatiuum quasi descendens ab altero. Sed aduerte quod logicus & grammaticus in hoc ualde differunt. Nam logicus dicit illud nomen esse abstractum, quod significat formam secundum se, & non per modum inherētis subiecta. Nomen autem cœretum dicit esse illud quod significat formam in subiecto ut album. Nam licet album puram qualitatem significet ut dicemus infra, tamē subiectum concernit. Grammaticus autem qui uersatur circa dictiones & syllabas dicit illud esse nomen primitiuum quod est pauciorum syllabarum. Deriuatiuum autem quod est plurius. Vnde apud ipsum iustus est primitiuum, iustitia est deriuatiuum, cum tamē quo ad ueritatem rei sit oppositum, quoniam dicitur homo iustus à iustitia & non e converso.

TRACTATUS. V. PARS. I.

uerso. Vnde intellectus logici rationabilior est, utpote consideratiuus ueri & falsi.

His prænотatis aduerte quod denominatiua in tertio sensu sic describuntur ab Aristotele. Denominatiua dicuntur quæcumq; ab aliquo, solo differentia casu, secundum nomen habet appellationem, ut à fortitudine fortis. Hæc descriptio sic intelligenda est. Denominatiua s. nomina, quæ apud physicum dicuntur cōcreta, dicuntur esse illa, quæ sunt differentia ab aliquo. s. nomine denominatæ sive abstracto, secundum physicū. solo casu. i. sola terminatione, quoniā conueniunt in principio dictionis & differūt in fine, ut iustus & iustitia, & secundū illud nomen. s. cōcretum habet appellationē. i. prædicatur de subiecto, nō. n. denominatiua sive abstracta prædicatur de subiecto, sed denominatiua sive concreta. Hæc enim est falsa, homo est iustitia. Sed hæc de uera, homo est iustus, ex quibus omnibus patet quod ad uerā & formālē denominationē acceptā in tertio sensu tres conditiones requiruntur. Prima est, q. abstractū & cōcretum cōueniant in uno nomine quo ad principiū dictionis, secunda q. differant in fine, tertia quod concretum dicat aliā rem sive naturā à subiecto, ut hic, homo est albus nā homo est substantia, album autē quod albedinem cum cōnotatione subiecti importat. Spectat ad prædicamentum qualitatis, & sic patet q. quādo prædicatur differentia essentialis de genere aut de specie, ut animal est sensitiuum, homo est rationalis, nō est uera & propria prædicatio de nominatiua, quoniā differentia essentialis nō dicit aliā nā naturā ne eo cuius est differentia. Restat ergo ut uera denominatio fiat iuxta quartū & quintū prædicabile prædicatione directā quoniā ut docuimus in trac. præcedētī, dicunt naturā accidentālē adueniētē subiecto quod denominat, ut risibile est in prædicamēto qualitatis & albū & nigrū & c. Subiectū autē quod dominatur est in prædicamēto substantiæ. Dixi prædicationē directā, quoniā indirecta parū existimatur in arte, cū sit mere accidentalis. Hæc de æquiuocis uniuocis, &

DE ANTE PRÆDICAMENTIS. 106

ænoninatus, quæ cōprehenduntur in primo antepredicamentodicta sufficiant, & in his terminatur secundum caput.
Caput tertium de secundo antepredicamento.

IN tertio cap. agendum est de secundo antepredicamento in genere, quod continet duas diuisiones, quarū prima est de terminis per se significatiuis & categorematicis, qui de aliquo vel aliquibus apti sunt predicari, secunda est de entibus quæ apta sunt in subiecto esse, uel de subiecto dici, & quæ nō. Iste autem duæ diuisiones antepredicamenta hic reponuntur; quoniam cognitioni predicamentorum omnino opportuna sunt, nam prima deseruit ad cognoscendum differentiam eorum quæ ponuntur in predicamento ab his quæ non ponuntur, secunda autem deseruit ad cognoscendum differentiam eorū ab inuicem quæ reponuntur in predicamentis ut uidebis, primo igitur manifestanda est prima diuisio, secundo secunda.

Quantum ad primum aduerte quod Arist. intendens præ mouere discipulum ex quibus constat ordinatio & dispositio predicamentalis inquit eorum quæ dicuntur, quædam quidem secundum complexionem dicuntur, quædam sine complexione, quæ secundum cōplexionem dicuntur sunt homo currit, homo uincit, ea uero quæ sine cōplexione dicuntur sunt; ut homo, bos, currit, uincit &c.

Pro noticia huius diuisionis aduerte tria, primo quod coincidit cum ea quam posuimus in tra. Secundo assignantes diuisiones terminorum, & est decima diuisio, quæ fuit hæc. Terminorum alius complexus, alius incomplexus. Hic autem dicit Arist. eorum quæ dicuntur. i. dictionum quæ uoce præferuntur, quædam sunt cum complexione. i. sunt complexæ, quædam sine. i. sunt incomplexæ, secundo aduerte ut scias quid sit uere complexum, & quid incomplexum de quibus intendit Aristoteles hic loqui quod complexum est triplex. s. uoce tantum. Significato tantum, uoce & significato simul.

Complexum uoce tantum est, quando per plures abicit

TRACTATUS V. PARS I.

per se significatiuas circumloquimur aliquam unã rem, quã nescimus uno proprio nomine nominare, ut primogenitus Socratis filius atheniensis. Inplexum tali complexo oppositum est, quando per unam uocem per se significatiuam unicam reẽ unam nominamus, ut Socrates, homo, asinus &c.

Complexum significato tantum est, quando unam uocem tantum quæ tamẽ plura habet significata proferimus, ut canis, cãcer sanũ, nam sub una uoce plura indistincte cõplectimur. Incomplexum tali complexo oppositum est, quando unã uocem tantum habentem tantum unum significatum proferimus, ut homo, capra, leo &c.

Complexum uoce & significato simul est, quando plures uoces plura significantes proferuntur, ut homo albus, homo currit, homo est animal & hoc complexum semper est oratio aut perfecta si est cum copula, ut homo est albus, aut imperfecta si est sine copula, ut homo albus incomplexum huic complexo oppositum est, quando una uox simplex uel composita significans unum profertur, exemplum primi, homo, animal, exemplum secundi armiger, scutifer, pater familias, icos nomus.

Aduerte tertio quod Aristoteles hanc diuisionem fecit ut innueret quod in predicamento non reponitur secundum se totum complexum secundo modo, & tertio modo dictum, quoniam omne reponibile secundum se totum in predicamento dicit unam & determinatam naturam, cũ sit aut genus aut species, aut differentia. Sed complexum secundo, & tertio modo, nõ dicit unam & determinatam sed plures, ut patet de cane, & de hac oratione homo est albus, nã homo importat substantiam, & albus qualitatem. Dixi secundo & tertio modo ut excipiam complexum primo modo, quoniam re est incomplexum licet uoce sit complexum ideo non excluditur a predicamento, sicut nec incomplexum uoce & re. Dixi secundum se totum, ut excipiam partes, nam licet totum hoc complexũ homo albus non reponatur in aliquo uno predicamento, tamẽ secundum

Secundum distinctas reponitur in distinctis prædicamentis, ut homo in prædicamento substantiæ & albus in prædicamento qualitatis. Restat ergo ut in prædicamentis reponatur sola incomplexa siue significantur nomine simplici, siue composito, siue circumloquuto. Hæc de prima diuisione dicta sunt.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles relicto primo membro, primæ diuisionis subdividit secundum, scilicet incomplexa, & format secundam diuisionem continentem quatuor partes, & est talis, eorum que sunt, alia de subiecto dicuntur, sed in subiecto, nõ sunt. Alia in subiecto sunt, sed de subiecto nõ dicuntur. Alia de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. Alia neq; de subiecto dicuntur, neq; in subiecto sunt.

Pro euidentiâ huius diuisionis que est diuisio incomplexorum tria aduertenda sunt, deinde exponemus singulas partes diuisionis.

Aduerte primo quod hæc diuisio supponit, ut scias modos generales, quibus res dicitur esse in aliquo, puta an sicut pars in toto, uel sicut totum in partibus an sicut accidens in subiecto, uel sicut superius in suo inferiori, & qui Aristoteles modos generales essendi in, numerauerat in quarto libro physico-rum agens de loco, noluit hic repetere, quoniam forte libros de physico auditu prius tradiderat quam artem ueterem, uerũ quia nouitius in logica libros de physico auditu nondum nouit, ideo ad instructionem eius ne tendat per incognita, numerandi sunt hic modi essendi in, ut scias in quo sensu loquitur philosophus cum dicit alia sunt in subiecto &c.

Tu igitur aduerte ut recolligit Petrus hispa. in ante prædicamentis, modi essendi in, reducuntur ad octo. Primus est sicut pars integralis in toto, ut manus, brachium, caput in corpore humano, secundus est e conuerso ut corpus humanum in suis membris, & tertium paries & fundamentum in domo est e conuerso, tertius est sicut species in genere ut homo in animalibus, & omne inferius in suo superiori, quartus est sicut genus in specie, & omne superius in suo inferiori, quintus est sicut

TRACTATUS. V. PARS. I.

forma in materia, & iste subdiuiditur, quoniã ut declarabitur in .i. pby. forma est duplex. s. substãtialis ut anima in homine, & accidentalis ut albedo in manu, substãtialis dicitur proprie esse in materia: quoniam immediate in ea recipitur. Accidentalis uero dicitur proprie esse in subiecto cõstituto ex materia & forma, & dicitur materia secunda. Sed pro nunc sustine donec erudiaris in philosophia naturali, sextus est sicut effectus in causa efficiente, ut flos in radice, regnum in rege, septimus est sicut aliquid in fine, ut uirtus in beatitudine, octauus est sicut contemptum in continente, ut locatum in loco, & res temporalis in tempore. Vnde uersus.

1   2   3   4   5
Insunt pars, totum, species, genus, & calor igni.

6   7   8
Rex in regno, res in fine, locoq; locatum.

Assignatis modis essendi in aduerte secũdo q; quando dicit Arist. alia sunt in subiecto, non accipit subiectũ pro toto nec pro genere, nec pro superiori, nec pro inferiori, nec p materia in qua recipitur forma substãtialis, sed p corpore in quo recipitur accidēs, & dicitur subiectũ inhesionis siue sustentationis quoniã accidēs nõ potest esse apud Aristote. sine subiecto.

Aduerte tertio quod cum dicit Aristote. quedam dicuntur de subiecto, per ly dicuntur intendit predicantur, per ly de subiecto intendit de inferiori, & non intēdit de subiecto accidentis, sicut quando dicit, quedam sunt in subiecto.

His prænотatis, prædicto diuiso quatrimebris sic debet intelligi eorum que sunt .i. entium siue rerũ, quedam dicuntur de subiecto, id est predicantur de inferiori, ut patet in arbore porphy. in predicamento substantie descendendo generalissimo per subalternã usq; ad specialissimam inclusiue, nam substantia predicatur de corpore, corpus de anima, animatum de animali, animal de homine, homo de sorte & platone, in subiecto uero non sunt .i. non inherēt, nec recipiuntur in subiecto, sicut accidentia que sustentantur per subiectum, &

hæc pars prima diuisionis cōuenit omnibus generibus & speciebus & differentiis prædicamenti substantiæ. Quædam nō dicuntur de subiecto. i. non prædicantur de inferiori nec sunt in subiecto. i. non recipiuntur nec sustentantur per subiectum sicut accidentia, & hæc secunda pars diuisionis conuenit omnibus indiuiduis signatis, quæ continentur sub specie specialissima in prædicamento substantiæ, nam sub indiuiduo non datur inferius, aliter indiuiduum non esset indiuiduum sed genus aut species. Dixit indiuiduis signatis, ut excipiam indiuiduum uagum, quoniam & si secundum rem, non prædicatur de inferiori sicut prædicatur species tamen secundum uocem prædicatur. Prædicatur. n. quidam homo de sorte & platonem & Ioannem &c. Quædam dicuntur de subiecto. i. prædicantur de inferiori, ut in prædicamento quantitatis incipiēdo à generalissimo usq; ad specialissimum inclusiue. Nā quantitas prædicatur de continua & discreta, & continua prædicatur de linea & superficie, & corpore, & linea prædicatur de linea curua & linea recta, & sunt in subiecto, id est recipiuntur & sustentantur per subiectū, quoniā sunt accidentia quorum esse est inesse ut dicemus infra, & hæc tertia pars diuisionis, conuenit omnibus generibus, & speciebus prædicamentorum accidentiū & eorū differentiis. Quædā autē non dicuntur de subiecto. i. nō prædicantur de inferiori, ut omnia indiuidua prædicamentorum accidentiū, ut hæc albedo, hæc dulcedo, hæc linea, hic locus &c. nā cū sint indiuidua, eis repugnat habere inferiora de quibus prædicantur. Sed sunt in subiecto: quoniam cum sit accidentia sustentari nō possunt sine subiecto, & hæc quarta pars conuenit omnibus indiuiduis nouæ prædicamentorum accidentiū. Constat igitur tibi quis sit sensus secundæ diuisionis antepædicamentalis. Cōstat etiam quantum deseruiat cognitioni prædicamentorum nam per primā & secundam partē cognosces quomodo se habent tam substantiæ uniuersales quam singulares in prædicamento substantiæ per tertiam & quartam cognosces quomodo se habent accidentia

TRACTATUS V. PARS I.

zia uniuersalia & singularia in nouem prædicamentis acci-
dentium, Hæc igitur dicta sint de secundo antepredicamento
to in genere, & hic terminatur tertium caput.

Caput quartum de tertio antepredicamento.

IN quarto cap. agendum est de tertio antepredicamento
in genere, quod duas regulas continet deseruientes doctri-
ne prædicamentorū, ut tibi manifestū erit. Tu igitur ad-
uerte quod prima ualet ad cognoscendum ordinē eorum quæ
in eodem prædicamento ordinantur scēdum sub & supra,
quomodo scilicet unum de altero prædicatur, igitur circa pri-
mam regulam duo agenda sunt, primo declaranda est secun-
dam uerum sensum Arist. secundo assignande sunt conditio-
nes obseruande in ipsa regula, ne error in ipsa eueniat.

Quantum ad primum aduerte quod regula prima apud
Aristotelem talis est, quādo alterum de altero prædicatur ut
de subiecto, quæcūq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia
etiam de subiecto dicuntur, ut homo prædicatur de quodā ho-
mine animal uero de homine, ergo & de quodā homine prædi-
catur animal, quidam enim homo est homo, & est animal.

Hæc regula sic intelligenda est. Quando superior, de inferiori
essentialiter prædicatur. Verbi gratia quia in arbore porphy-
rii, homo essentialiter prædicatur de sorte, & de homine esse
tialiter prædicatur animal & de animali corpus animatum
& de corpore animato corpus, & de corpore substantia, uēs
istæ cōsequentiæ ualent per regulam istam. Sortes est homo,
homo est animal, ergo ser. est animal. Homo est animal, ani-
mal est corpus animatum, ergo homo est corpus animatum,
& sic asiendo usq; ad generalissimum. Unde patet quod hæc
regula optime deseruit ad cognoscēdum ordinem essentialem
inter superiora & inferiora in quolibet prædicamento.

Quantum ad secūdum aduerte quod Arist. hanc regulam
non introduxit infallibiliter ueram nisi in ordine essentiali
superiorum & inferiorum in eodem prædicamento, in quibus

his nūquam est error. Qui autem uolūt eā extēdere ad aliud propositum, conātur apponere diuersas conditiones quibus nō seruatis regula nō ualet. Quod igitur in ordine essentiali prædicamentali ualeat absolute & sine aliqua limitatione patet ex se. Si autem uis ea uti in aliis propositis oportet ut serues sex conditiones.

Prima est ut arguas in prædicatis per se, prædicatur autē per se genus species differentia & proprium. Vnde bene sequitur, sor. est homo, homo est rationalis, ergo sor. est rationalis. Itē sor. est homo, homo est risibilis, ergo sor. est risibilis. In prædicatis autem per accidens non ualet. Vnde non sequitur, sor. est homo, homo est albus, ergo sor. est albus.

Secunda est, ut arguas in prædicatis per se est primæ intentionis, ut hic sor. est homo, homo est animal, ergo sor. est animal. Nam in prædicatis secundæ intentionis non ualet. Non enim sequitur. Homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus. Nam genus est terminus secundæ intentionis.

Tertia est, ut serues prædicationem directam præcipue in secunda propositione. Vnde non sequitur, homo est animal, animal est asinus, ergo homo est asinus.

Quarta est quod non facias utraq; propositionem negatiuam. Vnde non sequitur. Homo non est asinus, asinus non est rationalis, ergo homo non est rationalis.

Quinta est quod quando prima propositio fit per uerbum adiectiuum aut per sum es est, sed prædicatum est obliquum, primo modo resoluat in suū participium & totum quod sequitur copulam sit subiectum propositionis secundæ, aliter sequitur error ut hic, homo habet manus, manus sunt duæ, ergo homo est duo. Non sequitur, sed dicatur sic, homo habet manus, habens manus est duo, ergo & c. arguitur quidem per regulam, sed secunda propositio est falsa: ideo neganda, secūdo modo sumatur participium de sum es est, quod est eus cum ipso obliquo, & fiat subiectum secundæ propositionis, aliter sequitur error, ut hic: Naus est in mari, in mari sunt pisces, ergo

TRACTATUS. V. PARS. I.

ergo nauis est piscis. Non ualet, sed dicatur sic, nauis est in mari, ens in mari est piscis, ergo &c. arguitur quidem per regulam, sed secunda propositio est falsa, neque enim omne ens in mari est piscis, & ideo neganda est.

Sexta est ut tenentur termini in utraque propositione uniformiter. Nam si fiat transitus à concreto ad abstractum, aut mutetur suppositio sequitur error, exemplum primi. Non sequitur. Homo est albus, albus est accidens uel qualitas, ergo homo est accidens, uel homo est qualitas exemplum secundi. Homo est animal, animal est trisyllabum, ergo est trisyllabum fit enim transitus à suppositione formali in suppositione materiale. Ne igitur decipiaris aut cōcede prædictam regulam solum in ordine prætali, sicut eam introduxit Arist. aut in aliis propositis cōcede eam cum limitationibus præpositis, & non aliter. alioquin erit tibi causa deceptionis & non ueritatis. Hæc pro prima regula dicta sunt.

Circa regulam secundam aduerte antequam descendamus ad eam quod Arist. introduxit eam, ut cognoscas coordinationes prædicamentorum esse penitus impermixtas, ita quod nec idem genus, nec eadem species, nec eadem differentia potest poni in distinctis prædicamentis, nec distincta genera: nec distinctæ species, nec distinctæ differentie possunt poni in eodem prædicamento, modo quo tibi exponemus, primo, igitur assignabitur regula cum uero sensu Arist. secundo defensabitur.

Quantum ad primum aduerte quod apud Aristotelem regula talis est diuersorum generum & non subalternatim positorum, diuersæ sunt species & differentie. ut animalis & scientie animalis quidem differentie sunt ut gressibile & uolatile & bipes. scientie uero nulla harum est, neque enim scientia a scientia differt in eo quod est bipes. Subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias. Supiora. n. de inferioribus prædicantur, quare quæcumque fuerint prædicati differentie, erunt eadem subiecti.

Pro notitia huius regule, declarandum est quæ sint genera subalternatim posita, & quæ non, deinde exponetur regula. Tu igitur aduerte quod genera subalternatim posita sunt illa
 quorum

DE ANTE PRÆDICAMENTIS. 110

quorum unum ponitur sub altero immediate, ut animal sub animato, & animatū sub corpore, & corpus sub substātia, uel duo sub uno tertio, ut animal & plāta sub corpore nō sub alternatim posita sunt illa quorū unū nō ponitur sub altero neq; immediate, neq; mediate, neq; duo sub uno tertio, utpote quia nō ordinantur in eadē linea prædicantē tali sed in diuersis ut animal & color nō subalternantur. Spektat. n. animal ad prædicamētū substātiæ, & color ad prædicamētū qualitatis. Constat igitur quid sit genera subalternari & quid non.

Sensus autem regulæ talis est. Si dantur duo genera, quorum unum non ponitur sub altero, neq; ambo sub tertio, necesse est eorum esse diuersas species & differentias, ita quod impossibile est eandem speciem locari sub distinctis generibus non subalternatis, idem intellige de differentia. Verbi gratia, asinus nō potest locari sub animali, & sub colore. Rationale non potest locari sub animali, & sub numero, & ratio huius regulæ est hæc. Diuersorum principiorum diuersa sunt principiata sicut diuersarum causarū, diuersi sunt effectus. Sed genera sunt principia specierum & differentiarum, ergo quando sunt diuersa genera & non subalternatim posita necesse est esse diuersa species & differentias, ex opposito autem sequitur quod si duo sint genera subalternatim posita, non inconuenit eandem speciem sub utroq; locari, sed immediate sub uno mediate sub altero ut homo immediate locatur sub animali, mediate autem sub corpore animato, nam hæc est uera, homo est animal & hæc, homo est corpus animatum, quia animal est corpus animatum, & hoc est quod dicit Aristot. quia superiori de inferioribus prædicantur, differentie species erunt eadem.

Quantum ad secundum aduerte quod per hanc regulam non intēdit negare quin una & eadem res non possit locari in diuersis prædicamentis. Hoc enim contradiceret doctrinæ suæ. Tenet. n. in. 3. physi. eundem motum locari in prædicamento actionis & in prædicamento passionis, & scientiam & sensum

TRACTATUS V. PARS I.

sum locari in prædicamento qualitatis & relationis, & hoc
 minime generantem in prædicamento substantiæ & in præ
 dicamento relationis. Sed intendit quo nulla res sub una &
 eadem ratione potest sub diuersis prædicamentis locari, quod
 si locatur, hoc erit propter aliam, & aliam rationem. V. G.
 motus ut est à mouente est in prædicamēto actionis, quia mo
 uere est actio mouentis, ut autem recipitur in mobili, est in
 prædicamēto passionis, quia mouere est passio moti siue mo
 bilis, & sciētia ut qualiscat & perficit intellectū est in præ
 dicamēto qualitatis ut autem refertur ad scibile, est in præ
 dicamēto relationis, quoniam sciētia est scibilis sciētia, sicut
 sensus est reifensatæ sensus, ut de sensus in quātum est potē
 tia animæ, est in prædicamēto qualitatis in quātum autem re
 spicit obiectum sensatum, est in prædicamēto relationis, &
 homo ut animal est in prædicamēto substantiæ, ut generis si
 bi simile & dicitur pater est in prædicamēto relationis, licet
 igitur coordinationes prædicamētorum sint impermixtæ nō
 tamē res prædicamētales. Sed hæc tibi manifesta erunt in. 5.
 metaphy. Pro nunc autem sustine.

Sed dices, si diuersa genera nō sub alternatim posita habēt
 diuersas species & differētias, quare corpus quod est species
 sub alterna ut declaratum est in tracta. præcedēti, locatur in
 prædicamēto substantiæ ut patet in arbore porphyrii & in
 prædicamēto quātitatis, ut tibi manifestum erit in parte se
 quēti. Similiter, quare rationale ponitur differentiæ animalis
 & differētia scientiæ. Diuidit enim animal per rationale
 & irrationale, & scientia per reālem & rationalem.

Respondetur, corpus & rationale nō secundum eādē ratio
 nem, immo quasi æquiuoce ad diuersa spectāt prædicamenta,
 nam corpus ut est substantia nō abstracta a quantitate & ma
 teria, & in prædicamēto substantiæ, & opponitur substantiæ
 incorporæ ut autem est trina dimensio. s. longitudo latitudo
 & profunditas est in prædicamēto quātitatis, ut tibi de
 clarabitur in parte sequēti. Rationale autē ut dicit naturam

DE ANTE PRÆDICAMENTIS. III
intellectualem discursuam siue argumentatiuam qualis in-
ter omnia animalia est homo, est differētia animalis ue autē
dicit habitum intellectus uersantem circa eus rationis est dif-
ferentia sciētiæ, sub qua continetur logica ut manifestauis-
mus in tract. primo cap. quinto. Hæc de præsentī cap. dicta
sunt in quo compleuimus doctrinam de antepredicamentis.

Explicit pars prima, Tractatus quinti, quæ
est de antepredicamentis.

INCIPIIT PARS SECUNDA EIVS-
dem Tractatus quinti, quæ est de
prædicamentis.

Xpedita traditione antepredicamentos-
rum, accedendum est ad secundam par-
tem eiusdem trac. quinti, quæ erit de do-
ctrina decem prædicamentorum, tradita
nobis ab Arist. à qua non deuiat Petrus
bissa. sequitur enim uiam peripateticā
ad uiguem. Hanc igitur secundam par-
tem distinguemus in undecim capit.

Primo quid requiritur ad hoc quod aliquid reponatur secun-
dum se in prædicamento & quot sint.

Secundo agendum est de substantia.

Tertio de quantitate.

Quarto de ad aliquid: id est de relatione.

Quinto de qualitate.

Sexto de actione.

Septimo de passione.

Octauo de quando.

Nono de ubi.

Decimo de situ.

Undecimo de habitu.

Post hæc aggrediemur doctrinam de post prædicamentis, ut
completur intentio nostra in hoc quinto tractatu.

Caput

TRACTATUS. V. PARS. II.

Caput primū, quid requiratur ad hoc qd' aliquid sit
secūdū se in prædicamēto, & quot sint prædi
camēta secūdū doctrinam Aristotelis.

IN primo capitulo inuestigādum est quid requiratur ad
hoc q' aliquid secūdū se reponatur in prædicamēto. Dein
de quot sint, & hoc secundum doctrinam peripateticam.

Quantum ad primum aduerte quod quatuor condiciones
requiruntur ad hoc quod aliquid secūdū se siue per se ipsum
reponatur in prædicamento. Primo requiritur q' sit incom
plexum, & huius rationem assignauimus in parte præceden
ti, capitulo secundo declarantes quare complexum non secun
dum se totum sed solum per partes reponitur in prædicamē
to, secundo requiritur q' sit uniuersale ita q' sit aptum esse, in
multis & prædicari de multis, ex quo sequitur quod deus nō
est reponibile in prædicamento. Propphanum enim est dicere
deum esse quid uniuersale uel particulare, cum sit omnino im
plurificabilis, nec sub aliquo genere aut specie contineatur:
ut tibi declarabitur in philosophia, tertio requiritur q' sit
ens extra intellectum: id est ens reale, & non ens rationis, qua
le est ens imaginatum ut chimera, & secundæ intentiones,
quas intellectus rebus attribuit, ut intentio generis & speciei
& subiectum & prædicatum, & similia. Nam Aristoteles
in sexto metaphysice diuidit ens, in ens in anima quod dicitur
ens rationis, & ens extra animam, quod partitur in præ
dicamenta, quarto requiritur quod sit ens limitatæ & deter
minatæ nature, puta quod sit sitū, tantia & non quantitas,
quod sit quantitas & non qualitas. Ex quo sequitur quod sex
transcendentia non reponuntur in prædicamentis, sed sup
riora sunt, & de quolibet prædicatur, nā substantia & quanti
tas &c. sunt ens & uerum & bonum & aliquid & cetera.

Quantum ad secundum aduerte quod apud Aristotelē præ
dicamenta sunt decem signata per decem dictiōes incōplexas,
de quibus inquit Aristot. Eorum quæ secundum nullam com
plexionem dicuntur. i. Dictorum incomplexorum singuluni
significat

significat aut substantiam ut homo equus, aut quantitatem,
 ut bicubitum, aut qualitatem: ut album: aut ad aliquid: ut du-
 plum: aut ubi: ut esset in loco: aut quando: ut esse in tempore:
 aut situm: ut sedet, iacet: aut habitum: ut calciatum esse, arma-
 tum esse, aut facere: ut secare, urere: aut pati & secari, & uri.
 Horum quidem sufficientiam diversimode assignant logici,
 atq; physici ut patet in tertio physicorum & in. 5. meta. Ver-
 rum ne nouitius inuoluatur leuiori modo procedentes, primum
 talem sufficientiam assignamus, prædicamenta dicuntur à mo-
 dis prædicandi, modi autem prædicandi si debent esse ueri &
 non fictitij neq; chimerici, debent sumi à modis essendi. Quot
 ergo sunt modi generalissimi prædicandi & essendi, tot sunt
 prædicamenta. Tales autem modi sunt decem. Quod sic decla-
 ratur. Omnis modus essendi, aut est nõ in alio, aut in alio: aut
 ad aliud. Si non in alio, conuenit substantiæ: ut diuemus
 infra si in alio dupliciter, quia aut res existens in alio conue-
 nit ei ratione materiæ, & sic est quantitas: aut conuenit ei ra-
 tione formæ, & sic est qualitas. Si ad aliud aduerte quod ad
 aliud importat respectum, qui est duplex scilicet intrinsecus
 & extrinsecus. Intrinsecus facit prædicamentum relatio-
 nis. Extrinsecus autem facit sex ultima prædicamenta. Quæ
 distinguuntur à quatuor primis per dominationem extrin-
 secam, quæ denominatio aut fit per actionem, & sic consti-
 tuitur prædicamentum actionis aut per passionem, & sic
 constituitur prædicamentum passionis: aut per tempus &
 sic constituitur prædicamentum quando: aut per locum com-
 parando ipsum ad totum locum, & sic constituitur præ-
 dicamentum ubi, aut comparando locum ad partes locati
 & sic constituitur prædicamentum situs, qui & positio di-
 citur: aut per ea quæ adiacent corpori humano ut sunt ue-
 stes & arma & alia tegumenta, & sic constituitur prædi-
 camentum habitus, qui uidetur competere soli homini, &
 brutis ut deputantur humano obsequio. Hæc pro nunc di-
 cta sufficiant, neque enim poteris hæc plene capere absque
 philosophia.

TRACTATUS V. PARS II.

philosophia, quæ considerat materiam formam motum acti-
nem passionem, tempus & locum. Sustine igitur, & sufficiat
nobis assignasse tibi conditiones requisitus ad hoc q̄ aliquid
reponatur secundum seipsum in prædicamento, & quot sint
prædicamenta superficialiter exemplando, sicut exemplauit
Aristo.

Et aduerte q̄ hic semper loquimur secundum doctrinam
Aristo. ut excludam imaginationes Pythagoricas, quas refert
Aristoteles in lib. primo metaphy. Posuit enim Pythagoras
uiginti prædicamenta, decem quidem ex parte boni; & decem
ex parte mali. Quæ nunc referre superfluum est, & inutile
prædicamenti proposito. Ideo pertransendum est. Hæc de
prædicamenti cap. dicta sint.

Caput secundum. De prædicamento substantiæ.

IN cap. secundo agendum est de prædicamento substan-
tiæ: ut pote de primo & perfectiori, est. n. fundamentum
sustentatiuum omnium accidentium de quibus extat no-
nem prædicamenta sequentia. De prædicamento igitur sub-
stantiæ tria agenda sunt, primo diuidenda est, secundo diffi-
nienda, & eius diffinitiones declarandæ, tertio tractandum
est de proprietatibus substantiæ.

Quantum ad primum: ut scias in quo sensu tractaturi su-
mus de substantia, formabimus duas distinctiones. Prima erit
ad mentem Philosophi secunda ad mentem logici.

Prima sit hæc, substantiæ apud physicum dicuntur primæ
corpori, ex quibus omnia infra cõponuntur, & sunt prin-
cipales partes mundi inferioris & appellantur quatro elemē-
ta. Item quod est primum fundamentum cuiuscunque rei cõ-
stitutiuum, aut sustentatiuum & conseruatiuum dicitur rei
substantia. In quo sensu, fundamentum est substantia domus,
& cibus bene nutritiuus est substantia animalis. Item forma
rei naturalis dicitur substantia eius, quoniam dat esse rei &
conseruat inesse, & ipsa remota definit res esse. In quo sensu
anima est substantia hominis & cuiuscunque animati. Item
essentiæ

essentia & natura & quidditas cuiusq; rei dicitur substantia eius. In quo sensu sumpta est substantia in diffinitione univocorum & æquivocorum, ut exposuimus in parte præcedenti. Item sumitur substantia pro omni eo quod substantiat accidentibus in quo sensu manus calida est substantia caloris, nix est substantia albedinis. Anima est substantia scientiæ & uirtutis & dimissis omnibus prædictis alijs significatis, quoniam ad philosophum purum pertinent, considerandus est in logica ultimus sensus, quoniam ut uidebis Aristoteles describet substantiã p hoc quod est accidentibus substare.

Secunda igitur distinctio sit hæc. Substantia quantum ad id à quo nomen imponitur aliquando dicitur à subsistendo. i. à per se essendo, pro ut per se esse opponitur inesse alteri non simpliciter sed inherenter, & in hoc sensu quicquid nõ inest alteri, sed per se subsistit: ut sunt supposita & individua naturalia: ut sortes, hic asinus, hic lapis, sunt substantia. Et posito quod essent in alio dummodo non inhereant sicut accidens in heret subiecto, sunt substantia. In quo sensu partes essentielles composita naturalis, quæ sunt forma & materia, sunt subiecta, & partes integrales eiusdem: ut in homine caput, manus, pedes, ossa, caro & nerui sunt substantia. In eodẽ sensu deus & intelligentiæ sunt nobilissime substantiæ, quia per se & in seipsis & non in altero ut partes subsistunt. Alio quando dicitur substantia à substando, quia sola substata accidentibus sustentans ea, quoniam ut dicemus infra, esse accidentis non esse ens per se, sed in altero: id est in subiecto quod est substantia. Et in hoc sensu omnis substantia præter deum dicitur substantia, omnis enim substantia præter deum substata aliquibus accidentibus ut tibi philosophia manifestabitur.

Et quoniã omnis nostra cognitio incipit a notioribus, & ad sensum nobis constat substantias corporales substare accidentibus, ideo Arist. in prædicamentis contentatus est notificare substantiam ut dicitur à substando, relinquens sensum prouincem ut dicitur à subsistendo: ut pote magis occultum & spe-

TRACTATUS. V. PARS. II.

Et autem ad altiore[m] scientiam quam sit logica. Hanc igitur substantiam a substando dictam. Aris. antequam diffiniat, diuidit in primam & secundam, cuius diuisionis ratio est, quoniam cum substantia ut hic consideratur dicitur a substando, & alia sit uniuersalis ut animal & homo, alia particularis ut sortes & Plato, substare contingit dupliciter. scilicet per se primo & non per se primo, sed per aliud si per se primo. Sic est prima substantia quae particularis est, si per aliud, sic est substantia secunda, quae est uniuersalis, & haec tibi manifesta erunt in diffinitionibus earum.

Sed dicis. Quare non prius diffinitur substantia quam diuidatur in primam & secundam.

Respondetur, quoniam substantia ut dicitur a substando non est quid uniuocum sed analogum. Nam substare prius conuenit primae substantiae. Deinde in ordine ad primam conuenit secundae. Neque enim homo est albus, nisi quia hic uel hic homo est albus, omne autem analogum cum declinet ad aequiuocum prius est diuidendum quam diffiniendum. Quod autem analogum declinet ad aequiuocum patet ex eo quod uniuocum dicit unam rationem tantum, & equaliter participatam a suis uniuocatis, aequiuocum autem dicit plures rationes omnino diuersas conuenientes suis aequiuocatis, & aliter ordine: ut docuimus in parte praecedenti. Analogum autem ut medium magis declinans ad aequiuocum quam ad uniuocum, dicit plures rationes in ordine tamen ad primum analogatum ut sanum. Vel unam in equaliter participatam, eo quod primo & per se conuenit primo analogato, posterius autem aliis in ordine ad primum ut ens, est. u. ens, cui debetur esse, quae quidem ratio primo & per se conuenit substantiae quoniam est ens simpliciter, secundario autem conuenit accidenti in ordine ad substantiam, nam accidens non est ens, nisi quia est entis. i. nisi quia respicit substantiam ut subiectum sustentatiuum. Et in eodem sensu substantia dicta a substando, est analogum, quoniam eius ratio est haec substantia est quae substare accidentibus, quae quidem ratio

DE PRÆDICAMENTIS. 114

no primo & per se conuenit substantiæ primæ. Deinde in s̄
dine ad primam conuenit secundis ut tibi manifestabitur per dis
finitiones sequentes, ergo est analogum declinans ad equiuo
cum. Et confirmatur, quoniam solet. Analogum dici equiuo
cum a consilio, ergo & cetera. Hæc de primo dicta sunt.

Quantum ad secundum positis prædictis distinctionibus
diffinienda est substantia prima & secunda ut dicitur à substã
do. Tu igitur aduerte q̄ ad mentem Aris. substantia prima est,
quæ proprie principaliter & maxime substare dicitur. Item
substantia prima est quæ neq̄ in subiecto est, neq̄ de subie
cto dicitur.

Primo dicitur, quæ proprie. Aduerte quod sub intelligen
dum est quæ immediate: ut excludatur materia prima, quæ
licet sit primum subiectum substans formæ substantiali &
accidentibus eius, non tamen immediate sed mediante forma
substantiali in uia nostra. Nam forma substantialis im
mediate recipitur in materia, accidens autem in composito
existente actu substantialiter, ut tibi manifestabitur in phi
losophia. Dicitur autem proprie ad differentiam superficiæ,
quæ uidetur immediate & proprie substare colori, nam ut in
quit Aristotel. infra. Quanta est superficies, tantum album
dices, & tamen non proprie sed apparentes substare, quo
niam non per seipsam sed uirtute substantiæ cui inest. Dici
tur principaliter ad differentiam secundæ substantiæ, quæ
est genus aut species. Nam licet hæc sit uera, homo est al
bus, non tamen est uera nisi quia hæc est uera, hic homo uel
hic homo est albus, ergo albedo principaliter est in substã
tia singulari quæ dicitur substantia prima, & secundo
quoniam propter primam est in substantia uniuersali quæ
dicitur substantia secunda. Dicitur maxime, quia est ratio
& secundæ substantiæ & partes primæ substantiæ subsistent
accidentibus, non enim partes ignis sunt calidæ nisi quia to
tus hic ignis est calidus nec partes uinis sunt albæ, nisi quia
tota hæc uix est alba. Constat ergo quomodo substantia
P ij primæ

TRACTATUS. V. PARS. II.

prima est illa que immediate & proprie & principaliter & maxime dicitur substare. i. subesse accidentibus, tanquam primum eorum subiectum receptiuum.

Pro euidencia autem secundæ diffinitionis primæ substantiæ qua dicitur quod est illa que neq. de subiecto neq. in subiecto esse dicitur, aduerte quod per primam particulam differt prima substantia à secunda. Nam cum omnis secunda substantia sit uniuersalis ex consequenti prædicabilis de pluribus oportet quod dicatur de subiecto: id est de inferiori: ut genus de specie & species de indiuiduo. Cum autem prima substantia sit singularis & sub singulari non detur inferius: ut patet in a. bo. re Porphyrii, repugnat primæ substantiæ dici de subiecto id est de inferiori, siue signetur per indiuiduum uagum, siue per indiuiduum signatum. Nam licet quidam homo dicatur de sorte & Platone, non tamen ut superius de inferiori secundum rem: sed tantum secundum uocem. V. tring. n. dicit naturam singularem, sed alterum indeterminate & alterum determinate. Per secundam autem particulam differt ab omni accidente, quoniam omne accidens siue uniuersale siue particulare est in subiecto in quo recipitur, nulla autem substantia siue secunda siue prima est in subiecto cum sit eius per se, neque enim substantia pendet ab accidente sed accidens a substantia.

Diffinita prima substantia diffinita est secunda. Tu igitur aduerte quod apud Aristot. secundæ substantiæ sunt species in quibus sunt primæ substantiæ & genera specierum, usque ad generalissimum. Nam aliquis homo puta sortis est in homine, sicut indiuiduum in specie & homo in animali ut species in genere & sic ascende usque ad generalissimum. Indiuidua igitur sunt primæ substantiæ, quia primo & per se ipsas substantiant accidentibus. Species uero & genera sunt secundæ substantiæ, quia substantiant secundario accidentibus, nam sic non existunt in rerum natura nisi, quia habent esse in primis, sic non substantiant accidentibus, nisi quia primæ substantiant in quibus

bus sunt. Ideo enim albedo est in homine, quia est in aliquo homine in quo existit homo.

Hoc igitur modo descripta sit secunda substantia: ut dicitur substantia a substando.

Sed dices, Secundæ substantiæ sunt in primis, aliter non prædicarentur in quid de primis. Nam hæc ideo est uera sortis est homo, quia natura hominis seruat in sorte, ergo primæ non sunt in secundis, aliter idem esset includens & inclusum, quod est impossibile.

Respondetur & conce litur q̄ secundæ sunt in primis, & primæ in secundis sed diuersa ratione. Nam secundæ sunt in primis, ut superiora sunt inferioribus iuxta quartum modum essendi in assignatum in parte præcedenti. Primæ autem sunt in secundis iuxta tertium modum essendi in eadem parte præcedenti assignatum. Negatur autem esse impossibile idem esse includens & inclusum respectu diuersorum, sicut non est impossibile idem esse continens & contentum respectu diuersorum. Nam de anima uerum est dicere quod continetur in corpore, sicut forma recepta in materia sua propria. Et uerum est dicere quod continet corpus, quando conseruat corpus inesse integro & uino quam diu est in corpore, qua separata corpus defluit in corruptionem.

Assignatis diffinitionibus primæ & secundæ substantiæ, aduerte duo notabilia que sunt ad mentem & de sententia Arist. quibus adhuc euidentius declarantur diffinitiones supra posite, quorum primum est hoc. Inter ea que dicuntur de subiecto, & ea que sunt in subiecto, est hæc differentia quod que dicuntur de subiecto: ut superiora de inferioribus prædicantur de inferioribus nomine, & ratione ut animal de homine & homo de sorte & Platone, hæc uero est uera. Sortis est homo & est animal rationale. Nam species prædicatur in quid de indiuiduis, ergo essentialiter ergo nomine & ratione. Que autem sunt in subiecto ut accidentia si sumantur in abstracto non prædicantur de subiecto neque nomine neque ratione.

TRACTATUS. V. PARS. II.

Hæc enim est falsa, homo est albedo, homo est color disgrega-
 tiuus uisus, nam si homo est albedo ergo est accidēs, ergo sub-
 stantia est accidēs, q̄ implicat contradictionem. Si autem
 sumantur in concreto, non inconuenit prædicari nomine de
 subiecto. Nam hæc est uera, homo est albus, quoniã est habēs
 albedinē, nunquã aut prædicatur ratione, quoniã prædicari
 ratioe, est prædicari essentialiter, accidentia aut nõ prædicantur
 essentialiter de subiecto, cū sint extra essentiã eius, & possint
 ad esse & abesse præter subiecti corruptionē, ut docuim. us in
 trac. precedenti. Ex hoc autem notabili aduerte q̄ utraq; dif-
 finitio data de prima substantia potest probari & prima qui-
 dem sic. Illud de quo omnia prædicantur, aut in quo omnia
 alia sunt, proprie & principaliter & maxime substare dicitur.
 Sed de prima substantia omnia alia superiora prædicantur,
 & omnia accidentia in concreto, & in ea sunt, ergo pro-
 prie principaliter & maxime substare dicitur. Secunda au-
 tem sic. Illud de quo omnia superiora prædicantur, & in quo
 omni accidentia sunt, neque dicitur de subiecto, neq; est in sub-
 iecto. Sed de prima substantia omnia superiora prædicantur
 ut patet in arbore Porphy. & in ea sunt omnia accidentia,
 quoniam est principale receptiuum accidentium, ergo neq; de
 subiecto dicitur neq; est in subiecto.

Ex hoc igitur q̄ omnia prædicantur aut sunt in prima sub-
 stantia, sequitur ut inquit Aris q̄ non existentibus in rerum
 natura primis substantiis impossibile est aliquid aliorum res
 manere id est existere in re in natura, nam si non existeret
 aliquod in indiuiduum nature humane, homo ut homo non
 existeret, quoniam ad mentē Aristotelis, uniuersale nõ existit
 nisi in singularibus: ut excludamus imaginas ideas platonice
 ras, de quibus in logica non est loquendū, sed est officium me-
 taphysici. Item nullum accidentium in existeret, quoniam
 natura communis non subest accidentibus nisi ut habet esse
 in indiuiduis nam hæc esset falsa, homo est albus, nisi ali-
 quis homo existens esset albus, primum ergo fundamentum
 existendi

existendi substantiis secundis & in existendi accidentibus est prima substantia.

Secundum autem à notabile est hoc. Sumendo substantiam substando accidentibus. Species specialissima est magis substantia quam genus. Omnes autem species specialissimæ, sub eodem genere contentæ sunt æqualiter substantiæ. Primum declaratur sic. Cum prima substantia maxime substantia ut declaratum est in prima diffinitione sua, quoniam maxime substat accidentibus, substantia illi propinquior, est magis substantia quam remotior ab ea, sed species specialissima est propinquior primæ substantiæ quam genus. prædicatur enim immediate de prima substantia, genus autem non prædicatur de ea nisi media specie specialissima, ergo est magis substantia quam genus, secundum autem declaratur sic, omnes species specialissimæ sub se non habent inferiores species, aliter non essent specialissimæ sed subalternæ, ergo omnes substantiant accidentibus æqualiter, quia immediate sub se continent primas substantias, quæ maxime & per se ipsas substantiant. Nec obstant quod una species substat pluribus accidentibus quam alia puta homo quam asinus, quoniam homo substat accidentibus corporalibus & intellectualibus, asinus autem tantum corporalibus. Hoc inquam non obstat, quoniam hæc æqualitas substandi non attenditur penes pluralitatem aut paucitatem accidentium, sed penes æqualem propinquationem ad primas subiectas, quæ æqualiter seruat in homine & in asino. Nam sicut inter hominem & hunc hominem nullum est medium, sic nec inter asinum & hunc asinum.

Ex hoc autem secundo notabili declaratur diffinitio data de secunda substantia in qua dictum est quod, secundæ substantiæ sunt species & genera in quibus sunt primæ substantiæ, & dicuntur secundæ substantiæ æquia secundo substantiant. Dubitaret ergo aliquis cum tã genera quam species si ut secundæ substantiæ quia secundo substantiant. Nunquid sunt

TRACTATUS. V. PARS. II.

æqualiter uel æqualiter substantiæ. Respondetur quod genera & species sunt inæqualiter, quia species magis substans quam genus. Omnes autem species specialissimæ æqualiter, modo quo diximus. Constat igitur tibi ad mentem Aristotelis & lo- gici realis quid sit prima & secunda substantia, & earum definitiones declaratae sunt.

Sed dices. Cum Aristoteles intendat hic pertractare de prædicamentis queritur qui definitio, ex supradictis conuenit. Substantiæ, ut est prædicamentum in se continens genus generalissimum est genera sua subalterna & species specialissimas usque ad indiuidua.

Respondetur quod usque huc Arist. non considerauit substantiam nisi ut dicitur a substãdo, in quo sensu ut docuimus non est quid uniuocum sed analogum, & quando diuisit in primam & secundam, non diuisit eam ut genus generalissimum: sed ut quid analogum in analogata. Ex consequenti quando definiuit primam per hoc quod est maxime substare, & secundam per hoc quod est secundario substare, non intendit de genere generalissimo. Quodlibet enim genus est uniuocum & non analogum nec æquiuocum, ut docuimus in trac. præcedenti. Ne igitur substantia ut constituit prædicamentum & ut est quid uniuocum, & ut diuiditur in arbore Porphyrii, reo maneat tibi omnino incognita sic procedemus. Primo definimus substantiam in uersalissime sumptam. Secundo substantiam contractam ad substantiam prædicamentalem, & quæ est generalissimum. Tertio ordinabimus prædicamentum substantiæ a generalissimo usque ad indiuiduum.

Quantum ad primum aduerte q̄ substantia uniuersalissime sumpta ut se extendit ad creatam & increatam, ad simplicem & compositam ad eam quæ est pars & quæ est totum, & breuiter ut distinguitur contra accidens sic definitur. Substantia ut substantia est ens non in subiecto existens, per cuius oppositum accidens ut accidens est ens in subiecto existens. Hæc substantiæ definitio conuenit Deo & creature, & quoniam

quoniam nihil est commune uniuocum deo & creaturæ, & necesse est genus generalissimum esse uniuocum, constat quod substantia sic definita non est substantia prædicamentalis sed analogica sicut ens.

Quantum ad secundum aduerte quod substantia prædicamentalis & ut est genus generalissimum sic definienda est. Subiecta est ens non in subiecto inesse participato siue finito existens, per hoc quod dicitur ens nõ in subiecto, differt a prædicamento accidentis, per hoc quod dicitur existens in esse participato excipitur deus gloriosus, qui ex sua infinitate est extra omne genus, & subiecta sic definita prædicatur uniuoce de omni substantia creata corporea & incorporea simplici & composita &c. Constat igitur tibi quid sit substantia prædicamentalis secundum logicum realem. Si autem uis eam definire ad uentem nominalium, sicut eam defines. Substantia prædicamentum est coordinatio plurium terminorum uniuocorum significantium substantiam secundum sub & supra. Nam secundum eos plura prædicabilia, que prædicentur de inferioribus in quid significantia ens non in subiecto ordinata secundum sub & supra à generalissimo ad specialissimum constituunt prædicamentum substantie.

Quantum ad tertium aduerte ne idem figuremus omnis, & replicemus inutiliter, quod in trac. præcedenti inuenies arborem Porphyrii, in qua totam prædicamenti substantie seriem formatam uidebis, que tibi sufficiet.

Viso quid sit substantia uel sit prædicamentum, accedendū est tertio loco ad pertractandum de proprietatibus & communitatibus substantie, que ad mentem Aristotelis sunt sex.

Prima est, neq; substantia prima est in subiecto neq; substantia secunda, & quoniam omnis substantia est prima uel secunda, quia uel est singularis uel uniuersalis, si singularis est prima, si uniuersalis est secunda, ergo nulla substantia est in subiecto. Antequam probemus propositum aduerte q̄ hæc est communitas & proprietas substantie respectu diuersorū, communitas

TRACTATUS. V. PARS. II.

communitas quidem est, quoniam non solum substantiæ sed omnium conuenit in quo sensu dicere possumus visibile esse commune homini, quoniam conuenit omni homini. Proprietas autem est quoniam non conuenit nisi substantiæ. Nam cum omne ens sit substantia uel accidens, & omne accidens sit ens in subiecto, solum substantiæ conuenit non esse in subiecto. Nec obstat quod dicit Ari. hoc non esse proprium substantiæ, quoniam conuenit differentiis. scilicet substantialibus, quasi quod non sint substantia. Hoc inquam non obstat, quoniam Aris. non excipit differentias quia non sint substantiæ secundum rem, sed quia habent modum qualitatis, & quia non ordinantur per lineam rectam, sed à latere in prædicamento substantiæ. Intentio est autem Aris. in prædicamentis assignare communitates & proprietates eorum, quæ directe locantur in eis. Unde si uolumus facere hanc esse proprietatem substantiæ ad mentem Aris. sic formanda est, proprium est substantiæ directe & per lineam rectam locatæ in prædicamento, non esse in subiecto, & sic excluduntur differentiæ quantum ad modum significandi, licet non quantum ad rem significatam.

Hanc autem communitatem & proprietatem substantiæ modo exposito probat. Aris. de prima & secunda substantia. De prima sic. Secunda diffinitio primæ substantiæ data est supra per non esse in subiecto, neque dicit de subiecto ergo conuenit omni primæ substantiæ non esse in subiecto. Con. patet, quoniam diffinitio debet competere omni contento sub diffinitio. De secunda autem probat inductione & syllogismo. Quid sic inductio & syllogismus dicemus in tract. sequenti. Inductioe igitur sic probatur, nec homo est in subiecto nec leo, nec animal, nec corpus &c. & sic de singulis speciebus & generibus substantiæ, ergo nulla secunda substantia est in subiecto. Syllogismo sic. Quod est in subiecto, non prædicatur nomine & ratione de subiecto, hæc declarata est supra in expositione primi notabilis sed omnis secunda substantia prædicatur nomine & ratione de subiecto, id est de inferiori quod
 Sub

sub ea continetur. Nam animal nomine & ratione prædicatur de homine, & homo de suis indiuiduis, ergo nulla substantia, secundum est in subiecto.

Et aduerte quod cum dicit. Aristoteles, nullam substantiam esse in subiecto, accipit subiectum pro subiecto in basiōnis, in quo sensu omne & solum accidens est in subiecto, & est quintus modus essendi in pro secundo membro, ut docuimus in parte præcedenti. Propterea non obstat huic proprietati quod partes substantie uideatur esse in subiecto, quia non per se, sed in toto habent esse. Hoc inquam nõ obstat, quoniam intelligimus substantiam non esse in subiecto, iuxta quintum modum essendi in pro secundo membro, partes autem non sunt in toto iuxta quintum modum, sed iuxta primum. Vide tu supra hæc de prima communitate & proprietate substantie dicta sint.

Secunda proprietates est hæc. Omnibus secundis substantiis & earum differentiis scilicet essentialibus conuenit uniuoce prædicari.

Aduerte ad hoc quod hæc sit proprietates, tria requiruntur. Primo quod sit contracta & restricta ad secundas substantias tantum. Nam si extendatur ad substantiam, ut est communis primæ & secundæ, & differentiis substantiarum libus non erit proprietates sed communitates. Nam & prima substantia prædicatur uniuoce de seipsa, & differentia essentialis de indiuiduis. Sic ergo intelligatur, proprium est secundis substantiis & earum differentiis essentialibus uniuoce prædicari. Secundo quod intelligatur prædicari uniuoce & essentialiter, aliter hoc non esset proprium substantie, quoniam, & proprium quarto modo putabile, prædicatur uniuoce de his quorum est proprium, sed non prædicatur essentialiter, ut genus & species & differentia, sed accidentaliter ut docuimus in tract. præcedenti, est enim proprium extra essentialiam eius, cuius est proprium. Tertio quod intelligatur prædicari uniuoce & essentialiter

TRACTATUS. V. PARS. II.

de primis substantiis, ut excludatur accidens puta calor & albedo. Nam licet prædicetur uniuoce & essentialiter de inferioribus suis, ut hæc albedo est albedo, hic color est color, hæc dulcedo est dulcedo: tamen non prædicatur uniuoce essentialiter de primis substantiis, hæc enim est falsa. Sortes est albedo, sic ergo intelligatur hæc proprietates. Proprium est secundis substantiis & earum differentiis prædicari uniuoce & essentialiter de primis. Que declarata sic probatur secundæ substantiæ, & earum differentiæ prædicatur de primis nomine, & ratione ergo uniuoce. Cõsequentiã patet ex diffinitione uniuocorum quam posuimus in parte præcedenti. Antecedens probatur, & quidem quo ad nomẽ patet, nam sortes est homo & est animal, & est rationalis quo ad rationem probatur. Superiora sunt de ratione quidditatiua inferiorum ut docuimus in trac. præcedenti. Sed secundæ substantiæ tam genera quam species sunt superiores ad primas ut patet in arbore Porphyrii, ergo prædicantur ratione de primis. Vnde sortes non solum dicitur homo sed & animal rationale que est ratio hominis, & non solum dicitur animal, sed & substantia animata sensitiua, que est ratio animalis. Hæc de secundâ proprietate dicta sunt.

Tertia proprietates habet tres partes, prima est. Substantia prima significat hoc aliquid. Secunda est substantia secunda uidetur significare hoc aliquid sub appellationis figura, tertia est substantia secunda non significat hoc aliquid sed quale quid.

Pro euidentiã primæ partis aduerte, quod hoc aliquid tria requirit, Primo quod sit res singularis, unde uniuersale non est hoc aliquid, secundo quid sit substantia. Vnde nullum accidens neque in concreto neque in abstracto est hoc aliquid, tertio quod sit substantia singularis perfecta in specie, qualia sunt supposita sub specie specialissima. Vnde nulla pars essentialis nec integrali accepta in singulari ut hæc anima, hæc manus, hoc caput est hoc aliquid sed solum individuum de quo

quo directe prædicatur, species est hoc aliquid, ut sortes, hic leo, hic asinus.

Declarata prima particula probatur sic. Prima substantia significat indiuiduum & unum numero, ergo significat hoc aliquid. Con. patet ex conditionibus assignatis. Nam id est indiuiduum & unum numero. s. in genere substantiæ & perfectum in specie, & hoc aliquid. Antecedens autem probatur, quoniam prima substantia non prædicatur de inferiori. cum sit ultima & terminus in serie prædicamentali, ergo significat indiuiduum & unum numero. Unde dixit Aristoteles quod à prima substantia nulla est prædicatio. Non enim de subiecto id est de inferiori dicitur.

Pro euidentiâ secundæ particule aduerte quod significare hoc aliquid sub appellationis figura, est significare hoc aliquid & similitudine nominationis. Nam quando duo eodem nomine nominantur, uidentur idem significare. Sed eodem nomine nominamus primam & secundam substantiam. Nã dicimus quod sortes est homo, & quod homo est homo, ergo non est mirum si secunda substantia uideatur significare hoc aliquid sicut prima.

Pro euidentiâ terciæ particule aduerte quod significare quale quid, est significare substantiam multis suppositis communicabilem, & directe opponitur ei quod est hoc aliquid, & quoniam substantia secunda est species aut genus, que dicunt naturam communem multis saltem secundum aptitudinem, hinc est quod secunda substantia non significat hoc aliquid, id est substantiam incommunicabilem, sed quale quod id est substantiam communicabilem multis, & est ea que est apta esse in multis & prædicari de multis uniuoce. Hæc de terciâ proprietate dicta sint.

Quarta que est cõltas est hæc. Substantiæ nihil est cõtrarium. Dicitur cõmunitas, quia non solũ conuenit substantiæ, sed etiam quantitati ut tibi manifestabitur in cap. sequenti.

Pro euidentiâ huius cõmunitatis aduerte tria, primo aliud est

TRACTATUS. V. PARS. II.

est habere in se contrarium, & habere sibi contrarium. Nā
 primum est recipere in se formam cui est alia forma contra-
 ria ut recipere calorem cui contrariatur frigiditas, & post ea
 lorem esse aptum recipere frigiditatem, & e converso. Secun-
 dum autem est, aliquid esse talis naturæ, quod alia natura sibi
 contrariatur, ut dulcedo dicitur habere sibi contrarium,
 quoniam est talis naturæ quod ei amaritudo contrariatur,
 & quoniam sunt contrariæ se mutuo expellunt ab eodem
 subiecto; & per receptionem unius corrumpitur altera. In
 communitate prædicta quando dicitur substantiæ nihil est
 contrarium, intelligitur in secundo sensu, & non in primo.
 Nā de primo dabitur sexta proprietas, ubi declarabitur quod
 proprium est substantiæ recipere in se contraria successiue.
 Secundo aduerte quod contraria sunt duplicia quedam com-
 muniter, quedam proprie. Communiter sunt illa quæ ita
 se habent quod unum est ut priuatio, alterum est ut habitus,
 quod est ut priuatio dicitur imperfectum respectu alterius,
 quod autem est ut habitus, dicitur perfectum respectu alte-
 rius imperfecti. Proprie sunt illa, quæ sunt duæ formæ acti-
 uæ & passiuæ ad inuicem succedentes sibi inuicem in eodem
 subiecto, & se mutuo expellentes ab eodem, quales sunt qua-
 litates tertiæ speciei de quibus decimus infra, ut calidum fri-
 gidum humidum siccum durum molle, asperum leue, dulce a-
 marum. In communitate prædicta intelligitur quod substantiæ
 nihil est contrarium in secundo sensu & non in primo. Ac si
 dicatur, substantia non est contraria substantiæ contrarieta-
 te proprie dicta qua contrariantur duæ qualitates repugnan-
 tes actiuæ & passiuæ ad inuicem. Quod autem una substan-
 tia contrarietur alteri in primo sensu non incouenit, quoniā
 omne genus in predicamento substantiæ diuiditur duabus
 differentiis oppositis, quarum una est perfectior altera, ex cō-
 sequenti una est ut habitus, altera ut priuatio, & quæ est per-
 fectior constituit substantiam perfectiorem, ut rationale ho-
 minem; quæ autem imperfectior imperfectiorem, ut irrationa-
 nale

nale constituit brutum. Unde homo ut substantia perfectior contrariatur bruto imperfectiori contrarietate in primo sensu, non autem in secundo sensu de quo intendit Aristoteles.

Tertio aduerte quod substantia potest imaginari contrariari substantiæ contrarietate proprie dicta dupliciter. Primo secundum se in quantum est substantia. Secundo ratione alia cuius sibi intrinseci adiuncti puta qualitatis ætine aut passivæ. In primo sensu impossibile est substantiam contrariari substantiæ ut probabitur in secundo sensu verum est, nec id intendit negare Aristoteles nam ponit quatuor elementa sibi inuicem contraria propter qualitates elementares contrarias, ut patet in libro secundo de generatione. Quarta ergo communitas substantiæ sic formanda est, nulla substantia contrariatur substantiæ contrarietate proprie dicta, nec secundum se sed ratione qualitatum contrariarum. Quæ sic intellecta potest hoc modo probari Subiecto receptivo contrariorum, nihil est contrarium, hanc pronunc crede, quoniam tibi manifestabitur in primo physicorum. Sed ut videbis in proprietate sexta. Substantia est subiectum receptivum contrariorum ut anima recipit virtutem & viciium, corpus sanitatem & ægritudinem, aqua calorem & frigiditatem, ergo substantiæ non contrariatur substantia modo supra exposito. Præterea, omnia veræ & propriæ contraria sunt in subiecto per definitionem contrariorum. Sunt enim veræ & propriæ contraria formæ ætivæ & passivæ eidem subiecto apte nate in esse, à quo vicissim se mutuo expellunt &c. Sed substantia non est in subiecto ut patet per primam proprietatem, ergo substantiæ non contrariatur substantia modo supra exposito.

Quinta communis est quod substantia non suscipit magis & minus. Pro cuius evidentiâ duo aduerte, primo quod dicitur communitas: quoniam non est proprium substantiæ, nam ut cognosces in prædicamento quantitatis, quantitas non suscipit magis, & minus secundo aduerte quod multum differt substantiam magis, & minus substare, & substantiam esse

TRACTATUS. V. PARS. II.

esse maiorem & minorem, & substantiam magis & minus suscipere, nam magis & minus substare est respectu accidentium, esse maiorem & minorem est propter maiores & minores extensiones & dimensiones. Suscipere autem magis & minus, quod idem est quod intendi & remitti, siue augeri & minui non quantitatiue sed perfectionaliter est propter perfectius & imperfectius esse, quod dat forma subiecto & participatur a subiecto. Primum quidem competit substantie, nam declaratum est supra, quod prima substantia maxime substet, & quod species magis substet quam genus, ut homo quam animal: quoniam species propinquior est primæ substantie quam genus.

Secundum etiam competit substantie, nam ad sensum uis demus quod una & eadem substantia uno tempore est minor, ut fructus in principio, & idem fructus maturus est maior, tertium autem & de quo proprie intendit Aristoteles non conuenit substantie, nam sic suscipere magis & minus, est forma paulatim recipi in subiecto, secundum esse magis ac magis perfectum, & hoc est intendi & augeri perfectionaliter. Minus autem & remitti & diminui perfectionaliter est, forma paulatim expelli a subiecto, ita quod ab esse perfectiori deuenit ad esse minus, & minus perfectum, quod patet in aqua dum calefit intenditur calor, dum frigesit remittitur. Quod igitur, hoc tertium non conueniat substantie, Probat sic Aristoteles. Homo non est magis, homo nunc quam prius, nec unus homo est magis homo quam alter, sicut per oppositum uidemus, quod album est magis album nunc quam prius, puta paries de nouo dealbatus, & unum album est albius altero, ut nix quam paries. Verum quia hæc probatio est magis exemplaris quam scientifica, ideo probanda est hæc communitas ratione sic. Omne quod suscipit magis & minus, duobus modis contingit: quoniam aut per remotionem a suo contrario, sicut dicimus quod calor aquæ intenditur, quando dum calefit minus admiscetur frigiditati. Si autem magis admiscetur;

remittitur, aut quia magis firmatur in subiecto, ut calor ignis receptus in ferro. Si autem debiliter recipitur uelut in superficie, ut calor in manu remittitur. Sed substantia neutro modo potest suscipere magis, & minus, non primo quia non habet contrarium per quartam communitatem, nõ secundo per primam proprietatem: quoniam non est in subiecto, nec receptibilis in subiecto, ergo &c.

Nec obstat quod, una substantia est perfectior altera puta homo, quam asinus, & una aqua frigidior altera, & unus homo rationalior altero. Nam ad hoc quod substantia recipiat magis, & minus, non sufficit quod sit perfectior aut imperfectior altera, sed quod unam dum generatur, sit apta nata successive fieri perfectior, aut imperfectior, quod non conuenit substantiæ: quoniam non fit per motum, sed per generationem instantaneam. Hoc tamen intelligere non potes donec ad quartum librum physicorum perueneris, aut ad libri nonum metaphysicæ. Ideo sustine ex eo autem quod una aqua sit frigidior altera, aut ipsamet magis in uno tempore, quam in alio: non arguitur quod aquæ substantia suscipiat magis, & minus, sed quod frigiditas ut est in substantia aquæ sicut in subiecto. Similiter ex eo quod unus homo uideatur rationalior altero, uel idem homo magis uno tempore, quam alio non concluditur intentum, quia non est rationabilior quo ad substantiam animæ intellectiue, quæ est unius speciei in omni homine, sed uideatur rationalior, quia subtilius & prudentius utitur ratione propter organa præparata magis disposita & ordinata. Si pro nunc dictum sit, licet in metaphysica intendam sustinere unam formam substantialem eiusdem speciei cum altera, esse perfectiorem quam altera, & tamen non recipere magis & minus. Verum quia hæc transcendunt negocium logicum, ideo non est in eis immorandum. Hæc de quinta communitate dicta sunt.

Sexta quæ est ueræ proprietatis substantiæ, prædicamentalis est hæc. Maxime proprium est substantiæ, esse susceptibilem

TRACTATUS. V. PARS. II.

lem contrariorum, ut eadem manus aliquando est calida, alio
quando frigida. Idem homo aliquando prauus, aliquando stu-
diosus: id est uirtuosus sine probus.

Pro notitia huius proprietatis duo notanda sunt, deinde
probabitur.

Primo notandum quod hec proprietatis non conuenit sub-
stantiæ uniuersalissime sumptæ: quoniam non conuenit Deo,
in quo nullum suscipitur accidens siue tale accidens habeat
contrarium siue non. Nec conuenit materiæ primæ secundum
uiam nostram, nam primum receptibile est forma substan-
tialis, & mediante illa recipiantur accidentia in composito.
Sed Aristoteles intendit hanc proprietatem uerificari de sub-
stantia immediate. Cum igitur non conueniat substantiæ ab-
solute sumptæ, oportet ut intelligatur de substantia quæ po-
nitur in predicamento, ut excipiatur Deus, & quæ est actus
uel actus, ut excipiatur materia prima, quæ non est ens nec sub-
stantia actu per seipsam sed in pura potentia, ut tibi declara-
bitur in .i. lib. physicorum.

Secundo quod substantia eadem numero manens, succes-
siue & non simul, & per mutationem sui, & non solum per
mutationem alterius, est apta nata suscipere in se contraria,
& si non omnia saltem aliqua. Dicitur eadem numero ma-
nens: quoniam ad uerificandam hanc proprietatem esse pro-
prium substantiæ quarto modo, non sufficit quod duæ sub-
stantiæ suscipiant in se contraria, puta quod sortes recipiat
albedinem & Plato nigredinem, sed quod ipsemet sortes, sit
aptus recipere utrumque. Dicitur successiue: quoniam cum
contraria se mutuo expellant ab eodem subiecto. Sunt enim
actiua, & passiuæ ad inuicem & corruptiuæ. Non se com-
patiuntur simul in eodem subiecto & per eandem partem, & in
gradibus intensis, licet forte se compatiantur in gradibus re-
missis ut in tepido, sicut alius tibi in philosophia declarabi-
tur. Sed nunc suscipe.

Dicitur & per mutationem sui: quoniam cum contraria

non se compatiuntur simul in eodem, oportet quod substantia transmutetur ab uno contrario ad aliud, ita quod dum recipit unum remoueat aliud, ut aqua per calefactionem recipit caliditatem, & deperdit frigiditatem. Dicitur & non per mutationem alterius, per quod soluitur instantia quam facit Arist. de oratione & opinione, quæ eadem numero manens, recipit uerum & falsum. Nam hæc oratio, Sortes sedet, est uera sorte sedente, & falsa sorte surgente, quoniam hæc proprietates conueniunt alteri substantiæ. Hæc inquam instantia non ualet quoniam uerum & falsum non recipitur in oratione sicut in subiecto sed sicut in signo, in re autem est ut in causa, sed in intellectu ut in subiecto, & ideo non est necesse quod oratio mutetur, sed sufficit rem quæ est causa mutari, puta quod sortes sedens desinat sedere & surgat, & sic mutetur, nam ut inquit Arist. ab eo quod res est, uel non est, dicitur oratio uera uel falsa, si autem oratio reciperet uerum & falsum ut subiectum & non ut signum necesse esset ipsam mutari. Unde quia intellectus siue anima intellectiua recipit ueram & falsam opinionem & orationem mentalem de re contingenti, necesse est ipsam mutari de uera opinione ad falsam & e conuerso, pro uaria differentia temporis.

Dicitur suscipere in se contraria, hic sub intelligendum est in se ut in subiecto quod, & non quo, uel propria uirtute, & non uirtute alterius ut excludat superficies quæ uidetur immediate recipere contrarios colores, quos quidem non recipit ut quod, sed ut quo, nam quia substantia non est extensa nisi per quantitatem, & non recipitur color nisi in subiecto extenso, propter hoc substantia recipit contrarios colores medio quantitate, & sic quantitas est subiectum immediatum quo, uirtute substantiæ, substantia autem est ex sua uirtute medium receptiuum quod.

Dicitur & si non omnia, saltem aliqua nam sufficit cuiuslibet substantiæ predicamentali si est apta suscipere in se contraria, competentia nature suæ, ut natura intellectiualis con-

TRACTATVS. V. PARS. II.

traria intellectualia, puta contrarias uolitiones, & corpora
 cœlestia contraria sibi non repugnantia, qualia sunt, rerum
 & densum clarum & obscurum in luna, & contrarias dis-
 ferentias locales ut sursum & deorsum dextrum, & sinistrū,
 ante & retro, ut declarabitur tibi in secundo libro cœli, &
 elementis, & elementatis sufficit recipere contrarias qualita-
 tes actiuas & passiuas, ut calidum, frigidum, humidum, sic-
 cum, & secundas profluentes à primis, ut tibi manifestabi-
 tur in libro quarto meteororum.

Hanc proprietatem sic declaratam probat Aristot. hoc mo-
 do, non uidemus aliquid aliorum manens unum numero sus-
 cipere in se contraria, neq. n. idem numero color aliquando
 est albus, aliquando niger, neq. eadem numero actio aliquan-
 do bona, aliquando praua. Similiter & in aliis quæ substan-
 tiæ nō sunt. Videmus autem ad sensum quod eadem numero
 substantia est capax contrariorum, ut idem numero homo ali-
 quādo est calidus, aliquando frigidus, aliquādo bonus, aliquā-
 do prauus, ergo maxime proprium est substantiæ prædicamē-
 talis esse susceptiuam cōtrariorum, & hic terminatur consi-
 deratio de prædicamento substantiæ, ad mentem Aristotelis.

Caput tertium de prædicamento quantitatis.

IN cap. tertio agendum est de prædicamento quantitatis
 ad mentem Arist. & tria agenda sunt, primo ponētur di-
 uisiones communes quantitatis, secundo de singulis mem-
 bris diuisionum agendum est, tertio agendum est de proprie-
 tatibus & communitatibus quantitatis prædicamentalis.

Quantum ad primum ut scias in quo sensu locuturi sumus
 hic de quantitate aduerte quinq. diuisiones.

Prima est, quantitatum alia est perfectionalis siue uirtua-
 lis, alia dimensiuua siue mensuratiua substantiæ in qua est.

Quantitas uirtualis est ipsa rei bonitas siue perfectio gradua-
 bilis secundum magis, & minus & maxime, iuxta quem sensum

sum dicimus sortem magnum oratorem, & Demosthenem maximum & ducem maioris auctoritatis, militem uero minoris, & hæc quantitas est eiusdem uniuersalitatæ cum bono transcendentem, unde reperitur in deo maxime & infinite, & intelligentis iuxta earum gradus, & in corporalibus secundum quod se inuicem excedunt in perfectione substantiali, & de hac non sumus hic locuturi, quoniam spectat ad prædicamentum qualitatis pro quâto reperitur in creatis, ut excludamus eam quæ est in deo, quoniam sicut diuina substantia non locatur in prædicamento sic nec aliquo eius perfectio.

Quantitas dimensiuæ siue mensuratiuæ substantiæ in quâ est, est accidens, quo redditur subiectum mensurabile continua uel discretæ, ita quod per illud dicimur quâti uel quoti, puta bicubitales uel tricubitales, decem aut uiginti, & de hac tantum locuturi sumus, & consequitur substantiam prædicamentalem materialẽ siue corpoream tantum, nam intellectus naturalis ut intellectus uel denudata est ab huiusmodi quâtitate ut tibi manifestabitur in li. 8. phy. & in scdo metaphys.

Secunda est, quantitas uel quantum dimensiuum, duplex est, quoniam aliud per se, aliud per accidens, membra diuisionis manifestabimus infra.

Tertia est, quantitatæ per se, aliud genus est quantitas continua aliud discretæ.

Quarta est, quantitatæ tam continuæ quam discretæ, alia habet positionem alia positione caret.

Quinta est, quantitatæ continue quæ quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus. Discretæ uero duæ, numerus, & oratio.

Quantum ad secundum declaranda sunt singula membra singularium diuisionum. Relicta igitur quantitate uirtuali quæ ad hoc negocium non spectat, & quantum dimensiuum primo diuisum est in quantum per se, & quantum per accidens. Aduerte quod quantum per se siue quâtitas per se est illa quæ proprie & essentialiter & ex se, etiam remoto quocunque res

TRACTATUS. V. PARS. II.

speciē ad alterum est diuisibilis quantitatie ut linea que est essentialiter longitudo, & superficies latitudo, nam in omni longitudine, & latitudine est accipere partes in quas diuisibiles sunt, ut ad sensum patet. Quantum autē per accidēs est illud quod nō proprie & essentialiter nec ex se, sed per respectū ad subiectum in quo recipitur quod est per se quātū est diuisibile in partes quātitatiuas ad diuisionē sui subiecti quanti. In quo sensu qualitates sensibiles receptas in substantia quāta, scilicet inmediate in superficie, dicimus esse quātas per accidēs. Diuiduntur enim ad diuisionem: superficiē, secundum naturā autem suā sunt in diuisibiles. Vnde dicit Aristoteles, quod dicimus album multum, quia superficies in qua recipitur albedo est multa. Quāta enim superficies fuerit, tantūm album dices. Sūt ergo huiusmodi quanta per accidēs quia respiciunt quantum per se, puta dicitur actio longa, quia longum est tempus in quo durat, & motus multus, quia in multo tempore fit. Et aduerte quod nō solum qualitates sensibiles recepte in quanto dicuntur quāte per accidēs, sed etiam formę substantiales recepte in materia quāta pręter animā intellectuā, dicuntur fieri & esse quāte. & extēse per accidēs, sicut sunt omnes formę naturales rerum in animatarū, & animalium imperfectorum, ut tibi declarabitur in libro secundo de anima. Sed pro nunc sustine.

Quantum ad notitiam partium tercię diuisionis aduerte quod apud Aristotelem & mathematicos, quātitas continua est illa, cuius partes ad unum terminum cōmunem copulantur, ita qua est accipere ad quod unum indiuisibile secundū talem diuisionem, quod est finis partis precedentis, & principium partis sequētis, ut in linea est signare punctum indiuisibile secundum longitudinem, quod est terminus partis lineę precedentis, & principium partis sequētis & tale indiuisibile dicitur hic terminus cōmunis, ad quem partes quātitatis cōtinuę copulantur. Quid autem sit tale indiuisibile in superficie & corpore, & loco, & tempore dicemus in sequentibus.

Quātitas

Quantitas discreta est illa, cuius partes non copulantur ad unum terminum communem, sed semper remanent discretæ, & separatæ, aduerte quod partes quantitatis discretæ non ita sunt separatæ ab inuicem, & distinctæ, quin sint ordinate secundum prius, & posterius. Sed dicuntur separatæ, quoniam nihil, ut communis terminus copulat eas ad inuicem. Verbi gratia. Summo numerum denariū, cuius partes æquales sunt quinq;, & quinq;, inæquales autem sunt septem & tria, sex, & quatuor, istæ quidē partes ita ordinate sunt, quod unitates ordine suo cōponūt ens, puta quinque & quinq;, consurgēs tes ex prima, secūda, tertia, quarta, quinta unitate nō, tñ ita sunt ordinate, quod tertia unitas sit finis ternarii, & principium binarii, nec quinta unitas est finis primi quinarīi, & principium secūdi quinarīi sed ultima unitas primi quinarīi est finis eius, & prima unitas secūdi quinarīi est principium eius, ideo dicuntur partes quantitatis discretæ non copulari ad terminum communem, sed permāuere discretæ, i. distinctæ, & separatæ. i. non continuatæ, licet quandiu componunt suum totum sunt ordinate, sicut milites ordinati sunt quandiu componunt exercitum.

Quantum ad noticiam partiū quartæ diuisionis aduerte quod quātitas habens positionem est illa cuius partes copulantur ad unum terminum communem, & site sunt alicubi, Pro cuius notitia aduerte quod de ratione quantitatis habētis positionem duo sunt, primo quod partes eius copulētur ad unum terminum communem, modo quo expositum est. Defectu huius numerus non est quātitas habens positionem. Licet enim partes numeri quæ sunt unitates habeāt inter se ordinem, nō tamē positionem, quia nulla unitas est finis præcedētis unitatis, & principium sequentis, secundo quod partes sunt situate alicubi & permanentes ita quod non sunt in continuo fluxu. Defectu huius nec tempus nec motus, nec oratio dū profertur sunt quātitates habētis positionē. Cōsistunt enim in fieri, & de ipsis non habetur actus nisi indiuisibile, ut in tēpore instās

TRACTATUS. V. PARS. II.

in motu mutatum esse, in oratione dum profertur syllaba uel litera, & hec tibi manifestabuntur in physicis. Pro nunc sustine, quoniam hoc negocium transcendunt, ex his duabus conditionibus constat tibi quae sunt quantitates habentes positionem, & quae non. Nam linea superficies corpus & locus, habent positionem, copulantur enim in eis partes ad unum terminum communem, ut tibi manifestabitur in sequentibus, & site sunt alicubi, quoniam non sunt in continuo fluxu ut petet. Numerus uero & oratio & tempus & motus sunt quantitates non habentes positionem, quoniam in nullo eorum seruat utraq, conditio. Nam & permutantia partium. In oratione dum profertur deficit utraq.

Quantum ad notitiam partium quintae diuisionis assig-
nanda est primo sufficientia specierum quantitatis conti-
nuae. Deinde discrete. Deinde de singulis speciebus agen-
dum est, tu igitur aduerte, quod quantitatis continuae quin-
que sunt species, scilicet linea. Superficies, corpus, lo-
cus, tempus, quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis quan-
titas continua est mensura substantiae, aut ergo mensurat in-
trinseca, aut extrinseca. Mensurare intrinseca est mensura-
re, subiectum in quo est subiectiue ipsa quantitas mensurati-
ua, extrinseca autem est mensurare aliquid in quo non est sub-
iectiue ipsa quantitas mensuratiua, sed per applicationem,
aut continentiam mensurat illud ut exemplificabimus. Si er-
go mensurat intrinseca, hoc est tripliciter, quoniam aut secun-
dum longitudinem tantum, & sic est linea, aut secundum lon-
gitudinem & latitudinem, & sic est superficies, aut secundum
longi, & lati, & profunditatem, & sic est corpus. Si extrin-
seca, dupliciter, quia autem mensurat substantiam ab ea con-
tentam, & circumdatam in qua tamen non est subiectiue, &
sic est locus, locus. n. ut tibi manifestabitur in quarto physico-
rum continet locatum, & non est subiectiue in eo, sed in cor-
pore locante, aut mensurat substantiam ut est sub motu, & sic
est tempus, quod non est subiectiue in omni mobili cuius mo-

dum mēsurat, sed in primo mobili, id est primo cælo moto motu tantum diurno, ut tibi manifestabitur in quarto physico-
rum. Constat, ergo tibi ratio quare species quantitatis continuæ sunt tantum quinque. Quantitatis autem discretæ species sunt duæ: scilicet numerus, & oratio, quorum sufficientia hinc sumitur. Omnis quantitas discreta mensurat substantiam, ut habetur partes separatas, id est non copulatas ad unum terminum communem habet ordinatas modo, quo exposuimus supra, hoc autem contingit dupliciter, quia aut illæ partes separatae, licet ordinatae sunt permanentes, & sic est numerus, aut successivæ, & sic est oratio in prolatione.

Posita sufficientia specierum quantitatis continuæ, & discretæ, de singulis speciebus agendum est, & primo de speciebus continuæ, secundo de speciebus discretæ. De singulis autem tria videnda sunt, primo quid sit, secundo quod est quantitas, tertio quod est continua vel discreta.

Incipiendo igitur à speciebus quantitatis continuæ prout ordinantur, aduerte quod linea apud mathematicum sic diffinitur, linea est sola longitudo cuius extrema sunt duo puncta.

Dicitur longitudo sola, quoniam imaginatur causari ex fluxu puncti, punctum autem cum sit penitus indivisibile, non potest imaginare fluere nisi in longum, & ideo dicitur quod est sola longitudo, ut distinguatur à superficie & corpore. Dicitur extrema sunt duo puncta, quoniam cum causetur à fluxu puncti imaginatur incipere à puncto, & terminari ad punctum.

Tu tamen aduerte quod hec diffinitio videtur competere soli lineæ rectæ finitæ, & non circulari, nec infinitæ. Nam in circulari idem punctum est principium, & finis, & infinita caret extremis. Repugnat enim infinitum terminari secundum quod est infinitum, & ideo linea absolute sumpta sic de finienda videtur. Linea est sola longitudo fluxu imaginatio puncti per longum causata. Quod autem linea sit quantitas
per

TRACTATUS. V. PARS. II.

per se patet quia est per se diuisibilis in partes quantitatuas, & est mensura substantie, in qua est. Nam per lineam cognoscitur eius longitudo. Quod uero sit quantitas continua patet ex eo quod partes sue copulantur ad unum terminum communem, id est idem punctum numero, quod terminat partem precedentem, & initiat partem sequentem.

Superficies sic diffinitur à mathematico. Superficies est longitudo est latitudo sine profunditate, cuius extrema sunt due linee. Dicitur longi & lati, quoniam imaginatur causari ex fluxu lineæ ad latus, ex linea, ergo habet longitudinem, & ex fluxu eius in latus habet latitudinem, & est sine profunditate, ut distinguatur à corpore. Dicitur cuius extrema sunt due linee, quoniam sicut linea incipit à puncto per longum & terminatur ad punctum, sic superficies incipit a linea, & terminatur ad lineam, & ideo sicut in linea extrema sunt duo puncta, sic in superficie extrema, sunt due linee. Tu tamen aduerte quod hæc diffinitio non uidetur competere, nisi superficiei finite, sicut etiam diximus de diffinitione lineæ. Superficies igitur absolute sumpta, sic uidetur diffinienda. Superficies est longitudo & latitudo sine profunditate, causata ex imaginario fluxu lineæ in latus. Quod autem superficies sit quantitas, per se, patet ex eo quod est diuisibilis in partes quantitatuas, & est mensura substantie in qua est. Nam per superficiem cognoscitur, substantie longitudo, & latitudo.

Quod uero sit quantitas continua patet ex eo, quod partes eius copulantur ad unum terminum communem qui est, una & eadem linea, quæ est finis precedentis partis superficiei, & principium sequentis.

Corpus autem sic diffinitur apud mathematicum. Corpus est longitudo cum latitudine, & profunditate, cuius extrema sunt due superficies. Dicitur longitudo eum latitudine, & profum, quoniam mathematicus imaginatur, quod sicut linea causatur ex fluxu puncti in longum, & superficies ex fluxu lineæ in latus, sic corpus causari: fluxu uel protrahitione
supers

superficiem in profundum. Unde corpus a linea habet longitudinem, à superficie latitudinem, & à protrahitione superficiem profunditatem, & sic corpus ut est species quantitatis est ipsa trina dimensio. Dico ut est species quantitatis, ut excipiat corpus quod est genus subalternum in prædicamento substantiæ, quod non est trina dimensio sed substantia subiecta trine dimensio. Dicitur cuius extrema sunt due superficies: quoniam ille fluxus siue protrahitio superficiem in profundum incipit ab una, & terminatur ad aliam, ideo ille due dicuntur extrema corporis. Tu tamen adverte quod hæc diffinitio competit corpori finito sicut diximus de linea & superficie, nam in corpore infinito repugnat dari duas superficies terminativas. Unde corpus ut est species quantitatis absolute sumptum sic videtur definiendum. Corpus est longitudo, & latitudo, & profunditas causata ex tractu imaginario superficiem in profundum. Quod autem sit quantitas per se, patet ex eo quod si omnis dimensio per se sumpta est quantitas, multo magis trina dimensio simul sumpta. Sed corpus in prædicamento quantitatis est trina dimensio per diffinitionem datam, ergo est multo magis quantitas quam linea, & superficies. Quod autem sit quantitas continua patet ex eo, quod partes siue copulantur ad unum terminum communem, quod est una numero superficies, quæ est terminus partis superioris, & principium partis inferioris, & præterea constat corpus esse divisibile in partes quantitativas, quarum quælibet adhuc est divisibilis in partes eiusdem rationis.

Locus: quoniam est de consideratione physici, ut patet in quarto physicorum sic diffinitur ab Aristotele. in quarto physicorum, locus est superficies corporis continentis, id est circumdantis locatum. Quod autem sit quantitas patet ex eo quod mensurat locatum quod est substantia corporea, ut vase puta phiala aut metretæ mensuratur uinum, & sextario bladum, & sacco farina. Quod uero sit quantitas continua patet

TRACTATUS. V. PARS. II.

patet ex hoc quod locus est superficies, & superficies est quā-
 titas continua ut docuimus supra, ergo locus est quantitas
 continua tenet & argumentam per regulam antepredicamē-
 talem. Quādo alterum de altero predicatur ~~et~~ nec obstat
 quin locus sit species quantitatis continuæ distincta à super-
 ficie, licet sit superficies, nam superficies potest dupliciter cō-
 siderari, primo in quantum est subiectiue in continente, & sic
 dicitur quantitas continentis eius superficies, secundo in quā-
 tum respicit contentum in continente in ratione contentiua
 licet non sit in contento subiectiue, & sic dicitur locus.

Tempus similiter est de consideratione physici, & sic dif-
 finitur ab Aristotele in quarto physicorum. Tempus est nus-
 merus, id est mensura motus secundum prius & posterius,
 & quoniam sensus huius diffinitionis non est intelligibilis à
 nonicio in logica, ideo sustine donec erudiaris in physicis,
 quod autem sit quantitas patet ex eo quod est mensura sub-
 stantiae mobilis ut stat sub motu. Quod uero sit quantitas
 continua, patet quia partes suæ copulantur ad idem instans
 quod est finis præteriti & principium futuri. Constat igitur
 tibi quo modo sunt quinque species quantitatis continuæ &
 quid sit una queque earum.

Post considerationem de speciebus quantitatis continuæ,
 agendum est de speciebus quantitatis discretæ. Sunt autem
 duæ, scilicet numerus & oratio. Numerus est multitudo or-
 dinata aggregata ex unitatibus. Dicitur multitudo, quoniā
 sola unitas non facit numerum. Sicut nec solum punctum fa-
 cit lineam. Præterea, omnis quantitas est diuisibilis, sed sola
 unitas non est diuisibilis, ergo &c.

Dicitur ordinata, quoniam oportet quod in numero uni-
 tates consequenter se habeant. Dicitur aggregata ad differen-
 tiam partium quantitatis & continuæ, quæ continuatur &
 non solum aggregantur adinuicem.

Quod autem numerus sit quantitas patet ex eo quod mens-
 surat substantiam. Nam per numerum denarium p-
 r-
 r-
 r-

mus decem lapides, & per quaternarium quatuor elementa, numerare autem est mensurare. Quod uero sit quãtitas discreta patet ex suprãdictis, quoniam partes sue non copulantur ad unum terminum communem, ut docuimus supra. Quomodo autem distinguatur numerus materialis à numero formalis, & quomodo solus numerus materialis sit in prædicamento quantitatis, formalis autem sit transcendens non est præsentis negotii, sed in lib. 8. metaphysicæ, id tibi manifestabitur. Ideo pro nunc sustine.

Oratio ut est in prædicamento quantitatis sic diffinitur, oratio est mensura distinctorum sonorum & distinctorum syllabarum atq; dictionum pro ut ore profertur.

Dicitur mensura distinctorum sonorum: quoniam soni distincti & uoces syllabicate distincte, quas oratio dum profertur mensurat, sunt immediatum subiectum orationis, & habent uicem substantiæ sicut & superficies dum recipit colorem primum uero & principale subiectum, est aer expiratus.

Dicitur prout ore profertur, ad differentiam orationis in mente, & in scripto, nam in mente est in prima specie qualitatis: quoniam perficit & est subiectiuæ in intellectu. In scripto autem est in quarta specie qualitatis: quoniam scriptura est species figurationis. Quod autem sit quantitas patet ex eo quod est mensura substantiæ modo quo dictum est. Quod uero sit discreta patet ex eo, quod partes eius quæ sunt literæ & syllabæ & dictiones non copulantur ad unum terminum communem, sed permanentes discrete & ordinate, componunt orationem. Licet autem sit discreta quantitas, est tamen species distincta contra numerum, quoniam numerus causatur per replicationem unitatum, oratio autem causatur ordinatione syllabarum & dictionum absq; replicatione, nec replicatio eiusdem prolationis numero fieri posset, cum sit res successiua. Constat igitur tibi quæ sint species quantitatis discrete & quid sint.

Quantum ad tertium principale agendum est de proprietatibus

TRACTATUS. V. PARS. II.

tatibus & communitatibus quantitatis & sunt tres.

Prima est quod quantitati nihil est contrarium. i. quantitati non contrariatur quantitas, sicut nec substantiæ contrariatur substantia ut declaratum est in cap. precedenti.

Pro huius evidentia antequam probetur aduerte, primo quoniam non habere contrarium ita conuenit substantiæ sicut quantitati, non potest dici proprietas quantitatis, quarto modo, sed uel dicetur communitas eum non conueniat sibi soli, uel danda est proprietas secundo modo, quia licet non conueniat soli quantitati, conuenit tamen omni, secundo aduerte quod intentio philosophi est loqui de contrarietate perfecta & proprie dicta, quæ tres conditiones requirit, primo quod sit repugnantia inter duas formas quæ sint eiusdem generis, ut repugnantia inter albedinem, & nigredinem quæ contrañetur sub colore, secundo quod illæ formæ sint aptæ acquiri per motum & diuisibiliter, sicut calor, & frigiditas quæ gradualiter & paulatim acquiruntur in subiecto per calefactionem & frigefactionem, tertio quod inter eas sit maxima distantia, ita quod sub eodem genere non possit maior inueniri, nec intelligi, nec imaginari. Vnde dulcedo, & amaritudo contentæ sub sapore sunt formæ propria, & perfectæ contrariæ: quoniam saporibus magis distantes, & differentes non possunt inueniri, nec intelligi, cuius signum est quod omnes alii saporibus dicuntur medii, & participant de utroque aliquo modo. Istæ sunt conditiones proprie, & perfectæ contrarietatis, ex quibus si una deest, non seruat contrarietas perfectæ, tertio aduerte quod philosophus intendit quantitati ut quantitas est: id est absolute, & simpliciter, sumptæ, nihil esse contrarium, quod dico: quoniam si consideretur comparatiue, uel ut stat sub ratione relativa, puta sub ratione magni & parui, & sub ratione multi, & pauci, uidetur, primo aspectu in quantitate esse contrarietatem. Nam magnum uidetur contrariari paruo, & multum paucis, & tamen in ueritate non potest ex his probari ueram & propriam contrarietatem esse in quantitate.

quoniam magis sunt in prædicamento relationis quam quantitatatis, nam res dicitur magna comparata alteri, & similiter parua, ut mons est magnus comparatus lapidi, & lapis est paruus comparatus monti, & centum homines sunt multi comparati decem, & decem sunt pauci, comparati centum. Intentio ergo philosophi est loqui de contrarietate perfecta, cōsiderando quantitatem in se & absolute, & non sub ratione comparatiua, & relatiua.

Posita hac declaratione, probatur hæc conclusio. Quantitati ut quantitas est, nulla quantitas proprie & perfecte contrariatur, & primo probat eam Aristoteles inductione dicēs. Manifestum est: quoniam nihil est contrarium ut bicubito tricubito uel superficiei uel alicui talium &c. Verum quia posset aliquis negare idem esse iudicium de omnibus aliis quātitatibus, ideo aliter probandum est, & arguitur, ratione sic. Quantitas autem est determinata numero sicut bicubitum tricubitum, & quatricubitum &c. aut non determinata, ut linea absolute sumpta & superficies: & corpus. Si est determinata, deficit sibi conditio secunda posita supra. s. quod oportet perfecte contraria paulatim & diuisibiliter acquiri, hoc autem repugnat quantitati determinatæ numero, consistit enim bicubitum in indiuisibili, sicut & binarius, similiter tricubitum sicut & ternarius. Si est indeterminata numero deficit sibi tertia cōditio, quæ ex maxima distātia. Neq; enim potest dari linea adeo lōga, quin possit intelligi longior, & superficies latior, & corpus rariius in infinitū. Nec est instātia de differentiis localibus, in uniuerso. s. de centro mundi & superficie orbis lune concauæ, quæ uidentur extrema maxime distantia secundum motum grauium & leuium. Hoc in quā nō obstat: quoniam & si sunt extrema maxime distantia apud physicum qui considerat motum grauium & leuium nō tamen apud mathematicum & logicum, qui abstrahunt à materia & motu. Vnde mathematicus & logicus potest intelligere lineam longiorem in infinitum quam sit linea du-

TRACTATUS. V. PARS. II.

Et ad centro mundi ad concavum orbis lune, ex consequenti extrema distantiora in infinitum quam sit centrum mundi concavum predictum, ergo nec quantitas determinata numero, nec indeterminata habet aliquid proprie & vere contrarium.

Sed dices. Si non est vera contrarietas in quantitate ergo in ea non est motus, quod est falsum, ut patet in quinto physicorum, Patet consequentia: quoniam Aristoteles in 5. physicorum non alia ratione negat motum in substantia, nisi quia in ea non est contrarietas ut docuimus in cap. precedenti, ergo &c.

Respondetur ad hoc quod inter aliqua duo sit motus, non oportet quod sint perfecte contraria secundum tres predicationes conditiones sed sufficit quod habeant duas, scilicet sint termini a quo & ad quem eiusdem generis, & sint diuisibiliter ac paulatim acquisibiles, non est autem necesse quod sint maxime distantes, nam a calido ut duo, ad calidum ut octo datur motus calefactionis, & tamen non maxime distant cum sint media inter calidum ut unum, & summa calidum & quoniam esse diuisibiliter acquisibile conuenit quantitati non determinate numero: ut patet de loco sursum & deorsum, quoniam sic paulatim ab uno receditur per motum localem, sic paulatim ad alterum acceditur, ideo datur in quantitate motus, qui est motus augmenti & decrementi. Localis autem motus est in predicamento ubi: ut tibi declarabitur in quinto physicorum, & tangemus de hoc post predicamentis. Et quia haec conditio deficit in substantia, quoniam eam producat per generationem producitur diuisibiliter hac de causa non est motus in substantia. Et ideo non est simile de quantitate & substantia. Haec de prima proprietate dicta sunt.

Secunda est, quod quantitas non suscipit magis & minus, antequam probetur aduerte duo, primo quod haec non est proprietas in quarto modo, quoniam conuenit alteri. scilicet substantiae ut docuimus in cap. precedenti, ergo non est proprietas nisi secunda

do modo, quia conuenit omni sed non soli. Est ergo communitas respectu quarti modi, & proprietas respectu secundi modi. Aduerte secundo, qd aliud est suscipere magis & minus, & suscipere maius & minus. Nam primum est tendere de esse imperfecto ad esse perfectius & perfectius per motum acquisitionum formæ recipiende in subiecto, secundum est extendi uel contrahi in maiore aut minore dimensionem. Primum dicitur augmentum secundum maiorem & maiorem perfectionem, secundum autem dicitur augmentum secundum maiorem, & maiorem extensionem philosophus intendit quantitatem non suscipere magis & secundum primum per sensum, & non intendit negare secundum aliter negaret augmentum & decrementum in quantitate. Non enim est aliud augeri quantitatiue quam extendi secundum dimensionem. Minus autem est contrahi secundum dimensionem. Verum est ergo dicere. Quantitatem non intendi sed extendi, non remitti contrahi.

Hanc proprietatem non probat Aristoteles nisi inductione dicens, non uidetur quantitas magis & minus suscipere, neque enim aliud alio magis cubitum neque bicubitum, neq; in numero: ut ternarius & quinaris, nihil enim magis tria dicitur quam quinque, neq; tempus aliud alio magis & minus dicitur, quare quantitas non suscipit magis & minus. Verum quia philosophus non facit inductionem nisi in quantitate discretæ, & continua determinata numero. Diceret aliquis non esse idem iudicium de continua quantitate non determinata numero, & de numero, quoniam illa non stat in indiuisibili, hæc autem sic, ideo bene stat illa. posse intendi & remitti, hanc autem non, propter quod probatur inter eum de quantitate absolute sumpta tali ratione. Suscipere magis siue intendi causatur per deputationem unius contrarii ab altero contrario: ut docuimus in cap. precedenti suscipere autem minus causatur per admixtionem unius contrarii cum altero contrario. Nam calorem intendi est magis ac magis separari a frigidityte, remitti autem est magis ac magis misceri frigidityti, sed quantitati ut

TRACTATUS. V. PARS. II.

quantitas est nihil est contrarium, ergo quantitas ut quantitas est, non suscipit magis & minus. Sic pro nunc dictum sit, si autem aliter uidebitur, dicemus in philosophia. Hæc de secunda proprietate quantitatis dicta sint.

Tertia proprietate est hæc. Maxime proprium quantitatis est secundum eam æquale uel inæquale dici.

Pro ueritate huius proprietatis aduerte duo deinde probabitur, primo aduerte ad hoc quod hæc proprietate sit in quarto modo ita quod omni & soli quantitati conueniat & semper oportet intelligere de quantitate finita. Nam sicut inter quantitatem infinitam & finitam nulla datur proportio, sic nec æqualitas aut inæqualitas, sumendo quantitatem infinitam secundum se totam. Quod dico quia non inconuenit ex quantitate infinita sumere partem finitam, puta decem cubitorum, & comparare eam quantitati alteri quæ sit quinque cubitorum, tunc constat quod essent inæquales.

Secundo aduerte quod intendit philosophus hanc esse proprietatem quantitatis dimensionis, quoniam de hac solum hic intendit: ut excludamus quantitatem perfectionalem, de qua locuti sumus in principio huius capituli, nam & secundum eam dicimur æquales uel inæquales, ut sortes & Plato sunt æquales in scientia uel authoritate. Senex & iuuenis sunt inæquales in uiribus. Immo omne ens actu comparatum alteri potest dici æquale uel inæquale, quoniam comparatum illi aut est in eodem gradu bonitatis & perfectionis, & sic est æquale, aut in maiori uel minori, & sic est inæquale.

Hæc proprietate sic declaratur, probatur ex diffinitione æqualitatis & sui oppositi, & ex diffinitione æqualium & inæqualium. Nam æqualitas est rerum differentium eadem quantitas. Inæqualitas autem est rerum differentium diuersa quantitas. Æqualia uero dicuntur quæ adinuicem comparata nec excedunt nec exceduntur. Inæqualia uero sunt, quorum unum excedit aliud. Tunc sic, omnis excessus sumitur ex mensura & mensura ex quantitate, & solū per ipsam, cum ipsa sola sit mensura

DE PRÆDICAMENTIS. 130

Substantiæ, ergo omni & soli quantitati cõuenit ut per eã dicatur aliquid æquale uel inæquale. Hæc de prædicamẽto quãtita-
tatis sint dicta secũdũ logicos reales, & ad intẽtionẽ Arist.

Quãtum uero spectet ad nominales breuibus se expẽdit, diffiniunt prædicamentum quantitatũs, deinde assignant genus generalissimum & genera subalterna usq; ad specialissima & indiuidua.

Diffinientes autem dicunt quod prædicamentum quãtita-
tis est coordinatio plurium terminorum: scilicet uniuersalium & uniuocorum significantium quantitatẽ secundum sub-
& supra. Termini autem significantes quantitatẽ sunt illi per quos respondetur ad interrogatiõnem factam per quã-
tum aut quot, ut quantus est sortes, respondetur, bicubitalis; quot sunt homines in templo, respondetur, decem. Bicubitalẽ & decem important quantitatẽ. Verum quia ut sæpe diximus apud reales, nec prædicabile nec prædicamentum, dicunt solos terminos, sed naturam: ut stat sub illis terminis, ideõ tu sequere uiam realium ut conformiorem Aristoteli, & uic Thomistica.

Quantum ad ordinationem prædicamenti, aduertẽ quod assignant eam sicut Aristoteles, & logici reales, excepto qd non nominant orationem inter species quantitatũs discrete, sed assignant solum numerum. Et ne uideantur contradicere aut deuiare ab Aristote. qui numerat orationem in quantitate discreta: dicunt quod Aristo. non loquitur secundum mentem propriam, sed iuxta sententiã Archita Tarentini Sit igitur ipsius prædicamenti scdm disponunt. Quãtitas di-
mensua est genus generalissimum. Sub quantitate sunt duo genera subalterna, & neutrum est superius ad alterum nec prædicatur de altero. s. Quãtitas continua, & quãtitas discreta. Sub continua sunt quib;que species. s. linea superficies corpus locus tempus. Horum indiuidua sunt hæc linea, hæc superficies, hoc corpus, hic locus, hoc tempus. Sub discreta est numerus. Sub numero sunt species in infinitum ut binarius,

TRACTATUS. V. PARS. II.

ternarius &c. Sub qualibet numeri specie, sunt sua indiuidua: ut hic binarius, hic ternarius.

Hæc de prædicamento quantitatis dicta sint, ad mentem nominalium, & realium.

Caput quartum de prædicamento ad aliquid: id est relationis.

IN quarto cap. agendum est de prædicamento ad aliquid de quo tria uidentur, primo quid sit, secundo quæ sint genera siue species suæ, tertio quæ sint proprietates siue communitates suæ.

Quantum ad primum aduerte antequam deueniamus ad definitionem ipsius quod ad aliquid siue relatiuum est duplex scilicet secundum esse & secundum dici. Relatiuum secundum esse est illud quod principaliter & essentialiter dicit respectum ad aliud: ut duplum & dimidium pater & filius. Relatiuum secundum dici est illud quod principaliter & essentialiter dicit absolutum, puta de genere qualitatis ut scientia & sensus & opinio, aut de genere substantie, puta manus caput pes, nam licet scientia & sensus & opinio importent principaliter qualitatem & perfectionem siue in prima siue in secunda specie qualitatis ut declarabitur in capit. sequenti. tamen secundario & connotatiue important respectum ad alterum. Scientia enim est scibilis scientia, & sensus est rei sensibilis sensus, & caput licet principaliter importet partem substantie, tamen connotant respectum ad alterum, est enim caput capituli caput, & manus manuati manus. His prænotatis aduerte quod apud Aristotelem & logicos reales, datur de ad aliquid duplex diffinitio, prima competit relatiuis secundum esse & secundum dici, secunda autem relatiuis secundum esse tantum, & est correctiua primæ, nam prima datur secundum sententiam uerborum, secundam autem Aristoteles secundum mentem propriam.

Prima igitur diffinitio est hæc. Ad aliquid dicuntur quæcumque hoc ipsum quod sunt, alioquin esse dicuntur, uel quocumque modo.

quomodolibet aliter ad aliud, ut pater, filii pater. Docuimus, ser-
ui dominus.

Primo dicit dicuntur, & non dicit sunt, ut innuat quod
hic nō tractat de relatiuis principaliter ut sunt entia realia.
Id enim spectat ad metaphysicum. Vnde in lib. 5. Metaphy. ex
proposito pertractat Arist. de modis relatiuorum. Pertractat
autem hic de eis intentionaliter secundum q̄ referuntur ad
dici & prædicari. Nonnulli arbitrantur quod Arist. utatur
hoc termino dicuntur, ut innuat q̄ hæc diffinitio nō est ex sua
sententia, sed ex sententia platonis, & ideo dabit secundam dif-
finitionem ut uidebis, quæ erit ad mentem suam.

Secundo dicit. Quæcūq; hoc ipsum quod sunt aliorum esse
dicuntur. i. Dicuntur esse omnia illa, quæ secundum illud quod
important uel significant, referuntur ad aliud, ut ad terminū
& dicit aliorum. i. in genitiuo casu, ut duplum refertur ad
dimidium & econuerso, in genitiuo. Dicitur enim duplum di-
midii duplum, & dimidium dupli dimidium & pater, filii pa-
ter, & filius patris filius.

Tertio dicit, uel quomodolibet aliter ad aliud. Hoc exponi-
tur dupliciter, primo sic uel quomodolibet aliter id est uel po-
sito q̄ nō significant solum respectum ad aliud, dummodo cō-
notent respectum, dicuntur ad aliquid, & sic per hanc particu-
lam denotat relatiua secundum dici, per primam autem deno-
tat relatiua secundum esse, secundo sic, uel quomodolibet alie-
ter, id est uel referuntur ad aliud ut ad terminum non solum
in genitiuo sed quomodolibet aliter, puta siue in datiuo siue
in accusatiuo. Nam quædam relatiua dicuntur ad suum cor-
relatiuum in genitiuo, ut dominus, serui dominus, quædam
in datiuo, ut similis simili simili, uicinus uicino uicinus, quæ-
dam in ablatiuo, ut maius minus minus, quædam in accusa-
tiuo, ut mons magnus ad motem paruum. Sensus ergo diffini-
tionis est iste. Relatiua dicuntur quæcūq; essentialiter im-
portant respectum uel constant respectum ad aliud, ita q̄ se
referunt in genitiuo uel datiuo uel accusatiuo uel ablatiuo.

TRACTATUS. V. PARS. II.

Hæc est prima diffinitio.

Secunda talis est. Ad aliquid, sunt quibus hoc ipsum esse quod sunt est ad aliud quodammodo se habere. Hæc diffinitio datur ab Aristotele ut correctiva præcedentis, ea namque ut diximus communis est relatiuis simpliciter dictis, quæ sunt relatiua secundum esse quæ proprie reponuntur in predicamento ad aliquid, & relatiuis secundum quid, quæ sunt relatiua secundum dici, & quo ad principale significatum sunt alio predicamento, quam in alio ad aliquid, ut scientia sensus opinio in predicamento qualitatis. Caput autem & manus & pes in predicamento substantie reductiue. Dicit igitur Aristoteles, quod ad aliquid proprie & simpliciter sunt non quæ cuiusque, quomodolibet ad aliud sunt, ut dicit prima diffinitio, sed quibus hoc ipsum quod sunt est ad aliud se habere, quodammodo. i. speciali modo & non quocumque modo. Hic autem modus specialis est, ut non secundo sed principaliter & essentialiter dicant respectum, ut in hoc distinguantur relatiua secundum dici à relatiuis secundum esse. Constat igitur quis sit sensus utriusque diffinitionis.

Quantum ad secundum aduerte quod sub ad aliquid, ut est genus generalissimum assignantur tria genera subalterna, quæ dicuntur relatio æquiparantie, relatio superpositionis, relatio suppositionis, & sic describuntur.

Relatio æquiparantie est illa quæ in utroque extremo de notat æqualitatem, ita quod neutrum ut sic excedit alterum nec exceditur, species huius generis sunt uicinitas, similitudo amicitia, æqualitas, & ad denotandum huiusmodi æqualitatem solent relatiua æquiparantie nominari eodem nomine cum suis correlatiuis quia fundantur super eandem formam simul cum suis correlatiuis, ut duo d'bi, dicuntur similes, duo eiusdem quantitatis dicuntur æquales, duo in mutua dilectione dicuntur amici.

Relatio superpositionis est illa quæ in suo relatiuo denotat maioritatem super correlatiuum, ut paternitas, in patre super

super filium, Dominium in domino super seruum. Vnde relationis superpositionis dicunt respectum excedētis ad excessum, id est maioris ad minus. Superponitur enim maius minori: ut pater filio, dominus seruo, magister discipulo.

Relatio suppositionis est illa quæ in suo relatiuo denotat minoritatem erga suum correlatiuum, ut filiatio in filio erga patrem, & seruitus in seruo erga dominum. Vnde relationis suppositionis sunt illa quorum significata indigniora sunt significatis correlatiuorum, ut seruus, filius, discipulus, est enim filius natura inferior patre, & seruus domino, & cætera.

Species relationis æquiparantia dictæ sunt, species autem relationis superpositionis sunt duplum ad dimidium, triplum ad duplum, & sic ascendendo in numeris, dominus ad seruum, pater ad filium &c. Species autem suppositionis sumuntur e conuerso, ut dimidium ad duplum, duplum ad triplum, seruus ad dominum. Et aduerte quod hic non sumuntur superpositio & suppositio secundum sub & supra in linea prædicamentali, aliter unum prædicaretur de altero, puta quod seruus est dominus, quod est impossibile. Sed sumuntur secundum sub & supra in maioriæ & minoriæ, ideo unum nõ prædicatur de altero sed opponitur alteri oppositione relationis, de qua dicemus infra. Constat igitur tibi quæ sint genera subalterna & species in ad aliquid. De modis autem relatiuorum nõ est presentis negotii pertractare, sed spectat ad librum quintum Metaphysicæ.

Quantum ad tertium agenda est de communitatibus & proprietatibus relatiuorum. Et hic duo agenda sunt, primo declarande sunt communitates & proprietates eorum quæ sunt quatuor, secundo assignanda sunt duo corollaria & declaranda.

Prima quæ est communitas, est hæc. Contrarietas est in relatione nam uirtus contrariatur uicio, & scientia ignorantiæ. Sed hæc sunt in relatione, refertur enim uirtus ad

TRACTATUS. V. PARS. II.

opus uirtuosum & uitium ad opus uitiosum, & scientia ad
 scibile, & ignorantia ad ignoratum, ergo constat q̄ contrariet
 as est in relatione. Aduerte quod dicitur communitas, quoniã
 non conuenit soli relationi, conuenit enim qualitati ut dice
 mus in capi. sequenti. Item non conuenit omni relationi quo
 niam neque duplo neque triplo est aliquid cōtrarium. Est ergo
 communitas.

Sed aduerte q̄ hæc communitas indiget multa declaratio
 ne. Primo magis seruetur in relatiuis secūdam dici quam se
 cūdam esse. Cuius signum est, q̄ Aristote. exemplificat de rela
 tiuis secundum dici, qualia sunt, uirtus & uitium, scientia &
 ignorantia, secundo hæc cōmunitas est uera non ratione ipso
 rum respectum, sed ratione fundamentorum. Nam quia uir
 tus & uitium sunt qualitates oppositæ, super quas fundan
 tur duo respectus, unus super uirtutem ad actum uirtuosum
 alter super uitium ad actum uitiosum, ideo dicitur q̄ in rela
 tione est contrarietas, tertio aduerte q̄ duo relatiua opponun
 tur relatiuæ & contrariæ. Relatiuæ quidem ut comparantur
 ad sua correlatiua. Contrariæ autem ratione fundamentorū,
 quæ sunt qualitates contrariæ, quarto aduerte circa exemplū
 datum de scientia & ignorantia, q̄ ignorantia non contraria
 tur scientiæ nisi sit ignorantia erronea, ut præseruem ignorā
 tiam simplicis negationis, qualis est in idiota. Hæc enim non
 cōtrariæ sed priuatiue opponitur scientiæ, ut declarabitur tibi
 in post predicamentis. Hæc de prima cōmunitate dicta sunt.

Secunda quæ est communitas talis est. Relatiua suscipiunt
 magis & minus, ut aliqua duplo, sicutur magis similia, quam
 alia duo. Verbi gratia duo calida, intensa, sunt magis similia
 quam intensum calidum & remissum calidum. Præterea li
 nea cubitalis & bicubitalis sunt minus inæquales quam cu
 bitalis & decem cubitorum. Hæc autem est cōmunitas quia
 nō soli relationi conuenit. Nam, conuenit qualitati. Itē nō con
 uenit omni, nō enim conuenit relatiuis deuominatis à nume
 ro, ut duplo, triplo & quatruplo. Quæ sunt enim in indiui
 sibili

sibili sicut & numeri. Sed aduerte quod hæc cōmunitas non verificatur de relatiuis nisi propter fundamenta. Nam si fundamenta non suscipiunt magis & minus, nec etiam relatiua. Vnde quia qualitates fundantes similitudinem & dissimilitudinem suscipiunt magis & minus puta quia in uno extremo est perfectior albedo, in alio autem parum imperfectior, dicentur dissimilia. Si autem in alio sit ad huc imperfectior dicentur magis dissimilia, ex quibus patet, quod contrarietas, & intensio & remissio non conueniunt per se, sed per aliud relatiuis. Soli autem qualitati conueniunt primo & per se, ut tibi declarabitur in cap. sequenti.

Sed dices. Aristoteles uult quod inæquale sicut dissimile suscipiat, magis & minus, sed inæquale fundatur in quãtitate de qua diximus in cap. precedenti, quod non suscipit magis, ergo inæquale nec per se, nec ratione fundamenti suscipit magis & minus.

Respondetur quod suscipit magis & minus ratione fundamenti. Nam licet quãtitas ut quantitas denominatur a numero non suscipiat magis & minus, tamen non inconuenit quantitati non denominate à numero suscipere magis & minus ut declarabimus in quarto physicorum in cap. de uacuo in quæstionibus nostris. Vel dicendum quod quantitas suscipit magis & minus extensue, sicut qualitas intensue. & hoc sufficit saluandum quod relatiua suscipiunt magis & minus. Hæc de secunda cōmunitate dicta sunt.

Tertia que est proprietatis, alia est. Relatiua dicuntur ad conuertentiam, ut pater, filius, mater, & filius, patris filius. Pro cuius notitia declarandum est quid sit conuertentia, & quid dici ad conuertentiam. Tu igitur aduerte quod, differentia, est inter conuertentiam & conuertibilitatem, & econversionem. Nam conuertentia est mutua dependentia duorum correlatiuorum in aliquo casu prout in genitiuo uel datiuo uel ablatiuo, & dici ad conuertentiam est aliqua referri inter se secū dum mutua dependentiam est aliquo casu, puta pater dicitur

TRACTATUS. V. PARS. II.

*itur ad filium per conuertentiam, quia pater est filii pater, & e conuerso filius est patris filius. In datiuo autem dicuntur relativa equiperantiae ad conuertentiam, ut *equale est equale* *equale simile est simili simile*. Amicus est amico amicus & cetera. Et in hoc sensu conuertentia est proprietas uera relationum quia non conuenit alicui absoluto ut absolutum est. Conuertibilitas autem est equalis duorum terminorum conuertibilium uerificatio. Sunt autem termini conuertibiles, qui mutuo de se inuicem & aeque ample uerificantur, huiusmodi sunt subiectum & propria passio, ut homo & risibile. Diffinitio & diffinitum. Species & differentia specifica, ut homo & rationale. Nam de quocumque praedicatur unum praedicatur alterum, & de se mutuo praedicantur. Et ab uno ad alterum, & e conuerso in subsistendo ualeat consequentia, nam bene sequitur, homo est ergo risibile est ergo rationale est, ergo animal rationale est. Et haec non est proprietas relationum, sed potius terminorum incomplexorum conuertibilium. Conuersio autem est transmutatio praedicati in subiectum & e conuerso & est propositionum & non terminorum, ut supra docuimus agentes de conuersionibus propositionum categoricarum. Constat igitur tibi quid sit relativa dici ad conuertentiam.*

Quarta est proprietas quae talis est. Relatiua sunt simul natura ita quod posito uno ponitur reliquum & remoto uno remouetur reliquum. Neq. n. est intelligibile quod ponatur pater & non ponatur filius, & per non dicerentur ad conuertentiam neq. est imaginabile quod ponatur duplum & non ponatur dimidium, respectu cuius dicitur dimidium.

Sed aduerte quod haec proprietas requirit duas condiciones, primo quod sumantur relatiua, & non quantum ad eorum fundamenta, nam quantum ad eorum fundamenta, non inconuenit unum esse prius, alterum posterius ut pater & filius ratione qua sunt homo. Generatione autem generantis & geniti sunt simul natura quod generans est alicuius

ius geniti generans, & genitum est ab aliquo generante genitum, secundo oportet quod intelligatur simul natura actu vel potentia. Quod dico propter relatiua secundum dici, qualia sunt scientia & scibile, sensus & sensibile. Virtus & opus uirtuosum. Nam non est necesse quod si est sensibile in actu sit sensus in actu, stat enim lapidem esse in fundo maris, & tamen a nullo sentiri, & ideo sic intelligendum est. Si utrumque relatiuum in esse relatiuo est actu, sunt simul natura actu. Si autem utrumque in esse relatiuo est in potentia, sunt simul natura in potentia. Hæc de quarta proprietate dicta sunt.

Positis proprietatibus & communitatibus relatiuorum assignanda sunt duo corrolaria ad mentem Aristotelis & logicantium realium.

Primum est. Relatiua posita se ponunt, & perempto uno perimitur reliquum, & sic intelligitur. Si ponitur unum ponitur reliquum, & corrupto uno, corrumpitur reliquum, & hoc corollarium, pendet a quarta proprietate. Nam bene sequitur, relatiua sunt simul natura, ergo simul incipiunt & desinunt, ea enim sunt simul natura, quorum est unus ortus & occasus, ergo posita se ponunt, & perempto uno perimitur reliquum.

Sed aduerte quod duæ conditiones requirantur. Primo quod considerentur in esse relatiuo, & non quo ad fundamenta. s. inquantum res absolute sunt. Nam licet non ponatur filius ut filius nisi ponatur pater, ut pater neq. desinat esse filius, ut filius nisi desinat pater, ut pater, tamen filius ut homo potest poni corrupto patre, ut homo est & conuerso. Vnde solet dici quod hoc corporum uerificatur de relatiuis formaliter acceptis, & non materialiter siue fundamentaliter consideratis. Secundo quod sumatur correlatiuum totaliter, & non solum partialiter. Quod dico quoniam corporum patris est filius. Vnde posito quod unus pater haberet decem filios, & uariarentur aliqui, pater hoc non desinit esse pater nisi partialiter

TRACTATUS. V. PARS. II.

ualiter. s. respectu filiorum defunctorum. Ad hoc autem quod omnino desinat esse pater, oportet quod omnes filii deficiant quoniam omnes simul sumpti sunt totale corporis patris. Sed id ad plenum tibi manifestabitur in quinto metaphysica sequendo uiam thomisticam.

Secundum est. si quis diffinit, id est determinat, & resolutum reuenerit unum relatiuorum, non sciet, & reliquum.

Ut si quis determinate nouit quid sit duplum, non sciet determinat cuius sit duplum, quia dimidii, & ratio huius est, quatenus diffinitur per reliquum & e conuerso, ita quod in diffinitione dupli ponitur dimidium & e conuerso, & in diffinitione domini ponitur seruus & e conuerso. Unde in eodem instanti fertur intellectus relatiuum, & suum correlatiuum. Cum igitur diffinitio faciat determinate scire diffinitum, & relatiua mutuo diffiniuntur, ergo mutuo cognoscuntur.

Sed dices. Si mutuo diffiniuntur, ergo est circulus in diffinitionibus qui reprobatur in primo posteriorum.

Respondetur, prohibetur circulus in absolutis, quia non sunt de mutuo intellectu licet enim animal sit intellectu hominis, non tamen e conuerso. Quoniam autem relatiua, sunt de mutuo intellectu, ideo non inconuenit circulus in eorum diffinitionibus.

Hec de predicamento relationis dicta sunt ad mentem philosophi & logici realis.

Nominales uero de hoc predicamento cito se expediunt, Nam diffiniunt illud eodem modo sicut & reliqua predicamenta & assignant genus generalissimum, & genera subalterna, & species specialissimas.

Diffiniunt autem sic. Predicamentum ad aliquid est ordinatio plurium terminorum scilicet uniuersorum & de pluribus predicabilium secundum suum & supra, & significantium relationem. Termini autem significantes relationem, sunt illi per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam de aliquo ad quid est. Nam sicut in predicamento substantie

stantie interrogatio fit per quid, & in prædicamento quãtita-
tatis per quãtum & in prædicamẽto qualitatis per quale, sic
in prædicamẽto relatiõis, sic interrogatio per ad quid. Vt quã-
do queritur ad quid refertur uel dicitur pater, respõdetur ad
filium, & dominus ad seruum &c.

Hanc autem huius prædicamenti seriem sic disponunt ge-
nus generalissimum est relatio supple realis, ut excludamus
relationem rationis, quæ cum sit eius rationis in nullo est præ-
dicamento, ut identitas qua sortes est idem sibi ipsi. Sed de hoc
agendum est in libro quinto Metaphysicæ, est autem realis
& prædicamentalis relatio, quæ tres condiciones habet, primo
quod extrema sint entia realia, cuius defectu relatio prædi-
cati ad subiectũ speciei ad genus, nõ est realis secũdo quod ex-
trema sint entia realia realiter distincta ab inuicem, cuius de-
fectu relatio idẽtitatis, quæ est eiusdem ad seipsum, nõ est rea-
lis. Tertio quod extrema sint eiusdem ordinis. i. q. mutua be-
beant dependẽtiam ab inuicẽ, cuius defectu relatio inter Deũ
& creaturam ex parte Dei non est realis, quia Deus est peni-
tus independẽs. Relatio igitur realis est genus generalissimũ.
Sub relatione sunt tria genera subalterna. s. Relatio æquiper-
rantia. Relatio superpositionis. Relatio suppositionis. Sub re-
latiõẽ æquiperantia sunt iste species. Vicinitas, amicitia, æqua-
litas similitudo, quarum indiuidua sunt, hæc uicinitas, hæc
amicitia, hæc equalitas, hæc similitudo. Sub relatione supers-
positionis sunt iste species. s. Paternitas, Dominium, Magiste-
rium, Maioritas, & sua indiuidua sunt hæc. Hæc paternitas,
hoc dominium, hoc magisterium, hæc maioritas. Sub relatio-
ne suppositiõis sunt iste species. s. filiatio, seruitus, disciplina-
tus, minoritas, & indiuidua sunt hæc. Hæc filiatio, hæc serui-
tus, hæc minoritas, hic disciplinatus & hic terminatur intẽ-
tio nõstra, super prædicamentum ad aliquid.

Caput quintum de prædicamento qualitatis.

IN quinto cap. agendum est de prædicamento qualitatis ad
mentem Aristotelis. Logici realis, de quo quatuor uiden-
da

TRACTATUS. V. PARS. II.

sunt. Primo de qualitate quid sit. Secundo quæ & quot sînt species qualitatis. Tertio agendum est de concreto qualitatis, quod dicitur quale. Quarto agendum est de communitatibus & proprietatibus qualitatis.

Quantum ad primum aduerte quod apud Aristotelem qualitas est secundum quam quales dicimur; ut secundum iustitiam iusti. Quæ quidem diffinitio datur ab effectu & à posteriore, qualitas enim est causa formalis, qua efficiuntur quales, & si accipiatur ut sonat, & non aliter exponatur, non conuenit soli qualitati prædicamentali. Nam & per differentiã essentialem dicimur quales, ut qualis est homo, respondetur, rationalis. Vnde & porphyrius dicit in prædicabilibus quod homo differt ab equo rationali qualitate, & per actionem dicimur quales, sîmiliter per passionem. Vt qualis est sortes respondetur, est scribens, uel calefactus &c. Vt ergo sit propria diffinitio qualitatis prædicamentalis, sic intelligenda est. Qualitas est forma accidentalis secundum quam primo & per se dicimur. i. denominamur quales.

Per ly forma accidentalis excluditur differentia essentialis, quæ secundum rem non est qualitas, sed tantum secundum modum prædicandi ideo non est in prædicamento qualitatis sed substantiæ.

Per ly primo & per se excluditur actio & passio, quoniã per eas nõ dicimur quales, nisi quia sunt diæ ad qualitates, ut calefactio ad calorem, & frige factio ad frigiditatem. Vnde secundario & non primo & per se, per eas dicimur quales.

Per ly dicimur, non est intentio Aristotelis, intelligere nos solos homines, quasi quod tantum homo recipiens qualitatem denominatur qualis, sed est motus sic loquendi. Vnde ut extendatur diffinitio uniuersaliter, potest sic formari. Qualitas est forma accidentalis secundum quam omne receptiuum qualitatis primo & per se dicitur quale. Et sic declarata & formata conuenit omni & soli qualitate.

Quantum ad secundum aduerte, apud Aristotem, quatuor sunt

sunt species qualitatis quæ quidem nõ sunt specialissimæ, sed subalterne quoniam quælibet earum est habens sub se species ut tibi manifestabitur.

Prima est habitus & dispositio, pro cuius resolutione quas tres agenda sunt. Primo quomodo comparatur dispositio ad habitum. Secundo quid sit habitus & dispositio, ut sunt duo genera qualitatis cõdistincta. Tertio in quo differunt & in quo cõueniunt. Quarto quæ qualitates in hac prima specie reponuntur.

Quantum ad primum aduerte, quod dispositio dupliciter considerari potest primo generaliter pro omni qualitate qua disponitur subiectum ad operandum operationes sibi debitas; siue sint perfectæ sine imperfectæ. Secundo particulariter pro omni qualitate qua imperfecte disponitur subiectum ad operandum operationes sibi debitas licet imperfectas. In primo sensu dispositio est genus ad dispositionem particulariter dictam, & ad habitum & in hoc sensu tam habitus quàm dispositio particulariter dicta sunt dispositio. Vnde in hoc sensu intelligendum est illud quod dicit Aristot. Quod omnis habitus est dispositio, quoniã omnis habitus disponit subiectum ad operandum. In secundo sensu dispositio est species qualitatis distincta contra habitum, sicut distinguitur imperfectum contra perfectum, & nõ prædicatur de habitu affirm. sed nega. Et in hoc sensu intelligitur illud quod dicit Aristot. dispositiones nõ necesse est habitus eẽ. Nam qui dispositi sunt, non omnino retinent habitum. Constat ergo quomodo dispositio est genus ad habitum & dispositionem, & quomodo est species distincta contra habitum.

Quantum ad secundum aduerte, quod habitus est qualitas radicata in subiecto de diffusiua immobilis, qua perfecte & permanenter disponitur subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes, tam in bonum quam in malum. Vnde omnis scientia perfecte acquisita, & habitus. Omnis ars, omnis uirtus, omne uitium, cuius radicata hæc fuerint in anima, sunt habitus, quia non facili transmutantur nec remouentur.

TRACTATUS. V. PARS. II.

tur a subiecto. Dispositio vero condistincta contra habitum quam Aristoteles appellat affectionem est qualitas de facili mobilis & cito permutabilis a subiecto, non disponens ipsum ad operandum nisi leuiter & imperfecte. Et exemplificat Aristoteles de calore & frigiditate de sanitate & egritudine, & alijs huiusmodi. Nam inquit Aristoteles cito afficitur homo circa eas, & cito permutatur, ut ex calido sit frigidus & e converso, ex sano eger & e converso nisi forte in his, que per temporis longitudinem in naturam cuiusque transferuntur, ut egritudo longitudine temporis effecta insanabilis, ut ptisis, podagra hydropisis paralisis. Tunc enim non dispositiones siue affectiones sed habitus quis uocabit. Constat igitur quid sit habitus, & dispositio, ut sunt species condistincte.

Quantum ad tertium aduerte quod habitus & dispositio conueniunt in forma significata. Nam eadem qualitas potest dici dispositio & habitus in quantum aetuat & qualificat subiectum disponens ipsum ad operandum. Sed differunt in modo disponendi. Nam si talis qualitas nondum sit perfecte acquisita nec formata in subiecto, dicatur dispositio, ut scientia & ars & uirtus, quando incipiunt de nouo acquiri, sicut contingit in discipulis. Disponitur. n. subiectum imperfecte per ipsam. Si autem perfecte acquisita fuerit, ut ars in artifice iam exercitata tunc dispositio transit in habitum, & sic constat quod habitus differt a dispositione in duobus, primo quia habitus est qualitas permanentior & diuturnior. Dispositio autem est de facili transiens, nisi in longitudine temporis & exercitio transeat in habitum. Secundo differunt, quia habitus potest dici dispositio, sed non e converso. Nam qui habet habitum dispositus & aptus est operari, secundum habitum remoto impedimento, & in hoc sensu dispositio est quid superius ad habitum genus ad speciem, ut docemus supra. Constat ergo quo modo conueniunt & differunt.

Quantum ad quartum aduerte, quod in hac prima specie qualitatis continentur omnes qualitates, & habilitates, & dispo-
nentes

uentes subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes. Tales sunt omnes qualitates & corporales, & spirituales disponentes subiectum ad operandum, quæ si firmatæ sunt dicuntur habitus, si non firmatæ dicuntur dispositiones. Corporales quidem sunt sanitas & suum oppositum, pulchritudo & suum oppositum, elegantia & suum oppositum, robur & suum oppositum. Nam formæ contrariæ sub eodem genere continentur, spirituales sunt habitus animæ tamen morales quàm intellectuales. Morales quidem sunt temperantia, fortitudo, iustitia, & prudentia, & aliis habitus, de quibus pertractauimus in tertio quarto quinto ethicorum, & uitia eis contraria. Intellectuales sunt, sapientia scientia, intellectus. i. notitia primorum principiorum artem liberalis quam mechanicam, & opinio, & uirtutes infusæ. Omnia hæc sunt in primâ specie qualitatis, utpote habilitatiæ subiectum ad operandum.

Secunda species scilicet subalterna, dicitur naturalis potentia uel impotentia, de qua tertia uidentur. Primo quid sint, secundo quomodo cõueniunt & differunt ab habitu & dispositione. Tertio, quæ qualitates in hac specie reponantur.

Quantum ad primum aduerte quod naturalis potentia est cõgenita & inseparabilis rei proprietas, quæ ex sui natura ut principio formali potens est operari operationes sibi conuenientes a natura, & potens est resistere contrariis & nociuis ut animal dicitur sanatiuum ex uirtute sua naturali, quæ potens est operari opera sua naturalia, & potest resistere malis accidentibus ne patiatur ab eis. Naturalis autem in potentia est cõgenita & inseparabilis rei proprietas, quæ ex sui natura & complexionem impotens est ad operandum operationes sibi debitas, nec resistere potest contrariis & nociuis accidentibus. Ut homo dicitur ægrotatiuus, quia naturalem impotentiam habet operandi opera sua naturalia, nec resistere potest contrariis sed de facili patitur ab eis. Et sicut dictum est de sanatiuo & ægrotatiuo intellige etiam de duro & molli. Durum enim dicitur per naturalem uigorem, quo potest resi-

TRACTATVS. V. PARS. II.

stere secanti uel percutienti uel persuranti. Molle uero dicitur per naturalem debilitatem, qua non potest resistere secanti uel percutienti & cetera, sed facile cedit eis, ita quod de facili secatur aut percutitur, aut prosternitur.

Quantum ad secundum aduerte quod habitus & dispositio, & naturalis potentia uel impotentia, conueniunt & differunt. Conueniunt quidem, quoniam sunt principia formalia subiecto in quo sunt operandi ut sibi conuenit. Differunt autem in duobus, primo quoniam habitus & dispositio sunt qualitates aduentitiae & non congenitae, sed acquiruntur: aut exercitio & consuetudine, sicut habitus corporales & morales similiter dispositiones, aut inuentione aut doctrina ut habitus & dispositiones intellectuales. Propterea non sunt inseparabiles à subiecto. Naturalis uero potentia & impotentia, non exercitio non inuentione non disciplina, sed ex forma rei, & ex cõplexione rei ut patet in naturalibus simplicibus & cõpositis: aut à simplici essentia rei, ut in immaterialibus substantiis emanant. Ideo sunt congenitae & inseparabiles à subiecto, & dicuntur naturales habitudines, secundo differunt quoniam dispositio prædicatur de habitu modo quo declaratum est supra, nunquam autem impotentia prædicatur de potentia ut patet.

Quantum ad tertium aduerte quod in hac specie reponuntur omnes aptitudines & inclinationes naturales, quibus unaqueque res mouetur ad operandum uel consequendum finem suum: ut caliditas in igne, granitas in lapide, lux in sole & omnes rerum propriae passionis, ut risibile rudibile disciplinabile & cetera, & omnes inclinationes ac dispositiones, quae insunt diuersis in diuis ex influxu causarum superiorum, quibus absque habitu acquisito, apti & inclinati sunt ad uaria humana opera & artificia, moralia & intellectualia, iuxta quas aliqui dicuntur ex naturali inclinatione iusti aliqui opposito modo, & uari naturaliter temperati fortes, magnifici ueraces aliqui opposito modo & omnes dispositiones

dispositiones corporales ingenite quibus redditur homo aptus ad diuersa exercitia corporalia laudabilia absque habitu acquisito: ut naturaliter cursores pugiles athleta, gratiosi lutores ex naturali entropelia.

In eadem specie qualitatis sunt omnes animæ uogetatiue potentiæ, omnes animæ sensitiue potentiæ exteriores & interiores, omnes animæ intellectiue potentiæ, tam appetitiue quam intellectiue. Omnes potentiæ motiue tam directiue, quam imperatiue & executiue. De quibus omnibus plenam notitiam habebis in secundo & tertio de anima in epitomatibus nostris naturalibus. Hæc de secunda specie qualitatis dicta sunt.

Tertia species dicitur passio & passibilis qualitas, de qua tertia uidenda sunt. Primo quid sit passio & passibilis qualitas, secundo quæ & quot qualitates in ea reponuntur, tertio soluetur dubium.

Quantum ad primum ut scias in quo sensu sumitur passio hic, & in quo sensu passibilis, aduerte quod passio tribus modis sumitur, primo in quantum respicit agens, à quo est actio, cuius effectus est ipsa passio: ut calefactio passiuæ se habet ad calefactionem actiuam, ut effectus eius, ut dicitur tibi infra, & in hoc sensu non est species qualitatis sed prædicamentum particulare ut manifestabimus infra, secundo sumitur pro motu appetitus sensitiui quo impellimur ad aliquid agendum, & quo alteratur corpus qualis est timor audacia, desiderium auaritia, & spes ira de quibus omnibus loquemur in tertio de anima, & sic passio est quia dicitur in prædicamento qualitatis, quoniam qualificat subiectum. Interrogamus enim de Socrate qualis est, & respondetur, quod est iratus, aut amarus, aut timorosus, aut tristis & cætera. Sed passio sic dicta est in secunda specie sicut est potentia animæ appetitiue, tertio sumitur pro qualitate sensibili: id est ab aliquo quingensensuum perceptibili cuius transitus nec deorsum trans subiectum quale simpliciter

TRACTATVS. V. PARS. II.

sed secūdu quid: ut tibi declarabitur, & sic de ea est hic sermo habēdus. Sic autē diffinienda est. Passio est qualitas cito transiens inferens passionē uel illata ab aliqua passione: ut pallor proueniens ex timore uel ira, & rubedo ex uerecūdia. Passibilis uero qualitas non dicitur passibilis quasi sit apta pati tanquam subiectum patiens aut passibile, sed dicitur passibilis, quia causat passionem in sensu, dum sentitur. Verum nisi aliud addatur, non distinguitur à qualitate, que dicitur passio. Nam ut diffiniuimus & ipsa infert passionem uel infertur à passione. Vt ergo distinguatur sic diffinienda est. Passibilis qualitas, est qualitas firmata in subiecto, difficulter uel nunquam separabilis à subiecto, inferens passionem sensui dum sentitur, uel illata ab aliqua passione simpliciter denominans subiectum suum quale.

Dicitur firmata in subiecto, ad differentiam qualitatis que dicitur passio, que quasi transeunter adberet subiecto: ut rubedo ex uerecūdia.

Dicitur difficulter uel nunquam separabilis, quoniam aliqua qualitas est cōgenita subiecto, ut albedo in niue, calor in igne, dulcedo in melle, amaritudo in absinthio, & iste dicuntur qualitates passibiles inseparabiles, aliqua autem de nouo aduenit subiecto, sed longitudine tēporis adeo firmatur quod uix amoueri potest, ut color croceus ex ictericia. Et palor ex phthisi, & amaritudo in lingua ex colera adusta.

Dicitur inferens passionem sensui dum sentitur, aduerte quod ut declaratur in libro de anima, sentire est pati, & sensatio est passio, prout sensibilis agit in sensum, & sensus recipit impressionem a sensibili, ideo passibilis qualitas que est apta ab aliquo sensu sentiri, fertur inferre passionem.

Dicitur simpliciter denominans subiectum quale, ut in hoc distinguatur à qualitate que est passio. Nam licet sit essentialiter qualitas, non tamen denominatiue simpliciter sed tantum aliquo modo. Vnde dicit Aristoteles, quod non dicitur mur rubei, facti rubei propter uerecūdiam, sed passio ruborem.

rem. Pro cuius notitia aduerte quod ad denominationem simpliciter dictam tria requiruntur, primo quod forma insit subiecto pro aliquo gradu intenso, & nõ simpliciter remisse, huius defectu tepidum non dicitur calidum simpliciter, quoniã in tepido non est calor nisi remisse, secundo quod forma infor met subiectum secundum totum uel pro maiori parte, huius defectu licet æthiops sit albus dentes tantum, tamen non dicitur simpliciter albus, sed simpliciter niger, quoniam per totum exceptis dentibus est niger, excipitur autem quando ex parte est aptum denominari totum, ut licet similitas sit tantum circa nasum, & gibbus circa dorsum, & crispitudo circa capillos, tamen homo denominatur simpliciter simus ex naso, crispus ex capillis gibbosus ex dorso, tertio quod pro aliqua notabili longitudine temporis forma insit subiecto huius defectu, nec erubescens dicuntur rubei, nec timentes pallidi, nec lauantes manus in aqua frigida, frigidi, sed ruborem pallorem & frigiditatem passi. Constat ergo quid sint, & in quo differant passio & passibilis qualitas. Et si bene aduerteris inuenies quod sic se habet in prima specie dispositio ad habitum sic in tertia specie, passio ad passibilem qualitatem.

Quantum ad secundum aduerte quod in tertia specie qualitatis continentur omnes qualitates quæ percipiuntur quinque sensibus exterioribus: ut color & omnes species colorum, & sonus & omnes species sonorum, & odor & omnes species odororum, & sapor & omnes species saporum, & omnes qualitates tangibiles primæ ut calidum frigidum humidum siccum, & secundæ: ut asperum & lenissimum & molle, graue & leue. Omnes enim immutant sensum, ex consequenti passionem inferunt sensui dum sentiuntur. Item secundum eas fit alteratio. Alteratio autem maxime fit in tertia specie qualitatis: ut tibi declarabitur in septimo libro philosophorum, ergo &c. Constat igitur tibi quæ qualitates in hac tertia specie continentur.

Quantum ad tertium aduerte quod dubium oritur circa prædicta. Nam Arist. in prima specie numerauit calorem & frigiditatem,

TRACTATUS. V. PARS. II

igiditatem, & in secunda specie numeravit durum & molle,
& in tertia specie, eadem numerata sunt, sed impossibile est
diuersorum generum & non subalternatim positorum esse
easdem species: ut docuimus in antep̄ntis. Constat autem q̄
tertium genus non subalternatur secundo, nec secundum sub
alternatur primo, ergo calor & frigiditas non possunt, cōtine
ri in prima & in tertia specie, nec durum & molle possunt cō
tineri sub secunda & tertia.

Respondetur calor & frigus dupliciter sumuntur, primo
in quātum sunt principia actionis, secundum in quātū per
cipiuntur sensu & passionem inferunt sensui, primo modo
continentur in prima specie, secundo modo in tertia, eandem
distinctionem intellige de duro & molli, primo modo sunt
in secunda specie, secundo modo in tertia. Nec obstat q̄ dicitur
tur. Diuersorum generum &c. Intelligitur enim q̄ eadē res
sub eadem ratione, nō potest esse species diuersorum generum,
sub diuersa autem nihil prohibet, sicut etiam sciētia in quā
tum perficit subiectum est in predicamento qualitatis, in quā
tam habet respectū ad scibile est in predicamento ad aliquid.
Hec de tertia specie qualitatis dicta sint.

Quarta species dicitur forma & circa aliquid constans fi
gura, & tria uidentur in hac sp̄, tertio remouebitur dubiū.

Quantum ad primū ut scias in quo sensu forma constituit
quantam speciem qualitatis & quid sint forma & figura, &
quomodo differant & cōueniunt, aduerte q̄ forma apud phi
losophum tripliciter sumitur, ut tibi declarabitur in primo
physicorum & in quinto, & in primo de generatione, primo
sumitur pro forma substantiæ, qua cōpositum naturale con
stituitur in esse actuali ut pars animæ informantem, homo est
homo, leo est leo, & hæc nō est in predicamento qualitatis, quo
niam non est accidens, sed est in predicamento substantiæ nō
quidem primo & per se sed realit̄, ut pars essentialis sub
stantiæ compositæ, sicut docuimus in predicamento substan
tie.

tie, & de hac non est hic sermo nec intentio Aristoteli. secundo
 sumitur pro omni re quæ uere est accidens, quæ dat esse subiecto,
 postquàm constitutum est inesse substantiali per formam
 substantialem, ita quæ est posterior natura uel tempore, quæ forma
 substantialis, natura quidè, ut accidentia propria tempore
 autè, ut accidentia aduentitia, & in hoc sensu forma accidens
 talis sumpta uniuersaliter, reperitur in prædicamentis omnibus
 nouè accidentium, præcipue autè in quæritate & qualitate, &
 in omni specie qualitatis nã habitus & dispositio, potestas &
 impotestia, passio & passibilis qualitas, dat esse accidentale sub
 iecto in quo sunt, tertio sumitur particulariter & specifico
 pro re accidentali, quæ procedit ex quæritate, sic uel, sic termi
 nata lineis aut superficiebus prout conuenit rei nature, &
 in hoc tertio sensu est quarta species quantitatis & sic diffi
 nienda est ad mentem Aristotelis, forma est terminatio siue
 clausura linearum & superficialium in corpore naturali cõ
 posito siue animato siue inanimato, prout forma substantia
 lis requirit. Ideo uidemus aliã formam lineamentarem in ho
 mine, in æquo, in leone, & in humana specie tãta diuersitatè
 formarum in diuersis indiuiduis. Figura autem est ordinatio,
 siue terminatio aut clausura linearum & superficialium. Nõ
 ut respicit formam substantialem, cui proportionatur, sed ut, re
 spicit quantitatem debitam corpori, cuius est figura. Conue
 niunt autem forma & figura in hoc, quæ eadem qualitas nume
 ro & secundum essentiam dicitur forma & figura. Sed ad in
 uicem comparata differunt in duobus. Primo quia forma rea
 respicit formam substantialem, quæ tale linearum & superfi
 cialium lineationem & proportionem requirit, figura autem
 respicit debitam quantitatem corporis, secundo dicuntur, quia
 forma proprie dicitur in rebus naturalibus tã animatis quã
 inanimatis figura uero in rebus artificialibus.

Quantum ad secundum aduerte quæ in hac specie continen
 tur omnes figure de quibus pertractat mathematicus, ut
 Sphæra, triangulus, quadratum, pentagonum, &

TRACTATUS. V. PARS. II.

sic in infinitū. Et curvitas & reſtitudo quæ sunt circa lineam,
& concavum & convexum & planum quæ sunt circa superficiem. Et sphericum & pyramidale quæ sunt circa corpus.
Nam per hæc omnia dicimur quales ergo &c.

Quantum ad tertium adverte quòd dubium est de raro & denso, de aspero & leni. Nam primo aspectu videntur esse qualitates, quoniam secundum ipsa corpus denominatur quale. Nam si interrogatur quale sit hoc corpus, respondetur, rarum vel densum, asperum vel leve, ex alio autem videntur spectare ad prædicamentum situs, sicut manifestabitur ex diffinitionibus suis. Ex alio videntur esse in tertia specie qualitatis, computantur enim inter qualitates tangibiles, quæ supra diximus contineri in tertia specie qualitatis.

Respondetur. Rarum & densum, asperum & leve, tripliciter considerari possunt, primo quantum ad illud quod simpliciter significant. Significatum autem innotescit ex diffinitione. Diffinitiones vero eorum manifeste respiciunt positionem. Nam secundum Aristotelem. Rarum est, cuius partes non coherent sed distant ab inuicem: ut patet in aqua calefacta vel ebulliente. Densum vero est, cuius partes bene coherent & valde propinquæ sunt, ut patet in aqua congelata, & in terra sicca, leue autem est, cuius partes æqualiter situatæ sunt, nec una supereminet alteri. Asperum vero est cuius partes non æqualiter situantur, sed una supereminet alteri. Quantum ergo ad suum significatum sumptum ex diffinitionibus, spectant ad prædicamentum situs siue positionis, de quo loquemur infra, secundo possunt considerari in quantum causantur ex diversa protractione linearum & superficialium. Nam in raro fit maior protractio, in denso autem brevior, & in leni fit protractio in reſtum, in aspero autem in curuum aut concavum &c. Et ut sic spectant ad quartam speciem qualitatis, sicut reſtum curuum concavum planum &c. tertio possunt considerari ut immutant sensum tactus & passionem causant in eo, sicut cæteræ qualitates tangibiles, & ut spectant in tertia specie qualitatis,

litas, sicut forma & figura in quantum sunt sensibilia communia, ut tibi declarabitur in secundo de anima. Sed pro nunc sustine. Cōstat igitur tibi quomodo sunt quatuor species subalterne prædicamēti qualitatis, & quid sit unaquaq; earum, & que in unaquaq; contineantur. Nunc de quali q̄ est concretum qualitatis agendum est.

Quantum ad tertium principale agendum est de concreto qualitatis, quod dicitur quale. De quo tria agenda sunt. Primo quid sit, secundo quod modus sumitur à qualitate, tertio quomodo convenit & differt à qualitate.

Quantum ad primum adverte q̄ apud Arist. sic diffinitur in plurali. Qualia dicuntur, siue sunt, que sc̄m hæc denominatione dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. Que diffinitio sic intelligenda est. Qualia sunt concreta que sc̄m hæc. i. secundū has quatuor species qualitatis denominatione dicuntur, ut iustus a iustitia. Sensitivus a sensu, albus ab albedine, triangularis à triangulo, vel quomodolibet aliter ab his. i. vel dicuntur quocumq; alio modo a qualitate quàm denominatione, nam ut dicimus aliqua dicuntur qualia, que tamen non denominantur ab aliqua qualitate cui sit nomen impositum, ut dicimus de cursore & pugillatore.

Quantum ad secundum adverte quod quale sumitur à qualitate tribus modis, primo a qualitate nominata nomine abstracto: ita quod convenit cum nomine abstracto in principio & differt in fine, ut à iustitia iustus, & hoc est quale sumptum denominatione re & nomine à qualitate, secundo à qualitate innominata, & hoc modo non dicitur quale de nominatum sic vel sic à tali qualitate, ex quo illa qualitas est innominata, sed dicitur quale quomodo secundum rem derivatur ab aliqua qualitate que inest subiecto. Et hoc modo dicitur quale in secunda specie qualitatis respectu potentiarum naturalium que non sunt nominata nominibus propriis, ut potentia currendi & pugillandi & pugnandi & palestrandi, à quibus dicuntur cursor & pugillator, & pugnator & palestricus.

TRACTATUS. V. PARS. II.

tus. Hoc igitur modo dicitur quale à qualitate non denominatiue sed derivatiue non secundum nomen sed secundum significatum. Sed aduerte q̄ cursor & pugnator possunt dici ab arte cursoria & pugnatoria, quod si dicantur ab arte que est in prima specie qualitatis, dicuntur quales a qualitate denominatiue, quoniam artes nominantur nominibus propriis. Si autem a potentiis naturalibus in nominatis dicuntur a qualitate non denominatiue sed derivatiue significato tantū. Tercio à qualitate nominata, sed nō eadē nomine abstracto, cum quo cōcretū conueniat in principio & differat in fine. Et hoc modo studiosus est qualis & dicitur à uirtute que est qualitas nominata. Verū quis nō cōuenit in nomine cū uirtute, ideo nō est denominatiue formaliter ab ea, sed tantū realiter. Studiosus est enim qui habet uirtutē. Quoniam igitur his tribus modis, quale dicitur à qualitate siue denominatiue siue nō. Verū est dicere qđ qualia sunt absolute & uniuersaliter loquēdo, que à qualitate dicuntur, siue denominatiue siue aliter.

Quātum ad tertium aduerte ut scias quomodo conueniunt quale & qualitas, quod se habēt ut cōcretum & abstractum que conueniunt in uno & differunt in quatuor. Cōueniunt quidē in principali significato, quoniam eandem rē siue essentiam siue formā dicunt, nam sicut album secundum Aristotelem puram albedinem significat & nō substantiam, sic quale purā qualitatem significat. Differunt autem primo, quoniā abstractum significat eadem forma cum concreto, sed cum præcisione & exclusionē subiecti, cōcretum autem nō excludit sed connotat subiectum in quo est forma, album enim non est simpliciter albedo, sed est albedo in subiecto recepta, ut nix est alba quia in se recipit albedinem. Differunt secundo quoniam abstractum non prædicatur in subiecto de eo cui inest. Concretū autem sic. Hæc enim est falsa. Nix est albedo, hæc autem est uera, nix est alba. Differunt. Tertio quoniam abstractum se habet ut causa formalis. Concretum autem ut effectus formalis, nam album albedine est album. Differunt. Quarto quoniā abstractū

abstractum secundum se est genus aut species in prædicamento, ut albedo dulcedo scientia triangulus. Concretum autem non est species neque genus, nisi ratione principalis significationis, in quo est idem cum abstracto ut diximus, ut autem conuenit subiectum est compositum per accidens. Dicitur enim album, ut albedo componitur cum subiecto, non compositum ex his sed compositione cum his. Nullum autem compositum per accidens est per se in prædicamento ergo non est genus neque est species. Constat ergo quomodo conueniunt & differunt abstractum & concretum ex consequenti quale & qualitas. Hæc de quali dicta sunt.

Quantum ad tertium principale, aduerte quod Aristoteles tria assignat qualitati, ex quibus duo sunt communitates, tertium autem est proprietas.

Primum quidem est, quod contrarietas est in qualitate, constat enim calorem contrariari frigiditati, humiditatem siccitati, pro cuius euidencia aduerte tria, primo quod hæc non est proprietas sed communitas neque enim conuenit soli qualitati sed etiã actioni & passioni, nam sicut calor contrariatur frigiditati, sic calefactio frige factio, ut tibi manifestabitur in capitulo sequenti. Propterea non conuenit omni quantitati. Non enim conuenit quarte speciei, quonia sicut quantitati nihil est contrarium sic nec formis & figuris causatis & fundatis in quantitate ut supra docuimus. Propterea non conuenit secundum Aristotelem mediis coloribus qui sunt medii inter album & nigrum, ut est color cinericus, pallidus, alurgus, croceus, rubeus &c. nec mediis saporibus, qui mediant inter dulce & amarum, ut ponticus & austerus & c. Nam contraria sunt que sub eadem genere existunt maxime distat, ut declarabitur tibi in post prædicamentis. Sed medii colores medii saporis non maxime distant sub genere caloris & saporis. Magis enim distat album à nigro quam pallidum à nigro & magis distat dulce ab amaro quam ponticum ab amaro. Et ideo non sunt contraria contrarietas perfecta qualis est inter extrema.

Secundo

TRACTATUS. V. PARS. II.

Secundo aduerte quod licet Aristoteles non excipiat a contrarietate nisi quartam speciem, & medias qualitates tertie speciei tamen loquendo de propria & perfecta contrarietate, quae requirit quod sint formae actiuae & passiuae adinuicem, & secundum eas fiat alteratio, non est in prima & in secunda specie, sed tantum in tertia, ut tibi declarabitur in septimo physicorum. Sed pro nunc sustine. Quando autem dicit Aristoteles, quod iustitia est contraria iniustitiae, ex consequenti omnis uirtus uitio sibi opposito, intelligendum est de contrarietate non propriissime dicta. Illa autem est non propriissime dicta, cui deficit saltem una conditio propriissime contraerietatis, quae sunt quatuor: primo quod sint formae eiusdem generis, secundo quod maxime distent, tertio quod sint actiuae & passiuae adinuicem, quarto quod non se simul compatiuntur in eodem subiecto, sed se mutuo uicissim expellant per motum alterationis. Omnes istae conditiones inueniuntur in sola tertia specie qualitatis inter extremas qualitates, ideo in ea sola inuenitur omnino perfecta contrarietas. In prima specie & in secunda deficit tertia conditio, & ideo non est contrarietas perfecta in illis & sic patet quomodo intelligendum sit quod iustitia sit contraria iniustitiae. Tertio aduerte cum dicit Aristoteles quod in qualitate est contrarietas. Non sumit qualitatem pro genere generalissimo, quoniam qualitas ut sic non habet genus sub quo contineatur. Necessesse est autem contraria sub eodem genere contineri. Sumit igitur qualitatem ut est in speciebus suis. Quasi dicat. In generibus siue speciebus qualitatis est contrarietas, ut declaratum est in tertia & in prima.

Secundum est quod qualitas excipit magis & minus. Nam inter alba aliquod est albius, & minus album altero, & magis iustus, aliquis est iustior altero. Pro euidencia huius aduerte duo, primo quod haec non est proprietates, non enim conuenit soli qualitati: sed etiam actioni & passioni, ut tibi manifestabitur in capitulo sequenti, nec excipit omni qualita

ti. Non enim conuenit contentis in quarta specie quæ deno-
 minantur à numero, ut triangulus & quadratum & cætera.
 Nam licet detur maior aut minor triangulus secundum ma-
 iorem aut minorem protractionem linearum, non tamen da-
 tur magis & minus triangulus, & ratio huius est, quoniam
 declaratum est in prædicamento quantitatis, quod quantitas
 denominata à numero ut bicubitum & tricubitum non sus-
 cipit magis & minus ergo nec forma & figure super quana-
 titatem fundata. Præterea non conuenit qualitatibus secun-
 dae speciei, quæ fluunt à rei essentia, quoniam rei essentia cõs-
 stit in indiuisibili, sic proprietates & potètiæ naturales fluunt
 ab essentia. Vnde sicut unus homo non est rationabilior
 altero sic nec risibilior aut minus risibilis, nisi forte secundũ
 aetum, sed tunc non dicitur magis risibilis, sed magis ridens.
 Conuenit autem maxime qualitatibus tertiæ speciei, & aliis
 quibus primæ, & aliquibus quartæ. Nã iuxta eas quæ sunt
 tertiæ speciei fit alteratio proprie dicta, ut tibi declarabitur
 in septimo physicorum, quod conueniant aliquibus quæ sunt
 in prima specie, ut uirtuti morali, & scientiæ, & arti patet
 quoniam perfectius & perfectius possunt inesse subiecto, &
 aliquando in eis proficimus, aliquando desicimus. Quod con-
 ueniat aliquibus quartæ speciei patet ex eo quo dicimus hæc
 lineam magis uel minus curuam quam illam similiter & cor-
 pus. Constat igitur quomodo hæc non est proprietas sed com-
 munitas qualitatis. Aduerte secundo quod suscipere magis &
 minus non conuenit qualitati nec cuiusque alteri formæ ac-
 cidentali in abstracto sed in concreto. Nam in abstracto for-
 ma est in simplici: & inuariabilis essentia consistens. Quod au-
 tem in concreto patet ex definitione intensiõis & remissio-
 nis. Nam formam intendi magis ac magis radicari in sub-
 iecto, & dare esse perfectius ac perfectius subiecto. Remitti
 autem est opposito modo, & parum est ergo quod forma dum in-
 tenditur aut remittitur concernit subiectum. Non ergo in
 abstracto sed in concreto suscipit magis & minus. Propterea
 dicit.

TRACTATUS. V. PARS. II.

dicit Aristoteles. Iustitiam nanque a iustitia non multum
 aiunt magis ac minus dici, nec sanitatem a sanitate. Minus
 autem alterum altero, sanitatem habere sic & iustitiam &
 grammaticam. Grammatitior enim altero dicitur, sic & iu-
 stior & sanior.

Tertium est quod secundum solas qualitates dicitur simi-
 le & dissimile, ut albus albo similis dicitur, albus autē nigro
 dissimilis. Pro notitiā huius aduerte duo. Primo quod simili-
 tudo & suum oppositū dicuntur dupliciter scilicet generaliter
 & particulariter. Generaliter quidem sumitur similitudo
 pro quacunque cōuenientia duorū in aliquo predicato seu
 ut sit predicatū substantiale sine accidentale. Dissimilitudo
 autē est disconuenientia duorum in illo predicato & iuxta
 hunc sensum inuenitur simile & dissimile extra predimētū
 qualitatis. Nā & duo agentia & duo patientia dicuntur simi-
 lia aut dissimilia, & duo homines dicuntur similes in hu-
 manitate, & inesse rationali: & duo serui dicuntur similes in
 seruitute: & duo patres in paternitate. Patet ergo quod gene-
 raliter loquendo, sunt in predicamento substantie & qualita-
 tis & ad aliquid & actionis & passionis, particulariter ue-
 ro sumitur similitudo pro conuenientia aliquorū in qualita-
 te, quæ sit speciei specialissima, puta in albedine aut nigredie
 ne aut iustitia, aut grāmatica. Dissimilitudo autem opposito
 modo, & sic est proprietas qualitatis in quarto modo, quoniā
 conuenit omni, & soli sicut, & equalitas & suum oppositū,
 conuenit soli quantitati, & quæ est quod similitudo & suum
 oppositum sint in secundo sensu propria qualitatis, patet ex
 definitionibus earū, quæ tibi manifestabuntur in metaphy-
 sica. Pro nunc sic accipe ad mentem Aristoteli. Similitudo est reo-
 rum differentium eadem qualitate in specie, ut duo lapides al-
 bi. Dissimilitudo autem est rerum differentium diuersa qua-
 litas, ut duo homines, quorum unus iustus, alter iniustus.

Secundo aduerte quod simile & dissimile potest esse tria-
 bus modis. Primo omnino simile, secundo omnino dissimile,

Tertio

Tertio modo mixto scilicet simile & dissimile. Omnino siue similia que in eadem qualitate specifica pro eodem gradu conueniunt, ut duo pugilli niuis in albedine. Omnino dissimilia sunt, que in una qualitate pro nullo gradu conueniunt ut nix & fuligo siue carbo extinctus. Mixto modo similia sunt, que in eadē qualitate p̄ diuerso gradu conueniunt, sicut albu ut tria & albu ut sex. In tertio autē Aristo. est loqui de similitudine & suo opposito in secūdo sensu & nō in primo, & hoc siue conueniant in eadem qualitate pro equali gradu siue non &c.

Hæc de prædicamento qualitatis ad mentē Aristotelis & logici realis dicta sunt. Quid autem nominales ad eodem loquantur, cito me expediam. Tu igitur aduerte quod duo tantum de eo pertractant, Primo quid sit prædicamentum qualitatis. Secundo que & quot sint genera subalterna immediata posita sub qualitate, ut est genus generalissimum.

Quantum ad primū sic diffiniunt, prædicamentū qualitatis est ordinatio pluriū terminorū uniuersaliū, & uniuocorū secundū sub & supra, significatiū qualitatis. Hæc quidem diffinitio quoniā cōformis est diffinitionibus aliorū prædicamentorū quas supra assignauimus ad mētē nominaliū, ideo eodē modo eam intelliges & expones sicut supradictas. Termini uero significantes qualitatis sunt illi per quos respondetur ad interrogantem querentem de substantia qualis sit, ut qualis est sortes, respondetur, iustus. Iustus significat qualitatem.

Quantum ad secundum aduerte, quod ordinantur prædicamenta ipsum conformiter Aristoteli. Nā ponūt qualitatis genus generalissimū sub quo continentur quatuor genera subalterna, non tamē secundū sub & supra. Primū est habitus & dispositio, cuius species sunt grammatica rhetorica physica, uirtus moralis ut temperantia iustitia &c. Eius indiuidua sunt, hæc grammatica, hæc rhetorica &c. Secundū est naturalis potentia & impotentia, cuius species sunt durū & molle &c. Eius indiuidua sunt hoc durū, hoc molle. Tertiū est passio & passibilis qualitas, cuius species sunt dulcedo amaritudo, albedo nigredo

TRACTATUS. V. PARS. II.

nigredo &c. Individua autem sunt hæc dulcedo, hæc amaritudo &c. quartum est forma & circa aliquid constans figura, cuius species sunt circulus triangulus quadratum &c. Individua sunt hic circulus hic triangulus, & sic habes in prædicamento qualitatis, generalissimum, genera subalterna species specialissimas & individua. Hæc de prædicamento qualitatis dicta sint.

Caput sextum de prædicamento actionis.

Postquã tractatum est à nobis de quatuor primis prædicamentis ad mentem Aristotelis, agendum est de sex ultimis, scilicet de actione & passione, de quando & ubi, de situ & habitu, quæ Aristoteles pertransiit. Quoniam existimavit ut puto, quod ex cognitiõne, & doctrina quatuor primorum, hæc ultima possint esse nota adiscenti. Nam ad confirmationem huius dicit postquam complevit tractatum de quatuor primis. De reliquis autem, eo quod manifesta sint, nihil de his aliud dicitur, quam quod in principio dictum est. Verum quia non omnis adiscens potest ex dictis excipere sufficientem doctrinam de his sex ultimis, ideo Gilbertus porretanus, complevit sex prædicamentorum ultimorum doctrinam quæ sex principia nominavit de quibus nunc agere intendimus, iuxta sententiam Gilberti, quæ peripatetica reputatur, licet nonnulli sed pauci aliter sentiant. Primo igitur agendum est de prædicamento actionis. De qua tria agenda sunt. Primo distinguendum est de actione, ut scias in quo sensu hic loqui intendimus de actione. Secundo diffinienda est actio, ut facit prædicamentum, distinctum ab aliis. Tertio assignande sunt communitates & proprietates huius prædicamenti prout distinguitur ab aliis.

Quantum ad primum aduenit quod in doctrina Aristotelis ut tibi manifestabitur in libro primo metaphysi. Actio est duplex scilicet immanens & transiens. Immanens est illa quæ remanet in agente & perficit ipsum, & est subiective in ipso, & istæ sunt actiões anime ut intelligere, velle, desiderare, sentire.

fire, & breuiter omnes actiões morales & intellectuales. Trã
 sciens est illa quæ causatur ab agente sed recipitur subiectiue
 in passio, ita quod licet agens sit eius principiu, nõ tamen sub
 iectũ, ut calefactio aquæ est ab igne, sed nõ remanet in igne,
 sed recipitur in aqua. Idẽ enim per calefactionem actiuam est
 ab igne: & per calefactionem passiuã recipitur in aqua. Actio
 transiens solet distingui in actionem, & factiõnem. Actio est
 illa, per quam non uidetur produci aliquis effectus remanẽs
 post ipsam, ut cantare citari, nauigare, factio est illa
 per quam producitur effectus remanens post ipsam, ut fabri
 care, edificare. Nam post fabricationem & ædificationem, re
 manet fabricatum, & ædificatum, idem intellige de aliis fac
 tiõnibus mechanicis. Hic non sumus locuturi de actione im
 manenti, quoniam ut tibi declarabitur in lib. 9. meta. est in
 prædicamento qualitatis in prima specie, cum sit uelut dispos
 sitio aut habitus perficiens agentem, ex consequenti nõ est in
 prædicamẽto actionis, locuturi ergo sumus tantum de actio
 ne transeunte diuisa in actionem & factiõnem. Hæc. n. sola
 constituit prædicamentum præsens.

Quantum ad secundum aduerte quod sic diffinitur apud
 reales. Actio secundum quam in id quod subiicitur agere dici
 mur. Vt scias dicitur agere in eo quod fecat puta in ligno, &
 ideo factio est actio.

Hæc diffinitio sic intelligenda est. Actio est forma acciden
 talis, secundum quam, id est per quam uelut per causam for
 malem per modum emanantem, & non permanentis, dicitur
 agens agere, id est causare aliquid in eo quod subiicitur, id est
 in materia circa quam agit, ut calefactio est actio, quoniam
 ignis per illam causat calorem in materia circa quam uel in
 quam agit puta in manu uel in ligno uel in aqua. Dicitur per
 quam uelut per causam & effectum pro cuius notitia aduerte quod
 agens potest dici agere in passio in triplici medio. Primo per
 qualitatem sibi intrinsecam, & permanentem ut ignis per ca
 lorem suum agit in aqua, & sol per lucem in hæc infer

TRACTATUS. V. PARS. II.

ta. Secundo per actionem cuius principium formale est ipsa qualitas intrinseca agentis. Tertio per instrumentum, ut secas securi secat lignum. Primo modo dicitur agere forma permanenti. Secundo modo forma fluente, utroque tamen modo causa formali. Tertio modo effectiuo instrumentali in genere cause efficientis, ut igitur distinguatur actio à forma intrinseca agentis, & à causa effectiua instrumentali, dicitur in diffinitione, per quã uelut per causam formalem per modum emanentis, siue fluentis ab agente, & non permanentis intrinsece & subiectiue in agente, & aduerte quod hæc diffinitio cõuenit omni actioni trãseñti, siue post ipsam relinquatur effectus siue non. Nam licet per citbarizare nihil relinquatur permanentis, tamen ei cõpetit diffinitio: quoniã per citbarizationẽ citbarizãs agit in aerẽ, & nauigãs in aquã cõmouendo ipsam. Constat igitur tibi quod sit actio prædicamentalis.

Quantum ad tertium aduerte quod actioni attribuuntur una proprietas, & due communitates.

Proprietas quidem est hæc. Proprium est actioni ex se inferre passionem. Pro cuius notitia aduerte quod inferre passionem non est idem quod cãre passionem, aliter hoc non esset proprium actioni, nam ignis in hoc sensu infert passionẽ in manu, & sensibile in sensu. Vnde dicitur in. 2. de anima quod sentire est pati, est autẽ proprie inferre passionẽ, sequi per cõsequẽtiam infallibiliter passionem ad actionem. Vt sit sensus, posita actione ex parte agentis, ponitur passio ex parte patientis, ita quod uno posito uel rãdoto, ponitur uel remouetur aliud, & in hoc sensu inferre passionem est proprium quarto modo actionis. Nam licet agens causet passionem, non tamen infert. quoniã nõ sequitur, in q̃s est, ergo passio est. Potest. n. ignis esse, & tamẽ nihil actũ fieri, ut in suprema pte sue sphere. Valet autẽ consequẽtia. Actio est, ergo passio est, cuius rõ est: quoniã actio & passio se habet ut cã in actu & effectus in actu, quæ simul sunt ut in. declarabitur in. 2. physis. Constat ergo quõ & in quo sensu, h. & proprius actionis.

Prima

Prima communitas est hæc. Recipiunt autem agere & pati
 di contrarietatem. i. una actio est cōtraria alteri, similiter passio.
 Nā calefactio est cōtraria frige factio, & agrotatio sanationi.
 Est autē cōmunitas: quoniam cōuenit etiam qualitati
 ut dictum est supra. Secūda autem cōmunitas est hæc. Recipiunt
 agere & pati magis & minus. i. una actio est intensior
 & perfectior altera, similiter passio. Nam calefactio ut octo
 est, intensior acclina & passiva quam calefactio ut quatuor
 & hoc conuenit ut qualitati, ut dictum est supra. Tu tamen
 aduerte, quod aliter, & aliter conueniunt hæc duo qualitati
 & actioni, & passioni, nam qualitati conueniunt primo &
 per se, actioni autem, & passioni dependenter à qualitate, ita
 quod qualitas si est intēsa, est causa intense actionis uel passio-
 nis. Ex quo sequitur quod si qualitates aliquæ, sunt prin-
 cipia actionum, & passionum, & non sunt contrarie, nec rea-
 ciunt magis & minus, nec actiones & passiones fundatæ
 super eas, contrariantur nec intenduntur, nec remittuntur.
 Iste ergo communitatis sic intelligendæ sunt. Agere & pati
 contrariatur intenduntur & remittuntur si qualitates super
 quas fundantur, contrarie sunt, & recipiunt magis & mi-
 nus. Hæc de prædicamento actionis dicta sint ad mentem
 realium.

Nominales autem cito se expediunt sicut & de aliis qua-
 tuor primis. Nam diffiniunt actionem ut est prædicamen-
 tum conformiter sicut & alia, & assignant genus generalis-
 simū, & sua genera subalterna, & species specialissimas, &
 indiuidua.

Actionem ut est prædicamentum sic diffiniunt. Prædica-
 mentum actionis est ordinatum plurimum terminorum: scilicet
 uniuocorum & prædicabilium, & significantium actionem or-
 dinatorum secundum sub & supra.

Termini autem significantes actionem sunt illi, per quos
 rationabiliter respondetur querenti de aliquo in quid agit.
 Nam interroganti in prædicamento, assignatur questio

TRACTATUS. V. PARS. II.

tinuum in quid. Et In quod agit carpentarius, respondetur In lignum. & In quod agit siatuae factor, respondetur In terram uel lapidem uel lignum uel es.

Genera subalterna dicunt esse sex locata sub actione ut est generalissimum. Sunt autem ista, generare, corrumpere, augere, minuire, alterare, mouere secundum locum. Quid sit unum quodq; eorum dicemus in postprædicamentis in cap. de motu. Species primi, & secundi generis sunt, generare hominem, corrumpere equum. Individua sunt sic generare hominē, sic corrumpere equum. Quarti, & tertii generis sunt species. Augere in longum, minuire in latum. Individua autem sunt, sic augere in longum, sic minuire in latum.

Quinti generis species sunt, calefacere, & frigefacere. Individua autem sunt, sic calefacere, sic frigefacere. Sexti autē generis species sunt, mouere sursum, mouere deorsum. Individua autem sunt, sic mouere sursum, sic mouere deorsum. Hæc de actione prædicamentali dicta sint secundum reales, & non miniales. Quomodo autem actio sit motus, & quomodo subiectiue sit in passio, & non in agente, dicetur tibi in nouo libro metaphysicæ. Pro nunc sustine.

Caput septimum de prædicamento passionis.

IN cop. septimo agendum est de prædicamento passionis. Et hic tria agenda sunt, primo ut scias in quo sensu passio est prædicamentum, declarandum est quot modis sumitur, secundo quid sit, tertio de proprietatibus eius.

Quantum ad primum aduerte quod in doctrina Aristotelis passio consuevit sumi, sex modis primo, p propria qualitate fluente à principis naturalibus alicuius rei, ut risibilitas in homine, latratu in cane, inquit in equo, & dicuntur passionnes propriæ siue specificæ siue individuales, secundo pro conceptu intellectus iuxta quem, sum dicit Aristoteles in primo peri. herme. Sunt autem eas, sunt in uoce, earum que sunt in anima passionum notæ. Et uoces sunt signa conceptuum, tertio pro motu appetitus, scilicet in, in quo dicuntur esse

esse animi passiones, de quibus iam pertractauimus in lib. tertio de anima, quales sunt amor, odium, desiderium ita &c. & isti motus dicuntur passiones: quoniam insurgunt cum alteratione corporis. Vnde dicitur quod ita est accensio sanguinis circa cor, in primo de anima, quarto pro pœna alicui infligenda sive iuste sive iniuste. Vnde pœna martiris, dicitur eius passio, sicut & passio Christi.

Quinto pro qualitate sensibili non firmata in subiecto, de qua actum est in tertia specie qualitatis, ut est rubor ex ueracundia, sexto ut causatur, & infertur ex actione fluente ab agente, ut calefactio passiva illata ex calefactione actiua emanante ab igne, ut calidus est. In nullo ex prædictis modis constituit prædicamentum distinctum ab aliis: nisi sexto modo. Nam primo, & secundo, & tertio, & quinto modo est in prædicamento qualitatis, quarto autem modo continetur in prædicamento passionis tãquam species eius, sicut uerberatio, aut ulneratio, aut occisio passiva, sexto igitur modo pertractanda & diffinienda est.

Quantum igitur ad secundum aduerte quod sic diffinitur sumpta sex modo. Passio est effectus illatioque actionis ut cale fieri infertur ex calefacere. Pro cuius notitia aduerte tria, primo quod subintelligendũ est immediate, ut sit sensus, passio est immediate effectus &c. aliter hæc diffinitio non conuenit sola passioni. Nam calor causatus in aqua ab igne est effectus calefactionis actiue & tamen distinguitur à calefactione passiva, sicut distinguitur motus & terminus, motus siue realiter, siue ratione. Verum quia calor in aqua non causatur à calefactione actiua, nisi per passionem que est calefactio passiva: ideo hæc diffinitio conuenit sic intellecta soli passioni, secundo aduerte quod passio alia ratione dicitur effectus actionis, & alia ratione illatio. Nam dicitur effectus pro quò comparatur ad actionem principiatum ad principium & causatum ad causam. Dicitur autem illatio propter bonam consequentiam. Nam sic sequitur. Actio est: ergo passio est.

TRACTATUS. V. PARS. II

Nam si calefaciens calefacit aliquid calefit, ergo aduerte quod licet actio & passio sumpta sexto modo, constituant duo prædicamenta, tamē nō distinguuntur realiter ut tibi declarabitur in 3. physi. ubi probabitur quod sunt unus motus numero. Sufficit autem quod distinguantur ratione, & quoniā hæc transcendentur negocium logicum ideo pro nunc sustine.

Quantum ad tertium aduerte quod passioni attribuuntur due proprietates, prima est quod passionis propriū est inferri primo & immediate ex actione. Hæc iam declarata est in definitione passionis, secunda est, quod passio est subiectiua in patiente. Nam passio uel est motus. i. alteratio causata ab agente in passio: uel forma recepta in passio. Sed utroq; modo est in passio, nam primo modo est motus. Motus autem est subiectiua in mobili quod est patientis, ex 3 physi. secundo autē modo est forma recepta ab agente, receptum autem est subiectiua in recipiente quod est ipsum passum: ergo utroq; modo est in patiente & non in agente.

Quod si inueniatur in agente, hoc erit per accidens: quoniā nō est in agente ut agens est, sed ut re patitur, uel in quōtum idem agis in seipso, ita quod idem est agens & patientis, ut quando quid est percutit seipsum, Hæc de passione dicta sint, quo ad reales.

Nominales uero sic diffiniunt prædicamentum passionis, & assignant genus generalissimum & subalterna, & specialissima & indiuidua ut infra.

Prædicamentum passionis est ordinatio plurium terminorum uniuersorum & uel in significatum passionem, secundum sub & supra, illi autem termini significant passionem, per quos convenienter respondetur ad interrogationem factam per a quo. Quæsitium enim huius prædicamenti est a quo, ut a quo homo generatur, a quo illuminatur aer, &c.

Sic autē assignat ordinationem huius prædicamenti. Passio. s. sexto modo sumpta est generalissima. Sub quo sunt sex genera subalterna. s. generari, corrumpi, & minui, alternari, secundum

Secundum locū moueri, quorū diffinitiones manifestabūtur tibi in post prædicamentis in cap. de motu. Primi, & secūdi generis specialissima sunt, hominē generari, equū corrūpi, indidua aut sunt, hunc hominē generari, hūc equū corrūpi tertii generis & quarti specialissima sunt, augeri longū, minui in latū, indiuidui sunt, hoc augeri in longū, hoc minui in latū.

Quinti generis specialissima sunt calefieri & infrigidari, indiuidua sunt hoc calefieri, hoc infrigidari, sexti generis specialissima sunt, moueri sursum, moueri deorsum, indiuidua sunt, hoc moueri sursum, hoc moueri deorsum. Hæc de prædicamento passionis dicta sunt.

Caput octauum de prædicamento quando.

IN cap. octauo agendum est de prædicamento quando. De quo tria agenda sunt, primo ut scias in quo sensu est prædicamentum, declarandum est quot modis sumitur, secundo diffiniendū est in illo sensu in quo est prædicamentum, tertio assignandæ sunt eius proprietates & communitates.

Quantum ad primum aduerte, quod quando consuevit sic mi tribus modis, primo relatiue, ut sortes comedit, quando Plato legit. i. illo tempore sortes comedit, in quo Plato legit, secundo interrogatiue, ut si interrogat quis. Quando Plato natus est? & respondetur heri, tertio indiffinite, & tunc quando importat esse in tempore, id est mensurari aliqua differentia temporis, ut fuisse in tempore, præteritum esse in tempore præsentis, fore in tempore futuro, ita & quando equipollet de nominari rem temporalem ab aliqua differentia temporis: mensuratiua rei & esse eius non absolute, sed ut est sub motu, ut tibi declarabitur in quarto physico: & in hoc tertio sensu est prædicamentum, in primo a se, & secundo sensu potius sunt species huius prædicamenti, quam ipsum genus generalissimum, ut declarabitur tibi in prima.

Quantum ad secundum aduerte quod in tertio sensu quādo existens prædicamentum sic diffinitur. Quando est quod ex adiacentia temporis in re temporali derelinquitur. Pro

TRACTATUS. V. PARS. II

cujus notitia aduerte, quod sicut ex applicatione ulnae mensu-
ratur quantitas panni, sic ex applicatione temporis mensura-
tur duratio rei temporalis, ex eo autem quod ulna ut mensu-
ra applicatur panno consurgit respectus conformitatis inter
ulnam, & pannum, quonia[m] quanta est ulna semel uel totiens
repliata, tantus est p[an]nus, eod[em] modo ex eo quod t[em]pus appli-
catur rei temporalis, & cognoscitur eius duratio, c[on]surgit qui-
dam respectus inter tempus, & rem temporalem, qui est respe-
ctus mensurae, & mensurati. Qui respectus importatur per
quando. Quod idem est quod esse in tempore puta esse hodie,
fuisse heri, fore cras. Sic ergo intelligenda est definitio. Quan-
do est respectus, qui ex adiacentia. i. ex applicatione temporis
ad rem temporalem sicut mensurae ad mensuratum derivat
quitur in re temporalis.

Quantum ad tertium aduerte, quod duae communitates
attribuantur ipsi, quando, & una proprietates. Prima commu-
nitas est, quod quando nihil est contrariu[m], secunda quod quan-
do non suscipit magis & minus, ratio est, quoniam quando
fundatur in tempore, tempus autem, neq[ue] intenditur, neque
remittitur, licet magis & minus extendatur, neq[ue] tempori est
aliquid contrarium, cum sit, quantitas quantitati autem (ut do-
cumus in praedivamento quantitat[is]) neq[ue] est aliquid uerae &
perfectae contrarium, neq[ue] intenditur & remittitur, licet ma-
gis & minus extendatur pro quanto, una quantitas est ma-
ior altera. Proprium autem quando est quod est in omni eo
quod incipit esse in tempore, & ratio huius est. Quia respec-
tus mensurae est in omni eo, quod per mensuram mensuratur,
sicut quando est respectus mensurae inter tempus & rem tem-
poralem, ergo est in omni eo quod incipit esse in tempore, id
est, mensurat tempore siue secundum totum siue secundum par-
tes. Quod dico propter caelum, cuius motus si esset aeternus, non
mensuraretur tempore secundum totam, quia non habere prin-
cipium & finem in tempore. Mensuratur tamen secundum
duas partes: quoniam quaelibet eius portio sit in tempore fi-
nito,

uito, ut uiginti quatuor horis.

Aduerte ultimo, quod quando solet diuidi in simplex & cōpositum, & per quādo simplex intelligitur, quando res temporalis mensuratur tempore imperceptibili & quasi momento, ut ictus oculi. Et per cōpositum intelligitur, quando res temporalis mensuratur notabili tempore, puta hora, die, mense, anno. Sed hæc sunt improprie dicta, quoniam omne tempus quantumcumq; breue est quid continuum ex consequenti cōpositum & partibus quantitatis, & similiter dicendum est de quando. Hæc de quando dicta sint secundum reales.

Nominales uero sic diffiniunt hoc prædicamentum. Prædicamentum, quādo est ordinatio plurium terminorum uniuersorum, & uerborum significantium quando, id est esse in tempore, ut heri, hodie, eras, in hora, in die, in mense &c. Ordinationem huius prædicamenti sic assignant. Genus 2° generalissimum est quando, sub quo sunt tria genera subalterna scilicet esse in tempore, esse in æuo, esse in eternitate, quorū species sunt heri, hodie, eras. Individua sunt nunc in hoc die, in hoc mense &c.

Sed aduerte q̄ hæc assignatio non est uera ad mentem Aristotelis, quoniam si quando respicit tempus, sicut ubi locum. Si aut incorporea non sunt in loco, sic æterna, & æterna nō sunt in tempore, ergo sicut de incorporeo non uerificatur, ubi nisi per quādam similitudinem, sic, ut, nec de æterno, & æuiterno uerificatur quando, nisi per quādam consistentiam, ut tibi declarabitur in quarto physicorum, tam de ubi, quam de quando, sed pro nunc sustinetur quoniam excedunt negotium logicum.

Caput n^o de ubi.

IN cap. nono agendum est de ubi, de quo tria uidēda sunt primo ut scias in quo sensu est prædicamentum, & hic diffiniendum declarandum est, quod modis sumitur, secundo quid sit, ut est prædicamentum, tertio assignabuntur cōmunitates sue.

Quātem ad primum aduerte quod cum ubi significet esse

TRACTATUS. V. PARS. II.

In loco, tot modis sumitur ubi, quot modis esse in loco, esse autem in loco sumitur tribus modis, primo circumscriptiue, & est quando locatum circumscribitur, & continetur à locante, & hoc modo omne corpus contentum in alio & ab eo circumdatum dicitur esse in loco circumscriptiue, in quo sensu nulla substantia incorporea est in loco, neq; sibi competit ubi circumscriptiue, secundo diffinitiue siue determinatiue, & est quando uirtus agentis incorporei est finita, & ita applicatur uni loco in quo operatur quod pro tunc nō potest applicari alteri loco cum finita, & determinata sit, & hoc modo angelus est in loco, & sibi competit ubi in hoc secundo sensu, & nō in primo, quoniam caret & quantitate repletiua loci, tertio cōtētiue uniuersaliter, siue repletiue uniuersaliter & est quando uirtus agentis est infinita, & operatur ac influit in omni loco, & hoc modo Deus solus est in loco, & competit sibi ubi solum in hoc tertio sensu. Hic non est sermo de ubi nisi in primo sensu, quoniam in secundo, & tertio est de consideratione metaphysici.

Quantum ad secundum, aduerte quod ubi in primo sensu, & in quo facit prædicamentum distinctum ab alius sic diffinitur. Ubi est circumscriptio corporis locati, à circumscriptiue loci procedens, pro cuius notitia aduerte, quod circumscriptio sumitur tripliciter, primo actiue, & est idem q̄ circumscriptio siue continentia, qua corpus locans circumdat & in se concludit corpus locatum, & in hoc sensu est ut actio, & si est in aliquo prædicamento, est in prædicamento actionis, secundo passiue, & est idem q̄ conclusio qua concluditur locatum à locante ut aqua à uase, & in hoc sensu est ut passio, & si est in aliquo prædicamento, est in prædicamento passionis, tertio respectiue, & idem quod modo locati ad locum, consurgens inter locatum & locum, & hoc quod locus circumscribit, & locatum circumscribitur, & hoc tertio sensu circumscriptio est prædicamentum distinctum ab alius. Vtrum autem ubi & locus distinguatur realiter, non tantum ratione declaratur

bitur tibi in quinto metaphysicæ.

Quantum ad tertium, aduerte q̄ ubi attribuuntur due cōmunitates. s̄ non habere cōtrarium, nec recipere magis & minus, & ratio est, quia quātitati nihil est cōtrarium nec recipit magis & minus, ut dictum est in prædicamento quātitatis. Sed ubi fundatur in quantitate: quoniā in loco, ergo, &c. nec obstat q̄ ubi sursum, & ubi deorsum vidētur esse cōtraria. Hoc enim iam soluimus in prædicamēto quātitatis. Nec obstat q̄ in ubi est motus ergo contrarietas. Nam hoc idem soluimus in prædicamento quantitat̄is. Hæc de prædicamēto ubi dicta sint, quo ad reales.

Nominales uero sic diffiniūt, prædicamētū ubi est ordinatio plurimū terminorū uniuocorū, ul' ium significātū, ubi secū dū sub & supra, termini aut̄ significātis ubi, sunt illi p̄ quos conuenienter respondetur ad interrogationē factā per ubi, ut sunt isti termini, hic, illic, istic, in templo, in platea, in domo.

Assignant autem ordinationem huius prædicamenti hoc modo. Genus generalissimū est, ubi circumscriptione sumptū, genera eius subalterna sunt, ubi simplex, & ubi compositum. Vbi simplex, est illud quod à simplici, idest minimo loco procedit, ut ubi ipsius puncti, ubi compositum est illud quod à loco cōposito. i. habente partes manifestas quantitatis procedit, ut ubi lapidis & hominis, hæc. n. occupant locum manifeste diuisibilem. Simplicis ubi specialissima sunt nobis incongnita, ex minima entitate, composita autem ubi specilissima sunt esse in domo, esse in platea. Individua autem sunt, esse in hac domo, & in hac platea &c. Hæc de prædicamento ubi, dicta sint.

Caput decimum de loco situs siue positionis.

IN cap. decimo, agendum est de prædicamento positionis, de quo tria uideuda sunt, primo ut scias in quo sensu est prædicamentum, assignandi sunt modi quibus dicitur positio, secundo. Quid, si. tertio quæ sint eius communitates, & proprietates.

TRACTATUS. V. PARS. II.

Quantum ad primum aduerte, quod positio tribus modis sumitur, primo dicitur positio propositio quae ut uerissima ponitur sine supponitur in aliqua scientia ad deducendum conuersionem, puta apud mathematicum haec est positio, punctus est, cuius pars non est, & ista, à puncto ad punctum licet lineam deducere, & de positione in hoc sensu non est hic sermo. sed potius spectat ad librum posterum, secundo dicitur propositio ordo partium inter se, & per respectum ad totum, & in hoc sensu spectat ad praedicamentum quantitatis. Unde ut docuimus illic quaedam quantitates dicuntur habere positionem, quaedam non, tertio dicitur positio ordinatio partium alicuius corporis locati in loco. Non solum enim locatum secundum totum est in loco, sed & partes sunt, sic & sic locatur: quoniam aliqua sursum, ut caput in homine, aliqua deorsum ut pes, aliqua à latere ut brachium &c. & in hoc sensu positio est praedicamentum ab aliis distinctum & diffinitum.

Quantum ad secundum aduerte quod sic diffinitur. Positio, est quidam situs partium, & generationis ordinatio, ut statio sessio &c. Pro cuius notitia aduerte quod sicut ubi importat ordinem, & respectum totius locati ad totum locum qui respectus fundatur super circumscriptionem, & conclusionem passiuam locati à loco, sic positio importat ordinem partium locati, & respectum ad partes loci. Sicut enim totus locus correspondet toti locato, sic partes loci correspondent partibus locati. Nam ab alia partes acris continetur caput, ab alia pedes, ab alia brachium, & caetera. Sic ut ergo ubi importat situm totius locati in toto loco, sic positio importat situm partium locati in partibus loci correspondetur. Qui quidem situs partium potest esse à natura, & ab accidente, & à uoluntate, à natura quidem, ut in homine caput situatur in parte superiori acris continentis, situm autem in parte feriori, ab accidente autem, ut si contingat hominem cadere capite uerso à uoluntate, ut si homo eligat, sic uel sic stare, uel sic iacere, uel sic sedere. His praenotatis sic intelligenda est diffinitio.

Positio

Positio est quidam determinatus situs, id est dispositio, & ordinatio partium locati in partibus loci, per quam correspondent partes loci, partibus locati, quo ad conclusionem, & continentiam earum. Quæ quidem ordinatio, potest esse à natura, & dicitur in diffinitione, generationis ordinatio, id est ordinatio competens partibus locati, à generatione rei locatæ, potest etiam esse ab accidente, & à voluntate ut docuimus. Iuxta quam partium ordinationem, aliqua dicuntur stantia, aliqua iacentia, aliqua sedentia, & denominantur à speciebus positionis quæ sunt iactio, sessio, statio, &c. Constat igitur quid sit positio ut est prædicamentum.

Quantum ad tertium aduerte quod due communitates attribuantur positioni, & una proprietates. Prima communitas est quod positioni nihil est contrarium, secunda quod positio non recipit magis, & minus, & ratio est, quia positio fundatur in loco, & locus est quantitas, & quantitati nihil est contrarium, nec suscipit magis, & minus, ergo nec positio.

Proprietates autem est, quod substantiæ proximæ assistit, omnibus aliis formis suppositis. Pro cuius notitia aduerte quod assistere est inherere. Inheret autem substantiæ omnibus aliis formis: id est prædicamentibus formis, suppositis quæ præcedunt ipsam positionem. Nam positio supponit ubi, ordinatio enim partium in loco, supponit ordinationem totius locati in loco, & ubi supponit motum localem, & iste supponit qualitatem, & quantitatem, ut patet executato, ergo positio adheret substantiæ omnibus aliis formis. scilicet accidentibus suppositis, de quibus hæc locus sumus in superioribus prædicamentis. Hæc de positione dicta sint secundum reales.

Nominales uero hoc prædicamentum sic diffiniunt. Prædicamentum positionis est determinatio plurimum terminorum uniuersorum & uerum significantium positionem secundum sub & supra. Terminum autem significantes positionem, sunt illi ad quos respondetur per interrogationem factam per quomodo, uel per qualiter, ut quando interrogatur quis. Quo modo

TRACTATUS. V. PARS. II.

modo uel qualiter sortes est in loco utrum iacens, utrum se-
dens uel aliquo alio modo. Nam quaestiuum huius praedica-
menti est quomodo uel qualiter. Ordinatione uero huius praedica-
menti sic assignant. Genus generalissimum est positio ter-
tio modo sumpta, eius subalterna sunt positio à natura, positi-
o ab accidente siue à proposito. Species specialissimae sunt si-
tuari sursum, situari deorsum, situari à dextris, situari à si-
nistris, situari ante, situari retro. Sessio, statio, iactio &c.
Indiuidua uero sunt haec statio; haec sessio &c. Haec de praedica-
mento positionis dicta sint.

Caput undecimum de praedicatione habitus.

In hoc cap. undecimo agendum est de praedicatione habi-
tus, quod uidetur esse determinatum ad hominem tan-
tum, nam reliqua animalia nisi ueniāt in obsequium ho-
minis non dicuntur habituata, neque enim uestitur equus ne-
que armatur, neque fateatur, neque salerit nisi propter sessorem.
De habitu igitur tria uidentur, primo ut scias in quo sen-
su est praedicationem, assignandi sunt modi quibus sumitur
habitus, secundo diffiniatur, uel est praedicationem, tertio assi-
gnandae sunt proprietates eius.

Quantum ad primum aduerte, quod in doctrina Aristote-
lis, habitus sumitur quinque modis, primo pro qualitate ras-
dicata, & de difficili est mobilis, & sic est prima species qua-
litate, secundo pro forma debita alicui subiecto determinato,
cui opponitur negatio eiusdem formae, cum aptitudine dereli-
cta in eodem subiecto, ut oculi debetur uisus, cuius negatio
est cecitas, & intellectui debetur scientia, cuius negatio est
ignorantia, & sic de habitu agens in post praedicationem, in
cap. de oppositis, tertio sumitur ut deriuatur ab habere, uel ha-
beri, iuxta quem sensum dicitur librae habitus à me, sicut &
pecunia est habita à me, & aurum non est habitum à me, & in hoc
sensu tractatur de eo, in post praedicationem in cap. de habere;
quarto sumitur pro ueste sic, uel sic figurata, & incisa, & co-
sueti, puta uestis militis, uestis mulieris, uestis monachi, &
sic

sic est in prædicamento substantiæ, quantum ad entitatē, & in quarta specie qualitatis quantum ad figurationem, quoniam sumitur pro accidente consurgente ex ueste ut uestita, & homine ut uestiente siue habente uestem, & solum in hoc ultimo sensu est prædicamentū distinctum ab aliis, & ut sic diffiniendum est.

Quantum ad secundum aduerte, quod sic diffinitur. *Habitus est adiacentia corporum, & eorum quæ circa corpus sunt. Pro cuius notitia aduerte quod ly adiacentia debet exponi causaliter, ut sit sensus. Habitus est accidens respectiuū proueniens ex adiacentia siue applicatione mutua corporum, & eorum quæ circa corpus scilicet humanum sunt. Sic sunt uestes, arma, calceæ, calicæ, biretū, caputium & cætera. Unde aduerte quod sicut, quando non est tempus mensurans, nec res temporalis mensurata, sed est respectus consurgens ex adiacentia, & applicatione temporis ad rem temporalem, quem respectum circumloquimur per hoc quod est esse in tempore, sicut ubi per hoc quod est esse in loco, sic habitus, non est uestis, nec homo habens, siue circūdans sibi uestem, sed est respectus consurgens, & medians inter uestem, & hominem, ex eo quod uestis adiacet, & applicatur corpori, quæ respectum circumloquimur per hoc quod est esse uestitum, esse armatum, esse calciatum. Sic ergo intelligenda est diffinitio. Habitus est accidens, respectiuum proueniens, ex mutua adiacentia corporum humanorum & uestium, & ponitur corporum humanorum, & uestium, ut differat habitus a quando, & ab ubi, & a sita. Dicunt enim respectum proueniens ex adiacentia temporis rei temporali, & ex adiacentia loci rei locatæ, & ex adiacentia partium loci partibus rei locatæ. Constat igitur ubi quid sit habitus, ut est prædicamentum.*

Quantum ad tertium aduerte, huic prædicamento assignantur due communitates, & una proprietas. Prima communitas est quod habitus suscipit magis, & minus, ut dicitur

TRACTATUS. V. PARS. II.

est magis: id est perfectius uestitus quam miles, & equus est armatior pedita. Sed aduerte quod cum habitus sit accidens respectuum, non recipit magis, & minus, nisi ratione fundamenti sicut etiam diximus in predicamento ad aliquid. Vbi docuimus quod similitudo, & dissimilitudo recipiunt magis & minus, quia qualitas in qua fundantur, puta albedo & dulcedo suscipiunt magis & minus, cuius signum est quod si similitudo fundata in quarta specie qualitatis non recipit magis & minus. Nam figure quæ denominantur à numero non recipiunt magis, & minus, ut docuimus in predicamento qualitatis. Quia igitur uestis, & alia indumenta, & armatura recipiunt magis & minus: quoniam sunt magis & minus preciosa, & magis ac minus decorant hominem, & magis ac minus seruant, & protegent hominem, ideo habitus dicitur suscipere magis, & minus. Secunda communiter est quod habitus non habet contrarium, cuius ratio est, quia habens quod est corpus humanum, & habitum, quod est uestis sive indumentum sunt substantie. Substantie autem nihil est contrarium ut docuimus in predicamento substantie, ergo habitus qui fundatur in habente, & habito non habet contrarium. Preterea posito, & concessio quod habitus fundetur in habere, & habito non ratione substantie, sed ratione figure, non potest habere contrarium: quoniam in quarta specie qualitatis nulla est contrarietas ut docuimus illic. Cum igitur accidens, respectuum non habeat contrarium, neque recipiat magis, & minus, nisi ratione fundamenti, constat quod habitus non potest habere contrarium. Si autem recipit magis, & minus, est quia fundamentum. ut diximus recipit magis & minus.

Proprietas autem est quod habitus semper est in pluribus existens, est enim in homine habente uestem dum actu uestitus est, & in ueste coaptata corpori. Nam habitus ut diximus causatur ex adiacentia, & applicatione corporis ad uestem, & conuerso, ergo existit in utroque.

Sed aduerte, quod hec proprietas, potest esse falsa, & ne-

ta, falsa quidē si ponatur habitus esse unū accidēs numero puta habitus cōsurgens ex adiacētia huius uestis ad hoc corpus. & si proprietates intēdat quod sit in pluribus subiectiue: quoniam ut tibi declarabitur in philosophia, impossibile est unum accidēs esse in pluribus subiectis, recipit. n. unitatē, & pluralitatē à subiecto. Vera autē est, si intelligatur, quod sit in pluribus, sed in uno ut in subiecto puta in habente, & in alio ut in termino puta in re habita; uel econuerso; quōd scilicet sit subiectiue in re habita ut ubi in locato, & actio in re facta, ut in termino, autem sit in habente, sicut ubi in locatē, & actio in agente ut in principio, à quo, & hoc uerius reputatur. Hæc de prædicamento habitus dicta sint quo ad reāles.

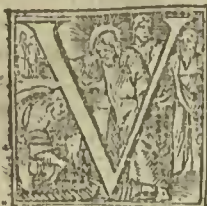
Nominales autē sic diffiniunt. Prædicamentū habitus est ordinatio pluriū terminorū & uniuersaliū significatiū habitū secundū sub & supra. Termini autē significantes habitum sunt illi per quos cōueniēter respōdetur ad quæstionē quæretē de aliquo, qualiter est habituatus. Nam hōc prædicamentum caret proprio quæstiuo, sed circumloquimur ipsum per hoc totum: scilicet qualiter est habituatus, & cōueniēter respōdetur, quod est uestitus, uel calciatus, uel armatus.

Ordinationē uero huius pñti sic assignāt. Gensū generalissimū est habitus ultimo modo sumptus iuxta distinctionem assignatā supra in principio huius cap. Gñā subalternā sunt habitus totius, & habitus partis. Totius quidē, ut uestitum esse, togatū esse, ptis autē ut coronatū esse uel calciatū esse. Species specialissimæ sunt. Tunicorū esse, diploidatū esse loricatū esse, chirotecatū esse, indiuuidim sunt. Sortē sic uestitum esse. Platonē sic armatum esse. Soatem sic calciatum esse. Platonē sic pileatum, uel bireatum eidi. Hæc de habitu prædicamento ultimo dicta sint secundum ontētiā realiū & nominaliū.

Explicit secūda pars quæti tracta. quæ est de decē pñtis, ordinata per Raderēdū patrē Magistrū Chrysostrōmū lauel & Canapiciū ordinis p̄dicatōriū philosophiæ, & sacræ theologicæ p̄fessōrē.

INCIPIT TERTIA PARS EIVS.

dem trac. quinti ordinata per eundem,
& est de postprædicamentis.

VT compleatur doctrina, decem prædicamentorum, agendum est de post prædicamentis, quid autem sit prædicamentum & antepædicamentum, & post prædicamentum, iam diximus in principio huius trac. Similiter quomodo & quæ ratione conferant cognitioni decem prædicamentorum, diximus in parte prima huius trac. cap. 1. Actus igitur in hac tertia parte de post prædicamentis diuidemus ipsam in quinque capita: quoniam quinque ab Arist. assignantur post prædicamenta, & de singulis in specie agendum est. Sunt autem hæc. Oppositio, prioritas, motus, simultas, habere siue habitio.

In primo cap. agendum est de oppositione, & singulis eius generibus.

In secundo de prioritate, & singulis eius modis.

In tertio de motu & singulis eius generibus.

In quarto de simultate, & singulis eius modis.

In quinto de habitatione siue de habere, & singulis eius modis.

Caput primum de oppositione.

IN primo cap. agendum est de oppositione, & singulis eius generibus & hu. sex agendi sunt, primo ut scias in quo sensu hic agendum est de oppositione, declarandi sunt modi quibus dicitur, & diffinienda est iuxta sensum quem intendimus, secundo assignabimus sufficientiam quatuor generum oppositionis, tertio agendum est de oppositione relativa, quarto de oppositione contraria, quinto de oppositione primitiva, sexto de oppositione contradictoria.

Quantū

Quantum ad primum aduerte quod oppositio est duplex, quedam est propositionum, que repugnant aut in ueritate, & falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate, & de hac nō est hic sermo, sed de ea pertractauimus in tract. secundo agētes de categoriis, est. n. proprietates terminorum complexorū quedam autem est terminorum incomplexorum quorum significata adinuicem repugnant: ut homo & nō homo, lux & tenebra, albedo & nigredo, & de hac incedimus hic nam tractatus iste est de terminis incomplexis primæ intentionis. Et sic diffinitur. Oppositio est duorum terminorum incomplexorum repugnantia quo ad significatum, non permittentiū se simul in eodem, neg. n. potest idem esse simul uidens & cæcus, & pater, & filius respectu eiusdem.

Quantum ad secundū aduerte q̄ uniuersalia genera oppositionis incomplexæ sunt quatuor. s. relatiua, contraria, priuatiua, contradictoria. Quorum sufficientia hinc sumitur. Cum oppositio sit repugnantia duorum terminorum & c. uel uterq̄ eorum significat ens, uel alter ens, & alter non ens. Si primo, dupliciter: quia uel uterq̄ est terminus absolutus, & sic est oppositio contraria: ut album & nigrum: uel uterq̄ est terminus relatiuus, & sic est oppositio relatiua: ut pater & filius, seruus & dominus. Si secundo dupliciter, quia uel alter significat non ens simpliciter, & sic est oppositio contradictoria, uel est non ens circa determinatum subiectum, & sic est oppositio priuatiua. Nam priuatio dicit negationem in subiecto determinato, & non absolute, puta cecitas est negatio uisus in oculo. Vnde auris non potest dici cæca, quia non est apta habere uisum; potest autem dici non uidens, quia uidens & non uidens sunt contradictoria, & de quolibet ente uerificatur alterum contradictorium. Constat igitur ratio quare sunt quatuor oppositionum genera.

Quantum ad tertium aduerte, quod oppositio relatiua est repugnantia relatiui & sui correlatiui respectu eiusdem subiecti, quia non se com-
mittuntur in eodem respectu eiusdem

TRACTATUS. V. PARS. III.

neque enim fortes potest esse pater Platonis, & filius eius, quia sequeretur idem esse generans & genitum respectu eiusdem, & sequeretur idem esse maius & minus respectu eiusdem; ut si idem posset esse duplum & dimidium respectu eiusdem. Hæc autem impossibilia sunt & implicantia contradictionem ut patet ad sensum. Respectu autem diuersorum non opponuntur. Nam fortes simul est filius & pater, filius quidem A. & pater B.

Quantum ad quartum aduerte quod oppositio contraria est repugnantia duorum contrariorum, non se compatiens simul in eodem subiecto; sed mutuo se expellentium ab eodem. Pro cuius notitia aduerte quæ sint uere contraria, & quotuplicia sint.

Contraria quidem sunt opposita quæ sub eodem genere posita. s. proximo & maxime à se inuicem distant, distantia formali & non materiali tantum: ut excludamus marem & sæsminam, & eidem susceptibili uicissim insunt. i. apta nata sunt in eodem subiecto numero successiue recipi, à quo mutuo se expellunt: scilicet propria actione, uel mediante aliena. Exemplum primum: ut calidum expellit frigidum, exemplum secundum: ut siccum expellit humidum, mediante actione caloris, nisi alterum contrariorum insit subiecto à natura: ut calor in igne, grauitas in lapide, albedo in niue, hæc enim inseparabilia sunt.

Contraria sunt duplicia, quedam mediata, quedam immediata, mediata sunt inter quæ est medium eiusdem generis, ut inter album & nigrum est rubeum & uiride, & alii medii colores, nec est necesse semper alterum inesse subiecto. Potest enim corpus esse rubeum, & non album aut nigrum. Immediata sunt inter quæ non cadit medium eiusdem generis, ut inter sanum & ægrum, & quia inter ea non cadit medium necesse est alterum eorum semper inesse subiecto donec stat subiectam. Vnde necesse est omne animal esse aut sanum aut ægrum. Sed aduerte quod dicuntur immediata per remotiorem medii positiui, non autem per remotiorem medii per abnegationem

negationem. Nam licet non detur animal, quod non sit sanum aut ægrum, tamen datur lapis, qui non est sanus nec æger. Præterea aduerte quod cōtraria mediata sunt duplicia, nam quedam sunt quorum mediis nomina sunt imposta: ut mediis coloribus, mediis saporibus, multis mediis extremorū moralium, quedam autem sunt, quorum media sunt innominata: ut media inter bonum & malum, quæ circumloquimur per hoc quod dicimus, hoc non est bonum neque malum, & multa similia inueniuntur in moralibus: ut tibi declarabitur in ethicis.

Quantum ad quintum aduerte quod priuatiua oppositio est repugnantia habitus & priuationis, ita quod non se com patiuntur in eodem subiecto, nec uicissim possunt eidem in esse. Pro cuius notitia aduerte tria, primo quod habitus est forma realis, dans esse reale subiecto determinato, ut lux est habitus aeris, quoniam dat aeri esse lucidum, & scientia est habitus intellectus, quoniam dat intellectui esse scientem. Priuatio autem est negatio ipsius habitus in subiecto determinato relinquens in subiecto aptitudinem ad ipsum habitum, non enim aufert principia naturæ, quibus est apta ex sui natura habere habitum. Verbi gratia cecitas nō aufert oculum, tenebra non aufert diaphaneitatem ab aere, quæ est aptus suscipere lumen. Secundo aduerte quod priuatiue opposita sunt illa, quæ habent fieri circa idem subiectum ordine irregressibili, & tempore determinato à natura. Dicitur ordine irregressibili ad differentiam contrariorum quæ uicissim insunt eidem subiecto, nisi ut diximus alterum in sit à natura, nam uidemus aquam sæpe calefieri & sæpe infrigidari & e contra. In priuatiue autem oppositis, uidemus processum ab habitu ad priuationem, sed non egressum per uirtutem agentis naturalis, ut præseruemus sensus diuinum. Nam uidemus uidentem fieri cecum, & uiuentem mori, sed non e cōtra. Dicitur tempore determinato à natura, quia non omni tempore subiectum est capax habitus: ut oculus catuli, non est

aptus uidere ante nonum diem, & ideo nisi post nonum diem non potest dici cæcus, nec infans potest dici orbatus potentia generandi, quia non est aptus generare nisi in pubertate. Tercio aduerte quod illa propositio, à priuatione ab habitum non est regressus, intelligenda est de habitu naturali & non aduentitio. Est autem habitus naturalis qui inest rei ex sui natura, & est rei naturam consequens: ut uita inest animali ex natura animalis, & uisus inest oculo, & auditus auri ex natura rei. Habitus autem aduentitijs est ille, qui aduenit rei ex propria acquisitione uel actione agentis extrinseci ita quod res ipsa ex sui natura nec habitum tantum, nec priuationem habet, sed est penè indifferens ad utrumq;, talis habitus est lumen respectu aeris, non enim ex natura sua est lucidus, sed fit lucidus illuminatione corporis luminosi, similiter se habet scientia ad intellectum humanum, qui ex natura sua & in sui principio est sicut tabula rasa ut dicitur tibi in libro tertio de anima. Unde nisi uia sensus acquirit scientiam, non est sciens. Dico ergo quod illa propositio, à priuatione ad habitum, non uerificatur nisi de habitu naturali, ut patet ad sensum, nam uidemus ignorantem fieri scientem, & obliuiosum fieri memorem, & aerem turbidum fieri lucidum &c.

Quantum ad sextum aduerte quod contradictoria oppositio, est repugnantia duorum terminorum incomplexorum, quorum significata non possunt de aliquo simul esse uera, cuius repugnantie non est de se medium, & significatur per eundem terminum sumptum affirmatiue & negatiue: ut homo & non homo, album & non album, sedere & non sedere. Ratio autem propter quam non datur medium in contradictorijs, est quia unum extremum est ens, & alterum non ens simpliciter. Sed inter ens & non ens simpliciter non potest dari medium ullo modo. Sed eo ullo modo, quoniam medium est duplex, scilicet per participationem utriusque extremi, quales sunt medij sapores, & per negationem utriusque

que extremi, & est quando inuenitur subiectum, cui neutrum extremum inest. Hoc declarato aduerte q̄ oppositio relatiua habet medium per negationem. Nam de lapide uerum est dicere, quod nec est pater, nec filius, nec dominus nec seruus &c. idem inuenitur priuatiua. Nam de elemento uerum est dicere, q̄ nec est uiuum, nec mortuum. Idem inuenitur in contrariis respectu contrariorum immediatorum. Nam de terra uerum est dicere, q̄ nec est sana nec infirma. Respectu autem contrariorum mediatorum inuenitur medium utroque modo, per participationem quidem, ut inter album & nigrum datur rubeum & croceum &c. per negationem autem, ut de substantia incorporea uerum est dicere, quod nec est alba, nec nigra, nec aliquo medio colore colorata. De contradictoriis autem, neutro modo est uerum dicere q̄ habeant medium, quoniam ut probatur in quarto metaphysicæ de quolibet est uera affirmatio uel negatio. Quid autem sit contradictio iam diximus in trac. tertio agentes de propositionibus contradictoriis. Hæc de primo post prædicamento dicta sint.

Caput secundum de priori, & singulis eius modis.

IN capitulo secundo agendum est de priori & eius modis. Tuigitur aduerte quod apud antiquos quatuor ponuntur modi prioris, & Aristoteles addit quintum. Primus modus dicitur prius tempore, secundus prius natura, tertius prius ordine, quartus prius dignitate, quintus prius casualitate.

Prius tempore est illud quod est uel fuit in aliquo tempore, in quo non fuit aliud: ut Patremus fuit prior tempore Heætoræ, respectu autem futuri, id dicitur prius tempore, quod pro aliquo tempore erit, in quo nondum erit aliquid aliud: ut prius erit mensis quam iunioria, & ad hunc modum reuducitur esse prius quacunque duratione: ut licet nec deus nec angelus mensuratur tempore, tamen uerum est dicere quod duratione: scilicet eterinitate & æuo sunt priores homine.

TRACTATUS. V. PARS. III.

Adeundem modum reducitur esse prius loco, quoniam locus & tempus sunt mensuræ rei extrinsecæ. Vnde in descensu à primo cælo ad ultimum, uerum est dicere spheram Saturni esse priorem spheræ Iouis &c.

Prius natura est à quo non conuertitur subsistendi consequentia: id est quando duo sunt & ab esse unius ad esse alterius uolet consequentia, sed non conuertitur, tunc inter ea est prioritas nature. Et hæc prioritas seruatür inter species numeri arguendo à maiori numero ad minorem, ut bene ualèt, quatuor sunt, ergo tria sunt. Sed nõ ualèt, tria sunt, ergo quatuor sunt, & ideo tria sunt priora natura quam quatuor. Idem modus seruatür inter genera & species suas. Nam quia à specie ad genus ualèt consequentia, sed non e contra affirmatiue, ideo genus est prius natura quam species, & sic quodlibet magis uniuersale, quolibet minus uniuersali. Nam bene sequitur, homo est, ergo animal est. Sed non sequitur, animal est, ergo homo est, ideo animal est prius natura quam homo.

Prius ordine est illud quod præcedit aliud non quocunque modo, sed doctrina & cognitione, & sic principia scientiæ sunt priora quam scientia, quoniam præcognoscuntur, & litteræ sunt priores syllabis, quoniam prius adiscuntur. Dixi nõ quocunque modo, quoniam sumendo prius ordine indefinente inuenitur in primo modo, & in loco, & in secundo, & dicitur ordine temporis, ordine loci, ordine nature &c.

Prius dignitate est illud quod præcedit aliud, & est eminentius auctoritate potentia doctrina & titulo, sicut rex est prior ducè, & dux prior marchione, & marchio prior ciue, unde rectores dici consueuerunt priores, & hic modus est maxime usitatus in moralibus & politicis. Ad eundem modum reducitur prioritas speciei & prioritas formæ respectu generis & materie, quoniam species est perfectior genere, & forma est dignior materia utpote actus prius.

Prius causalitate est illud à quo aliud pendet, & non e contra uerso, ut natura rei est causa ueritatis in propositione: ut quia homo

homo est animal, hæc propositio est uera, homo est animal, & ideo rei natura prior est causalitate quam oratio uera. Hæc de priori & singulis eius modis dicta sint.

Caput tertium de simul & eius modis.

IN tertio capitulo agendum est de simul, de quo quinque agenda sunt primo quid sit simultas, secundo quot modis sumitur, tertio agendum est de simul tempore, quarto de simul in conuertentia, quinto de simul diuisione.

Quantum ad primum aduerte q̄ simultas importat in hoc loco negationem prioritatis & posterioritatis: ut generaliter ea dicantur simul quorum utrunque existit, nec unum præcedit aut subsequitur aliud in eo modo quo sunt simul. Verbi gratia, quæ sunt simul tempore incipiunt esse in eodem tempore &c. Dico in eo modo quo sunt simul, nam bene stat quod duo sint simul tempore, & tamen non sint simul natura, imo quod unum natura sit prius, & alterū posterius: ut ignis & calor ignis, subiectum & propria passio.

Quantum ad secundum aduerte quod hic non intendimus tractare de omnibus modis quibus uniuersaliter aliqua dicuntur esse simul. Nam non solum tribus modis hic numerādis, aliqua dicuntur esse simul sed pluribus aliis, puta simul loco: ut quæ sunt in eodem loco, simul causalitate: ut duo simul trahentes nauem, simul auctoritate, ut plures rectores simul unius populi quorum unus non agit sine altero, simul consensu & uoluntate: ut duo ueri amici. Sed de his modis, non est sermo hic. Intendimus autem tantum de modis qui deseruiūt doctrinæ & cognitioni prædicamentorum, quæ sunt tres. scilicet tempore, conuertentia, Diuisione, & quomodo deseruiant cognitioni prædicamentorum dicemus agentes de singulis. Eorum igitur sufficiētia sumitur hinc. Quæcunque sunt simul simultate deseruiunt doctrinæ prædicamentorum, aut sunt simul tempore, aut simul natura. Si simul tempore, sic est primus modus. Si simul natura, dupliciter, quia aut conuertentia ut correlatiua, sic est secundus modus, aut diuisione

TRACTATUS. V. PARS. III.

hione ut differentie diuisione generis, sic est tertius modus.

Quantum ad tertium aduerte secundum Aristotelem quod ea dicuntur simul tempore, quorum generatio est in eodem tempore ita quod in eodem instanti incipiunt esse, ut si duo homines in eodem instanti oriuntur dicuntur simul tempore ex parte inceptionis, quia unus non est prior nec posterior altero. Idem intellige ex parte desitionis: ut si duo homines in eodem instanti moriantur. Possunt ergo aliqua esse simul tempore tribus modis: scilicet ex parte inceptions tantum, & ex parte desitionis tantum, & ex parte utriusque. In eodem modo simultatis continentur subiectum & propria passio, ut homo & risibile. Nam quocumque instanti ponitur homo, ponitur risibile per naturalem sequentiam, & quocumque instanti desinit esse homo, desinit esse risibile, quoniam est accidens, cuius esse est inesse subiecto. Tu tamen aduerte quod licet subiectum & passio sint simul tempore, non tamen natura, quoniam subiectum est causa, à qua passio fluit, causa autem natura est prior causa effecto. Costat igitur quis sit modus primus simultatis deserviens doctrinam priorum. Deservit autem in hoc, quod ut supra docuimus in omni predicamento sunt quedam proprietates, ut ergo scias an sint tempore simultaneae, uel priores uel posteriores, his quorum sunt proprietates, ponitur hic primus modus simul.

Quantum ad quartum aduerte quod secundus modus simul est simul in conuertentia, ea autem sunt simul in conuertentia, quando ab uno ad alterum est bona consequentia & e converso, tam in ponendo quam in remouendo. id est affirmatiue & negatiue, ita quod si ponitur unum, ponitur reliquum & e converso, & si remouetur unum, remouetur reliquum. Et hoc secundo modo omnia mutua respiciuntur simul, nam bene sequitur in secundo adiacente. Sicut pater est, & econuerso. Item si pater non est, filius non est, & econuerso, & ratio huius est, quia ut docuimus in predicamento ad aliquid correlatiua per se inuicem diffiniuntur & intelliguntur. Sed aduerte quod non sufficit huic secundo modo mutua consequentia,

quæntia, sed quod unum non sit causa alterius. Et sic verificatur de omnibus correlatiuis in quantum sunt correlatiua, quoniam ut sic sunt opposita oppositione relatiua nullum autem oppositum est per se causa sui oppositi. Dico in quantum sunt correlatiua, quoniam si sumantur materialiter, puta in quantum substantie sunt non inconuenit unum esse causam alterius, ut sortes pater, in quantum est substantia, generat filium, uero tamen pater formaliter, pater, est causa filii formaliter filii, quoniam dicitur respectus oppositos. Et aduerte quod hic modus secundus ualeat ad cognoscendum proprietates prædicti ad aliquid, inter quas est ista quod proprium est relatiuorum dici ad conuertentiam.

Quantum ad quintum aduerte quod tertius modus est, esse simul in ratione diuisiua, ea autem sunt simul in ratione diuisiua, que ex æquo & absque ordine prioris & posterioris diuiduntur & participant aliquod commune illis superius, prout respiciunt illud commune. Sicut duæ differentie diuisiue unius generis, & duæ species constitute ex illis differentiis, & constitute sub illo genere, ut rationale & irrationale simul: id est ex æquo diuidunt animal, neque enim prius rationale est animal neque magis quam irrationale. Dico prout respiciunt illud commune, quoniam si comparantur adinuicem: & non ad commune quod diuidunt, nam inconuenit unam esse priorem altera & perfectiorem ut rationale irrationali, idem dico de speciebus constitutis, ut homine & asino. In ratione autem animalis æque & simul conueniunt. Constat igitur tibi quis sit tertius modus si multatis deseruientis cognitiui prædicamentorum. Deseruit autem ad cognoscendum quod in omni prædicamento sunt differentie opposite, simul diuisiue unius generis. Et uel omnia inferiora dicuntur simul contineri sub suis superioribus iuxta hunc tertium ordinem. Et aduerte quod secundus & tertius modus dicuntur simul naturaliter sed distincta ratione. Nam secundus dicitur simul natura propter conuertentiam, ita tamen quod unum non est causa alterius, ut excludamus subiectum & passionem suam, tertius autem est simul natura propter simultaneum

TRACTATUS. V. PARS. III.

multaneam diuisionem alicuius superioris, ut excludamus diuisionem analogicam in qua unum diuidens est prius altero, ut substantia est prior accidente que diuidit ens tibi, ut deo clarabitur in quarto metaphysice, & sanum dictum de animali, est prius sano dicto de medicina. Hæc de simul ut est post prædicamentum dicta sint.

Caput quartum de motu & eius generibus.

IN cap quarto agendum est de motu, ut est post prædicamentum, & hic sex agenda sunt: primo ut scias in quo sensu hic sumitur motus ponendi sunt modi quibus apud philosophum dicitur motus, secundo assignanda sunt genera motus & eorum sufficientia, tertio agendum est de generatione & corruptione, quarto agendum est de augmento & decremento, quinto agendum est de alteratione, sexto agendum est de motu locali.

Quantum ad primum aduerte quod ut tibi declarabitur in sexto physicorum mutari siue moueri, est aliter rem se habere nunc quam prius. Motus ergo est dispositio qua subiectum aliter se habet nunc quam prius. Omnis ergo uariatio subiecti dicitur motus. Et dupliciter sumi consuevit, quoniam cum sit uariatio id potest contingere in anima, & in re corporali. Si in anima, solet dici motus, qui est actus perfecti, qui potius est de consideratione metaphysici quam physici & logici, & de eo non est hic sermo. Si in re corporali, solet dici motus qui est actus imperfecti, siue existentis impotentia, de quo pertractat Aristoteles in tertio physicorum. Hic autem motus dupliciter sumitur, primo generaliter, secundo specialiter. Primo modo idem est quod mutatio communiter sumpta siue sit instantanea, id est fiat in instanti, ita quod eius terminus acquiratur indiuisibiliter, uel deperdatur indiuisibiliter: siue sit successiua, ita quod eius terminus acquiratur uel deperdatur diuisibiliter & in tempore, secundo modo idem est quod motus proprie dictus, de cuius ratione est successio, & eius terminus acquiratur siue deperditur diuisibiliter & necessario fit in tempore.

tempore; & repugnat ei fieri in instanti. Hic non sumitur motus proprie dictus, quoniam eius tantum tria sunt genera, ut tibi manifestabitur in .5. physis. s. motus in quantitate, qui dicitur augmentum & decrementum, motus in qualitate, qui dicitur alteratio, motus in ubi, qui dicitur motus localis. Hic autem de motu recitantur sex species subalternae quæ etiam sunt genera, ergo hic sumitur motus generaliter dictus, ut sub se continet mutationem proprie dictam, quæ est in instanti, ut generatio & corruptio substantialis, & motum proprie dictum qui est in tempore & successivus, ut augmentum & decrementum, & alteratio & motus secundum locum.

Quantum ad secundum adverte quod Aristoteles in post prædicamentis enumerat sex species motus, & sunt istæ. Generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, secundum locum mutatio, quarum sufficiëntia hinc sumitur. Omnis motus est uia & processus ad aliquem terminum. Omnis autem terminus est uel substantia uel accidens. Si substantia, uel est affirmatiuus uel negatiuus. Si affirmatiuus; est generatio, ut tibi declarabitur. Si negatiuus, est corruptio. Si est accidens, uel est accidens connotans respectum, & sic est loci mutatio, uel est accidens absolutum, & hoc dupliciter, quia aut est qualitas, & sic est alteratio: aut quantitas, & hoc dupliciter, quia aut est quantitas perfecta, & sic est augmentum, aut est quantitas imperfecta, & sic est diminutio siue decrementum. Constatigitur tibi propter quid assignantur sex species motus generaliter dicti.

Quantum ad tertium adverte quod Aristoteles in post prædicamentis non innumerat sed diffiniendum singulas prædictas species motus, id enim reseruat ad librum quintum phisicorum. Logici autem reales, ut disputatione nouitium aliquantulum ad philosophiam diffiniunt eas & præcipue Petrus Hispanus. Incipiens ergo à generatione dicitur. Generatio est progressio à non esse ad esse. Pro cuius notitia adverte quod progressio dupliciter sumitur, primo pro motu locali in animali quo animal

TRACTATUS. V. PARS. III.

mal tendit per potentiam anime motiuam de loco ad locum, & dicitur motus progressiuus, secundo pro quacunque uia, qua res acquirit esse. Progressio quidem primo modo dicta, est progressio propria, & de ea agitur in tertio de anima, secundo uisum modo dicta est per similitudinem. Nam sicut animal ambulans graditur de loco ad locum, sic res dum generatur procedit à non esse, ad esse. Nam ante generationem non est, quia si esse non generaretur & post generationem est, & ideo per similitudinem quod generatur dicitur progredi à non esse ad esse. Sed aduerte quod huius non esse & huius esse debet exponi substantialiter & non accidentaliter, ut sit sensus. Generatio simpliciter dicta est, progressio id est uia à non esse substantiali, ad esse substantiale. Nam si esset progressio à non esse accidentali ad esse accidentale, non distingueretur ab alteratione: ut tibi manifestabitur in quinto physico.

Corruptio autem est progressio ab esse substantiali, ad non esse substantiale, nam cum opponatur generationi, contrario modo est progressio. Et conuenienter dicitur progressio ab esse substantiali ad non esse, quoniam quod corrumpitur est, & desinit esse, sicut ex opposito, quod generatur non est, sed incipit esse per negationem de presenti & positionem de futuro, ut tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum.

Quantum ad quartum aduerte quod augmentum & diminutio dupliciter considerantur. Primo ut fiunt in rebus animatis per potentiam anime augmentatiuam, quae est potentia anime uegetatiuae. Secundo ut fiunt in rebus animatis, & inanimatis siue ab extrinseco, siue ab intrinseco per additionem uel subtractionem quantitatis à quantitate. Hic intendimus loqui in secundo sensu, & non tantum in primo. Nam de primo tractatur in secundo de anima. Augmentum igitur in secundo sensu sic dicitur. Augmentum siue augmentatio, est praeesistentis quantitatis additamentum. Quod sic probatur, quoniam augmentum est motus de minoribus

ri quantitate ad maiorem, sed non potest esse motus nec terminari à minore quantitate ad maiorem, nisi minori super addatur maior, ergo diffinitio est uera. Decrementum autem aut diminutio, in secundo sensu, est præexistentis quantitatis minoramentum: & probatur sic. Decrementum est motus à maiori quantitate ad minorem, sed non potest esse motus nec terminari, à maiori quantitate ad minorem, nisi minuatur præexistens quantitas, ut puta si erat quantitas duorum cubitorum fiat unus.

Sed aduerte quod aliquando fit augmentum in quantitate sine acquisitione alicuius partis substantiæ, ut in rarefactione, & decrementum ut in condensatione. Nam quando aqua congelatur fit decrementum in quantitate, quoniam dimensiones contrahuntur, & tamen nihil de substantia aquæ deperditur: & quando dissoluitur per calorem augetur, quoniam dimensiones prius contractæ extenduntur, & tamen nihil de substantia aquæ acquiritur. Aliquando autem fit augmentum & decrementum cum acquisitione & deperditione alicuius partis substantiæ, ut quando augetur paries per additionem laterum: & decrescit per subtractionem. Vtrum autem possit fieri augmentum & decrementum sine alteratione, mania festabitur tibi in lib. octauo physiorum.

Quantum ad quintum aduerte quod alteratio dupliciter sumitur, primo pro motu ad quamcunque qualitatem sine fit perfectiua subiecti, sine non, & in hoc sensu potest inueniri in prima & tertia & quarta specie qualitatis, secundo pro motu ad contrariam uel eandem qualitatem, quæ comparata alteri extremo est ueluti contraria ut dicemus, & in hoc secundo sensu est alteratio proprie dicta, & est tantum in tertia specie qualitatis. Illis enim qualitatibus patitur & alteratur subiectum tam animatum quam inanimatum, ut calfactione alteratur aqua, & animal secundum tactum, & de hac intēdimus, hic, & sic diffinitur. Alteratio est mutatio subiecti à qualitate contraria ut à termino à quo, ad qualitatem contrariam

TRACTATUS. V. PARS. III.

*trariam uel ad mediam, ut ad terminum ad quem. Pro cuius
 notitia aduerte quod alteratio potest esse in qualitatibus con-
 trariis immediatis, & tunc semper est mutatio ab extremo
 contrario ad extremum contrarium, ut sanatio est mutatio
 ab egritudine ad sanitatem, egrotatio uero est opposito mo-
 do. Et potest esse inter qualitates contrarias mediatas, & tunc
 uerificatur diffinitio, quod est mutatio à qualitate contraria
 ad contrariam uel ad mediam, ut patet in coloribus & sonis,
 & saporibus & odoribus. Vnde aduerte quod in his contingit
 fieri alteratio tribus modis. Primo ab extremo ad extremum,
 & tunc est simpliciter à contrario ad contrarium, ut calfas
 etio, quæ est à frigido ad calidum. Secundo ab extremo ad me-
 dium, quod comparatam alteri extremo est uelut contrarium,
 ut quando mouetur aqua ab intenso frigido ad tepidum, &
 dicitur tepesfactio. Nam tepidum respectu frigidi intensi est
 calidum, & ut sic est contrarium frigido. Tertio à medio ad
 medium, & tunc utrunq; medium est ut contrarium compa-
 ratum extremo, cui magis propinquat, ut quando mouetur cor-
 pus fuscum ad croceum. Nam fuscum se tenet ex parte nigri;
 croceum autem ex parte albi, & ideo uirtualiter est motus à
 contrario ad contrarium, licet non formaliter.*

*Quantum ad sextum aduerte quod motus localis est du-
 plex. scilicet rectus ut motus grauium & leuium, & sphericus ut
 motus cæli, qui sic dicuntur quod motus rectus, est ille per
 quem mobile mutat locum & secundum totum, & secundum
 partes, relinquit enim totaliter unum locum, & tendit ad
 alium, ut lapis descendens, & Anis ascendens. Per motum au-
 tem sphericum, non mutat mobile locum secundum totum,
 quoniam semper mouetur super eodem polo, & circa idem cæ-
 trum, & ideo semper manet in eodem loco secundum se totum.
 Quantum autem ad partes mutat locum: quoniam una succedit
 alteri, & secundum quod una succedit, altera ad eundem locum
 succedit, ut patet in partibus rotæ, quæ sibi inuicem succedunt
 in puncto signato in spacio. Hoc notato aduerte quod licet hic*

Sit sermo de utraq; specie motus localis, principaliter tamen in primo sensu, & ideo sic diffinitur. Motus secundum locū est mutatio de uno loco in alterum scilicet secundum totum, ita quod principaliter diffinitur motus localis rectus tanquam notior nobis. Cuius signum est quod Petrus Hispanus posita diffinitione, assignat sex differentias locales, de quibus pertrahat Aristoteles in secundo cœli, secundum quas uidemus mobile motu recto moueri secundum totum & partes, non autem mobile motu spherico secundum totum. Neque enim totum cœlum magis mouetur sursum quam deorsum, neque magis ante quam retro, & cœtera. aliter non esset motus cœli circa medium præcise, sed à medio ad medium, quod non conuenit mobili spherico, ut sphericum est, ut tibi declarabitur in primo cœli. Intelligendo ergo de motu recto principaliter sic diffinitur. Motus secundum locum, est mutatio ab uno loco ad alium.

Constat igitur tibi, quomodo sunt sex species motus, quarum notitia deseruit doctrinæ decem prædicamentorum. Nam per generationem, & corruptionem cognoscimus quomodo acquiritur & deperditur substantia, per augmentum & decrementum, quomodo acquiritur & deperditur quantitas, per alterationem qualitas, per motum, localem ubi siue locus. Rationabiliter igitur motus ponitur post prædicamentum.

Caput quintum de habere, & eius
singulis modis.

In quinto capite agendum est de habere, & hic duo uidentur da sunt. Primo quot sint in re citati ab Aristotele modi ipsius habere. Secundo ponetur eorum sufficientia.

Quantum ad primum aduerte, quod Aristoteles non intendit uniuersaliter & absolute numerare modos habendi, sed famosiores & magis consuetos. Unde inquit in fine. Forte tamen & alii apparebunt modi de eo quod est habere. Sed qui consueuerunt dici, paxne omnes numerati sunt. Numerat ergo septem modos.

TRACTATUS. V. PARS. III

Primo dicitur quis habere qualitatem, ut sor. habet scientiam, uel uirtutem, uel albedinem &c. & hoc habere non est aliud quàm in formari qualitate sibi inherente siue secundum animam, siue secundum corpus.

Secundo dicitur quis habere quantitatem, ut sor. habet quantitatem bicubitalem, & Plato tricubitalem, & hoc habere non est aliud quàm extendi uel dimensionari tanta uel tanta quantitate intrinseca sibi inherente.

Tertio dicitur quis habere ea quæ adiacent corpori, & hoc dupliciter, quia aut adiacent toti corpori, ut uestis ad protectionem, aut parti, ut anulus digito, biretum capiti, calceus pedi ad protectionem & decorem, & hoc habere constituit ultimum prædicamentum, de quo actum est supra.

Quarto dicitur quis habere membrum, ut sor. habet manum & pedem, & uniuersaliter omne totum habet suas partes, sicut arbor habet ramos, & domus fundamentum & parietem & tectum. Et hoc habere non est aliud quàm totum ex partibus sibi debitis constare.

Quinto dicitur quis habere contentum, ut lagena habet uinum, & modius triticum, & uniuersaliter continens habet contentum, intelligendo de continentia locali & circumdatis, ut præseruetur continentia uirtualis, ut anima continet corpus, & rex regnum. Hæc enim continentia non est locatiua, sed conseruatiua tantum, & hoc habere non est aliud quam locare, aut conseruare.

Sexto dicitur quis habere possessionem ut agrum aut uineam, & hoc habere non est aliud quam rem suam possidere.

Septimo dicitur quis habere uxorem, & non est aliud habere uxorem, quam esse uxorem, uel cohabitare familiariter cum uxore, & ideo dicit Aristoteles, hunc modum est alienissimum, id est minus proprium cæteris modis habendi. Unde parum de eo curandum est in hoc proposito, quoniam non deseruit doctrinæ prædicamentorum. Alii. n. manifeste deseruiunt.

Nam primus deseruit prædicamento qualitatis. Secundus præ-

predicamento quantitatis. Tertius predicamento habitus.
 Quartus predicamento substantiæ. Quintus predicamento ubi.
 Sextus predicamento relationis, dicitur. n. relatiue possessor
 ad rem possessam. Septimus autem ut per se constat, nullo mo
 do deseruit, ideo, alienus est à presenti proposito. Non. n. hic
 agitur de habere, nisi ut est post predicamentum; de ratione
 autem post predicamenti est secundum omnem modum suū
 deseruire cognitioni predicamentorum.

Quantum ad secundum aduerte quod sufficientia predi
 catorum modorum sic sumitur. Habere importat habitudinē
 habentis ad rem habitam, sicut amare habitudinem amanti
 ad rem amatam, haberi autem sicut amari e conuerso. Hæc au
 tem habitudo uel est ad aliquod intrinsecum quod est de suba
 stantia eius, & sic est quintus modus, quo modo totum habet
 partes, quæ sunt de substantiâ totius, uel ad aliquod extrinse
 cū quo ad substantiâ habentis, ita quod non est de substantiâ
 eius, & hoc dupliciter, quia illud extrinsecum à substantiâ ha
 bentis, uel est sibi inherens sicut accidens uel non. Si primo
 modo, aut inheret ratioe formæ, & sic est primus modus, qua
 litas enim formam rei cōsequitur, aut inheret ratione mate
 riæ, & sic est secundus modus, quantitas enim consequitur
 materiam, ut tibi declarabitur in septimo & octauo metas
 physicae. Si non est inherens, hoc dupliciter, quoniam licet nō
 sit inherens est tamen unitū uel distās. Si unitum, dupliciter
 quoniam aut est unitum ut continens & ambiens, & hic est
 quintus modus, aut est unitum solum, ut adiacens uel adapta
 tum, & sic est tertius modus. Si distans hic est septimus mo
 dus, quem dicit Aristoteles esse alienum, id est improprium;
 iuxta quem modum uir dicitur habere uxorem, quæ non est
 sibi unita nisi quo ad actum maritalem, & cohabitatio
 nem. Unde uxoratus non habitans cum uxore, non epulās
 se uxori, non potest dici iuxta hunc modum habere uxorem,
 nisi quo ad nexum matrimonii. Hæc de postpredicamentis
 dicta sint.

TRACTATVS SEXTVS

Explicit tractatus quintus qui est de ante prædicamentis & prædicamentis & post prædicamentis, ordinatus per Reuerendum. P. Fratrem Christomū lauellum canapicium ordinis prædicatorum, Philosophiæ & Sacræ Theologiæ professorem.

SEQVITVR DE SYLLOGISMO simpliciter uel formaliter dicto.

Athenus perstrinximus, quæ Aristoteles tradidit in tota arte ueteri, quæ constat ex libro prædicamentorum, & peribermic. & libro prædicabilium, quæ super addidit Porphyrius ut isagogicum ad librum prædicamentorum. Nunc transseundum est ad artem nouam, in qua pertractare debemus de arte argumentandi: cuius in doctrina Aristotelis quinque sunt species. Syllogismus, consequentia, entbimema, inductio, exemplum. Syllogismus autem diuiditur in formalem idest absolute sumptum, non contractum ad aliquam materiam, in demonstratiuum: id est scientifiu, in topicum, id est probabilem, in sophisticum, id est fallacem & deceptorium. De formali pertractat Aristoteles in libro priorum, cui correspondet presens tractatus. De demonstratiuo pertractat in libro posteriorum. Nam secundum quod inuenit Aristoteles in primo prioru consideratio & doctrina de syllogismo formali, immediate & principali intentione ordinatur ad demonstrationem. Vnde inquit. Postea uero: id est postquam de syllogismo formaliter & uniuersaliter sumpto tractatum fuerit, dicemus de demonstratione, prius enim dicendum est de syllogismo quam de demonstratione eo quod uniuersalior est syllogismus. Nam demonstratio syllogismus qui

dem

DE SYLLOGISMO FORMALI. 163

dem est. Non omnis autem syllogismus demonstratio. Quoniam igitur syllogismi demonstratiui doctrina sequitur immediate librum priorum, ideo post presentem tractatum, disponemus tractatum de syllogismo demonstratiuo cui correspondebit. li. posteriorum Aristotelis, licet aliter proposuerimus in principio huius compendii. Deinde si Deus optimus auxiliatus nobis fuerit formabimus trac. de syllogismo topico, postremo de syllogismo Sophistico.

In presenti igitur trac. acturi de syllo. formaliter, & non contracto ad aliquam materiam, diuidemus ipsum in sex capita principalia.

In primo agendum est de præcognoscendis, sine quorum præcognitione impossibile foret tradi ueram & cõpletam doctrinam de arte syllogizandi.

In secundo agendum est de prima figura, & singulis eius modis.

In tertio agendum est de secunda figura, & singulis eius modis.

In quarto agendum est de tertia figura, & singulis eius modis.

In quinto agendum est de coniugationibus inutilibus ad mentem Aristotelis.

In sexto trademus regulas generales defensiuas modorum recte & utiliter concludentium, & præcipue in prima & secunda figura.

Caput primum de præcognoscendis.

IN cap. primo agendum est de his, quorum præcognitio necessario requiritur ad consequendam ueram & completam artem syllogizandi. Sunt autem quinque. Primo cū syllogismus sit quoddam totum constans ex propositionibus & terminis, agendum est de partibus eius propinquis & remotis inuestigando quid sint & quot requirantur, secundo agendum est de principiis regulatiuis syllogismi, per que sciemus syllogismum utilem, & inutilem, tertio diffiniendus est

TRACTATUS SEXTVS

sylogismus ut syllogismus, est & singulae diffi. partes declarade. quarto agendum est de forma syllogismi, quinto agendum est de sufficientia trium figurarum syllogismi, ita quod non sunt nisi tres ordinariae, & non possunt esse plures efficaciter & universaliter concludentes.

Quantum ad primum aduerte quod in omni toto materiali considerando procedere possumus uia constructiua, & uia resolutiua. In constructiua quidem incipimus à partibus remotis & simplicioribus, & deuenimus ad partes propinquas compositas ex remotis, & ex propinquis debite dispositis constituitur totum, ut patet in arte edificandi, nam artifex intendens construere domum, primo parat lapides idoneos, secundo ex eis sic uel sic ordinatis, construit fundamentum & parietes, tertio ex his debite approximatis & figuratis, facit constare domum. In uia autem resolutiua, procedimus modo opposito. scilicet à composito ad simplicia. Nam qui destruit domum, resoluit domum in tectum & parietem & fundamentum, de structura. id est redigit tectum in tegulas separatim, & in ligna & in tabulas, & in clauos. Parietes autem ex fundamento redigit in lapides sparsim & separatim. Hic praemissis aduerte quod syllogismus est quoddam totum constans ex terminis & propositionibus. ut tibi declarabitur infra, ergo in consideratione eius procedere possumus à partibus ad totum uia constructiua, & econuerso uia resolutiua. Primo modo processimus in. 2. & 3. tracta. ubi actum est de terminis constitutiuis orationis & propositionis, & de propositione ut ordinarur ad constitutionem syllogismi, sicut lateres ordinantur ad parietem componendum, & paries ad domum, utpote partes domus remotae & propinquae, secundo autem modo processuri sumus hic ad mentem Arist. unde sicut in uia compositiua, incipimus à partibus simplicibus & remotis, & deuenimus ad partes propinquas, & à partibus propinquis ad ipsum totum ita opposito modo procedimus in uia resolutiua. Cum igitur pars propinqua & immediata sit propositio, remota autem sit terminus,

terminus, incipimus primo à propositione assignando quid sit, & quot requiratur ad syllogismū. Deinde dicimus de termino quid sit, & quot requirantur ad cōstitutionē veri syllogismi. Hoc enim ordine p̄cessit Aristoteles in primo priorū.

Quantum ad propositionē aduerte q̄ Aristoteles in primo priorum sic diffinit eam, propositio est oratio affirmata, uel negata. alicuius de aliquo. Et sic debet intelligi. Propositio est oratio. i. perfecta indicatiua in qua prædicatur aliquod prædicatum de aliquo subiecto affirmatiue: ut homo est animal: uel negatiue: ut homo non est asinus. Et aduerte quod Petrus hispa. addidit, uel alicuius ab aliquo: ut sit sensus clarior. Nam in affirmatiua prædicatur prædicatum de subiecto attributiue. In negatiua autem prædicatur remotiue. Et ly designat attributiue, & ly absignat remotiue.

Sed dices. Cum unius rei sit tantum una uera & sufficiens diffinitio, quare Aristoteles dat de propositione duas diffinitiones? Vnam enim dedit in libro peribermenas, dicens q̄ est oratio uerum uel falsum significans. Alteram autem in primo priorum, quam hic assignauimus.

Respondetur quod unius rei est tantum una diffinitio considerate sub una & eadem ratione. Si autem consideretur secundum diuersam rationem non inconuenit eam diuersimodo de diffiniri. Vnde in proposito Aristoteles dupliciter cōsiderauit propositionem. Primo in quantum enunciat rem sicut est, uel aliter quam sit, & sic diffiniuit eam in libro periber. per significare uerum uel falsum. Secundo in quantum componit syllogismum & ponitur pro cōclusionē probanda, unde dicitur propositio, quia pro cōclusionē ponitur, & dicitur præmissa, quia præmittitur cōclusioni, & sic diffinitur in primo priorū per affirmatiuam aut negatiuā orationem de aliquo.

Sed dices. Quare in primo priorum, non diffinit eam per uerum & falsum sicut in libro periber.

Respondetur. Quia in lib. priorum tractatur de syllogismo formali, qui abstrahit à ueritate & falsitate propositionū

TRACTATVS SEXTVS

& conclusionis. Nam dummodo fiat syllogismus secundum debitum modum & figuram est ualidus de forma, et q̄ præmissæ & cōclusio sint falsæ ut patet hic, omnis homo est asinus. Omnis equus est homo, ergo omnis equus est asinus. Argumentum est in barbara, & est uerus de forma, licet non de materia. Non autē abstrahit ab affirmatione & negatione, quoniam ut dicemus infra, necesse est utrāq; præmissarum aut saltem alteram esse affirm. Et si altera præmissarum fuerit nega. necesse est conclusionem fore negatiuam. Et ideo rationabiliter Aristoteles considerans hic propositionem in quantum est pars propinqua syllogismi, diffinit eam per orationem affirm. aut negat. & non per uerum aut falsum.

Viso quid sit propositio ut componit syllogismum, declarandum est ex quot propositionibus de necessitate componitur. Tu igitur aduerte q̄ si conclusio esset intrinseca syllogismo & de essetia eius, tres essent necessariae. s. duæ præmissæ & cōclusio, Si r̄ si syllogismus non distingueretur à consequentia, duæ sole sufficerent: quæ uocantur antecedēs & cōsequens, uerum quia ut dicemus infra declarātes diffinitionem syllogismi, conclusio secundum unam opinionem est extrinseca à syllogismo, & ab eo distinguitur specie consequentia, ideo duæ sufficiunt, quarum prima dicitur maior, & secunda minor, ut tibi manifestum erit infra, & quomodo tres termini duas propositiones constituunt. Tenentes autem conclusionem esse de essetia syllogismi ponunt ipsam consistere ex tribus propositionibus.

Quantum ad terminū aduerte q̄ Arist. considerans ipsum non in quantum constituit propositionē, sed in quantum in ipsum ultimate resoluitur, sic diffinit ipsum in lib. primo priorum. Terminus est in quem resoluitur propositio, ut prædicatū, & de quo prædicatur. i. subiectum. Nam sicut domus resoluitur immediate in fundamentum & parietem, & c. fundamentum autē & paries immediate ac ultimate in lateres, sic syllogismus immediate resoluitur in propositiones & ille ultimate

DE SYLLOGISMO FORMALI. 165

in terminos, ideo cōuenienter dicitur q̄ terminus est in quem.
 & c. Sed aduerte q̄ hic non sumit terminum in illa uniuersa-
 litate: scēdum quā de eo locuti sumus in secundo trac. ubi fa-
 mosiores eius diuisiones assignauimus, sed hic se restringit ad
 terminum categorematicum, & tandem ad nomen & uerbū
 prout possunt componere propositionem ut subiectū & præ-
 dicatum, & in ipsa resolui. Et sic ab hac diffinitione termini,
 excluduntur termini consignificatiui, & signa uniuersalia
 & particularia, & breuiter omnes termini, qui per se sum-
 pti, non possunt esse subiectum aut prædicatum in propo-
 sitione componente syllogismum. Quot autem modis sumatur ter-
 minus in uia Aristotelis, iam diximus in trac. secundo, uide-
 tu illic: nec est ratio repetendi.

Viso quid sit terminus, ut ingreditur propositionem cōpo-
 nentem syllogismum & in quem ipsa propositio resoluitur,
 declarandum est ex quot terminis cōstat syllogismus forma-
 lis. Tu igitur aduerte q̄ sicut duæ propositiones requirūtur. s.
 maior & minor, sic & tres termini in quos duæ propositio-
 nes resoluuntur, quorum primus dicitur medius terminus,
 secundus dicitur maior extremitas, tertius minor extremitas,
 quare autem sic uocentur, & quomodo diuersimode situa-
 ti constituunt tres syllogismorum figuras, dicemus infra.

Pro nunc supponendum est tres terminos sufficere, qui tamē
 duas propositiones non constituerēt, nisi unus eorum (& est
 ille qui uocatur medium) bis sumeretur: ita q̄ assumitur in
 maiori & minori propositione per replicationem. Nam cum
 duæ sint propositiones componentes syllogismum, & qualis-
 bet earum habeat proprium prædicatū & subiectum, necesse
 est duas propositiones constare ex quatuor terminis, aut ex
 tribus, ex quibus unus gerat uicē duorum, & hic est medius
 terminus, ut sic arguatur. Omnis homo est animal, sortes est
 homo, ergo sortes est animal. Constat q̄ ly homo gerit uicem
 duorum. Est. n. subiectum in maiori, & prædicatū in mino-
 ra. Quare autem tres termini requirantur & non plures nec
 pauciores.

TRACTATUS SEXTVS

pauciores, & quare uocentur maior & minor extremitas & medium, dicemus infra. pro nunc tibi sufficiat scire, quid sit pars materialis compositiua syllogismi formalis tam propinqua quam remota, & quot sint ex necessitate.

Quātum ad secundū. s. principia regulatiua syllogismi aduerte q̄ Arist. in primo priorum, duo assignat. s. dici de omni & dici de nullo, & per dici de omni regulantur syllogismi affirmatiui, & per dici de nullo, regulantur negatiui. Et aduerte q̄ Arist. in primo priorum declarās quid sit dici de omni, inquit, dicimus autem de omni predicari, quando nihil est sumere subiecti, de quo non dicatur alterum. Et intendit q̄ dici de omni est quando nihil est sumere sub subiecto, de quo non dicatur predicatū. Et hic seruatur in omni propositione uniuersali affirmatiua, sub cuius subiecto licet descendere distributiue. Et hoc principium equipollet huic maxime. Quicquid dicitur de subiecto distributo, dicitur de quolibet sumpto subiecto pro quo facta fuit distributio, ut in ista. Omnis homo est risibilis, & isti sunt omnes homines, ergo iste & iste & iste & sic de singulis est risibilis. Declarans autem Arist. quid sit dici de nullo, inquit. Et de nullo similiter. Et intendit q̄ dici de nullo, est quādo nihil est sumere sub subiecto, à quo non remoueat predicatorum. Et hoc principium equipollet huic maxime. Quicquid remouetur siue negatur à subiecto distributo, negatur ab omni contento sub tali subiecto. Et id seruatur in omni uniuersali negatiua, ut in ista. Nullus homo est lapis & isti sunt omnes homines, ergo nec iste nec iste &c. est lapis. Et isti descensus distributiui affirmatiui & negatiui manifesti tibi fient in tracta. de suppositionibus. Constat igitur tibi quid sit dici de omni, & dici de nullo.

Sed aduerte ut scias quomodo hæc duo principia sufficienter regulant syllogismos, quod indigent tribus limitationibus. Primo non regulant per se & immediate nisi syllogismos perfectos, qui fiunt per quatuor modos primæ figure, eo quod non reducuntur ad alios, syllogismos autem concludentes

DE SYLLOGISMO FORMALI. 166

tes indirecte & secundae & tertiae figurae, non regulant nisi prius reducantur ad quatuor primos primae figurae. Unde Aristoteles in primo priorum antequam tradere duo principia regulatiua, distinxit syllogismum in perfectum & imperfectum, deinde dedit praedicta duo principia regulatiua perfectorum. Postea subiunxit unum principium regulatiuum imperfectorum. scilicet conuersionem propositionum. Nam ut tibi manifestabitur infra, modi concludentes indirecte, & modi secundae ac tertiae figurae reducuntur ad quatuor primos per conclusionem simplicem aut per accidens. Qui reducti regulantur per dici de omni & de nullo sicut & quatuor primi.

Secundo, non regulant nisi syllogismos factos ad intellectum & non ad sensum, & uoco syllogismum ad intellectum, in quo medium est uniuersale ad sensum, aut in quo medium est singulare tantum singulariter, ut est syllogismus expositorius, cuius praemissae sunt duae singulares, & ideo ibi non est dici de omni nec de nullo. In syllogismo autem facto ad intellectum, necesse est aut utramque praemissarum aut alteram esse uniuersalem affirmatiuam aut negatiuam, quoniam ut tibi manifestabitur ex puris particularibus indefinitis aut singularibus, non fit syllogismus ualidus ad intellectum, ex consequenti ergo necesse est in omni syllogismo ad intellectum seruari dici de omni aut de nullo.

Tertio, alio modo seruaturs dici de omni & de nullo in syllogismo concludente in materia necessaria & remota, & alio modo concludente in materia contingenti. Nam primo modo seruaturs de omni & de nullo absolute. scilicet pro omni differentia temporis. In materia enim necessaria praedicatum semper conuenit subiecto etiam remoto esse existentiae subiecti. Unde haec est uera. Adhuc est homo, est animal, est substantia, &c. secundo autem modo non seruaturs de omni & de nullo, nisi pro exigentia temporis, puta pro tempore praesentis: in quo subiectum existit, quoniam praedicata contingentia non uerificantur

TRACTATUS SEXTVS

tur de subiecto, nisi cum consistentia subiecti. Vnde hæc non est uera nisi pro hominibus existentibus. Omnis homo currit. Hæc autem est semper uera. Omnis homo est animal, ut tibi alias declarabitur. Ex his ergo sequitur, quod si quis arguat sic. Omnis homo currit adam est homo, ergo adam currit. Nō ualet, quoniam in maiori non uerificatur de omni nisi pro hominibus existentibus, in minori autem sub homine sumitur Adam, prout homo sumitur absolute, & non solum pro tempore presenti. Vnde magis ample sumitur homo in minori quam in maiori, ideo non sequitur argumentum. Nam dicemus in regulis generalibus defensionis syllogismorum, quod oportet terminos teneri æque ample, & æque stricte in præmissis & in conclusione, aliter sequitur multiplex error. His igitur limitationibus obseruatis, inuenies quod prædicta duo principia sufficienter regulant syllogismos.

Quantum ad tertium. s. quid sit syllogismus formaliter sumptus, aduerte q̄ Arist. in primo priorum sic diffinit. Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam, aliud quidem ex necessitate contingit. Quam diffinitionem Petrus his, magis explicatis inquit. Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis & concessis, necesse est aliud accidere, per ea que posita sunt & concessa.

Primo dicitur oratio, & ponitur loco generis, quoniam magis communis est. Nam omnis syllogismus est oratio, sed nō e conuerso. Sed aduerte quod nō est oratio una categorica. Cōstat. n. ex duabus præmissis, q̄ & utroq̄, ut in pluribus est categorica. Vnde respectu categorice, uerius diceretur quod est orationes. s. maior & minor ordinate in modo & in figura, quā quod sit oratio. Vt igitur scias quomodo est oratio aduerte quod hic est duplex opinio. Quidam dicunt quod est oratio non simpliciter dicta, sed est oratio argumentatiua, que complectitur duas categoricas debite dispositas in modo & in figura, & sic syllogismus est una oratio cōplexiue, sed sunt due orationes separatim acceptæ. Quidam autem dicunt quod est

DE SYLLOGISMO FORMALI. 167

una oratio non categorica (ut patet) sed hypothetica, complectens plures categoricas coniunctas, ut principales partes sui. Quae autem hypothetica sit, an copulativa, an conditionalis est duplex sententia. Quidam dicunt quod est copulativa, quoniam maior & minor debent coniungi per coniunctionem copulativam, ut sic arguendo in barbara. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Quidam vero dicunt quod est hypothetica rationalis, quoniam maior & minor coniunguntur cum conclusione per hanc coniunctionem ergo. Rationalis autem reducitur ad conditionalem ut docuimus in trac. tertio. Sive autem teneas primam sententiam siue secundam, constat quomodo syllogismus est oratio & non orationes.

Secundo dicitur, in qua quibusdam positus, id est duabus praemissis. scilicet maiore & minore, bene ac debite ordinatis in modo est in figura, ut declarabitur infra.

Tertio dicitur & concessis. Aduerte quod Aristoteles non ponit hanc particulam sed Boetius eam addidit, & Petrus bisp. imitatus est Boetium. Ratio autem, propter quam Aristoteles non posuit, sed Boetius est haec, quoniam Aristoteles diffinit syllogismum simpliciter prout ordinatur ad syllogismum demonstratiuum. Boetius autem ipsum diffinit ut ordinatur ad syllogismum dialecticum siue probabilem. Distinguitur autem demonstrator à dialectico in hoc, quod demonstrator non petit ab eo contra quem arguit, an concedat praemissas antequam conclusio inferat, sed simpliciter eas ponit, quoniam procedit ex necessariis, & de necessitate concludit. Dialecticus autem quoniam non ex necessariis sed ex probabilibus procedit, quae possunt negari antequam concludat praemissas positas in modo & in figura, petit ab eo contra quem arguit an concedat eas, quoniam si non concedit concludere non poterit. Respectu ergo syllogismi dialectici efficacis dicitur in diffinitione, in qua quibusdam positus & concessis.

Quarto dicitur necesse est. Aduerte quod per hoc distinguitur

TRACTATUS SEXTVS

guitur syllogismus ab exemplo, quod solum habet probabilitatem ut dicit Aristote. in primo posteriorum, eo quod sit argumentum rhetoricum, id est, suasivum, & nō ultra, & ideo ex eo non ex necessitate infertur intentum.

Quinto dicitur, aliud accidere. Aduerte quod ly aliud stat pro conclusione, ac si dicat, syllogismus est oratio hypothetica sine argumentatiua, in qua præmissis debite positis & cōcessis, de necessitate conclusio sequitur, quæ est distincta à duabus præmissis.

Sed hic sunt duo dubia. Primum est circa ly aliud, secundum est circa ly necesse.

Circa ly aliud dubitatur quomodo cōclusio sit aliud à præmissis, cum componatur ex eisdem terminis, ex quibus præmissis, excepto medio ut tibi manifestabitur infra. Item si ita est aliud quod non sit de essentia syllogismi.

Respondetur, si conclusio consideretur quo ad materiã quæ sunt termini componentes, non est aliud à præmissis, ut argumentum probat, si autem quo ad formam, sic est aliud: nam maior & minor extremitas non componunt præmissas nisi assumantur cum medio, & disponantur in debito modo & figura. Componunt autem conclusionem relicto medio: & ideo conclusio est tertia propositio realiter & essentialiter distincta à duabus præmissis, & quoniam Aristot. consideravit conclusionem quo ad formam, ideo dixit eam esse aliud.

Quantum ad illud, utrum ita sit aliud quod non sit de essentia syllogismi aduerte quod ibi sunt duæ sententiæ. Una tenet partem negatiuam, cuius ratio est, quia remota cōclusionem, ad huc remanet syllogismus perfectus in specie sua, remanet. n. in debito modo, & debita figura, cum ibi sit debita dispositio trium terminorum, & duarum propositionum, ut disponuntur in barbara & celarent & c. ergo conclusio non est de essentia syllogismi, sed potius sequens necessario ad illum. Altera autem tenet partem affirmatiuam cuius ratio est, quia syllogismus est consequentia formalis, est enim oratio hypothetis

DE SYLLOGISMO FORMALI. 168

ca rationalis in qua coniunguntur tres categoricæ per notam
 illationis. s. per ergo aut igitur. In omni autem consequentia
 formali requiruntur essentialiter antecedens & cõsequens. An-
 tecedens autẽ sunt due præmissæ, & consequens est conclusio
 illata per nota illatiuã, ergo conclusio est de essentia syllogis-
 mi, & quoniã hæc sententia est probabilior, ideo tenenda est,
 nec obstat, quod dicit Arist. necesse est aliud, id est conclusio-
 nem sequi, non enim intendit conclusionem esse aliud à syllo-
 gismo, sed aliud à præmissis, modo præexposito. Ad argumen-
 tum autem alterius opinionis, negatur antecedens, ad proba-
 tionem dico quod probat seruari omnia quæ requiruntur ad
 uerum antecedens requisitum in syllogismo in quantum est
 consequentia formalis, sed non seruantur omnia quæ ad to-
 tum syllogismum requiruntur, nisi ex præmissis ut ex ante-
 cedente, inferatur conclusio ut consequens requisitum ad per-
 fectam consequentiam.

Circa ly necesse dubitatur, quia aliquando concluditur cõ-
 clusio contingens ut hic, omnis homo currit: sortes est homo,
 ergo sortes currit, aliquando conclusio impossibilis, ut hic, o-
 mnis homo est asinus: sortes est homo, ergo sortes est asinus.
 Sed contingens & impossibile non necessario sequitur. Quod
 enim necessario sequitur, necessarium est, sed nec contingens
 nec impossibile est necessariũ ergo non est uerũ quod semper
 sit necesse conclusionẽ sequi, nisi quando conclusio est neces-
 saria, & syllogizatur ex præmissis necessariis.

Respondetur. Hoc dubiũ soluitur per distinctionẽ de ne-
 cessitate consequentiæ & consequentis, concludit quidẽ argu-
 mentũ de necessitate consequentis, sed non consequentiæ: &
 de hac intendimus in diffinitione syllogismi. Quid autẽ sic
 utraque necessitas, & quo modo differant, tetigimus in tract.
 tertio loquentes de conditionali, de qua diximus in quo sensu
 omnis conditionalis sit necessaria, & omnis falsa impossibi-
 lis. Constat igitur tibi quid syllogismus formaliter sumptus,
 & aduerte quod omnes particule diffinitionis præter primã
 ponuntur

TRACTATVS SEXTVS

ponuntur loco differentie, ut scilicet distinguatur syllogismus ab aliis argumentationis speciebus, ut à cōsequētia enthymemate inductiōe exemplo & cōuersione. Quid sit cōsequētia, manifestabitur tibi in trac. de consequentiis. Enthymema autem est syllogismus truncatus in quo tacita altera p̄missarum & p̄cipue minore, infertur statim conclusio ut hic. Omnis homo est animal, ergo sortes est animal, tacetur autem minor. s. sortes est homo. Inductio uero est progressus à particularibus sufficienter numeratis, ad uniuersale concludendum, ut hic. Iste homo & iste & iste, & sic de singulis est bipes, ergo omnis homo est bipes. Exemplum uero est quod singulariter propositum, aliud singulare ostendere cōtēdit per aliquod simile in utroq, repertum ut hic. Decet Carolum imperatorem obliuisci iniuriarum, sicut & Cæsare decuit. Oēs autem huiusmodi argumentationes differunt à syllogismo, quoniam aut in eis non ponūtur plures p̄missæ: aut si ponuntur, non disponuntur in modo & in figura.

Quantum ad quartum aduerte, quòd sicut est duplex materia syllogismi scilicet propinqua ut propositio, & remota ut terminus (sicut declarauimus) sic duplex est eius forma, scilicet propinqua & remota, propinqua quidem est modus ut barbara celarent. Remota autem est figura, ut prima figura uel secunda & c. Modus autem est ordinatio duarum p̄missarum scilicet maioris, & minoris secundum debitā qualitatem & quantitatem. Debita autē qualitas est, quod utraque sit affirmatina, uel saltē altera, quoniam ex puris negatiuis, non fit ualidus syllogismus. Nam quādo ex p̄missis ueris concluditur conclusio falsa, non est ualidus syllogismus. Contingit autem ex p̄missis negatiuis ueri concludi falsum ut hic. Nullus homo est lapis. Nullus iaspis est homo ergo nullus iaspis est lapis. Cōstat p̄missas esse ueras, cōclusionē autē falsam, ergo ex puris negatiuis est inualidus syllogismus. Debita uero quantitas est quod utraq, p̄missarū sit uniuersalis uel saltē una, quoniam ex puris particularibus

indiffinitis

DE SYLLOGISMO FORMALI. 169

indiffinitis, & singularibus nihil sequitur. Contingit enim ex puris particularibus ueris concludi falsum: ut hic, animal est asinus, homo est animal, ergo homo est asinus ergo &c. Præterea ad debitam quantitatem spectat quod si aliquam præmissarum fuerit particularis, conclusio sit particularis, non tamen oportet esse econuerso. Nam contingit conclusio nem esse particularem, & tamen utraq; præmissarum est uniuersalis: ut patet in Baralip. & in Darapti, & in Selapto. Ratio autem huius regulæ est quia talis debet esse unio maioris & minoris extremitatis in conclusione, qualis fuit in medio. Sed quando altera præmissarum est particularis, unio cū medio est particularis, ut patet in Darii & Ferio ex parte minoris, ergo & in conclusione unio extremitatum debet esse particularis. Præterea, ad debitam qualitatem spectat, quod si altera præmissarum fuerit negatiua, conclusio sit negatiua & econuerso: cuius regulæ ratio est: quia unio uel separatio extremitatum in conclusione sequitur unionem cū medio uel separationem à medio in præmissis. Sed quando una præmissarum est affirmatiua & altera negatiua, duæ præmissæ separantur in medio, ex eo quod una cōiungitur medio à quo alia separatur: ergo oportet illas extremitates separari ab inuicem in conclusione, & sic conclusionem esse negatiuam.

Figura autem est debita ordinatio trium terminorum, scilicet maioris extremitatis, & minoris, & medii secundum subiectionem & prædicationem. Quæ quidem ordinatio, consistit in hoc quod medium sumatur cū maiori extremitate in præmissa prima, quæ dicitur propositio maior. Deinde sumatur cum minori extremitate in præmissa secūda, quæ dicitur propositio minor: Deinde excludatur à conclusione. Neque enim medium potest intrare conclusionem: aliter conclusio nõ differret ab altera præmissarum. Nam si medium in conclusione coniungeretur cū maiore extremitate, non differret conclusio à propositione maiori, & si coniungeretur cum minori extremitate, nõ differret à propositione minori, Vt ergo ser

TRACTATUS SEXTVS

retur differentia inter præmissas & conclusionem, mediū
excludendum est à conclusione. Constat igitur quæ sit forma
syllogismi propinqua & remota.

Quantum ad quintum aduerte antequam descendamus ad
specificam considerationem figurarum & modorum cuiuslibet
figure, inuestigandum est quot sint valide syllogismorum
figure. Et hic inuenio duas sententias, quarum una est Arist.
in. 1. priorum. Secunda attribuitur Galeno.

Secundam Aristotelem sunt tantum tres: quoniam cum
figura sic ordinatio siue dispositio trium terminorum secun-
dam debitam subiectionem & prædicationem, quorum prin-
cipale est mediū, tot erunt valide syllogismorum figure quot
modis contingit debite variari mediū secundum subiectio-
nem & prædicationem in utraq; præmissarum. Hæc autem
uariatio contingit fieri utiliter tribus modis. primo contingit
mediū subiecti in propositione maiori, & prædicari in pro-
positione minori, & sic constituitur prima figura sic arguen-
do. Omnis homo est animal. ser. est homo, ergo ser. est animal.
secundo contingit mediū prædicari in utraq; præmissarum,
& extremitates subiecti, & sic constituitur secunda figura sic
arguendo. Nullus lapis est animal, omnis homo est animal,
ergo nullus homo est lapis. Tertio contingit mediū subiecti
in utraq; præmissarū, & extremitates prædicari, & sic con-
stituitur tertia figura, sic arguendo. Quoddam animal non est
homo, omne animal est substantia, ergo quædam substantia
non est homo, & cum secundum Aristot. non possit pluribus
modis variari mediū utiliter, & uniuersaliter, ita & syllo-
gismus ualeat in omnibus consimili forma arguendi retenta,
ut declarabitur, sequitur quod tantum tres sunt syllogismo-
rum figure.

Secundum Galenum autem tribus prædictis additur quar-
ta, in qua mediū prædicatur in maiori, & subicitur in mi-
nori sic arguendo, Omnis homo est animal, omne animal est
substantia, ergo omnis homo est substantia. Sed hæc regula

DE SYLLOGISMO FORMALI. 170

non est necessaria, quoniam equipollet regulæ ante prædicamentali in qua dictum est ad mentem Aristotelis. Quando alterum de altero prædicatur, quicquid prædicatur de prædicato, prædicatur de subiecto. Et in antepredicamentis assignamus limitationes eius, ne contingat error. Vide tu illic, & ideo non est opus addere quartam, Tres ergo cum prædicta regula antepredicamentali sufficiunt. Hæc de præcognoscendis pro acquirenda doctrina syllogismi forma dicta sunt, & hic terminatur caput primum.

Caput secundum de prima figura & singulis eius modis.

In secundo capite agendum est de prima figura, de qua tria uidentur. Primo an sit perfectior uel imperfectior secunda & tertia, secundo assignande sunt regulæ obseruande in prima figura, ne circa eam contingat error in arguendo, tertio agendum est de singulis eius modis tam directe quam in directe concludentibus.

Quantum ad primum aduerte quod (ut diximus in cap. precedenti) prima figura est in qua mediū subiicitur in maiori & prædicatur in minori. Cuius perfectio super secundam & tertiam & præcipue quo ad quatuor primos modos directe concludentes ostenditur ex tribus. Primo ex eo quod per eam concluduntur omnia conclusionum genera scilicet affirmatiua & uniuersalis ut in Barbara, & negatiua uniuersalis, ut in Celarent, & partiæ affirmatiua ut in Darii, & partiæ negatiua ut in Ferio. In secunda autem figura non concluduntur nisi uniuersalis negatiua & particularis negatiua, ut tibi manifestabitur. In tertia autem non concluditur uniuersalis sed tantum particularis affirmatiua & negatiua. Quoniam igitur in prima concluduntur omnium conclusionum genera, merito perfectior est. Vnde (ut ostendemus in trac. de syllo. demonstratiua,) est magis scientifica, & præcipue quia per illam tantum concludimus conclusionem uniuersalem affirmatiuam, de qua proprie est scientia, quæ de uniuersalibus. Secundo est perfectior ex

TRACTATVS SEXTVS

parte medii. Nam solū in prima figura medius terminus mediat inter maiorem & minorem extremitatem & coniungit eas, ita q̄ & positione siue situ & coniunctione est vere medium. In secunda autem figura & tertia non est medium positione inter extremitates, cum in secūda predicetur in utraque præmissarum, & in tertia subiiciatur. Est autem medium solum quo ad coniunctionem. Nam maior & minor extremitates in secunda figura coniunguntur in uno predicato, quod est medium & in tertia coniunguntur in uno subiecto, quod similiter est medium. Ex parte ergo medii termini prima figura est perfectior, Tertio est perfectior ex eo quod quatuor primi modi non reducuntur ad priores, sed omnes alii secundæ & tertiæ figuræ & quinque indirecte concludentes reducuntur ad quatuor primos primæ figuræ ut tibi manifestabitur. Constat ergo quomodo ex tribus causis est perfectior, & ideo merito ponitur primo loco.

Quantum ad secundam aduerte quod duæ generales regulæ obseruandæ sunt in prima figura quo ad quatuor primos modos directe concludentes.

Prima est. In prima figura minore existente negatiua, nihil sequitur, id est non fit ualidus syllogismus formalis, qui teneat in omnibus seruato tali modo arguendi. Cuius ratio est, quia contingeret ex præmissis ueris concludi falsum, ut hic, Omnis asinus est animal: nullus homo est asinus: ergo nullus homo est animal. Constat præmissas esse ueras: & conclusionem falsam. Diximus autē supra quotiens ex ueris concluditur falsum, esse inualidū modū arguēdi, Eadē regula seruanda est in omnibus modis tertiæ figuræ: ut tibi declarabitur.

Secunda est. Maiori existente particulari indefinita uel singulari in prima figura, nihil sequitur, id est inualidus est syllogismus ratione supra dicta, ut hic. Quoddam animal est homo. Omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo est inualidus syllogismus, Eadem regula obseruanda est in secūda

DE SYLLOGISMO FORMALI. 171

da figuram ut tibi declarabitur quo ad omnes modos. Dixi nota-
 riter quo ad primos quatuor modos concludentes directe, quo-
 riam iste regule non sunt necessarie in modis indirecte. Nam
 in Eapesmo, minor est negativa, in Frisefo uerū maior est par-
 ticularis. Quid autem sit directe, & indirecte concludere, di-
 cemus in sequentibus.

Quantum ad tertium aduerte quod modi expressi ab Ari-
 stotele in primo priorum & ut principales ac naturaliter con-
 cludentes sunt quatuor: scilicet.

Barbara. Quibus Boetius in lib. de syllogismo categorico
 Cælaren. ex autoritate Theophrasti & Eudemi, & assen-
 Darii. su Porphirii, addidit quinque modos concluden-
 Ferio. tes indirecte, unde Boetius in prædicto suo libro
 inquit. Quatuor primos modos in Analiticis suis. i. in lib. 1.
 priorum posuit Arist. Cæteros uero quinque Theophrastus, &
 Eudemus addiderunt, quibus Porphyrius uir grauisime aut bo-
 ritati uisus est consensisse. Sunt autem isti quinque modi.

Baralipton. Tu tamen aduerte quod Theophrastus, & Eu-
 Cælantes. demus, non fuerunt primi inuectores modorum
 Debitis. omnium concludentium indirecte. Nam Aristote-
 Eapesmo. les in primo Priorum, manifeste ponit quartū
 Frisefomo & quintū: scilicet Eapesmo, & Frisefomorum.
 rum.

Sic enim inquit. Cū aut prædicatiuus, & priua-
 tiuus & uel sumptus priuatiuus, semper syllogismus sit
 minoris extremitatis, ad maiorem: ut si A quidem omni B uel
 alicui, B autē nulli C, conuersis propositionibus necesse est C,
 alicui d non inesse. Similiter item & in aliis figuris. Semper
 enim per conuersionem sit syllogismus. Et intendit Aristote-
 les quod quando una propositio: scilicet maior, est uniuersa-
 lis affirmatiua, altera uero: id est minor uniuersalis negatiua,
 erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maio-
 re in prima figura, & hoc est indirecte concludere. Nam sic
 est directe concludere, est maiorem extremitatem prædicari
 de minore in conclusione, sic indirecte concludere, est minore

TRACTATUS SEXTVS

extremitatem prædicari de maiori in conclusione. Hoc autem quod dixit Arist. fit in Fapesmo. Sic enim arguitur, Omnis homo est animal, nullus asinus est hō, ergo quoddā animal nō est asinus. Cōstat quod maior est aniuersalis affirm. & mi. ul' is neg. & cōclusio particularis neg. indirec̄ta ergo Aristoteles posuit Fapesmo. Item dicit quod quando una præmissarum: id est ma. est particularis affirm. & altera: id est mi. uniuersalis neg. erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiori in prima figura, ex consequenti cōcludet indirec̄te, & hoc fit in Frisefomorū. Sic enim arguitur, aliqua uirtus est bona, nullum: uitium est uirtus, ergo aliquod bonum non est uitium, Ergo Aristoteles posuit Frisefomorum, ex quinq. ergo modis primæ figuræ concludentibus indirec̄te, duos habemus ab Aristotele, alios autem tres aduerte re potuerūt Theophrastus & Eudemus q̄ inuinit Boetius ubi supra. Sic enim inquit, Hoc quod nuper diximus in secundo priorum analyticorum libro, ab Aristotele mōstratur. Quod soli Theophrastus, & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adiciēdos a uinum adicere. Licet ergo Aristoteles omnes modos indirec̄te concludentes non expresserit, uirtualiter tamen ab eo processerunt.

Descendentes igitur ad singulos modos, aduerte prius pro uniuersali intelligentia omnium modorum primæ, & secundæ, & tertiæ figuræ, quod continentur his uersibus.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralip̄ton,
 Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum,
 Casare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
 Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.

In omnibus his modis continetur aliqua ex his quatuor uocalibus A E I O. A signat uniuersalem affirm. E uniuersalem neg. I particularem affirm. O particularem neg.

Omnes isti modi cōtinent tres syllabas, Prima signat propositionem maiorem, secunda minorem, tertia conclusionem, si quis autem modus continet quatuor syllabas ut Baralip̄ton,

DE SYLLOGISMO FORMALI. 172

ralipton, uel quinque ut Eriſoſomorum, tantum tres primæ deſtruiunt, alie autem ſunt propter complementum uerſus.

Quatuor primi primæ figure incipiunt ab his literis B C D F, & omnes ſequentes tam primæ, quam ſecundæ tertie figure incipiunt ab eiſdem, & denotatur quod incipientes à B, reducuntur ad Barbara, & incipientes à C ad Cælarët, & incipientes à D, ad Darii, & incipientes ab F, ad Ferio.

In omnibus modis exceptis quatuor primis ponitur aliqua ex his quatuor literis. S P M C, S ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem ſimplicem, P ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem per accidens, M ſignat quod ille modus debet reduci per tranſpoſitionem præmiſſarũ, ut. ſ. maior fiat minor & econuerſo, C ſignat quod ille modus reducitur per impoſſibile. Vnde uerſus.

Simpliciter uerti uult S, P, uero per acci.

M, uult tranſponi, C, per impoſſibile duci.

His prænotatis deſcendamus ad quatuor primos primæ figure. Per quos ſecundum Ariſtotelem in primo priorum ſiunt ſyllogiſmi perfecti, per omnes autem alios ſequentes & ſecundæ & tertie figure ſiunt imperfecti. Non enim quatuor indigens firmari, neq; reduci ad alios, omnes autem alii reducendi ſunt ad quatuor primos ut firmetur per illos, ſicut tibi declarabitur, quatuor ergo primi ſunt perfecti, reliqui uero per quatuor primos perficiuntur.

Primus & perfectior eſt Barbara, eo quod in eo ſolo concluditur uniuerſalis affir. & facit magis ſcire ut tibi declarabitur in tracta. ſequenti. Conſtat autem Barbara ex tribus, & ſignantibus ma. & mi. & conſuſionem uniuerſales affir. & ſic arguitur.

Bar Omne animal eſt mortale,

ba Omnis homo eſt animal,

ra. Ergo omnis homo eſt mortalis.

Regule obſeruande ut defendatur modus arguendi in Barbara, præuentur in ultimo cap. huius tractatus.

TRACTATUS SEXTVS

Secundus modus primæ figuræ, per quem concluditur uniuersalis neg. est.

Cæ Nullum animal est lapis.
la Omnis homo est animal.
rent. Ergo nullus homo est lapis.

Regule defensionis modi arguendi in cæla rent, ponentur in ultimo capite.

Tertius modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis affirm. est.

Da Omnis homo est rationalis,
ri Sertes est homo,
i Ergo Sertes est rationalis.

Regule defensionis modi arguendi in Darii, ponentur in cap. ultimo.

Quartus modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis neg. est.

Fe Nullum bonum est malum,
ri Viuere est bonum,
o. Ergo uiuere non est malum.

Regule defensionis modi arguendi in Ferio, ponentur in cap. ultimo.

Primus modus primæ figuræ concludens particularis affirm. in directe est.

Ba Omne animal est uiuens,
ra Omnis homo est animal,
lip. Ergo quoddam uiuens est homo.

Aduerte quod reducitur ad barbara per conuersionem et conclusionis per accidens, nam tertiæ syllabæ apponitur P. Sic autem reducitur. Omne animal est uiuens, omnis homo est animal, ergo omnis homo est uiuens. Nam uniuersalis affirm. conuertitur in particularem affirm. per accidens ut docuimus in trac. tertio agentes de speciebus conuersionis.

Sed aduerte quando dicitur quod Baralipton reducitur ad barbara per conuersionem conclusionis per accidens, id potest habere

DE SYLLOGISMO FORMALI. 173

habere duplicem sensum, primus est quod conclusio de Baralipon conuertatur per accidens in uniuersalem affirm. & hic sensus est falsus: quoniã cum sit propositio particularis affirm. non conuertitur nisi per conuersionem simplicem in particularem affirm. secundus est quod conclusio de Baralipon conuertat uniuersalem affirmati. per accidens, & hic sensus est uerus: quoniam uniuersalis affirm. conuertitur per accidens in particu affirm. ita quod uniuersalis est conuersa & particularis est cõuertens, Est ergo sensus quod Baralipon reducitur ad barbara per conuersionem conclusionis ætternã per accidens, & non passiuam, quia & si non conuertatur in uniuersalem affirm. cõuertit tamen uniuersalẽ affirm. per accidens, & hic est sensus Boetii in lib. suo de syllogismo categorico. Vbi positus quatuor primis modis primæ figuræ agēs de quinto qui hic nominatur Baralipõ, inquit: quintus modus ex duabus uniuersalibus affirmationibus est, particularẽ colligens hoc modo. Si A fuerit in omni B & A fuerit in omni C posset equidẽ concludi quod A esset in omni C. Sed quoniã ista uniuersalis propositio ut dictũ est particulariter: id est in particularẽ conuertitur, prætermisso eo quod A terminus de omni C termino prædicatur, conclusio esse dicitur quod C terminus de quoddã A termino prædicatur. Quod hoc exẽplo monstrandũ est. Si. n. sint propositiones sic Omne iustum bonũ est, omnis uirtus in se iustũ est, posset etiã concludi quod ois uirtus bonũ est. Sed quoniã ista propositio sibi particulariter cõuertitur. i. cõuertitur in particularẽ, fit ut quoddã bonũ sit uirtus, & sic conclusio particularis syllogismi colligitur ex duabus uniuersalibus affirmatiuis. Hæc Boetius, ex quibus constat q̄ particularis affirm. quæ est conclusio in Baralip. non est cõuersa in uniuersalẽ affirm. ut reducatur ad Barbara, sed quoniã est conuertens uniuersalem affirm. Vnde potest concludi uniuersalis affirm. quæ est conuersa, & tunc syllogismus est in Barbara, & potest concludi particu. affirm. quæ est conuertens uniuersalem affirm. & tunc argumentum est in Baralipon.

TRACTATUS SEXTVS

Secundus primæ figuræ concludens indirecte uniuersalem negatiuam est.

Cæ Nullum animal est lapis,

læn Omnis homo est animal,

tes Ergo nullus lapis est homo.

Reducitur ad *Cæ* lauent, si cõuertatur conclusio simpliciter, id est in uniuersalem neg. sic, Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis.

Regula defensiva modi arguendi in *Cæ* laentes, ponetur in capite ultimo.

Tertius modus primæ figuræ cõcludēs indirecte partic. affir.

Da Omne animal est uiuens,

bi Homo est animal,

tis. Ergo quoddam uiuens est homo.

Reducitur ad *Derii* cõuersa conclusione simpliciter, id est in particularem affir, siue indiffinitam sic, Omne animal est uiuens, homo est animal, ergo homo est uiuens.

Regula defensiva modi arguendi in *Dabitis*, ponetur in cap. ultimo.

Quartus modus primæ figuræ concludens indirecte partic, negatiuam.

Fa Omne animal est substantia,

pes Nullus lapis est animal.

mo. Ergo quedam substantia non est lapis.

Reducitur ad *Ferio* maiore conuersa per accidens, id est partic. affir. ut, Omne animal est substantia, quedam substantia est animal, & minore conuersa simpliciter, id est in uniuersalem neg. ut nullus lapis est animal, nullum animal est lapis & per transpositionē præmissarū sic cõuersarū, ut. s. minor cõuersa fiat maior, & maior cõuersa fiat minor. Tunc enim syllogismus erit in *Ferio* sic arguendo. Nullum animal est lapis, quedam substantia est animal, ergo quedam substantia non est lapis.

Regula defensiva modi arguendi in *Fapesmo*, ponetur in cap. ultimo.

Quintus modus primæ figuræ concludens indirecte particu.
nega.

Fri Quidam homo est animal.

feso Nullus asinus est homo.

mo. Ergo quoddam animal non est asinus.

Reducitur ad Ferio, maiore conuersa simpliciter, id est in particu affir. ut, Quidam homo est animal, quoddam animal est homo, & minore conuersa simpliciter, id est in uniuersalem nega. ut nullus asinus est homo, nullus homo est asinus, & per transpositionem præmissarum conuersarum, ut. s. minor conuersa fiat maior, & maior e conuersa fiat minor, & tunc argumentum erit in Ferio, Sic arguendo, Nullus homo est asinus, quoddam animal est homo, ergo quoddam animal non est asinus. Hæc de modis primæ figuræ tam directe quam indirecte concludentibus dicta sunt.

Caput tertium de secunda figura, & singulis eius modis.

In tertio capi. agendum est de secunda figura, in qua tria agenda sunt, primo quomodo se habet secunda ad primam, & ad tertiam, quo ad perfectionem, secundo ponende sunt regule generales obseruande, ne fiat error in arguendo in secunda figura, tertio agendum est de singulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte quod est media secundum perfectionem inter primam & tertiam, nam est imperfectior prima quoad quatuor modos directe concludentes quoniam in prima concluditur uniuersalis affir. in secunda autem non. Præterea medium in prima uere mediat inter extrema positione & coniunctione, in secunda autem tantum coniunctione, quoniam predicatur in utraq. præmissarum. Præterea: modi secunde reducuntur ad modos primæ (ut tibi manifestabitur) tanquam imperfecti ad perfectos, & non e conuerso, ergo constat secundam esse imperfectiorem prima, est autem perfectior tertia, quoniam in secunda concluditur uniuersalis nega. & parti. neg. in tertia autem solum particula
ris

TRACTATUS SEXTVS

ra affirm. & neg. ergo facit minus scire quàm secunda, præterea in secunda mediū predicatur in utraq, in tertia uero subiicitur: nobilius est autem predicari, quàm subici, quoniã prædicatum habet rationem formæ, subiectum uero rationem materie. Constat ergo q̄ est media quo ad perfectionem inter primam & tertiam.

Quantum ad secundum aduerte quod tres regulæ obseruanda sunt, ne contingat error in arguendo in secunda figura. Prima est, in secunda figura, nunquam maior sit particularis: Secunda est, non sit utraque præmissa affirm. sed una affirm. & altera negatiua.

Tertia est, Semper conclusio sit negatiua.

Ratio primæ regulæ & secundæ, & tertiæ est, quia contingeret præmissas esse ueras & conclusionem falsam, ergo esset inutilis modus arguendi. Diximus enim supra, q̄ in uero & formali modo arguendi, ex ueris non concluditur nisi uerum. Quod autem maiori existente particulari, contingat ex ueris concludi falsum, patet hic.

Homo est albus.

Nullus æthiops est albus.

Ergo nullus æthiops est homo.

Costat ma. esse ueram cum sit indefinita, & mi. esse ueram ad sensum, & tamen conclusio est manifeste falsa.

Quod uero existente utraque præmissarum affirmatiua, contingat ex ueris concludi falsum, patet hic.

Omnis homo est animal.

Omnis asinus est animal.

Ergo omnis asinus est homo.

Constat utranque præmissarum esse ueram, quoniam animal predicatur essentialiter de omnibus speciebus suis, ut declaratum est in tractatu quarto, conclusionem autem esse falsam nemo dubitat.

Quod etiam si conclusio fiat affirm. contingat ex ueris concludi falsum patet in argumento precedenti. Præterea, regula

tertia sequitur ex necessitate à secunda, nam si est necesse in secunda figura alteram præmissarum esse negatiuam, oportet conclusionem esse negatiuam, non est. n. imaginabile alteram præmissarum esse neg. & cōclusionem fieri affir. ut patet discurrenti. Constat igitur prædictas tres regulas obseruandas esse in secunda figura.

Quantū ad tertiu aduerte q̄ secunda figuram continet quatuor modos directe cōcludentes, ex quibus duo primo cōcludunt uniuersalem neg. & duo sequētes particularem negatiuā. Primus est.

Cæ Nullum uitium est uirtus.

sa Omnis iustitia est uirtus.

re. Ergo nulla iustitia est uitium.

Reducitur ad cælarent ma. conuersa simpliciter, id est in uniuersalem negatiuam, sic. Nulla uirtus est uitium, omnis iustitia est uirtus, ergo nulla iustitia est uitium.

Regula defensusua modi arguēdi in cæsare, ponetur in ul. sa. Secundus modus est.

Ca Omne animal est uiuens.

mes Nullus lapis est uiuens.

res. Ergo nullus lapis est animal.

Reducitur ad cælarent, conuertendo minorem simpliciter, id est in uniuersalem neg. & conclusionē simpliciter, id est in uniuersalē neg. & transponendo minorem & maiorē, & maiorē in minorē sic arguendo. Nullum uiuens est lapis, omne animal est uiuens, ergo nullum animal est lapis.

Regula defensusua modi arguēdi in camestres, ponitur ultimo capitulo.

Tertius modus est.

Fe Nullus asinus est homo.

sti Sortes est homo.

no. Ergo sortes non est asinus.

Reducitur ad ferio maiore conuersa simpliciter, id est in uniuersalem negatiuam sic. Nullus homo est asinus, sortes est homo.

TRACTATUS SEXTVS

homo ergo fortis non est asinus.

Regula defensiva modi arguendi in festino, ponetur in capitulo ultimo.

Quartus modus est.

Bo Omnis uirtus est laudabilis.

ro Auaritia non est laudabilis.

co. Ergo auaritia non est uirtus.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Est autem reducere per impossibile, sumere oppositum conclusionis & alteram premissarum & inferre oppositum alterius premissae. Verbi gratia in argumento praeposito conclusio est haec, Auaritia non est uirtus, sumatur oppositum contradictorium. scilicet omnis auaritia est uirtus. Maior est haec, Omnis uirtus est laudabilis: minor est haec, Auaritia non est laudabilis, oppositum contradictorium est hoc, Omnis auaritia est laudabilis. Arguatur ergo sic, Omnis uirtus est laudabilis, omnis auaria est uirtus, ergo omnis auaritia est laudabilis, quod est oppositum minoris. Regula defensiva modi arguendi in Baroco, ponetur in capitulo ultimo. Haec de modis secundae figurae dicta sunt.

Caput quartum de tertia figura, & singulis eius modis.

In capitulo quarto agendum est de tertia figura, quae est imperfectior secunda: quoniam per eam concluditur solum particula affirmatiua & negatiua & de singulis eius modis. De ea igitur duo agenda sunt, primo ponuntur duae regulae generales obseruandae, ne fiat in tertia figura syllogismus inutilis, secundum agendum est de singulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte duas regulas obseruandas ne fiat error. Prima est quod minor non sit negatiua, aliter ex ueris concluderetur falsum ut hic, Omnis homo est animal, nullus homo est asinus, ergo asinus non est animal. Constat praemissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo isto modus arguendi est inutilis in tertia figura.

Secunda

DE SYLLOGISMO FORMALI. 176

Secunda est hæc, nunquã conclusio sit universalis, aliter ex ueris cõcluderetur falsum, ut hic, *Omnis homo est animal, omnis homo est substantia, ergo omnis substantia est animal.* Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo esset inutilis modus arguendi, Necesse est ergo in tertia figura minorem esse affirmatiuam, & conclusionem esse particularem siue affirmatiuam, siue negatiuam.

Quantum ad secundum aduerte quod primus modus tertiæ figuræ, dicitur.

Da *Omnis homo est substantia.*

ra *Omnis homo est animal.*

pti. *Ergo quoddam animal est substantia.*

Reducitur à Darii minore conuersa per accidens: id est in particul. affir. ut hic: *Omnis homo est substantia, quoddã animal est homo, ergo quoddam animal est substantia.*

Regula defensiva modi arguendi in Darapti, ponetur in. c. ul. Secundus modus dicitur.

Fe *Nullum animal est mortuum,*

la *Omne animal est uiuum,*

pton. *Ergo uiuum non est mortuum.*

Reducitur à Ferio minore conuersa per accidens, id est in parti. affirma. ut hic: *Nullum animal est mortuum, quoddã uiuum est animal, ergo quoddam uiuum non est mortuum.*

Regula defensiva modi arguendi in Felapton, ponetur in. cas. pi. ultimo.

Tertius modus dicitur.

Di *Quidam homo est iustus.*

sa *Omnis homo est animal,*

mis. *Ergo quoddam animal est iustum.*

Reducitur à Darii conuersa maiore simpliciter: id est in particul. affir. & cõuersa cõclusionem simpliciter, id est in parti. affir. & transponendo præmissas ita quod minor fiat maior, & maior cõuersa simpliciter fiat minor, & cõcludatur cõclusio cõuersa simpliciter ut hic, *Omnis homo est animal, quod*
dam

TRACTATUS SEXTVS

dam iustum est homo, ergo quoddam iustum est animal.

Regula defensiva modi arguendi in Disamis, ponetur in ultimo capi.

Quartus modus dicitur.

Da Omnis homo est substantia,

ti Quidam homo est animal,

si. Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad Darii, conuersa minore simpliciter in .s. particulari affirmatiua. ut hic, omnis homo est substantia, quoddam animal est homo, ergo quoddam animal est substantia.

Regula defensiva modi arguendi in Datifi, ponetur in capitulo ultimo.

Quintus modus dicitur.

Bro Quidam homo non est iustus,

car Omnis homo est rationalis,

do. Ergo quoddam rationale non est iustum.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Sic autem reducetur. Summatum oppositum conclusionis, quod est hoc, Omne rationale est iustum. Sumatur minor ut stat. s. omnis homo est rationalis, & concludatur oppositum maioris, quod est hoc, Omnis homo est iustus, tunc patet quod argumentum erit in Barbara, sic syllogizando, Omne rationale est iustum, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est iustus.

Regula defensiva modi arguendi in Brocardo, ponetur in capitulo ultimo.

Sextus modus dicitur.

Fe Nullum vitium est uirtus,

ri Quoddam vitium est pessimum,

son. Ergo quoddam pessimum non est uirtus.

Reducitur ad Ferio conuersa minore simpliciter, id est in particulari affirmatiua. ut patet hic. Nullum vitium est uirtus, quoddam pessimum est uirtus, ergo quoddam pessimum non est uirtus.

Regula defensiva modi arguendi in Ferison, ponetur in ca. ult. Hec de tertis figura, & singulis eius modis dici sint.

Caput

DE SYLLOGISMO FORMALI. 178

Caput quintum de coniugationibus inutilibus ad mentem Aristotelis.

In cap. quinto tangendum est summarie de combinationibus inutilibus, De quibus pertractat Aristoteles in libro priorum satis diffuse. Tu igitur aduerte quod coniugatio sine combinatio sumitur hic pro dispositione trium terminorum. scilicet maioris & minoris extremitatis & medii, & duarum premissarum ad inferendam conclusionem. Talis igitur combinatio duplex est. scilicet utilis, & inutilis. Utilis est quando ex tribus terminis, & duabus premissis ueris recte dispositis semper sequitur conclusio uera seruata eadem forma arguendi, ita quod impossibile est ex eadem arguendi forma stantibus premissis ueris sequi conclusionem falsam. Quod si concluditur falsa aliqua premissarum erit falsa, uel omnes, ut sic arguendo in Darii. Omnis homo est asinus. Sortes est homo ergo sortes est asinus. Combinatio quidem est utilis quo ad formam, sed peccat in materia, & ideo non est mirum si ex maiori falsa concluditur conclusio falsa. Et quoniam in omnibus modis trium figurarum ex ueris nunquam concluditur falsum, sed uerum ex ueris, & falsum ex falsis, seruatis regulis generalibus de quibus actum est supra, ideo sunt combinationes utiles. Combinatio autem inutilis cognoscitur, quando consimili forma arguendi seruata ex premissis ueris concluditur conclusio aliquando uera, aliquando falsa. Verbi gratia. Si in prima figura sumatur minor negatiua, ex ueris concluditur uerum & falsum. Verum quidem, si sumatur species & genus cum termino extraneo, id est qui est alterius generis, ut homo animal lapis, & arguatur sic, omnis homo est animal, nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est animal. Falsum autem, si sumantur due species cum genere, ut homo asinus, & animal, & arguatur sic, Omnis homo est animal, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est animal. Præterea. Cognoscitur combinatio inutilis, ex eo quod in ea dantur termini in quibus omni & in quibus nulli. Dari terminos in quibus

TRACTATUS SEXTVS

bus nulli est dari tres terminos, ex quibus fiunt duæ præmissæ
 se ueræ secundum aliquam combinationem cum quibus stat
 uniuersalis negatiua uera. V. G. si quis dicat quod arguere ex
 puris particularibus, est combinatio utilis, sumat animal &
 hominem & asinum, & arguat sic. Quoddam animal est asi-
 nus, quidam hō est animal, ergo quidam homo est asinus, Certum
 quod cum his duabus præmissis ueris stat uel is negatiua
 uera. s. nullus homo est asinus, ex quo sequitur hanc combina-
 tionē esse manifeste inutilem. quoniam tu concedis propter illā
 duo contradictoria esse simul uera, nam constat hanc esse uerā
 nullus homo est asinus, & tu concedis hanc esse uerā
 quidam homo est asinus, quoniam est cōclusa ex duabus præ-
 missis particularibus ueris, quam combinationem tenes esse
 utilem. Sed istæ sunt contradictoria, nullus homo est asinus,
 quidam homo est asinus, ergo tu concedis duo contradictoria
 esse simul uera. Dari terminos in quibus omni, est dari termi-
 nos ex quibus fiant duæ præmissæ ueræ secundum aliquam
 combinationem, cum quibus stat uniuersalis affirmatiua uera. V.
 G. si tu dicis, quod arguere in prima figura ex maiori parti
 ri est combinatio utilis, sumas speciem & genus suum, & ter-
 minum extraneum à genere, puta hominem animal lapidem,
 & arguas sic. Lapis non est animal, nullus homo est lapis,
 ergo nullus homo est animal, certum est quod cū his duabus præ-
 missis ueris, stat uniuersalis affirmatiua uera. s. omnis homo est ani-
 mal, ex quo sequitur prædictam combinationem esse inutilem.
 quoniam tu concedis duas præmissas cōtrarias in materia
 naturali esse simul ueras. Constat. n. hanc esse uerā, Omnis
 homo est animal, & tu cōcedis per prædictā combinationem,
 quam reputas esse utilem, hanc esse uerā. Nullus homo est
 animal, & istæ sunt duæ cōtrariæ in materia naturali, ergo
 & c. Uterius concedis duas cōtradictorias esse simul ueras, nā
 ad istā. Nullus homo est animal, sequitur quod aliquis homo
 nō sit animal sed omnis hō est animal, & aliquis homo non
 est animal, cōtradiciunt, ergo concedis cōtradictoria simul esse
 uerā,

DE SYLLOGISMO FORMALI. 178

vera, quod cū sit impossibile sequitur predictā cōbinationem esse inutile. Constat igitur tibi quid sit cōbinatio utilis & inutilis, & ex quibus deprehēditur. Hæc de quinto ca. dicta sint.

Cap. sextum de regulis defensiuis

Syllogismorum.

IN sexto cap. ponendæ sunt regulæ defensiuæ modorum triam figurarum, quibus obseruatis non fiet error in alio quo predictorum modorum, ita quod semper concludatur uerum ex ueris, aut falsum ex falsis, & nunquam falsum ex ueris. Sed antequam descendamus ad modos speciales. Ponendæ sicut regulæ generales deseruientes omni figuræ & omni modo, Sunt nouem.

Prima est, Nunquam medium sit terminus æquiuocus, nec analogus analogia plurium rationum, & propterea hic syllogismus non ualet, Omnis canis latrat, Stella est canis, ergo stella latrat, neque iste ualet, omne sanū est animal, urina est sana, ergo urina est animal. Dixi analogus, analogia plurium rationum: quoniam si analogum dicat tantum unam rationem, sed inæqualiter participatam, quale est ens in nichomistica, non impedit quin sit uerum mediū, & uerus syllogismus, ut hic, Cuilibet enti debetur esse, substantia est ens, ergo substantiæ debetur esse. Idem concluditur de accidente, necesse est, ergo medium esse uniuocum, uel analogum, analogia unius rationis inæqualiter participatæ.

Secunda est, quod neutra præmissarum sit hypothetica, sed utraq; categorica: quoniā modi & figuræ de quibus locuti sumus, dantur ab Aristotele de syllogismo categorico & nō hypothetico, syllogismus autē categoricus constare debet ex categoricis & nō ex hypotheticis, & propterea hic syllogismus nō ualet in Barbara, oēs animal si est rudibile est asinus, oīs bō est animal si est rudibile, ergo oīs bō est asinus. Nō ualet quoniā præmissæ sunt hypotheticæ, & conclusio est categorica.

Tertia est, Maior, & minor extremitas, teneantur impermixte in præmissis, ita quod maior extremitas, neq; secun-

TRACTATUS SEXTVS

dum partem, neq; secundum totum replicetur in minori, & propterea non sequitur in Barbara. Omne secundum immediate sequitur primum, omne tertium immediate sequitur secundum, ergo omne tertium immediate sequitur primum non ualet: quoniam maior extremitas que est hoc totum, immediate sequitur primum, replicatur secundum partem in minori, sed debet sic formari minor, omne tertium est secundum, & tunc argumentum ualet in Barbara, sed minor est falsa.

Quarta, teneantur termini in præmissis & in conclusione eque ample, & eque stricte, nã si in præmissis teneantur ampliatue, & in cõclusionone restrictiue, siue eõuerso, nunquã argumentum ualet, & hoc tibi manifestabitur infra in multis.

Quinta est, Non fiat argumentum ex quatuor terminis neq; expresse, neq; implicite, aliter argumentum non tenet ut tibi manifestabitur.

Sexta est, Nunquam ponatur medium, neq; pars medi in conclusione, Vnde uenit sequitur in Baroco, Omnis homo differt ab asino, Brunellus non differt ab asino cum sit asinus, ergo Brunellus non differt ab homine, Non ualet: quoniam medium est hoc, differt ab asino cuius pars ponitur in conclusione: scilicet Differt, unde debet sic concludi, ergo Brunellus non est homo, quod est uerum.

Septima, Non fiat transitus à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali, simplex personali. Determinata siue confusa tantum, distributiue, distributiua collectiua, Distributiua absoluta distributiue accommode.

Octaua est, Syncategoremata recte disponantur in præmissis, & conclusione, & defectu huius regulæ, multi committuntur errores in modis arguendi, ut tibi manifestabitur in sequentibus.

Nona est, concludatur conclusio, ut præcise sequitur ex præmissis, & non aliter. Defectu cuius multi tibi manifestantur errores in prædictis modis arguendi.

DE SYLLOGISMO FORMALI. 179

Positis regulis generalibus obseruandis, descendendum est ad modos particulares, in quibus committitur error propter defectum alicuius regulæ ex prædictis.

In Barbara hoc argumentum non ualet, propter defectum secundæ regulæ. Omne rationale: uel irrationale est homo. Hæc est uera: quoniam cum sit disiunctiua, una pars est uera, & sufficit. Omnis asinus est rationalis uel irrationalis, & hæc est uera eadem ratione: quoniam una pars est uera, & tamen conclusio est falsa: scilicet omnis homo est asinus.

Hoc argumentum non ualet: quoniam cum conclusio sit categorica debet concludi ex categoricis & non ex hypotheticis, constat autem ma. & mi. esse hypotheticas disiunctiuas. Vnde deberet sic argui. Omne rationale est homo, omnis asinus est rationalis, ergo omnis asinus est homo, & tunc argumentum uere est in Barbara, sed minor est falsa.

Item in Barbara hoc argumentum non ualet propter defectum quintæ regulæ, quicumq; dicit sortem esse animal, dicit uerum. Quicumq; dicit sortem esse asinum, dicit sortem esse animal (quoniam asinus est animal,) ergo quicumq; dicit sortem esse asinum, dicit uerum.

Hoc argumentum non ualet, quoniam constat ex quatuor terminis uirtualiter, stat enim animal in ma. pro animali rationali tantum, & in mi. pro animali irrationali tantum. Cōstat autem quod non est idem animal rationale & irrationale ex significato. Quod si sumatur animal in utraq; præmissarum pro eodem significato, constat minorem esse falsam, & ideo argumentum non ualet de forma, quod si de forma ualet, minor est falsa.

In Cælarent hoc argumentum nõ ualet propter defectum tertie regulæ, Nullum animal dum dormit uigilat, omnis homo est animal animal dum dormit, ergo nullus homo uigilat: non ualet: quoniam replicatur pars maioris extremitatis in minori propositione scilicet ly dum dormit. Sed sic formari debet minor. Omnis homo est animal, ergo nullus homo

TRACTATUS SEXTVS

dum dormit uigilat.

In Darii hoc argumentum non ualet propter defectum secundae regule, omne indiuiduum alicuius speciei est asinus. Nam demonstrata hac specie, puta asinina, omne indiuiduum illius speciei asinina, est asinus. Sortes est indiuiduum alicuius speciei, ut patet, ergo sortes est asinus. Non sequitur: quoniam subsumitur minor ac si ly alicuius speciei, statet distributive in maiori, quod non est uerum: sed statet & supponit determinate eum discrete. Unde arguitur à non distributo ad distributum. Si autem deberet ualere, oporteret sic arguere. Omne indiuiduum omnis speciei est asinus. Sortes est indiuiduum huius speciei, puta humanae, ergo sortes est asinus, Argumentum ualet de forma, sed maior est falsa.

Item in Darii, hoc argumentum non ualet propter defectum eiusdem regule, omnes apostoli sunt duodecim, Petrus & Paulus sunt apostoli, ergo Petrus & Paulus sunt duodecim. Non sequitur quoniam sit transitus à suppositione collectiua ad distributiua, nã ly apostoli statet collectiue in maiori, & tamẽ subsumitur Petrus & Paulus ac si statet distributive.

Item in Darii hoc argumentum non ualet propter defectum octauae regule, omne risibile est animal, praecise homo est risibilis, ergo praecise homo est animal, non sequitur, quoniam ly praecise non debet poni in conclusione, est enim regula generalis, q̄ non debet plus poni in conclusione cum maiori extremitate, quam positum fuerit in propositione maiori cum praedicato illius, constat autem quod hoc sine categoria praecise non fuit positum in propositione maiori, ergo non debet poni in conclusione. Sed debet sic concludi, ergo homo est animal.

In Ferio hoc argumentum non ualet propter defectum tertiae regule. Quatrinum non ualet solidum. Ducatum ualet quatrinum, ergo ducatum non ualet solidum, non sequitur, quoniam pars maioris extremitatis replicatur in minori propositione. s. ualet. Sed debet formari sic minor. Ducatum est quatrinum,

DE SYLLOGISMO FORMALI. 180

quadrinam, ergo &c. Tunc argumentum ualeat de forma, sed minor est falsa.

In Baralipon hoc argumentum non ualeat propter defectum quintae regule. Omne album est qualitas. Omnis nix est alba, ergo quedam qualitas est nix, non sequitur, quoniam in maiori stat album abstrakte. i. pro albedine, iuxta sensum, quem dicit Aristoteles in predicamento qualitatis, quod album puram qualitatem significat, aliter maior esset falsa. In minori autem si debet esse uera, oportet quod stat concrete, id est pro re siue substantia alba, secundum quod dicimus hominem album, niuem albam, & sic constat quod aut maior aut minor est falsa, aut argumentum est ex quatuor terminis implicite.

In Caelantes hoc argumentum non ualeat propter defectum quintae regule. Pono casum quod nulla rosa sit in mundo, puta in hieme, & arguitur sic, Nullum spirans odorem est rosa, quia per casum rosa non est. Omnis flos est spirans odorem. Haec est uera, posito quod non semper sentiatur a nobis, ergo nulla rosa est flos. Non sequitur, quoniam argumentum est ex quatuor terminis, nam rosa in ma. stat pro rosa existente, in conclusione autem stat pro rosa ut rosa, ita quod abstrahit ab existente & non existente, & quoniam haec est in primo modo per se rosa est flos, sicut ista, homo est animal, ideo est semper ueritatis. Cum igitur non stat rosa pro eodem in ma. & in conclusione, argumentum non ualeat.

In Dabitur non ualeat hoc argumentum propter defectum septimae regule. Omnis homo est indiuiduus siue singularis. aliqua species animalis est homo (quia animal, praedicatur de homine in quid) ergo aliqua species animalis est indiuidua siue singularis. Non sequitur, quoniam fit transitus a suppositione personali ad suppositionem simplicem, nam homo in ma. supponit personaliter distributiu. in mi. autem supponit simpliciter, siue ut dicunt nominales materialiter. Haec autem transi-
bi manifesta erunt in trac. de suppositionibus.

TRACTATUS SEXTVS

In Fapfmo non uidetur ualidus modus arguendi, eo quòd utraq; præmiſſarum eſt uniuersalis, & tamen conclusio eſt particularis, quod uidetur repugnare Ariſtotele in lib. priorum. Vult enim Ariſtote. quod conclusio aſſimulari debeat alicui præmiſſarum, hic autem nulli ex præmiſſis aſſimilatur cum ſit particularis, & ambæ præmiſſæ ſint uniuersales. Præterea in Fapfmo minor eſt negatiua, quod eſt contra regulã generalem poſitam in prima figura, in qua dictum eſt, quod in prima figura minore exiſtente negatiua nihil ſequitur, ergo ſyllogiſmo in Fapfmo eſt inutilis.

Reſpondetur. Quando dicit Ariſtotele. in primo priorum, quod oportet concluſionem aſſimulari alicui ex præmiſſis intendit quo ad qualitatem, & non quo ad quantitatem: & intendit q̄ ſi aliqua conclusio ſit negatiua oportet aliquam præmiſſarum eſſe negatiuam. Et hoc uerificatur in Fapfmo, nã quoniam conclusio eſt negatiua, altera præmiſſarum: id eſt mi. eſt negatiua, Non autem intendit quo ad quantitatem, nam & in tertia figura, Darapti conſtat ex duabus uniuersalibus, & tamen conclusio eſt particularis. Nec obſtat etiam quod mi. ſit negatiua, quoniam regula poſita. ſ. quod in prima figura mi. exiſtente negatiua nihil ſequitur, intelligitur de quatuor primis modis concludentibus directe. In Fapfmo autem ſicut & in Friſeſomorum concludimus indirecte, ideo nihil obſtat mi. eſſe negatiuam. Conſtat igitur quod ſyllogiſmus in Fapfmo non eſt inualidus.

In Friſeſomorum non uidetur ualidus modus arguendi duplici de cauſa. Primo, quoniam maior eſt particularis, quod eſt contra regulam poſitam ut generalem in prima figura. Dictum eſt enim q̄ in prima figura ma. exiſtente indefinita particulari uel ſingulari, nihil ſequitur. ſecundo, quia non regulatur per dici de omni uel dici de nullo, nam cum ma. ſit particularis, nõ ſit ſubſumptio in mi. ſub ſubiectò diſtributiõis. Conſtat. n. q̄ ſubiectum ma. non eſt diſtributiue ſed determinate, ergo ſyllogiſmus in Friſeſomorum non eſt ualidus.

Reſponſus

DE SYLLOGISMO FORMALI. 181

Respondetur regula posita in prima figura quod maior nō sit particula intelligitur de quatuor modis primis directe concludentibus, Frisesomorum autem concludit indirecte, ideo non obstat. Præterea, non obstat quod per se non reguletur de omni uel de nullo, quoniam cum sit syllogismus imperfectus, & perficiatur per reductionem ad Ferio, sufficit q̄ mediante reductione ad Ferio reguletur, constat autem q̄ Ferio habet maiorem uniuersalem nega. & sic constat q̄ Frisesomorum licet non reguletur per seipsum per dici de omni uel de nullo, quoniam habet ma. particularem, tamen regulatur per reductionē ad Ferio, neg. enim dici de omni & dici de nullo, sunt regulatiua omnium syllogismorum trium figurarum per se & immediate, sed quatuor primorum modorum primæ figuræ, aliorum autem per reductionem ad quatuor primos. Hinc est quod Aristoteles in primo priorum uocat syllogismos quatuor primorum modorum, syllogismos perfectos respectu aliorum: quoniam quatuor non perficiuntur per alios, sed e conuerso. Constat ergo non obstantibus prædictis syllogismum in Frisesomorum esse ualidum. Hæc pro defensione nouæ modorum primæ figuræ dicta sunt.

Secundo loco defensandi sunt quatuor modi secundæ figuræ in quibus multi solēt fieri paralogismi propter non obseruantiam prædictarum regularum.

In Cesare hoc argumentum non ualet, propter defectū secundæ regulæ. Nullum dextrum est sinistrum, cuiuslibet hominis manus est sinistra, ergo nullius hominis manus est dextra. Præmissæ quidem uidentur ueræ. De maiore patet, quoniam oppositum non prædicatur de opposito. De minori etiam patet, supposito quod homo habeat duas manus, unam dextram alteram sinistram. Et tamen conclusio est falsa, quoniam homo ut homo, remoto impedimento, habet manum unam dextram, alteram sinistram.

Hoc argumentum non ualet, quoniam fit transitus à suppositione determinata ad suppositionem distributiuam, Nā
manus

TRACTATUS SEXTVS

Deanus in minore supponit determinate, in conclusione autem distributive: & sic arguitur à non distributo ad distributum, & ideo argumentum est inualidum, nec est in Casare nisi apparen:er.

In Camestres hoc argumentum non ualet propter defectum quartæ regulæ, omne mortuum siue corruptum est non ens (nam corruptio est progressus ab esse ad non esse.) Nullus homo est non ens, ergo nullus homo est mortuus siue corruptus, non ualet, quoniam ly homo nõ tenetur æque ample & æque striete in minori & in cõelusione. Nam in minori stat pro presentibus tantum, in conclusione autem ratione participii de præterito stat pro presentibus & præteritis, ut tibi declarabitur in trac. de ampliatione & appellatione.

In Festino hoc argumentum non ualet propter defectum nonæ regulæ. Nullum animal præter hominem est rationale. Risibile est rationale: ergo risibile non est animal. Non sequitur, quia in minori non debet subsumi risibile, sed aliquod diuersum ab homine: quoniam in maiori exceptuatus est homo, ex consequenti exceptuatur risibile. Debet ergo subsumi aliquod quod non sit homo puta asinus, & sic formare mi. Asinus est rationalis: & tunc argumentum est bonum de forma, sed mi. est falsa.

Aduerte in super quod argumentum non ualet, quoniam non tota maior extremitas ponatur in conclusione. Nam ly præter hominẽ, est pars maioris extremitatis, quæ tamẽ nõ ponitur in conclusione, ideo arguentũ non est bonũ de forma.

In Baroco hoc argumentum non ualet propter defectum sextæ regulæ, omnis asinus est aliud ab homine, quoniã differt essentialiter ab eo: sortes non est aliud ab homine, quoniã homo prædicatur in quid essentialiter de sorte, & de quolibet homine singulari, ergo sortes non est aliud ab asino, non sequitur quoniam pars mediũ. i. ly aliud ponitur in conclusione. Sed debet sic concludi, ergo sortes non est asinus: Hæc pro defendendis modis secundæ figuræ dicta sint.

DE SYLLOGISMO FORMALI. 182

Tertio loco defendendi sunt modi tertiæ figuræ, qui sunt sex.

In Darapti hoc argumentum non ualet propter defectum septimæ regulæ, cuiuslibet hominis alter est oculus dexter, cuiuslibet hominis alter est oculus sinister, ergo oculus sinister est oculus dexter. Nō sequitur, quia arguitur à suppositione determinata ad distributiuam. Nam oculus non distribuitur in maiori, sed tantum ly hominis, & tamen subsumitur oculus in mi. ac si distribueretur in ma. Non debet ergo subsumi oculus sed aliud, & formare sic argumentum. Cuiuslibet hominis alter est oculus dexter, quilibet homo est animal, ergo animalis alter est oculus dexter.

Eodem modo intelligendum est hoc, Cuiuslibet contradictionis altera est pars uera, cuiuslibet contradictionis altera est pars falsa, ergo pars falsa est pars uera, non debet sic formari mi. sed sic. Quelibet contradictio est oppositio, ergo oppositionis altera est pars uera.

Item non ualet hoc argumentum ex defectu eiusdem regulæ in Darapti. Omnem hominem esse rationalem est necessesse, omnem hominem esse animal est necessesse, ergo animal esse rationale, est necessesse, non sequitur, quoniã animal in mi. supra ponit simpliciter, in conclusione personaliter. Tu tamen potes totum concedere, & argumentum ualere de forma & de materia, & conclusionem esse ueram. Nam licet hæc uniuersalis sit falsa. Omne animal esse rationale est necessesse, nihil tamen prohibet particularem siue indefinitam esse ueram. Hæc autem conclusio in Darapti est indefinita, Animal esse rationale est necessesse, & æquipollet huic particulari, Aliquod animal, puta hominem, esse rationale, est necessesse.

In Felapton non ualet hoc argumentum propter defectum septimæ regulæ, Nullus homo est genus. Omnis homo est animal ergo animal non est genus. Nō sequitur quia fit transitus à suppositione personali ad suppositionem simplicem, siue (ut dicunt nominales) ad suppositionem materiale, Nã animal

TRACTATUS SEXTVS

in mi. supponit personaliter in conclusione simpliciter secundum reales, & materialiter secundum nominales.

In Disamis non ualet hoc argumentum Propter defectum rone regule, alicui homini inest sanitas, omni homini inest risibilitas, ergo risibilitas est sanitas, non bene concluditur. Sed debet sic concludi, Ergo cui inest sanitas, ei inest risibilitas.

Eodem modo dicendum est ad hoc, ab aliquo homine uidetur asinus: ab omni homine uidetur luna: ergo à luna uidetur asinus. Non bene concluditur, sed concludatur sic, ergo à quo uidetur luna, ab eo uidetur asinus.

In Datisi hoc argumentum non ualet, propter defectum decimæ regule. Omne animal est in mundo, aliquod animal est in domo, ergo domus est mundus, Nō ualet, quia antequam concludatur debet sic resolui. ma. & mi. Omne animal est ens in mundo, aliquod animal est ens in domo: & tunc sic bene concludetur, ergo ens in domo, est ens in mundo, quoniam domus est pars mundi, & pars continetur in toto.

In Brocardo hoc argumentum non ualet propter defectum quintæ regule. Sortes non est minor Sorte, totus Sortes est minor Sorte, ergo minor sorte non est minor Sorte, quod implicat contradictionem. Non sequitur, quoniam Sortes non tenetur in eodem significato in ma. & mi. nam in ma. tenetur pro ipso supposito Sortis, & est uera, & in mi. tenetur pro partibus integralibus Sortis, quarū nulla sigillatim sumpta est equalis Sorti, & hoc est tenere totum syncategorematis ce, ut tibi declarabitur in trac. de probationibus terminorum, & ideo cum argumentum sit uirtualiter ex quatuor terminis, non ualet.

In Ferison hoc argumentum non ualet propter defectum septimæ regule, Nullum futurum est, aliquod futurum est homo, ergo homo non est, non sequitur quoniam in mi. stat homo pro homine futuro. i. generando, in conclusione autem stat pro homine præsentem. Et sic homo in mi. stat ampliatim, in conclusione autem appellatiue. Hæc pro defensione aliqua

DE SYLLOGISMO FORMALI. 183

li omnium modorum primæ & secundæ & tertiæ figuræ dicta sint.

Tu tamen aduerte nouitie, quod prædictas defensiones seruare non poteris, donec intellexeris trac. suppositionum & ampliationum & appellationum & probationum terminorum. Ideo pro nunc sustine. Cum autem prædictos trac. intellexeris, reuertere ad prædictas regulas defensiuas, & tunc absque dubio tibi manifeste erunt. Discesque absque difficultate sustinere & defensare, tres figuras & singulos eorum modos syllogizandi. Et hic terminatur tract. de syllogismo formali categorico. Quod dico ut excipiam syllogismum hypotheticum, qui constituitur ex præmissis hypotheticis, de quo nunc non intendimus tractare, ne nouitii ingenium confundatur. Pro nunc sufficit habere notitiam de categorico cuius duo sunt modi scilicet Syllogismus categoricus de inesse, & Syllogismus categoricus modalis. Primus constat ex categoricis de inesse, secundus ex categoricis modalibus. Categoricus de inesse est duplex. scilicet ostensiuus & ad impossibile. Ostensiuus est ille qui tantum unum continet discursum ex duabus præmissis unam conclusionem concludentem, sicut docuimus supra in singulis modis trium figurarum. Syllogismus ducens ad impossibile, est ille qui principaliter continet duos discursus, quorum primus est à præmissis ad conclusionem, secundus autem est à contradictorio conclusionis ad contradictorium alterius præmissæ, ut tibi manifestabimus in trac. de syllogismo demonstratiuo. Tunc enim ostendemus, quomodo sit demonstratio ducens ad impossibile, &c.

Explicit tractatus sextus qui est de syllogismo formali categorico ostensiuo, ordinatus per Reuerendum magistrum Chrisostomum Iannellum canapicium Ordinis Prædicatorum, & philosophiæ professorem.

IN CI.

TRACTATVS SEPTIMVS
 INCIPIT TRACTATVS DE SVppo-
 sitionibus ordinatus per Reuerendū Magistrum
 Chriſtoſtomum Iauellum Canapicium
 ordinis prædicatorum, Philoſo-
 phiæ profeſſorem.

*P*ost doctrinam de arte ſyllogizandi reſoluate à nobis ordinatam, ſuperceſt ut tractemus de his, que cõmuniter apud Logicos Parua logicalia dicuntur. Sicut enim in philoſophia naturali, poſt ordinarios libros habemus Parua naturalia, ueluti Parua opuscula, in quibus de ſenſu & ſenſato, de ſomno & uigilia, de memoria & reminiſcẽtia &c. pertractatur, in quibus cõpletur rerũ naturalium doctrina. Sic & in arte logices poſt ordinarios artis ueteris & nouæ libros cõpoſita ſunt per ſummos dialekticos inuitẽtes fundamẽtis & principiis peripateticis, quedã opuscula, que Parua Logicalia nũcupãtur, ſine quibus penẽ impoſſibile eſt aſſequi uerã & perfectã ſyllogizandi ac diſputandi ſcientiã, Eſt autẽ logica ars ſue ſciẽtia argumentatiua atque diſputatiua. De his igitur nũc agendũ eſt, & primo de ſuppoſitionibus, & ſecũdo loco de ampliatiõibus, & tertio loco de appellatiõibus. Nã ſine horũ notitia tractatus de ſyllogiſmo formali, remanet apud nouitium non intellectus. Diximus enim in iſt. trac. capit. ſexto quod non oportet fieri tranſitũ à ſuppoſitione ad ſuppoſitiõẽ ſibi repugnantẽ, & quod termini teneãtur in præmiſſis & in concluſione æque ample, & æque ſtriẽte.

Post hæc agemus de conſequentiis, & ultimo loco de præbationibus terminorũ, ſine quibus trac. de cõſequentiis ad plenũ formari & intelligi nõ poſſet. Singuli horũ tractatũ, & ſi nõ habeãtur expreſſe ab Ariſtotele, tamẽ doctrine peripateticæ cõſonant, ut tibi cõſtabit poſtquã in Ariſt. diſciplina tu

in logicalibus quā in phisicis atq; metaphisicis cruditus fueris. Reliqua uero Parua logicalia, quae sophistae inuenerūt nō sciēdi gratia, sed aut decipiēdi aut confundendi, ut pote nō ordinata ad aliarum scientiarum acquisitionem, post ponenda sunt. Non enim intendimus nisi logicam peripateticam, ut regulam & artem omnium uere scientiarum directiuam.

In hoc igitur tract. acturi de suppositionibus ad mentem realium (quos existimamus magis inherere menti ac doctrinae Aristotelis) diuidemus ipsum in nouem capita.

Primo quid sit suppositio.

Secundo ponentur omnes diuisiones generales suppositiōis.

Tertio tractabitur de suppositione materiali.

Quarto de formali naturali.

Quinto accidentali simplici.

Sexto de accidentali personali.

Septimo de terminis habentibus uirtutem confundendi & distribuendi.

Octauo De pluribus signis distributiuis.

Nono De suppositione relationali.

Caput primum quid sit suppositio.

IN capitulo primo inuestigādū est quid sit suppositio. Verū quia hic terminus suppositio multipliciter sumitur in doctrina Arist. ideo ut scias in quo sensu hic diffiniēda est & de ea pertractādū, aduerte qđ quatuor modis potest sumi.

Primo dicitur suppositio propositio, quae in aliqua scientia acceptatur ut manifeste uera, nec indiget in illa scientia demonstrari, sed est uelut principium suppositum ac firmatū in tali scientia, ut apud Geometriā, haec est suppositio. Omne totum est maius sua parte. Apud phisicū haec est suppositio. Motus est. Apud metaphisicum haec est suppositio, Ens est, cui debet esse. Apud logicum haec est suppositio. Voces sunt signa conceptum, Et de suppositione hoc modo dicta, iam actū est in tracta. de syllogismo demonstratiuo. Vbi de primis principiis actum est.

TRACTATUS SEPTIMVS

Secundo dicitur suppositio relatio inferioris ad superiorē, ut quæ est filii ad patrem, serui ad dominum. Nam sicut relatio superioris ad inferiorem dicitur superpositio, sic opposita dicitur suppositio, quoniam inferior ponitur sub superiori, & de hac locuti sumus in prædicamento ad aliquid, ubi assignauimus tres relationis species scilicet æquiparantie, superpositionis, suppositionis.

Tertio dicitur suppositio positio termini sub termino in linea prædicamentali. In quo sensu indiuiduum supponitur speciei, & species generi, & genus inferius generi superiori, & sic ascendendo usq; ad generalissimum. Et de hac satis actū est in tractatu de prædicamentis, quoniā prædicamentum est ordinatio plurium prædicabilium secundum sub & supra.

Quarto dicitur suppositio positio termini pro alio, id est, pro aliquo suo significato, In quo sensu dicimus q̄ in hac oratione, Deus est bonus, ly Deus ponitur pro suo significato: ut sit sensus, id quod significatur per ly Deus, est bonum. Et in hoc quarto modo considerandum est hic de suppositione, & primo diffinienda est.

Quantum ad diffinitionem eius aduerte quod diuersimoda solet diffiniri, nam Petrus Hisps. dicit quod Suppositio est acceptio termini substantiui pro aliquo, id est, pro aliqua re significata per terminum, ex quo sequitur secundum ipsum quod termini non significatiui non supponunt, nec adiectiua ut adiectiua sunt, Sed id magis declamabitur infra. Petrus autem Mantuanus sic eam diffinit, Suppositio est statio termini in oratione, Et declarans rē, inquit, Terminus æqualiter significat in oratione & extra oratione, sed non supponit nisi in oratione, quoniā à se nullus terminus habet ut supponat, sed à uerbo uel participio trahit suppositionem si à uerbo uel participio, ergo in propositione. Constat enim propositio ex nomine & uerbo. Paulus autē sic diffinit, Suppositio est acceptio termini in propositione pro aliquo uel pro aliquibus. Exēplum primi, Petrus scribit. Exemplum secūdi, Sortes & Plas-

to currunt. Formalis autem & completa diffinitio, quam in-
tendo seruare & declarare, sit hæc. Suppositio est acceptio ter-
mini substantiui, uel substantiue tenti in propositione extre-
maliter se habentis, pro aliquo suo significato.

Primo ponitur acceptio loco generis, est enim in plusquã
suppositio ut patet. Nam acceptio potest sumi actiue & pas-
siue, & neutraliter, Actiue quidem, dicit actum siue actionem
accipientis, Nam qui accipit, acceptione accipit: sicut qui ca-
lescit, calefactione actiua calescit, Passiue autem, dicit pas-
sionem accepti, sicut calefactio passiuua dicit receptionem ca-
loris in calefacto. Neutraliter autem, non dicit acceptiorem
actu actiuam neq; passiuam, sed aptitudinalem: sicut risibili-
tas, Et hæc est proprietas termini substantiui scilicet quod sit
aptus natus accipi in propositione pro aliquo suo significato.
Est ergo suppositio aptitudinalis sumptio passiuua termini
substantiui &c.

Secundo, dicitur Termini substantiui, ad differentiam ter-
mini adiectiui, quoniam adiectiua proprie non supponunt sed
copulant: non quod uniant plures terminos ad inuicem (hoc
enim modo copulant coniunctiones, ut nota copulationis uel
conditionalis uel rationalis) sed quia uniant se substantiuis
quibus adiacent & que determinant.

Tertio dicitur, Vel substantiue tenti, quoniam licet adiec-
tium ut adiectiuum non supponat, tamen ut includit sub-
stantiuum, uel ponitur loco substantiui, supponit, tunc enim
est uirtualiter substantiuum. Hic, Iustus erit in memoria
eterna. Pro cuius uotitia aduerte, quod adiectiuum quinq; mo-
dis potest supponere. Primo quando est relatiuum, quoniam
ponitur loco sui antecedentis, quod est substantiuum: ut, ho-
mo qui currit, mouetur, ly qui supponit sicut ly homo: quoniam
ponitur loco eius. Secundo quando sumitur in neutro genere
absq; suo substantiuo, tunc. n. substantiuatur, ut, album cur-
rit. i. res albedinem habens, currit. Tertio quando est pronom-
en demonstratiuum, quoniam indicat substantiuum, ut, ille
currit.

TRACTATUS SEPTIMVS

currit: demonstrato sorte. Quarto quando est adiectiuum superlatiuum, quod proprie de uno inter multos uerificatur, ut, Fortissimus defendit Troiam, id est Hector inter Troianos. Quinto quando adiectiuum est participium, significant enim actum existentem in substantiuo, ut, Currens mouetur. i. homo qui currit, uel cui inest actus currendi, mouetur. His igitur quinque modis potest adiectiuum supponere, quoniam habet in se uim substantiuu. Quotiens autem tenetur more adiectiuum (& hoc est quando ponitur in propositione cum suo substantiuo) habet uim copulatiuam modo quo supra diximus, & non supponendi.

Quarto dicitur, In propositione, ad differentiam significationis, quoniam terminus substantiuus in propositione & extra per se sumptus significat, sed non supponit nisi in propositione. Pro cuius notitia aduerte quod significare precedit supponere, & supponere precedit uerificari. Nam significare est imponere terminum siue uocem ad aliquid certi representandum. Sicut quando imponitur *ly* homo ad significandum deum hominem apud Latinos, & *ly* theos ad significandum Deum apud Græcos. Unde facere significare spectat ad primos aut auctores, qui rebus nomina imponunt. Constat autem quod auctor antequam propositionem formet, potest ordinare & statuere tale rem per talem terminum representandam & intelligendam, ergo significare, est rem representare siue extra propositionem, siue in propositione. Supponere autem est accipere terminum iam impositum ad significandum, ut fiet in propositione pro aliquo suo significato uel supposito. Unde sicut facere significare spectat ad primos aut auctores, sic facere supponere spectat ad formantes propositionem. Nam formans propositionem singularem, intendit subiectum aliter supponere quam quando formet propositionem indefinitam, ut tibi declarabitur infra. Verificari autem, restringit supponere. V. G. in hac propositione, Homo currit, *ly* Homo supponit determinat: sub quo licet descendere disiunctiue, ut tibi declarabitur

rabitur infra, & licet possit supponere pro pluribus, quoniã non inconuenit quod plures currant, modo non omnes homines currant tamen sufficit quod uerificetur pro uno. Nam dummodo sortis solus curuat, hæc est uera: homo currit, ex quibus omnibus constat quod significare, est in plusquã supponere, & supponere quam uerificari. Supponere tamen & uerificari, est respectu propositionis tantum.

Disputant hic Thomistæ. Si est meus tho. terminum supponere intus & extra propositionem, uel tantum in propositione, aliqui tenent partem affirmatiuã. s. quod intus & extra, aliqui autem negatiuam. s. quod non nisi in propositione. Primi fundant se super dictum b. Tho. in prima parte. q. 39. articul. quarto, ubi inquit quod hoc nomẽ Deus habet ex modo significandi quod possit supponere pro persona: sicut & hoc nomen homo, & in responsione ad tertium dicit quod homo per se supponit pro persona, Deus autem per se supponit pro natura. Si ergo homo per se, & Deus per se supponunt, sequitur quod terminus substantiuus per se sumptus extra propositionem supponit.

Qui autem tenent partem negatiuam dicunt intentionem b. Tho. esse quod nec Deus nec homo nec aliud substantiuum, habet uim supponendi nisi in ordine ad propositionem, quod constat in eodem loco in quo se fundat præcedens opinio. Nam postquam b. Tho. dixerat, quod Deus supponit per se pro natura, statim declarans huiusmodi suppositionem, format hæc propositionem, ut dicitur, Deus creat. Declarans etiam quomodo supponit pro persona, format propositionem, ut cum dicitur, Deus generat Deus spirat, & quoniam hæc opinio est uniuersalior, ideo intendo sequi eam. Nec obstat quod dicit b. Thom. quod, Deus per se supponit pro natura & homo per se supponit pro persona. Nam per se per se, non intendit quod per se sumptus extra propositionem supponat, sed intendit quod ex se respectu cuiuscunque prædicati absoluti supponit pro natura, ut Deus creat.

TRACTATUS SEPTIMVS

Deus prouidet, Deus est bonus, Deus est sapiens &c. Nunc quam autem supponit pro persona, nisi determinetur per prædicatum relativum, ut Deus generat, Deus est pater, Deus est filius, ergo Deus non ex se, sed respectu talis prædicati supponit pro persona.

Quinto dicitur Extremaliter se habentis, ad differentiam uerbi, quod non supponit sed est extremorum supponentium, id est subiecti & prædicati unitiu. Unde dicitur copula, quoniam copulat prædicatum cum subiecto. Sed auerte quod hoc intelligitur tantum de uerbo sum es est, quoniam est irresolubile in prius uerbum, ideo ipsum solum est primo & per se copula. Reliqua autem quæ dicuntur uerba adiectiua, ut scribo, pugno curro, quoniam resoluuntur in sum es est, & in participium suum, ideo licet non superponant rationem sum es est, quoniam ut sic sunt copula, & non extremum, tamen ratione participii supponunt, quoniam participium est prædicatum, ut patet hanc resoluendo, Homo currit, homo est currens.

Sexto dicitur Pro aliquo suo significato, ad differentiam termini non significatiui, & syncategorematis quod formaliter sumptum nihil per se significat, ut signa uniuersalia & particularia & dictio exclusiua & exceptiua &c. Verbi gratia. Si dico, Aliquis homo currit, Omnis homo currit, tantum homo currit: ly Aliquis non supponit, nec ly Omnis nec ly, Tantum, sed tantum qualificat suppositionem. Nam Aliquis tribet subiectum ad suppositionem determinatam, Omnis ad distributiua, Tantum ad confusam.

Hæc pro declaratione diffinitionis date de suppositione dicta sunt.

Caput secundum de generalibus diuisionibus suppositionis.

IN secundo capite antequam deueniamus ad specificam considerationem de speciebus suppositionis, assignandæ sunt generaliter diuisiones, Taigitur has diuisiones eductas.

Prima,

Prima, Suppositionum, alia absoluta, alia relatiua. Absoluta est quæ sit de terminis absolutis sumptis in propositione, ut *Omnis homo est animal, nullus homo est lapis &c.* Relatiua est quæ sit per terminos relatiuos grammaticaliter sumptos, ut *Qui, talis, qualis, alius, alter*, ut *homo qui legit, disputat. Dixi Grammaticaliter sumptos, ut excipiam relatiuum logicum de quo actum est in prædicamento ad aliquid, cuiusmodi sunt pater, filius, dominus, seruus, æqualis, similis &c.* Nam huiusmodi termini ita supponunt sicut absoluti. Vnde sicut in ista. *Omnis homo est animal*, ly homo stat distributive, sic & in ista *Omnis dominus est superior seruo*. De absoluta igitur acturi sumus in presenti, de relatiua autem in fine tract.

Secunda, Suppositio absoluta duplex est, scilicet propria, & impropria. Propria est, quando terminus supponit pro suo proprio & ordinario significato, ut hæc est propria, *Homo est rationalis*, quoniã id quod est homo est rationale. Impropria autem est, quãdo terminus supponit nõ pro suo proprio & per-se significato, sed sibi accommodato secundum communem usum loquendi. Verbi gratia *Apostolus* significat indifferenter *Apostolos*, & poeta indifferenter *poetas*, & tamẽ accommodatur soli *Paulo*, & poeta soli *Virgilio*, sicut *Philosophus* soli *Aristoteli*. Vnde in hac propositione, *Apostolus* predicat, *apostolus* secundum suppositionem propriam supponit determinate, secundũ autem impropriam supponit discrete, quoniam intelligitur *Paulus*. Quocirca, ergo terminus sumitur in propositione pro alio quã pro suo proprio significato, erit suppositio impropria, ut in hac propositione, *Monasterium regitur bono capite*, *Caput* quidem sumitur proprie pro principali parte animalis in qua uigent sensus. hic autem sumitur pro prælato, ideo supponit improprie. Idẽ intellige quãdo sumitur pars pro toto, uel totum pro parte, & quando sumitur continens pro contento. In omnibus his seruatur suppositio impropria, quæ quoniam parum deseruit

TRACTATUS SEPTIMVS

tractatui de syllogismis, & acquisitioni scientiarum realium, sed est magis de consideratione grammatici & rhetoris & poetæ, ideo circa eam non immorabimur.

Hac igitur relicta, reuertentes ad absolutam propriam, didimus eam prima diuisione in materialem & formalem eius diuisionis ratio est. Quia cum suppositio sit acceptio termini substantiui in propositione extrematerialiter se habetis pro aliquo suo significato, quotuplex est significatum termini supponetis, totuplex erit suppositio, Significatum autem termini, est tantum duplex, scilicet materiale & formale: ergo suppositio absoluta propria prima diuisione est tantum duplex scilicet materialis & formalis, Est autem significatum formale termini, illud ad quod significandum principaliter fuit impositum, & de quo uerificatur siue signo materialitatis, ut significatum formale hominis est animal rationale, & lapidis est corpus durum offendens, & uerificatur per seipsum non appposito signo materialitatis, Sunt autem hec signa materialitatis, *ly*, hec dictio, hoc nomen, hic terminus, Nam hec est uera, Homo est animal rationale, lapis est corpus durum. Quod si apponeretur signum materialitatis, essent falsa. Constat enim quod hec est falsa, Iste terminus homo est animal rationale, & hec, Hic terminus lapis est corpus durum. Significatum autem materiale termini est ipsemet terminus, & dicitur significatum naturale, quoniam unum quodque prius est naturaliter significat ac representat se ipsum, quam aliquid extra se. Signum autem quando supponit terminus pro seipso aut sibi consimili est hoc quod non uerificatur nisi appposito signo materialitatis, ut *ly* Homo est nomen, *ly* Homo est bisyllabum, *ly* Homo est declinabile. Si autem sumatur sine signo materialitatis, omnes sunt falsa, ut Homo est nomen. Nam homo ex re sui significati formalis est animal rationale, & non ut sic est nomen, sed substantia corporea &c. Constat ergo ratio propter quam suppositio absoluta propria diuiditur prima diuisione in materialem & formalem.

Suppos

Suppositio autem formalis secundum terministas conuertitur conuertibiliter cum personali, ita quod omnis formalis est personalis, & conuerso, hinc consequenti terministae non differunt ulterius formalem nisi in suppositionem discretam & communem, communem autem in determinatam & confusam, ut tibi infra declarabitur. Verum apud reales non conuertitur cum personali, sed est magis communis, & antequam deueniant ad personalem diuidunt suppositionem formalem in naturalem & accidentalem. Est autem huius diuisionis ratio, quia cum definitio suppositionis formalis sit acceptio &c. pro suo formali significato, uel accipitur terminus in propositione respectu praedicatorum per se, quod conuenit subiecto essentialiter: uel consequitur subiecti essentiali, & sic in omni propositione per se tam primo quam secundo modo datur suppositio naturalis siue essentialis: ut hic, Homo est animal. Homo est rationalis. Homo est risibilis. Vel accipitur terminus in propositione respectu praedicatorum sibi conuenientis accidentaliter, ut Homo est albus, homo currit. Et hanc diuisionem: scilicet in naturalem & accidentalem, ponit b. Tho. in tertio sent. di. prima. q. secunda art. quarto.

Suppositio autem accidentaliter apud reales diuiditur in personalem & simplicem, cuius diuisionis ratio est haec. Suppositio accidentaliter, est respectu praedicatorum conuenientis subiecto accidentaliter, uel ergo conuenit subiecto ut habet esse extra animam in supposito, & sic est personalis, quia uerificatur praedicatorum pro supposito uel suppositis, ut aliquis homo currit, ergo iste uel iste currit. Vel conuenit subiecto non in quantum habet esse in supposito, sed ut habet esse in anima puta in quantum intellectus intelligit naturam communem ut praedicabilem de multis, & non ut habet esse in hoc uel illo supposito: ut quando dicit quod homo est species, animal est genus, substantia est genus generalissimum, rationale est differentia, risibile est proprium, album est accidens. Primo modo dicitur suppositio personalis,

TRACTATUS SEPTIMVS

nalis, quia stat prædicatum pro supposito, secundo modo dicitur simplex quia stat prædicatum pro natura simplici & in se considerata, & prout intellectus attribuit sibi intentionem uniuersalitatē puta speciei aut generis.

Et aduerte quod terministæ reponunt suppositionem simplicem sub materiali. Vnde apud eos sicut in ista. *Ly homo est nomen, ly homo supponit materialiter, sic & in ista, Homo est species, Animal est genus, Quorum fundamentum est quod non existimant uniuersalia ut genus & species esse naturas reales, ut stant sub secundis intentionibus, sed esse terminos uniuocos prædicabiles de pluribus &c.* In hac ergo propositione, *Homo est species*, secundum eos homo non supponit pro natura communi sed pro termino. Talis autem suppositio est materialis, & ideo quam dicunt reales simplicem, dicunt ipsi materialem. Verum quia magis est consonum uicè peripateticæ uniuersalia esse naturas quàm terminos, nõ quidem extra singularia: ut Aristoteles in tota doctrina sua imponit. Platoni & præcipue in septimo libro metaphysicæ, ideo realium quo ad suppositionem simplicem, sententiam sequi debemus. Hæc de primis & generalibus diuisionibus suppositionis, Nunc accedendum est ad cuiuscunq; membri considerationē, Incipiemus igitur à materiali absoluta propria.

Caput tertium, de absoluta & propria suppositione materiali.

IN tertio capite iuxta ordinem diuisionum quæ supra dispositæ & ordinate sunt, agendum est de suppositione materiali, de qua tria uidenda sunt, primo quid sit, secundo quomodo & in quæ diuiditur, tertio assignandæ sunt generales regulæ, quibus cognosces quando termini supponunt materialiter, & quando non.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur. Suppositio materialis est acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo materiali significato.

Tota

DE SUPPOSITIONIBVS. 182

Tota hæc diffinitio quo ad singulas particulas, manifestata est in diffinitione suppositionis ut suppositio est. Vltima particula scilicet Pro materiali significato, ponitur ut distingatur à formal: suppositione. Est autem materiale significatum termini, quando sumitur solum pro seipso & sibi consimili, & non pro eo ad quod significandum principaliter est impostum ut docuimus supra: ut quando dicitur Homo est nomē, animal est trisyllabum, constat q̄ ly Homo & ly Animal sumuntur ut sunt termini, & non pro re ad quam significandam sunt imposta. Hæc enim est falsa, Hic terminus homo est res quæ est homo, neque enim res quæ est homo, est nomē, sed substantia rationalis. Idem intellige de animali.

Quantum ad secundum aduerte quod terminis diuidunt suppositionem materiale in discretam & communem. Communem in determinatam & confusam. Confusam in confusam tantum, & confusam distributiuam. Confusam tantum in confusam tantum mobilem, & confusam tantum immobilem. Confusam distributiuam in confusam distributiuam mobilem, & confusam distributiuam immobilem, Quas diuisiones & singularum partium diffinitiones & exempla uide tu in Paulo Veneto, quia nolo esse hic merus recitator, & singula eius exempla recipies exceptis his, Homo est species animal est genus &c. Nam quando prædicatum est aliquod quing, uiuersaliū, subiectum apud reales supponit simpliciter & non materialiter. Nos autem intendimus sequi uiam realem.

Reales autem non multiplicant tot diuisiones de suppositione materiali, sed existimant sufficere ad discēti, si diuidāt eā in discretā & comunem, & illic sistere. Aduertunt. n. quod suppo materialis magis deseruit grammatico qui uersatur circa nomina quo ad articulos & declinationes & compositiones & derinationes, & circa huiusmodi uersatur suppositio materialis. Cum igitur in logica, & in aliis scientiis acquirēdis per logicam sequendo uiam peripateticam & nō sophisticam,

TRACTATUS SEPTIMVS

sticā, suppositio materialis non sit multū necessaria, sufficit ut ad mentē realiū diuidamus eam indiscretā & cōmunem.

Materialis discreta, est acceptio termini substantiui materialiter supponentis, cum pronomine demonstratiuo. Nam pronomina demonstratiua primitiua speciei faciunt propositionem singularem cuius subiectum tantum uni conuenit, ut docuimus in trac. secundo agente de quantitate propositionum. In omni autem propositione singulari sicut subiectum est terminus discretus uel equipollet termino discreto, sic supponit discrete. Vt hæc est materialis discreta.

Iste terminus Homo, quem nunc scribo est nomen, est bisyllabum, est declinationis tertiæ, est numeri singularis, est generis communis.

Materialis communis, est acceptio termini substantiui materialiter supponentis sine pronomine demonstratiuo. Nam talis terminus non limitatus per pronomen demonstratiuum, est terminus communis, ut ibi, Homo est nomen, Iste terminus Homo ideo est communis, quia conuenit huic termino Homo hic scripto, & huic termino Homo ore nunc prolato. Idem intellige de quolibet nomine proprio: ut de Sorte & Petro &c. Nam licet quo ad significatum formale, sint termini singulares, quia tantum uni conueniunt, quod est indiuiduū signatum, tamen quo ad significatum materiale sunt termini communes, possunt enim conuenire termino in scripto & in ore & in mente. Vnde in hac propositione. Petrus est nomen, subiectum supponit suppositio materiali communi, potest enim uerificari de hoc termino Petrus in uoce, in scripto, in mente &c. Vnde utraque istarum est uera. Petrus est nomen. Petrus non est nomē. Sensus secundæ est. Res quæ est Petrus, non est nomē, quia est substantia. Sensus primæ est, Hic terminus Petrus est nomē: quia declinatur per genus & casum. Reliquas igitur diuisiones Suppositionis materialis: utpote non multum necessarias, nec usitatas in scientiis realibus, res lingua nunc terministis.

Quantum

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales quibus cognoscitur suppositio materialis.

Prima est. Omnis terminus habens solum unum significatum, scilicet formale, nunquam supponit materialiter sed formaliter. Probat, quia non potest supponere nisi pro significato quod habet, sed habet tantum Formale, ergo nunquam supponit materialiter. Tales termini sunt termini transcendentes, ut ens, unum, aliquid, res, qui ideo non habent nisi significatum formale, quoniam quocumque modo sumantur siue cum signo siue signo materialitatis, de omnibus & de seipsis uerificantur. Nam sicut ista est uera, ens est ens, ita & ista, ly ens, id est, hic terminus ens est ens, & est aliquid, & est res, & est quid unum, ens enim & unum conuertuntur: ut tibi in philosophia prima manifestabitur.

Secunda est. Omnis terminus habens utrumque significatum, si apponitur ei signum materialitatis trahitur ad suppositionem materialem, ut, ly Homo est nomen. Si autem uon apponitur ei signum materialitatis, trahitur ad suppositionem formalem. Et tunc aliquando propositio est uera, ut Homo est animal, aliquando falsa, ut Homo est nomen. Quoniam homo sine signo materialitatis supponit pro significato formali, de homine autem sumpto formaliter falsum est dicere quod sit nomen: quoniam ut sic est substantia rationalis.

Tertia est, Signum particulare & uniuersale affirmatiuum & negatiuum, si est eiusdem generis cum termino substantiuo cui additur, trahit terminum ad suppositionem personalem, ut, Aliquis homo currit. Si autem sumantur in neutro genere, trahunt terminum ad suppositionem materialem: ut, Aliquod homo est nomen: id est aliquis ter. Et ratio huius regule est, quia termini ut supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, ut distinguantur quando supponunt formaliter. Tunc enim sumuntur in suo proprio genere siue masculino, siue feminino &c. & sunt declinabiles: ut Omnis homo est bipes, aliqua auis est nigra, aliquod li-

gnum

TRACTATUS SEPTIMVS

gnum est durum. Quoniam igitur quando supponunt materialiter, sunt neutri generis & indeclinabiles, ideo conuenienter apponitur eis in neutro genere signum uniuersale uel particulare. Ex quibus sequitur, q̄ hac est uera, Omne homo est nomen, hac autem est falsa, Omnis homo est nomen.

Tres istæ regulæ sufficiant tibi, pro notitia termini quando supponit materialiter, & quando non. Si alias uis, quere tu in terminis istis, Has reputo sufficere, prout cōtingit uti suppositione materiali in acquisitione scientiarum.

Caput quartum de suppositione formali naturali.

IN cap. quarto agendum est de suppositione formali naturali, de qua tria uidenda sunt, primo quid sit, secundo quomodo diuiditur apud reales, tertio assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte q̄ sic diffinitur. Suppositio formalis naturalis est acceptio termini &c. respectu prædicati essentialis uel consequentis essentiam subiecti, Pro cuius notitia aduerte q̄ suppositio formalis naturalis, est acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo significato formali, respectu prædicati essentialis uel consequentis essentiam subiecti. Dicitur autem prædicatum essentialē dupliciter: primo quia prædicatur in quid essentialiter de subiecto: ut animal de homine, homo de sorte, secundo in quale essentialiter: ut rationale de homine, sensitivum de animali. Dicitur uero prædicatum consequens essentiam subiecti, quod licet non sit de essentia, fluit tamen à principis essentiae: id est, uel à forma, ut homo est risibilis, sequitur enim risibile, animam intellectuam, uel à materia: ut homo est corruptibilis, procedit enim corruptibile à compositione contrariorum qualia sicut elementa ex quibus homo componitur. In utroq̄ sensu est suppositio formalis naturalis. Et pro regula generali accipe quod in omni propositione facta in materia naturali, est suppositio formalis naturalis, quia naturaliter prædicati

prædicatū uerificatur de subiecto, & non accidentaliter. Et aduerte q̄ in trac. de syllogismo demōstratiuo, prædicatū naturale est prædicatū per se in primo & secundo modo per se.

Quantum ad secundam aduerte q̄ terministæ non diuidunt suppositionem formalem naturalem, quoniam eam non ponunt distinctam à personali, ideo nō aliter diuiditur apud eos quam suppositio personalis, de cuius diuisionibus dicemus infra. Ratio autem propter quam nō ponunt eam distinctam à personali est quia non concedunt prædicatum reale siue sit essentialē siue accidentale, uerificari de subiecto, nisi subiectum existat in rerum natura, ideo sicut ista est personalis aliquid homo currit, sic ista aliquid homo est animal, & sicut descendere sub illa licet disiunctiue, sic sub ista, & sicut illa est falsa, nullo homine existente, sic & ista, Apud reales autem in prædicatis essentialibus non requiritur existentia subiecti, quoniam propositio per se est sempiternæ ueritatis, ut tibi declarabitur in prima philosophia. In prædicatis autē accidentalibus, requiritur existentia subiecti, quoniam non uerificatur de subiecto nisi subiectum existat, & ideo distinguunt reales inter formalem naturalem & formalem accidentalem, que est respectu prædicati accidentalis. Tu tamen aduerte q̄ aliter datur suppositio accidentalis respectu prædicati accidentalis conuenientis subiecto ut habet esse extra animam, & ut habet esse in anima: ut tibi manifestabitur infra.

Cum igitur reales teneant suppositionem naturalem distinctam à personali, alio modo distinguunt eas & diuidunt in sua inferiora.

Naturalem igitur sic diuidunt. Suppositionis naturalis alia discreta, alia cōmunis. Discreta est acceptio termini, discreti uel sibi æquivalentis respectu prædicati essentialis: ut sortis est homo, est animal, est corpus, est substantia, est ens, uel æquivalentis: ut hic homo est rationalis. Sophroniæ filius primogenitus est disciplinabilis. Communis alia indefinita alia determinata. Indefinita est acceptio termini communis respectu

TRACTATUS SEPTIMVS

*Et*u prædicati essentialis siue aliquo signo: ut homo est animal, lapis est inanimatus. Determinata est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum aliquo signo, ut quidam homo est animal, Et diuiditur in particularem & confusam. Particularis est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum signo particulari: ut Aliquis homo est risibilis siue rationalis. Confusa diuiditur in confusam tantum & confusam distributivam siue uniuersalem. Confusa est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis, cum aliquo syncategoremate habente vim confundendi: ut Si homo est animal: est sensitiuus, Tantum homo est rationalis. Distributiva siue uniuersalis est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum signo uniuersali: ut, Omnis homo est animal, Omne animal est uiuens. Sed dices. Quare in suppositione naturali non sit mentio de descensu sub termino communi ad sua inferiora siue supposita, disiunctiue uel disiunctim uel copulatiue, sicut fiet descensus in suppositione personali: ut declarabitur. Respondetur. Ideo non sit descensus, quia apud reales ad ueritatem propositionis per se non requiritur consistentia suppositorum. Vnde nullo homine existente, hæc est uera & semper, Homo est animal, Animal est substantia. Ideo autem fiet descensus in personali, quoniam personali proprie apud reales est respectu prædicati accidentalis, quod inest nature communi, ut habet esse in suppositis. Hæc enim non est uera, Homo est albus, nisi quia hic uel hic est albus. Constat igitur quid sit suppositio formalis, naturalis: & quomodo diuidatur.

Quantum ad tertium aduerte quatuor regulas de seruiens suppositioni formali naturali.

Prima est. In omni propositione in qua prædicatū prædicatur per se de subiecto in primo modo uel secundo uel quarto, semper subiectum supponit naturaliter. Qui sint & quot modi per se, iam diximus in trac. de syllogismo demonstratiuo. Exemplum primi, homo est animal rationale, exemplum
 secundi,

Secundi, Homo est risibilis. Exemplum quarti, paries albet a la
bedine. Aduerte q̄ non fit mentio de tertio modo per se, quia
non est modus prædicandi, sed modus essendi siue existendi.
Vnde cū dicitur Socrates est per se in domo, sic intelligitur. Sora
tes est solus in domo, ita q̄ ly Per se, dicit priuationem con
sortii. Et hæc propositio, socrates est per se. i. solus in domo, non
signat subiectū supponere naturaliter, sed personaliter: quo
niam ly Solus est prædicatum accidentale & separabile à sub
iecto ut patet. Ratio autem huius regulæ est, quoniam prædis
catum per se, aut est de essentia subiecti, aut consequitur eius
essentiam, Nam in primo modo est de essentia, in secundo &
quarto consequitur essentiam, ut tibi declaratum est tract. de
syllogismo demonstratio.

Secūda regula est. Omnis propositio cuius subiectum sup
ponit naturaliter, est semper & uniuersaliter uera, etiam si
subiecto non apponatur signum uniuersale, ut hic. Homo est
animal, quidam homo est animal, Nam omnis talis propositio
est in materia naturali, in qua prædicatum conuenit omni
& semper cōtento sub subiecto. Vnde licet prioristice hæc nō
propositio uniuersalis, sed indefinita, Homo est animal, est ta
men uniuersalis posterioristice loquendo. Non sic non autem
contingit in suppositione personali, quoniam propositiones
in quibus subiectū supponit personaliter: ut in pluribus for
mantur in materia contingenti, & ideo nec pro omnibus nec
semper uerificatur prædicatum de subiecto. Vnde prioristice
& posterioristice hæc est indefinita, Homo est albus.

Tertia regula est. In suppositione naturali, non ualet con
sequentia à propositione de tertio adiacente ad eam quæ est
de secundo, ut non ualet, Homo est animal, ergo homo est, Et
ratio huius regulæ est quia in propositionibus per se prædica
tum spectat ad essentiam & non ad existentiam, essentia aut
tem abstrahit ab existentia & non existentia, ut tibi in pri
ma philosophia declarabitur. Præterea ly Est in tertio adias
cente in propositionibus per se, dicit habitudinem & connec
tionem

TRACTATUS SEPTIMVS

nientiam naturalem prædicati cum subiecto. Et ideo siue subiectum existat siue non, semper prædicatum per se est aptum uerificari de subiecto, sed *ly Est* in secundo adiacente dicit existentiam, & ideo nisi subiectum puta homo existat, hæc est falsa, *Homo est*, & in hoc discordant termini *stæ* & reales. Nam ut declarabitur tibi in tract. de consequentiis terminis *stæ* uolunt quod à tertio adiacente ad secundum affirmatiue siue in prædicatis per se; siue in prædicatis accidentalibus ualent consequentia, dummodo prædicatum non sit terminus distrabens neque dimmutus, Sed pro nunc susline, donec erudiaris in consequentiis.

Quarta regula est pendens à tertia. In quacunq; propositione subiectum supponit naturaliter, ad eius ueritatem nõ requiritur quod extrema existat in rerum natura. Nam hæc semper fuit & erit uera, *Homo animal rationale etiam posito quod nec homo nec animal existerent*. Et ratio huius regule est apud reales, quia ad ueritatem affirmatiue per se, sufficit habitudo & unio prædicati cum subiecto immutabiliter, sed siue extrema existat siue nõ, hæc habitudo & unio immutabiliter seruatur ita quod oppositum & repugnat, ergo regula est uera, & peripatetica ut tibi manifestabitur in prima philosophia. Hæc de suppositione formali naturali dicta sunt,

Caput quintum De suppositione accidentali simplici.

IN cap. quinto agendum est de suppositione accidentali simplici, nam in secundo cap. diuisimus formalem accidentalem in simplicem & personalem, quoniam licet utraq; sit respectu prædicati accidentalis, in hoc tamen distinguuntur; quod simplex est respectu prædicati intentionalis: quod non conuenit alicui ex suppositis alicuius superioris ut esse speciem non conuenit alicui homini, sed homini ut homo est, personalis autem est respectu prædicati realis, quod conuenit alicui superiori siue uniuersali ratione suorum suppositorum, ut hominem esse album, conuenit homini non ut ho-

mo est sed quia conuenit illi vel illi homini. De simplici igitur agendum est in presenti capite. De personali uero in capitulo sequenti. De simplici autem tria uideāda sunt. Primo quid sit, secundo quomodo diuiditur, tertio assignabuntur regule generales de illa.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur apud reales, Suppositio simplex est acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo formali significato respectu predicati conuenientis subiecto, non ut habet esse ad extra in suppositis, sed ut habet esse in anima per abstractionem ab omni suo supposito. Pro cuius notitia aduerte, quod natura communis (puta homo, animal, corpus) dupliciter potest considerari ab intellectu, primo ut habet esse & diuersificatur in suppositis, & sic intellectus attribuit ei predicata realia, quae conueniunt naturae communi ratione suorum suppositorum, ut homo est albus, est sanus, est aeger, & haec faciunt suppositionem personalem. Secundo ut est communis multis & predicabilis de multis, quae conueniunt in eadem ratione diffinitiuā ipsius naturae communis, & ut sic considerata est una, quoniam ut sic non respicit supposita, per quae diuersificatur, sed abstrahit ab eis, & in hoc sensu attribuit ei intellectus predicata intentionalia quae explicantur per aliquod unum, uniuersalium, ut homo est species, animal est genus, rationale est differentia &c. Et haec faciunt suppositionem simplicem apud reales. Quae dicitur suppositio simplex à communi natura simpliciter & abstracte sumpta & considerata. Constat igitur quid sit, & respectu cuius predicati.

Quantum ad secundum aduerte, quoniam suppositio simplex non conuenit ter supponēti respectu suppositorum, imo conuenit ut abstrahit à suppositis, non est diuidenda, ut diuidetur suppositio personalis, scilicet indiscretam, & communem, aut indeterminatam & confusam &c. Nam omnia haec diuisionum membra respiciunt supposita, & potest ad ea fieri descensus, praeter quā indiscreta, ut tibi manifestabitur, Er-

TRACTATUS SEPTIMVS

go diuidenda est iuxta diuisionem prædicati, & conuenit nature communi ut cõsiderentur ab intellectu, Potest autem iuxta triplicem actum intellectus, tripliciter considerari. primo ut est diffinibilis siue intelligibilis. Secundo, ut prædicabilis de pluribus. Tertio ut de ea est aliqua proprietas demonstrabilis. Et iuxta hanc triplicem considerationem assignatur triplex suppositio simplex, Prima fit iuxta primum actum intellectus, ut homo est diffinibilis, est intelligibilis, de eo potest haberi scientia. In omnibus his propositionibus supponit homo simpliciter, quia non licet descendere ad sua inferiora, cū abstrahat ab eis, ut stat sub prædicatis prædicatis. Neq; enim hõ, ut est iste uel ille, sed ut homo, diffinibilis, intelligibilis, scibilis est. Supponit aut simpliciter iuxta primũ actũ intellectus, qui est simpliciter apprehendere. Secunda fit iuxta secundum actum intellectus, qui est componere & diuidere, ut homo est species, animal est genus, Rationale est differentia. Tertia fit iuxta tertium actum intellectus, qui est discursus siue argumentari, ut risibile demonstratur de homine. Sic igitur diuidatur suppositio simplex.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales pro suppositione simplici.

Prima est. Termini supponenti simpliciter non est apponendum signum particulare nec uniuersale, neque eiusdem generis neque alterius generis. Ratio huius regule est, quia signa apposita termino communi in eodem genere, trahunt ipsum ad suppositionem personalem, ut Aliquis homo est albus. Si autem in alio genere puta in neutro, trahunt ipsum ad suppositionem materialis, ut Aliquod homo est nomen, Omne homo est bisyllabum. Cum igitur terminus supponens simpliciter non supponat personaliter, quia non respicit supposita, nec materialiter quia stat pro natura in se considerata ut communis pluribus, nullo modo apponendum est signum particulare nec uniuersale, sed simpliciter enunciandum est, quod homo est species, quod animal est genus, quod rationale est

est differentia.

Secunda regula est. Omnis terminus supponens respectu predicati concernentis actum anime, siue spectet ad actum primum, siue secundum, siue tertium, supponit simpliciter, ut homo diffinitur, homo intelligitur. Homo predicatur de pluribus differentibus numero. Ratio huius regule constat ex diffinitione data de suppositione simplici.

Tertia regula. Omnis propositio cuius subiectum supponit simpliciter, est singularis. Nam cum sit categorica, ut homo est species, oportet quod sit alicuius quantitatis, ut declaratum est in secundo trac. non potest esse uniuersalis nec particularis, quoniam nullum apponitur signum, nec indefinita, quoniam cum non respiciat supposita, non potest sub subiecto fieri aliquis descensus. Sed sub subiecto cuiuslibet indefinite licet descendere disiunctiue ut tibi declarabitur in cap. sequenti, ergo a sufficiente diuisione est singularis.

Sed dices. In hac propositione, Homo est species, subiectum est terminus communis, cum sit aptus predicari de pluribus, ergo non potest esse propositio singularis. Consequētia patet, ex diffinitione propositionis singularis.

Respondetur. In hac propositione, Homo est species, homo non est terminus communis: quia non respicit supposita ut superius inferiora. Sed tenetur discrete, quia stat pro natura apprehensa ab intellectu ut una, & ut sic est singularis, quoniam excludit omnia sua supposita. Unde se habet ut forma abstracta à materia, que in se est una. Et hæc natura intelligitur denudata ab omni conditione indiuiduali, per quam diuersificatur in suppositis: ideo equipollet singulari abstracto, & terminus supponēs pro ea stat singulariter. In hac igitur, homo est species, & in hac animal est genus, & in hac, Substantia est generalissimū, & in hac ens est transcendēs, subiectum tenetur singulariter, Et hæc tibi manifestabitur in se primo lib. primæ philosophiæ. Pro nunc tu nouitii, supponas sic esse. Hæc de suppositione simplici dicta sunt.

TRACTATUS SEPTIMVS

Caput sextum de suppositione acci- dentali personali.

IN cap. sexto agendum est de suppositione accidentali personali, cuius usus frequentior est in scientiis realibus. De ea igitur tria videnda sunt. Primo quid sit. Secundo ponitur omnes diuisiones sue uisitate in scientiis. Tertio assignantur regulae generales de illa.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur. Suppositio accidentalis personalis est acceptio termini substantiuus uel substantiuus terti in propositione extremaliter se habentis, pro suo formali significato respectu praedicatorum accidentalis realis, conuenientis subiecto ut habet esse ad extra.

Iste partem praedicatorum accidentalis, & realis ut habet esse ad extra, ponuntur ut distinguatur suppositio personalis à naturali & simplici, Et intellige ut habet esse ad extra, id est in rerum natura pro aliqua differentia temporis, quoniam (ut tibi manifestabitur in trac. de ampliacione) subiectum in suppositione personali aliquando tenetur pro eo quod est, aliquando pro eo, quod est uel fuit, aliquando pro eo quod est uel erit, aliquando pro eo quod est uel potest esse, & tunc exemplificabitur. In hac igitur propositione, Homo est iustus, homo supponit personaliter, quoniam praedicatorum Iustus, est praedicatorum reale & accidentale, & conuenit homini pro aliquo suo supposito existenti. Haec enim est uera. Homo est iustus, quia hic uel hic est iustus. Constat igitur tibi quid sit suppositio personalis distincta à naturali & simplici. Quod distinguatur à materiali, nemini est dubium, quoniam in illa stat termini, pro materiali significato, hic autem pro formali.

Quantum ad secundum aduerte quod diuisiones suppositionis personalis sic ordinantur.

Suppositio personalis, prima diuisione diuiditur in discretam & communem. Discreta est acceptio termini substantiuus

ui discreti, uel termini communis cum pronomine demonstratio in singulari numero &c. respectu prædicati realis accidentalis conuenientis subiecto, ut habet esse ad extra, Exemplum primi, Sortes est iustus, exemplum secundi. Iste homo est iustus, Et aduerte quod si propositio conuertatur simpliciter, sicut subiectum in conuersa supponit personaliter discrete, sic prædicatum in conuertente eodem modo supponit, ut hic. Sortes est iustus, iustus est sortes, & hic. Ille homo currit uel tu curris, currens est ille homo, currens es tu.

Communis diuiditur indeterminatam & confusam. Determinata est acceptio termini communis substantiui &c. sine signo uel cum signo particulari tantum, sub quo licet descendere ad sua supposita disiunctiue, ut Homo est albus, & licet sic descendere, Et isti sunt omnes homines, ergo iste homo uel iste, uel iste & sic de singulis est albus, ergo homo est albus. Et sicut de hac infinita, sic intellige de hac particulari. Quidam homo est albus. Quod si de nullo uerificaretur prædicatum, propositio esset falsa, quoniam prædicatum non conuenit subiecto nisi ratione alicuius suppositi.

Confusa est acceptio termini substantiui communis &c. sub quo non licet descendere disiunctiue, sed si discēdatur descenduntur Disiunctim. Pro cuius notitia aduerte quod descendere disiunctiue, est formare plures disiunctiuas singulares, quibus necesse est unam esse determinate ueram. Verbi gratia sub hac, Quidam homo currit, sic descenditur disiunctiue, Et isti sunt omnes homines, ergo iste homo currit, uel iste homo currit, uel iste homo currit &c. ita quod necesse est unam ex his esse determinate ueram, & dum modo unna currat, hæc est uera, aliquis homo currit. Descendere autem disiunctim, est formare unam categoricam de extremo disiuncto quam non est necesse uerificari determinate pro uno potest uerificari pro pluribus & pro omnibus in confuso & indistincte. Verbi gratia. In ista. Tantum homo est sapiens, ly Homo supponit confuso, & licet de ascendere sub eo disiunctim sic, Et isti sunt

TRACTATUS SEPTIMVS

omnes homines, ergo uel hic homo, uel hic homo, uel hic homo est iustus. Hæc est una categorica de subiecto disiuncto, & non incōuenit quod uerificetur pro pluribus hominibus, uel etiam pro omnibus indistincte, nam cum soli homini conueniat iustitia inter omnia animalia, nihil obstat quin reperiatur in pluribus, nec repugnat quin reperiatur in omnibus.

Confusa diuiditur in confusam tantum & confusam uniuersalem. Exemplum primæ, Tantum homo est iustus, tantum homo est figuræ rectæ. Exemplum secundæ. Omnis homo est iustus.

Confusa tantum diuiditur in mobilem & immobilem. Confusa tantum mobilis, est acceptio termini &c. sub quo licet descendere disiunctim, ut, Tantum homo est iustus, ergo tantum hic uel hic, uel hic est iustus. Confusa immobilis, est acceptio termini substantiuæ &c. sub quo nullo modo licet descendere, ut in ista, Tantum tres ciues seruant patriam. Non licet descendere, quoniam omnes istæ sunt falsæ, Ergo tantum iste seruat patriam, uel tantum iste seruat patriam. Nec ualet disiunctim, Ergo tantum iste, uel iste, uel istæ, quoniam tres ciues collectiue, & non disiunctiue seruant patriam, posito casu quod sic sit. Et aduerte quod termini istæ exemplificantes de confusa tantum immobili formant hanc propositionem. Necessario homo est animal, sub qua dicunt non licere descendere disiunctim ex parte subiecti, quoniam nullus homo singularis necessario est animal sed contingenter, quoniam potest non esse. Id non recipiunt recales, quoniam dicunt illam esse suppositionem naturalem in qua prædicatum est de essentia subiecti, & prædicatur essentialiter de omni contento sub subiecto, ergo necessario & semper & immutabiliter. Unde ita est necessaria ista, Sortes est animal sicut ista, Homo est animal, Nec obstat quod Sortes possit non esse, quia in suppositione naturali, non requiritur existentia extremorum, sed immutabilis habitudo & unio prædicati cum subiecto. Unde hæc consequentia non ualet, Sortes contingenter

est, ergo contingenter est animal. Nec ista, Sortes necessario est animal, ergo necessario est, quia in prima fit transitus ab esse existentie ad esse essentie, in secunda autem fit transitus e conuerso.

Confusa uniuersalis diuiditur in distributiuam & collectivam. Distributiuam diuiditur in mobilem & immobilem. Distributiuam mobilis est acceptio termini &c. sub quo licet descendere copulatiue ad omnia sua supposita: ut omnis homo est mendax, ergo hic homo est mendax, & hic homo est mendax, & sic de aliis omnibus. Distributiuam immobilis est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, ut si omne animal currit, omnis homo currit. Non enim sequitur, ergo si hoc animal puta asinus currit, omnis homo currit, & si hoc animal puta equus currit, omnis homo currit. Cuius stat enim conditionalem esse ueram & tamen omnis copulatiua formatæ est falsa. Distributiuam mobilis diuiditur in absolutam & accommodatam. Absoluta est acceptio termini &c. sub quo licet descendere copulatiue absolute, & nulla appositione facta, ut omnis nix est alba, omnis stella lucet, ergo ista stella, & ista & ista, & sic de omnibus, nulla exceptuata lucet. Accommodata est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue absolute, sed oppositione facta, uel pro tali aut tali genere, ut omnes diligunt Mœnere scilicet Iudices iniusti, omnes homines resurgent. s. qui fuerint mortui, omnis qui petit, accipit. s. si debite & rationabiliter petit, & hæc suppositio distributiuam accommodatam, necessaria est pro intelligentia Sacræ scripturæ, & in politicis legibus ac decretis.

Uniuersalis collectiua est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, sed aut non descendere, aut descendere copulatiue, ut omnes Apostoli sunt duodecim, non sequitur, ergo ista est duodecim, & iste est duodecim, & iste, & iste omnes sunt false ut patet. Sed descendatur sic, ergo iste, & iste, & iste, & omnes alii simul sumpti sunt duodecim, & aduerte quod descendere copulatiue est de-

TRACTATVS SEPTIMVS

scendere per propositiones copulatiuas singulares. Copulatiua autem est descendere per unam categoricam de extremo copulato, exemplum primi omnis nix est alba, ergo & haec nix est alba, & haec est alba &c. exemplum secundi. Omnia elementa sunt quatuor, ergo hoc est hoc, & hoc & hoc, simul sumpta sunt quatuor. Constat igitur quid sit suppositio formalis, personalis, & quot sint eius diuisiones famose, & quid sit singularem membrum singulae diuisionis.

Quantum ad tertium aduerte quod singulis membris diuisionum suppositionis personalis assignantur certa regulae uniuersales per quas cognoscet, quomodo, & in qua specie personalis suppositionis termini supponunt.

Incipientes igitur a personali discreta, assignamus ei talem regulam.

Omnisterminus discretus, uel communis cum pronomine demonstratio singularis numeri, uel cir cumlocutus existens pars orationis, siue ex parte subiecti, siue ex parte praedicti, siue praecedat signum particulare, siue uniuersale, siue affirmatiuum, siue negatiuum, supponens personaliter, supponit discrete. Exemplum primi ex parte subiecti, Sortes currit. Iste homo currit, sophronici primogenitus currit. Exemplum secundi ex parte praedicti, siue signo uniuersali, Aliquod currens est Sortes, aliquod currens est iste homo, aliquod currens est sophronici primogenitus. Cū signo autem uniuersali affirmatiuo, ut hic, Omnes peccauerunt in Adam, omnes peccauerunt in primo homine, omnes peccauerunt in primo creato ad imaginem Dei, cum signo uniuersali negatiuo, ut hic, nullus asinus est sortes, nullus asinus est iste homo, nullus asinus est primogenitus sophronici. In omnibus his datur suppositio discreta personalis, in omnibus exemplis primi modi ex parte subiecti, & in omnibus exemplis secundi modi ex parte praedicti.

Determinate personali assignatur haec regula, Omnis terminus quem nullum signum praecedit, uel si praecedit est signum

gnum particulare affirmatiuum, supponēs personaliter, supponit determinate, tam à parte subiecti quam à parte prædicati, Exēplum primi. Homo est iustus, tam sub subiecto quā prædicato licet descendere disiunctiue, ut patet exercitato, ergo tam subiectum quam prædicatum supponunt determinate, Exēplum secundi. Aliquis homo est iustus, tam prædicatum, quam subiectum eodem modo supponunt.

Confuse tantum mobili assignantur istæ regulæ ut generales. Cuiuslibet uniuersalis affirmatiue prædicatū si est terminus communis, supponēs personaliter, supponit cōfuse tantum mobiliter, quia licet descendere disiunctim, nam bene sequitur. Omnis homo est bipes: ergo uel est hic bipes, uel hic bipes, uel hic bipes. Dicitur affirmatiue: quoniam in uniuersali negatiua, distribuitur subiectum, & prædicatum ut hic, nullus homo est lapis, ut tibi manifestabitur in cap. sequēti. Dicitur terminus communis: quoniam si prædicatū esset terminus discretus, supponere discrete, ut dictum est in regulæ assignatæ suppositioni personalis discretæ.

Cuiuslibet propositionis exclusiue tam affirmatiue quam negatiue primi ordinis, dummodo negatio nō cadat super notam exclusionis subiectum supponēs personaliter, supponit confuse tantum mobiliter, quia licet sub subiecto descendere disiunctim, Nam bene sequitur, tantum homo est albus per causum ergo tantum hic homo, uel hic homo est albus. Dicitur tam affirmatiue quā negatiue: quoniam sicut in ista, Tantum homo est albus, Homo supponit cōfuse tantum mobiliter sic & in ista. Tantum homo non est albus. Dicitur dummodo negatio nō cadat &c. quoniam. Si negatio cadat super notam exclusionis, propositio erit tota negatiua, ut non tantum homo est albus, & tunc mutatur suppositio subiecti. Dicitur Primi ordinis quoniam ut tibi manifestabitur in trac. de pbter. exclusiua sit tribus modis, Primo quando nota exclusiuis antecedit subiectum, ita q̄ cadit super illud, ut Tantum homo est iustus, & hæc est primi ordinis, Secundo quando
ipsa

TRACTATUS SEPTIMVS

ipsa nota mediat inter subiectum & prædicatum, siue antecedit uerbum, siue subsequatur, exemplum primi ut Plato tantum scribit, exemplum secundi, sortes comedit tantum panem, & hæc est secundi ordinis, ergo quando in tertio ponitur nota exclusionis. Ut, habeo unum librum tantum, & hæc est tertii ordinis. Regula proposita intelligenda est de exclusiua primi ordinis: quoniam æquipollet uniuersali affirmatiuæ de terminis transumptis, ut tantum homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, & in hac uniuersali prædicatum supponit confuse tantum mobiliter, ut tibi declarabitur in sequentibus.

Confuse tantum immobili assignatur hæc regula, Quando cunque prædicatum non potest uerificari de contentis sub subiecto diuisim, sed solum coniunctim, supponitur subiectum confuse tantum immobiliter, ut hic Elementa mundi sunt quatuor. Planetæ sunt septem, Prædicamenta sunt decem, Nam si fiat descensus diuisim sub subiecto prædicatarum propositionum, manifeste erit falsus. Verbi gratia fiat sic descensus sub prima, Et omnia hæc sunt elementa mundi, ergo hoc elementum, uel hoc, uel hoc est quatuor, manifestum est quod descensus est falsus: quoniam prædicatum numerale non uerificatur de subiecto nisi coniunctim. Idem intellige de subiecto aliarum propositionum. Similiter hic est suppositio confusa immobilis. Duo homines trahunt nauem, & hic. Tres personæ sunt trinus Deus, & hic Pater, & filius sunt unum principium Spiritus Sancti. Qui is non sunt termini, qui communiter confundunt immobiliter, declarabuntur in cap. sequenti.

Confuse distributiue mobili assignatur hæc regula. Omnis propositionis uniuersalis affirmatiuæ, & negatiuæ subiectum supponit confuse distributiue mobiliter, & licet descendere sub eo copulatiue, ut omnis homo currit, nullus homo currit, ex parte uero prædicati, in affirmatiua stat confuse tantum mobiliter, in negatiua, autem distributiue, ut omnis homo est albus, ly albus stat confuse tantum mobiliter, quia licet descendere

scendere disiunctim, nullus homo est lapis, & lapis distribuitur quia licet descendere copulatiue, idem intellige de prædicato particularis negatiuæ. Nā licet subiectum sit determinate, s; est terminus cōmunis, tamen prædicatum stat distributiue propter negationem habentem uim distributiua[m] se non sit impedita. Vnde in ista, aliquis homo non est albus, homo stat determinate, quia licet descendere disiunctiue, & ly albus distribuitur, quia licet descendere copulatiue. Descende tu.

Confuse distributiue immobili assignatur hæc regula. In omni conditionali, cuius subiectum præcedit signum uniuersale affirmatiue, uel uega. supponit subiectum distributiue immobiliter in ordine ad totam conditionalem, ut hic. Si omne animal currit, omnis homo currit, & hic, si nullum animal currit nullus homo currit. Non enim possunt sic descendere, ergo si hoc animal currit, omnis homo currit, quia hoc animal non est omnis homo, idem intellige ex parte negatiua, nō enim sequitur. Hoc animal (demonstrato brunello) non currit, ergo nullus homo currit. potest enim sortes currere, non corrente brunello.

De distributiua absoluta mobili, iam data est regula, de accommodata autem datur hæc. Quandounque prædicatum uniuersale affirmatiue uel negatiue non uerificatur de subiecto absolute, sed per appositionem, subiectum supponit distributiue accommodata, ut hic, Omnes homines indigent pœnitentia, appositione peccant, nam infans est homo quia est animal rationale, & tamen non indiget pœnitentia quia nō peccat, & hic, non est inuentus qui placent deo, appositione in filiis peccatorum.

Collectiue assignatur talis regula, In propositione uniuersali affirmatiua in qua prædicatum non uerificatur de subiecto pro omnibus contentis sub eo nisi simul sumptis, subiectum a supponit collectiue, ut omnes Apostoli sunt duo decim, omnes Senatores regunt ciuitatem, Constat enim quod

omnes

TRACTATUS SEPTIMVS

omnes simul, & non aliquis diuifim regit ciuitatem.

Hæc pro regulis assignandis cuiuslibet membro fingule diuifionis personalis fuppoſitionis dicta ſunt.

Caput ſeptimum de terminis habentibus uirtutem
confundendi tantum mobiliter, & diſtri-
buèdi mobiliter, & immobiliter.

IN cap. ſeptimo agendum eſt de ſignis & ſyncategorema-
tibus, & terminis ſiue ſint nomina, ſiue uerba, que habent
uirtutem confundendi, & diſtribuendi mobiliter uel im-
mobiliter. Et primo expediemus nos de terminis confuſiuis
tantum ſiue mobiliter ſiue immobiliter, ſecunda de terminis
diſtributiuis.

Quantum ad primum ponuntur octo regule.

Prima eſt, Diſtictio excluſiua confundit confuſe mobiliter
tantum, terminum immediate ſequentem, ſi eſt terminus cõ-
munis, ut, Tantum homo eſt riſibilis, quia ſub ly Homo licet
deſcendere diſiunctim, ut patet.

Secunda eſt, Diſtictio exceptiua confundit confuſe tantum
mobiliter ſuum caſuale, ſi eſt terminus communis, quia licet
deſcendere ſub eo diſiunctim, ut nullum animal præter ho-
minem eſt loquens, ly præter hominem, ſtat confuſe tantum
mobiliter.

Tertia eſt, Diſtictio reduplicatiua confundit ſuum caſuale
confuſe tantum mobiliter, & prædicatum cõfuſe tantum im-
mobiliter: ut, Homo in quantum homo eſt rationalis, ly homo
ſtat confuſe tantum mobiliter, & ly rationalis immobiliter.

Quarta eſt, Verba concernentia actum mentis, ut ſcire, in-
telligere, uelle, credere, deſiderare, & opinari, & dubitare, &
imaginari, cõfundunt confuſe tantum mobiliter terminum
immediate ſequentem, ſi eſt terminus communis, & nõ ſup-
ponat ſimpliciter, ut Ego ſcio aliquam cõcluſionem, ergo hæc
uel hanc. Dico Si eſt ter. communis: quoniam ſi iſſe terminus
diſcretus, uel communis cum pro nomine demonſtratiuo ſup-
poneret

poneret discrete, ut scio hanc cōclusionem, credo Socrati, imago
 ginor Casarem. Dixi Et nō supponat simpliciter: quoniā sub
 termino communi supponenti simpliciter non fit aliquis des
 scensus, stat enim natura ut una in se considerata. Vnde sub
 ista. Intellego hominem, scio rosam, nullus debet fieri defen
 sus, quoniam sumitur homo ut homo, rosa ut rosa, ut dixi
 mus supra.

Quinta regula, Aduerbia numeralia, localia, temporalia
 si adherent uerbo, cuius actus super idem numero reiterari
 potest, confundunt confuse tantum mobiliter terminum in
 mediate sequentem, ut Bis uidi hominem, ergo bis uidi hūc, uel
 hunc, uel hunc hominem. Hic & illic uidetur homo semper
 erunt elementa, &c. Si autem adherent uerbo cuius actus
 super idem numero reiterari non potest, confundunt confuse
 tantum immobiliter, ut Bis comedi panem, ly Panem, stat im
 mobiliter, quia hic descensus est falsus, bis comedi hunc, uel
 hūc, uel hunc panem, quia panis semel comestus non est itera
 to comestibilis ut patet, idem intellige hic, Hic & Romæ uē
 ditur piper. Ubique est corpus, & hic. Semper erit homo, ne
 que enim idem piper numero simul uenditur hic & Romæ,
 cum non possit esse idem corpus in duobus locis, nec idem cor
 pus numero, occupat omnem locum, nec idem homo numero
 erit semper secundum cursum nature, cum sit natura corrupti
 bilis ut patet.

Sexta regula est. Termini modales (excepto necesse) non
 minimaliter sumpti, & aduerialiter, confundunt confuse tantū
 mobiliter omnes terminos cōiunctos nō distributos, siue præce
 dūt modum siue sequantur, ita tamen q̄ fiat modalis de sensu
 composito. Exemplum quando modus præcedit, Contingens
 est hominem esse alium, impossibile est hominem esse lapidē.
 Exemplum quando modus subsequitur. Hominem esse album
 est contingens. Hominem esse lapidē est impossibile. Apud
 reales contingit deuenire disjunctim. In subiecti uerba quā
 sub prædicato ipsius dicti. Nam tunc sequitur, contingens uel
 possibile

TRACTATVS SEPTIMVS

possibile est hominem esse album, ergo uel hunc uel hunc ho-
 minem, ergo uel hoc, uel hoc album. Item bene sequitur, im-
 possibile est hominem esse lapidem, ergo impossibile est hunc
 uel hunc hominem esse lapidem, eodem modo descende sub la-
 pide. Dixi Termini modales excepto necesse: quoniã proposi-
 tio de necesse si est uera, est in materia naturali in qua prædis-
 catũ est de essentia, uel cõsequitur essentiam subiecti, ut Ne-
 cesse est hominem esse animal uel rationale uel risibile &c.
 tunc suppositio est naturalis, in qua non fit aliquis descensus,
 ut docuimus in cap. quarto. Vnde in ista, Necesse est hominẽ
 esse animal, tam ly hominem quam ly animal stat immobilis
 ter, quoniam in suppositione naturali non requiritur existen-
 tia extremorum, & in hoc discordant reales à terministis ut
 docuimus in eodem cap. Dixi ter. cõmunes, ut excipiam dis-
 cretos, ut hic, Contingens est sortem esse album, uel impossi-
 bile est sortem esse asinum. Terminus enim discretus non est
 capax suppositionis confuse, est autem capax suppositionis
 discretæ. Dixi Non distributus: quoniam si fiat propositio
 modalis uniuersalis de dicto siue affirmatiua, siue negatiua,
 extrema dicti supponunt sicut extrema categoricæ uniuersa-
 lis affirmatiuæ, uel negatiuæ, quem modum supponendi decla-
 rauimus in cap. precedenti, & in sequentibus magis declara-
 uimus. Dixi ita quod fiat in sensu composito: quoniam nõ est
 eadem ratio de modali in sensu composito: & de ea in sensu
 diuiso, Nam diuersimode probatur, ut tibi declarabitur in
 trac. de probationibus terminorum, ideo non seruetur eadem
 suppositio, in quo autem differant, & in quot, iã diximus in
 trac. tertio cap. quarto. Vide tu illic.

Septima regula. Hæc uerba Promitto, Debeo, Obligor,
 terminum communem non distributum, quem regunt, con-
 fundunt confuse tantum immobiliter, ut Sortes promittit
 tibi denarium, ly Denarium stat immobiliter, quia sic descen-
 sus est falsus, Promitto tibi hunc, uel hunc uel hunc dena-
 rium. Nam possum tibi promittere denarium, qui nondum
fabricatus

fabricatus aut formatus est, ideo non licet descendere.

Octava regula. Dicitio conditionis, ut Si, & rationis, ut Ergo, omnes suos terminos communes non distributos confundunt confuse tantum immobiliter, & hoc in ordine ad hypotheticam, ut, Si homo est, animal est. Homo currit, ergo animal currit, tam ly homo, quam ly animal confuse tantum immobiliter in utraque supponunt, modo sumantur in ordine ad hypotheticam. Pro cuius notitia aduerte q̄ ly homo & ly animal dupliciter considerari possunt, primo ut sunt pars categoricæ, nam hæc est categorica, homo currit cuius pars est ly homo, & hæc est categorica, animal currit, & ut sic ly homo, & ly animal supponunt determinate, & licet descendere disjunctiue, cum sint due indefinitæ. secundo ut sunt pars hypotheticæ, & intendo quod considerentur non in quantum componunt has duas categoricas, ut categoricas, sed in quantum componunt has ut partes hypotheticæ per notam conditionis uel rationis, & hoc est sumere in ordine ad hypotheticam, & non in ordine ad categoricam, ut categorica est, & in hoc sensu intelligendum est, quod confundunt confuse tantum immobiliter.

Sed dices. Videtur hic descensus esse bonus, Si homo est, animal est, ergo si hic homo, uel hic homo est, animal est, repugnat enim ponere hominem sine animali, cum animal sit prædicatum per se in primo modo de homine.

Respondetur pro nunc, q̄d regula intendit de descensu ualido de forma, & non de materia. Valet autem prædictus descensus de materia, sed non de forma. De materia quidem ualet, quia in utraque propositione prædicta Homo est animal, supponunt personaliter. Si autem formentur due propositiones de tertio adiacente in quibus homo, & animal habeant suppositionem naturalem, ut hic, Si homo, est animal, homo est sensitivus, non licet aliquis descensus, quia omnis descensus est ad supposita. Sed ut docuimus supra, in naturali

TRACTATUS SEPTIMVS

verali suppositione non requiruntur supposita, nec existenti-
 a suppositorii. Hac enim conditionalis est vera, ante crea-
 tionem mundi, Si homo est animal, homo est sensitivus. Hac
 de regulis pro terminis confusivis tatum mobiliter uel immo-
 biliter dicta sunt.

Quantum ad secundum, ut scias terminos habentes uirtu-
 tem distribuendi mobiliter, uel immobiliter ponuntur quatuor re-
 gule generales,

Prima regula. Omne signum uniuersale affirmatiuum po-
 situm in recto, terminum immediate sequentem, facit stare
 distributive, & immediate sequentem confuse tatum, dum-
 modo sit terminus communis, & signum non sit impeditum
 per aliud superueniens signum distributum, ut Omnis ho-
 mo est albus, ly Homo distribuitur: quoniam licet descende-
 re sub eo copulative, & ly Albus confunditur confuse tatum
 mobiliter: quoniam licet descendere sub eo disiunctim. Dixi
 Positum in recto, ut excipiam has propositiones, Videns omne
 hominem est animal. Nec ly Videns distribuitur, nec ly Ani-
 mal confunditur: quoniam est una in definita, in qua predi-
 catum & subiectum supponunt determinate. Nec obstat ly
 Omnem hominem: quoniam cum non sit subiectum, sed pars
 subiecti, uirtus signi non transit ad predicatum. Secus esset si
 diceretur, omnis uidentem hominem, est animal, tunc ly Videns
 distribueretur, & ly Animal confunderetur. Item intellige in
 hac, Cuiuslibet hominis asinus est currens, ly Asinus non di-
 stribuitur, nec ly Currens constituitur, sed stat utrunque de-
 terminate: quoniam uirtus signi uniuersalis positi in obliquo
 non transit super ea, solum ly Hominis distribuitur: quonia
 est eiusdem obliqui cum signo uniuersali. Dixi Dummodo sit
 terminus communis: quoniam discretus non est capax distri-
 butionis, nec confusionis, cum non habet inferiorem, ad qua
 sit descensus. Dixi, Et signum non sit impeditum: quoniam si a
 liud signum, uel syncategorema distributum superuenerit,
 mutat suppositionem. Verbi gratia in ista, Omnis homo est al-
 bus,

bus, ly Homo distribuitur, & albus confunditur. Si autem
 superueniat Non, & dicatur, Non omnis homo est albus, cū
 hæc equipollet huic, Quidam homo non est albus, ly homo
 stat determinate, & ly albus distribuitur propter negationē,
 quæ habet vim distribuendi si non est impedita, ut dicemus
 in regula sequenti.

Secunda regula, Omnia signa uniuersalia negatiua, & om-
 nis negatio non impedita, faciunt stare distributiue mobili-
 liter terminum communem mediate, & immediate sequen-
 tem, ita quod distribuunt subiectum, & prædicatum, remota
 impedimento, ut Nullus homo est albus, tam subiectum
 quam prædicatum distribuunt: quoniam licet sub utroq; de-
 scendere copulatiue. Dixi Terminum communem, ut exclusi-
 dam discretum. Dixi Mediate, & immediate sequentem, ut
 distinguatur à signo uniuersali affirmatiua, qui non distri-
 buit nisi terminum immediate sequentem. Dixi Remoto impe-
 dimento, quod potest esse duplex. Primo, si signum non ab-
 ponatur subiecto in recto, sed parti subiecti in obliquo, ut hic,
 Nullus hominis asinus currit, nec ly asinus, nec ly currens di-
 stribuitur, sed tantum ly hominis: quoniam uirtus signi nega-
 tiui, non se extendit ultra obliquum cui apponitur. Unde cum
 hæc sit indefinita, Asinus currit, stat subiectum, & prædica-
 tum determinate, Secundo si aliud distributiuum superueniat,
 ut hic, Nonnullus homo currit. Ly Non impedit distributio-
 nem factam per nullus, & facit equipollet particularem
 affirmatiuam, nam equipollet isti, Quidam homo currit, in
 qua constat subiectum & prædicatum supponere determinate.

Tertia regula, quæ continet quatuor partes est hæc. Gra-
 dus comparatiuus, & superlatiuus confusione distributiue
 terminum rectum ex natura comparationis, terminum autem
 rectum ex natura excessus confundunt, confuse tantum mo-
 biliter. Super terminum autem rectum à parte ante: id est po-
 situm in subiecto, nullam habent vim. Verbi gratia. Eius est
 maior asino altitudine cubiti, ly asino stat distributiue, ly al-

TRACTATUS SEPTIMVS

titudine cubiti stat confuse tantum mobiliter. Ly Equus stat determinate, cum sit propositio indefinita. Si autē apponatur signum uniuersale, stat distributiue per primam regulā, ut omnis equus est maior asino. Hęc est prima pars regulę.

Secūda pars est hęc. Istę dictiones, Ita, Sicut, Tā, & Quā, terminum immediate sequentem distribuūt, ut Hercules est ita fortis sicut leo, ly leo stat distributiue, canis est tam uelox quā lepus, ly lepus distribuitur, Hęc est secūda pars.

Tertia pars est hęc. Hoc uerbum Differt, & isti termini Aliud, Nō, Idem, Diuersum, Diuisum, Distinctū, distribuūt terminum sequentem aliquod prædictorum, ut asinus differt ab homine, est aliud ab homine, non est idem homini, est diuersus, & diuisus, & distinctus ab homine, ly homine in omnibus prædictis distribuitur, & ratio huius assignabitur infra.

Quarta pars est hęc. Ista uerba Egeo, Indigeo, Careo distribuunt terminum immediate sequentem capacem distributionis: id est communem deducto omni impedimento, quod etiam debet intelligi in partibus præcedentibus. Verbi gratia. Sortes caret ueste, eget pecunia, ly ueste, & pecunia stant distributiue: quoniam hęc propositio. Sortes caret ueste, equipollet huic. Sortes non habet uestem. Negatio autem per secundam regulam distribuit terminum sequentem. Vnde aduerte quod ratio istius regulę quo ad omnes partes prædictas stat in hoc quia omnes termini præuocati includunt negationem, ut tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorū, ideo habent ex negatione inclusa uirtutem distribuendi terminum sequentem.

Quarta regulę est hęc. Dictio exclusiua terminum sequentem mediate, id est prædicatum, si est terminus communis, distribuunt, ut tantum homo est rationalis, ly rationalis distribuuntur, & ratio huius regulę est, quia exclusiua equipollet uniuersali affirmatiue de terminis transpositis, ut tantum homo est rationalis, ergo omne rationalis est homo, constat quod ly
rationale

ratiouale distribuitur per primam regulam. Hæc de reliquis
pro terminis habentibus uim distribuendi dicta sunt.

Caput octauum de pluribus signis
distributiuis.

IN octauo capite agendū est de pluribus signis, quæ ponū-
tur in eadē propositione, & habent uim distribuēdi. His
igitur pro uniuersali resolutione tria aduertenda sunt.
Primo aduerte quod si subiectum propositionis sit terminus
communis nō distributus, puta quia est subiectum in de-
finite uel particularis, adueniente signo distributiuo, distri-
buitur. Verbi gratia in ista, homo currit, ly homo stat deter-
minate. Si adueniat signum uniuersale affirm. uel nega. distri-
buitur, ut omnis homo currit, nullus homo currit. Si autem
signo distributiuo adueniat aliud distributiuum, impedit di-
stributionem, & aliam suppositionem inducit. Verbi gratia.
In ista, omnis homo currit, ly omnis causat distributionem. Si
autem addas aliud distributiuum, puta ly Nō, impeditur uira-
tus distributiuæ de ly omnis, ut dicendo, nō omnis homo cur-
rit, ly homo non amplius distribuitur, sed stat determinate:
quoniam equipollet isti, Quidam homo non currit. in qua
cum sit indefinita, ly homo stat determinate. Ex prædictis er-
go infertur apud logicū hoc uniuersalissimum principium,
& ut uniuersalissima lex. Quicquid mobilitat immobilita-
tum, immobilitat mobilitatum. Cuius sensus est iste. Quod-
cunque signum distribuit terminum non distributum, impe-
dit distributionem distributi. Verbi gratia, in hac proposi-
tione homo est albus, ly homo est terminus non distributus.
Si præponatur sibi signum uniuersale affirm. uel nega. dis-
tribuetur, ut omnis homo est albus, uel nullus homo est als-
bus. Si autem adueniat aliud signum distributiuum, impe-
dit distributionem termini prius distributi, Puta hunc omnis
homo est albus, superueniat Non, & dicatur sic, non omnis
homo est albus, ly Non impedit ne distribuatur homo, qui
prius distribuebatur per signum uniuersale affirmat. Sensus

TRACTATUS SEPTIMVS

ergo illius principii erit iste. Quicquid distribuit non distributum, immobilitatis est, impedit distributum.

Secundo aduerte quod ex illo principio uniuersalissimo, extrahuntur istae regulae, Si duo signa affirmatiua, distributiua cadant immediate, ita quod uirtus utriusque signi aequè primo cadat super eundem terminum, faciunt ipsum stare non distributiue, sed determinate, ut, *Asinus est differens ab omni homine*, ly *homine* stat determinate. Si unum sit affirm. & alterum neg. faciunt similiter stare determinate, ut, *Non omnis homo est albus*. Si utriusq. sit negati. faciunt stare similiter determinate, ut *Nonnullus homo est albus*. Dixi quod cadant immediate: quoniam si inter illa mediat terminus distributus, non faciunt stare terminum super quem cadunt determinate sed confuse tantum, ut in ista, *nullus homo non est albus*, ly *albus* non stat determinate sed confuse tantum, nam aequipollet isti, *Quilibet homo est albus*, in qua constat quod ly *albus* stat confuse tantum, sit praedicatum uniuersalis affirmatiua. Dixi, ita quod uirtus utriusque signi aequè primo cadat super illum terminum: quoniam si quoddam ordine caderet, ita quod prius super aliquod praecedens terminum, quam supra ipsum terminum, non faceret stare ipsum determinate, ut hic, *Nullus homo est omnis homo*, ly *homo* à parte praedicati non stat determinate, quia licet supra ipsum cadant duo signa (scilicet *Nullus* & *omnis*) non tamè aequè primo, sed nullus cadit primo super hominem ut subiecto, deinde super hominem in praedicato. Similiter in ista, *Nullum differens ab ente, est ens*, ly *Ab ente*, non stat determinate, licet cadant super ipsum duo distributiua: scilicet *nullum*, & *Differens*: quoniam ly *Nullum* prius cadit super *Differens*, quam super ly *Ente*.

Tercio aduerte, quod si duo signa distributiua cadant super aliquum terminum, quorum non quodlibet per se sumptimè distribuit terminum, super quem cadit, unum non impedit distributionem alterius, ut hic, *Omnis homo omne risibile est*.

lyrisibile stat distributive: quoniam licet duo signa distributiua precedant ipsum (scilicet Omnis & Omne) tamen primum per se sumptum non distribueret ipsum dicendo, omnis homo risibilis est: nam cum sit predicatum aniuersalis affirmatiue, stat confuse tantum mobiliter. Si autem duo signa distributiua quorum quodlibet per se sumptum est aptum distribuere terminum sequentem, cadant super eundem terminum, unum impedit aliud ne distributio fiat ter. ultimo, ut hic, Hector est fortior omni homine, ly homine non distribuitur, qui cadunt super ipsum ly fortior, & ly omni, quorum utrumque per se sumptum distribuit hominem, ut hic, Hector est fortior homine, & hic, Deus illuminat omnem hominem &c. Hec de pluribus signis cadentibus super eundem terminum habentibus uim distribuendi dicta sunt, & hic terminatur consideratio nostra de suppositione absoluta.

Caput nonum de suppositione relativa.

IN hoc capitulo agendum est, de suppositione termini relativi, sumendo relatiuum grammaticum, ut Qui, Quales, Quantus, Alius, & cetera. Nam relatiuum logicum de quo actum est in predicamento ad aliquid, supponit sicut terminus absolutus. Vnde in ista, Nullus pater est filius: ly Pater est, & ly filius ita stant distributive mobiliter, sicut in ista, Nullum nigrum est album. De suppositione igitur, & de modis supponendi relatiuorum terminorum apud grammaticum hic agendum est, Et hic agenda sunt quatuor, primo quid sit relatiuum grammaticum, de quo hic intendimus, secundo quotuplex sit, tertio qui sint modi generales quibus supponit, quarto qui sint modi speciales quibus supponit. s. an discrete, an determinate an confuse &c.

Quantum ad primum aduerte, quod apud grammaticum sic diffinitur. Relatiuum est rei ante late: id est ante posite representatiuum siue recordatiuum. Nam relatio apud grammaticum est rei ante late: id est posite siue rei preposite recordatio. Verbi gratia in hac propositione. Sortes qui loquitur

TRACTATUS SEPTIMVS

orat. ly qui est relatiuum, quia representat sortem ante positum in propositione. Sic enim exponitur. Sortes qui: scilicet sortes loquitur, orat.

Sed dices, Cum grammatica, & logica sint distincte scientie, non habent considerare de eodem: quoniam versantur circa distincta obiecta, ut grammaticus circa congruum & incongruum, logicus circa verum, & falsum. Sed grammaticus considerat de terminis relatiuis grammaticis, ut patet in Priosciano, ergo non spectat ad logicam considerare de eodem.

Respondetur, Licet relatiuum de quo hic intendimus, consideretur à grammatico, & à logico, non tamen eadē ratione, nam consideratur à grammatico, ut per ipsum potest fieri oratio congrua, & incongrua, ut hic, Sortes qui currit, mouetur, hæc est congrua, hic autem est incongrua, Sortes quod currit mouetur. Apud logicum autem consideratur in quantum ex diuerso modo supponendi ut tibi declarabitur, potest reddere propositionem veram, & falsam. Constat igitur tibi quid sit relatiuum grammaticale.

Quantum ad secundum aduerte quod usitata, & famose diuisiones generales relatiui grammaticales sunt istæ.

Prima est. Relatiuorum quoddam est relatiuum substantie, ut qui, quæ, quod, quoddam est relatiuum accidentis, ut talis, qualis, tantus, quantus.

Secunda est. Relatiuorum substantie, quoddam est relatiuum identitatis, ut qui, quoddam diuersitatis, ut alius.

Tertia est. Relatiuorum substantie identitatis, quædam sunt nomina ut quis, qui, quæ, quod: quædam sunt pronomina, ut ille, ipse, iste, & is.

Quarta est. Relatiuorum substantie identitatis, quæ sunt pronomina, quædam sunt reciproca, ut sci, sibi, & possessiuum suus sui suum, quædam non reciproca, ut ille, iste, hic, & is.

Quinta est. Relatiuorum accidentis, aliud est identitatis, ut talis, qualis, tantus, quantus, aliud est diuersitatis, ut alter, & alterius modi.

Sexta.

Sexta. Relatiuorum accidentis identitatis, quaedam sunt qualitatibus, ut talis, qualis: quaedam sunt quantitatis cōtinuae, & discretæ. Cōtinuae, ut tantus, quātus, discretæ, ut tot, quot.

Septima. Relatiua accidentis identitatis, aliquando signatur per nomina, ut talis, qualis, tantus, quantus: aliquando per a. l. a. e. r. b. i. a, ut taliter, qualiter, tantum, quantum, totiens, quotiens.

Positis his diuisionibus, assignandæ sunt descriptiones suorum membrorum principalium.

Relatiuum substantiæ est illud, quod refert idem numero cum suo antecedente, ut sortes qui disputat, est dicitur, ly qui, refert sortem. Item homo qui comedit, uiuit.

Relatiuum accidentis est illud quod refert idem in specie & non idem in numero cum suo antecedente, ut sortes est albus & talis est Plato. Dico idem in specie, & non idem in numero, quia idem accidens numero puta eadē albedo in numero nō potest esse indistinctis subiectis, ergo nec in sorte, & Platōe.

Relatiuum identitatis substantiæ est quod refert, & supponit pro eodem numero, pro quo supponit suum antecedens, ut Plato qui currit mouetur, ly qui refert Platonem, supponit pro eo.

Relatiuum diuersitatis substantiæ, est illud, quod refert idem numero cum suo antecedente, sed supponit pro alio, ut Plato disputat, & alius puta sortes, qui est alius à Platone, legi: ly alius refert Platonem, sed non supponit pro Platone, sed pro sorte.

Relatiuum identitatis substantiæ reciprocum, est illud quod refert antecedens per modum patientis, ut sortes percussit se, ly se refert sortem per modum patientis, quia percussio recipitur in sorte, Et aduerte quod relatiuum reciprocum semper ponitur in obliquo: quoniam apud grāmaticam licet nominatiuum possit esse paticens, ut sortes uerberatur, non tamē potest habere modum patientis, unde modus patientis semper est in obliquis.

TRACTATUS SEPTIMVS

Relatiuum identitatis substantie non reciprocum est illud quod refert, & supponit absolute per eandem numero & non per modum patientis, ut sortes disputat, & ipse est doctus, ly ipse refert, & supponit absolute pro sorte.

Relatiuum accidentis identitatis est illud quod refert eandem qualitatem, aut quantitatem in specie, & supponit pro eadem in specie, ut sortes est doctus, & talis est Plato, sortes est magnus, & tantus est Plato.

Relatiuum accidentis diuersitatis est illud quod refert eandem qualitatem, aut quantitatem in specie, sed supponit pro alia distincta specie, ut sortes est albus, & alterius modi est Plato puta quia niger. Sortes est bicubitalis, & alterius modi est Plato, quia cubitalis.

Quantum ad tertium ut scias modos generales, quibus supponunt diuersa relatiua iuxta diuisiones predictas, aduerte quinque regulas.

Prima est. Relatiuum identitatis substantie reciprocum, & non reciprocum dummodo non sit possessiuum, supponit pro eodem numero, pro quo supponit suum antecedens, in comparatione tamen ad alterum extremorum, exemplum de non reciproco non possessiuo, ut aliquid homo est iustus, & ille defendit iustitiam, ly ille non supponit absolute & indeterminate pro aliquo homine, sed pro aliquo homine iusto, & propterea secunda pars copulatiue: scilicet & ille defendit iustitiam, no significat absolute & indistincte qd aliquis hō defendit iustitiam, sed qd aliquis homo iustus defendit iustitiam, & hoc est dictum in eōparatione ad alterū extremorum. Nam ly iustus est extremum prime categorice, quia est eius predicatum, Ex hoc sequitur quod hæc copulatiua est falsa, aliquis homo est animal, & asinus est illud, nam secunda categorica est falsa. Significat enim quoddam asinus sit illud animal quod est aliquis homo, & hoc est falsum ut patet. Hec autem est uera Plato est homo, & sortes non est ille, quia ly ille significat qd sortes licet sit homo, non tamen est homo qui est Plato, sed

sed alius. Exemplum de reciproco. Omnis homo uidet se. Sicut
 ly homo distribuitur sic ly se. Sed intelligendum est quod non
 est sensus quod omnis homo uideat absolute omnem hominē,
 sed referendo singulos ad seipso. Sic descendendo. Omnis ho-
 mo uidet se, ergo iste homo uidet seipsum, & ille uidet seip-
 sum, & ille &c.

Secunda regula. Relatiuum diuersitatis substantiæ & re-
 latiuum possessiuum non supponit pro eodem, pro quo suppo-
 nit suum antecedens sed pro alio, exemplum de primo. Duo-
 rum contrariorum immediatorum unum est in subiecto, al-
 terum non. Patet quod pro alio contrario supponit ly unum,
 & pro alio supponit ly alterum, puta ly unum supponit pro
 sano, & ly alterum supponit pro aegro. Exemplum de secun-
 do: id est de possessiuo, aliquis homo currit, & suus asinus dor-
 mit, constat quod antecedens supponit pro hominem & rela-
 tiuum suus supponit pro asino.

Tu tamen aduerte quod relatiuum possessiuum duo signi-
 ficat, unum in recto: scilicet rem possessam, alterum in obli-
 quo: scilicet possessorem, ut quando dicitur. Sortes currit, &
 suus asinus dormit, ly suus in recto significat asinum posse-
 sum, & in obliquo sortem possessorem. Sic enim intelligitur,
 & suus asinus: id est asinus sortis siue possessus à sorte, dor-
 mit. Cum igitur relatiuum possessiuum duo significet, potest
 pro duobus supponere: scilicet pro re possessa in recto, & pro
 possessore in obliquo. Et sic erit uerum & relatiuum possessiuū
 supponit pro eodem pro quo suum antecedens sed in obliquo,
 & pro alio, sed in recto: ut docuimus. Verum quia suppositio
 in recto, est principalior, ideo regula non facit mentionem de
 suppositione in obliquo.

Tertia regula. Relatiuum idemptitatis accidentis, nō sup-
 ponit pro eodem numero, pro quo supponit suum antecedens,
 sed pro alio simili aut equali: ut sortes est albus, qualis est
 Plato. ly qualis non supponit pro sorte albo, sed pro Platone
 albo, qui est alius à sorte albo. Et hic. Sortes est cubitalis, quā-

TRACTATUS SEPTIMVS

us est Plato, ly quātus nō supponit pro sorte sed p. Platone.

Sed dices. Si non supponit pro eodem pro quo suum antecedens, ergo non debet dici relatiuum identitatis. Est. n. relatiuum identitatis quod refert & supponit pro eodem quo suū antecedens.

Respondetur, differt relatiuum idētitatis substantiæ à relatiuo identitatis accidentis, & conuenit. Conuenit quidem in hoc quod utruq; refert idē aliquo modo identitatis. Est enim identitas triplex. s. in substantia, quæ absolute dicitur identitas, & idētitas in qualitate, quæ dicitur similitudo. Est enim similitudo rerum differentium eadem qualitas, & idētitas in quantitate, quæ dicitur equalitas, est. n. equalitas rerum differentium eadem quantitas. Differt autē in hoc quod relatiuum identitatis substantiæ refert & supponit pro eodem numero substantialiter, pro quo suum antecedens supponit, ut sortes qui disputat est doctus. Relatiuum autem idētitatis accidentis supponit pro eodem accidentaliter, quia pro idētitate in qualitate, ut talis & qualis, uel pro idētitate in quantitate, ut tantus & quantus. Verum quia identitas accidentalis non est simpliciter identitas, sicut est idētitas substantialis, ideo dicitur in regula apud logicū, quod relatiuum idētitatis accidentis non supponit pro eodē numero pro quo supponit suum antecedens, sed pro simili aut equali. Et hoc est quod diximus supra, quod supponit pro eodem in specie.

Quarta regula Relatiuum diuersitatis accidentis, supponit pro dissimili illi aut inequāti illi pro quo supponit suum antecedens, ut nix est alba & alius modi est fuligo, h̄ alius modi non supponit pro re alba, sed pro nigra quæ est dissimilis rei albæ.

Quinta regula. Omne relatiuum supponit eodem modo generali quo supponit suum antecedens. Nam modi generalis supponendi sunt isti. Materialiter, naturaliter, simpliciter, personaliter. Intendit ergo hæc regula, quod si antecedens supponit materialiter sic & suum relatiuum: ut ibi. Ly ho-

no est nomen, quod est primitiuum. Ly quod supponit materialiter sicut ly homo. Si antecedens supponit naturaliter, sic & relatiuum, ut homo est animal, qui scilicet, homo est substantia. Si antecedens supponit simpliciter, sic & relatiuum: ut animal est genus, quod est predicabile de pluribus. Idem intellige de suppositione personaliter homo currit qui mouetur. Hec dicta sint de modis generalibus, quibus relatiua supponunt.

Quantum ad quartum ut scias modos speciales supponendi relatiuorum, aduerte quinque regulas.

Prima regula, Omne relatiuum identitatis substantie in eadem categorica sui antecedentis, semper supponit eodem modo particulari quo supponit suum antecedens, ita quod si antecedens supponit distributive, sic & relatiuum. Si confuse, confuse, si determinate, determinate, si discrete, discrete. Quod probatur inductiue: ut hic, omnis homo qui currit mouetur, ly hō & ly qui stant distributive, & hic, omnis homo est animal, quod est rationale, ly animal & ly quod stant confuse tantum. Et hic, Homo qui currit mouetur, ly homo & ly qui stant determinate, & hic, Sortes qui dormit quiescit, ly sortes & ly qui stant discrete. Idem intellige de relatiuo identitatis substantie reciproco tam non possessiuo, quam possessiuo. Exemplum de non possessiuo: ut omnis homo uidet se, ly homo & ly se stant distributive, nam bene sequitur, omnis homo uidet se, ergo iste uidet se, & iste uidet se, & sic de singulis, non absolute, sed referendo singulos ad semetipsos. Exemplum de possessiuo. Aliquis homo diligit filium suum, ly homo & ly suū stant determinate. Et in ista, Pater sortis uocauit illū: ly sortis & ly illum stant discrete.

Et aduerte quod ex hac regula extrahuntur tres conclusiones. Prima est. Datur aliqua propositio uniuersalis affirmatiua, cuius predicatum ita distribuitur sicut subiectum: ut in ista. Omnis homo uidet se, Secunda est. Quando predicatum est relatiuum idemprimitiue substantie, signum uniuersale

TRACTATUS SEPTIMVS

fale affirmata habet virtutem distribuendi prædicatum sicut subiectum: ut patet in propositione præmissa. Dixi quare prædicatum est relatiuum: ut excipiam absolutum. Dicitur enim supra quod in absolutis signum uniuersale affirm. distribuit terminum immediate sequentem, & mediate sequentem confundit: ut in ista, omnis homo est animal, Tertia est. Dicitur duo termini communes, sequentes signum uniuersale affirm. non impeditum per aliud signum distributiuum superueniens, ex quibus remotior à signo distribuitur, & non propinquior: ut patet in ista. Omnis homo est uidens se, ly uidens quod est propinquius signo uniuersali affirm. confunditur: & ly se quod est remotius, distribuitur.

Secunda regula, Omne relatiuum diuersitatis substantiæ, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedens, sed diuersimode. Eodem quidem modo supponit ut hic. Unus homo currit, & alius dormit, ly homo & ly alius supponunt determinate, & in hac. Omnis homo doctus docte loquitur, & omnis alius ruditer loquitur: ly homo & ly alius stant distributive. Diuerso modo supponit ut hic. Omnis homo iustus iuste uiuit, & alius iniuste, ly homo distribuitur & ly alius stant determinate. Aliquando antecedens supponit confusius quam relatiuum: ut in propositione præmissa, aliquando e conuerso: ut hic, aliquis homo disputat, & tantum alius currit, ly homo supponit determinate: & ly alius confuse propter motum exclusionis.

Tertia regula, Omne relatiuum idempræditatis substantiæ relatum hypotheticæ ad suum antecedens supponens confuse tantum, non supponit eodem modo sed determinate, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis: ut hic. Omnis homo est animal, & illud est rationale, ly animal stant confuse, & ly illud stant determinate. Et ideo hæc secunda categorica. scilicet & illud est rationale, est falsa. Significat enim quod illud quod est omnis homo, est rationale, & hoc est falsum significatum, quoniam nullum est animal quod sit omnis homo.

mo. Vnde non potest uere dici quod illud est rationale.

Quarta regula, Omne relatiuum identitatis substantie, hypothetica relatum ad suum antecedens supponens discrete aut determinate aut distributive, supponit eodem modo ut suum antecedens, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis, uel ad alterum extremorum. Exemplum de suppositione discreta. Sortes est hoc animal quod est hoc rationale, ly animal in antecedente, & ly hoc in secunda categorica stant discrete. Exemplum de suppositione determinata, aliquis homo currit, & tu es ille, ly homo & ly ille stant determinate. Exemplum de distributiva. Quilibet homo est animal, & idem est rationalis. Sensus est. Quilibet homo est animal, & idem. i. quilibet homo est rationalis.

Quinta regula. Relatiuum accidentis siue identitatis siue diuersitatis, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedens sed secundum exigentiam sui signi eodem modo supponit, ut in ista, aliquis homo est albus, & talis est cignus, ly albus, & ly cignus supponunt determinate. Et in ista Omnis homo rudis arat, & nullus talis disputat, ly rudis & ly talis stant distributive. Diuerso autem modo ut hic. Omnis homo albus currit, & talis disputat, ly homo albus stat distributive, & ly talis confuse tantum. Aliquando autem antecedens supponit determinate, & relatiuum distributive, ut hic aliquis homo est albus, & nullus talis est aethiops, ly albus supponit determinate & ly talis distributive. Et hic, aliquis homo est niger, & omnis aethiops est talis, ly niger stat determinate, & ly talis stat confuse tantum. Idem intellige de relatiuo diuersitatis accidentis. Nam aliquando supponit eodem modo, ut suum antecedens, ut hic aliquis homo est albus & aliusmodi est aethiops, ly albus & ly aliusmodi stant determinate. Aliquando autem supponunt diuerso modo, ut hic, aliquis homo est niger, & non aliusmodi est coruus, ly niger stat determinate, & ly aliusmodi stat distributive. Propter negationem que non impedita distribuit terminum

TRACTATVS SEPTIMVS

communem immediate, & mediate sequentem, ut declaratum est supra. Hæc dicta sint de modo speciali supponendi relatiuorum. Et hic terminatur intentio nostra de suppositionibus tam absolutis propriis & impropriis, quam relatiuis.

Explicit Trac. de suppositionibus ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, philosophiæ doctorem. Sequitur Trac. de ampliationibus & appellationibus.

INCIPIT TRACTATVS DE AMPLIATIONIBUS, & APPELLATIONIBUS ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium, ordinis prædicatorum. Philosophiæ professorem.

Ost tractatum de suppositionibus, expedie tractare de ampliationibus & appellationibus, quoniã ut docuimus in trac. de syllogismo formali, sicut propter transitum à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem, committuntur multi errores & quam plures fallacie in arte syllogistica, sic & à transitu ab ampliatione ad appellationem. Nam nisi teneantur termini in præmissis & in cõclusionem æque & æque strictè, syllogismus semper est inualidus, & ita potest concludi, conclusio uera ex præmissis falsis sicut ex ueris. Vt ergo scias uitare errores in arte syllogizandi qui eueniunt propter ampliationem & appellationem terminorum, tradenda est resoluta doctrina in hoc tract. de amplia. & appellationibus. Diuidemus igitur ipsam in duo capita.

In primo agendum est de ampliacione.

In secundo de appellatione.

Caput primum de ampliacione.

IN primo cap. agendum est de ampliacione, hic ergo tria scienda sunt primo quid sit ampliatio termini, de qua hic intendimus, secundo que & quot sint uniuersales regule ampliacionum, tertio soluentur quedam dubia.

Quantum ad primum aduerte quod de ampliacione inuenio apud logicos duas descriptiones, quarum utraq; recipi & defensari potest.

Prima est hæc. Ampliatio est extensio termini communis à minori suppositione ad maiorem, ut cū dicitur homo potest esse antichristus, ly homo non solum supponit pro presentibus, sed etiam pro futuris.

Aduerte quod ly extensio ponitur loco generis, tanquam quid magis commune, & sumitur per similitudinem. Nam extensio proprie & dilatatio alicuius quanti, ut quando ipsum quantum trahitur ad maiores dimensiones. Verbi gratia, cera congelata si liquefiat extenditur, quoniam recipit maiores dimensiones, & occupat maiorem locum, per similitudinem autem in proposito est dilatatio termini communis in quantum sumitur in aliqua propositione ad supponendum pro pluribus suppositis quam ante. Nam ampliatio attenditur principaliter in suppositione personali, quæ est respectu suppositorum, ut diximus in trac. precedenti.

Dicitur extensio termini communis, ad differentiam termini discreti, qui non potest, apponere aliquando pro pluribus, aliquando pro paucioribus, sed tantum pro uno solo, & ideo iuxta terminum discretum non fit ampliatio, neq; appellatio.

Dicitur à minori suppositione ad maiorem non intensiue, sed extensiue. Est autem minor suppositio personalis extensiue, quando stat ter. communis in propositione pro paucioribus suppositis, ut hic. Homo est albus, ly homo stat tantum pro presentibus, maior autem est, quando stat pro pluribus, ut hic.

Homo.

TRACTATUS OCTAVVS

Homo potest esse albus, ly homo stat pro eo qui est homo uel potest esse homo ut tibi manifestabitur infra. Vnde in prima homo restringitur, in secunda autem ampliatur.

Et aduerte per ly a minore suppositione &c. distinguitur ampliatio ab appellatione, ut tibi erit notum in cap. sequenti. Hæc est prima descriptio.

Secunda talis est. Ampliatio est acceptio termini in propositione temporaliter supponētis ultra consignificationem uerbi principalis, uel participii eiusdem. Pro cuius notitia aduerte quod ampliatio termini, est ampliata suppositio termini respectu uerbi cui coniungitur pro diuersa differentia temporis. Verbi gratia. Hic terminus homo si coniungitur uerbo presentis temporis ut dicemus in cap. sequenti, stat solū pro presentibus, ut homo currit. Si autem coniungitur uerbo præteriti uel futuri temporis, stat pro presentibus uel præteritis uel futuris, ut album fuit nigrū, uel album erit nigrum. Constat igitur quid sit ampliatio apud logicū.

Quantum ad secundum, aduerte quatuor regulas generales, prima est. Omnis terminus supponens a parte ante respectu uerbi de præterito uel sui participii supponit pro eo quod est uel fuit. Verbi gratia. In hac propositione, homo fuit ab æterno. Ly homo non supponit solum pro homine qui nunc est. Nec solum pro homine qui fuit, licet pro hoc disuncto, homo qui est uel fuit homo, fuit ab æterno, & secunda pars est uera, supposito quod mundus sit æternus in uia periphrastica.

Pro confirmatione huius regulæ, aduerte quod idem dicendum est de uerbo præteriti imperfecti, sicut præteriti perfecti. Vnde in ista, homo currebat, ly homo supponit ampliatiua pro eo qui est uel erat homo. Hoc autem non uerificatur ratione sui participii, quoniam præsens & præteritum imperfectum habent idem participium. Verbum autem presentis temporis ut dicemus in cap. sequenti, restringit terminum ad supponendum solum pro eo quod est. Sic & participium eius in-

quantum

quantum deseruit tempori presenti. Aduerte etiam quod regula debet sic intelligi. Omnis terminus supponēs à parte ante respectū uerbi de præterito uel eius participio, supponit pro eo quod est uel fuit, nisi talis terminus restringatur, ut hic homo qui nunc est fuit, ly homo non ampliatur, sed stat solum pro presentibus per ly qui nunc est. Quare autem magis ampliatur à parte ante, quam à parte post, dicam infra.

Ex ista regula trahitur ueritas harum propositionū. Puer fuit uir. Nam qui est uel fuit puer, fuit uir, & secunda pars est uera. Qui enim est uir in trigesimo anno, fuit puer in decimo anno. Virgo concepit. Nam quæ est uel fuit uirgo, concepit. Quæ enim fuit uirgo, in decimo quarto anno concepit, licet nunc non sit uirgo.

Quod dictum est de uerbo præteriti temporis, intellige de participio eiusdem. Nam in ista, homo est suscitatus à mortuis, ly homo supponit pro eo qui est uel fuit homo, & secunda pars est uera & in ista. Cæcus est illuminatus, ly cæcus supponit pro eo qui est uel fuit cæcus, & secunda pars est uera. Unde ut diximus in tractatu de syllogismo formali. Hoc argumentum non ualeat in Darii. Omnis cæcus est illuminatus. Sortes est cæcus, ergo sortes est illuminatus. Nam in maiori supponit cæcus pro eo qui est uel fuit, cæcus, in minori autem solum pro eo qui est cæcus ut declarabitur in capitulo sequenti. Unde cum in ma. stet ampliatue & in mi. restrictiue non ualeat argumentum. Hæc de prima regula dicta sint.

Secunda regula est. Omnis terminus supponēs à parte ante respectū uerbi de futuro uel sui participii, ampliatur ad supponendū pro eo quod est uel erit, ut hic. Homo generabitur, id est qui est uel qui erit homo generabitur, & secunda pars est uera. Nam homo qui est, iam genitus est, ergo non generabitur. Qui uero erit homo, & nondum est, ille generabitur.

Hæc regula resoluta est apud logicos, nec inuiget alia expositione aut limitatiōe, & ex ea sequitur harum propositionum ueritas.

TRACTATUS OCTAVVS

Magnus erit paruus, id est qui est uel erit magnus, erit paruus, & secunda pars est uera. Nam sit puer quinque annorum, qui in secundo anno erit magnus, in decimo anno erit paruus. Corrupta erit uirgo. Meretrix erit uirgo. Nā quæ est uel erit corrupta, & quæ est uel erit meretrix, erit uirgo. Sit enim puella quinque annorum quæ sit futura meretrix aut corrupta in decimoquinto anno, ista quæ erit meretrix in decimotertio anno, erit adhuc uirgo in decimo anno.

Mortuus ambulabit, id est qui est uel erit mortuus, ambulabit, & secunda pars est uera. Nam sit homo qui hinc ad annum morietur. Verum est dicere quod hinc ad mensem ambulabit, & forte hodie uel cras.

Tertia regula. Omnis terminus supponens à parte ante uel à parte post respectu horum uerborum incipit & desinit, potest & contingit, & suorum participiorū, & nominum uerbale desinentium in bilis uel in bile, uel in or, ampliatur ad supponendum pro eo quod est, uel incipit uel desinit uel contingit uel potest esse exemplum de incipit. Album incipit esse id est quod est album uel incipit esse album incipit esse. Exemplum de desinit, calidum desinit esse id est quod est calidum uel desinit esse calidum, desinit esse. Exemplum de potest albū potest esse nigrum, id est quod est uel potest esse album, potest esse nigrū. Exemplum de contingit. Calidū contingit esse frigidum id est quod est uel contingit esse calidum contingit esse frigidum. Exempla de eorum participiis & uerbabilibus nominibus quia non sunt multum in usu, ideo pertransfeo. Quære tu. Sed aduerte quod licet secundum omnia prædicta uerba possit fieri ampliatio. Præcipue tamen per uerbum potest, & per nomen uerbale terminatum in bile ut possibile. Nam potest & possibile faciunt propositionem de sensu composito & diuiso ut tibi declarabitur in trac. de probationibus terminorum, & ideo eorum ampliatio est magis in usu & restrictio.

Ex hac regula sequitur ueritas harum propositionum.

DE AMPLIA. ET APPELLA. 210

Dulcissimum potest esse dulcius, id est quod est dulcissimū potest esse dulcissimum, potest esse dulcius, & secunda pars est uera. Nam sumpta una quando incipit maturari, & est aliquantulum dulcis, erit que hinc ad mensem dulcissima, hoc die uerū est dicere, quod potest esse dulcissima, & hinc ad decem dies erit dulcior, ergo uerum est dicere quod dulcissimū, id est quod potest esse dulcissimum, potest esse dulcius.

Infirmum potest esse inferius, id est quod est infimum uel potest esse infimum, potest esse inferius, & secunda pars est uera & declaratur sicut præcedens. Verbi gratia. Sumatur lapis, qui debeat descendere à loco supremo ad infimum per tria media A B C & D sit locus infimus, quando lapis erit in B. uerum erit dicere, quod lapis est uel potest esse infimus, & quando erit in C. erit inferior & continue erit inferior, donec perueniat ad D. Tunc enim erit infimus quia de factō erit in loco infimo.

Ergo infimum, id est quod potest esse infimum potest esse inferius.

Ex eadem regula patet ueritas harum propositionum, respectu participii & nominis uerbalis.

Genitum est generabile, id est quod est genitum, uel potest esse genitum est generabile, & secunda pars est uera, nam sicut quod potest esse calefactum, est calefactibile; sic quod potest esse genitum est generabile.

Corruptum est corruptibile, id est quod est corruptum, uel potest esse corruptum, est corruptibile, id est potest esse corrupti, & secunda pars est uera. Nam sicut quod potest esse uisum, est uisibile, aliter non posset esse uisum, nisi esset uisibile, sic nihil potest esse corruptum, nisi sit corruptibile, ergo ista est uera, corruptum est corruptibile, modo præexposito.

Quarta regula. Omnis terminus supponens à parte post in uerbo actiue, uel à parte ante in uerbo passiuo, respectu uerbi extendentis actum suum tam ad rem existentem, quam non existentem, ut sunt ista uerba, cognosco, intelligo, imago

TRACTATVS OCTAVVS

ginor, opinor, ampliatur ad supponēdū pro eo, quod est uel est cognoscibile, aut intelligibile, aut imaginabile, aut opinabile, aut possibile esse. Ut in istis intelligo rosam, uel rosa intelligitur. Imaginor montem aureum, opinor alterum mūdum prædicatum ampliatur ad stāndum pro eo quod est, uel est possibile uel intelligibile & cætera dato quod non sit in rerum natura. Unde rosa non existente, ut in hieme si dico. Intelligo rosam sic habet intelligi. Intelligo rosam quæ est uel potest esse. Si dico. Opinor alterum mundum, sic habet intelligi. Opinor alterum mundum qui est uel opinabilis est esse. Si dico imaginor montem aureum. Sic habet intelligi. Imaginor montem aureum qui est, uel qui est imaginabilis esse.

Istæ sunt præcipue & magis famosæ regulæ ampliationū apud logicum, ex quibus omnibus sequuntur tria correlaria.

Primum quando subiectum uel prædicatum est terminus ampliatiuus, siue sit participium siue nomen. Non ualet consequentia, à tertio adiacente ad secundum adiacens. Exemplū de participio. Non sequitur, Homo est mortuus, ergo homo est. Homo est generandus, ergo homo est. Nam in antecedente homo ampliatur, ut patet per primam & secundam regulam, in consequente autem restringitur ad hominem præsentem, & ideo antecedens est uerum, & cōsequens falsum: Exemplum de nomine. Rosa est intellecta à me, ergo rosa est nō sequitur, quoniam in antecedente ampliatur rosa ad supponēdum, pro rosa quæ est uel potest esse, ut est intelligibilis. In consequente autem restringitur ad rosam existentem de præsentī, propter copulam præsentis temporis.

Secundum. Hæc conuersio, non ualet. Aliquis homo est futurus, ergo aliquod futurum est homo, sed debet sic conuerti, ergo aliquod futurum est uel erit homo.

Tertium Hic syllogismus non ualet. Omne præteritum fuit. Diluuium est præteritum, ergo diluuium est, quoniam in minori tenetur diluuium ampliatiue, pro eo quod est uel fuit. In conclusione autem tenetur restricte ad tempus præsens,

sens, ergo syllogismus non ualet. Docuimus enim in tracta. de syllogismo formali, quod argumentum non tenet quando termini non tenentur æque ample & æque stricte. Hæc pro regulis ampliationum dicta sint.

Quantum ad tertium, aduerte quod in prædictis regulis multa uidentur dici ad placitum, & absque ratione, & ideo multi non admittunt has regulas, & dicunt terminum non supponere nisi iuxta differentiam temporis cui adiungitur. Verbi gratia. Si iungitur tempori presenti, supponit pro tempore presenti, si præterito, pro præterito, si futuro, pro futuro.

Primum dictum ad placitum est, quod uerbum de præterito, uel de futuro, uel eorum principiis ampliant terminum à parte ante & non sit mentio de termino à parte post cum tamen uideatur eadem ratio. Nam in ista puer fuit senex, tamen subiectum quam prædicatū supponunt determinate, ergo qua ratione ampliatur subiectum, eadem ratione & prædicatum.

Secundum dictum ad placitum est, quod terminus supponens respectu uerbi de præterito uel de futuro, ampliatur ad standum pro his qui sunt uel fuerunt, uel erunt. Non autem terminus supponens respectu uerbi de presenti, quoniam ille stat tantum pro his qui sunt. Hæc autem differentia uidetur merere uoluntaria, quoniam pro ea nulla adducitur ratio in regulis supra dictis.

Tertium dictum ad placitum est, quod ista uerba potest, incipit, desinit, contingit, habent particularē uim ampliandi terminum à parte ante, & à parte post, quod non habet uerbum substantiuum, nec alia uerba, & præcipue in tempore presenti modi indicatiui, ut excipiam uerbum substantiuum & multa alia uerba, quæ habent uim ampliandi in tempore præterito & futuro, ut patet per primam & secundam regulam. Cum ergo non assignetur causa talis regule, quæ est tertis in ordine, uideatur uoluntarie posita.

Quartum dictum ad placitum est, quod solus terminus relictus à parte post uerbi actiui, uel à parte ante uerbi passivi

TRACTATUS OCTAVVS

uel eius participii habentis naturam trāseundi indifferenter ad possibile & imaginabile, ampliatur ad stādū pro eo quod est, uel est possibile esse, uel imaginabile. Hoc autem dicunt uideretur mōre uoluntarium, cum nō assignetur ratio propter quā appareat quod id magis cōuenit tali termino quam alijs.

Ad primum dicitur quod regulas ampliacionum non oportet fundare tam in aperta ratione, quam in usu primorum authorum, nam quia primi authores uidentur loqui secundum hos modos ampliatiuos, ideo posteriores eos respiciunt, & quidem quod authores primi utantur his modis, patet precipue apud Aristotelem, nam in primo priorum utitur ampliatiue hoc uerbo contingit, & in primo Elenchorum, hoc futuro sanabitur, & in secūdo peribermexias, hoc uerbo potest. Quod igitur respectu uerbi de praterito uel de futuro uel respectu suorum participiorum terminus rectus à parte ante ampliatur, & nulla fiat mentio de termino recto à parte post, alia non est manifesta ratio nisi quia authores primi sic usi sunt loqui. Nec id debet mirum uideri quoniā cum tractatus ampliacionum multū adbereat grammatices, in qua magis attenditur authoritas primorum instituentium, quam euidentis ratio, sufficere debet pro approbatione regularium ampliacionū eadem authoritas.

Quidam tamen cupientes satisfacere his qui in omnibus rationem querunt quos reprehendit Aristoteles in secūdo metaphysica, quoniam, in multis oportet credere primis inuentoribus, dicunt huius rationem esse, quia terminus rectus à parte ante supponit de per se respectu huius uerbi est inclusi in uerbo ampliatiuo. Sed terminus sequens uerbum non supponit de per se respectu huius uerbi est, sed solum respectu participii à quo determinatur. Verū si aduertis. Hęc ratio uidetur ad placitū adducta, sicut & regula ampliacionū. Et ideo melius est assentire primis authoribus, quā rationi in euidēti.

Ad secundum dicitur quod & si principaliter in herendū sit primis authoribus tamen aliquantulum euidenter ratio haberi

haberi potest quam in ante dictis, & ratio quidē est haec. Verbum substantiuum de praeterito & futuro includit idem uerbum de praesenti, ut patet resoluendo in suum participium, ut hic. Homo fuit, id est homo est praeteritus, homo erit, id est homo est futurus. Quod enim fuit, uerum fuit aliquando dicere hoc est, & quod erit. Verum erit aliquando dicere, hoc est. Verbum autem substantiuum praesentis temporis, ut ly est, non includit praeteritum & futurum. Stat enim ut declarabitur tibi in sexto physicorum, quod aliquod pro hoc instanti sit, quod tamen ante hoc instans non fuit, nec post hoc instans erit. Non est ergo eadem ratio de uerbo praeterito & futuro, & de uerbo praesentis temporis.

Ad tertium dicitur ut supra. Sed & aliqualis ratio est in promptu. Nam ista uerba incipit & desinit, contingit, potest, sunt talis naturae, quod eorum actus possunt se extendere ad rem actu existentem & non existentem, id est ad rem praeteritam uel futuram. Nam ut declarabitur tibi in tract. de probationibus terminorum aliqua incipiunt esse per positionem de praesenti & negationem de praeterito, ut hic. Homo incipit esse. Homo nunc est, & ante hoc nunc non fuit, ergo homo incipit esse, aliqua autem incipiunt esse per negationem de praesenti, & positionem de futuro ut motus incipit esse. Motus nunc non est, & post hoc nunc immediate erit, ergo motus incipit esse. Idem intellige de hoc uerbo desinit. Nam quaedam desinunt per positionem de praeterito, & negationem de praesenti, quaedam autem per positionem de praesenti & negationem de futuro, & haec omnia tibi manifesta erunt in tract. de probationibus terminorum.

Similiter actus istorum uerborum, potest & contingit, & suorum principiorum & suorum nominum uerbalium ut possibile & contingens, possunt transire super rem actu existentem & actu non existentem. Nam haec est uera, homo currens potest currere. Nam si non posset currere, non curreret, & haec est uera. Homo sedens potest currere. Nam remoto

TRACTATVS OCTAVVS

impedi nento, per potentiam motiuam, potest homo quiescere per seßionem, & uelociter moueri per cursum. De contingit. Hæc est uera. Hominem sedere contingens est, & hæc est uera, rosam generari in uere contingens est. In prima uerificatur contingens de homine existente. In secunda uerificatur de rosa non existente, & ideo non est mirum non si prædicta uerba habent uim ampliandi, quam non habent comuniter omnia alia uerba.

Ad quartum dicendum est, ut ad tertium. Nam uerba que concernunt actum anime cognoscitiue, ita uerificantur de existente sicut de non existente dummodo non existens sit intelligibile aut opinabile aut imaginabile, & ideo non est mirum si sunt uerba ampliatiua. Et quidem quod talia uerba puta intelligo, cognosco, opinor, imaginor, somnior uerificentur tam de re existente quam non existente, declaratum est in regula quarta, & eadem tibi manifestiora erunt in lib. 3. de anima. Hæc de ampliatiuibus dicta sint pro quanto eas recipiunt logici comuniter. Quod dixerim, quoniam Petrus Mantuanus terminista, apparuit negans absolute ampliatiuonem termini respectu cuiuscunq; uerbi & temporis uerbi ut patet in logica. Verum ne nouitiu intellectus confundatur, hoc pertraseo. Si tamen tibi est appetitus id uiuendi & intelligendi, que re in Mengo. in parte secunda, ubi defensat ampliatiuonem terminorum contra Petrum Mantuanum, & illic inuenies fundamenta & argumenta Petri Mantuani, & Mengi Fauentini satis resolutas responsiones. Hæc de ampliatiuibus dicta sint.

Caput secundum de appellationibus.

I*N secundo capite agendum est de appellationibus, de quibus tria uidenda sunt. Primo, quot sint modi famosi quibus dicitur appellatio. Secundo quid sit appellatio in sensu de quo hic intendimus. Tertio que & quot sint regule magis usitate de appellatione.*

Quantum ad primum aduerte, quod appellatio solet comuniter

muniter dici quatuor modis primo dicitur recursus à minori iudice suspecto ad maiorem propter iniustitiam lat. e sententiae, & de hac considerat ciuilis, non autem logicus neque physicus neq. mathematicus, neq. metaphysicus, secundo dicitur appellatio communicatio multorum in aliquo uno nomine, & sic ab appellatione dicitur nomē appellatiuum quod pluribus conuenit, ut homo animal corpus, & de hac considerat grammaticus distinguens nomen in proprium & appellatiuum, quod dicitur apud logicū terminus discretus & terminus communis, tertio dicitur denominatio alicuius ab aliquo accidentalis, tam ab intrinseco quam ab extrinseco: ut nix appellatur alba, id est denominatur alba ab albedine. Dixi tam ab intrinseco quam ab extrinseco, quoniam res aliquādo appellatur talis ab accidente sibi inherente: ut aqua calida à calore sibi intrinseco, aliquando autē ab accidente inherente alteri: ut res appellatur locata à loco, & tamen locus non est subiectiue in loco sed in locante. Idem intellige de re temporali, ut denominatur à tempore, & de agente ut denominatur ab actione. Et haec tibi manifestabuntur in. 3. & 4. physicorum Et de hoc modo appellationis locuti sumus in antepredicamentis tractantes de denominatiuis, quarto dicitur restrictio termini supponentis, & ut sic opponitur ampliationi. Nam sicut ampliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem, modo quo exposuimus in cap. praecedenti, sic appellatio opposito modo est restrictio termini à maiori ad minorē suppositionem, ut tibi manifestabitur infra, & de hoc quarto modo tantum agendum est hic.

Quantum ad secundum aduerte quòd appellatio quarto modo sumpta, & ut opponitur ampliationi sic diffinitur. Appellatio est acceptio termini in propositione supponentis tantum pro differentia temporis uerbi, cui adiungitur, ita quod si adiungitur uerbo presentis temporis, supponit solum pro presentibus: ut homo currit. Si uerbo praeteriti temporis, pro eo quod fuit. Si uerbo futuri temporis, pro eo quod erit, ut

tibi

TRACTATVS OCTAVVS

tibi declarabitur in sequentibus. Et aduerte quod hæc descriptio non discordat ab ea quam ponunt reales dicētes quod appellatio est restrictio termini communis à maiori ad minorē suppositionem. Nam in ampliacione supponit terminus pro pluribus cum pluribus differentiis temporis: ut pro eo quod est uel fuit, aut pro eo quod est uel erit, aut pro eo quod est uel potest esse, uel est intelligibile uel opinabile uel imaginabile esse. Ex consequenti supponit pro pluribus suppositis, quoniā pro præsentibus aut præteritis aut futuris aut possibilibus aut imaginalibus. In appellatione autem supponit terminus pro paucioribus, quoniam pro his tantum quæ sunt sub una differentia temporis: ut pro præsentibus tantum: aut præteritis & futuris & possibilibus tantū. Et ideo bene dicitur quod est restrictio termini à maiore ad minorem suppositionē, quia in appellatione terminus supponit pro paucioribus suppositis modo quo dictum est.

Quantum ad tertium aduerte quod de appellationibus datur talis diuisio. Appellationum quædam est appellatio temporis, quædam ampliacionis, quædam formæ.

Appellatio temporis est acceptio termini in propositione pro aliquo uel pro aliquibus secundum solam consignificationem uerbi cui coniungitur uel sui participii: ut homo currit, ly homo appellat tempus præsens, quia supponit solum pro præsentibus.

De appellatione temporis dantur due regulæ generales. Prima est. Omnis terminus supponens respectu uerbi de præsentibus non ampliatiui, nec distracti per participium ampliatiuum, tam subiectum quam prædicatum appellat tempus præsens: id est supponunt solum pro præsentibus: ut homo est albus, homo currit. Dicitur non ampliatiui: ut excipiantur ista uerba, incipit & desinit, contingit, potest & uerba concernētia actum mentis: ut intelligo, cognosco, quæ ut docuimus in cap. præcedenti in tertia & quarta regula, habēt uim ampliatiuæ etiam in tempore præsentis: ut album potest esse nigrum ly album

album stat pro eo quod est uel potest esse album &c. Dicitur nec distracti per participiū ampliatiuum: ut excipiantur participia præteriti & futuri temporis: ut hic: homo est genitus, homo est generāndus, ly homo stat pro homine qui est uel fuit uel erit, quia licet coniungatur uerbo substantiuo presentis temporis, Tamen rationem participii præteriti, & futuri, nō appellat, tempus præsens, sed stat ampliatiue.

Secunda regula est hæc. Omnis terminus sequens uerbum præteriti, uel futuri temporis solummodo, appellat tempus præteritum, uel futurum: id est supponit tantum pro præteritis siue pro futuris, ut hic, album fuit nigrum, album erit nigrum, ly nigrum appellat tempus præteritum in prima propositione, supponit enim solum pro eo quod fuit nigrum, & in secunda appellat tempus futurum: quoniam supponit solum pro eo quod erit nigrum. Dicitur terminus sequens, ad differentiam termini præcedentis, qui regitur à parte ante: quoniam ut tibi declaratum est in capit. præcedenti in regula prima, & secunda ampliatur ad supponendum pro eo quod est uel fuit, uel erit. Vnde in ista album fuit nigrum, ly album stat ampliatiue, & ly nigrum appellatiue.

Appellatio ampliationis est acceptio termini in propositione limitati per uerbum, quod habet uim ampliandi, tam à parte ante, quàm à post, uel per suum participium. Verba autem habentia uim ampliandi à parte ante, & post sunt ista. Incipit, dicitur, contingit, potest. V. G. Homo incipit esse iustus, tam ly homo quàm ly iustus stand ampliatiue ratione uerbi incipit, & supponunt pro eo quod est, uel incipit esse, tamen ly iustus appellat, & restringit inceptionem, ita quod licet stet, & possit uerificari pro eo quod est, uel incipit esse iustum: tamen restringitur ad standum pro eo solum, quod incipit esse iustum. Subiectum uero stat simpliciter ampliatiue. s. pro eo qui est uel incipit esse homo.

TRACTATUS OCTAVVS

Pro appellatione ampliatiōis datur hæc uniuersalis regula, omnis terminus rectus à parte post ita q̄ sequatur uerbum aliquod ex istis, incipit, desinit, potest, cōtingit &c. uel suum participium, uel suam uerbale appellat. i. restringit illorum ampliatiōem, ut patet in exemplo dato de homine incipiente esse iusto, ita quod uerum est debere quod incipit uel desinit, uel contingit, uel potest esse iustum.

Appellatio formæ est acceptio termini in propositione sequentis uerbum uel eius participium, quod concernit actum mentis. Sunt autē huiusmodi uerba intelligo, uoco, cognosco, scio, opinor, imaginor &c. Terminus igitur sequens aliquod istorum uerborum dicitur appellare formam. i. stare pro sua ratione formali, quam insinuamus per dictionem reduplicatiuam: ut cognosco patrem meum. i. sub ratione qua pater ratio autem est, quia genuit me. Dico ergo cognoscere patrem meum, si cognosco eum in quantum genuit me. Similiter cognosco hominem, si cognosco eum in quantum est homo. i. ut est animal rationale.

Et aduerte quod appellatio formæ semper est ex parte prædicati, unde dicimus quod prædicatum formam appellat: id est stat formaliter, subiectum autem materialiter. Hac de causa multe sunt propositiones, quæ aliquando sunt ueræ, & aliquando sunt falsæ factæ per uerba concernentia actum mentis secundum quod terminus præcedit aut subsequitur uerbum. Verbi gratia. Si dico. Deum trinum cognouit Aristoteles, est uera quoniam Aristoteles cognouit Deum qui est trinus. Si autem dico. Aristoteles cognouit Deum trinum, est falsa, quoniam licet cognouerit Deum qui est trinus, non tamen cognouit eum in quantum est trinus, id est prout est una substantia in tribus suppositis nam hoc negasset Aristoteles. Item si dico. Cibum uenenosum desidero, potest esse uerum, quia possum desiderare fongium qui est uenenosus licet nesciam esse uenenosum. Si autem dico. Desidero cibum uenenosum, est falsa, quoniam sensus est. Desidero cibum in quantum

DE AMPLIA. ET APPELLA. 215

quantum scio ipsum esse uenenosum & mortiferum quem nullus sanæ mentis desiderat.

Item aduerte quod inter species appellationis prima & tertia est satis in usu apud doctores, & maxime tertia, ut tibi declarabitur in tract. de syllogismo sophistico. Secunda autem minime est in usu.

Item aduerte quod regule præpositæ de appellatione temporis & ampliationis, magis acceptantur ex auctoritate priorum authorum quàm ex euidenti ratione. Sicut etiam diximus de regulis ampliationum. Et ideo non est hic immorandum ad inuestigandum, quæ sit efficax & manifesta apud intellectum ratio de prædictis, sed sufficit quod recipiantur ex firmato usu apud auctores. Hæc de appellationibus dicta sufficiant.

Explicit Tractatus de ampliationibus & appellationibus ordinatus per Reuerendum magistrum Chrisostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum philosophiæ professorē. Sequitur Tractatus de cõsequentiis fundatus in doctrina Aristotelis.

TRACTATVS NONVS
 INCIPIT TRACTATVS DE CON-
 sequētiis ad uiam peripatheticam, ordinatus
 per Reuerendum Magistrum Chrisosto-
 mum lauellum Canapicium ordinis
 prædicatorum, & Philoso-
 phiæ professorem.

In hoc nostro. Trac. de consequentiis nõ
 est intentio nostra immorari in recitan-
 dis modernorum logicorum uariis &
 captiosis sententiis, que magis inuoluunt
 q̄ illuminent ad addiscentis intellectũ.
 Nostra ergo intentio est agere de conse-
 quentiis ad uiam peripatheticam prout
 sunt nobis uia in acquirendis alijs scientiis, & compēdiosius
 ac efficacius quacunque alia uia argumentatiua. Hũc igitur
 tractatum diuidemus in quatuor cap.

Primo diffinietur consequentia.

Secundo ponentur sue diuisiones uniuersales.

Tertio assignabũtur regulæ generales cõsequētiæ formalis.

Quarto descendemus ad regulas particulares.

Caput primum quid sit consequentia.

In primo capite ne tendamus per incognita, inuestigan-
 dum est quid sit consequentia. Sed antequã deueniamus
 ad diffinitionem aduerte quod consequentia potest tripli-
 citer considerari, primo absolute nũ consequentia est, non cõ-
 trahendo ipsum ad bonam, nec ad malam, sed ut ab utraq; ab-
 strahit, secundo ut contrahitur ad bonam, tertio ut contrahi-
 tur ad malam. Item aduerte quod consequentia absolute sum-
 pta dupliciter potest diffiniri. s. quo ad materiam, & quo ad
 formam, sicut & domus, nam si dicatur quod domus est quid
 compositum & lapidibus, & lignis, & cemento est diffinitio
 per materiam, quæ & materialis dicitur. Si autem dicatur
 quod domus est habitaculum prohibens nos à frigore, & ab
 est.

estu, pluuia, & niue &c. est per formam, quæ etiam dicitur diffinitio formalis, siue per finem. Hic igitur ad uniuersalem, doctrinam habendam de consequentia diffinienda est primo absolute ut est abstrahens à bona, & à mala, siue ut est communis bonæ, & malæ, secundo diffinietur consequentia, ut est bona, tertio ut est mala.

Quantum ad primū aduerte q̄ materialiter sic diffinitur. Consequentia est oratio plures continens propositiones coniunctas per notam illationis denotantem sequellam unius ad alteram, ut homo est rationalis, ergo est risibilis.

Primo ly oratio ponitur loco generis, est enim magis communis quam consequentia, nam & syllogismus est oratio, nõ tamen est consequentia, secundo dicitur plures continens propositiones, ut distinguatur ab oratione categorica, nam consequentia est oratio hypothetica, hypothetica autem oratio continet plures categoricas coniuncta per aliquã coniunctionem.

Sed aduerte q̄ per ly plures intelliguntur due, una præcedens notam illationis, altera subsequens, nam si plures quàm due, & ordinarentur in modo & in figura iam non esset consequentia, sed syllogismus ut docuimus in trac. de syllogismo formali, tertio dicitur coniunctas per notam illationis. i. per ly ergo uel igitur, quoniam denotat quod secunda propositio sequitur ex prima uere aut putatiue. Vere quidem, ut hic. Sol est super cerram, ergo dies est, putatiue autem ut hic. Deus creauit mundum, ergo creauit ab æterno.

Formaliter autem sic diffinitur. Consequentia est habitudo uera uel existimata subsequentis propositionis ad præcedentem designata per notam illationis, illatiue tentam.

Primo dicitur habitudo, quoniã sequentia, & sequella, & cõsequentia dicunt formaliter respectū, respectus autē est habitudo apud logicū, ut docuimus in predicamēto ad aliquid sicut paternitas est respectus, & habitudo patris ad filiū, & filiatio econuerso. Sic & consequentia est habitudo subsequentis propositionis ad præcedentem, ut hic. Homo currit,

TRACTATUS NONVS

rit, ergo homo mouetur, nam ex eo q̄ currit sequitur q̄ mo-
uetur, quoniam cursus est species motus, & de quocunq; præ-
dicatur species, prædicatur genus, secundo dicitur habitudo
uera uel existimata, quoniam hic diffinitur consequentia ut
communis est bonæ, & malæ, in utraq; autem denotatur habi-
tudo, sed differenter, quoniam in uera consequentia est uera
habitudo, in mala autem est putatiua siue existimata, & ideo
ut scias q̄ hic diffinitur cōsequentia ut cōmunis est bonæ, &
male dicitur disiunctim q̄ est habitudo uera uel existimata,
tertio dicitur de signata per notā illationis illatiuæ tentam,
quoniam nota illationis habet uim conclusiuam ex sui natu-
ra, dummodo teneatur illatiue, quoniam si texetur materialis-
ter, non de signaret illationem, ut in hac propositione, ergo est
coniunctio, siue ergo est indeclinabile.

Quantum ad secundum aduerte quod diffinitio bonæ cons-
equentiæ si diffiniatur quo ad materiam est hæc. Consequen-
tia bona est oratio. s. hypothetica rationalis, habens uerum an-
tecedens, & uerum consequens eiusdem antecedentis tanquā
principales partes sui, & notam illationis illatiuæ tentam, ut
sortes est homo, ergo sortes est animal. Antecedens est propo-
sitiō quæ in bona consequentia præcedit notam illationis, ut
sortes est homo. Consequens est propositio subsequens notam
illationis uel quæ infertur ex antecedente mediante nota illa-
tiua, ut ergo sortes est animal. Si autē diffiniatur quo ad for-
mā, sic diffinienda est. Consequentia bona est consequentia in
qua est uera illatio siue uera seq̄. Illa ueri consequentis ex uer-
o antecedente per notam illationis designata.

Primo ly consequentia ponitur loco generis, quoniam est
in plusquā consequentia bona, secundo dicitur in qua est ue-
ra illatio & totum residuum, dicitur ad differentiam conse-
quentiæ malæ, in qua est illatio non uera sed existimata, nec
prima propositiō est uerum antecedens, nec secunda est uerum
consequens, nec nota illationis uere infert, sed hæc omnia tã-
tum sunt apparenter siue superficialiter in consequentiā ma-
la,

la, ut tibi manifestabitur.

Quantum ad tertium aduerte quoniam consequentia bona & mala sunt oppositæ cognito quid sit cōsequentia bona, de facili tibi constat, quid sit mala nam omnes cōditiones oppositæ conditionibus conuenientibus consequentiæ bene manifestant tibi consequentiam malam. Est igitur consequentia mala, quæ licet sit oratio hipotbetica rationalis, tamen non habet uerum antecedens, nec uerum consequens ex eodem antecedente, nec notam illationis uere illatiuam, nec est formaliter illatio uera siue sequella consequentis ex antecedente, sed omnia hæc in ea continentur quasi per quandam similitudinem ad consequentiam bonam. Vnde in rei ueritatem consequentia mala non est proprie consequentia licet nominetur consequentia.

Et si queras in quo stet essentialis differentia inter consequentiã bonã & malã per quam infallibiliter cognoscuntur.

Respondetur secundum reales bona consequentia essentialiter distinguitur à mala per hoc q̄ in bona antecedens non potest esse uerum sine consequente. In mala autẽ nihil prohibet antecedens esse uerũ sine cōsequente. Exẽplũ de bona. Tu es homo ergo tu es rationalis, nam non est possibile, q̄ tu sis homo, quin sis rationalis, quoniam rationale est de diffinitione hominis, & predicatur de eo essentialiter ut docuimus in tractat. de predicabilibus. Exemplum de mala, tu es homo, ergo tu es diues, nam bene stat q̄ tu sis homo, & tamen non sis diues, non enim est necesse homini esse diuitem, quoniam hæc est in materia contingenti. Homo est diues.

Secundum terministas autem distinguitur bona à mala in hoc q̄ in bona oppositum consequentis repugnat antecedenti. Tunc autem repugnat quando & añ & opposito consequentis non potest fieri una copulatiua cuius utraq; pars sit polis. Verbi gratia. Hæc est bona. Sortes est homo, ergo est animal, quoniam oppositum consequentis. s. ergo est non animal, non potest stare antecedente. Hæc enim copulatiua est impossibilis

TRACTATUS NONVS

lis. Sortes est homo, & nō est animal, quoniam animal est de diffinitione hominis, & hæc est in materia naturali, homo est animal, in qua negatiua semper est falsa. In mala autem oppositū cōsequētis nō repugnat antecedenti immo potest stare cū eo, cuius signum est quod potest fieri una copulatiua possibilis, cuius prima categorica erit antecedens & secunda erit oppositum consequentis, ut gratia exempli, hæc est mala. Tu es homo, ergo tu uigilas. Nam oppositum consequentis, s. tu non uigilas stat cum antecedente. Vnde hæc copulatiua est possibilis, quoniam utraq; pars est possibilis. Tu es homo, & tu non uigilas.

Et aduerte quod reales & terministe in hoc nō dissentiūt sed conueniunt secundum sensum. Nam si in consequentia bona antecedens non potest esse uerum sine consequente, ergo oppositum consequentis repugnat antecedenti, & si in consequentia mala antecedens potest esse uerum sine consequente, ergo oppositum consequentis stat cum antecedente, ut exemplificatum est. Constat igitur quid sit cōsequētia ut est communis bonæ & malæ, & quid sit bona, & quid mala, & per quid essentialiter differunt & infallibiliter cognoscuntur.

Caput secundum de generali diuisione consequentiæ bonæ.

IN hoc secundo cap. relicta consequentia mala, quæ proprie non est consequentia, ut docuimus in capitulo præcedenti, & quæ nobis non deseruit in scientiis acquirendis, sed potius est causa erroris. immorandum est circa diuisiones generales bonæ consequentiæ. Tu igitur aduerte quæ apud terministas & reales prima diuisio est in bonam, & malam siue in ueram & falsam & quid utraq; sit & quomodo differant dictum est in cap. præcedenti.

Secunda diuisio est, bona consequentia prima diuisione diuiditur in formalem & materialem.

Formalis quidem est illa in qua oppositum consequentis formaliter & manifeste repugnat antecedenti, ita quod apud nullū

nullum utentem ratione, & scientem terminos imaginabile non est nec opinabile quod oppositum consequentis possit stare cum antecedente. Unde hæc est bona formalis. homo currit, ergo homo uelociter mouetur. Nam nullus utens ratione & sciens significatum huius termini currit, potest concipere nec imaginari quod homo currat, & quod non uelociter moueatur, nam motus uelox est de ratione cursus.

Materialis est illa in qua oppositum consequentis repugnat antecedente, sed nõ manifeste, potest enim quis imaginari & opinari quod stet oppositum consequentis cum antecedente, licet imaginatio & opinio sit falsa. Unde hæc est materialis. Homo est, ergo anima eius est immortalis. Nam oppositum consequentis non manifeste & ad sensum repugnat antecedenti. Multi enim, licet falso opinantur hanc copulatiuam esse ueram. Homo est, & anima eius est mortalis. Similiter hæc est materialis. Deus non est, ergo nullus homo est, quoniam licet in ueritate oppositam consequentis repugnat antecedenti, tamen apud multos est imaginabile quod stet cum antecedente, ut apud illos qui negant deum esse. Unde ipsi reputant hanc copulatiuam esse possibilem Deus non est, & aliquis homo est. Qui tamen seipfos decipiunt. Patet igitur quid sit consequentia formalis & materialis.

Usque hunc reales & terministæ conueniunt. Discordant autem reales à terministis in duabus regulis datis de consequentia bona materiali.

Dicunt. n. terministæ quod si impossibili sequitur quodlibet, i. si antecedens sit propositio impossibilis, consequens potest esse quæcumque alia propositio & consequentia erit bona materialis ut hic. Asinus est homo, ergo baculus est in angulo, & hic, Deus non est, ergo gallus cantat. Dicunt etiam quod necessarium sequitur ad quodlibet. i. Quæcumque propositione posita pro antecedente si inconsequente ponitur propositio necessaria, consequentia erit bona materialis ut hic gallus cantat, ergo homo est rationalis.

TRACTATUS NONVS

Has regulas non concedunt reales ut sonant id est in sua uniuersalitate quoniam diffinitio bonæ consequentiæ, non seruat per eas. Diximus enim quod bona consequentia est uera illatio & sequella consequentis ex antecedente.

Per has autem regulas constat apud sane mentis mirum non seruari ueram sequellam nec dependentiam consequentis ex antecedente, in consequentiis prædictis. Nec oppositum consequentis repugnat antecedenti. Nā hæc duo non repugnant. Asinus est homo, & baculus non est in angulo. Nec ista duo repugnant. Gallus cantat, & homo non est rationalis. Reales igitur non concedunt primam nisi in hoc sensu. Ex antecedente impossibili sequitur quodlibet impossibile inclusum in tali antecedente impossibili. Nam bene sequitur, homo est asinus ergo est irrationalis, ergo est rudibilis, ergo est indisciplinabilis, ergo est iumentum, ergo est quadrupes. Nam hæc omnia prædicantur de asino, & ideo concesso primo impossibili, sequuntur prædicta omnia impossibilia, secundam autem regulam concedunt in hoc sensu. Si consequens est necessarium sequitur ad quodlibet antecedens necessarium includens ipsum consequens. Nam quia hoc consequens est necessarium, ergo homo est risibilis, sequitur ad hoc antecedens, homo est rationalis, & ad hoc homo est animal rationale, & ad hoc homo est animal admiratum.

In hoc igitur sensu reales concederent prædictas regulas & non uniuersaliter. Verum si bene aduertis in sensu dicto faciunt consequentiam formaliter quoniam oppositum formaliter repugnat antecedenti, ita quod non est imaginabile à uiro sanæ mentis oppositum consequentis posse stare cum antecedente. Nam posito per impossibile hominem esse asinum sequitur infallibiliter aliud impossibile, ergo est rudibilis, & posito hoc consequente necessario, homo est risibilis, antecedit ad ipsum inuitabiliter, quod homo est rationalis. Unde apud reales non datur consequentia materialis, nisi que dicitur bona de materia de qua statim loquimur.

Tertio diuisio est ista. Consequentia bona formalis est duplex scilicet bona de forma, & bona de materia.

Bona de forma est illa in qua oppositum consequentis non potest nec est imaginale posse stare cum antecedente, & talis modus arguendi ualet in omnia materia, nulla exceptione facta, ut quando arguitur ab inferiori ad suum superius affirmatiue & siue de distributione, & in omni modo arguendi quæ assignabimus in capitulo quarto seruatis debitis limitationibus, ut tibi declarabitur. Nam sicut seruatis modo & figura de quibus actum est in trac. de syllogismo formali, semper fit ualidus syllogismus quo ad formam, sic seruatis regulis de quibus agemus infra semper fit ualida consequentia quo ad formam.

Bona de materia est illa in qua oppositum consequentis repugnat antecedenti, nec est imaginabile stare cum antecedente, & tamē nō quælibet sibi consimilis seruato eadē modo arguendi est bona. Verbi gratia hæc est bona de materia. Tu nō es homo, ergo tu non es animal, & tamen hic modus arguendi non tenet in omni materia. Nam hæc est similis in modo arguendi. Hoc demonstrato a suo, non est homo, ergo non est animal, & tamen non ualet quoniam antecedens, est uerum & consequens falsum, ut patet. Similiter hæc est bona de materia. Si tu es homo, tu es risibilis, ergo si tu non es homo, non risibilis. Nam hæc est similis in modo arguendi. s. a destructione antecedentis, ad destructionem consequentis. Si tu es homo tu es animal, & tamen non ualet, ergo si tu non es homo, tu non es animal, quoniam demonstrato a suo, antecedens est uerum & consequens falsum.

Vsq̄ue hæc cōueniunt reales & terministæ. Sed terministæ eliciunt ex prædictis quod istæ duæ sunt consequentiæ bonæ formales, sed non de forma. Tantum pater est, ergo non tantum pater est. Tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem. Reales autem negant eas, quoniam non sunt neque bonæ, neque formales neque bonæ de forma, quoniā per nullā consequentiam bonam concluduntur contradictoria. Nam

TRACTATUS NONVS

in omni consequentia bona formali si antecedens est uerum eō sequens est uerum, ut tibi manifestabitur infra. Nō enim ex uero concluditur nisi uerum stant ualido modo arguendi ut docuimus in trac. de syllogismo formali, ergo in prædicta consequentia si antecedens est uerum, consequens est uerum. Sed antecedens & consequens sunt contradictoria, ergo contradictoria sunt simul uera, quod est contra primum principium.

Et quoniam sequentiam terministarum conantur eas probare, ideo recitædæ sunt eorum probationes & soluentur.

Hanc scilicet, tantum pater est, ergo non tantum pater est sic deducunt. Tantum pater est, ergo pater est. Nam ab exclusiua ad suam præiacentem ualet consequentia, quoniam bene sequitur, tātū homo est risibilis, ergo homo est risibilis. Tūc ultra, pater est, ergo filius est. Nam ab uno correlatiuo ad aliud in propositione de secundo adiacente ualet consequentia ut dicemus infra. Unde bene sequitur, pater est, ergo filius est, & e conuerso, & negatiue, ut pater non est, ergo filius nō est, & e conuerso. Tunc ultra, filius est, ergo aliud à patre est. Nā filius est aliud suppositū à patre ut patet, quia nihil seipsum generat. Tunc ultra aliud à patre est, ergo non tantum pater est, quoniam dictio exclusiua excludit quancumque aliud à termino cui additur. Valet ergo à primo ad ultimum. Tātum pater est, ergo non tantum pater est.

Istam uero, tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem sic deducunt. Tu scis te esse lapidem, ergo est uerum te esse lapidem, quia nihil scitari nisi uerum ut tibi alias declarabitur. Si est uerum te esse lapidem, ergo tu non es homo, quia lapis & homo sunt termini disparati sed ab uno disparato affirmatiue, ad aliud negatiue ualet consequentia, ut patebit infra. Nā bene sequitur. Tu es lapis, ergo tu nō es homo. Tūc ultra. Tu non es homo, ergo tu nō es sciens. Nam inter omnia inferiora tantum homo est sciens, ergo si non es homo, non es sciens. Tunc ultra. Tu non es sciens, ergo tu non scis te esse lapidem.

pidem. Ergo à primo ad ultimum. Tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem.

Ad primum nego hanc consequentiam. Tantum pater est, ergo pater, immo sequitur negativa scilicet ergo pater nō est, quoniam dictio exclusiua excludit quodcumq; aliud suppositū à termino cui additur, ergo excludit filium, cum sit aliud suppositum à patre. Si excludit filium ergo pater non est, quoniā remoto uno correlatiua remouetur reliquū, ergo excluso filio pater nō est, & quādo probatur consequentia, quoniā ab exclusiua ad suam præiacentem ualet consequentia, illa regula non ualet in correlatiuis de secundo adiacente, ualet autem uniuersaliter in ter. absolutis, ut tibi declarabitur infra.

Ad secundam dico ut inquit Aristoteles in primo physico- rum arguens antiquos ponentes tantum unum ens. Dato uno inconuenienti, multa sequuntur. Vnde dato antecedente, sequitur contradictoria esse simul uera scilicet. Tu scis te esse lapidem, ergo non scis te esse lapidem, cum igitur non sic concedē- dam contradictoria posse esse simul uera. i. nullo modo est con- cedendum antecedens quo nō concesso, non sequitur ergo tu es lapis, nec sequitur tu non es homo, nec sequitur tu nō es sciēs, nec sequitur ultimate, ergo tu non scis te esse lapidē, & sic pa- tet quod non ualet consequētia à primo ad ultimū. Hæc igitur dicta sint de diuisionibus generalibus cōsequentie bonæ.

Caput tertium De regulis generalibus consequentiæ formalis.

IN tertio capite relicta consequentia materiali, quoniam aut nō datur aut parum deseruit pro aliis scientiis acquirendis, assignandæ sunt regulæ generales magis famose, quæ solent dari de consequentia bona formali.

Primæ est. Omnis consequentia in qua contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis est bona & formalis ut hic, aliquis homo currit, ergo aliquod animal currit. Nam bene sequitur. Nullū animal currit, ergo nul-

TRACTATUS NONVS

lus homo currit, implicat enim cōtradictionem quod nullum animal & quod aliquis homo currat. Nam si aliquis homo currit, aliquod animal currit, quia homo est animal, sed iste duæ sunt contradictorie, aliquod animal currit & nullum animal currit, ergo constat quod implicatur contradictio. Si autem contradictorium consequentis non infert contradictorium antecedentis sed stat cum antecedente, consequentia est inala, & nulla, & semper neganda, ut hic. Tu es homo, ergo tu es doctus. Nam non sequitur. Tu non es doctus, ergo tu nō es homo, immo stat, & de facto est quod pro maiori parte homines non sunt docti & tamen sunt homines.

Secunda regula, Omnis consequentia in qua antecedens est uerum, & cōsequens uerum, & in qua antecedēs, & cōsequēs sunt falsa, est bona & formalis. Exemplum primi. Tu curris ergo tu moueris. Exemplum secundi. Tu es asinus ergo tu es irrationalis, & hæc secunda regula fundatur in prima, quia scilicet contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis. Nam bene sequitur. Tu non moueris, ergo tu non curris, & bene sequitur tu non es irrationalis, ergo tu nō es asinus. Si autem antecedens est uerum, & consequens falsum, consequentia non est bona, quoniam stante debito modo arguendi, ut inquit aristoteles in primo priorum ex ueris non sequitur nisi uerum: quod si ueris concludatur falsum; neg. syllogismus neg. consequentia ualet, ut docuimus in trac. de syllogismo formali. Vnde hæc non est bona. Tu es homo, ergo tu es Papa, & ratio huius stat datur in secunda parte primæ regule scilicet quoniam cōtradictorium consequentis non infert contradictorium antecedentis. Non enim sequitur. Tu non es Papa, ergo tu non es homo, immo stat de facto quod tu non es Papa, & tamen tu es homo.

Tertia est, Omnis consequentia in qua antecedens & consequens sunt necessarij, uel utriusq. non necessarium est bona & formalis. Exemplum primi, homo est animal, ergo est habēs animā. Exemplum secūdi, homo dormit, ergo quiescit, &

ratio huius regulæ fundatur in prima, quoniam scilicet contradictorium consequentis, infert contradictorium antecedentis. Nam respectu primi bene sequitur, homo non est habens animam ergo non est animal, & respectu secundi bene sequitur, homo non quiescit ergo homo non dormit, si autem antecedens sit necessarium, & cōsequens non necessarium, consequentia nō est bona ut hic. Homo est animal, ergo homo est uidens, & ratio huius fundatur in secunda parte primæ regulæ scilicet quoniam contradictorium consequentis, nō infert cōtradictorium antecedentis, non enim sequitur. Homo non est uidens, ergo non est animal, immo de facto uidemus, quod aliquis homo non est uidens, ut cæcus, & tamen est animal, quoniam sentit & mouetur.

Quarta est. Omnis consequentia in qua antecedens, & cōsequens sunt possibilis. Vel utrunq; impossibile, est bona & formalis, exemplum primi. Tu es dux belli, ergo tu habes exercitum. Exemplum secundi. Tu es lapis, ergo tu es inanimatus. Et ratio huius fundatur super primam, nam contradictorium cōsequentis, infert contradictorium antecedentis quoniam bene sequitur, tu non habes exercitum, ergo tu non es dux belli. Exemplum secūdi. Tu es lapis, ergo tu es inanimatus, & fundatur super idem, nam bene sequitur, tu non es inanimatus, ergo tu nō es lapis, si autem antecedens sit possibile, & consequens impossibile, consequentia non est bona nec formalis ut hic, homo uigilat, ergo lapis uigilat, uel sic, homo loquitur ergo motus loquitur. Non uero quoniam contradictorium cōsequentis, non infert contradictorium antecedentis, immo stat cum antecedente, nam bene stat quod lapis nō uigilet, & quod homo uigilet, & bene stat quod motus non loquatur, & homo loquatur quoniam stat homo indefinite.

Quinta est. Omnis cōsequentia in qua quicquid antecedit & antecedit, antecedit ad cōsequens, & quicquid sequitur ad cōsequens, sequens est ad antecedens est bona est formalis. Exemplum primi. Hæc est consequentia bona formalis. Homo currit,

TRACTATUS NONVS

vit ergo animal currit. Ad antecedens antecedit ista. Plato
 currit, & antecedit ad consequens. Nam sicut ista est uera,
 homo currit, ergo animal currit sic ista est uera. Plato currit
 ergo animal currit, quoniam Plato est homo, ergo est ani-
 mal. Similiter ualet hic. Homo currit, ergo animal cur-
 rit, ad consequens sequitur ista, ergo corpus currit, &
 ista, ergo substantia currit, & idem sequitur ad antecedens.
 Nam bene siquitur, homo currit, ergo corpus ergo substantia
 currit. Nam sicut corpus prædicatur de animali, & de cor-
 pore substantia ut patet in arbore porphyrii, sic prædicantur
 de homine. Ex hac regula sequitur illa famosissima. A primo
 antecedente ad ultimum consequens quando cõsequentiæ in-
 ter mediæ sunt bonæ & formales & non uariatæ est bona &
 formalis consequentia quod manifeste & infallibiliter patet
 in linea prædicamentali. Nam fiat hæc consequentia. Sortes
 est homo, ergo sortes est substantia & probatur sic, sortes est
 homo ergo est animal, si est animal ergo corpus. Si corpus, er-
 go est substantia, ergo à primo ad ultimum, sortes est homo,
 ergo est substantia, & aduerte quod ualet dummodo conse-
 quentiæ intermediæ sint bonæ & formales & non uariatæ.
 Nã si aliqua ex intermediis non sit bona & formalis, conse-
 quentia non ualet à primo ad ultimum. Vnde hæc non ualet.
 Sortes bene bibit, ergo sortes saluabitur. Solet enim sic proba-
 ri. Sortes bene bibit ergo bene dormit. Si bene dormit non pec-
 cat, si non peccat saluabitur, ergo à primo ad ultimum sortes
 bene bibit, ergo saluabitur. Non ualet inquam, quoniam pri-
 ma non est bona, Stat enim quod non bene dormiat, & tamẽ
 bene bibat. Similiter secunda non est bona, quoniam & si diũ
 dormit non peccat, potest uigilans peccare. Dicitur & non
 uariatæ pro cuius notitia aduerte quod non uariatur si conse-
 quens prioris consequentiæ est præcise antecedens posterioris
 ut patet in tota linea prædicamentali arguendo à specialissi-
 mo ad generalissimum. Si autem aliquid addatur, uariantur
 inter mediæ & tunc non ualet consequentia à primo ad ulti-

*mā. Unde hæc non ualet. Tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic enim solet probari. Tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ. Si non es Romæ & alibi es, ergo alibi es. Si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo à primo ad ultimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Non ualet inquam, quoniam secunda est uariata. Nam antecedens secundæ continet plusquam consequens primæ scilicet *ly & alibi es.**

Sexta est. Omnis consequentiæ bonæ si antecedens est concedendum, & consequens similiter, & si antecedens est negandum, & consequens similiter, dummodo consequentiæ sit scita esse bona. Exemplum primi. Tu es homo, ergo tu es risibilis, nam cum risibile sequatur ad hominem ut proprium quarto modo, qua ratione concedis antecedens, debet concedere consequens. Exemplum secundi. Tu non es asinus, ergo tu non es rudibilis. Nam sicut risibile sequitur ad hominem, sic rudibile ad asinum, ergo qua ratione negandum est antecedens, negandum est & consequens, si autem antecedens est concedendum & consequens negandum, consequentiæ non est bona, ut hic, animal sentit, ergo planta sentit, non ualet, quoniam contradictorium consequentis stat cum antecedente.

Nam bene stat, quod planta non sentiat, quoniam caret anima sensitua, & quod animal sentiat, quoniam constituitur animal per animam sensitua ut tibi hæc declarabuntur in libr. de anima, dicitur dummodo consequentiæ sit scita esse bona ab eo cui sit consequentiæ, nam si hæc consequentiæ fiat pb. sopho, sol eclipsatur, ergo luna interponitur inter solem & aspectum nostrum, concedet totum, quoniam scit eam esse bonam. Si autem fiat idiote, concedet quidem antecedens: quoniam uidet ad sensum solem obscurari, sed negabit consequens: quoniam nescit causam huius eclipsis. Iste sunt regulæ famosæ & generales consequentiæ formalis, quas admittunt logici reales & terministe.

TRACTATUS NONVS

Caput quartum de regulis particularibus consequentia formalis.

In cap. quarto ponendae sunt particulares regulae consequentiae formalis. Ordo enim doctrinae exigit ut ab universalibus regulis ad particulares descendamus.

Diuidemus autem praesens caput in septem partes.

In prima ponentur regulae penes superius & inferius.

In secunda ponentur regulae penes propositiones quantas.

In tertia ponentur regulae penes propositiones non quantas.

In quarta ponentur regulae penes terminos pertinentes & impertinentes.

In quinta ponentur regulae penes probationes propositionum.

In sexta ponentur regulae penes hypotheticas copulatiuas & disiunctiuas.

In septima ponentur regulae, penes hypotheticas conditionales. Et aduerte, quod omnes regulae, quae infra ordinabuntur, fundamentum habent in uia peripatetica, ut tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Aristotelis.

Prima pars.

In parte prima huius capituli assignandae sunt regulae particulares consequentiae formalis iuxta superius & inferius, & aduerte quod arguendo ab inferiori ad superius assignantur tres regulae & tres à superiori ad inferius.

Prima est ab inferiori per se & suum superius per se affirmatiue & sine distributione, & sine signo immobilitante, & in suppositione personali, ualet consequentia formalis tu es homo, ergo tu es animal.

Primo dicitur ab inferiori per se, pro quo nota quod ea se habent ut superius & inferius per se & econuerso, quae in linea praedicamentali ita se habent quod unum subordinatur alteri, ut ascendendo à specialissimo ad generalissimum. Vnde haec est uera consequentia. Homo est animal, ergo homo est corpus

corpus animatum, & hæc. Homo dormit, ergo animal dormit. Ea autem se habent ut inferius & superius per accidens quorum unum est minus commune, & alterum magis, sed non subordinantur in linea prædicamentali, nec magis prædicatur de minus communi per se & essentialiter, sed per accidens, & hoc modo se habent, homo, & album. Nam de multis prædicatur album, de quibus non prædicatur homo. In his igitur non ualet consequentia ab inferiori ad superius. Non enim sequitur. Homo currit, ergo album currit. Stat enim quod nullum album, currat, & quod homo puta æthiops currat.

Secundo dicitur affirmatiue, quia non ualet negatiue, non enim sequitur. Nullus homo est quadrupes, ergo nullum animal est quadrupes.

Tercio dicitur sine distributione quoniam cum signo distributionis non ualet neque affirmatiue neque negatiue. Non enim sequitur. Omnis homo est risibilis ergo omne animal est risibile, neque sequitur, nullus homo est asinus ergo nullum animal est asinus.

Quarto dicitur sine signo, id est sine dictione immobilitatis. Non enim sequitur, Si tu es asinus, tu es rudibilis, ergo si tu es animal, tu es rudibilis. Stat enim quod tu sis animal demonstrando canem & tamen non sis rudibilis, quia canis non est rudibilis.

Quinto dicitur in suppositione personali, quoniam in suppositione materiali non ualet ut hic. Homo est bisyllabus ergo animal bisyllabum, nec in simpliciter ut hic. Homo est species specialissima, ergo animal est species specialissima.

Secunda regula, ab inferiori ad suum superius, licet non ualeat distributiue nisi gratia materiae, ualet tamen in suppositione confusa mobili.

Primo dicitur, licet non ualeat distributiue scilicet ordinarie & formaliter ut docuimus in regula præcedenti, ualet tamen gratia materiae ut hic. Nullus numerus binarius est, ergo nullus numerus est. Nam quia binarius est primus numerus,

TRACTATUS NONVS

merus, remoto primo, remouentur subsequenter includentes primum. Omnis enim numerus sequens binarium includit binarium.

Secundo dicitur, ualet tamen in suppositione confusa mobili. Nam quod non ualeat in suppositione confusa immobili, diximus in regula precedenti quod autem ualeat in suppositione confusa mobili, patet hic. Omnis homo est animal, ergo omnis homo est animatus, est corpus, est substantia.

Tertia regula ab inferiori ad suum superius, negatione non preposita, sed postposita inferiori, & superiori, stante suppositione discreta uel determinata & personali, & cum debito medio, ualet consequentia.

Dicitur negatione non preposita, quoniam preposita distribuit terminum immediate & mediate sequentem, ut docuimus in tractatu suppositionum. Diximus autem in prima regula quod ab inferiori ad suum superius, non ualet consequentia cum distributione. Unde non ualet non aliquis homo currit, ergo non aliquod animal currit. Stat enim quod aliquod animal currat, puta canis, & tamen non aliquis homo currat.

Dicitur stante suppositione discreta uel determinata, quia in suppositione distributiva & confusa mobili, non ualet. Exemplum primi. Omnis homo non currit. Omnis homo est animal, ergo omne animal non currit.

Exemplum secundi tantum substantia non est accidens; & omnis substantia est aliquid, ergo tantum aliquid est accidens.

Dicitur & personali, quoniam in suppositione simplici non ualet, non enim sequitur. Homo non est genus, & homo est animal, ergo animal non est genus.

Dicitur cum debito & c. quoniam sine eo non ualet, & probatur sic, Pono quod omne animal currat, & uolo quod demonstretur homo mortuus puta fertes, & arguatur sic. Ille homo. s. fertes mortuus non currit, & homo est animal, ergo animal non currit. Non ualet quoniam antecedens est uerum, & consequens falsum per casum positum. s. quod animal omne animal

animal currat. Non ualet inquam, quoniam non sumitur de debitum medium. Nam debitum medium est hoc, & homo est animal; sed est hoc, & ille homo. s. sortes mortuus est existēs animal. Iste sunt tres regulæ generales arguendo ab inferiori ad suum superius modo præexposito. Econuerso autem sunt aliæ tres regulæ.

Prima est à superiori ad suum inferius sine distributione non ualet consequentia. Vnde non sequitur, animal currit, ergo homo currit, potest enim animal puta asinus currere, & tamen homo non curret. Sed aduerte quod licet non ualeat de forma, ualet tamen in aliqua materia, ut in genere numeri, nam bene sequitur, numerus est, ergo binarius est quoniam omnis numerus supponit binarium.

Secunda est, A superiori ad suum inferius distributivæ affirmatiuæ cum debito medio ualet consequentia. Vt omne animal currit, ergo sor. currit.

Dicitur distributivæ, quoniam sine distributione non ualet per primam regulam, nec sufficit suppositio confusa, non enim ualet tantum animal currit, ergo tantum homo currit, nam patet consequens esse falsum, & antecedens uerum.

Dicitur cum debito medio, quia sine eo non ualet uniuersaliter. Non enim sequitur, Tu differs ab asino, ergo differs à brunello sed dicatur sic. Tu differs ab asino, brunellus est asinus, ergo tu differs à brunello.

Tertia est. A superiori ad suum inferius negatione præposita & distributivæ ualet consequentia. Nam bene sequitur, nullum animal currit ergo nullus homo currit.

Dicitur negatione præposita scilicet ad superius, quia si postponatur non ualet. Non enim sequitur. Animal non currit, ergo homo non currit, nam bene stat quod aliquis homo currat, & quod aliquod animal puta brunellus non currat, stat enim animal & homo determinate & non distributivæ.

Dicitur distributivæ, quoniam negatio præponitur superiori, & impeditur per aliam negationem quod non distribuat

TRACTATVS NONVS

huat ipsum superius consequentia, nō ualet, ut hic. Nōnullum animal currit, ergo nōnullus homo currit, nam *ly animal* & *ly homo* non stant distributiue sed determinate ut docuimus in tractatu de suppositionibus. Vnde equipollēt istis. Aliquod animal non currit, ergo aliquis homo non currit, constat autē tem hanc consequentiam non ualere ut diximus.

Idem iudicium est de ista consequentia. Non omne animal currit, ergo nō omnis homo currit, Non ualet, quoniam *ly non*, non distribuit *ly animal* sed stat determinate. Quare & cetera.

Hac de regulis pænes superius & inferius dicta sunt.

Pars secunda.

IN parte secunda assignanda sunt regulæ consequentiæ formalis pænes propositiones alicuius quantitatis quæ scilicet sunt uniuersales uel particulares uel indefinitæ uel singulares.

Et aduerte quod ex parte uniuersalium dantur tres regulæ, & ex parte particularium indefinitarum & singularium dantur quatuor regulæ.

Prima ex parte uniuersalium est hæc, ab uniuersali affirmatiua & negatiua ad suas subalternas, ualet consequentia. Exemplum primi. Bene sequitur. Omnis homo est albus, ergo homo est albus, quæ est sua indefinita, ergo quidam homo est albus, quæ est sua particularis, ergo hic homo est albus, quæ est sua singularis. Exemplum secūdi. Nullus homo est albus, ergo homo nō est albus, ergo quidam homo non est albus, ergo hic homo non est albus.

Secūda est. Ab uniuersali affirmatiua ad omnes suas singulares tã collectiue quam diuisiue est bona cōsequētia. Collectiue quidē, ut hic. Omnis homo currit, & isti sunt omnes homines, ergo & iste homo currit & iste & iste & sic de omnibus aliis. Diuisiue autē sic. Omnis homo currit ergo tu curris.

Et

Et aduerte quod ratio regulæ est hæc, quoniam ut docuimus in tractatu de suppositionibus sub termino cõmuni stãte, & supponente distributiue, licet descendere ad omnia sic supposita copulatiue. Vide tu illic.

Sed aduerte quod reales & terministæ in hac regula conueniunt & disconueniunt. Conueniunt quidem in hoc quod quando sit uniuersalis affirmatiua in materia contingenti, regula ualet cum debito medio, ut hic. Omnis homo currit, & isti sunt omnes homines, ergo iste currit & iste & sic de singulis. Nam sicut antecedens est contingens, sic & consequens. Disconueniunt autem quando sit uniuersalis affirmatiua in materia naturali ut omnis homo est animal. Dicunt enim terministæ regulam non ualere nisi gratia aliquando materiæ, quoniam antecedens esset necessarium scilicet omnis homo est animal, & consequens contingens scilicet iste homo, & iste est animal. Nolunt enim aliquam singularem in rebus corruptibilibus esse necessariam, quoniam quodlibet singulare corruptibile aliquando est, & aliquando non est. Reales autem dicunt singulares in materia naturali esse necessarias, eo quod prædicatum semper uerificatur de subiecto, posito quod subiectum non existat, quoniam in tali propositione hæc dicitur existentiã subiecti, sed habitudinem prædicati ad subiectum. In materia uero contingenti, hæc dicitur existentiã & habitudinem, quare non est simile. Tenet ergo regula uniuersaliter, & non solum gratia materiæ, & hauc uiam sequimur in doctrina peripatetica.

Tertia est ab uniuersali negatiua ad quamlibet singularẽ est semper & uniuersaliter bona consequentia. Nam bene sequitur, in omni materia tam naturali quam contingenti, quã remota, ut hic. Nullus homo est rationalis ergo nec iste nec iste, & sic de singulis. Nullus homo est sapiens, ergo nec iste nec iste, & sic de singulis nullus homo est asinus, ergo nec iste nec iste &c.

Et aduerte, quod ratio huius regulæ est eadem cum ratione

TRACTATVS NONVS

secunde quoniam scilicet sub termino distributo, licet descēdere copulatiue tam affirmatiue quam negatiue.

Iste sunt tres regule generales p̄ncipes propositiones uniuersales.

Ex parte autem particularium indefinitarum, & singularium, sit hæc prima regula. A particulari uel indefinita uel singulari ad uniuersalem. Non ualet consequentia, nisi gratia materie. Non enim sequitur, aliquis homo est albus, ergo omnis homo est albus. Dico nisi gratia materie, quoniam licet non ualet in materia contingenti, ualet tamen in materia naturali & in materia remota. Nam prædicatum in materia naturali conuenit inseparabiliter omni contento sub subiecto, & in materia remota remouetur immutabiliter ab omni contento sub subiecto. Vnde in utraq; materia particularis, & indefinita, & singularis infert uniuersalem, nam bene sequitur aliquis homo, & homo, & hic homo est animal, ergo omnis homo est animal, & bene sequitur in materia remota, aliquis homo, & homo, & hic homo non est asinus, ergo nullus homo est asinus, unde docuimus in trac. de syllogismo demonstratiuo, quomodo propositio per se est de omni, cuius quod non apponatur signum uniuersale ut hæc est per se, & de omni. Homo est uisibilis, aliquis homo est rationalis, quoniam sunt uirtualiter uniuersales.

Secunda est à particulari ad suam indefinitam, & econuerso, & affirmatiue, & negatiue, & in omni materia tã naturali quã cōtingenti quã remota. Tenet consequentia, nã bene sequitur, aliquis homo currit, ergo homo currit, & econuerso, aliquis homo nō currit, ergo homo nō currit, & econuerso, & in materia naturali aliquis homo est rationalis, ergo homo est rationalis, & econuerso, & in materia remota aliquis homo nō est asinus, ergo homo nō est asinus, & econuerso, & ratio huius regule est quia subiectū propositionis particularis, & indefinitæ si est terminus cōmunis eadem suppositionem habet. s. determinatam, ut docuimus in trac. de suppositionibus.

Tertia

Tertia est à particulari, uel indefinita ad omnes suas singulares disiunctiue sumptas est bona consequentia, nam bene sequitur, aliquis homo currit, ergo hic uel hic, uel hic currit. Idē intellige de indefinita. Nā bene sequitur, Homo currit, ergo hic uel hic &c. & ratio huius regulæ est, quia subiectū propositionis particularis, & indefinitæ si sit terminus cōmuni, supponit determinate sub quo licet descendere ad sua singularia disiunctiue, ut docuimus in tracta. de suppositionibus.

Sed aduerte quod in hac regula sicut in secunda supraposita respectu propositionum uniuersalium differunt terminis stæ, & reales, nam terministæ nolunt hanc regulam ualere nisi in materia contingenti. Dicunt enim in materia naturali hanc non ualere. Homo est animal, ergo hic homo est animal, uel hic homo est animal &c. quoniam secundum eos antecedens est necessarium, & consequens contingens, quoniam ut iam diximus, nolunt aliquam singularem esse necessariam in his corruptibilibus. Reales autem nolunt hanc regulam ualere in omni materia, quoniam in materia contingenti sicut antecedens est contingens, sic & consequens. In materia naturali, sicut antecedens est necessarium, sic & cōsequēs, quoniam copula non dicit existentiam, sed necessariam habitudinem prædicati ad subiectum. In materia autem remota sicut antecedens est impossibile, sic & consequēs, & hęc uiam sequimur ut peripatheticam.

Quarta est, ab omnibus singularibus sufficienter enumeratis ad suam uniuersalem tam affirmatiue quā negatiue, ualeat cōsequētia nā bene sequitur. Hic homo currit, & hic, & hic, & sic de singulis nullo excepto, ergo omnis homo currit, idē intellige negatiue, & hęc ualeat in omni materia ut patet, & aduerte quod hęc regula coincidit cū illa, in qua dicitur, quod ab inducētibus ad inducētam ualeat cōsequētia. Inducētēs enim sunt singulares sufficienter acceptæ. Inducta autē est uniuersalis tā affirmatiua quā negatiua. Hęc de regulis consequentiæ formalis paretur propositiones quantas dicta sunt.

TRACTATVS NONVS

Pars tertia.

IN tertia parte assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis panes propositiones non quantas, quales sunt ille in quibus ingreditur dictio exclusiua uel exceptiua, quorum prima est ista. Prima regula, ab exclusiua propositione primi ordinis affirmatiua ad suam uniuersalem affirmatiuam de terminis transpositis existentibus in recto, ualeat consequentia, ut tantum homo, id est solus homo est risibilis, ergo omne risibile est homo.

Dicitur primi ordinis, nam exclusiua habet tres ordines, ut docuimus in tracta. de suppositionibus, & diffusus dicemus in tracta. de probationibus terminorum, & tu uide illic. Dicitur igitur in præsentî regula ab exclusiua primi ordinis quoniã si fiat secundi, aut tertii ordinis, nõ ualeat cõsequentiã, exemplum secundi ordinis. Homo tantum est animal, ergo omne animal est homo. Nam consequens est falsum, ut patet, & antecedens est uerum, ut tibi declarabitur in trac. sequenti: quoniam exponemus exclusiuam primi, & secundi & tertii ordinis.

Dicitur affirmatiua, quia in negatiua non ualeat, siue negatio præcedat notam exclusionis, siue subsequatur, modo fiat propositio negatiua, exemplum primi. Nõ ualeat, non tantum, homo est animal, ergo omne animal est homo, constat enim antecedens esse uerum, & consequens falsum, exemplum secundi, non ualeat. Tantum accidens non est substantia, ergo omnis substantia est accidens. Nam consequens est falsum, ut patet antecedens uero est uerum, quoniam inter omnia entia, solam accidens non est substantia.

Dicitur ad suam uniuersalem affirmatiuam, quoniam ad negatiuam non ualeat ut hic, tantum homo currit, ergo nullum currens est homo, constat enim antecedens esse uerum uel saltem possibile, consequens autem est falsum, ut ad sensum patet.

Dicitur de terminis transpositis, quoniam subiectum exclusiue, fit prædicatum uniuersalis affirmatiue, & prædicatum
exclusiue

exclusiue, sit subiectum uniuersalis affirmatiue, ut hic, tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo.

Dicitur terminis existentibus in recto, quoniam in obliquo non ualet ut hic. Tantum pecunia est hominis, ergo quislibet homo habet pecuniam, nam antecedens est uerum posito & homo non aliud possideat quam pecuniam, & tamen consequens est falsum, aliter nullus esset egenus, ergo non ualet.

Secunda regula ab exceptiua negatiua, ad exclusiuam affirmatiuam, sibi correspondentem, ualet consequentia, ut hic, nullum animal præter hominem est uisibile, ergo tantum homo est animal uisibile.

Dicitur ab exceptiua negatiua, quia ab affirmatiua nõ ualet, ut hic, omnis homo præter Christum est mendax, ergo tantum Christus est homo mendax, constat enim antecedens esse uerum, & tamen consequens est falsum, & detestabile.

Dicitur ad exclusiuam sibi correspondentem. Pro quo aduerte, quod tunc exceptiua negatiua correspondet exclusiue, quando pars extra capta sit subiectum exclusiue, & aggregatum ex subiecto, & prædicato exceptiue sit prædicatum exclusiue. Vnde hæc est correspondens huic exceptiue, nullus homo præter sortem est sapiens, ergo tantum sortes est aliquis homo sapiens. Hæc autem non bene correspondet. Nullum animal præter hominem intelligit, ergo tantum homo intelligit, nam prædicatum hoc exclusiue non cõtinet subiectum, & prædicatum exceptiue, sed tantum prædicatum. Vt igitur bene correspondeat formetur, ergo tantum homo est animal intelligens.

Tertia est ab inferiori ad suum superius affirmatiue, distinctione exclusiua opposita subiecto, ualet consequentia, ut tantum homo currit, ergo tantum animal currit.

Dicitur ad suum superius affirmatiue. Non enim ualet negatiue, ut hic non tantum homo est sensitiuus, ergo non tantum animal est sensitiuum, est enim antecedens uerum ut patet, & consequens falsum.

TRACTATUS NONVS

Quarta est ab inferiori ad suum superius ex parte prædicati, & dictione exclusiua addita subiectis, nõ ualeat consequentia. Non enim sequitur tantum homo currit, ergo tantum homo mouetur. Nam resoluendi currit, & mouetur in sua participia, & formando uniuersalem affirmatiuam de terminis transpositis, constat tibi manifeste quod arguitur ab inferiori ad suum superius distributiue quod non ualeat, ut docuimus supra. Verbi gratia tantum homo est currens, ergo tantum homo est motus. Dico quod ly currens quod est inferius ad motum, & ly motus stant distributiue, ut patet per uniuersales de terminis transpositis ut hic. Omne currens est homo, ergo omne motus est homo. Constat quod non sequitur, quoniam antecedens est uerum per casum possibilem, & tamen consequens est falsum, non enim inuenit solum hominem currere, & asinum qui non est homo moueri.

Quinta est, à termino stante confuse tantum mobiliter, uel determinate ad eundem stantem distributiue per appositionem dictionis exclusiue, non ualeat consequentia, exemplum primi. Non sequitur, omnis homo est animal, ergo tantum homo est animal. Nam animal in antecedente stat confuse tantum mobiliter, & in consequente distributiue, & constat antecedens esse uerum, & consequens falsum, exemplum secundi. Non sequitur. Homo est animal, ergo tantum homo est animal. Nam animal stat in antecedente determinate & in consequente distributiue, & constat antecedens esse uerum, & consequens falsum.

Sexta est, à termino stante confuse distributiue ex parte prædicati, dictione exclusiua addita subiecto, ad eundem stantem determinate ualeat consequentia, nam bene sequitur, tantum homo est animal, ergo homo est animal. Nam in prima animal distribuitur in secunda stat determinate.

Septima est, à termino stante confuse tantum mobiliter, ad eundem stantem determinate, respectu eiusdem syuocate gorematis uel distributionis, non ualeat consequentia, non enim sequitur,

sequitur, tantum homo est animal, ergo animal est omnis homo. Hæc de regulis consequentiæ formalis, p̄nes propositiones non quantas, dicta sint.

Pars quarta.

IN parte quarta agendum est de regulis cōsequentiæ formalis, p̄nes terminos pertinentes, & impertinentes. Sed prius aduerte quod termini pertinentes dicuntur illi quorum significata nullam habent repugnantiam adinuicem, & possunt simul inesse, ut album, & dulce, homo & iustum siue iniustum, homo est risibile, &c. Impertinentes sunt illi quorum significata habent oppositionem, & non se compatiuntur respectu eiusdem, ut qualitates contrariæ, & species eiusdem generis, quæ dominus disparate oppositæ, ut homo & canis, equus, & asinus, & priuatiue oppositæ, & relatiue, oppositæ, ut cæcus, & uidens, seruus & dominus. His pronotatis assignanda sunt quinque regulæ.

Prima est, ab affirmatiua unius contrarii uel disparati, ad negatiuam alterius contrarii, uel disparati est bona consequentia. Sed non econuerso nisi in contrariis immediatis, exemplū primi. Tu es albus, ergo tu non es niger, exemplum secundi. Tu es homo, ergo tu non es asinus, sed econuerso nō ualet, nisi in cōtrariis immediatis, non enim sequitur. Tu non es niger, ergo tu es albus. Nam inter album & nigrum sunt medii colores, qui possunt affirmari sine albo. Posito enim quod tu non sis niger, potes esse rubeus, croceus, pallidus &c. Dicitur nisi in contrariis immediatis: quoniam in illis ualet consequentiā ab affirmatiua ad negatiuam, & econuerso, cum consistentia subiecti. Nam bene sequitur, sortes est sanus, ergo non est æger, & econuerso, sortes non est æger, ergo est sanus, & hic, sortes iudex est iustus, ergo non est iniustus, & econuerso, sortes iudex non est iniustus, ergo est iustus.

Secunda est ab uno conuertibili ad reliquum affirmatiuæ & negatiuæ, & seruata eadem qualitate, & quantitate, & suppositione in propositionibus ualet consequentiā, ut sortes

TRACTATVS NONVS

pes est homo, ergo est risibilis, brunellus non est homo, ergo non est risibilis, & ualet, e conuerso quia unam infert reliquum affirmatiue, & negatiue.

Dicitur seruata eadem qualitate propositionis. i. quod utraq; sit affirmatiua aut negatiua. Vnde non sequitur. Homo currit, ergo risibile non currit.

Dicitur seruata eadem quantitate, ita quod si una est uniuersalis, altera sit uniuersalis & c. & si in una subiectum supponit determinate, & in altera similiter. Vnde non sequitur. Homo currit, ergo tantum risibile currit. Nam ly homo supponit determinate, & risibile confusa tantum mobiliter, neq; sequitur hic. Homo currit ergo omne risibile currit. Supponit enim homo determinate, & risibile distinctiue.

Et aduerte quod ista regula complectitur quecumque conuertibilia, siue sint transcendentia, ut ens, & unum, siue generica essentialia, ut animal, & sensitiuum, siue specifica essentialia, ut homo, & rationale, siue alterum conuertibile sit per sequestra naturalem, ut homo, & risibile, asinus, & rudibile.

Tertia est, ab uno correlatiuo totali ad alterum correlatiuum totale tam affirmatiue, quam negatiue, stante propositione de secundo adiacente, ualet consequentia pro omni differentia temporis, ut pater uel mater est, ergo filius uel filia est, neque enim pater tantum, neque mater tantum, sed uterque, neque filius tantum, neque filia tantum, sed uterque sunt ad inuicem correlatiua. Dicitur affirmatiue, & negatiue: quoniam ut docuimus in predicamentis: ut ad aliquid, posito uno correlatiuo, ponitur, & reliquum, & remoto uno, remouetur reliquum. Dicitur stante propositione de secundo adiacente: quoniam de tertio, non ualet, non enim sequitur pater est senex, ergo filius est senex, immo ut in pluribus sequitur negatiua. Dicitur pro omni differentia temporis scilicet preteriti presentis, & futuri, nam bene sequitur, pater fuit, & nunc non est, ergo filius fuit, & nunc non est sumendo patrem, & filium formaliter, & non materialiter. Item sequitur, pater

ter est, ergo filius est. Item sequitur, pater erit, ergo filius erit & rationem huius regule aduerte binc pendere, quia in ratione patris sumpti formaliter, sumitur filius, & in ratione filii sumitur pater, ergo quo ad esse, & non esse, fuisse, & non fuisse, fore, & non fore, se inuicem mutuo consequuntur inseparabiliter.

Qui autem tenent quod regula non ualet, nisi pro tempore presenti non considerant correlatiua formaliter, sed materialiter, & ideo non sunt audiendi.

Quarta est, a termino priuatiuo ad terminum infinitum propositionibus existentibus affirmatiuis ualet consequentia. Sed non econuerso ut sortes est iniustus, ergo est non iustus. Dicitur propositionibus existentibus affirmatiuis, quia in negatiuis non sequitur, ut hic. Lapis non est iniustus, ergo non est non iniustus. Constat enim antecedens esse uerum, quia lapis non est aptus esse iustus, ergo non est iniustus. Consequens autem est falsum: quoniam negatio iustitiae est in lapide, licet non priuatio. Nam iustus, & non iustus sunt contradictoria, quorum alterum de quolibet ente uerificatur. Cum igitur lapis non sit iustus, est non iustus, haec ergo est falsa lapis non est non iustus. Dicitur sed non econuerso. Non enim sequitur. Hoc animal est non uidens puta catulus ante nonum diem, ergo est caecum. Nam ad hoc quod sit non uidens, sufficit quod non uideat, ad hoc autem quod sit caecum oportet quod non uideat eo tempore quo est aptum uidere. Sed catulus ante nonum diem, non est aptus uidere & ideo licet sit non uidens, non tamen potest dici caecus.

Quinta est ab affirmatiua de praedicto infinito uel priuatiuo, ad negatiua de praedicto finito, ualet consequentia, sed non econuerso nisi cum debito medio. Nam bene sequitur sortes est non uidens uel caecus, ergo non est uidens, lapis est non homo, ergo non est homo. Sed econuerso non ualet: quoniam ordinarie ex negatiua non sequitur affirmatiua. Quod si sequitur erit cum debito medio, ut hic. Tu non es homo, demonstrato

TRACTATUS NONVS

monstrato asino, & tu es, ergo tu es non homo. Hæc de regula
 lîs consequentiæ formalis pones terminos pertinentes, & im-
 pertinentes dicta sînt.

Pars quinta.

IN parte quinta assignandæ sînt regulæ consequentiæ for-
 malis quæ sumuntur & probationibus propositionû, sed
 aduerte quod has regulas non intelliges, nisi prius cognos-
 ueris modos uniuersales quibus propositiones probantur mo-
 do logico. Sunt autem isti modi quinque. Nam omnis propo-
 sitio mediata id est, quæ per aliquod medium potest probari,
 aut probatur resolubiliter, aut exponibiliter, aut officiabilis-
 ter, aut descriptibiliter, aut per causas ueritatis, & de his
 quinque modis, acturi sumus in tractatu sequenti, qui erit de
 probationibus terminorum. Pro nunc igitur sustine, donec in
 prædicto tractatu exercitatus fueris. Hic autem assignandæ
 sînt decem regulæ.

Prima est, ab omnibus propositionibus exponentibus sî-
 mul sumptis, ad suam expositam, ualet consequentia. Verbi
 gratia. Hæc propositio uniuersalis omnis homo est animal, ha-
 bet duas exponentes, prima est ista. Homo est animal secun-
 da est ista, & nihil est homo, quin illud sit animal, ab his dua-
 bus simul sumptis ad expositam, ualet consequentia, nam be-
 ne sequitur. Homo est animal, & nihil est homo quin illud
 sit animal, ergo omnis homo est animal. Dicitur simul sum-
 ptis, quia diuisim non ualet, non enim sequitur. Homo cur-
 rit ergo omnis homo currit: quod:am ab indefinita ad uniuers-
 alem non ualet consequentia nisi gratia materiæ ut docuis-
 mus in parte secunda.

Secunda est. A propositione exposita siue exponibili, ad sîn-
 gulas suas exponentes diuisiue, & simul sumptas est bona cõ-
 sequentiæ. Exemplum de diuisiue sumptis. Nã bene sequitur.
 Omnis homo currit, ergo homo currit, ergo nihil est homo,
 quin illud currat. Exẽplũ de simul sumptis. Omnis homo cur-
 rit, ergo homo currit, & nihil est homo, quin illud currat.

Tertia

Tertia est, ex contradictoria propositionis exponentis, sequitur contradictorium propositionis exponentis. Nam bene sequitur. Homo currit, & aliquid quod non est homo currit, ergo non tantum homo currit.

Et aduerte quod regula supponit propositionem exponentem siue exponibilem esse exclusivam, cuius exponentes sunt ista, homo currit, & nihil non homo currit, ergo tantum homo currit. Contradictoria huius exponentis, nihil non homo currit, est ista, aliquid non homo, uel aliquid quod non est homo currit, & ex ista bene infertur contradictoria exponentis scilicet non tantum homo currit.

Quarta est à propositionibus resolventibus ad resolutam siue resolvablem est bona consequentia, & e conuerso tam in materia contingenti quam naturali pro cuius notitia aduerte, quod probatio propositionis per resolutionem fit per duas singulares factas non per terminum discretum, sed per pronomen demonstrativum, & propositio resolvable est indefinita uel particularis uel singularis cuius subiectum est terminus discretus. V. G. Hec indefinita. Homo currit resoluendo sic probatur. Hoc currit, & hoc est homo, ergo homo currit. Dicitur igitur in regula. A resolventibus. s. simul sumptis ad resolutam ualet consequentia. Nam bene sequitur, hoc currit & hoc est homo, ergo homo currit. Dicitur & e conuerso. i. à resoluta ad resoluentes. Nam bene sequitur in materia contingenti. Homo currit, ergo hoc currit & hoc est homo demonstrato sorte. Item sequitur in materia naturali, homo est animal, ergo hoc est animal, & hoc est homo.

Sed aduerte quod termini istae discordant in hoc à realibus. Dicunt enim termini istae praedictam consequentiam non ualere, quoniam secundum eos antecedens. s. homo est animal est necessarium. Sed consequens. s. hoc est animal & hoc est homo secundum eos est contingens, quia non concedunt aliam quam singularem in his corruptibilibus esse necessariam. Reales autem dicunt ipsam ualere, quoniam antecedens &

consequens

TRACTATVS NONVS

cōsequens sunt necessaria, & negāt quin singulares in materia naturali sint necessarie quando sunt de tertio adiacente, neg. enim copula denotat existentiam extremorum sed habitudinem prædicati ad subiectum, ut sæpe diximus, & hanc niam sequitur.

Quinta est, ab officiantibus ad officiatam, ualet consequentia. Pro cuius notitia aduerte quod propositio officiables est illa cuius oratio infinitiua determinatur per aliquem terminum modalem scilicet per possibile aut contingēs aut impossibile aut necesse & sic probatur. Verbi gratia hæc est officiables, necesse est Deum esse, & probatur sic. Hæc propositio est necessaria Deus est, qui adequate significat Deum esse, ergo necesse est Deum esse. dicit igitur, regula à propositionibus officiantibus ad propositionem officiatam ualet consequentia, ut hic. Hæc propositio est contingens, homo currit, quæ adequate significat hominem currere (iste sunt officiantes) tertio contingens est hominem currere, hæc est officiatam.

Sexta est. à descriptione ad descriptum ualet consequentia & econuerso uel sic à propositione describente ad propositionem descriptam ualet consequentia & econuerso. Pro cuius notitia aduerte quod propositio descriptibilis est illa in qua uerbum concernens actum mentis determinat incomplexum. Verba autem concernentia actum mentis sunt hæc, scio, cognosco, intelligo, imaginor &c. Sic autē probatur. Verbi gratia, scio Deū, sic describitur scio aliquid ea ratione qua Deus, ergo scio Deum. Antecedens est p. opositio describens, & consequēs est propositio descripta siue descriptibilis. Dicit igitur regula, à describente ad descriptam ualet consequentia. Nam bene sequitur. Cognosco aliquid sub ratione qua cælum, ergo cognosco, & ualet econuersa, ut cognosco cælum ergo cognosco aliquid sub ratione qua cælum.

Septima est. A propositione de sensu composito ad propositionem de sensu diuiso non ualet consequentia, nec econuerso. Pro cuius notitia aduerte quod propositio de sensu composito

fito

sito & diuiso consuevit fieri ut in pluribus per terminam modalem ut possibile est sortem currere, sed tunc dicitur de sensu composito, quando modus proponitur dicto, aut postponitur ut possibile est album esse nigrum uel sic, album esse nigrum, est possibile. Dicitur autem de sensu diuiso quando modus mediat inter partes dicti ut album possibile est esse nigrum, uel sic, album potest esse nigrum. Dicit igitur regula, quod à sensu composito ad sensum diuisam non ualet consequentia, nec e conuerso, quoniam antecedens erit falsum & consequens uerum, e conuerso autem antecedens erit uerum & consequens falsum, non enim sequitur possibile est album esse nigrum, ergo album potest esse nigrum. Nam antecedens est falsum & impossibile. Sensus. n. est. Res quæ est alba. i. inquantum stat sub albedine, potest esse nigra ita quod hæc potest esse uera, album est nigrum. Hoc autem est impossibile, cum sint contraria quorum unum est impossibile alteri. Consequens autem est uerum, sensus enim est, res quæ est alba. i. quæ est subiectum albedinis: potest esse subiectum nigredinis, nõ quidem simul sed successiue. Nam ut diximus in tractatu de prædicamentis: proprium est substantiæ: esse susceptiuam contrariorum constat ergo quod consequens erit uerum. Constat etiam quod e conuerso antecedens erit uerum & consequens falsum & impossibile sic arguendo album potest esse nigrum: ergo possibile est album esse nigrum.

Sed aduerte quod regula intendit consequentiam non ualere: quando dictum propositio modalis constat ex terminis disparatis siue oppositis: quorum significata non simul uerificantur de eodem nam si fiat modalis cuius dictum. Non constat ex terminis oppositis, ualet consequentia à modali de sensu composito ad eam quæ est de sensu diuiso. Nam bene sequitur, necesse est Deum esse, ergo Deum necesse est esse, & e conuerso & hic, contingenter homo currit. ergo homo contingenter currit.

Octaua est. Ab una causa ueritatis, ad propositionem habentem

TRACTATUS NONVS

uentem illam causam, est bona consequentia. Sed non e conuerso. Pro cuius notitia aduerte, quod propositio probabilis per causas ueritatis est illa quae habet multas causas ueritatis disiunctiue sumptas ut tibi declarabitur in tractatu de probationibus terminorum. Dicit igitur regula, quod ab una causa ueritatis, ad propositionem habentem illam, est bona consequentia & non e conuerso. Nam bene sequitur. Dum homo currit, risibile currit, ergo homine currēte risibile currit. Implicat enim contradictionem, quod pro aliquo tempore homo currat, & in illo risibile non currat, cum omnis homo sit risibilis infallibiliter & per se. Dicitur ab una causa ueritatis, quoniam à pluribus non ualet. Verbi gratia quod homo habeat pulsus concitatus, potest esse à pluribus causis, puta ab ira, à labore, à cibo, à febre. Vnde sic arguere. Sortes habet pulsus concitatus, ergo bene comedit & bibit, non ualet consequentia quia potest esse ab alia causa, ut tibi declarabitur in tractatu de syllogismo sophistico. Dicitur & non e conuerso, quia non sequitur. Homine currēte risibile currit, ergo dum homo currit risibile currit. Nam posito quod nihil currat, tunc consequens est falsum, cum asserat hominem currere, & antecedens est uerum quia concluditur eius ueritas per aliam causam ueritatis scilicet per conditionalem quae est haec, si homo currit, risibile currit. Nam propositio denominata ab ablatiuo in consequentia potest habere tres causas ueritatis scilicet conditionalem, temporalem, causalem.

Exemplum primi. Homine corrente, risibile currit, id est. Si homo currit risibile currit.

Exemplum secundi. Homine corrente: risibile currit, id est dum homo currit, risibile currit.

Exemplum tertii. Homine corrente risibile currit. i. quia homo non currit risibile currit.

Non est, à propositione uerbi actiui, ad sibi correspondētē uerbi passiuī, est bona consequentia & e conuerso. Nam bene sequitur, ego amo deum, ergo deus amatur à me. Haec regula est uera uniuersaliter, dummodo seruetur eadē suppositio terminorum

rū, ut homo uidet lupum, ergo lupus uidetur ab homine. Nā in utraq; homo, & lupus supponūt determinate. Si autem mixtatur suppositio. Nō ualeat, ut hic promitto tibi denariū, ergo denarius promittitur à me tibi. Nam in prima ly denarius stat cōfufe ut docuimus in tractatu de suppositionibus, in secunda autem determinate. Ut ergo seruetur eadē suppositio, fiat passiuā sic. A me tibi promittitur denarius.

Decima est. A propositione de tertio adiacente, ad eam quæ est de secundo ualeat consequentia affirmatiuæ arguendo, dū modo non sit exclusiua, nec in materia naturali. Nec prædicatum sit terminus distrabens, nec uerificabilis tam de ente quā de non ente, & seruetur eadem suppositio.

Dicitur affirmatiuæ, quia negatiuæ non ualeat. Non enim sequitur. Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est.

Dicitur dummodo non sit exclusiua, quia in exclusiuis nō tenet, non enim sequitur. Tantum homo est stature recte, ergo tantum homo est.

Dicitur nec in materia naturali, quia copula nō dicit existentiam sed habitudinem prædicati ad subiectum. Vnde semper est uera siue extrema existant siue non. In secundo autem adiacente copula dicit existentiam. Vnde non sequitur, homo est animal, ergo homo est. Nam prima est sempiternæ ueritatis, etiam ante mundi creationem, secūda autem non uera, nisi si homine existente, & in hac conditione discordāt terminis scē, à realistis. Tenent enim terministæ regulam ualere tam in materia naturali quam cōtingenti. Reales uero tantum in materia contingenti.

Dicitur nec prædicatum sit terminus distrabens, id est cū quo non stat præseus existentia subiecti. Tales termini sunt ista participia. Præteritus futurus mortuus interfectus generandus & generabilis. In his omnibus regula nō tenet. Nō. n. sequitur, homo est præteritus siue mortuus siue occisus, ergo homo est. nec sequitur, homo est generandus uel generabilis, ergo homo est.

TRACTATVS NONVS

Dicitur nec uerificabilis &c. Tales termini sunt opinabile imaginabile fingibile &c. Vnde non sequitur. Mons aureus est imaginabilis, ergo mons aureus est. Nec sequitur. Alter mundus est opinabilis, ergo alter mundus est. Nam opinari & imaginari possumus tam existentia quam non existentia sicut, & somnari.

Dicitur & seruetur eadem suppositio. Vnde non sequitur. Homo est nomen, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit materialiter in consequente personaliter. Nec sequitur, homo est species, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit simpliciter, in consequente autem personaliter.

Hæc de regulis cōsequentiæ formalis penes probationes propositionum dicta sint.

Pars sexta.

IN parte sexta assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis penes propositiones hypotheticas copulatiuas, & disiunctiuas & sunt sex.

Prima est. A tota copulatiua affirmatiua, diuisiua, ad quãlibet eius partem, ualet consequentia, sed non econuerso nisi in aliquo casu. Nam bene sequitur. Sortes loquitur, & Plato audit ergo sortes loquitur, ergo Plato audit.

Dicitur affirmatiua, quoniam in negatiua non ualet, non enim sequitur, non tu es homo, & tu es asinus, ergo non tu es homo. Stat enim quod tu sis homo, & non sis asinus.

Dicitur diuisiua, quoniam à copulatiua collectiua non ualet non enim sequitur, sortes trahit nauem, & plato trahit nauem ergo sortes trahit nauem. Nam simul & non diuisim trahunt nauem, supposito quod neuter per se solum sufficiat trahere nauem.

Dicitur sed non econuerso scilicet à qualibet parte ad totam copulatiuam. Non enim sequitur, sortes comedit, ergo sortes comedit & loquitur. Stat enim quod comedat & non loquatur.

Dicitur in aliquo casu. Casus autem est, quãdo ad partem copulatiuæ

copulatiue antecedit essentialiter aliud quod de parte ipsa prædicatur, & sine quo pars ipsa non sequitur, ut hic. Homo currit ergo currit & mouetur. Nam sine motu non ponitur cursus, & hæc est per se, cursus est motus, sic ista est per se, homo est animal. In hoc igitur casu consequentia ualet à parte copulatiue ad totam copulatiuam, regulariter autem, & formaliter non ualet.

Secunda est, à propositione de toto copulato tam à parte subiecti quàm à parte prædicati diuisione & affirmatiue, ad quâlibet eius partem, ualet consequentia. Sed nõ econuerso, nisi in eo casu in quo dictum est in regula præcedenti. Nam bene sequitur ex parte subiecti sortes & plato comedunt, ergo sortes comedit, ergo plato comedit, ex parte autem prædicati sic. Sortes comedit & loquitur, ergo loquitur, ergo comedit.

Dicitur tento diuisione, quoniam tento collectiue non ualet, ut hic sortes & plato sunt duo, ergo sortes est duo, & hic sortes & Plato ferunt hoc pondus, ergo sortes fert hoc pondus.

Dicitur affirmatiue, quoniam negatiue non ualet. Non enim sequitur. Non sortes & plato trahunt nauem, ergo plato trahit nauem.

Dicitur sed non econuerso, quia non sequitur. sortes comedit, ergo sortes comedit & bibit.

Dicitur nisi in eo casu &c. Nam bene sequitur, sortes est homo ergo est homo & animal. Sortes dormit, ergo dormit & quiescit.

Tertia est, à parte principii si disiunctiue affirmatiue ad totam disiunctiuam ualet consequentia. Sed non econuerso nisi gratia materie. Nam bene sequitur. Tu es homo, ergo tu es homo, uel tu es asinus, quia ad ueritatem, disiunctiue sufficit unam partem esse ueram, ut docuimus in tractatu tertio agentes de propositionibus hypotheticis, econuerso autem non sequitur scilicet à tota disiunctiua ad quamlibet partem. Nõ enim ualet. Tu es homo uel asinus, ergo tu es asinus, aliquando autem ualet gratia materie, puta quando una pars disiunctiue sequitur

TRACTATUS NONVS

tur ad alteram ita quod utraque pars est uera, & tunc potest utraq. pars inferiori indifferentex ex tota disiunctiua, ut hic. Tu es homo uel animal, ergo tu es animal, ergo tu es homo.

Sed aduerte quod apud reales ut docuimus in tractatu tertio disiunctiua cuius utraq. pars est uera, non est propria sed impropria. Nam propria disiunctiua uera est illa cuius una pars est uera, reliqua autem non, dicitur enim disiunctiua, quia disungit sensum, apud logicum. Vnde apud reales stante disiunctiua propria, pro nullo casu, licet arguere à tota disiunctiua ad partem. Et hanc uiam sequimur.

Iterum aduerte quod diximus de disiunctiua, uerificatur de propositione cuius subiectum est totum disiunctiuum uel predicatum. Nam ex parte subiecti bene sequitur. Sortes currit, ergo sortes uel Plato currit, ex parte predicati bene sequitur. Sortes comedit, ergo sortes comedit uel est asinus. E conuerso autem non in propositione de proprio disiunctio. non enim sequitur. Sortes comedit uel est asinus, ergo est asinus.

Quarta est. A tota disiunctiua affirmatiua cum destructione unius partis ad positionem alterius ualet consequentia. Nam bene sequitur tu es mortuus, uel uiuus. Sed tu non es mortuus, ergo tu es uiuus. Pro cuius notitia aduerte quod destruere unam partem est negare illam, & ponere alteram est affirmare.

Vnde qui sic arguunt. tu es asinus, uel tu non es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu es asinus, non arguunt, per regulam, quia nullam partem destrunt. Quod si dicant, destruimus primam partem, & concludimus alteram, ergo sic habet arguere. Tu es asinus, uel tu non es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu non es asinus, & tunc nil falsi concluditur, sed tamen inepte.

Dicitur à tota disiunctiua affirmatiua, quia in negatiua non ualet, non enim sequitur. Non tu es asinus, uel tu es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu es asinus.

Quinta est, à copulatiua negatiua ad disiunctiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis. Copulatiue affirmatiue

maline est bona consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, non tu es homo, & tu es asinus, ergo tu non es homo, uel tu non es asinus, & econuerso, nam bene sequitur, tu non es homo, uel tu non es asinus, ergo non tu es homo & tu es asinus.

Sexta est, à disiunctiua negatiua ad copulatiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis disiunctiue negatiue, ualet consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, non tu es asinus, uel tu es capra, ergo tu non es asinus, & tu non es capra, & econuerso, & aduerte quod ratio huius regulæ ac præcedentis est, quia: copulatiua, & disiunctiua composite de partibus contradictoriis contradicunt, sed ut docuimus in trac. tertio agentes de æquipollentiis negatio præposita facit æquis pollere suo contradictorio, & ideo utraq; regula est bene posita. Hæc de regulis consequentiæ formalis pones hypotheticæ copulatiuæ, & disiunctiua dicta sunt.

Pars septima.

In parte septima assignande sunt regulæ consequentiæ formalis pones hypotheticas conditionales, & sunt.

Prima est. In conditionali affirmatiua, à positione antecedentis, ad positionem consequentis, ualet consequentia. Sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur. Si tu es homo, tu es animal. Sed tu es homo, ergo tu es animal.

Dicitur in conditionali affirmatiua, quia de negatiua non ualet. Non enim sequitur, non si tu es homo, tu es asinus, sed tu es homo, ergo tu es asinus.

Dicitur, sed non econuerso non enim sequitur, si tu curris tu moueris. Sed tu moueris, ergo tu curris.

Dicitur nisi gratia materiæ: quoniam si fiat conditionalis de terminis conuertibilibus ualet consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur. Si tu es homo, tu es rationalis. Sed tu es homo, ergo tu es rationalis, & econuerso. Sed tu es rationalis, ergo tu es homo. Valet ergo quando formatur conditionalis ex diffinito, & proprio, ex subiecto, & propria differentia, ex diffinito, & diffinitione. Item ualet quando formatur

TRACTATUS NONVS

de duobus correlatiuis per secundum adiacens. Nam bene sequitur, si pater est, filius est. Sed pater est, ergo filius est, & econuerso. Sed filius est, ergo pater est.

Secunda est, in conditionali affirmatiua à destructione, id est negatione consequentis ad destructionem siue negationem antecedentis est bona consequentia, sed non econuerso nisi gratia materie. Nō bene sequitur. Si lapis est uiuus, lapis est animatus, sed lapis non est animatus, ergo non est uiuus.

Dicitur in conditionali affirmatiua, quoniam in negatiua non ualet, ut hic, non si tu es homo, tu es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu non es homo.

Dicitur sed non econuerso, scilicet à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, non enim sequitur, si tu curris, tu moueris, sed tu non curris, ergo tu non moueris, sat enim quod tu non curras, & tamen quod mouearis, ut si lente ambulas.

Dicitur nisi gratia materie, nam tenet in terminis conuersibilibus, & in correlatiuis de secundo adiacete sicut, & præcedens regula, nam bene sequitur. Si tu es asinus, tu es rudibilis, sed tu non es asinus, ergo tu nō es rudibilis, item sequitur, si pater est, filius est, Sed pater non est, ergo filius non est, nā sicut posito uno correlatiuo ponitur reliquū sic remoto uno, remouetur reliquum ut docuimus in trac. de prædicamentis. Hæc de regulis consequentiæ formalis p̄ncipes hypoteticas conditionales dicta sint, & hic terminatur intentio nostra de consequentiis prout existimamus ad mentem peripateticam.

Explicit Tractatus de consequentiis, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, peripateticæ doctrinæ professorem, & per eundem manu propria scriptus, ac reuisus, & correctus. Sequitur tractatus de probationibus terminorum.

INCI-

235

INCIPIT TRACTATUS DE PRO-
bationibus terminorū, modo logico, ordina-
tus per Reuerendum Magiltrum Christo-
stomum, ordi. prædic. philosophiæ
peripateticæ profellorem.

N hoc tractatu intendo ordinare doctri-
nam de probationibus terminorum con-
suetam apud logicos, & ut deseruit non
sophisticis altercationibus, sed euiden-
tiori notitiæ de probationibus proposi-
tionum, & terminorum probabilium
habendæ diuidemus igitur præsentem

tractatum in sex capita.

In primo ordinabuntur præcognoscenda, sine quibus huius
tractatus doctrinam, nouitius habere non posset.

In secundo agendum est de propositione resolubili.

In tertio de propositione exponibili, & de omnibus terminis
exponibilibus.

In quarto de propositione officiabili.

In quinto de propositione descriptibili.

In sexto de propositione probabili per causas ueritatis.

Caput primum de præcognoscendis.

In primo cap. declaranda sunt tria sine quibus huius tract.
doctrina haberi non posset. Primum est quot sint genera-
les modi probandi propositionē uel terminos pænes quos
uariatur propositio, secundum est. Quæ & quales sint proposi-
tiones sine termini, quæ uel qui probari possunt, tertium est quot
modis apud logicum propositio uel terminus probari potest.

Quantum ad primum aduerte quod in doctrina peripate-
tica quatuor inueniuntur modi generales probandi aliquam
propositionem. Primus est per causam, & hic est perfectissim-

TRACTATUS DECIMVS

mus & faciens uere scire. Verbi gratia. Hæc propositio, homo
 est risibilis, per causam si probatur, omne, omne animal ratio-
 nale est risibile, homo est animal rationale, ergo homo est, risi-
 bilis, secundus est per effectum, & hic est frequentior in scien-
 tia naturali, quoniam in ea procedimus à sensatis, & ab effe-
 ctibus nobis manifestioribus quàm sint cause naturales ut tibi
 notum erit in lib. secundo phys. tertius est per simile aut per
 oppositum contradictorium ut tibi declaratum est in trac. de syl-
 logismo topico, quartus est per reductionem ad aliquam uel
 aliquas propositiones notiores nobis, quam sit ipsa propositio
 probanda. Verbi gratia. Si tu dubitas utrum ista sic uera Tan-
 tùm homo est rationalis, manifestabitur tibi per has duas pro-
 positiones notiores. s. homo est rationalis, & nihil aliud ab ho-
 mine est rationale, ergo tantum homo est rationalis, sic autem
 manifestare est propositionem incidentem probare. Nam si-
 cut reprobare uel improbare propositionem, est eius falsitatem
 notificare sic probare est per alium aut alias euidentiores nos-
 bis eius ueritatem declarare, ex his autem quæ uor modis pro-
 bantur propositionum Primus, & secundus, & tertius sunt
 reales, & spectant ad scientias reales, quales sunt mathematica,
 & physica, & metaphysica, ut cognosces tempore suo, quarta
 autem est modus logicus, & de hoc solo intendimus per-
 tractare in presenti tractatu. Intentio enim nostra est de-
 clarare per quam aut quas propositiones notiores nobis, pro-
 betur qualibet propositio probabitur, uel terminus faciens pro-
 positionem probabilem, sicut sunt signa uineralia dictio-
 nes exclusiue uel exceptiue, termini concernentes actum men-
 tis, & multa alia ut tibi manifestabuntur infra descendentes
 ad particularia.

Quantum ad secundum aduerte quod propositionum, &
 terminorum apud logicum quædam sunt immediate, & quæ-
 dam mediate, similiter terminorum quædam sunt immediati,
 & quidam mediati, propositiones imm. diate sunt ille, quæ
 per alias notiores nobis, nõ possunt manifestari, & istæ sunt
propo

propositiones quæ non sunt per alias, sed per seipsas manifestæ, quales sunt propositiones singulares factæ cum pronominone demonstratiuo, ut *hic homo currit*. Non. n. est resolubilis in priorem per quam possit clarius manifestari: quoniam ut docuimus in trac. de syllogismo demonstratiuo. Omnis nostra cognitio ortum habet à sensu. Nihil autem est notius sensui, quam singulare demonstratum, mediate autem propositiones sunt illæ, quæ per aliam aut alias notiores possunt manifestari resolueno aut exponendo aut alio modo ut patebit infra. Termini immediati sunt termini simplices non resolubiles in aliquid notius, & tales apud logicum sunt pronomina demonstratiua singularis numeri ut *ego tu, ipse, iste, ille, hic, & is,* & aduerbia demonstrandi. Huiusmodi. n. carent medio per quod possunt probari & per notius: quoniam nullus est terminus notior istis. Mediatum autem sunt omnes termini resolubiles in aliquid prius & notius, & sunt omnes termini præter prædictos siue sint communes siue discreti. Nam ut tibi manifestabitur esset terminus discretus facit propositionem probabilem. *V. G. sortes currit, potest sic probari. Hoc currit, & hoc est sortes, ergo sortes currit, & hæc potest probari. Itæ tam Petrus est caput ecclesiæ, nam Petrus est caput ecclesiæ, & nullus alius à Petro est caput ecclesiæ, ergo itæ tam Petrus est caput ecclesiæ. Cõstat igitur quæ, & quales propositiones sint probabiles. Simpliciter qui, & quales termini.*

Quantum ad tertium aduerte, quod apud logicum omnis propositio mediata, & omnis terminus mediatum potest uno quinque modorum probari, quorum primus est resolueno, secundus exponendo, tertius officiaudo, quartus describendo, quintus per causas ueritatis. Omnis igitur propositio probabilis siue terminus uel est resolubilis, uel exponibilis, uel officia bilis, uel descriptibilis, uel per causas ueritatis notificabilis, & sic de his quinq. modis tractabimus ordinate.

Caput secundum de propositione resolubili.

TRACTATUS DECIMVS

IN cap. secundo agendum est de propositione, quæ probanda est per resolutionem, & hic tria agenda sunt, primo quid significat in hoc loco resolutio, secundo quot propositiones sint resolubiles. i. probandæ per resolutionem, tertio quomodo sit huiusmodi resolutio.

Quantum ad primum aduerte quod resolutio in hoc loco significat reductionem propositionis probabilis in sua singularia principia, ex quibus notificatur eius ueritas. Vnde sicut resolutio compositi puta domus importat reductionem domus in sua prima principia ex quibus constat, puta in lapides, & ligna &c. sic probatio propositionis per resolutionem importat reductionem talis propositionis in sua prima principia, quæ sunt propositiones uobis notiores, ex quibus ipsa propositio manifestatur, ut tibi paulo post declarabitur.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud logicum tres species propositionum probantur resolubiliter affirmatiuæ, & negatiuæ, siue sint ampliatiuæ, siue non. Istæ autem sunt, indefinita, & particularis, & singularis, modo non fiat per pronomen demonstratiuum. Illa enim est immediata, ut diximus in cap. præcedenti, & de omnibus exemplificabimus infra.

Quantum ad tertium aduerte quod probatio per resolutionem sic faciendæ est, sumendæ sunt duæ propositiones singulares factæ cum pronome demonstratio, ita quod in prima prædicetur prædicatum propositionis resoluendæ siue resolubilis, & in secunda prædicetur subiectum eiusdem, & ex his duabus inferatur propositio resolubilis, exemplum de indefinita affirmatiua. Homo est albus, sic probatur. Hoc est album & hoc est homo, ergo homo est albus, exemplum de particulari affirmatiua, aliquis homo currit, hoc currit, & hoc est aliquis homo, ergo aliquis homo currit, exemplum de singulari, Plato currit. Hoc currit, & hoc est Plato, ergo Plato currit, item unigenitus sortis filius currit. Hoc currit, & hoc est unigenitus Sortis filius, ergo unigenitus Sortis filius currit.

Hoc igitur modo probatur apud logicum affirmatiua indefinita

definita particularis, & singularis cuius subiectum est terminus discretus uel circumlocutus. Negatiua autem dupliciter probari potest, primo resolutorie sicut affirmatiua quando subiectum pro aliquo supposito demonstrato supponit, ut hic. *Hō nō est lapis, sic resoluitur. Hoc nō est lapis, & hoc est homo, ergo homo nō est lapis, si autē subiectum pro nullo supposito demonstrato supponit non potest probari resolutorie, quia secūda resoluens semper crit falsa, ut hic. Chimera non est homo. Hoc non est homo, & hoc est chimera, ergo chimera non est homo. Patet quod secunda est falsa: quoniam nullum eius demonstratum est chimera, cum sit quid scilicet imaginatum tantum. Tunc ergo probanda est per suam oppositam contradictoriam sic. Hec duo contradicunt, chimera est homo chimera nō est homo, sed affirmatiua est falsa, ergo negatiua est uera. Consequentia patet: quoniam duorum contradictoriorū, si unum est falsum, reliquum est uerum, & conuerso. Patet igitur quomodo duobus modis probari potest indefi. & partiu. & singula. nega.*

Sed aduerte quoniam non solum simplex categorica affirmatiua indefinita partiu. & singul. probatur resolutorie, sed etiam ampliatiua, ut homo est mortuus, sic probatur. Hoc est mortuum, & hoc est uel fuit homo, ergo homo est mortuus, & ista. *Hō incipit comædere. Hoc incipit comædere, & hoc est uel incipit esse homo, ergo homo incipit comædere, eodem modo probatur indefinita partiu. & singula. cuius subiectum est terminus obliquus siue genitiuo, siue in datiuo, siue in accusatiuo, siue in ablatiuo. V. G. Hominis interest bene uiuere. Huius interest bene uiuere, & hoc est homo, ergo &c. Sor ti placet uirtus. Platonem delectat legere. A Deo regitur mundus, omnes has resolue modo supradicto, eodem modo firmatur indefi. parti. & singu. quorum subiectum sit cum aduersbio quod habet aduerbium inferius. V. G. Aliquando tu legis sic probatur. Nunc tu legis, & nunc est aliquando, ergo aliquando tu legis. Alicubi tu es sic probatur, ibi tu es, & ibi est alicubi,*

TRACTATUS DECIMVS

alicubi, ergo alicubi tu es, eodem modo probanda est indefinita, & parti. & singu. quando predicatum est participiū præteritum uel futurum. V. G. Adā est præteritus sic probatur. Hoc est præteritum, & hoc est uel fuit Adam, ergo Adam est præteritus, Antichristus est uenturus, sic probatur. Hoc est uenturum, & hoc est uel erit Antichristus, ergo &c. eodem modo probanda est indefinita, & parti. & singu. de subiecto copulato, & disiuncto, exemplum primi, Sortes & Plato currunt sic probatur. Isti currunt, & isti sunt Plato, & sortes, ergo sortes, & Plato currunt, exemplum secundi. Hoc uel asinus est asinus, sic probatur. Hoc uel asinus est asinus, & hoc est homo, ergo homo uel asinus est asinus. Constat igitur tibi quomodo resolubiler probanda est indefinita, & particu. & singu. siue sit simplex categorica, siue ampliatiua &c.

Et aduerte quod ex hoc modo probandi manifestatur ueritas multarum propositionum ampliatiuarū, que primo aspectu uidentur omnino falsæ inter quas istæ sunt præcipue. Prima senex erit puer, probatur. Summo puerum decem annorū qui uiuat per septuaginta annos, & qui in duodecim annos adhuc erit puer, & arguitur sic. Hoc erit puer, quia in duodecimo anno adhuc erit puer, & hoc est uel erit senex & secunda pars est uera, quia in septuagesimo anno erit senex, ergo senex erit puer.

Secunda, puer fuit senex, probatur summo senem centum annorum qui cum esset septuaginta annorum etiam erat senex, & cum esset decem annorū, erat puer, & arguitur sic. Hoc fuit senex, quia cum nunc sit centum annorum, existens septuaginta annorum fuit senex, & hoc est uel fuit puer, & secunda pars est uera: quoniam cum esset decem annorum, erat puer, ergo puer fuit senex.

Tertia candela lucens est extincta, probatur, summo candelam prius lucentem nunc autem extinctam, & arguitur sic. Hoc est extinctum, & hoc est uel fuit candela lucens, & secunda pars est uera, ergo candela lucens, est extincta.

Quarta

Quarta, uiuum est mortuum, probatur, sumo mortuū p̄ta
ta Adam, qui aliquando fuit uiuus, & arguitur sic. Hoc est
mortuum demonstrando Adam, & hoc est uel fuit uiuum, &
secunda pars est uera, ergo uiuum est mortuum.

Asultas consimiles inuenies in libris terministarum, quas
tu queres ad libitum, nec intendo hic tempus conterere, quo-
niam huiusmodi ampliationes & similes probationes, parum
perficiunt intellectum querentem rei ueritatem, per ueram
& essentialem probationem propositionis probande. Sed ma-
gis detinent intellectum in captiunculis inutilibus.

Caput tertium de propositione
exponibili.

IN cap. tertio agendum est de probatione propositionum
& terminorum per modum exponibilem, siue per expo-
sitionem, & hic tria agenda sunt. Primo declarandum est
in quo sensu hic sumitur expositio, secundo quæ & quot pro-
positiones, similiter qui & quot termini, per expositionem pro-
bandi sunt. Tertio descendemus ad particulares propositiones
& terminos ostendentes quoniam exponibiliter probantur.

Quantum ad primum aduerte quod expositio proprie su-
mitur propositione ad extra, alicuius rei prius latentis.

Vnde dicitur exponi pecunia quæ prius latebat in cassa
uel bursa, quando expeditur. Per similitudinem ergo dicitur
expositio, quando aliqua sententia uel propositio uel termina-
nus, per aliquid magis motum declaratur, & in hoc sensu su-
mitur hic expositio, & a expositione denominatur propo-
sio exponibilis. Huiusmodi autem expositio propositionis fit
per duas propositiones, quarum prima dicitur præiacens &
secunda dicitur uniuersalis negatiua sibi correspondens. Et ex
his duabus infertur propositio exponenda siue exponibilis.
Verbi gratia. Hæc uniuersalis affirmatiua omnis homo est risi-
sibilis sic probatur exponibiliter apud logicum. Homo est risi-
sibilis, & nihil est homo, quin illud sit risibile, ergo omnis ho-
mo est risibilis.

TRACTATUS DECIMVS

Quantum ad secundum aduerte quod genera propositio-
num probantur exponibiliter scilicet.

Vniuersalis affirmatiua: quocunque modo fiat.

Vniuersalis autem negatiua non exponitur: sed alio modo
probatur: ut dicemus.

Exceptiua affirmatiua & negatiua.

Exclusiua affirmatiua & negatiua.

Reduplicatiua affirmatiua.

Termini autem probandi exponibiliter sunt isti.

Inmediate.

Necessario.

Contingenter.

Ab æterno.

Semper.

Totus. tota. tum.

Infinitum.

Incipit.

Desinit.

Differt.

Gradus positius.

Gradus comparatiuus.

Gradus superlatiuus.

Isti sunt termini exponendi siue exponibiliter probandi
de quibus sigillatim pertractabimus infra.

Quantum ad tertium incipiendum est ab uniuersali affir-
matiua, secundo loco agemus de exceptiua, tertio loco de exclu-
siua, quarto loco de reduplicatiua.

Vt autem habeas uniuersalem notitiam exponibiliter pro-
bandi uniuersalem affirmatiuam aduerte quod potest fieri
quatuor modis.

Primo in recto tam in singulari quam in plurali.

Secundo per uerbum ampliatiuum.

Tertio per participium uerbi ampliatiui.

Quarto per subiectum compositum.

Si fiat in recto & non per uerbum ampliatiuum tã in singulari quàm in plurali: debet exponi per duas exponentes. s. per suam præiacentem & per uniuersalem negatiuam, in qua ponitur hæc dictio quin inter subiectum & predicatum. & ei subiungitur pronome relatiuum ille illa illud, ut hic. Omnis homo currit, sic exponitur. Homo currit, & nullus est homo quin ille currat, ergo omnis homo currit. In plurali sic. Omnes homines currunt. Homines currunt, & nulli sunt homines, quin illi currant, ergo omnes homines currunt. Consimili modo exponatur si fiat in obliquo, excepto quod in exponente uniuersali negatiua, ponetur semper in recto subiectum exponenda, & relatiuum in consimili obliquo cum obliquo exponenda tam in singulari quam in plurali. In singulari ut hic. Cuiuslibet hominis asinus currit, sic exponitur. Hominis asinus currit, & nullus est homo, quin illius asinus currat, ergo cuiuslibet hominis asinus currit. In pluraliter ut hic. Omnium contradictorium altera pars est uera, altera falsa, exponitur sic. Contradictoriorum altera pars est uera, altera falsa. Et nulla sunt contradictoria, quin illorum, altera pars sit uera, & altera falsa, ergo omnium contradictoriorum altera pars est uera, altera falsa.

Si fiat uniuersalis affirmatiua per uerbum ampliatiuum, eodem modo exponenda est excepto quod in uniuersali negatiua exponente, uerbum sumetur disiuictum. Verbi gratia. Omnis homo morietur, sic exponitur. Homo morietur, & nullus est uel erit homo, quin ille morietur, ergo omnis homo morietur: eodem modo exponetur, si fiat in plurali: si fiat in obliquo. Exerce te ipsum in exemplis.

Si fiat per participium uerbi ampliatiui: eodem pœnitus modo exponenda est. Verbi gratia. Omnis homo est præteritus: sic exponitur. Homo est præteritus: & nullus est uel fuit homo quin sit præteritus ergo omnis homo est præteritus. Itẽ omnis homo est generandus: homo est generandus: & nullus est uel erit homo, quin ille sit generandus: ergo omnis homo

TRACTATUS DECIMVS

est generandus.

Si fiat de subiecto composito puta de subiecto disiuncto: potest dupliciter exponi secundum quod subiectum: potest esse totum disiunctum, uel solum prima pars disiuncti, si primo modo sic exponitur. Omnis homo uel asinus est asinus. Homo uel asinus est asinus, & nihil est homo uel asinus, quin illud sit asinus, ergo omnis homo uel asinus est asinus. Si secundo modo, sic exponitur. Omnis homo uel asinus est asinus. Homo uel asinus est asinus, & nihil est homo quin illud uel asinus sit asinus, ergo omnis homo uel asinus est asinus, & hic secundus modus exponendi est melior, quonia in primo uniuersalis negatiua exponens est falsa, in secundo autem est uera, & ideo exponenda est secundo modo.

Constat igitur tibi quomodo omnis propositio uniuersalis affirmatiua, quocumque modo fiat probanda est exponibiliter. Et aduerte quod ex hoc modo probandi, terministae saluant multas propositiones quae primo aspectu uidentur falsae. Sicut sunt istae. Omne quod fuit est. Omne quod erit est. Omne quod potest esse est. Omne quod non erit est. Omne quod non potuit nec poterit esse est. Quomodo autem saluentur, uidetur in tractatu Pauli Veneti de probationibus terminorum. Nam quia huiusmodi parum nobis deseruiunt in acquisitione scientiarum realium, non est in eis immorandum.

Reliquum est dicendum de uniuersali negatiua quocumque modo fiat, quomodo probanda est, an exponibiliter, an alio modo.

Aduerte igitur quod apud logicos non probatur exponibiliter sed aut per inductionem, aut per suum oppositum contradictorium, per inductionem sic. Nullus homo est asinus. Nec iste homo est asinus, nec iste, nec iste, & sic de singulis, ergo nullus homo est asinus. Per oppositum contradictorium sic. Haec est falsa, aliquis homo est asinus, quia non inuenitur superpositum de quo uerificetur ergo ista est uera. Nullus homo est asinus. Contraria patet, quia istae duae sunt contradictoriae, alius

quis

quis homo est asinus. Nullus homo est asinus, & in omni materia ut docuimus in tractatu tertio necesse est unam esse ueram, & alteram falsam, cū igitur hæc sit falsa, ut ad sensum patet, aliquis homo est asinus, ista erit uera. Nullus homo est asinus. Hæc de probatione uniuersalis affirmatiuæ, & uniuersalis negatiuæ modo logico, dicta sint.

Secundo loco agendum est de probatione exponibiliter propositionis exceptiuæ tam affirmatiuæ quàm negatiuæ. Pro cuius notitia tria agenda sunt primo quæ, & quot sint dictiones facientes exceptiuam. Secundo quotuplex sit exceptiuam. Tertio quomodo probanda est apud logicum.

Quantū ad primū aduerte quod dictiones facientes exceptiuam sunt istæ, præter siue, præterquam & nisi, differēter tamē cōstituūt eā, quoniā præter & præterquā constituūt tã affirmatiuam quam negatiuam. Nā hæc est uera, & cōgrua exceptiuam. Omnis homo præter sortem currit, & hæc. Omne animal præter hominē est irrationale, & hæc. Nullus homo, præterquā Christianus saluatur. Hæc autem dictio nisi. Non constituit proprie loquendo exceptiuam affirmatiuam sed tantum negatiuam. Non enim congrue dicimus. Omnis homo nisi sortem currit. Sed negatiuæ sic. Nullus homo nisi sortem currit.

Sed aduerte quod hæc dictio, præter, non in omni sensu cōstituit exceptiuam. Similiter nec nisi. Nam præter solet sumi quatuor modis. Primo sumitur pro siue, ut Rex potest regere populum præter auxilium alterius, id est siue auxilio alterius. Secundo sumitur per additionem. Ut me oportet soluere Mercatori decem ducatos præter soluto, id est ultra uel supra solutos. Tertio sumitur per remotionem alius cuius partis à toto, ut quando dicimus, quatuor præter unū, id est extracto uno, remanent tria, sumitur exceptiuæ, ut quando à consortio prædicati excipitur aliqua pars subiecti, alicuius communis. Verbi gratia. Omnes homines præter Christianos sunt infideles. Et solum in hoc quarto sensu, constituit propositionem exceptiuam.

TRACTATVS DECIMVS

Dicitur enim exceptiua quādo capitur pars extra totum quae non participat cum toto respectu alicuius praedicati.

Hac dictio, nisi solet sumi dupliciter. primo conditionaliter, & aequipollet huic, si non, ut quando dicimus, nisi dominus custodierit civitatem, id est si dominus non custodierit civitatem, frustra uigilat, &c. secundo sumitur exceptiue, ut quando dicimus, Omnis homo nisi Christus peccauit, id est excepto Christo, & tamen si aduertis magis proprie dicitur. Omnis homo praeter Christū peccauit. Diximus enim supra, quod nisi exceptiue sumptum, non constituit congrue loquēdo nisi exceptiuam negatiuam, ut hic. Nō est inuentus fidelis patriae nisi Marcus Cato. i. nullus praeter Marcum Catonem.

Quantum ad secundum aduerte quod exceptiua est duplex scilicet propria & impropria propria habet duas cōditiones, & unam proprietatem. Prima quidem conditio est, quod subiectum à quo fit exceptio, supponat distributiue, ut omne animal praeter hominem est irrationale, ly animal distribuitur à quo excipitur homo, secunda est quod pars extra capta signetur per terminum minus communem quam illud à quo excipitur, ut omnis homo praeter aethiopem est albus.

Quod si illud à quo fit exceptio, non supponat distributiue nec signetur pars extra capta termino minus communi erit impropria, ut hic. Homo praeter sortē siue aliquis homo praeter sortem currit. Nam ly homo & aliquis homo stat determinate & non distributiue, & hic. Homo praeter hominem currit. Nam pars extra capta, est aequae communis sunt subiectum à quo excipitur, & ideo utraque est impropria.

Proprietas autem exceptiue proprie, modo fit negatiua est haec, quod conuertitur cum exclusiua, siue aequipollet exclusiue, affirmatiue, dummodo subiectum exclusiue sit pars extra capta, & praedicatum sit quid cōpositum ex subiecto & praedicato exceptiue: sic praecise supponente. Nam bene sequitur, nullus homo praeter sortem currit, ergo tantum sortes est homo currens. Dicitur & praedicatum sit quid cōpositum ex subiecto

subiecto & predicato exceptiue: aliter non sequitur: ut hic: nullum animal præter hominem intelligit, ergo tantum homo intelligit, antecedens enim est uerum, sed consequens falsum sed dicatur sic, ergo tantum homo est animal intelligens. Dicitur: sic præcise supponente quoniam si in exclusiua magis ample supponeret quam in exceptiua consequentia non ualeret, ut hic. Nullus homo præter sortem currit, ergo tantum sortes est homo currens. Non ualet, quoniam in exceptiua homo supponit pro masculis solum, in exclusiua autem, supponit pro masculis, & fæminis, ut ergo in utraque eodem modo supponat, fiat sic exclusiua, ergo tantum sortes est aliquis homo currens.

Quãtum ad tertium aduerte quod exceptiua propria affirmatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima reuouetur prædicatum à parte extra capta, & in secunda affirmatur prædicatum uniuersaliter de subiecto exceptiue sumpto cū parte extra capta infinitata uel negata, ut hic. Omnis homo præter sortem currit. sortes non currit, & omnis homo non sortes, uel qui non est sortes currit, ergo omnis homo præter sortem currit.

Exceptiua autem propria negatiua probatur per duas exponentes in quarum prima prædicatum exceptiue affirmatur de parte extra capta, & negatur uniuersaliter in secunda de subiecto exceptiue sumpto cum parte extra capta infinitata uel negata, uel hic. Nullum animal præter hominem est rationale. Homo est rationalis & nullum animal nõ homo uel quod non est homo, est rationale ergo nullum animal præter hominem est rationale. Constat igitur quomodo exponibiliter probanda est exceptiua propria tã affirmatiua quã negatiua.

De conclusionibus quas inferunt terministe ex prædicto modo probandi, uide tu ad placitũ in Paulo in tracta. de probationibus terminorum.

Tertio loco agendum est de probatione exclusiuarum, & hic tria agenda sunt. Primo quæ & quot sint dictiones, per

TRACTATUS DECIMVS

quas sit exclusiua. Secundo quot modis sit exclusiua. Tertio quo modo probatur singula species exclusiuae.

Quantum ad primum aduerte quod diuisiones constituentes propositionem exclusiuam sunt istae. Solum, solummodo, praese, & tantum. Sed aduerte quod ly standum dupliciter sumi consuevit in uia peripathetica scilicet relative, & exceptiue. Relative quidem, ut quando dicimus, tantum scio, quantum tu, tantum debeo tibi, quantum tu mihi. Exclusiuae autem, ut quando diuimus. Tantum iustus saluabitur. Tantum necessaria uictui uolo. In secundo sensu, & non in primo constituit propositionem exclusiuam.

Quantum ad secundum aduerte, quod communiter apud logicos, assignatur triplex exclusiua. scilicet exclusiua primi ordinis, exclusiua secundi ordinis, exclusiua tertii ordinis & hos quidem ordines, facit diuisione exclusiua secundum quod diuersimode situatur in propositione.

Exclusiua primi ordinis constituitur per diuisionem exclusiuam praepositam subiecto, & potest fieri affirmatiua & negatiua. Affirmatiua ut hic. Tantum homo est rationalis, negatiua ut hic, non tantum homo est bipes.

Sed aduerte quod exclusiua primi ordinis tam affirmatiua quam negatiua potest fieri duobus modis. Prima per simplicem siue solam diuisionem exclusiuam, qua nulla diuisione probabilis praecedat, ut hic. Tantum homo currit. Non tantum homo currit, secundo per diuisionem probabilem praecedentem diuisionem exclusiuam ut hic. Necesse est tantum homo est rationalis. Non necessario tantum homo est rationalis.

Item aduerte quod exclusiua primi ordinis conuertitur cum uniuersali affirmatiua de termini transpositis, ita quod ab una ad aliam est bono consequentia, ut docuimus in tractatu de consequentibus & si una est uera, altera similiter, ut hic. Tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo, & si una est falsa altera similiter ut hic. Tantum homo est animal ergo omne animale est homo. Constat igitur tibi quae sit exclusiua
primi

primi ordinis & quod modis fiat, & cui equipolleat.

Exclusiua secundi ordinis cōstituitur per dictionem exclusiua suam mediantem inter subiectum, & prædicatum, siue præcedat copulam, siue obsequatur, exemplum primi. Homo tantum est animal, exemplum secundi. Homo est tantum creatura.

Et potest fieri duobus modis, sicut exclusiua primi ordinis, primo modo sic. Homo tantum est risibilis, secundo sic, omnis homo tantum risibilis.

Exclusiua tertii ordinis cōstituitur per dictionem exclusiua suam mediantem inter partes prædicati, ut hic, sortes est habens tantum unam uestem, & potest fieri duobus modis, sicut ea que est primi, & secundi ordinis, primo modo sic sortes est comedens tantum siue solummodo panem, secundo modo sic, aliqua propositio significat precise sicut est.

Quantum ad tertium aduerte quod exclusiua affirmatiua primi ordinis probatur per duas exponentes, quarum prima est sua præiacens, & secunda est uniuersalis negatiua de subiecto exclusiue infinitato uel negato, ut hic. Tantum homo est rationalis, & nihil non homo, uel nihil quod non est, homo est rationale, ergo tantum homo est rationalis.

Exclusiua autem affirmatiua primi ordinis, quæ fit per dictionem probabilem præcedentem notam exclusionis, non probatur ratione dictionis exclusiue, sed ratione dictionis præcedentis. Verbi gratia. Necessario tantum homo est homo, sic probatur. Tantum homo est homo, & non potest aliter esse, quin tantum homo sit homo, ergo necessario tantum homo est homo.

Exclusiua autem secundi ordinis affirmatiua probatur sic. Homo est tantum homo, homo est homo, & homo non est non homo, ergo homo est tantum homo.

Exclusiua autem secundi ordinis facta secundo modo supra dicto non probatur ratione dictionis exclusiue, sed ratione dictionis præcedentis. Verbi gratia, Omnis homo tantum est rationalis, sic probatur, homo tantum est rationalis, & nihil

TRACTATUS DECIMVS

est homo quin illud sit rationale, ergo omnis homo tantum est rationalis, & sic exponitur ut uniuersalis affirmatiua ratione ly omnis.

Exclusiua autem tertii ordinis: affirmatiua, sic exponitur. Verbi gratia, sortes est animal tantum bipes, probatur sic. sortes est animal bipes, & sortes non est animal non bipes, uel non est animal quod non sit bipes, ergo sortes est animal tantum bipes, & aduerte, ut infinitatio, siue negatio semper cadat super eundem terminum super quem cadit dictio exclusiua.

Exclusiua uero tertii ordinis affirmatiua, facta secundo modo supradicto cum sit particularis affirmatiua, ut hic. Alia qua propositio significat precise sicut est, non exponibiliter sed resolubiliter probanda est, & sic, hoc significat precise sicut est, & hoc est aliqua propositio, ergo aliqua propositio significat precise sicut est. Cõstat igitur tibi quomodo exclusiue affirmatiue trium ordinum primo, & secundo modo facte probari debeant modo logico.

Negatiua autẽ exclusiua primi ordinis fit duobus modis, primo quando præponitur negatio dictioni exclusiue, ut hic. Non tantum homo est animal, secundo quando postponitur, ita tamen quod præcedit copulam, ut hic, tantum homo non currit. Primo modo probatur sic exponibiliter, homo currit, & aliud ab homine currit puta asinus, ergo non tantum homo currit, secundo modo probatur sic. Tantum homo non currit, homo non currit, & quodlibet non homo, uel omne animal quod non est homo currit, ergo tantum homo non currit.

Negatiua exclusiua secundi ordinis fit, quando dictio exclusiua subsequitur subiectum, & negatio subsequitur eam, & præcedit copulam ut hic. Sortes tantum non est defensus patriam, que æquipollet huic. Sortes solus non est defensus patriam, & probatur sic, sortes non est defensus patriam, & sortes est quilibet non defensus patriam, ergo sortes tantum non est defensus patriam.

Negatiua exclusiua tertii ordinis, non est exponibiliter probabilis,

probabilis, quia negatio non præcedit copulam, sed subsequitur, & ideo habet rationem potius infinitantis, quam negantis terminum cui apponitur. Vnde nõ fit neg. sed affir. ut hic. Sortes est non tantum disputans, neque enim fit negatiua, nisi negatio cadat supra copulam, ut docuimus in tracta. tertio, & propterea est probanda resolutiuer, ut sortes est non tantum disputans. Hoc est non tantum disputans, & hoc est sortes, ergo sortes est non tantum disputans. Constat igitur tibi quomodo probanda est exclusiua, negatiua, primi, & secundi ordinis, & quomodo ea que est tertii ordinis licet non sit vere negatiua, ut docuimus.

De conclusionibus, quas eliciunt, & probant terministe esse veras ex prædictis regulis probatiuis exclusuarum, uide tu ad placitum in Paulo in trac. de probationibus termino.

Quarto loco agendum est de reduplicatiuis, & hic tria agenda sunt, primo que sint dictiones ex quibus fit propositio reduplicatiua, & in quo sensu faciunt illam, secundo quomodo probanda est reduplicatiua, affirmatiua, tertio quomodo probanda reduplicatiua negatiua.

Quantum ad primum aduerte quod dictiones constituentes reduplicatiuam sunt istæ, in quantum, secundum quod, prout, & sumuntur dupliciter, primo specificatiue, ut quando dicimus, sortes in quantum hæres Platonis, debet mihi centum, secundo reduplicatiue, ut quando dicimus. Homo in quantum animal est sensitiuus, primo modo propositio constituta non est probanda exponibiliter, sed descriptibiliter. Verbi gratia, sortes in quantum hæres, debet mihi cētum, sibi probatur, sortes ea ratione qua est hæres, debet mihi cētum, ergo in quantum hæres debet mihi centum, secundo modo facit ueram reduplicatiuam, de qua hic intendimus ostendere quomodo probanda sit.

Quantum ad secundum aduerte quod redup. affir. probanda est exponibiliter per tres exponentes, duas quidem absolutas & tertiam conditionatam, in quarum prima prædicatur
Hb ij affir.

TRACTATUS DECIMVS.

affirmatiue terminus reduplicatiuus, de subiecto. In secunda prædicatur prædicatum reduplicatiue propositionis de eodẽ subiecto. In tertia autem prædicatur idem prædicatum condicionaliter de termino reduplicato per terminum transcendentem. s. per aliquid, quod connumeratur inter sex transcendentia, que sunt hæc, ens, unum, uerum, bonum, aliquid, & res. Verbi gratia. Papa in quantum pontifex est primus sacerdos, sic exponitur, Papa est pontifex, & Papa est primus sacerdos, & si aliquid est pontifex, illud est primus sacerdos, ergo Papa in quantum pontifex est primus sacerdos. Eodem modo exponitur uniuersalis affirmatiua reduplicatiua & indefinita. Verbi gratia, omnis homo in quantum animal est sensitiuus, sic exponitur. Homo est animal, homo est sensitiuus, & si aliquid est animal, illud est sensitiuum, ergo omnis homo in quantum animal, est sensitiuus, eodẽ modo tu expones istam. Homo in quantum est rationalis syllogizat. Constat igitur tibi, quomodo probanda sit reduplicatiua affirmatiua siue sit singularis de termino discreto, siue uniuersalis, siue indefinita.

Quantum ad tertium aduerte quod reduplicatiua negatiua fit duobus modis, primo quando negatio præcedit dictionẽ reduplicatiuam, ut hic. Sortes non in quantum homo est iniustus, secundo quando negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam, ut hic. Homo in quantum homo nõ est angelus. Quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuam non est probanda propositio exponibiliter, sed per suam oppositum contradietorium. Verbi gratia, homo nõ in quantum homo est iniustus, sic probatur, sua contradictoria est falsa. s. homo in quantum homo est iniustus, quoniam si in quantum homo est iniustus, ergo omnis homo esset iniustus, per regulam generalem, qua dicitur quod conuenit alicui tali in quantum tale conuenit omni tali, ergo si conuenit homini inquam homo esse iniustus, omnis homo esset iniustus, quod est manifeste falsum. Quando autem negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam exponitur sicut affirmatiua, ut hic, sortes in quantum homo

homo non est asinus. Sortes est homo, & sortes non est asinus
 & si aliquid est homo illud non est asinus, ergo sortes inquā-
 tum homo non est asinus. Constat igitur tibi quomodo pro-
 banda est exponibiliter propositio reduplicatiua affirmatiua
 & negatiua.

Conclusiones quas terministæ inferant ex hoc modo pro-
 baudi uide in Paulo, in trac. de probationibus terminorum.

Postquam docuimus quomodo propositio uniuersalis affir-
 matiua, & exceptiua, & exclusiua, & reduplicatiua probari
 da sunt exponibiliter superest prosequi de probatione termi-
 norum, quos in principio huius capituli numerauimus & inc-
 picimus a termino positiuo sumpto comparabiliter, ut quando
 dicimus, ego sum ita sine æque fortis, sicut Hector. Tu igitur
 aduerte quod positiuū sumptū cōparabiliter per hanc dictio-
 nem ita uel æque, debet exponi per tres exponentes, per duas
 quidē ambo extrema ad inuicem comparata cōueniunt, & per
 tertiam negatiuam, ex negatione sui cōparatiui. Verbi gratia,
 ego sum ita fortis sicut aliquis homo mūdi, sic exponitur, ego
 sum fortis, & aliquis homo mundi est fortis, & non aliquis
 homo mundi est fortior me, ergo ego sum ita fortis, sicut ali-
 quis homo mundi, si autem sic formetur propositio, ego sum
 ita fortis, sicut omnis homo mundi sic exponatur, ego sum
 fortis & homo mundi est fortis, & non omnis homo mundi
 est fortior me, ergo ego sum ita fortis sicut omnis homo mun-
 di.

Sed aduerte quod positiuus gradus cōparabiliter sumptus,
 potest tripliciter accipi in propositione, primo cum ly magis,
 secundo cum ly minus, tertio cum ly æque uel ita, exemplum
 primi, ego sum magis sapiens quem tu, exemplum secundi, ego
 sum minus sapiens quam tu, exemplum tertii ego sum æque
 sapiens sicut tu, tertio modo probatur sicut diximus, pri-
 mo & secundo, modo probatur sicut gradus comparatiuus, de
 quo dicemus infra, & si dicas, propter quid oportet gradum
 positiuum sumptū cōparabiliter exponi per tres exponentes.

TRACTATUS DECIMVS

Respondetur hoc ideo oportere: quoniam in omni uera comparatione requiritur primo quod res in qua fit comparatio participetur ab utroque termino, secundo requiritur quod res illa participetur ab altero termino magis uel minus, uel equaliter, propter primum datur prima, & secunda exponens, propter secundum datur tertia. Constat igitur tibi quomodo probandus sit exponibiliter gradus positius comparabiliter sumptus per hanc conditionem aequae uel ita.

Conclusiones admirabiles quas ex hoc modo probandi inferunt terministae, uide tu in Paulo in trac. de proba. termi.

Gradus comparatiuus sumitur dupliciter sicut, & comparatio: scilicet improprie, & proprie. Improprie quidem fit duobus modis praecipue, primo participatione, secundo significatione, participatione quidem fit, quando res in qua fit comparatio non participatur ab utroque termino, ut quando dicimus. Mel est dulcius felle, nix est albior coruo. Ignis est calidior glacie, significatione autem fit tribus modis, primo quando gradus siue nomen comparatiuum non plus significat quam suum positium, ut quando dicimus, petre consilium a seniore, & sumitur senior pro senescere, & quando sumitur iunior pro iuuenescere, secundo quando minus significat quam suum positium, ut quando dicimus, Socrates est subtristior uel subalbior: id est est parum tristis, uel parum albus, tertio quando significat oppositum, & tunc fit comparatio quasi ironica ut quando dicimus, fel est dulcius absinthio uel aloe. De gradu comparatiuo improprie sumpto non intendimus hic, spectat enim ad grammaticum, & rhetorem. Gradus autem proprie comparatiuus sumitur, quando significat magis quam suum positium aut minus, & participatur ab utroque extremo, & fit tribus modis, primo per nomen comparatiuum, ut fortior, secundo per nomen positium cum magis, ut fortior est magis sapiens quam Plato, tertio per nomen positium cum minus, ut fortior est minus diues quam Plato. Hic igitur intendimus declarare quomodo gradus comparatiuus proprie sumptus in triplici modo praedi-

predicto probandus est exponibiliter.

Tu igitur aduerte quod per tres exponētes probandus est, per duas quidem in quibus ambo comparationis extrema cōueniant, & per tertiam in qua secundum extremam negatur à primo per positium comparabiliter sumptum cum nota equalitatis, quæ est hæc dictio Ita. Verbi gratia, Sortes est fortior Platone sic exponitur. Sortes est fortis, & Plato est fortis, & Plato non est ita fortis sicut Sortes, ergo Sortes est fortior Platone, & ista. Tu es fortior aliquo homine sic exponitur. Tu es fortis, & aliquis homo est fortis, & nō aliquis homo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior aliquo homine. Ista autem. Tu es fortior omni homine, sic exponenda est. Tu es fortis, & homo est fortis, & nō omnis homo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior omni homine.

Eodem modo exponendum est positium comparabiliter sumptum cum magis, ut ego sum magis sapiens quam tu. Sic exponitur, ego sum sapiens, & tu es sapiens, & tu non es ita sapiens sicut ego, ergo ego sum magis sapiens quam tu.

Si autem sumatur cum minus, ut hic. Tu es minus fortis quam Hector, exponitur sic. Tu es fortis, & Hector est fortis, & tu non es ita fortis sicut Hector, ergo tu es minus fortis quam Hector. Constat igitur tibi quomodo gradus comparatiuus, & positium cōparabiliter sumptū cum magis aut minus exponi debeant.

Conclusiones quas inferunt terminiſtæ, ex hoc modo probandas uide in Paulo in tractatu de probationibus terminorum.

Superlatiuus gradus siue terminus, ut sapientissimus, dupliciter accipi potest: scilicet absolute, & in genere. Absolute quidem sumitur, quando in propositione post terminum superlatiuum nil aliud sequitur, ut quādo dicimus: Deus est optimus. Deus est sapientissimus. In genere sumitur, quādo est terminum superlatiuum sequitur aliud, ut quando post tertium dicimus. Hector est fortissimus troianorum.

TRACTATVS DECIMVS

Item terminus superlatiuus sumptus in genere, siue ut dicunt alii sumptus respectiue, dupliciter potest accipi: scilicet positiuæ, & negatiuæ. Positiuæ quidem sumitur: quando per excessum aliorum sumitur, & tunc conuenit uni soli, & uerificatur illud. Quod per superabundantiam dicitur, uni soli conuenit, & in hoc sensu, hæc intelligenda est. Socrates est sapientissimus hominū ut tibi manifestabitur in propositione sua. Negatiuæ autem sumitur, nō per excessum aliorum, sed quia nō exceditur ab aliis, & in hoc sensu, gradus superlatiuus potest conuenire multis. Puta non inconuenit quod inter Romanos sint decem fortissimi, quia non dantur fortiores illis.

His præmissis aduerte quod alio modo exponitur gradus superlatiuus absolute sumptus, & alio modo respectiue, positiuæ, & alio modo respectiue.

Absolute sumptus exponitur per duas exponentes ut hic Deus est potentissimus. Sic exponitur. Deus est potens, & nihil est, nec potest esse potentius, nec æquæ potens in tota latitudine entium sicut deus, ergo deus est potentissimus, & aduerte quod apud Aristotelem superlatiuus absolute sumptus, dicitur per hyperbolem, & est proprietas diuina, ut tibi declarabitur in prima philosophia.

Respectiue, positiuæ sumptus exponitur per tres exponentes, ut hic. Hector est fortissimus Troianorum, sic exponitur. Hector est fortis. Troiani sunt fortes, & nullus ex Troianis est ita fortis sicut Hector est fortis, ergo Hector est fortissimus Troianorum.

Respectiue negatiuæ sumptus exponitur per tres exponentes, ut hic Achilles est fortissimus græcorum. Sic exponitur, Achilles est fortis, Græci sunt fortes, & nullus Græcorum est fortior Achille, ergo Achilles est fortissimus græcorum, & si aduertis isti duo modi exponendi conueniunt in duabus primis exponentibus, & differunt in tertia, nam in primo modo tertia fit per negatiuam positiuæ cōparabiliter sumpti per hæc dictionem ita siue æque sed in secundo modo tertia fit per
negat

negatiuam gradus comparatiui, fortissimus omnium.

Eodem modo exponenda est ista. Socrates est fortissimus hominum positine quidem sic, Socrates est fortis. Homines sunt fortes & non omnes homines sunt ita fortes, sicut Socrates, ergo Socrates est fortissimus omnium hominum. Negatiue autem sic, fortes est fortis, & homines sunt fortes, & non omnis homo est fortior forte, ergo fortes est fortissimus omnium hominum. Constat igitur tibi quibus modis exponendus est gradus superlatiuus tam absolute quam respectiue sumptus positine, & negatiue.

Conclusiones quas ex hoc modo probandi inferunt termini iste uide in Paulo in trac. de probationibus terminorum.

Differt aliud, & non idem probantur per tres exponentes quarum due sunt affirmatiue de secundo adiacente, & tertia est negatiua, in qua negatur predicatum à subiecto, ut hic. Homo differt ab asino, exponitur sic, homo est, asinus est, & homo non est asinus, ergo homo differt ab asino, ergo homo est aliud ab asino, ergo homo non est idem cum asino,

Ista autem fortes differt ab omni homine sic exponitur, fortes est homo est, & fortes non est omnis homo, ergo fortes differt & est aliud, & non idem ab omni homine.

Hec autem de præterito fortes fuit aliud à Platone sic exponitur, fortes fuit & Plato fuit quando fortes fuit, & fortes non fuit Plato, ergo fortes fuit, aliud à Platone.

Hec uero de futuro, fortes differt ab antichristo, sic exponitur fortes erit, & antichristus erit quando fortes erit, & fortes non erit antichristus, ergo fortes differet ab antichristo, & per consequens erit aliud ab antichristo, & non idem cum antichristo. Constat igitur tibi quomodo isti termini. Differt aliud, non idem exponendi sunt.

Sed aduerte quod differt potest dupliciter sumi, scilicet positine & negatiue, positine quidem sumitur, quando extrema que differunt possunt esse in eodem tempore, ut forte existens in eodem tempore, in quo existit Plato dicimus quod

TRACTATUS DECIMVS

Sortes differt à Platone. Negative autem sumitur, quando negat unum extremum ab alio dato quod utrunque extremum non existat in eodem tempore, in quo sensu concedimus quod sortes senex differt a seipso puero, licet non sit amplius puer. Hæc enim negativa est vera, Sortes senex non est ipsemet puer, ergo differt à seipso puero. Quando igitur tenetur positive, exponitur per tres exponentes ut docuimus, quando autem tenetur negative probatur ut diximus.

Item aduerte, quod aliud & non idem substantiue siue in neutro genere importat distinctionem essentialem. Sed in masculino genere siue adiectiuo importat distinctionem non essentialem sed personalem siue suppositalem. Unde ut tibi declarabitur in sacra Theologia, conceditur quod pater non est aliud ad filio, sed alius, & conceditur quod est alia persona & aliud suppositum à persona & supposito filii. &c.

Cōclusiones quas terministe inferunt de ly differt ex prædicto modo probandi quando tenetur positive. Vide Pau. in tract. de proba. ter.

De hoc termino immediate uiuendum est, quomodo eius. propositio, quam ingreditur exponendo sit, tu igitur aduerte quod hic terminus immediate dupliciter sumi in doctrina peripatetica consueuit, primo ut est nomen. s. immediatus immediata immediatum, & plurale immediati immediata immediata, secundo ut est aduerbium. In primo sensu significat rem sine medio. In secundo sensu importat statim. Iuxta primum sensum diximus quod in continuo partes sunt immediatæ, quoniam inter eas non cadit medium neque eiusdem neque alterius generis, sed copulantur ad unum terminum commune, per oppositum quæ consequenter se habent, ut digitus in manu, non dicuntur immediatæ, quoniam inter ea cadit medium saltem alterius generis, ut aqua & aer, uel aliud, ut tibi declarabitur in quinto libro physicorum, & in secundo de anima. Sed pro nunc sustine. Iuxta secundum sensum importat negationem inter positionis alicuius instantis aut temporis

poris

poris, ut tibi declarabitur in exponendo.

Iuxta primum sensum propositio de immediate. scilicet nominaliter, probanda est, per consequentiam, cuius antecedens sit cum negatione medii ut hic, *sphærae cælestes sunt immediate*, sic probatur. Inter *sphæram & sphæram* non datur nec est dabile medium, ergo sunt immediate, sed adverte, quoniã huiusmodi probatio spectat ad philosophum naturalem, ideo logici de hac mentionem non faciunt.

Iuxta autem secundum sensum propositio de immediate scilicet sumpto adverbialiter, qualiter probanda sit, hic est investigandum. Tu igitur adverte quod potest esse affirmativa & negativa, si affirmativa, uel de præterito uel de futuro, si negativa, uel negatione postposita, uel negatione preposita ly immediate.

Si est affirmativa de præterito, probanda est per duas exponentes, quarum prima est præiacens, & secunda est uniuersalis negativa sibi correspondens, ut hic. Immediate ante hoc instans fuit pluuia, sic exponitur. Ante hoc instans fuit pluuia, Et nullum fuit instans ante hoc, quin inter illud & hoc fuerit pluuia, ergo immediate ante hoc instans fuit pluuia.

Similiter probanda est affirmativa de futuro, ut hic. Immediate post hoc, instans erit bellum, sic exponitur. Post hoc instans erit bellum, & nullum erit instans, post hoc, quin inter illud & hoc erit bellum, ergo immediate post hoc instans erit bellum.

Si est negativa cum negatione postposita ly immediate siue de præterito siue de futuro exponenda est eodem modo sicut affirmativa, ut hic. Immediate post hoc instans non erit pax ciuitati, sic exponitur. Post hoc instans, non erit pax ciuitati, & nullum erit instans post hoc, quin inter illud & hoc non erit pax ciuitati, ergo immediate post hoc instans non erit pax ciuitati.

De præterito exponenda est eodem modo, ut hic. Immediate ante hoc instans non fuit æstas, sic exponitur. Ante hoc instans

TRACTATUS DECIMVS.

Stans non fuit estas, & nullum fuit instans ante hoc, quin iter hoc & illud non fuerit estas, ergo immediate ante hoc instans non fuit estas.

Si est negatiua negatione præposita ly immediate, non est exponenda sed per suum oppositum probanda, ut hic. Non immediate post hoc instans tu eris doctus, sic probanda est. Hac est falsa, immediate post hoc instans tu eris doctus, ergo ista est uera, non immediate post hoc instans tu eris doctus.

Constat igitur tibi, quomodo ppositio de immediate sumpto aduerbialeter tam affirmatiua quã negatiua exponenda est.

Conclusiones quas terministæ inferunt ex prædicto modo pbãdi, uide in Paulo in trac. de probationibus terminorum.

De hoc termino necessario, & de suo opposito scilicet de contingenti, pertractandum est, quomodo scilicet probanda sit propositio quam ingrediuntur. Tu igitur aduerte, quod ut docuimus in trac. tertio agentes de modalibus possunt sumi nominaliter & aduerbialiter. Exemplum de primo. Deum esse est necessarium. Rosam esse est contingens. Exemplum de secundo. Necessario cælum mouetur. Contingenter homo currit. Hic non est considerandum de eis nisi aduerbialiter, quoniam ut sic faciunt propositionem exponibilem. Si autem sumantur nominaliter faciunt propositionem officialem, ut tibi declarabitur infra.

Itẽ aduerte quod aduerbialiter sumpta aliquãdo cõstituunt propositionẽ affirmatiuã, aliquãdo negatiuã. Si negatiuã, dupliciter, quia aut per negationem sequentem, aut precedentem.

Item aduerte quod aliquando constituunt propositionem in sensu composito, ut quando totaliter preponuntur, ut necessario deus est uel totaliter subsequuntur, ut homo currit contingenter, aliquando in sensu diuiso, ut quando mediant inter subiectũ & uerbũ, ut homo necessario est animal, uel mediant inter uerbũ & prædicatũ, ut homo est contingenter currens.

Si fiat propositio affirmatiua tã de necessariis quã de contingenter probanda est per duas exponentes scilicet per primã

precisã

preiacentem & per secundam qualitates per oppositas, quoniam si prima est affirmativa, secunda est negativa, & secundam exigentiam uerbi, puta si uerbum principale propositionis exponenda est presentis temporis uel preteriti uel futuri eodem modo se habeat in secunda exponente. Verbi gratia de tempore presenti Necessario caelum mouetur. Exponatur sic: caelum mouetur: & non potest esse quin moueatur ergo necessario caelum mouetur. De tempore preterito. Necessario fuit diluuium. Sic exponatur. Diluuium fuit: & non potuit esse, quin diluuium fuerit: ergo necessario diluuium fuit. De tempore futuro. Necessario iudicium erit, exponatur sic iudicium erit: & non poterit esse quin iudicium erit, ergo necessario iudicium erit.

Affirmativa de contingenter eodem modo exponitur. Verbi gratia contingenter sortes currit. Sic exponatur: sortes currit, & potest esse quod non currat: ergo &c. Eodem modo exponatur ista de preterito. Contingenter Caesar fuit imperator: & ista de futuro contingenter bellum erit.

Si fiat negativa cum negatione postposita sic exponatur. Verbi gratia necessario uacuum non est. Uacuum non est, & non potest esse quod uacuum sit, ergo &c. Si fiat de contingenter exponatur sic. Contingenter tu non curris. Tu non curris, & potest esse quod tu curris, siue tu potest currere, ergo &c. Eodem modo exponatur de preterito, & de futuro.

Si fiat negativa cum negatione preposita, non est exponenda sed probanda uel reprobanda per suum contradictorium. Verbi gratia non necessario sortes saluatur. Probatur sic haec est falsa, necessario sortes saluatur, ergo ista est uera, non necessario sortes saluatur, patet consequentia, quoniam cum sint contradictoria, oportet unam esse ueram & alteram falsam. De contingenter autem eodem modo probatur. Verbi gratia. Non contingenter caelum mouetur, sic probatur. Haec est falsa. Contingenter caelum mouetur, ergo ista est uera. Non contingenter caelum mouetur. Patet consequentia, ex lege contradictoriarum.

Si autem fiat propositio affirmativa uel negativa negatione
precedens

TRACTATUS DECIMVS

precedente uel subsequente de necessario & contingenter, in sensu composita, probanda est, ut dictum est. Si uero fiat in sensu diuiso ut hic. Homo necessario est animal, homo contingenter currit, probanda est secundum exigentiam termini precedentis. Verbi gratia. Homo necessario est animal cum sit indefinita resoluenda est hoc modo. Hoc necessario est animal, & hoc est homo, ergo homo necessario est animal: prima uero resoluens, exponenda est hoc modo. Hoc est animal, & non potest esse quin sit animal, ergo hoc necessario est animal. Eodem modo probanda est propositio de contingenter facta in sensu diuiso, ut homo contingenter sedet, resoluenda est hoc modo. Hoc contingenter sedet, & hoc est homo, ergo &c. Prima uero exponenda est hoc modo. Hoc sedet, & potest esse quod non sedeat, ergo hoc contingenter sedet. Constat igitur tibi quomodo propositio de necessario & de contingenter tam affirmatiua quam negatiua tam in sensu composito quam diuiso, probanda sit.

Conclusiones autem quae ex his inferuntur, uide in Paulo, in trac. de proba. termi.

De hoc termino ab aeterno est uidendum, quomodo propositio quam ingreditur probanda sit. Tu igitur aduerte quod dupliciter sumi potest scilicet nominaliter & est ablatiui casus, & aduerbialiter, & idem est quod aeternaliter, in aeternum & perpetuo. Si nominaliter propositio. Non est exponenda sed resoluenda est enim indefinita uel particularis, ut hic. Ab aeterno mundus est creatus, sic resoluitur. Ab hoc mundus est creatus, & hoc est aeternum, per ly hoc demonstrando Deum, ergo ab aeterno mundus est creatus. si sumitur aduerbialiter, est idem quod aeternaliter, & tunc aut propositio est affirmatiua aut negatiua. si affirmatiua est exponenda ut hic. Ab aeterno fuit Deus, sic exponitur. Ante aliquod tempus fuit Deus, & nullum fuit tempus, quin ante illud fuerit Deus, ergo &c. De futuro sic exponitur. In aeternum erit Deus, post aliquod tempus erit Deus, & nullum erit tempus, quin post illud erit Deus ergo &c.

Si negatiua aut negatio subsequitur, aut præcedit, si subsequitur, est hoc modo exponenda. In æternum cælum non mouebitur. Aliquo tempore cælum mouebitur, & erit aliquod tempus post quod non mouebitur, ergo &c. si autem negatio præcedit, non est exponenda sed per suum contradictorium probanda, ut hic. Non in perpetuum Deus irascetur. Hæc est falsa. In perpetuum Deus irascetur, ergo hæc est uera. Nō in perpetuum Deus irascetur. Patet consequentia per legem contradictoriam:

Cōstat igitur tibi quomodo probanda est propositio in qua ingreditur hic terminus ab æterno siue nominaliter siue aduerbialiter sumatur &c.

Cōclusiones quæ hinc inferantur, uide in Paulo ubi supra.

De hoc termino semper uidendum est quomodo probanda sit propositio quam ingreditur. Tu igitur aduerte quod ly semper conuertitur cum omni tempore, ut idem sit semper esse & omni tempore esse. I. y autem semper siue ly omni tempore dupliciter sumitur scilicet absolute & respectiue. Absolute quidem, quando complectitur omnem temporis differentiam. s. præteriti, præsentis, & futuri sicut quādo diximus. Deus qui est fuit & erit, absque principio sine. Respectiue autem sumitur, quādo pro tota una differentia temporis uerificatur, ut quando dicimus ad mētem Aristotelis. Mundus semper fuit. Generatio semper erit, elementa semper permanent.

Si igitur fiat propositio de semper absolute sumpto. Sic exponenda est. Verbi gratia. Deus semper est. Deus aliquo tempore est, & non est neque fuit, neque erit aliquod tempus, in quo deus non sit, ergo deus semper est.

Si fiat propositio de semper respectiue sumpto: aut est affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua sic exponenda est. Semper fuit mundus, aliquo tempore fuit mundus, & non fuit aliquod tempus in quo non fuerit mundus, ergo semper fuit mundus. De futuro autem sic. Semper erit Sol, uel semper sol lucebit, uel semper beati uidebunt deum. Aliquo tempore erit

TRACTATVS DECIMVS

sol, & non erit aliquod tempus in quo non erit sol, ergo semper erit sol, eodem modo exponere secundam & tertiam. Si uero negatio subsequitur hanc semper respectu sumptum, aut precedit. Si subsequitur sic exponenda est. Verbi gratia. Semper non fuit Aristoteles, aliquo tempore fuit Aristoteles, & fuit aliquod tempus, in quo non fuit Aristoteles, ergo semper, id est omni tempore praeterito non fuit Aristoteles. De futuro autem sic exponenda est, semper non erit abundantia. Aliquo tempore erit abundantia, & erit aliquod tempus in quo non erit abundantia, ergo semper non erit abundantia. Si uero negatio precedat, non est exponenda sed per suum oppositum probanda. Verbi gratia. Non semper erit pax, sic probatur. Haec est falsa, semper erit pax, ergo ista est uera, non semper erit pax, patet consequentia per legem contradictoriae.

Constat igitur tibi quomodo probanda sit propositio de semper, siue absolute, siue respectu uentur, siue affirmatiue siue negatiue.

Conclusiones quas inferunt terminiſta ex hoc modo probandi, uide in Paulo ubi supra.

De hoc termino totus uiuendum est, quomodo probanda sit propositio quam ingreditur. Tu igitur aduerte quod apud Aristotelem dupliciter sumitur. primo pro ente completo siue perfecto, in quo sensu dicimus totum esse illud cui nihil deest quod spectet ad sui integritatem, secundo sumitur quo qualibet parte alicuius totius. In primo sensu dicunt logici totum categorematice. In secundo autem sensu dicunt totum syncategorematice. In primo sensu communiter locatur inter subiectum & uerbum, ut hic, nix tota est alba, uel inter uerbum & praedicatum ut hic. Deus est totus bonus. In secundo autem sensu praecedit subiectum, ut hic, totus sortes est minor sorte id est quaelibet pars sortis est minor sorte.

In primo sensu non exponitur sed sic probatur. Nix est tota alba, nix, est perfecte alba ita quod nullus gradus albedinis

sibi

sibi deest, ergo est tota alba, eodem modo probanda sunt ista.
 Ignis est tetus calidus. Deus est totus bonus.

In secundo sensu debet probari exponibiliter hoc modo;
 tota domus est minor domo. Aliqua pars domus, est minor do-
 mo & nulla est pars domus, que non sit minor domo, ergo to-
 ta domus est minor domo.

Hoc modo probanda est propositio affirmatiua de toto syn-
 categorematice sumpto. Si autem fiat negatiua negatione præ-
 posita, ut hic. Non tota domus est minor domo. Non est ex-
 ponenda sed per suam contradictoriam probanda uel impro-
 banda, ut patet hinc. Hæc est uera, tota domus est minor do-
 mo, ergo hæc est falsa. Non tota domus est minor domo, patet
 consequentia, per legem contradictoriarum. Si uero postpo-
 natur negatio, ut hic, tota domus non est alba, non est expo-
 nenda, sed per contradictoriam probanda hoc modo. Hæc est
 uera, tota domus est alba, ergo hæc est falsa, tota domus non
 est alba, patet consequentia, per legem cōtradictoriarum. Nō
 nulli uolunt quod probetur ut uniuersalis negatiua eo quod
 æquipollet illi, quomodo autē illa probetur, diximus in cap.
 tertio huius tractatus, uide tu illic.

Constat igitur tibi, quomodo probāda sit propositio de toto
 categorematice, & syncategorematice sumpto, siue sit affirma-
 tiua, siue negatiua.

Conclusiones hinc illatas apud terministas. Vide Paulo
 ubi supra.

De hoc termino infinito uidendum est, quomodo proposi-
 tio quam ingreditur sit probanda. Tu igitur aduerte, quod no-
 finitū apud logicum dupliciter sumitur, scilicet categoremati-
 ce, & syncategorematice, categorematice significat ens quod
 non habet principium, neque finē, & ponitur in propositione
 à parte prædicati, ut deus est infinitus, Motus cæli, & tēpus
 sunt infinita, supposito quod mūdus sit eternus ad mentē Ari-
 stotelis, syncategorematice significat quod quocūque ente da-
 to potest dari uaius, uel quibuscunq; datis possunt dari plura,

TRACTATVS DECIMVS

& ponitur in principio propositionis ut infinitū corpus est, infinitum spaciū est extra cœlam, infinitū sumptum categor. non facit propotionem exponibilem, sed resolubilem, ut deus est infinitus. Hoc est infinitum, & hoc est deus, ergo deus est infinitus, sumptum autem syncategorematicè facit propositionem dupliciter probabilem, primo exponibiliter, ut hic. Infinitum corpus est, aliquātum corpus est, & non tātum quin maius, & maius, & sic in infinitum, ergo infinitum corpus est, eodem modo exponenda est ista de præterito. Infinitum corpus fuit, & de futuro, infinitum corpus erit, in plurali autē sic exponenda est, infinitæ stelle sunt. Aliquot stelle sunt, & non tot quin plures in infinitum, ergo infinitæ stelle sunt. eodem modo expone istam de præterito, infiniti dies fuerunt, & istam de futuro, infiniti dies erunt, supposita æternitate motus cœli, secundo probatur sic, infinitum corpus est aliquātum corpus est, & duplum ad aliud, & triplum ad aliud, & quadruplum ad illud, & sic infinitum, ergo infinitum corpus est, in plurali autē sic, infinita sidera sunt. Duo sunt, & tria, & quatuor & quinque, & sic in infinitum, ergo infinita sidera sunt, uterque istorum modorum usitatus, & ualidus, est licet forte, secundus sit manifestior.

Constat igitur tibi quomodo probāda sit propositio de infinito categorice, & syncategorice sumpto.

Conclusiones deductas ex hoc modo probandi, uide in Paulo ubi supra, & hæc dicta sint de propositione exponibili.

Caput quartum de propositione officiabili.

IN cap. quarto uidendum est, quomodo propositio officiabilis probāda sit, & hic tria agēda sunt, primo quid sit secundo quot modis sit, tertio quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte quod propositio officiabilis est illa cuius dictum siue oratio in finissima determinatur alio quo sex terminorum modalium, de uerbo concernente actum mentis, exemplum primi, necesse est deum esse, exemplum secundi crēdo deum esse omnipotentem. Termini. n. siue uerba

concernētia actum mentis sunt ista. Scio, intelligo, credo, opinor, imaginor, uolo, desidero &c.

Sed aduerte quod termini modales, & uerba concernētia actum mentis possunt in duplici sensu facere propositionem scilicet in sensu composito, & in sensu diuiso. In sensu quidē cōposito procedunt, aut subsequuntur orationē infinitiuā ut hic, necesse est deum esse uel sic, deū esse est necesse, & hic. Scio hominē esse risibilem, uel sic hominē esse risibilem intelligo.

Quantum ad secundum aduerte quod propositio officiabilis in sensu composito potest fieri duobus modis, primo per terminum modalem, & uerbū importans actum animæ, ut prædiximus, secundo per hos terminos, per se per accidens, per se primo per se non primo ut declarabitur.

Quantum ad tertium aduerte quod propositio officiabilis siue fiat per terminum modalem, siue per uerbum significans actum mentis, siue per hos terminos per se per accidens per se primo, per se non primo, dum modo fiat in sensu composito sic officiendā id est probanda est.

Necesse est deum esse, sic probatur. Hæc propositio est necessaria deus est, quæ adequate significat deum esse, ergo necesse est deum esse.

Scio hominem esse immortalem secundum animam, sic probatur. Hæc propositio est scita à me. Homo est immortalis secundū animā, quæ adequate significat hominē esse immortalē animā ergo scio hominem esse immortalem secundū animam.

Per se primo homo est risibilis, probatur sic. Hæc propositio est per se primo, homo est risibilis, quæ adequate significat hominē esse risibilem, ergo per se primo homo est risibilis.

Per se non primo, sortes est risibilis, sic probatur. Hoc propositio est per se non primo sortes est risibilis, quæ adequate significat sortem esse risibilem, ergo &c.

Per accidens homo currit, sic probatur. Hæc propositio est per accidens, homo currit, quæ adequate significat hominem currere, ergo &c.

TRACTATUS DECIMVS.

Dixi dummodo fiat in sensu compasito, quoniam in sensu diuiso non est efficienda, sed probanda secundum exigentiam termini præcedentis terminum modalem aut uerbum concernens actum mentis. Verbi gratia, deum necesse est esse. Hæc est resoluenda hoc modo, hoc necesse est esse, & hoc est deus, ergo deum necesse esse. Hæc autem omnem hominem possibile est esse album exponenda est sicut uniuersalis affirmatiua, exponatur ergo sic, hominē possibile est esse albū & nihil est bō quin illud possit esse albū ergo oēm possibile est esse albū.

Constat igitur tibi quid propositio efficiabilis, & quomodo plex sit, & quomodo probanda.

Cōclusiones illatas ex hoc modo probādi, uide in Paulo in tmc. de probationibus terminorum,

Caput quintum de propositione descriptibili.

IN hoc cap. agendum est de propositione descriptibili, & hic quatuor agenda, primo quomodo sumitur hic, descriptio, à qua denominatur propositio descriptibilis, secundo quid sit propositio descriptibilis, tertio quod modis sit, quarto quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte quod descripto dupliciter sumitur, primo pro oratione in qua continetur genus, & rei proprietas, ut ista est hominis descriptio, homo est animal irrisibile, & per ly. rei proprietas differt descriptio à uera diffinitione: quoniam illa datur per genus, & propriam differentiam essentialem ut homo est animal rationale, secundo sumitur pro quadam rei denominatione, nam rem sic uel sic denominare, est eam describere, in hoc loco non dicitur propositio descriptibilis à descriptione primo modo sumpta, sed secundo modo. Nam descriptione, & descripto siue descriptibili, primo modo acturi sumus in trac. de syllogismo topico sicut & de diffinitione, & diffinito siue deffinibili.

Quantum ad secundum aduerte quod propositio descriptibilis sic diffinitur propositio descriptibilis est illa in qua uerbum concernens actum mentis, determinat incomplexum pos
sitū

situm in prædicato, dummodo nullus terminus mediatuſ præcedat uerbum concernens actum mentis, ut ista est descriptibilis, ego cognosco rosam.

Dicitur incōplexum positum in prædicato: quoniam si ponitur in subiecto stat materialiter, & non formaliter, ut rosam cognosco, patrem meum cognosco, & tales propositiones non sunt descriptibiles, sed resoluibiles sicut indefinitæ aut singulares.

Dicitur dūmodo nullus terminus mediatuſ precedat &c. quoniam si talis terminus præcedat uerbum concernens actū mentis, talis propositio non est probanda descriptibiliter, sed secundum exigentiam termini medianti præcedentis, nam si fiat propositio indefinita uel particu. uel singularis per terminū discretum, resoluenda est, ut hic. Homo cognoscit seipsum, aliquis homo cognoscit seipsum, sortes cognoscit seipsum. Si autem fiat uerisimilis affirmatiua, exponenda est ut hic. Omnis hō desiderat scientiā. Quis autē dicatur terminus mediatuſ, & immediatuſ, docuimus in primo cap. huius trac.

Quantum ad tertium aduerte quod propositio descriptibilis potest fieri duobus modis, primo per terminum incomplexum, cui correspondet incomplexum, ut intelligo uel cognosco cælum, desidero panem, nolo bellum, secundo per terminum incomplexum, cui correspondet complexum, ut scio à te conclusionem, scio syllogismum, scio consequentiam, scio inductionē &c. Descriptibilis primo modo, congrue fit per hæc uerbo intelligo cognosco desidero, uolo, nolo: quoniam indifferenter determinatur incomplexum, & complexum ex parte rei. Nam congrue dicimus cognosco sortem, & cognosco sortem esse risibilem, secundo autem modo fit per hæc uerba, scio credo, opinor, dubito, nam obiectū eorum est complexum ex parte rei, ut scio hominem esse animal, credo deum esse omnium creatorem, dubito papam esse Romam.

Quantum ad quartum aduerte quod propositio descriptibilis tam primo quam secundo modo probanda est, ut infra.

TRACTATUS DE CIMVS

Primo modo sic, conofco sortem, cognofco aliquid sub ratiōe qua fortes, ergo cognofco sortem. Tu intelligis cælum, tu intelligis aliquid sub ratiōe qua cælum, ergo tu intelligis cælum.

Secundo autē modo sic. Scio, à, propofitionē, scio ad antequā significatum, à, propofitionis, quod scio adaequate significari per, à, propofitionem. Credo hanc propofitionem deus est trinus, & unus. Credo adaequatum significatum huius propofitionis deus est trinus, & unus quod scio adaequate significari per hanc propofitionem. Deus est trinus & unus, ergo &c. Dubito hanc propofitionem fcilicet cælum est incorruptibile. Dubito adaequatum significatam huius propofitionis fcilicet Cælum est incorruptibile, quod scio adaequate significari per hanc propofitionem. f. cælum est incorruptibile ergo &c.

Constat igitur, quid fit propofitio defcriptibilis, & quomodo fit, & quo modo probanda est.

Conclufiones illatas ex hoc modo probandi uide in Paulo ubi fupra.

Caput fextum de propofitione probabili per caufas ueritatis.

IN hoc cap. agendum est de propofitionibus quæ probanda de funt per caufas ueritatis, & hic duo agenda funt, primo quid fit propofitio probanda per caufas ueritatis, fecondo quæ funt huiusmodi propofitiones, tertio quomodo probanda funt.

Quantum ad primum aduerte quod propofitio probabilis per caufas ueritatis est illa cui poffunt assignari multe caufæ difiunctiue, per quas redditur uera. Verbi gratia fortes habet pulfum concitatum. Huius poffunt effe plures caufæ, puta quis iratus est, quia uelociter ambulauit, quia multum comedit, quia febricitat &c.

Quantum ad fecondum aduerte quod huiusmodi propofitiones funt illæ, quæ conftituuntur per hæc uerba incipit, & definit, & per ablatiuum acceptum in confequentia exempli de

de incipit. Sortes incipit esse iustus, exemplum de desinit. Sortes desinit esse iniustus, exemplum de ablatiuo in consequentia. Sole existente in ariete fit æquinoctium.

Quantū ad tertium aduerte quod alio modo probatur propositio de incipit, & alio modo propositio de desinit, & alio modo propositio de ablatiuo in consequentia. Nam propositio de incipit probatur per disiunctiuam compositam ex duabus copulatiuis, quarum copulatiuarum prima fit ex categorica affirmatiua de presenti, & negatiua de præterito. Secunda autem ex negatiua de presenti, & affirmatiua de futuro, exemplum primi. Rosa incipit florere, sic probatur. Rosa nūc floret, & ante hoc nunc præsens immediate non floruit, ergo rosa incipit florere, & hic modus probandi, qui dicitur per positionem de presenti, & per negationem de præterito, deseruit rebus permanentibus, in quibus ex parte inceptionis est dare primum instās sui esse, ut tibi declarauimus in tractatu de primo, & ultimo instant in li. physicorum, exēplum secundi. Sol incipit moueri, sic probatur, Sol nunc non mouetur, & post hoc nunc præsens immediate mouebitur, ergo sol incipit moueri, & hic modus probandi, qui dicitur per negationem de presenti, & positionem de futuro deseruit rebus successiuis, quales sunt motus, tēpus, alteratio, motus localis, augmentum, & decrementum, in quibus nō est dare primum sui esse ex parte inceptions, sed ultimum sui non esse, ut tibi declarauimus in trac. prædicto.

Propositio de desinit probatur per disiunctiuam compositam ex duabus copulatiuis, quarum prima fit ex categorica negatiua de presenti, & categorica affirmatiua de præterito. Secunda autem fit ex categorica affirmatiua de presenti & negatiua de futuro exemplum primi. Rosa desinit florere, sic probatur. Rosa nunc non floret, & immediate ante hoc nunc præsens floruit, ergo rosa desinit florere, exemplum secundi. Sortes desinit esse, sic probatur. Sortes nunc est, & immediate post hoc nunc præsens nō erit, ergo sortes desinit esse. Primus
modus

TRACTATUS DECIMVS.

modus deseruit rebus successiuis. Nam hæc, cursus sortis desinit esse, sic probatur, nunc nõ est cursus sortis, & immediate ante hoc instans præsens fuit cursus sortis, ergo cursus sortis desinit esse. Secundus autem modus deseruit rebus permanentibus, & ratio horum est hæc. Quia in rebus successiuis, non est dabile ultimum sui esse. sed primum sui non esse. In permanentibus autem, est dabile ultimum sui esse &c. Sed pro nunc sustine: quoniam hæc tibi declarabuntur in trac. de primo, & ultimo instãti, quem ordinauimus in libro octauo pbyssicorum in epitomatibus nostris.

Propositio de ablatiuo in consequentia, probatur per disjunctiuam compositam ex causali, uel temporali, uel conditio nali, exemplum. Sole oriẽte fit dies, sic probatur. Quia sol oritur, fit dies, uel quando sol oritur, fit dies, uel si sol oritur, fit dies. Prima categorica est causalis, secunda temporalis, tertia conditionalis.

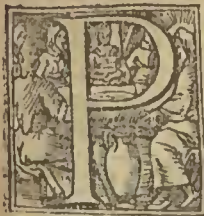
Cõstat igitur tibi, quid sit propositio probabilis per causas ueritatis, quomodo probantur propositiones de incipit, & desinit, tam in permanentibus quam in successiuis, & quomodo probatur de ablatiuo in consequentia.

Conclusiones illatas ex his modis probandi. Vide in Paulo ubi supra.

EXPLICIT TRACTATUS
de probationibus terminorum,
ordinatus per eundem.

INCIPIT TRACTATUS DE
 syllogismo demonstratiuo ordina-
 tus per eundem.

POST considerationem de syllogismo formali, & non contracto ad aliquam materialem, acturi sumus in presenti tractatu de syllogismo demonstratiuo, de quo pertractat Aristoteles in libris posteriorum. Talem namq; ordinem proposuit Aristoteles in primo prioru, ubi inquit.

Dicendum est per que, & quando & quomodo fit, omnis syllogismus, id est formalis, & absolute sumptus. Postea uero dicemus de demonstratione, prius enim dicendum est de syllogismo quam de demonstratione eo quod uniuersalior est syllogismus. Nam demonstratio, quidem, syllogismus est, syllogismus uero non omnis demonstratio. Hac Aristoteles, ex quibus constat libros posteriorum immediate sequi libros priorum. Rationabiliter ergo post tractatum de syllogismo formali, expedit ordinare presentem tractatum qui correspondet libris posteriorum, sicut precedens correspondet libris priorum, & aduerte quod qui composuerunt sumulas in logica breuiatei logicam Aristotelis, nullum tractatum correspondentem libris posteriorum ordinarunt ut patet in logica Petri Hispani cuius rationem duplicem assignant eius expositores. Prima est quod scientia de demonstratione tradita in lib. posteriorum, est nimis difficilis inuenibus, qui uouitii incipiunt erudiri in logicalibus, ex consequenti non sunt capaces tante difficultatis, ideo non oportuit facere tractatum de syllogismo demonstratiuo, secunda est quod scientia de syllogismo demonstratiuo est adeo fructuosa, & fertilis in lib. posteriorum, quod abreuiari non potuit.

Sed si bene aduertis utraque ratio potius deberet concludere oppositum. Nam quia scientia libri posteriorum, est maxime difficilis

TRACTATUS VNDECIMVS

difficilis, & inaccessibilis à nouiciis eo modo quo traditur illic ideo, expedit resolutum, & plano stilo formare tractatum introductorium ad libros posteriorum, in quo ingenium nouitii, aliquantulum exercitatum potentius euadet ad intelligendum libros posteriorum, secunda ratio parum ualet. Nam licet doctrina posterioristica fructuosa & abundans sit tamē non inconuenit eam breuiare, dimissis maioribus difficultatibus pronunc, quae tractantur ab Aristotele in libris posteriorum. Nā & Priscianus & Donatus & breuiati sunt praeterea breuiati libri Aristoteles uel naturalibus, qui abundantes & fertilissimi sunt, ergo & libri posteriorum breuiari possunt. Conabimur igitur in presenti tractatu compendiose enucleare mentem & doctrinam Aristotelis, quam diffuse tradidit in libris posteriorum: & praecipue in primo. Hunc igitur tractatum diuidimus in tredecim capita.

In primo resoluenda sunt aliqua: ut prima fundamenta, sine quibus uera scientia de demonstratione in uia peripatetica haberi non potest.

In secundo diffinienda est demonstratio per causam finalem & materialem, & duo errores extremi reprobandi sunt.

In tertio ex quibus praemissis fiat demonstratio potissima.

In quarto ex quibus & qualibus non fit demonstratio.

In quinto ex quibus & qualibus principiis fit demonstratio uirtualiter.

In sexto quomodo omnes scientiae conueniunt & disconueniunt in principiis communibus & propriis.

In septimo de differentia inter demonstrationem propter quid & demonstrationem quia.

In octauo in qua figura syllogistica, fiat praecipua demonstratio, quae facit scire simpliciter.

In nono, de syllogismo generante in nobis ignorantiam.

In decimo, de processu demonstrationis in infinitum.

In undecimo, de comparatione demonstrationum ad inuisibilem quo ad perfectionem & nobilitatem.

In duodecimo, de comparatione scientiarum adinuicem.

In decimo tertio, de medio in demonstratione potissima.

Caput primum de præcognoscendis
ante demonstrationem.

IN primo capit. agendum est de illis, quorum notitia præsupponitur demonstrationi. Hæc autem sunt quatuor. Primum est hoc principium. Omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua, fit ex præexistenti, id est præhabita cognitione. Pro cuius notitia aduerte, quod apud antiquos de scientia nostra duplex fuit opinio. Una quidem Heracliti & Socratis. Tenuit Heraclitus: ut inuit Aristoteles in octauo phisicorum, de nullo inferiori & corruptibiliente posse haberi scientiam, quoniam sunt in continuo fluxu, & nunquam in eodẽ statu permanente, ut patet in elementis & elementis alterabilibus. Scientia autem est de re inuariabili & quæ non potest aliter se habere, ut declarabimus infra, ergo &c. Socrates autem tenuit quod donec uinimus, nõ possumus de aliquo habere scientiam, propter fallaciam sensuum, à quibus magis illudimur quam erudiamur, ut patet in Phedone de anima. Secunda opinio fuit Platonis, qui concedit quod de entibus scientiam habere possumus, sed non de nouo, quoniã arbitratus est, animam creati cum omnibus scientiis, sed cum unitor corpori quasi soporata omnium obliuiscitur, donec paulatim per uiam sensuum reminiscatur, propterea tenuit in Phedro nõ strũ scire. Non fieri de nouo per uiam sensuum, sed esse quoddam expergisci & reminisci. (Sed de his plenam notitiam habebis in libris de anima, & in septimo libro metaphysicæ, ideo pertranseo.) Contra igitur utramque opinionem, ponit Aristoteles hanc conclusionem. Omnis doctrina & omnis disciplina intellectiua, fit ex præexistenti cognitione. Quæ antequam probeur declaranda est.

Aduerte igitur quod eadem cognitio intellectiua, quæ habetur per acquisitionem dicitur doctrina & disciplina, sed diuerso respectu. Nam ut est à magistro docente discipulum dicitur

TRACTATUS VNDECIMVS

situr doctrina. Est enim doctrina actus docentis, ut autem recipitur in discipulo à docente dicitur disciplina. Vnde doctrina & disciplina se habent ut calefactio actiua, & calefactio passiua. Dixi quæ habetur per acquisitionem, quoniam cognitio, quæ habetur per propriam inuentionem, non est doctrina neque disciplina. Illa enim non habetur ab aliquo docente, sed per propriū studium: uenatione sensuū & uirtute intellectus agentis, ut tibi manifestabitur in libro de anima.

Item aduerte quod per doctrinam & disciplinam intellectuam non intendit Aristoteles solam scientiam proprie dictam, sed omnem cognitionem intellectuam siue necessariam & certam, qualis est scientia, siue probabilem qualis est opinio & prudentia, ut tibi manifestabitur,

Item aduerte quod dicit omnē doctrinā &c. fieri ex præexistenti, id est ex prius habita cognitione indistincte sumpta. Nam quædam sit ex præexistenti cognitione intellectiua, ut cognitio cōclusionis, sit ex præexistenti cognitione primorum principiorum, quæ est cognitio intellectuā, quæ habetur lumine intellectus agentis, ut tibi declarabitur infra. Cognitio autem primorum principiorum causatur ex cognitione sensitua in qua est status, neque. n. necesse est sensitua causari ex priori sensitua, aliter procederetur in infinitum. Sensus ergo cōclusionis est iste. Omnis cognitio intellectuā acquisita per doctrinam & disciplinam, sit ex priori cognitione intellectuā uel sensitua. Ex intellectuā quidem ut cognitio cōclusionis, ex sensitua autem: ut cognitio primorum principiorum.

Hanc igitur cōclusionem sic delamantam, probat per inductionem Aristoteles hoc modo. Scientiæ mathematicæ causantur priori cognitione. Nā ut patet in principio Euclidis, præponuntur quædam principia naturaliter cognita ex cognitione terminorum per uiam sensus, ut ponctus est cuius pars nō est, totum est maius sua parte. Circulus est figura una linea contenta. Et ex his principiis præcognitis mathematicus der-

deducit conclusiones suas: ergo doctrina est. Et disciplina mathematica fit ex præexistenti cognitione.

Doctrina dialectica siue disputatiua, per quam acquiritur opinio, & quæ utitur syllogismo & inductione, fit ex prius cognitis. Nā p syllogismū cōcluditur cōclusio ex præmissis notioribus. Aliter syllogismus esset frustra, si præmissæ nō essēt prius & magis notæ quā conclusio, ut tibi declarabitur infra.

Doctrina persuasiva, quæ est ipsa rhetorica, quæ ppter incertitudinē nō utitur syllogismo nec inductionē, sed enthymemate & exemplo, fit ex prius cognitis. Nā rhetoricus & orator, p unū exēplum prius cognitū aut per plura iam experta, cōcludit aliud singulare pro tēpore futuro. V. G. Dicit orator. Dionysius petens munitiones & fortalitia tyrannizauit, & alius petens idem tyrannizauit, ergo & iste quia petit idem tyrannizabit. Enthymemate autē sic arguit. Sortes uicit palestrā, ergo meretur coronari. Cōstat ergo quod omnis cognitio intellectiua siue sit uera scientia ut in mathematicis siue sit p̄babilis opinio, ut in dialecticis & disputatiuis & orationibus rhetoricis, quæ acquiritur per doctrinā & disciplinā, fit ex præexistēti cognitione siue ex aliquibus prius cognitis.

Secundum est hæc conclusio ueluti correlarie sequens ex præcedenti principio, & est hæc. Antequam probetur cōclusio per syllogismū demonstratiuum, oportet duo præcognoscere. s. quia est, & quid est, pro cuius noticia aduerte, quod ad demonstracionem tria requiruntur primo requiritur aliquod principiū cōplexū uerum, quod in demonstracione est propositio siue præmissa, & tale principiū appellatur maxima siue dignitas propter apertam ueritatem, & super quam tota demonstratio fundatur, ut tibi declarabitur infra. Secundo requiritur prædicatū proprium, quod est propria passio siue habens madum propriæ passionis. Et hæc est maior extremitas. Tertio requiritur subiectum siue natura illa de qua demonstranda est propria passio. Et tale subiectum est minor extremitas, & ex subiecto & propria passione componitur conclusio

TRACTATUS VNDECIMVS

conclusio demonstrabilis. Verbi gratia. Volo demonstrare, omnem hominem esse risibilem. Hæc est conclusio. Omnis homo est risibilis, & demonstratur sic. Omne animal rationale est risibile. Hoc est principium complexum, cuius prædicatum est propria passio. Omnis homo est animal rationale, huius minoris subiectum de quo demonstratur passio est homo, ergo omnis homo est risibilis. Hæc est conclusio demonstrata constans ex passione & subiecto suo.

Cum igitur omnis doctrina & disciplina intellectiua inter quas ea quæ habetur per demonstrationem est præcipua, fiat ex aliquibus præcognitis, oportet antequam demonstretur conclusio, præcognoscere principia ex quibus procedit demonstratio, & passionem demonstrabilem de subiecto, & subiectum de quo demonstranda est propria passio.

Vt autem scias quid de principiis complexis est de passione & de subiecto præcognoscendum sit, aduerte quod cum due tantum sint præcognitiones, scilicet quia est & quid est oportet de principiis & subiecto, & passione, aut utrumque præcognoscere, aut alio & alio modo. Primum non potest esse, quoniã de principiis complexis nõ possumus præcognoscere quid sint, sed tantum quia sunt, id est quia uera sunt, & ideo super ueritatem eorum præcognitam fundatur conclusionis demonstrande ueritas, nam cum principia quas dignitates dicimus sint notissima ueritatis. Nõ oportet ea diffinire. Datur enim diffinitio causa innotescendi. Præterea notificabitur tibi in septimo metaphysicæ quod completa sunt in diffiniabilia. De principiis ergo præcognoscitur quia sunt uera, & non præcognoscitur quid sunt, quoniam in diffiniabilia, ut de hoc principio. De unoquoque est uera affirmatio uel negatio, præcognoscitur ante omnem demonstrationem quod est uerissimum. De passione autem puta de risibili oportet præcognoscere quid est, saltem quod dicitur id est quid significatur per nomẽ. Nam cum sit quid incomplexum, & non sit per accidens, est diffiniibilis. De ea autem non oportet præcognoscere quia est, quia

per demonstrationē passionem inesse subiecto cōcluditur, ut risibile inesse homini. Quod autem cōcluditur per demonstrationem, nō prācognoscitur, sed post ergo de passione non prācognoscitur, sed cōcluditur quia est.

De subiecto autem oportet prācognoscere utrumque scilicet quid est, & quia est. Quid est quidem, quoniam in demonstratione potissima ut tibi declarabitur infra, medium est diffinitio & quid subiecti. Medium autem oportet prācognoscere, aliter procederemus ex ignoto ad ignotum. Nam nisi prācognoscerem hominem esse animal rationale inuidenter concluderem hominem esse risibilem. Oportet etiam prācognoscere de subiecto quia est, uel saltem nō repugnat sibi esse. Nā cum de non ente non habetur sciencia, quoniam uniuersalis, simum obiectū intellectus est, ens necesse est omne scibile esse ens. Ens autem est quod est uel potest esse, uel sibi non repugnat esse, ergo de quolibet subiecto scibili oportet prācognoscere non solum quid est, sed etiam quia. Contra ergo tibi quod ante demonstrationem oportet prācognoscere quia de praeiis & quid nominis de passione, & de subiecto quid & quia. Dico autem de subiecto quid rei, & non solum quid nominis, ad differentiam de quid, quod de passione prācognoscitur.

Tertio Declarandus est ordo prācognitionis, quid est inter principia, id est praeiis & conclusionem. Nam dictum est quod antequam deducatur cōclusio ex principiis, id est ex praeiis, oportet ea prācognoscere quia sūt, scilicet uera, ut procedamus ex notoribus, aliquid autem potest esse prius cognitum cōclusione duobus modis, scilicet prius tempore & prius natura. Declarandum est ergo si praeiis prius tempore conoscuntur conclusionem, uel solum natura. Tu igitur aduerte quod in demonstratione sunt duo principia, ex quibus deducitur conclusio, scilicet propositio maior quae debet esse uniuersalis & propositio minor quae potest esse uniuersalis uel particularis. Et quidem si loquamur de maiori, illic Aristoteles quod prācognoscitur tempore. Verbi gratia. Facio

TRACTATUS VNDECIMVS

hanc demonstrationem. Omnis homo est risibilis. Sortes est homo, ergo sortes est risibilis. Constat quod iam diu possum scire maiorem, & nunc scio conclusionem, quoniam ante deductionem nesciebam sortem esse risibile. Nam bene stat quod scientiam habeat in uniuersali, & non in particulari, quoniam sorte non aduerte hoc particulare contineri sub uniuersali. Si autem loquimur de præcognitione propositionis minores, dicit Aristoteles quod si demonstrans aduertit minorem contineri sub maiori, non præcognoscitur tempore, sed simul & in eodem instanti cum conclusione.

Cum hoc tamē stat quod præcognoscitur prius natura: quoniam cognitio conclusionis pendit à cognitione præmissarum & non e conuerso. Stat ergo resolutio in hoc quod maior & minor conoscuntur prius natura conclusione. Sed maior non solum natura, sed etiam tempore. Minor autem cognita contineri, tantum prius natura. Nam cognita maiori & minori ut contenta sub maiori, statim & in eodem instanti cognoscitur conclusio. Notanter dixi, cognita minori ut contenta sub maiori, quoniam si in minori assumatur aliquid contentum sub uniuersali maiori, & hoc non constet demonstranti non statim habetur conclusionis cognitio, sed prius oportet manifestare per aliquod medium, quod assumptum in minori, continetur in uniuersali assumpto in maiori. Verbi gratia. Assumitur in maiori quod omnis triangulus habet tres æquales duobus reëtis, & subsumentur quod figura descripta in semicirculo est triangulus.

Si demonstranti constat minorem contineri sub maiori, puta quia aduertit figuram descriptam in semicirculo esse triangulum, statim, cognoscit conclusionem. Si autem non auertit, oportet eam probare, & sic non cognoscetur conclusio donec probatum fuerit minorem contineri sub maiori, & in eo casu. Maior & minor cognoscuntur prius natura & tempore, ipsa conclusione. Constat igitur tibi quomodo principia sine præmissis præcognoscuntur conclusione, & qua prioritate.

Quarto

Quarto declarandū est utrū sicut præmissæ præcognoscuntur conclusio præcognoscatur antequā per inductionē uel per syllogismū demonstratiuū probetur. Huic quidē dubio respondens Aristoteles determinat ueritatē, deinde soluit argumētū Platonis, qui uidetur arguere cōtra determinationē sciendam.

Tu igitur aduerte quod mens Aristotelis est, quod cognitio cōclusionis antequam demonstretur, est sicut esse effectus naturalis in causis suis præexistentibus. De illo autē constat quod habet esse in potentia siue in uirtute in causis suis, scilicet in efficiēte & in materia antequā producat. Non autē habet esse actū in rerū natura extra causas suas, nisi postquā productus fuerit. Habere autē esse in potētia siue in uirtute est habere esse secūdū quid, quoniā est medium inter nō esse simpliciter, & esse simpliciter. Habere uero esse in actū per pductiōnē, est habere esse simpliciter. Sic in pposito cōclusio antequā demonstratur, est cognita secūdū quid, id est in uirtute in principiis suis. Nā qui conoscit hoc principia. Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, cognoscit uirtualiter quod omnis species triāguli puta Isochelles Isopleuros & Scalenuū habet tres æquales duobus rectis. Actū autē & simpliciter, nō est cognita, nisi postquā per inductionē aut demonstrationem probata fuerit, sicut nec effectus naturalis habet esse actū & simpliciter nisi postquā extra causas pductas fuerit. Hæc est dterminatio Aristotelis quæ est media inter duas sentētias extremas, quarū una fuit Heracliti ut tibi dclarabitur in octauo physicorū, qui tenuit quod d nulla re possumus habere scientiā, ex consequenti cōclusio, nescitur neque secūdū quid ante demonstrationem, neque simpliciter post demonstratiōnē. Altera fuit Platonis in libro Menonis, qui tenet quod cōclusio ante demonstrationem est simpliciter scita, ita quod per demonstratiōnē nō adiscimus de nouo conclusionē. Sed tātum reducitur ad memoriā, & sic nostrum scire est tantum reminisci. Hanc autem imaginationem Plato sic conatur probare. Sumatur aliquis imperitus Geometrie, &

TRACTATVS VNDECIMVS

proponatur sibi aliqua conclusio geometrica, puta quod quadratum habet quatuor angulos rectos, & interrogetur si scit hanc conclusionem. Si respondet quod sic, ergo ante demonstrationem scit eam simpliciter ex consequenti non adiscit eam de nouo, est enim contradictio, adiscere quod scimus, si respondet quod non. Interrogetur ordinate incipiendo à primis principiis geometriæ, & procedatur ordinate per interrogationes & responsiones usque ad conclusionem sibi propositam, & uidebis quod cum ad conclusionem deuentum fuerit dicet se eam scire, ergo, & ante sciebat, sed quia oblitus erat, per interrogationes, & responsiones ordinatas reducitur ad memoriam, ergo per argumentationem non fit in nobis noua scientia sed reminiscencia.

Hoc igitur Platonis argumentum soluens Aristoteles dicit quod non incōuenit id quod de nouo adiscitur, fuisse prius scitum, sed nō eodem modo. Nam nihil prohibet fuisse prius scitum in uirtute. i. in primis principiis, quæ sunt nobis naturalis nota, & adisci de nouo quo ad cognitionem actualem, & propriam per deductionem conclusionis ex suis principiis. Vnde imperitus geometriæ cui proponitur prædicta conclusio, respondere potest, quod ante deductionem ex principiis scit eam in uirtute, & secundum quid in quantum lumine naturali cognoscit prima principia in quorum cognitione uirtualiter continetur cognitio conclusionis. Potest deductio autem ex principiis scit eam actu, & simpliciter, & distincte & sic patet quod non sequitur quod adiscamus id quod prius erat actu scitū, ut arbitatur Plato, sed quod prius erat scitū in potentia. Hoc autē non est inconueniens. Sicut non inconuenit rosam habentem esse potentiale in radice deduci ad esse actuale per causas suas naturales. Ex consequenti nō in cōuenit id quod ens est, de nouo generari, sic intelligēdo, id quod est ens in potētia, de nouo generari ut habeat esse actu.

Constat igitur tibi quomodo in uia peripatetica hæc quatuor debent esse tibi nota, antequam demonstres, primo, quod

omnis

omnis doctrina, & disciplina intellectiua, causatur in nobis ex aliquorum præcognitione, secundo quod de principiis complexis præconoscendum est quia, & non quid, de passione quid, & non quia. De subiecto autem quid, & quia modo quo declarauimus, tertio quod præmissæ præcognoscuntur conclusionem, sed maior prius tempore, minor autem si cogoscitur contineri sub maiori, cognoscitur simul tempore cum conclusione, sed prius natura, quarto contra Platonem, quod conclusio antequam demonstratur præcognoscitur, secundum quid in suis principiis, post demonstrationem autem cognoscitur, & scitur simpliciter, & actu, & propria, & distincta cognitione. Hæc de præcognoscendis ante demonstrationem dicta sunt, & hic terminamus primum cap. Post quod inuestigandum est, quid sit demonstratio.

Caput secundum de demonstratione quid sit.

IN secundo cap. inuestigandum est quid sit demonstratio, quod est principale consideratum in hoc tractatu. & ab Aristotele in libro posteriorum. Hic igitur tria agenda sunt, primo antequam diffiniatur demonstratio, diffiniendum est ipsum scire, quoniam ad causandum siue acquirendum scientiam ordinatur demonstratio sicut instrumentum ad finem, prius autem oportet cognoscere quid sit finis quam medium ad finem, secundo diffinienda est demonstratio per causam finalem, & materiale, & utraque diffinitio per singulas particulas, est manifestanda, tertio, ex determinandis excludenda sunt duo errores extremi, & media uia est uera, ut tibi declarabitur in loco suo.

Quantum ad primum ut scias in quo sensu Aristoteles intendit diffinire ipsum scire, ut est finis demonstrationis, aduerte quod in uia peripatetica scire sumitur duobus modis, scilicet scire per se, scire per accidens. Scire per se est cognoscere conclusionem ex propositionibus, & præmissis per se, ut quando cognosco hominem esse risibilem per hanc maiorem animal rationale, est risibile, quæ est in secundo modo per se, & per

TRACTATUS VNDECIMVS

Hanc minorem homo est animal rationale, quae est in primo, modo do per se, ut tibi declarabitur infra, & ex his praemissis per se concluditur hominem esse risibilem. Scire per accidens est rem conoscere per praemissas per accidens, ut quando probatur quod homo edificat sic arguendo album edificat, homo est albus, ergo homo edificat. Hoc est scire per accidens, quoniam conclusio, & praemissae sunt propositionis per accidens, nec est verum scire, sed apparens, & modo sophistico, ut tibi declarabitur in fallacia accidens.

Scire autem per se, est verum scire, sed est duplex, scilicet scire simpliciter, & scire secundum quid, scire simpliciter est scire conclusionem per causam propriam, & immediatam, ut quando scio hominem esse risibilem, quia est rationalis. Rationalitas enim est propria, & immediata causa risibilitatis. Scire autem per se, sed secundum quid, est scire conclusionem, per signum, aut per effectum, aut per causam uniuersalem, & remotam, & haec omnia tibi manifesta erunt infra, quando loquimur de demonstratione, propter quid, & demonstratione quia. Nam demonstratio propter quid, facit scire, per se simpliciter, & perfectissimo modo. Demonstratio autem quia, facit scire per se, secundum quid & ualde imperfecte.

His praemissis aduerte quod Aristoteles non intendit hic demonstrare ipsum scire aniuersaliter sumptum, sed contractum ad scire per se, & simpliciter & perfectissime. Sic enim est finis demonstrationis potissime quae est sola demonstratio propter quid.

Sic igitur diffiniens ipsum scire modo praedicto inquit. Scire opinamur simpliciter unumquodque, & non sophistico modo, quod est scire, secundum accidens, cum arbitramur causam cognoscere, propter quam res est, & quoniam illius est causa, & non contingit hoc aliter se habere.

Primo dicitur quod scire simpliciter est rem per causam cognoscere, ut per hoc distinguatur a scire per effectum, ut quando scimus ignem esse calidum in summo, quoniam non solum calefacit sed etiam comburit, & destruit quicquid in eo

immittitur.

Secundo dicitur, quoniam illius est causa, id est causa eius propria, & non communis tali rei scibilis, & alteri, ut per hoc distinguatur à scire per causam uniuersalem, & remotam, ut quando scimus lapidem non respirare, quia non est animatus, sed esse animatum non est causa propria respirandi, quoniam multa sunt animata quæ non respirant ut arbores, & animalia imperfecta ut uermes, & propria autem causa respirandi est habere pulmonem. Vnde quando scio hominem respirare, quia habet pulmonem, scio simpliciter, quoniam scio per causam, quæ est illius respirationis causa.

Tertio dicitur, & non contingit aliter se habere: id est & causa illius est infallibilis, & necessaria, ut per hoc distinguatur à scire per signa probabilia, ut quando scimus infirmum sanandum, quoniam urina est clara, & apparet ut urina sani, hoc est enim signum fallax, & potest ac sepe contingit aliter se habere. Nam urina sepe apparet ut sani, & tamen infirmus tendit ad mortem, oportet igitur causam propter quam aliquid scimus simpliciter, id est medium conclusionis, esse necessariam, & quoniam scibile ac scientia sunt correlatiua, oportet quod sicut causa sciendi est necessaria, ita scibile quæ est conclusio sit necessaria. Vnde conclusionem contingentem non possumus simpliciter scire, sed de ea opinionem habere. Constat igitur quod scire simpliciter est per causam propriam, & necessariam, & de conclusione necessariam, quam causam, & quam conclusionem non contingit aliter se habere.

Prædicta igitur diffinitio de scire simpliciter sic sit manifestata, quam Aristoteles notificata signo famoso, & communi hominum sententia, quod est hoc. Tam scientes quam nescientes arbitrantes tamen, & fundantes sibi se scire, opinantur se scire, quando rem per causam propriam, & necessariam cognoscunt, ergo cum famosum non sit falsum, scire est per causam cognoscere, quoniam illius est causa, & non contingit eam aliter se habere. Hæc de scire, simpliciter, &

TRACTATUS VNDECIMVS

perfectissimo modo quid sit dicta sunt. De scire autem secundum quid, id est ab effectu, & per causam remotam dicemus infra, quando loquemur de demonstratione quia siue à posteriori.

Quantum ad secundum diffinienda est demonstratio quae est instrumentum intellectus ad scire, & scientiam adquirendam. Sed antequam diffiniamus eam, aduerte quod sicut non diffiniuit scire uniuersaliter sumptum, sed scire per se, & perfectissime acceptum, sic intendit hic diffinire demonstrationem potissimam, quae causat scire supra diffinitum, & ex quibus, & qualibus praemissis constat. Haec autem dicitur demonstratio, à priori, & demonstratio propter quid. De demonstratione autem quia quid sit, & quomodo faciat scire, & ex quibus constet, & quare dicitur demonstratio à posteriori siue ab effectu declarauimus infra.

His praemissis aduerte quod Aristoteles duplicem assignat diffinitionem de demonstratione propter quid siue potissima. Vnam quidem per causam finalem, aliteram per causam materialem. Nam sicut domus diffinitur per finem sic. Domus est quid protegens nos à frigore, & ab estu, & pluuia &c. Nam propter has causas, edificamus domum, & diffinitur per materiam sic. Domus est quid compositum ex lapidibus, & lignis, & cemento &c. Sic diffinitur demonstratio propter quid per finem sic. Demonstratio est syllogismus scientialis. i. causans in nobis scire quod supra est diffinitum, & aduerte quod ly. Syllogismus ponitur ut genus, est enim in plus: quonia omnis demonstratio est syllogismus sed non e converso, ly scientialis est differentia, qua differt demonstratio à syllogismo dialectico, & sophistico. Nam dialecticus non causat in nobis scientiam sed opinionem. Sophisticus vero, nec scientiam, nec opinionem, sed errorem, & fallaciam, ut patet in lib. elenchorum.

Per causam materialem sic diffinitur ab Aristotele. Demonstratio est syllogismus constans ex praemissis ueris primis
immediatis

immediatis, notoribus & prioribus causisque conclusionis. Hanc Aristoteles dupliciter probat primo diffinitionem data per causam finalem sic, omnis syllogismus faciens scire, & simpliciter, & perfectissimo modo, est ex præmissis ueris primis &c. Sed demonstratio propter quid facit scire, & simpliciter, & perfectissimo modo, ergo est ex ueris primis immediatis &c. Minor quidem patet: quoniam est diffinitio data de demonstratione propter quid per causam finalem, maior autem manifestabitur statim probando, & declarando singulas partes diffinitionis datae per causam materiale, pro cuius euidencia ponuntur tres conclusiones.

Prima est. Omnis demonstratio faciens scire simpliciter, est ex ueris, secunda est omnis demonstratio faciens scire simpliciter, est ex primis, & immediatis, tertia est, omnis demonstratio faciens scire simpliciter, est ex prioribus, & notioribus & causis conclusionis.

Prima sic probatur ad mentem Aristotelis, omne quod demonstratur est uerum: quoniam est eius, sed eius, & uerum convertuntur: quoniam utrumque est transcendens, tunc ultra, si omne quod demonstratur est uerum, ergo demonstratio que facit simpliciter scire, est ex ueris patet consequentia. Nam si demonstratio faciens scire, esset ex falsis, ergo falsitas esset causa scientiæ, quod est impossibile: quoniam cum scientia sit uera cognitio, & causetur ex demonstratione, si demonstratio est ex falsis, ergo oppositum esset causa oppositi. s. falsitas esset causa ueritatis quod est impossibile, ergo constat quod necesse est demonstrationem facientem simpliciter scire, esse ex præmissis ueris.

Secunda conclusio probatur sic. Omnis demonstratio faciens scire simpliciter est ex his sine quibus scientia haberi non potest. Hæc manifesta est, sed sine præmissis ueris, & primis & immediatis, non potest haberi scientia, ergo &c. Amor probatur, quod sine præmissis ueris, non possit, haberi scientiam probatum est, quod sine primis, probatur sic. Si demon-

TRACTATUS VNDECIMVS

*Stratio faciens scire simpliciter non esset ex primis, ergo non
 esset ex propriis principiis, ex consequenti non faciet scire
 simpliciter, sed secundum quid, & secundum accidens, ut de
 clarauimus in diffinitione data de scire simpliciter. Pro eui-
 dentia consequentiae quae fuit haec. Si non est ex primis, ergo
 non est ex propriis principiis, aduerte quod ly primis expo-
 ni potest dupliciter, primo ex primis. i. ex uniuersalissimis,
 quae dicuntur principia prima, & dignitates, & maxime, ut
 non sunt contradictoria simul uera. Impossibile est idem si-
 mul esse, & non esse, & de his non intendit hic Aristoteles:
 quoniam ut declarabitur infra. Tales primae propositiones
 non ingrediuntur formaliter demonstrationem: sed tantum
 uirtualiter. Hic autem loquimur de ingredientibus formaliter
 demonstrationem, secundo ex primis: id est proximis ex
 quibus proxime infertur conclusio. V. G. Haec conclusio ho-
 mo est risibilis, proxime infertur ex eo quod est animal ra-
 tionale. Vnde sic demonstratur, omne animal rationale est ri-
 sibile, omnis homo est animal rationale. Istaec duae praemissae
 sunt primae: id est proximae ex quibus infertur haec conclusio,
 ergo omnis homo est risibilis. Constat ergo quomodo de-
 monstratio est ex primis.*

*Quod autem non possit esse demonstratio sine praemissis
 immediatis, probatur sic. Si esset demonstratio, & non esset
 ex praemissis immediatis. i. indemonstrabilibus, non faceret sci-
 re, & sic esset frustra. Probatur consequentia, si non esset ex
 immediatis, ergo esset ex mediatis, & demonstrabilibus. Si ex
 demonstrabilibus, ergo nondum essent demonstratae. Si non-
 dum demonstratae, ergo essent incognitae. Si incognitae, ergo non
 essent causa sciendi conclusionem ex consequenti talis demō-
 stratio non faceret scire: quoniam omnis nostra scientia sit ex
 aliquo notiori, & prius cognito, ut docuimus in prima capi-
 tulo. Oportet, ergo demonstrationē consistere ex praemissis immediatis,
 uel tandem resolui ad immediatas, ut tibi declarabitur infra.*

Tertia conclusio sic probatur ad mentem Aristotelis. Om-

DE SYLLOGIS. DEMONTRA. 262.

nis demonstratio potissima est ex his, sine quibus non possumus aliquid simpliciter scire. Hæc patet: quoniam talis demonstratio est ordinata ad scire simpliciter, ergo si non esset ex his, sine quibus non contingit aliquid scire simpliciter, talis demonstratio frustra fieret. Sed sine causis prioribus, & notioribus, causis dico conclusionis, non possumus aliquid scire simpliciter, ergo necesse est demonstrationem potissimam esse ex causis &c. Minor probatur, & primo quod sine causas conclusionis non possumus scire simpliciter conclusionem arguitur sic. Scire simpliciter est rem per causam illius rei cognoscere ut docuimus supra in definitione ipsius scire simpliciter, ergo si demonstratio potissima non procederet ex causis conclusionis, non faceret scire conclusionem simpliciter, istæ autem causæ sunt ipsæ præmissæ, quæ nõ solũ sunt causæ in cognoscendo siue in inferendo conclusionem sed etiam in essendo, ut hæc conclusio. Homo est risibilis, deducitur ex eo quod animal rationale est risibile, & ex eo quod homo est animal rationale, & utraque præmissa est causa in essendo ipsius conclusionis. Risibilitas enim hominis, emanat à natura rationali, ut à causa formali, secundo ex eo quod demonstratio potissima est ex causis conclusionis in essendo, & non solum in inferendo, sequitur quod est ex prioribus, omnis. n. causa in essendo est prior suo effectui: quoniam effectus pendet à causa, & non e converso, si igitur demonstratio potissima est ex præmissis quæ sunt causæ in essendo conclusionis non solum est ex causis, sed etiam prioribus ipsa conclusione.

Tertio ex hoc quod demonstratio potissima est ex causis prioribus conclusionis, sequitur quod etiam sic, ex causis notioribus ipsa conclusione. Nam ut declarabitur tibi in primo physicorum, innata est nobis viâ, procedendi ex notioribus ad minus nata, aliter si procedemus ab ignotis vel æque notis ad conclusionem, nullam acquireremus scientiam, oportet ergo demonstrationem potissimam ut faciat scire procedere ex præmissis quæ sunt causæ in essendo conclusionis
demonstratio

TRACTATVS VNDECIMVS

demonstrabilis, & quæ sunt ex consequenti priores, & notiores conclusione. Sed aduerte quod cum demonstratio, sit duplex, scilicet propter quid de qua hic intendimus, & quia de qua loquemur, utraque est ex notoribus, sed differenter: quoniam in demonstratione quia sufficit eam esse ex notoribus nobis, sed posterioribus secundum naturam, quales sunt effectus naturales, & sensati, per quos demonstramus causas naturales, ut tibi declarabitur in phisicis, in demonstratione autem quid, oportet esse ex notoribus, & prioribus quo ad nos, & secundum naturam, quales sunt demonstrationes mathematicæ, & metaphisicæ, ut tibi declarabitur infra, ponendo differentiam inter demonstrationem propter quid, & quia. Quoniam hic igitur diffinita est demonstratio propter quid, intellige quod est ex notoribus non solum nobis sed etiam secundum naturam. Nam ex eo quod notius est nobis, & prius ac notius secundum naturam, hominem esse rationalem quàm hominem esse risibilem, ideo demonstramus à priori & notiori hominem esse risibilem, quia est rationalis. Et quadratum constare ex quatuor angulis rectis, quoniam quatuor linee rectæ cadunt perpendiculariter supra se inuicem.

Hoc igitur modo manifestata tibi sit diffinitio data per materiam demonstrationis potissime & propter quid. Sed aduerte quoniam uidebatur Aristoteli, se non declarasse, quid intēdat per hoc quod dixit demonstrationem esse ex ueris & primis & per hoc quod dixerat ex immediatis, & per hoc quod dixerat ex notioribus: ideo hæc tria declarat in particulari, & primo quid intēdat per ly primis. secundo quid per ly immediatis, tertio quid per ly notioribus.

Quantum ad primum aduerte quod Aristoteles per ly ex primis dicit se intelligere ex propriis principiis, ut excludat uniuersalissima principia que dicuntur dignitates, quæ non ingrediuntur demonstrationem formaliter sed tantum uirtualiter ut tibi declarabitur. Nam per principia uniuersalissima, conclusio non scitur distincte & simpliciter, ut tibi manifestat.

manifestabitur infra: principia autem propria ex quibus constare debet demonstratio propter quid est definitio subiecti uel passionis, uel utraque ut huius conclusionis. Homo est risibilis, demonstratio fiet propter quid. Si medium erit diffusio bonis aut diffusio risibilis, aut utraq, addicemus infra. Tunc erit demonstratio ex primis. i. ex propriis principiis: & faciet scire simpliciter, quoniam sciemus causam propriam & distinctam conclusionis. Constat igitur tibi, quid intendat Aristoteles per ly ex primis.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles per ly in mediatis intendit propositionem immediatam, quam dicit esse principium demonstrationis. Ut autem habeas claram noticiam de propositione immediata. Aristoteles diffinit eam, deinde diuidit in species suas.

Ut autem scias quid sit, aduerte quod propositio mediata, est illa qua est altera prior secundum naturam, per quam potest demonstrari a priori, id est demonstratione propter quid, & non solum demonstratione quia. Verbi gratia. Hæc propositio est mediata. Homo est risibilis, quoniam habet priorem, scilicet, homo est animal rationale, per quam potest demonstrari, nam quod homo sic risibilis pendet ex hoc quod homo est animal rationale & non e conuerso. Proposito ergo immediata opposito modo diffinienda est, ita, scilicet quod sit propositio, qua non sit altera prior, per quam possit demonstrari a priori. Verbi gratia. Hæc est immediata, homo est animal rationale, quoniam inter definitionem & diffinitum, nullum est medium prius, quod possit esse proprium principium demonstrationis, ex quo sequitur quod omnis propositio cuius prædicatum est ratio siue diffinitio subiecti est immediata & indemonstrabilis, bene ergo dicitur, quod propositio immediata est propositio qua non est altera prior.

Sed quæres quid sit propositio quæ ingreditur definitionem propositionis immediate, ideo Aristoteles diffinit eam dicens.

Propositio est enunciationis altera pars, unum de uno significans,

TRACTATVS VNDECIMVS

significans, pro cuius notitia aduerte quod Aristoteles nō diffinit hic propositionem in sua uniuersalitate, ut diffinit in libro primo perhermenias, dicens quod est oratio uerum uel falsum significans in dicendo, & quam distinxit in affirmatiuam & negatiuam, sed diffinit eam ut sumitur in syllogismo, ut est præmissa pro conclusione, & ut sic est altera pars enunciationis, cuius sunt due partes, scilicet affirmatiua & negatiua. Intendet ergo Aristoteles qđ propositio quæ est præmissa in syllogismo, est determinatæ altera pars enunciationis, quoniam determinatæ est affirmatiua uel negatiua, ita quod non potest indifferenter esse affirmatiua uel negatiua. Nam in Barbara, præmissæ sunt affirmatiuæ, & nō possunt esse negatiuæ. Inferio maior est negatiua; & minor affirmatiua, & non possunt aliter esse. Sensus ergo Aristotelis est qđ propositio quæ est præmissa in syllogismo sic altera pars enunciationis; id est sit determinatæ enunciatio affirmatiua aut negatiua, pro ut requirit figura & modus syllogizandi, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali.

Dicit autem significans unum de uno, quoniam ut declaratum est in libro perhermenias datur enunciatio una, & enunciatio plures. Enunciatio una est, in qua prædicatur unum prædicatum re & nomine de uno subiecto, ut homo est animal, animal est substantia, plures autem est in qua plura prædicantur de uno, uel unum de pluribus. Exemplum primi. Sortes est albus & doctus. Exemplum secundi. Sortes & Plato sunt homo, uel Sortes & Plato trahunt nauem. Intendit ergo Aristoteles, quod propositio quæ est præmissa in syllogismo, non solum debet esse altera pars enunciationis modo quo exposuimus, sed debet significare unum de uno, quoniam sicut in syllogismo concluditur unum, id est una conclusio, sic propositio quæ est in syllogismo principium & præmissa debet esse una & non plures. Vna autem est, quæ ut diximus significat unum de uno, ex consequenti excluditur propositio plures.

Sed dices, cum Aristoteles diffiniat propositionem per enunciationem, queritur quod sit enunciatio, per quam diffinita est propositio. Respondetur quod secundum Aristotelem in hoc loco, enunciatio est quæ quam libet partem contradictionis assumit, pro cuius noticia aduerte quod contradictionis altera pars est affirmatiua, & altera negatiua, item altera pars est uera, & altera falsa. Intendit ergo Aristoteles quod enunciatio omnis est affirmatiua uel negatiua. Vera uel falsa. Hac de causa dicitur complecti partem quam libet contradictionis, quoniam in se continet affirmatiuam & negatiuam ueram & falsam.

Sed dices, cum Aristoteles diffiniat in hoc loco enunciationem per contradictionem, queritur quid sit contradictio. Ideo Aristoteles respondens: inquit. Contradictio est oppositio, cuius secundum se non est inuenire mediam: cuius una pars est affirmatiua, & altera negatiua: & una pars est uera, & altera falsa in omni materia, scilicet naturali & remota & contingenti. Et per hoc distinguitur oppositio contradictoria, ab omni alia oppositione ut docuimus in post præsentis, & in tractat. de propositione. Constat igitur tibi quid sit propositio apud demonstratorē, & quid enunciatio, & quid contradictio. Et hæc omnia dicta sunt, ut scias resolute quid sit propositio immediata ex qua demonstratio procedit.

Posita diffinitione propositionis immediata Aristoteles accedit ad diuidendum eam in species suas, pro cuius noticia aduerte quod ab Aristotele principium immediatum in quatuor species diuiditur, quarum prima dicitur positio. Secunda dignitas uel maxima. Tertia suppositio. Quarta diffinitio. Nam ista quatuor sunt indemonstrabilia, modo quo dicetur.

Positio secundum Aristotelem est oratio, quam non oportet demonstrare, sed ponere & acceptare tanquam ueram ut apud geometram, iste sunt propositiones, à puncto ad punctum contingit lineam rectam ducere. Anguli recti sunt æquales. Omne totum est maius sua parte. Dico quam non oportet

TRACTATUS VNDECIMVS

oportet demonstrare, quoniam pro ueritate est demonstrabilis, cum prædicatum non sit de ratione subiecti, tamen non est necesse eam demonstrare in sciētia in qua est appositio, & in qua acceptatur ut uera per se. Non in conuenit autem eam demonstrari in alia scientia, ut in physica demonstratur ista, quod inter quælibet duo puncta, cadit medium, ex consequēti cadit linea, quoniā medium in ter duo puncta non est nisi linea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis ex consequenti est immediata in illa scientia in qua est positio, & in qua assumitur ut principium & promissa syllogismi demonstratiui. V. G. Geometra uolens demonstrare, quod anguli quadrati sunt æquales, sic arguit. Omnes anguli recti sunt æquales. Sed anguli quadrati sunt recti, ergo &c. Maiorem geometra non demonstrat quoniā apud ipsum est positio, & acceptatur ut per se uera. Minorem uero probat, quoniam in quadrato linea super lineam perpendiculariter cadit, ergo constituunt anguli recti. Constat ergo tibi quid sit positio quod apud demonstratorem.

Dignitas siue maxima est propositio, quam necesse est omnem adiscentem acceptare, & illa statim cognitis terminis absque alio discursu & argumentatione assentire, eo quod sit per se nota ex euidētia terminorum. Et ista sunt principia prima quæ se habent in acquisitione scientiarum, sicut ianua in domo, ut uult Aristoteles in secundo metaph. Nam sicut ianua domus omnibus patet, sic & ista principia omni ratione utenti. Sunt autem hæc duo omnium principiorum & dignitatū uniuersalissima & notissima, de quibus disputat Aristoteles in quarto metaphysicæ contra negātes ea. Vnū quidem est affirmatiuum, & est hoc, de qualibet uerum est esse uel non esse. Alterum autem negatiuum, & est hoc, non contingit idem simul esse & non esse. Et ly non contingit equipollet ly non potest, uel impossibile.

Hæc igitur est dignitas siue maxima, quæ differt à positione in duobus. Primo quia dignitas est omnino indemonstrabilis

bilis propter suam notissimam ueritatem, quæ nobis naturaliter inserta est. Et ideo non potest per notiora principia notificari, positio autem licet acceptetur ut nota & indemonstrabilis in scientia in qua est positio, tamen in alia scientia est demonstrabilis, ut diximus supra.

Tu tamen aduerte quod differentia proprie stat in hoc. Repugna dignitati posse demonstrari, quia non esset naturaliter cognita. Nō autem repugnat positioni, quoniam & si non demonstretur in scientia in qua est positio, demonstrari potest in alia ut diximus, propter hoc tamen non inuenit aliquam positionem esse simpliciter indemonstrabilem propter suam maximā euidētiam, ut hic. Si ab æqualibus, æqualia demas, quæ remanēt sunt æqualia. Parallele nō cōcurrūt. Idem non intellige de istis. Ignis est calidus, terra est grauis, quoniam ad sensum patent, & ideo non possunt demonstrari per notiora. Quod si quis negat ea, aut proteruia aut carētia usus rationis, negat ea.

Secundo differt, quoniam dignitatem necesse est omnem adiscentem & docentem habere & statim auditam approbare absque alio discursu, positionem autem non est necesse omnem adiscentem approbare statim, quoniam cum constet ex terminis specialibus potest notificari per notiora ut per dignitates quæ constāt ex terminis generalissimæ, inter quos primo est ens, quod est primum, quod concipitur in mente, ex consequenti est primum cognitum. Et hanc differentiam secundam ponit Aristoteles in textu ubi de positione inquit, quam non est demonstrare, sed ponere, neque necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit. Quam uero necesse est docendum habere, dignitatem uel maximam consueuimus dicere. Suppositio apud Aristotelem est pars subiectiua, id est species positionis superaddens positioni affirmationem & negationem. Pro cuius noticia aduerte, quod est aliqua propositio, cui statim notis terminis, & absque aliquo discursu, intellectus assentit. Et hæc dicitur dignitas, &

TRACTATUS VNDECIMVS.

est aliqua propositio, cui intellectus assentit absque discursu & demonstratione in scientia cui incūbit adiscens, licet in alia sciētia possint demonstrari, & hæc dicitur positio, quia ponitur & acceptatur ut vera, absq; alia probatione in tali uel tali sciētia. Hæc autem positio diuiditur ab Aristotele in suppositionem & diffinitionem. Nam licet utraque sit positio tamen differunt in hoc, quod suppositio addit supra positionem affirmationem uel negationem, id est dicit esse uel non esse.

Vnde suppositio est propositio affirmatiua uel negatiua indemonstrabilis in illa scientia in qua sumitur, cuius ueritas ab adiscente supponitur, etiam quod sibi non constaret ex euidētia terminorum. Vt in Geometria hæc est suppositio. A puncto ad punctum contingit lineam deducere. Diffinitio autem non addit esse uel non esse supra positionē, eo quod licet diffinitio sit indemonstrabilis de definito. Non tamen est propositio affirmatiua uel negatiua sed est oratio absque copula, constans ex solo genere & differentia. Vnde diffinitio hominis est hoc complexum, animal, rationale. Nec unquam apponitur copula nisi quando actu prædicatur diffinitio de definito. Vt quando dicimus quod homo est animal rationale, & dicit Arithmeticus, quod unitas est quid omnino indiuisibile secundum quantitatem.

Constat, ergo quomodo suppositio & diffinitio sunt due species positionis, & quomodo differunt ab inuicem. Et sic patet quomodo Aristoteles rationabiliter diuisit principium demonstrationis immediatum in quatuor species, scilicet in positionē, & dignitatem, & suppositionem, & diffinitionē.

Sed dices. Non uidetur diffinitio esse species principii immediati, quoniam principium immediatum est propositio immediata, cuius signum est, quod Aristoteles statim quod diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit partem culas diffinitionis, diuidit principium immediatum demonstrationis in quatuor prædictas species. Sed iam declaratum est

diffinitionem non esse propositionem. Constat enim ex solo genere & differentia, absque copula, ut animal rationale est diffinitio hominis: ergo diffinitio non uidetur species principii immediati.

Respondetur, licet ante diuisionem principii immediati preposuerit Aristoteles diffinitionem propositionis immediate, non tamen subdividit principium immediatum in species suas ut est idem precise cum propositione immediate, sed ut est in plus. Nam omnis propositio immediata est principium demonstrationis, sed non e conuerso, quoniam tam propositio immediata, quam complexum immediatum quale est diffinitio, potest esse principium demonstrationis immediatum, cuius signum est quod medium demonstrationis est principium ex quo demonstramus conclusionem & tamen medium non est propositio, sed terminus complexus, quoniam est diffinitio subiecti aut passionis ut determinabimus infra. Ex prædictis igitur constat, quomodo demonstratio est ex ueris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertium, scilicet quomodo oporteat demonstrationem fieri notioribus, declarat Aristoteles per duas conclusiones, quarum prima est quod oportet demonstrantem magis credere & assentire & magis cognoscere principia esse uera ex quibus demonstramus conclusionem quam ipsam conclusionem. Quam quidem conclusionem sic probat Aristoteles. Propter quod unumquodque & illud magis, ut si propter discipulum amo magistrum, multo magis amo discipulum. Et si propter solem relique stelle lucent, sol magis lucent. Sed propter principia ex quibus demonstramus conclusionem credimus & assentimus conclusioni, & eam cognoscimus esse ueram, ergo multo magis oportet credere & assentire principiis quam conclusioni & magis cognoscere ea esse uera, ergo demonstratio procedit ex principiis notioribus quam sit ipsa conclusio.

Secunda conclusio est hæc. Non solum oportet demon-

TRACTATVS VNDECIMVS

Stantem magis cognoscere principia & illis magis credere quam conclusioni, sed etiam oportet quod demonstranti nihil sit magis certum, quam quod opposita principijs sunt falsa. Verbi gratia. Non solum oportet me cognoscere quod hoc principium est maxime verum.

De uno quoque est vera affirmatio vel negatio, sed quod etiam teneam suum oppositum esse falsissimum, ita quod nihil est eo magis falsum, scilicet quod contradictoria simul verificantur de eodem. Et ratio quidem huius conclusionis est hæc. Dicitur est, quod oportet demonstrantem firmissime assentire & inherere principijs, ex quibus demonstrat. Sed non posset eis firmissime inherere. Si dubitaret & non esset certissimus quod eorum opposita sunt maxime falsa. Experimur enim quod si dubitamus de falsitate unius oppositi, non possumus absque dubio adherere veritati alterius oppositi, sed semper timemus de eius veritate, donec nobis fiat evidentissima sui oppositi falsitas.

Constat ergo quomodo demonstratio ad mentem Aristotelis est ex notioribus, & certioribus principijs, quam sit ipsa conclusio.

Sed aduerte quod propositio maior, quam assumit Aristoteles in probatione primæ conclusionis, primo aspectu videtur falsa. Non enim sequitur, propter albedinem homo est albus, ergo albedo est magis alba &c.

Tu igitur aduerte quod illa propositio est vera regulariter, & solum in causis efficientibus principalibus, quæ sunt causæ efficientes formaliter vel virtualiter sui effectus, exemplum de efficiente formaliter, manus propter ignem fit calida, ergo ignis est magis calidus, exemplum de efficiente virtualiter. Terra in æstate fit calida, & siccata propter solem, ergo sol virtualiter licet non formaliter est magis calidus, & siccus quàm terra, est autem virtualiter magis calidus, & siccus, quoniam per maximam lucem suam, & motum, producit calorem, & siccitatem in inferioribus ut tibi declarabitur in secundo lib.

lib. de cælo, & quoniam præmissæ sunt causæ efficiētes principales notitiæ conclusionis, ideo oportet ens esse prius, & magis notas apud demonstrantem quam in ipsa conclusione.

In hoc igitur sensu dicta propositio est infallibiliter uera quod si uolueris eam applicare causæ formali, aut materiali, aut effectiue instrumentali, aut finali, non ualet, sed plerūque concludes falsum. Nam in causa formali non tenet, ut hic nix est alba propter albedinem. Non sequitur, ergo albedo est magis alba, nec in causa materiali, ut hic. Homo est corruptibilis, propter materiam. Nō ualet, ergo materia est magis corruptibilis. Nam ut tibi declarabitur in .i. phys. materia est incorruptibilis, & tamen propter eam omnia inferiora sunt corruptibilia, nec in causa efficiente instrumentali, ut hic. Artifex fabricat gladium propter maleum. Non sequitur, ergo maleus magis fabricat gladium quam artifex, nec in causa finali, ut hic. Sortes de ambulat propter sanitatem, ergo sanitas magis de ambulat. Cōstat igitur tibi in quo sensu ualeat prædicta propositio, & in quo non.

Quantum ad tertium principale, quod proposuimus in principio huius capituli, aduerte quod ex eo quod determinauimus demonstrationem procedere oportere ex principiis prius, & magis cognitis quam conclusio, orti sunt duo errores circa scientiam apud antiquos, quorum utrunq; reprobatur Aristoteles. Primus est eorum qui dixerunt quod si oportet demonstrationem ad hoc quod acquirat scientiam de conclusione, prius cognoscere & magis principia quā conclusionem, de nullo poterit haberi scientia, quia nulla conclusio poterit demonstrari.

Secundus autem error est eorum, qui dixerunt quod non obstante determinata ueritate de præcognitione principiorum, de omnibus potest haberi scientia, & omnis conclusio potest demonstrari.

Ratio primi erroris stat in hoc, supponitur quod nihil potest sciri nisi per demonstrationem, ita quod si aliqua propositio

TRACTATUS VNDECIMVS

tio est indemonstrabilis, illa remanet incognita, & nescita.

Posita hac radice arguitur, sic principia ex quibus procedit demonstratio aut tendunt in infinitum, aut non, ita quod est status in illis, si primum, ergo nesciuntur prima principia, quoniam in infinito, & in processu in infinitum, non est dabile primum, cum igitur demonstratio debeat procedere ex primis & prius ac magis cognitis principiis quā sit cognita conclusio, sequitur quod de nullo erit demonstratio, ex consequenti de nullo erit scientia, quoniā scientia per demonstrationem acquiritur, cum sit syllogismus faciens scire, ut supra declaratum est. Si secundū, ergo prima principia ad que est status, nesciuntur, nam nihil scitur, nisi per demonstratiōē, sed prima principia nō sunt demonstrabilia. Determinatū est. n. quod demonstratio procedit ex prioribus & notioribus, sed nihil est prius ac notius per quod possint demonstrari prima principia, aliter non essent prima si haberēt priora, & notiora, ergo prima principia non possunt demonstrari, ergo nesciunt & ignorantur. Sed ignoratis primis principiis, ignoratur, & conclusio, cuius noticia pendet ex noticia clara primorum principiorum. Bene ergo sequitur quod siue principia demonstrationis tendant in infinitum siue non impossibile est de aliquo haberi scientia. Hæc fuit ratio authorū primi erroris, qui scilicet dicunt de nullo posse haberi scientiam.

Ratio autem authorum secundi erroris stat in hoc. Concesso quod scire sit tantum per demonstratiōē, adhuc stat quod de omnibus potest haberi scientia, quoniam de omnibus potest haberi demonstratio, s. tam de principiis quam de conclusionibus, quoniam & si non possint omnia in directum demonstrari, possunt tamen per circulum, puta quod per principium demonstremus conclusionem, & per conclusionem demonstratam, demonstremus principium, modo quo declarabimus infra fieri demonstrationem circularem.

Utrumque errorem reprobatur. Aristot. destruens utriusque erroris radicem. Primi erroris radicem que fuit quod nihil
scitur.

scitur nisi per demonstrationem destruit dicens, quod continet aliqua scire, absque demonstratione, sed sciuntur, ex clara euidencia terminorum, ita quod cognito significato terminorum statim, & absque aliqua argumentatione illis assentimus & hæc sunt prima principia, quorum noticia adeo clara, & firma est, quod est causa noticiæ omnium conclusionum.

Stat hoc fundamēto quod aliquid scitur absque demonstratione constat quod ratio authorū primi erroris nihil concludit. Nam conceditur quod non est processus in infinitum in principiis demonstrationis, sed est status ita quod est deuenire ad prima, & quando arguitur, ergo prima principia, nec sciuntur, negatur consequētia, & ad probationē negatur quod nihil sciatur nisi per demonstratiōē. Hoc enim verificatur solum de conclusione, sed non de principiis, quoniam & si nō demonstratione, tamen ex euidencia significationi terminorum cognoscuntur, ut cognito quid significetur per totum, & per partem, statim innotescit nobis lumine intellectus agentis, quod totum est maius sua parte, & sic constat quod ratio authorum primi erroris nihil concludit.

Ratio autem authorum secundi erroris, longe minus concludit, quoniam fundatur in falso. s. quod licet demonstrationem fieri circularem. Id namq; reprobatur Aristoteles satis diffise in primo posteriorū, quo reprobato constabit rationē eorum esse penitus inuolidam. Quod autem non ualeat demonstratio circularis, probandum est ad mentem Aristotelis. Sed ne per incognita procedamus prius declarandum est quid sit circulariter syllogizare & demonstrare. Tu igitur aduerte quod tunc circulariter argumentamur, quando primo probamus ex præmissis conclusionem, ut hic. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo, omnis homo est risibilis. Deinde ex conclusione, ut principio, & minore conuersa, probamus maiorem, sic omnis homo est risibilis, omne animal rationale est homo (hæc est minor conuersa) ergo omne animal rationale est risibile. (&

TRACTATUS VNDECIMVS

hæc fuit maior primi syllogismi.) & hic tibi constat quomodo committitur circulus, quoniam maior est probans in primo syllogismo, & in secundo em probata. Item quod fuit conclusum in primo syllogismo, sumitur ut concludens in secundo. Committitur igitur circulus ad simplicitudinem motus circularis naturalis. Nam sicut in illo est progressus ab eodẽ ad iddem ut tibi manifestabitur in lib. 8. phisic. sic in tali modo syllogizandi, procedit intellectus ab eodem propositione probante pura maiore, ad eandem probandam per regressum à conclusione ad eandem.

Declarato quid sit circulariter syllogizare probatur ad mentem Aristotelis in primo posteriorum, quod demonstrare per circulum sit penitus inutilis modus, & nanus, quoniam per ipsum non acquiritur scientia, quæ est finis demonstrationis ut docuimus supra.

Quod sic probatur, suppono quod in syllogismo circulari, idem sit cõclusio scilicet in primo syllogismo, & principium, scilicet in secundo syllogismo. Hoc iam manifestatum est. Suppono quod principium demonstrationis semper sit prius, & notius conclusione, & non solum quo ad nos, sed etiam simpliciter, & hoc in demonstratione potissima, & à priori, de qua hic intendimus, & hoc iam manifestauimus supra notificantem diffinitionem datam de scire simpliciter, & diffinitionem datam de demonstratione per causam materialem. His suppositis arguitur sic, si fiat demonstratio circularis, ergo idem aspectu eiusdẽ erit prius, & posterius nõ solum quo ad nos, sed etiam simpliciter, & erit notius ac ignotius. Sed hoc est impossibile, quoniam ut patet. Implicat contradictionem, ergo & demonstratio circularis erit impossibilis, & si fiat carebit sine suo, qui est acquisitio scientiæ. Prima consequentia patet ex eo quod in demonstratione circulari idẽ est principium, puta minor in primo syllogismo, & ut sic est notius, & prius ex secundo supposito, & idem est conclusio. sc. eadem maior in secundo syllogismo, & ut sic est posterius, & minus

notum

notum, ut patet ex supradictis, ergo si fiat demonstratio circularis idē respectu eiusdem erit prius, & posterius notius, & ignotius simpliciter, & quo ad nos, quod cū sit implicans contradictionem, & nullum tale sit admittendum, nec demonstratio circularis est admittēda. Constat igitur quod nec radix primi erroris, nec ea quæ est secundi erroris uere sunt. Vtraz, erga sententia reprobata utpote extrema, tenenda est media quæ est Aristoteles. s. quod aliquorum est scientia, & aliquorum non. Nam dicemus infra quod de ente necessario, & per se, potest haberi scientia, non autem de ente contingēti, nec de ente per accidens.

Sed aduerte quod hic duo insurgunt dubia. Primum est circa illud quod dixit Aristoteles in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim quod non omnis scientia acquiritur per demonstrationem, nam scientia primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem: quoniam cum sint prima non habent priora per quæ demonstrari possint. Sed ipsa scimus in quantum terminos cognoscimus. Sed ex hoc non uidetur saluari diffinitio data de scientia ab Aristotele in libro sexto ethicorum. Vbi uult quod scientia sit habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Cum igitur diffinitio debeat competere omni contento sub diffinitio, necesse est ut omnis scientia per demonstrationem acquiratur, & quoniam prima principia non possunt demonstrari, ideo sequitur quod non sciuntur.

Responderetur scientia in uia Aristotelis dupliciter sumitur, primo pro certa, & firma, & clara rei notitia quocunq; modo habeatur, siue experimento sensus, siue euidētia rerum minorum, siue syllogismo demonstratiuo, secundo pro certa & firma rei notitia, non quocunq; modo habita, sed tātum per demonstrationem. In primo sensu est scientia communiter dicta, in secundo autem est scientia proprie dicta. s. ut distinguitur a quolibet habitu intellectus, ut ab habitu primorum principiorum, & opinione, & arte & prudentia, & sapientia

TRACTATUS VNDECIMVS

piencia &c. In .1. posteriorū intendit de sciētia in primo sensu, prout sub se continet habitum primorum principiorum tanquā euidentissimam noticiam ex terminis, & scientiam proprie dictam, quæ causatur ex demonstratione. In sexto autem ethicorum intendit de scientia in secūdo sensu, prout distinguitur ab habitu primorum principiorum, eo quod sciētia proprie dicta causatur per demonstratiōē. Habitus autē primorum principiorum causatur nō ex aliquo discursu nec syllogismo, sed ex sola cognitione terminorum, & sic constat quod nulla est contrarietas inter dictum Aristotelis in primo posteriorum, & dictum eiusdem in sexto libro ethicorum.

Secundum dubium confurgit ex eo quod diximus in destructione secundi erroris. s. quod circulus fit in syllogizando, quando ex conclusione sumpta ut principia, & minore conuersa probamus maiorem, ut postquam conclusimus per primum syllogismum, omnem hominem esse risibilem reuertimur ad probandum maiorem. s. omne animal rationale est risibile, & conuertimus hanc minorem omnis homo est animal rationale. Sic autem conuertimus, omne animal rationale est homo, sed hæc conuersio non ualet: quoniam ut docuimus in tract. 3. agentes de conuersione uniuersalis affirmatiua nō cōuertitur in uniuersalem affirmatiuam, sed in particularem affirmatiuam per conclusionem per accidens, ergo & cætera.

Respondetur, licet ordinarie, & uniuersaliter non conuertatur uniuersalis affirmatiua in uniuersalem affirmatiuam: quoniā non ualet, omnis homo est animal, ergo omne animal est homo, tamē in particulari materia cōuertitur, ut quādo conuersa, & conuertens constant ex terminis conuertibilibus, sicut est in proposito, nam animal rationale, & homo, & risibile, sunt termini conuertibiles, & ideo cum in prædicto syllogismo tam primo, quam secundo sint tres propositiones uniuersales affirmatiue, formatæ de terminis cōuertibilibus, possunt omnes conuerti in uniuersalem affirmati-

nam, & sic patet quod obiectio facta nihil ualet. Concludit enim de terminis non conuertibilibus, quales sunt homo, & animal, & uniuersaliter species, & genus. Nos autem intendimus de terminis conuertibilibus, quales sunt diffinitio, & diffinitum, subiectum, & propria passio. Hæc de secundo capite dicta sint.

Caput tertium ex qualibus præmissis fiat.
demonstratio potissima.

IN tertio capite declarandum est ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima, quæ est demonstratio propter quid. Nam ordo scientiæ requirit, quod postquam declaratum est in capit. precedenti ex quibus est tanquam ex materia, puta quia est ex ueris primis immediatis, & notioribus, nunc declaremus earum qualitatem quæ habet rationem formæ, puta utrum præmissæ demonstrationis debeant esse necessarie, & uniuersales, & per se, & secundum quod ipsum. Hic igitur ad mentem Aristotelis sunt quatuor conclusiones probandæ. Prima est. Demonstratio propter quid debet esse ex præmissis necessariis: secunda est, debet esse ex præmissis quæ sint de omni, tertia est, debet esse ex præmissis quæ sint per se, quarta est, debet esse ex præmissis, quæ sint secundum quod ipsum.

Verum ne procedamus per incognita, & ne simus coacti idem sæpius repetere. Prius declarabimus quid sit propositio necessaria, quid de omni, quid per se, quid secundum, quod ipsum. Deinde singulas conclusiones probabimus.

Tu igitur aduerte quod propositio necessaria est. ea, quæ ita est uera, quod non potest esse falsa, sed est immutabilis ueritatis, ut omnis homo est rationalis. Nam sicut ens necessarium est illud quod est, & non potest non esse, sic propositio necessaria est quæ est uera, & non potest non esse uera, & in hoc distinguitur à propositione de possibili, & de contingenti, quæ potest aliquando esse uera, & aliquando falsa.

Propositio de omni loquendo posterioriſtice est illa cuius prædicat

TRACTATVS VNDECIMVS

prædicatum uerificatur de omni contento sub subiecto, & omni tempore ut homo est animal, linea est longitudo, & breuiter: quando prædicatum est diffinitio uel pars diffinitionis subiecti, uel proprium eius dummodo subiectum sit terminis cõmunis de pluribus prædicabilis, siue præcedat signum uniuersale affirmatiuum siue non. Vnde posterioristice ita est de omni ista, homo est animal, sicut ista omnis homo est animal. Dixi posterioristice, ut distinguatur propositio de omni prioristica, ab ea quæ est posterioristica. Nam non est de omni prioristica, nisi præponatur subiecto signum uniuersale, nec est necesse quod prædicatum omni tempore dicatur de subiecto, sed sufficit quod dicatur de omni contento sub subiecto. Vnde hæc est de omni prioristica, omnis homo currit, non autem posterioristica, & hæc non est de omni prioristica, homo est animal, sed est indefinita, est autem de omni posterioristica: quoniã prædicatum dicitur de omni contento sub subiecto, & omni tempore, & aduerte quod omnis propositio de omni posterioristica, est necessaria, sed non eõuerso. Nam hæc necessaria est. Deus est, & ista. Sortes est homo, & tamen non sunt de omni: quoniam subiectum est terminus discretus, qui non est communis pluribus, nec actu, nec aptitudine. Constat igitur tibi quid sit propositio de omni posterioristica, de qua solum hic intendimus.

Propositio per se est illa, cuius prædicatum est diffinitio, uel pars diffinitionis subiecti, uel e conuerso. i. cuius subiectum est de diffinitione prædicati, uel cuius subiectum exprimit causam prædicati. Vnde omnes istæ sunt per se, homo est animal rationale, homo est risibilis. Interfectus interiit interfectione. Album albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua &c. Pro quorum notitia aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum assignat quatuor modos per se, ex quibus primus, & secundus, & quartus sunt modi prædicandi per se, tertius autem est modus existendi per se.

Primus est, quando prædicatum inest subiecto, ut diffinitio

uel par diffinitionis, siue in recto, siue in obliquo, exemplum primi. Homo est animal rationale mortale, exemplum secundi. Homo est animal, exemplum tertii. Triangulus est figura exemplum quarti. Triangulus est ex tribus lineis facientibus angulos.

Secundus est, quando subiectum est de diffinitione predicati, & ipsum subiectum est propria materia receptiua predicati & predicatum est proprium siue proprietas subiecti in quarto modo dicendi proprium. Vnde istae sunt per se in secundo modo. Homo est risibilis, linea est recta uel curva, numerus est par uel impar.

Tertius modus per se, qui est modus existendi potius quam predicandi est: quando ly per se dicit solitudinem. i. negat consortiū à subiecto: ut quando sortes solus est in domo, dicitur sortes per se. i. non cum alio est in domo, & quādo quis aliquid sine socio operatur, dicitur per se, hoc tertio modo, ut sortes per se trahit nauem. i. solus, & sortes per se cantat. i. non cum alio, & quando subiectum non est in alio nec dicitur de alio. Vnde hoc tertio modo primae substantiae sunt per se: quoniam nec dicuntur de inferiori, ut secundae substantiae, nec sunt in subiecto ut accidentia.

Quartus modus per se est, quando subiectum exprimit causam predicati, ut interfectus interit interfectione. Interfectio enim est propria causa interitus, & ideo haec propositio est per se, quarto modo. Interfectus interfectione interit. Si autem subiectum non exprimit causam predicati, nec est propria causa predicati, propositio erit per accidens, ut hic. Sorte ambulante corruscauit. Neque enim ambulatio sortis est propria nec per se causa corruscationis.

Et aduerte quod in hoc quarto modo sunt aliquae propositiones essentialiter, & aliquae reductiue, essentialiter quidem sunt istae. Medicus sanat, aedificator aedificat, aegrotans moritur. Nam subiectū dicit manifeste causam propriam predicati. Nam si queratur, propter quid medicus sanat, respondetur, quia est medicus. Haec autem est per accidens homo sanat,

TRACTATUS VNDECIMVS

sanat, quia homo ut homo non sanat, sed in quantum medicus, &c. Reductiue autem sunt istæ, Resibile ridet. Visibile uidetur. Oculus uidet, auditus audit. Audibile auditur. Tangibile tangitur, & per oppositum istæ sunt per accidens Policletus facit statuam, album ædificat. Non enim Policletus ut Policletus, sed ut artifex talis, facit statuam, nec album ut album, sed ut ædificator ædificat. Constat igitur tibi quid sit propositio per se, & quot sint modi per se, & aduerte quod sic ut omnis propositio posterioristica de omni est necessaria ita est per se, sed non econuerso. Nam hæc est per se. Hic homo est animal, & tamen non est de omni cum sit discreta, & hæc est per se sortes est resibilis, & hæc. Hic interfectus interiit, & tamen non est de omni, ut patet.

Propositio secundum quod ipsum, est illa quæ est de omni & per se, cuius prædicatum conuenit subiecto adæquate & primo. i. conuertibiliter & non per aliud, sed in quantum tale, & per se ipsum. Quod prædicatum dicitur uniuersale posterioristicum, ut hæc est secundum quod ipsum. Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & hæc, hō est risibilis, & breuiter quando cunque prædicatum conuenit subiecto, in quantum tale, & nō propter aliquid aliud est propositio secundum quod ipsum. Si autem conuenit subiecto nō per se ipsum, sed per aliud nō est propositio secundum quod ipsum. Vnde hæc non est secundum se ipsum figura habet tres angulos, quoniam figura nō in quantum figura, sed in quantum hæc figura puta in quantum triangulus habet tres angulos. Nec ista est secundum quod ipsum, ysochelles habet tres angulos, quoniam ysochelles nō in quantum ysochelles, sed in quantum triangulus habet tres angulos. Vn igitur aduerte pro regula generali, quod quando cunque prædicatum uerificatur de subiecto adæquate, & reduplicato super se ipsum, sit propositio secundum se ipsum, ut hic, homo in quantum homo est rationalis, est risibilis, est stature rectæ. Hæc autem non est sed se ipsum. Homo in quantum homo est animal: quoniam prædicatum non adæquatur subiecto,

nec conuenit homini in quantum homo. i. ratione qua homo,
sed ratione qua animatum sensituum est animal.

Diximus quod propositio secundum quod ipsum est de
omni: quoniam cum predicatum adequatur subiecto, conue-
nit omni contento sub subiecto, nam bene sequitur hō in quā
tum homo est risibilis, ergo omnis homo est risibilis. Quod
n. conuenit alicui tali in quantum tale, conuenit omni tali.

Diximus quod est per se: quoniam in propositione secun-
dum quod ipsum, predicatū est diffinitio uel de diffinitione su-
biccti, & sic est primus modus per se, uel est proprietas seu ha-
bens modum proprietatis, & sic est in secundo modo per se.

Diximus, quod predicatū est uniuersale posterioristicum
pro cuius noticia aduerte quod uniuersale sumitur dupliciter
primo pro quolibet superiori respectu sui inferioris, in quo
sensu dicitur genus esse uniuersale respectu suarum specierū,
& species respectu suorum indiuiduorum, & in hoc sensu lo-
cuti sumus de uniuersale in trac. de predicabilibus, secūdo su-
mitur pro predicato adequato, & conuertibili cū subiecto,
quod dicitur uniuersale nō quia sit in multis aut dicatur de
multis, hoc enim est uniuersale in primo sensu, sed quia est
uersum, & receptū in uno subiecto, extra quod nō inuenitur,
quia risibile, & rationale est receptum in solo homine, ita
quod extra hominē non inuenitur, dicitur predicatū uniuers-
sale de homine. Idem intellige de habere tres respectu trian-
guli & esse parem uel imparem respectu numeri, & in hoc
secundo sensu intendit Aristoteles de uniuersali in primo po-
steriorum: quando dicit, uniuersale autem dico quod cum de
omni sit, & per se, & secundum quod ipsum est.

Viso que sit propositio necessaria, & que de omni, & que
per se, & que secundum quod ipsum, probandum est primo
quid demonstratio potissima, & absoluta sit ex præmissis ne-
cessariis, secūdo quod sit ex præmissis de omni tertio quod sit
ex præmissis p se, quarto quod sit ex præmissis secūdū quod ipsum.

Primum probatur sic demōstratio potissima est ex his que

non

TRACTATUS VNDECIMVS

nō possunt aliter se habere, ergo est ex necessariis, consequētia patet ex ratione necessariis. Antecedens probatur, demonstratio potissima est syllogismus faciens scire, ut patet ex diffinitione data de demonstratione per causam finalem. Sed scire est rem: id est conclusionem cognoscere per causam: id est per præmissas quæ non possunt aliter se habere, ergo demonstratio potissima est ex præmissis quæ non possunt aliter se habere, ex consequenti est ex præmissis necessariis.

Secūndum probatur sic. Demonstratio potissima est ex præmissis quarum prædicatum uerificatur de omni cōtento sub subiecto, & semper, & infallibiliter, ergo est ex præmissis de omni, patet consequētia ex diffinitione superius data de propositione de omni. Antecedens autem probatur: quoniam si in præmissis assumptis in demonstratione potissima prædicatum non uerificaretur de omni contento sub subiecto, & semper, & infallibiliter, non esset demonstratio ex necessariis ut patet. Sed conclusum est demonstrationem potissimā esse ex necessariis, ergo &c.

Tertium probatur sic Conclusio demonstrationis potissime est propositio per se, ergo præmissæ debent esse per se. Cōsequentia quidem patet: quoniam sicut non scitur conclusio uera nisi ex præmissis ueris, sic non demonstratur conclusio per se nisi ex præmissis per se, licet enim possit syllogizari ex præmissis per accidens, non tamen demonstrari, nec sciri, nisi ex præmissis per se. Antecedens autem declaratur sic de mente Aristotelis. Conclusio demonstrabilis est propositio cuius prædicatum se habet ad subiectum, ut propria passio uel habens modum passionis. Sed quando prædicatur propria passio de subiecto, est propositio in secundo modo per se ut declaratum est supra, ergo conclusio demonstrationis potissime est propositio per se. Quot uero modi per se ingredientur demonstrationem potissimam dicemus alias.

Quantum probatur sic. Demonstratio constat ex duabus præmissis, & conclusione quæ sunt propositiones per se

DE SYLLOGIS. DEMON. 273.

ut dictum est, quarum termini sunt cōuertibiles, & adequati ut patet hic. Omne animal rationale est risibile. Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Sed quando termini sunt conuertibiles, & adequati, præmissæ sunt secundū quod ipsum, & earum prædicatum est uniuersale posterioristicum, ut docuimus, ergo demonstratio potissima de qua tantum nunc intendimus est ex præmissis secundum quod ipsum, & confirmatur quia ut declarabimus infra demonstratio huiusmodi fit in prima figura in primo modo, & maior constat ex diffinitione subiecti, & propria eius passione, ut omne animal rationale est risibile. Minor autē constat ex diffinitio, & diffinitione, ut omnis homo est animal rationale. Conclusio uero constat ex subiecto, & sua passione ut ergo omnis homo est risibilis. Constat autem quod isti tres termini, homo, animal rationale risibile, sunt adequati, ergo constituunt propositiones secundum quod ipsum. Hæc de tertio capite dicta sint.

Caput quartum, ex quibus & qualibus non est demonstratio.

In quarto cap. inuestigandum est ex quibus, & qualibus non est demonstratio. Nam ex quo in præcedenti capi. inuestigatum est, ex quibus, & qualibus est, consequens est inquirere ex quibus, & qualibus nō sit. Hic igitur ad mentem Arist. quinque conclusiones determinandæ sunt, prima est. Demonstratio non est ex contingentibus neque possibilibus aliter se habere, secunda est. Demonstratio nō est ex his quæ sunt per accidēs, tertia est. Demonstratio nō est ex extraneis, quarta est. Demonstratio non est ex corruptibilibus, quinta est. Demonstratio non est ex principiis communibus.

Prima conclusio probatur sic ad mentem Aristotelis. Demonstratio potissima est ex præmissis necessariis, ergo non est ex contingentibus, neque possibilibus aliter se habere. Consequentia patet, quoniam necessarium, & contingens opposuntur, ergo si est ex necessariis, non est ex contingentibus.

TRACTATUS VNDECIMVS

Antecedēs uero tripliciter p̄batur de nouo licet, & in ca. p̄cedentes iam probatum sit, tamen pro maiori doctrina iterum probandum est.

Primo sic. Demonstratio est ex his que sunt per se, ut probatum est in cap. p̄cedenti, ergo est ex necessariis. Patet cōsequētia, quoniam omnis propositio per se est necessaria, p̄dicatum enim semper, & immutabiliter dicitur de subiecto ut homo est animal rationale, homo est risibilis.

Secundo sic. Conclusio demonstrationis est necessaria, quoniam est ea que scitur per demonstrationem. Sed quod scitur non potest aliter se habere per definitionem ipsius scire, ergo quod scitur, id est ipsa conclusio est necessaria, ergo est ex p̄missis necessariis. Probatur consequentia, quoniam ut tibi declarabitur in 2. p̄hy. conclusio comparatur ad p̄missas ut effectus ad causas, sed effectus necessarius non potest esse à causa contingenti, aliter effectus esset potior quam sua causa, ergo conclusio non potest demonstrari nisi per p̄missas necessarias. Dico demonstrari, quoniam ut inquit Aristot. Contingit syllogizare necessarium ex non necessariis, sicut uerum ex non ueris, non autem demonstrare, exemplum primi, omne currens est animal, omnis homo est currens per casum, ergo omnis homo est animal, exemplum secundi, omnis lapis est animal omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal.

Tertio sic, & est argumentum à signo. Dicit Arist. signū autem est quod demonstratio sit ex necessariis, quoniam quando uolumus inferre instantias contra arguentem quando disputamus, dicimus. Tu non demonstras, etiam quod opineris te demonstrare, quoniam tu non procedis ex necessariis, ergo cōstat quod oportet demonstrationem esse ex necessariis, aliter non distingueretur simplex syllogizator à demonstratore. Hinc patet inquit Aristot. quam stulti sint sophiste illi qui existimant se demonstrare, & scientiam acquirere, si habeant principium probabile, & uerum. Seipos decipiūt quo

nam non acquiritur scientia est quæ est certa, & euidēs de conclusione noticia per principium probabile uerum, sed per necessarium in fallibiliter uerum. Constat ergo demonstrationem non esse ex contingentibus nec possibilibus aliter se habere, sed ex necessariis.

Secunda conclusio, scilicet quod demonstratio non sit ex præmissis quæ sunt propositiones per accidens probatur tripliciter ad mentem Aristotelis, sed aduerte quod Aristoteles per ly per accidens intendit de propositionibus quarum prædicatum est accidens commune siue separabile, siue inseparabile quæ sunt in quinto prædicabili, de quo actum est in tracta. de prædicabilibus. De his enim non habetur demonstratio neque scientia, quoniam possunt adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, modo quo exposuimus in prædicto trac. ergo possunt aliter se habere ex consequenti non possunt sciri ex diffinitione ipsius scire. Non ergo intendit Aristote. de accidente proprio quod fluit ex natura rei, quale est risibile in homine simul, & aquilum in naso, crispum in capiti. Siccum leue simpliciter, & calidum in summo in igne. Ista enim, & si sint accidentia, & in prædicamento qualitatis quo ad entitatem, tamen constituunt propositionem per se in secundo modo per se, & semper insunt subiecto emanantia à principiis subiecti, & ideo de eis potest esse scientia, & per ea, & de eis potest esse demonstratio. Declaratis igitur his probatur præposita conclusio tripliciter.

Primo sic omnis uera demonstratio est ex præmissis, & conclusione necessariis quæ infallibiliter sunt ueræ, ita quod non contingit earum prædicata aliquando inesse, & aliquando non inesse, sed semper & immutabiliter inesse. Sed propositiones per accidens, non semper, & infallibiliter sunt ueræ, quoniam earum prædicatū contingit adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, loquando de accidentibus communibus ut nunc intedit Arist. ergo constat quod demonstratio non potest esse ex præmissis per accidens nec de conclusione per ac-

TRACTATUS VNDECIMVS

per accidens. Vnde hic non potest haberi demonstratio, homo est albus. *Theſaurus* inuenietur in agro. Sub cane pluct *egro* tus sanabitur *fortes adiscēs* erit perfectus philosophus.

Secundo probatur sic. Omnis demonstratio est ex præmissis per se, & secundum quod ipsum, ut manifestatum est in cap. præcedenti. Sed propositiones per accidens, quæ constant ex accidentibus communibus, ut docuimus non sunt, nec possunt esse præmissæ per se, ergo ex eis non potest fieri demonstratio.

Tertio probatur sic, omnis uera demonstratio, & potissima de qua hic solum intēdimus, facit scire per se per causam, & propter quid, ut docuimus in secundo capi. Sed syllogismus procedens ex præmissis per accidens, non facit scire per se, per causam, per propter quid. Nam quando syllogismus est ex præmissis per accidens, neque maior extremitas inest media per se, neque medium inest minari extremitati per se ut patet hic. Omne currens est album, omnis homo est currens, ergo omnis homo est albus. Nam casu dato quod omnis homo sit currens, & omnis homo sit albus, & omne album sit currens. Neque album inest per se currenti, neque currens inest per se homini, ergo &c. Constat ergo quod demonstratio non est ex his que sunt per accidens.

Tertia conclusio. s. quod demonstratio non sit ex extraneis probanda est ad mentem Aristotelis. Sed antequam probetur, duo prænotanda sunt, primo quid sit demonstrare ex extraneis & ex propriis, secundo duo supponenda sunt.

Quantum a. primū aduerte quod tribus modis possumus imaginare demonstrationem esse ex extraneis, primo quando probatur passio extranea à subiecto, ut si geometra uelit probare lineam. a. esse pulchram uisu. Nam pulchrū aut deforme uisu non est de consideratione geometræ, sed prospectiui, rectum aut obliquum est passio propria, lineæ ut cadit sub sententia geometrica. Vnde geometra probat pulchrum uisu de linea, tendit ad extranea, qui autem probat curuum aut re-
ctum de ea sistit in propriis, secundo quando in aliqua sciētia
probat

probatur aliquid de subiecto alterius scientie, ut si geometra probat aliquid de numero quod est subiectum Arithmetice, vel de ente aut corpori mobili, quod non consideratur à geometra, sed physico, tertio quando in aliqua scientia probatur conclusio spectans ad illam scientiam non per mediū proprium illius scientie, sed per medium spectans ad aliam scientiam, ut si physicus probet aliquam suam conclusionem per medium mathematicum, aut metaphysicum. His ergo tribus modis contingit demonstrationem fieri non ex propriis, sed ex extraneis, sed tertius modus est proprie ad intentionem Aristotelis.

Quantum ad secundum aduerte duo supposita que præponit Arist. antequam ad probationem præpositæ conclusionis deveniam, primum est quod in omni demonstratione tria sunt. Primum est conclusio que demonstratur, puta, omnis homo est risibilis, cuius prædicatum est propria passio, que per se inest subiecto, secundum sunt dignitates. i. principia ex quibus probatur conclusio, tertiam est subiectum de quo demonstratur passio puta triangulus de quo demonstratur habere tres angulos &c. Secundum suppositum est quod licet eadem sint principia cōmunia que dignitates appellatur diversis scientiis, puta hoc principium. Omne totum est maius sua parte, & hoc. Si ab æqualibus equalia demas, residua sunt equalia. Sūt cōmunia geometræ & Arithmetico. Nam verificantur de lineis, & numeris tamen idem subiectum nō est cōmune diversis scientiis. Sed quelibet scientia habet proprium subiectum iuxta quod distinguitur à quacungq; alia. Sed hoc tibi manifestabitur infra. His præmissis probatur sic conclusio præposita. Non convenit demonstrantem descendere de uno genere in aliud genus, id est de scientia in scientiā distinctam genere à scientia in qua est demonstrans puta nō licet demonstranti descendere de geometria in arithmetica, aut de physica in moralem, aut de logica in physicam, sed si seret in terminis & principiis sue scientie, ergo non conue-

TRACTATVS VNDECIMVS

nit demonstrationem fieri ex extraneis sed ex propriis. Consequentia patet quoniam si aliqua demonstratio posset esse ex extraneis, hoc maxime esset ex eo quia esset terminorum diuersarum scientiarum ex descensu unius artificis à propria scientia ad aliam distinctam omnino, puta à geometria ad physicam. Dico omnino ut præseruem descensum à scientia subalternante ad scientiam subalternatam. Nam hic descensus, licet ut tibi manifestabitur infra. Antecedens autem tripliciter probatur, primo ex parte subiecti, secundo ex parte mediæ, tertio ex parte passionis.

Ex parte subiecti sic. Si licet demonstrantem descendere de genere in genus ex parte subiecti, ergo, liceret Arithmetico demonstrare aliquid contentum sub quantitate continua, quæ est subiectum geometriæ, puta quod circulus caret angulis, sed hoc est falsum, quia continuum de quo est geometria, & arithmeticum de quo est Arithmetica sunt duo genera subalterna quantitatis, quorum unum non ponitur sub alio, ergo non licet demonstrantem in Arithmetica, descendere in geometriam ex parte subiecti, puta probando aliquid de continuo, quod non est subiectum, nec continetur sub subiecto Arithmeticæ.

Ex parte mediæ sic. In omni demonstratione oportet quod medium per quod probatur conclusio, & extrema id est maior & minor extremitas, sint eiusdem generis quoniam debet de se inuicem uerificari per se & secundum quod ipsum, ut docuimus supra. Sed passionis & subiecta diuersarum scientiarum sunt diuersorum generum, nam sicut differunt genere linea & ternarius sic eorum passionis, quæ sunt rectum & curuum, par uel impar. Ergo eis non potest applicari unum commune medium per quod probetur passio de linea, & passio de ternario, non tale communem medium aut falso prædicaretur de utraque aut per accidens.

Tu tamen aduerte quod ut declarabimus infra, quædo una scientia subalternatur alteri, ut prospectiua geometriæ, &

musica Arithmeticae, licet ex principiis subalternantis alio quid demonstrare in subalternata, quoniam subiectum subalternate continetur sub subiecto subalternantis, ut tibi declarabitur infra, nec tunc est descensus de genere in genus sed de genere quasi in speciem generis, ut quando descendimus de linea simpliciter quae consideratur à geometra, ad lineam visualem quae consideratur à prospectivo.

Ex parte passionis sic in omni demonstratione passio praedicatur per se de suo subiecto, ut in geometria, habere tres per se praedicatur de triangulo, sed passio subiecti unius scientiae, non praedicatur per se sed aut nullo modo aut per accidens de subiecto alterius scientiae. Nam ut exemplificat Aristoteles, non spectat ad geometram demonstrare lineam rectam esse pulcherrimam linearum quoniam esse pulchrum non praedicatur per se de linea, sed esse curuum aut rectum. Nec spectat ad eundem demonstrare quod linea recta contrariatur circulari, quoniam contrarietas non est de consideratione geometrae, sed metaphysici ut tibi declarabitur in libro decimo metaphysicae. Constat igitur tibi quod non licet demonstrati descendere de uno genere scientiae in aliud genus scientiae tam, ex parte subiecti quam medii & passionis, sed oportet ipsum versari tantum circa proprium subiectum & proprias passiones sui subiecti, & circa propria media, ex quibus habet demonstrare proprias passiones de proprio subiecto. Hinc sequitur corollarie paucissimos esse veres scientes, quoniam pro maiori parte, credentes se demonstrare procedunt non ex propriis sed ex extraneis, & praecipue ex mediis extraneis aut communibus, ut declarabitur infra.

Quarta conclusio. s. quod demonstratio non sit ex corruptibilibus probatur tripliciter ad mentem Aristotelis. deinde remouendum est quoddam dubium.

Primo probatur sic. Conclusio verae demonstrationis est perpetua & incorruptibilis, ergo est ex praemissis perpetua

TRACTATUS VNDECIMVS

Et incorruptibilibus quæ scilicet sunt perpetuæ veritatis. Consequentia patet, quoniã sicut non potest demonstrari conclusio necessaria ex præmissis contingentibus ut docuimus supra, sic non potest demonstrari conclusio perpetua, & incorruptibilis ex præmissis non perpetuis & corruptibilibus, aliter semper verum demonstraretur ex non semper vero, quod patet esse impossibile. Antecedens autem sic probatur. In demonstratione potissima de qua hic intēdimus, conclusio constat ex propria passione & proprio subiecto ut homo est risibilis. Triangulus habet tres angulos. Sed propria passio semper conuenit proprio subiecto & omni contento sub eo, cum sit proprium quarto modo, ergo constituunt propositionem perpetuæ veritatis, quæ est conclusio demonstrationis potissime. Constat ergo veram demonstrationem esse de conclusione perpetua, & incorruptibili, & ex præmissis perpetuis. Non ergo demonstratio est corruptibile, nec ex parte conclusionis nec ex parte præmissarum.

Secundo probatur sic Omnis demonstratio potissima est de his & ex his quæ sciuntur per se & non per accides. Nam omnis propositio per se scitur per se cum sit immutabilis veritatis. Dicitur est autem tam conclusionem quam præmissas demonstrationis potissime esse propositiones per se, ergo sciuntur per se. Sed corruptibilia, ut corruptibilia non sciuntur per se sed per accidens, quoniam cum sint singularia non directe patet reflexe intelliguntur, ergo uniuersalia sciuntur per se cū sint perpetua, & singularia sciuntur per accidens, cum sint corruptibilia, loquendo de singularibus naturalibus inferioribus, Ergo demonstratio non est de corruptibilibus nec ex corruptibilibus.

Terzio probatur sic. Omnis demonstratio potissima est ex his quæ sunt de omni posterioristico ut docuimus supra. Sed corruptibilia non sunt de omni posterioristico. Nō enim sensus sunt, sed aliquando sic aliquando non, aliter non essent corruptibilia. De omni autē posterioristico, importat sensu

piternitatem temporis & uniuersalitatem suppositorū. Ergo demonstratio potissima non est corruptibilia.

Et aduerte quod apud Aristotelem ex prædicta conclusio-
ne infertur hoc corollarium. Sicut demonstratio non est cor-
ruptibiliam sic nec diffinitio. Nam diffinitio aut est princi-
pium demonstrationis, ut quando est medium per quod de-
monstratur conclusio ut per rationale demonstratur hominē
esse risibilem, aut est tota demonstratio positione, id est ordi-
ne differens, ut quando de re datur duplex diffinitio una per
materiam alia per formam siue per finem. Nam ea quæ per
materiam datur, & conclusio demonstrationis, quæ autem
per formam est medium. Verbi gratia. De ira datur duplex
diffinitio. Vna per materiā, quæ est hæc. Ira est accensio san-
guinis circa cor. Altera per finem, quæ est hæc. Ira est appeti-
tus uindictæ. Et his duabus potest aggregari una quæ erit
hæc. Ira est accensio sanguinis circa cor, propter appetitum
uindictæ, & hæc est uirtualiter, tota demonstratio licet diffe-
rat positione, id est ordine quia ut sic nundum est disposita
in modo & in figura syllogismi. Si autem sumatur diffinitio
per materiam pro conclusione, & ea quæ est per formam pro
medio, tunc fiet demonstratio ordinata in modo & in figura
ut hic. Omnis appetitus uindictæ est accensio sanguinis circa
cor. Sed ira est appetitus uindictæ. Ergo ira est accensio san-
guinis circa cor. Cum igitur diffinitio sit uirtualiter ipsa de-
monstratio, aut principium id est mediū demonstrationis, si-
cut demonstratio non est corruptibilium, sic nec diffinitio,
ex consequenti nec scientia.

Probata igitur quarta cōclusionē, & ex ea deducto corollario,
aduerte quod Aristoteles contra determinata monet du-
bium & soluit. Dubium quidem est tale. Dictum est demon-
strationem non esse corruptibilium quæ aliquando sunt, ali-
quando non sunt, sed perpetuorum quæ semper sunt. Ex hoc
ergo sequitur de eclipse lunæ, & solis, & de tonitruo, & de
naturalibus nullam posse fieri demonstrationem neque hæc
ber

TACTATVS VNDECIMVS.

Veri scientiam, quoniam constat quod non semper sunt, sed aliquando sic aliquando non.

Ad hoc respondens Aristoteles inquit quod secundum quod sunt huiusmodi, id est secundum quod de eis habetur demonstratio & scientia, semper sunt secundum autem quod sunt particularia in se considerata, de eis non habetur demonstratio nec scientia. Pro cuius solutionis notitia aduerte quod defectus lune & solis, & res naturales interiores dupliciter considerari possunt, primo in se & in singulari, puta haec eclipsys in quantum haec, & haec rosa in quantum haec. Secundo per respectum ad causam suam naturalem. Primo quidem modo constat quod non sunt semper, quoniam haec uel illa eclipsys, & haec uel illa rosa per determinatum tempus habet esse, quo transacto non sunt: & ut sic de eis non est demonstratio nec scientia. Secundo autem modo dicuntur esse semper, nam causa eorum est certa & determinata & sufficiens, ita quod ea posita infallibiliter sequitur effectus, puta causa eclipsys lune est interpositio diametralis terrae inter solem & lunam, & causa eclipsys solis, est interpositio lune inter solem & aspectum nostrum ut tibi declarabitur in tracta sphaerae, quibus causis positis & quandoque ponuntur, infallibiliter sequitur eclipsys, & ut sic de eis habetur demonstratio & scientia quoniam ut sic infallibiliter terminatis temporibus existunt semper. De naturalibus autem puta de rosa aut niue aut tonitruo eodem modo dicendum est. Nam licet in se considerata & ut singularia sunt, non sint semper, tamen relata ad causas suas uniuersales remoto impedimento, determinato tempore sunt semper ut in uere semper generatur rosa, in aestate tonitruum in hieme nix &c. Constat ergo quomodo scientia & demonstratio est eorum quae sunt semper, & non est corruptibilem.

Quinta conclusio scilicet quod demonstratio non est ex principiis communibus probatur quae simpliciter ad uentem Aristotelis. Sed antequam probetur aduerte quod per
principia

Principia communia intendit prima & uniuersalia principia quas dicimus dignitates, & quae diuersis scientiis applicari possunt. Verbi gratia. Omne totum est maius sua parte non sunt opposita in eodem. Vbi est maius & minus, ibi est aequale. Haec enim possunt applicari conclusioni geometricae & arithmeticae & physicae &c. Sed id tibi plenius declarabitur in cap. sequenti. His praenotatis probatur conclusio praeposita quatuorupliciter.

Primo sic, nulla principia communia faciunt scire per se & simpliciter id quod demonstratur sed tantum in confuso. Omnis demonstratio potissima facit scire per se & simpliciter & non tantum in confuso id quod demonstratur, ergo nulla demonstratio potissima & ex principiis communibus sed propriis, Minor patet ex diffinitione superius data de demonstratione potissima. Maior autem sic declaratur, scire rem per principia communia, est scire in genere sicut quid scit hominem in quantum est substantia & non ultra, scire autem per principia propria est scire in specie ut quando scitur homo per rationale, quod est scire distincte & simpliciter, ut igitur demonstratio potissima faciat scire per se & simpliciter, non sufficit quod sit ex ueris communibus, sed ex ueris propriis indemonstrabilibus & immediatis id est proximis.

Secundo sic, si sufficerent principia communia ad demonstrandum, ergo Brisso demonstrasset quadraturam circuli id est quadratum aequale circulo, quod est falsum, probatur consequentia. Brisso assumebat hoc principium commune. Vbi est dare maius & minus, est dare aequale. Deinde subsu-me-bat. Sed est dare quadratum maius circulo, puta si figuratur circulus intra quadratum, Et est dare minus quadratum circulo, puta si describatur quadratum in circulo ut hic.

Ergo

TACTATVS VNDECIMVS.

Ergo est dare quadratū equas
le circulo. Sed quod Brisso, non
demonstret patet ex eo quod
hoc principium. Vbi est dare
maius & minus, &c. est com
mune geometre & arithmes
tico, eodem enim principio pro
bari potest quod vbi est, ma
ior & minor numerus, est
et dabilis equalis. Idem int
telige apud p̄physicum de uelo

itate & tarditate motus, & apud moralem de maiori & mi
nori vitio ac uirtute. Cum igitur illud principium non sit pro
prium geometre. Non facit scire simpliciter & per se, ideo
Brisso non demonstrauit intentum suum.

Tertio sic, probatum est demonstrationē non esse ex prin
cipiis extraneis nec diuersorum generum. i. que ad diuersa ge
nera scientiarum possunt applicari, sed sunt propria illi scien
tiæ in qua assumuntur, ut diffinitio signæ & unitatis & nu
meri, sunt propria in scientiis in quibus consideratur figura
puta geometriæ, & unitas, & numerus. puta arithmetice.
Sed principia communia sunt extranea, & diuersorū generū,
applicatur enim scientiis distinctis genere, puta hoc principium.
Si ab equalibus equalia demas, que remanēt sunt equalia,
potest applicari magnitudini & mortui & tēpori & nume
ro, ergo ex principiis cōmuniibus nō potest fieri demōstratio.

Quarto sic. In omni uera demonstratione oportet quod me
dium. i. principium per quod demonstratur conclusio, & ex
trema ex quibus constat conclusio. i. maior & minor extre
mitas sint æque proxima & eiusdem generis. Declaratum est
enim supra quod non licet demonstranti descendere de gene
re in genus & maxime ex parte medii, nisi in scientiis subal
ternantibus & subalternatis de quibus loquimur infra. Sed
principia communia, per que probatur conclusio in aliquis
particulari

particulari scientia, non sunt æque proxima. Nec eiusdem generis cum extremis, aliter non possent applicari distinctis conclusionibus diuersarum scientiarum, ergo demonstratio non potest esse ex principiis communibus sed ex propriis aliter nunquam erit uera & potissima demonstratio.

Constat ergo demonstrationem ueram, & potissimam, nõ esse ex principiis communibus sed propriis, & proximis, & quæ sint eiusdẽ generis cū conclusione quæ demonstratur.

Et aduerte quod Aristoteles ex præposita & probata cõclusionẽ deducit quatuor corollaria.

Primum est. Quælibet scientia particularis ut physica, geometria & arithmetica, respicit metaphysicam, ut superiorẽ, quoniam ipsa probat principia propria scientiarum particularium. Scientiæ enim particulares non probant principia sua, sed supponunt ea ut uera, & tamen cum non consistunt ex terminis cõmunißimis, ut primæ dignitates, p̄babilia sũt, & cum non probentur, sed supponantur à scientia particulari in qua sunt principia propria, nec in alia scientia particulari, quoniam non est maior ratio in una, quam in alia, immo minor. Nam si non probantur in ea in qua sunt principia, multo minus in quacunque alia particulari: in qua non sunt principia. Spectat ergo eorum probatio ad superiorẽ scientiã, quam particulares respiciunt, ut regnam, & hæc est metaphysica, ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ & in sexto.

Secundum est, quod metaphysica est magis & maxima scientia super omnes alias particulares. Nam ipsa pro subiecto habet ens in quantum ens, particulares autem scientiæ habent pro subiecto partem entis, puta ens naturale siue mobile ut physica, ens quantum continuum ut geometria, ens quantum discretum ut arithmetica & hoc tibi declarabitur in quarto metaphysicæ. Item metaphysica uersatur circa uniuersalissimas & primas causas, particulares autem circa particulares causas. Et hoc tibi declarabitur in probæmio primi metaphysicæ. Item finis metaphysicæ est diuinorum entium cognitiõ

TRACTATUS VNDECIMVS.

No, particularium autē finis & cognitio naturalium entium, aut entis quanti continui, aut entis discreti. Ex omnibus ergo his, constat metaphysicam esse maximam scientiam super omnes alias particulares, ideo Aristoteles in præmio primi Metaphysicæ uocat eam sapientiam, & deam scientiarum.

Tertium est Metaphysica descendit in omnes scientias particulares sicut Geometria in prospectiuā, & Arithmetica in musicā, sicut enim Geometria probat principia prospectiuæ, & Arithmetica musicæ, sic Metaphysica probat stabiliedo principia scientiarū particulariū. Itē omnia subiecta aliarū scientiarū sunt ueluti partes subiectiuæ subiecti metaphysicæ, ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ. Itē metaphysica considerat de omnibus terminis scientiarū particulariū puta de substantia ut substantia de corpore ut corpus, de quanto ut quātū, de quali ut quale, ut tibi declarabitur in quinto metaphysicæ, particulares autē scientiæ, nō descēdūt in metaphysicā, ergo dignior & excellentior est.

Quartum est. Difficile est cognoscere, si nos aliquid uere scimus. Dictū est enim q̄ nō scimus nisi p̄ principia ppria, sed difficillimū est scire, si principia p̄ quæ probamus aliquā conclusionē sin ppria. Opinamus enim scire, dūmodo habeamus syllogismū ex aliquibus ueris & primis, sed non sufficit nisi habeamus ex ppriis & pximis. Hæc de p̄senti ca. sint dicta.

Caput quintum, Ex quibus & qualibus principiis est demonstratio uirtualiter.

IN quinto capitulo inuestigandū est quæ principia ingrediuntur demonstrationē uirtualiter tanquā prima semina & fundamēta ueræ scientiæ quæ causatur in uobis ex demonstratione. Ordo enim requirit doctrinæ, ut postquā ostēdimus ex cap. tertio quæ principia ingrediuntur demonstratiōnē formaliter, & in cap. quarto, quæ non, nūc inuestigemus quæ uirtualiter ingrediuntur, & quoniam determinabimus quod principia communia, & uniuersalissima quæ appellantur dignitates, sunt illa quæ uirtualiter ingrediuntur, &

super

Super que demonstratio omniis scientifica firmatur. Ne deducamus addiscentē per incognita hic tria agenda sunt.

Primo assignanda est differentia inter principia communia & propria. Secundo explicandum est in specie quæ sint principia communia. Tertio declarandum est quomodo scientiæ particulares in demonstrationibus suis utuntur principiis communibus.

Quantum ad primum antequam assignemus differentiam inter principia communia & propria, prius declarandum est quid sit principium demonstrationis absolute sumptum id est ut sub se continet principium commune & principium proprium, & quomodo differt à non principio, deinde assignabimus differentiam inter principia communia & propria.

Tu igitur adverte quod principium ut principium demonstrationis ad mentem Aristotelis est proposito uera & necessaria indemonstrabilis absolute uel saltem in scientia in qua habetur ac recipitur pro principio.

Primo dicitur uera & necessaria, ad differentiam propositionis falsæ aut contingentis, nam cum principium demonstrationis sit causa scientiæ, quæ est uera & firma de re uerè nota, non potest causari ex falso nec ex contingenti quod potest aliter se habere, & aliquando est uerum, aliquando falsum, ergo propositio falsæ aut contingens, non potest esse principium demonstrationis.

Secundo dicitur indemonstrabilis, ut distinguatur principium à conclusione. Nam principium ut principium demonstrat, sed non demonstratur. Conclusio autem ut conclusio demonstratur, sed non demonstrat in quantum conclusio. Dico in quantum conclusio, quoniam non inconuenit conclusionem demonstratam in superiori scientia puta in geometria, assumi, ut principium in inferiori puta in prospectiua, tertio dicitur in scientia in qua est principium, ne suadeas tibi omne principium in quacunque scientia, esse omnino & simpliciter indemonstrabile, sed sufficit ipsum esse indemonstrabile

TRACTATVS. VNDECIMVS.

monstrabile in scientia in qua est principium, ut in geometria hoc sumitur, ut principium. A puncto ad punctum lineam ducere contingit, & tamen est demonstrabile simpliciter. Unde demonstratur in sexto physicorum eo quod duo puncta non possunt se tangere sed semper datur medium quod est linea. Sufficit ergo tibi quod omne principium demonstrationis, ut principium est indemonstrabile, & quidem si sit indemonstrabile simpliciter, ut prima dignitates. Si sit indemonstrabile sed quid, puta, in tali vel tali scientia, est principium secundum quid.

Viso quid sit principium demonstrationis, de facili constat tibi convenientia & differentia inter principium & non principium, quod est conclusio demonstrabilis. Conveniunt quidem in hoc quod tam de principio quam de conclusione, oportet addiscentem cognoscere quid significant, aliter nane laboraret addiscent, Significatum enim terminorum, est prima ianua intelligentie.

Differunt autem, quoniam ex principiis, alia demonstrantur scilicet quae sunt conclusiones. Ipsa autem principia non demonstrantur saltem in scientia in qua sumuntur, ut principia, aliter non essent principia. Unde sicut apud Mathematicum de unitate, & triangulo, & recto supponitur quid significant, ita de principiis, & de conclusione, & in hoc conveniunt, & sicut unitas, & magnitudo non demonstratur, sed alio ex his, ita dicendum est de principiis & conclusione, & in hoc differunt principia à non principiis.

Viso quid sit principium demonstrationis absolute sumptum, & quomodo convenit & differt à non principio, id est à conclusione, dividendum est in principium proprium & principium commune, & utrumque diffiniendum, ex qua diffinitione apparebit eorum differentia ab invicem.

Tu igitur adverte, quod sicut animal est genus continens sub se species, puta hominem, & leonem. Sic principium demonstrationis est genus, sub se continens principium proprium
& totum.

monstrationis est genus, sub se continens principium proprium & commune. Principium quidem proprium ad mentem Aristotelis est illud quod est principium tantum in una scientia, in eo quod principium. Verbi gratia apud Geometram tantum, hoc est unum ex suis principiis proprium, linea est longitudo absque latitudine & profunditate, & hoc. Rectum est illud, cuius medium non discrepat ab extremis. Hæc enim extra geometriam non verificantur. Dixi in eo quod principium, quoniam non inconuenit eandem propositionem in una scientia esse principium, in alia esse conclusionem, ut declarabitur tibi infra in scientia subalternata, & subalternata. In ratione uero principii, non potest esse principium proprium, nisi in una scientia tantum. Principium uero commune est, quod in pluribus scientiis potest assumi, ut principium ad probandum conclusiones diuersarum scientiarum ut sunt ista. Si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Omne totum est maius sua parte. De quolibet est uera affirmatio uel negatio. Possunt autem applicari diuersis scientiis, si sumantur contrahta ad propriam materiam diuersarum scientiarum. Verbi gratia. Hoc principium. Si ab æqualibus &c. sic applicatur geometriæ. Si ob æqualibus magnitudinibus uel lineis uel superficiebus æquales magnitudines uel lineas uel superficies demas, residua sunt æqualia. Idem intellige de hoc. Omne totum est maius sua parte. Nam geometra sic trahit ad se. Omne totum continuum puta corpus aut linea, est maius sua parte. Arithmeticus autem sic trahit ad se. Omnis totus numerus est maior sua parte. Sicut etiam trahit ad se superius principium dicens. Si ab æqualibus numeris æquales numeros demas, residui sunt æquales, ut si à duobus denariis, demas duo, residui sunt æquales, puta octo, & octo.

Quantum ad secundum manifestandum est in specie que sunt principia communia & propria, & quomodo differant communia à propriis, & quomodo propria distinguuntur per suppositionem & petitionem & questionem; & diffinitio.

TRACTATUS VNDECIMVS

nem, & quam differentiam habeant ab inuicem, pro resolutione igitur præmissorum, ponuntur tres conclusiones ad mentem Aristotelis.

Prima conclusio est hæc. Principia communia sunt dignitates, est primæ propositiones: quæ constant ex uniuersalissimis terminis: ut de quolibet ente, est uera affirmatio uel negatio. Impossibile est idem simul esse & non esse. Non sunt opposita in eodem simul.

Hæc probatur sic. Principia communia sunt propositiones necessariae ueræ, & per se intelligibiles, id est non per rationem exteriorem, id est argumentationem, sed per rationem interiorem, id est solo lumine intellectus, ita quod sola intelligentia terminorum, quilibet sanæ mētis acquiescit illis nec potest mente negare, licet forte uoce neget ex proteruita, ut quidam ex antiquis cōtra quos disputat Aristoteles. Sed istæ conditiones & excellentiæ non competunt nisi dignitatibus & maximis: super quas omnis uera scientia fundatur, ergo principia communia sunt dignitates quas diximus constare ex primis, & uniuersalissimis terminis.

Secunda conclusio, propria principia sunt propositiones quæ constant ex terminis specialibus, quæ non sunt ueræ nec intelligibiles per se ipsas, sed per primas dignitates, ex consequenti per rationem exteriorem, id est argumentationem sicut sumantur ut indubitate uere in scientia in qua sumuntur ut principia, ut in mathematica primæ petitiones, puta punctus est cuius pars non est, linea est longitudo & cætera, linea recta est breuissima extensio inter duo puncta. Angulus causatur ex contractu duarum linearum, & cætera. Hæc probatur sic, principia propria habent dignitates supra se, per quas possunt probari & stabiliri in scientia sine philosophia prima, ut patet per Aristotelem in quarto Metaphysicæ, ergo sunt propositiones, quæ non sunt ueræ nec intelligibiles per se ipsas, sed in quantum reducuntur ad primas dignitates.

Tertia

Tertia conclusio. Principia propria quæ distinguuntur in suppositionem & petitionem & questionem, & diffinitionem, ita se habent, quod suppositio non est petitio, & petitio non est questio, & diffinitio non est suppositio nec petitio nec questio. Hec probatur declarando quid sit unūquodque eorum, & quomodo differant.

Tu igitur aduerte, quod suppositio est propositio demonstrabilis secundum se, quoniam habet priorem per quam possunt demonstrari, ut ista. A puncto ad punctum lineam duceri contingit, potest demonstrari per banc. Duo puncta non possunt esse continua neque se tangere, ergo & cetera, & tamen licet non demonstrata acceptatur, ut firmiter uera ab addiscente. Petitio autem est propositio demonstrabilis sicut & suppositio. Non tamen demonstrata, & ab addiscente uel respondente nec respuitur nec acceptatur, sed dicit pronunciat transeat. Questio autem est propositio demonstrabilis, & non demonstrata, quæ addiscentis uel respondens non solum, non acceptat, sed etiam est contrarie opinionis, donec sibi demonstrata fuerit. Diffinitio uero licet non sit propositio, quoniam constat ex solo genere & differentia absque copula; tamen est oratio induans quid est essentia & natura diffinitioni per prædicata essentialia, quæ sunt genus & differentia magis propria ut tibi alius declarabitur. Constat igitur tibi quid sit suppositio, & petitio, & questio, & diffinitio. Quomodo autem conueniant & differant aduerte hinc. Eadem propositio est realiter suppositio, & petitio, & questio, sed ratione differunt. Nam si eam acceptat simpliciter respondens, ita quod sit eiusdem sententiae cum opponente, dicitur suppositio. Si autem respondens non sit eiusdem nec contrarie sententiae cum opponente, dicitur petitio. Quod si respondes si contrarie sententiae cum opponente, dicitur questio. Quomodo autem differat diffinitio à tribus prædictis patet ex eo quod quolibet illorum trium est propositio: Diffinitio

TRACTATVS VNDECIMVS

nitio autem secundum se non est propositio, nisi dicamus illam esse propositionem, quando prædicatur diffusivum de diffinitione ut homo est animal rationale. Præterea. Diffinitio ad primam operationem intellectus spectat, ut tibi declarabitur in tertio de anima. Suppositio autem & petitio & cætera ad secundam, ergo & cætera. Præterea. Omnis suppositio aut petitio aut questio est uniuersalis aut particularis, cum sit propositio cuius proprietates sunt particularitas & uniuersalitas, ut docuimus in tertio tractatu. Diffinitio nec uniuersalis nec particularis cum non sit propositio ergo constat quomodo differt à tribus prædictis.

Quantum ad tertium declarandum est quomodo scientie particulares utuntur in demonstrando principiis communibus. Deinde quomodo se habeant circa principia propria. Quantum ad principium communia que sunt primo primæ dignitates, aduerte quod secundum Aristotelem in quarto metaphysice sunt duo. Vnum negatiuum scilicet non contingit, id est non potest idem de eodem simul affirmari & negari. Alterum est affirmatiuum scilicet de quolibet est uera affirmatio uel negatio, id est de quolibet uerificatur alterum contradictoriorum. Quomodo igitur scientie particulares utantur his duobus communissimis principiis aduerte quod ad mentem Aristotelis distinguendum est de demonstratione ostensiuâ, & de ea que ducit ad impossibile. Nam demonstratio ostensiuâ non utitur primo principio negatiuo nisi contractu siue applicate ad speciales terminos, & ad maiorem extremitatem, concludendo aliquod prædicatum de minori extremitate, cum negatione sui oppositi contradictorii. Verbi gratia. Volo probare quod sortes est animal, & non est non animal, & arguitur sic. Omnis homo est animal, & non est non animal. Sortes est homo, ergo sortes est animal, & non est non animal, qui non potest de sorte uerificari animal, & non animal, per primū principium negatiuum, ergo si est animal, non est non animal.

Demonstratio

Demonstratio autem ducens ad impossibile utitur hoc primo principio affirmatiuo. De quolibet est uera affirmatio uel negatio. Non quidem in sua uniuersalitate sed appropriatū ad proprium subiectum. Verbi gratia geometra assumit, hoc ad principium ad demonstrandum hanc lineam esse rectam, quia non est obliqua, & Arithmeticus assumit idem ad probandum hunc numerum esse parem, quia non est impar.

Sed dices, quis est modus utendi prædicto principio in demonstratione ducente ad impossibile?

Respondetur, quod est talis. Volo probare quod asinus non est homo, & arguo sic. Omne animal est homo. Asinus est animal ergo asinus est homo. Argumentum est in forma quoniam in darii, & conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarū. Non minor ergo maior. Tunc ultra, maior est falsa, ergo sua opposita contradictoria est uera scilicet non omne animal est homo, patet consequentia primum principium affirmatiuū, quoniam de quolibet est uera affirmatio uel negatio, ergo si hæc affirmatio est falsa. Omne animal est homo, hæc negatio est uera. Non omne animal est homo. Hoc igitur modo demonstratio ducens ad impossibile, utitur primo principio affirmatiuo. Ex quibus constat quod demonstratio ostensua completur unico discursu, procedendo à maiore ad minorem, & ab utraque ad conclusionem & illic sistere. Demonstratio autem ducens ad impossibile. Non completur nisi pluribus discursibus quorum primus est à præmissis ad conclusionem. Secundus autem est per reuersionem ad præmissas, modo quo argumentati sumus. Hæc de quinto capite dicta sint.

Caput sextū, quomodo omnes scientiæ conueniunt, uel disconueniunt circa principia communia, & propria.

IN sexto capite declarandum est quomodo omnes scientiæ includendo metaphysicam & dialecticam se habent circa principia communia, deinde circa propria pro re-

TRACTATUS VNDECIMVS

*solu*tionem primæ partis ponuntur tres conclusiones. Prima est. Omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa principia communia, & quidem quod conueniunt declaratur sic, omnis scientia roboratur, & firmatur per principia quæ uirtualiter ingrediuntur omnem demonstrationem, ita quod est status, & ultima resolutio ad illa. Sed hæc sunt principia communia, & maxime duo prima: scilicet non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare, & de quolibet est uera affirmatio uel negatio. Nam his non acceptis ut uerissimus, nulla stabit demonstratio, nullaque certa notitia, & scientia. Quod autem disconueniant patet hinc. Omnes scientiæ particulares accipiunt, & utuntur primis principiis communibus ut primis ueris, & non querunt ultra. Sed metaphysica non solum utitur eis, sed etiam probat ea contra negantem, ut patet per Aristotelem in quarto metaphysicæ, pro cuius noticia aduerte quod quelibet scientia potest se habere tripliciter circa principia communia. Primo probando aliquam conclusionem per ipsa, & in hoc omnes scientiæ conueniunt: quoniam conclusiones suas non efficaciter probant, nisi tandem reducant ad principia communia tamquam ad prima complexa, primo & maxime uera, secundo probando aliquid de ipsis primis principiis, puta quod non possumus ea mente negare licet forte uoce, & quod eorum oppositis non possumus intellectu assentire, & in hoc omnes scientiæ non conueniunt: quoniam id ad solam metaphysicam spectat, ut patet in quarto metaphysicæ, tertio probando ipsa principia communia non quidem à priori nec à posteriori ostensue, sed deducendo ad impossibile ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ, & non absolute, sed huic uel illi neganti ea, & hoc iterum spectat ad metaphysicam. Constat igitur quomodo omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa prima principia communia.

Secunda conclusio est ista. Tam dialectica quam metaphysica, utuntur omnibus principiis communibus, omnibus scientiis.

tiis, siue sint ipse primæ dignitates, ut non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare & cætera. Siue sint communes animi conceptiones, si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Hæc cõclusio sic probatur. Tã dialectica quã metaphysica sunt sciẽtiæ cõmunes: quoniã uersantur circa diẽ, id est circa ens, ut declarabitur tibi in quarto metaphysice, ergo habent considerare de omnibus, ergo sicut metaphysica uersatur circa principia cõmunia, sic & logica. Diuersa tamẽ ratione: quoniã metaphysica demonstratiue modo quo dictũ est in conclusiõne procedẽti. Dialectica autẽ solũ probabiliter, disputat de principiis omnium scientiarum.

Tertia conclusio est ista. Dialectica non est determinatæ differentie, nec determinati generis subiecti. Probatur, omnis scientia, quæ est determinatæ differentie, aut determinati generis subiecti, arguit tantum ad unam partem contradiktionis: scilicet probando, & concludendo solum partem affirmatiuam, aut solum negatiuam: Sed dialectica arguit, & probat utranque partem contradiktionis: quoniam non procedit demonstratiue sed probabiliter ut patet in topicis, ergo ipsa dialectica quæ est disputatiua, non est scientia determinatæ differentie, nec determinati generis subiecti.

Sed cõtra declaratum est in primo tractatu quomodo subiectum in logica est ens rationis, uel argumentatio, ergo habet determinatum subiectum. Item est de secundis intentionibus adiunctis primis, ergo est determinatæ differentie. Respondetur logica siue dialectica dupliciter sumitur, primo ut est docens, & tradens artem ac regulas syllogizandi, & demonstrandi, & diuidendi, & diffiniendi, &c. Et ut sic est uera sciẽtia, & determinati generis subiecti, & determinatæ differentie: quoniam est scientia rationalis, & nõ realis, secunda ut est utens, & ut sic est potius modus sciendi, est enim instrumentum disputandi. Tale autem instrumentum non est determinatæ differentie nec determinati generis subiecti: quoniam de omni ente, contingit dia-

TRACTATUS VNDECIMVS

Sputare arguendo ad quamcumque conclusionem tam affirmative quam negative, & in hoc sensu dicit Aristoteles ipsa non esse alicuius unius generis subiecti.

Et sic constat tibi quomodo omnes scientiæ conueniunt uel disconueniunt circa principia communia.

Pro resolutione secundæ partis: scilicet quomodo scientiæ se habeant circa principia propria, tria agenda sunt ad mentem Aristotelis, primo declarandum est quomodo in qualibet scientia sunt propriæ interrogationes, & propriæ responsiones, & propriæ disputationes, secundo mouendæ sunt tres questiones & soluendæ, tertio ostendetur quod in scientiis doctrinalibus: id est mathematicis minus decipimur quàm in aliis puta quam in physicis.

Quantum ad primum antequam descendamus ad propositum declarandum est: quomodo differunt interrogatio, & conclusio, & propositio. Tu igitur aduerte quod eadem oratio sub diuersa ratione est interrogatio, & conclusio, & propositio, nam dicitur interrogatio ante syllogizationem respectu arguentis. Verbi gratia. Arguens antequam syllogizet interrogat respondentem, utrum concedat istam, omnis homo est risibilis, & ut sic talis propositio est interrogatio. Quod si respondens concedit, arguens non syllogizat ad eam concludendam. Si autem non concedit, syllogizat ad eam concludendam, que conclusa dicitur conclusio. Vnde interrogatio non differt à conclusione nisi sicut oratio sumpta ante syllogizationem, & post, ita quod ante dicitur interrogatio, & post dicitur conclusio, eadem oratio postquam est conclusa dicitur propositio si assumatur ut præmissa ad probandam aliam. Verbi gratia. Sit conclusum omnem hominem esse risibilem ex eo quod est animal rationale, & probandum sit quod hic homo putasortes est risibilis, tunc ea que fuit conclusio fiet propositio: id est præmissa sic arguendo. Omnis homo est risibilis, sortes est homo, ergo sortes est risibilis.

Viso quomodo differant interrogatio & conclusio, & pro-

positio.

positio, probandum est primū propositum: scilicet quod omnis scientia habet proprias interrogationes, & arguitur sic. Idē est realiter propositio, & conclusio, & interrogatio ex declaratis, sed quaelibet scientia habet proprias conclusiones, quas demonstrat per proprias propositiones: quoniam demonstratio est ex propriis, & non communibus principiis ut docuimus supra, ergo omnis scientia habet proprias interrogationes. Sed aduerte quod alio modo est interrogatio in sciētis demonstratiuis, & alio modo est in dialectica: quoniam in demonstratiuis non est interrogatio de præmissis, sed de conclusione tantum, procedit enim demonstrator ex necessariis, & infallibiliter ueris, & ideo non habet interrogare utrū sint uere uel non: quoniam aut sunt per se notæ, aut reducit ad per se nota. In dialecticis autem fit interrogatio de conclusione, & de præmissis: quoniam dialecticus non procedit ex necessariis, sed ex probabilibus præmissis, quas contingit esse ueras, & falsas pro diuerso tempore, nec dialecticus potest eas reducere ad per se notas. Hinc patet quod nulla est repugnātia in dictis Aristotelis, quando dixit quod demonstrator non interrogat. Dialecticus autem interrogat. Intēdit enim de interrogatione quod ad præmissas non autem quo ad conclusionem. Constat igitur tibi: quomodo in omni scientia sunt propriae interrogationes.

Et aduerte quod ex hac conclusione. Aristoteles infert tria corollaria. Primum est, nulla interrogatio est indifferenter cuiuslibet sciētiae, sed alia est interrogatio in geometria, alia in medicinali, alia in physica, & sic de aliis, nam sicut diuersae scientiae habent diuersas conclusiones, sic & diuersas interrogationes: quoniam ut docuimus eadem propositio est interrogatio, & conclusio diuersa tamē ratione ut dictum est.

Secundum est. In qualibet scientia subalternante aliquid dicitur propositio dupliciter, primo quia per illud aliquid demonstratur in scientia subalternāte, ut in geometria haec est propositio. Omnes lineae ductae à cetro ad circumferentiā sunt

TRACTATUS V NDECIMVS.

æquales. Nā per ipsam geometra demōstrat hāc cōclusionē. Super datā lineā rectā cōtingit triāgulū æquilaterū cōstitue-
re, secūdo qua p̄ illā demōstratur aliquid in sciētia subalterna
nata. Vnde hæc est p̄positio geometrica, linea cadēs sup̄ lineā
p̄pendiculariter, causat angulū rectū. Nā per hāc demōstratur
hæc cōclusio in prospectiua quæ subalternatur geometriæ ut
tibi declarabitur infra. Oculi vidēt partē dextrā, & sinistrā
obiecti uisibilis, eo quod ab illis causantur anguli recti linei
uisuales per conuersum linearum uisualium rectorum.

Tertiū est. Quilibet artifex specialis reddit rationē suarū
interrogationū, & cōclusionē per sua principia. Nō autē red-
dit rationē principiorum, nisi induat uicē metaphysici: quoniā
ad metaphysicū spectat p̄bare principia sciētiarū particula-
rium contra negantem ea, ut tibi declarabitur in primo phy-
sicorum, & in quarto metaphysicæ.

Secūda cōclusio est hæc. Quælibet sciētia habet p̄prias, &
determinatas respōsiōes. Hæc sequitur ex præcedēti cōclusiōe.
Nā bene sequitur q̄ si quælibet sciētia, habet p̄prias interro-
gationes habet etiā p̄prias respōsiones. Nō ergo aliqua sciētia
habet de quolibet interrogare, nec de quolibet interrogato res-
pōdere, sed de his tātū que ad illā sciētiā pertinet. Ideo dicit
Arist. q̄ nō spectat ad sciētē pro tali sciētiā de oībus interro-
gare, nec sc̄dm omnē interrogationē respōdere, sed de his que
sunt secūdū determinatā sciētiā. Verbi gratia. Si interroga-
tur physicus utrū triāgulus habeat tres angulos æquales duo-
bus rectis, nō debet respōdere ut physicus: quoniā hoc nō spec-
tat ad physicū, sed ad geometrū. Si autē interrogatur physici-
cus utrū graue nō impeditū descēdat usque ad centrū, obliga-
tur respōdere: quoniam id est de consideratione physici.

Tertia cōclusio est hæc. In oī sciētiis sūt p̄prie, disputatio-
nes. Hæc p̄cedet ex præcedētibus. Nā si in oī sciētiis sūt p̄prie
interrogationes, & respōsiōes, sequitur q̄ etiā sūt p̄prie dis-
putationes. Præterea. Inquit Arist. si quis disputat cū geome-
tri secūdū quod geometra, id est ex principiis geometricæ ar-
guens.

guens, bene disputat. Si uero nō, nō bene disputat. Cōstat ergo quod sicut in geometria sunt pprie disputationes, sic & in aliis scientiis. Cōstat ergo tibi quomodo in omni sciētia sunt proprie interrogationes, & resposiones & disputationes.

Quantum ad secundum principale aduerte quod Aristoteles contra prädeterminata mouet, & soluit tria dubia.

Primū, est cū determinatū sit q̄ qualibet sciētia habet proprias interrogationes, puta geometria pprias interrogationes geometricas, dubitatur utrum detur aliqua interrogatio nō geometrica.

Secūdū est, utrū p̄positiones: id est p̄missie quæ sūt secundū ignorantia geometriæ, sūt cēsende geometricæ. Pro notitia huius dubii aduerte q̄ p̄positiones secundū sciētia geometriæ sūt p̄positiones ueræ, quæ cōstāt ex terminis geometricis, quibus intellectus assentit ex ipsa noticia terminorū aut ex discursu p̄ceptibili siue imperceptibili, ut oēs anguli recti, sunt æquales. Nō cōtingit paralellas cōcurrere. Propositiones aut secundū ignorantia geometriæ, sūt illæ quæ constant ex terminis geometricis, sed sūt falsæ, & oppositæ p̄dictis ut anguli recti sunt in æquales, paralellæ concurrunt. De his ergo Aristoteles mouet dubium, an sint geometricæ uel non.

Tertiū est utrū syllogismus ignorantie, sit syllogism⁹ uel paralogismus. Pro cuius notitia aduerte q̄ syllogismus sciētiae, est ille qui p̄cedit ex ueris p̄missis, & ppriis principiis sciētiae in qua sit. Verbi gratia. In geometria hic est syllogismus secundū sciētia geometriæ, paralellæ nō concurrūt a & b sunt paralellæ, ergo a & b nō cōcurrūt. Syllogismus aut ignorantie est ille qui p̄cedit ex falsis, & oppositis principiorū sciētiae, in qua sit. Verbi gratia. In geometria hic est syllogismus ignorantie. Paralellæ concurrūt, a & b sunt paralellæ, ergo Paralellæ cōcurrunt. Dubium est, ergo utrum talis syllogismus ignorantie, sit uerus syllogismus, an paralogismus.

Ad primum dubium respondens Aristoteles tenet quod aliquæ uidentur esse interrogationes alienius sciētiae, quæ

TRACTATUS VNDECIMVS.

tamē non sunt illius sciētiae. Pro cuius notitia aduerte quod aliquæ interrogaciones, & conclusiones uidentur esse & sunt alicuius scientiæ, ut geometria, hæc est, & uidetur esse geometrica. Triangulus habet tres æquales duobus rectis, aliquæ autem uidentur esse, & tamen non sunt, ut hæc uidetur esse geometrica, & nō est. Quinti toni ad quartum est proportio sex qui quarta. Quæ autem sit huiusmodi proportio docemus in septimo physicorū in epytomariis nostris physicis. Et tu uide in fine septimi physicorum. Quomodo autem differat conclusio geometrica, & conclusio geometriæ dicam infra. Aliquæ autem non uidentur, nec sunt, ut hæc graue tendit deorsum, & leue sursum, nec est nec uidetur geometrica, sed physica. Intēdit ergo Aristoteles respōdēs primo dubio, & ex interrogationibus, & cōclusionibus, quæ uidentur esse alicuius sciētiae, aliquæ sunt & uidentur illius sciētiae, aliquæ aut nō sūt, licet uideātur, ut exēplificatū est in geometria. Sed aduerte & differētia est inter conclusionē geometricā, & cōclusionē geometriæ. Nā respectu primi sufficit & sit demonstrata per principia geometriæ. Respectu autem secundi oportet quod constet ex terminis geometricis, & demonstretur per principia geometriæ, ex qua distinctiōne constat quod hæc est geometrica. Quarti ad quintum tonum ex proportio sex qui quarta, sed non est conclusio geometriæ, sed musicæ. Hæc autem est geometriæ. Super lineam rectam contingit triangulum æquilaterum constituere.

Ad secundum dubium respondens Aristoteles dicit quod opinari banc propositionem. Parallele subeunt: id est concurrunt, esse geometricam, & non geometriæ uerum est, sed supple diuersam tamen rationem. Pro cuius intelligentia aduerte quod quoad materiam: id est ad terminos ex quibus cōponitur ex geometrica, sicut & ista est physica quo ad terminos. Leue descendit, graue autem ascendit, quantum autem ad formam non est geometrica. quoniam est falsa, & contra principia geometriæ. Hoc enim est principium in geometria.

Parallele.

Parallela nõ concurrunt. Sicut & istud, omne totum est vni
 ius sua parte, & quoniam unumquodque habet esse, & des
 nominatur à forma, ideo absolute loquendo, non est censens
 da geometrica. Sicut nec ic̄ta est physica. Omne ens est immo
 bile. Supponit enim physicus motum esse, & aliquod ens mo
 ueri. Vnde licet prædicta propositio constet ex terminis phys
 sicis, tamen censenda est non physica: quoniã repugnat prin
 cipiis physicæ, uel dicenda est physica secundum quid: id est
 extrema, sed non physica simpliciter: quoniam non ex forma.

Ad tertium dubium respondens Aristoteles inquit. In do
 ctrinis: id est in scientiis demonstratiuis quales sunt mathe
 maticæ non est paralogismus, sicut in dialecticis. Pro cuius
 notitia aduerte quod syllogismorum quidam apprens sed
 non uerus, sicut auricalcum est apprens aurum, sed non est
 uerum aurum. Verus est ille qui regulatur in debito modo,
 & debita figura, de quibus actum est in tractatu de syllogis
 mo formali. Apprens est ille qui non regulatur debito mo
 do nec debita figura: ut quando arguitur ex puris particula
 ribus aut puris negatiuis, aut ex quatuor terminis, ut quan
 do medium est terminus æquiuocus. Verus syllogismus est
 duplex: quoniam quidem est uerus de forma, scilicet ratione
 modi, & figuræ ut si fiat in barbara aut cælaurent aut in Cæ
 sare, aut in darapti & cætera. Et uerus de materia, ut si fiat
 ex præmissis ueris, & concludatur conclusio uera in debito
 modo, & debita figura. Vnde iste est uerus de forma, & de
 materia. Omne rationale est risibile, omnis homo est rationa
 bilis, ergo omnis homo est risibilis. Quidam autem est uerus
 de forma, sed non de materia: quoniam aut utraque præmissa
 farum aut altera est falsa, ut hic. Omnis homo est lapis, om
 nis asinus est homo, ergo omnis asinus est homo, patet quod
 est in primo modo primæ figuræ; sed utraque præmissarum
 est falsa. Paralogismus: id est apprens, & non uerus fit duo
 bus modis, primo ex præmissis ueris, sed non fit in debito mo
 do, & debita figura, ut hic. Nullus homo est lapis, nullus as
 sinus

TRACTATVS VNDECIMVS.

asinus est homo, ergo nullus asinus est lapis. Valet quidem de materia: quoniam utraq; præmissarum est uera, sed non ualet de forma: quoniam arguitur ex puris negatiuis, ideo est paralogismus, secundo quando fit ex præmissis falsis, & non fit in debito modo nec in debita figura, ut hic. Asinus est homo, leo est asinus, ergo leo est homo, constat utrâq; præmissarû, & cõclusionem esse falsam, & arguitur ex puris indefiniis, ergo est paralogismus de forma, & de materia.

His præpositis aduerte quod Aristoteles intendit in dialecticis posse committi falsum syllogismum tam de forma quã de materia ut patet per ipsum in primo libro topicorum, qui est paralogismus, secundo modo, & multo magis primo modo. In demonstratiuis autem non committitur paralogismus, nec primo, nec secundo modo: quoniam semper arguitur in debito modo, & debita figura, sed semper est uerus syllogismus, licet aliquando peccet in materia ut quando sic arguit geometra. Omnes parallele concurrunt, a & b sunt parallele, ergo a & b concurrunt. Constat quod arguitur in prima figura in tertio modo, & tamen peccat in materia: quoniam maior est falsa, & est opposita principio geometricæ, quod est hoc, parallele non concurrunt, & ratio propter quam in demonstratiuis scientiis nõ committitur, paralogismus est hæc: quoniam in eis arguitur solum ex tribus terminis. s. maiore extremitate, & minore, & medio bis sumpto ante conclusionem, & signo uniuersali appposito medio in prima figura, & non maiori extremitati. In prima autẽ figura fit principua demonstratio, & maxime in primo modo, ut manifestabitur tibi infra. Constat ergo quod in doctrinalibus scientiis syllogismus ignorantie, nõ est paralogismus, sed syllogismus peccans in materia, & non in forma, etiã quod procedat ex oppositis principiorum scientiæ in qua arguitur, ut docuimus à concursu de parallelis.

Quantum ad tertium: scilicet quod in scientiis doctrinalibus minus decipiamur quã in aliis puta in pbysicis, & hæc

de causa Aristoteles magis utitur exemplis mathematicis in toto libro posteriorum quam aliarum scientiarum, probatur ex intentione Aristotelis per duas conclusiones. Prima est hæc, scientiæ mathematicæ sunt certiores aliis, ideo minus decipimur in eis, secunda est. Scientiæ mathematicæ sunt firmiores aliis ideo minus decipimur in eis.

Prima probatur tripliciter. Primo sic. Scientiæ mathematicæ sunt manifestiores intellectui, ergo sunt certiores, patet consequentia, quoniam maior manifestatio, causat maiorem certitudinem. Antecedens autem sic probatur, probationes metaphysicæ magis patent ad sensum quam in aliis scientiis ergo manifestiores sunt intellectui, quoniam omnis nostra cognitio ortum à sensu habet quod ergo magis patet ad sensum, manifestius est intellectui. Quod uero probationes mathematicæ, magis pateant ad sensum declarat Aristoteles tali signo. Geometra non concedit absolute istam. Omnis circulus est figura propter æquiuocationem huius termini circulus qui dicitur de poemate Homeri, & de figura una linea contenta. Nam concedere absolute, posset sic argui. Omnis circulus est figura. Poema Homeri est circulus, ergo poema Homeri est figura quod constat esse falsum. Geometra ergo solum concedit illam ut æquinalet isti. Omnis talis circulus est figura scilicet demonstrando ad sensum circulum in terra descriptum, & hic propter euidentiã sensus non potest esse nec causari error in intellectu.

Secundo sic. In mathematicis non datur instantia particulariter, sed tantum uniuersaliter, in aliis autem contingit dare instantiam particulariter, & uniuersaliter, ergo mathematicæ sunt certiores aliis, probatur consequentia. Nam notitia uniuersalis certior est notitia particulari, & singulari. Illa enim non mutatur à ueritate in falsitatem sed semper est uera, ut hæc est immutabiliter uera, omnis triangulus habet tres angulos, particularis autem & singularis mutatur à ueritate in falsitatem ad mutationem rei particularis. Vnde

TRACTATUS VNDECIMVS.

hæc nõ semper est uera. Sol illuminat bemispherium nostrum, aliter nunquam esse nox.

Antecedens uero sic probatur. In mathematicis prædicatũ inest subiecto secundum quod ipsum, ergo inest omni cõtẽto sub subiecto, & si remouetur ab uno cõtẽto sub subiecto re mouetur ab oĩbus. Verbi gratia, Si quis pbat aliquẽ triangulu habere tres angulos, pbat de omni, quoniã habere tres angulos est propriũ triãgulo in quarto modo, & si quis probat aliquẽ circuliũ carere angulo, pbat q̄ omnis circulus caret angulo, quoniã carere angulo cõpetit omne figuræ circulari, sic ut habere angulũ cõpetit omni figuræ recti lineæ. In aliis autẽ sciẽtiis nõ ita contingit. Nã in phisicis non probatur omne corpus esse in loco, nec uniuersalis negatiua opposita contrariæ, sed particularis affirmatiua, & particularis negatiua, ut tibi declarabitur in .4. phisico. Constat ergo mathematicas esse certiores: quoniam in eis non datur instantia particularis sed uniuersalis.

Tertio ad idem sic mathematica procedunt ex propositionibus conuertibilibus, non autem aliæ sciẽtiæ, ergo sunt certiores aliis, probatur consequentia, quoniam inconuertibilibus quo ad conuertentem & conuersam non potest esse deceptio, nam si ista est uera, omnis homo est risibilis, & hæc est uera omne risibile est homo, in non conuertibilibus autẽ non sic est, nam licet ista sit uera, omnis homo est animal, hæc tamen est falsa, omne animal est homo, quoniam homo & animal non sunt termini conuertibiles, si igitur mathematica procedunt ex conuertibilibus, certiores sunt aliis. Antecedens uero sic probatur. In mathematicis demonstratur passio conuertibilis de subiecto per medium conuertibile cum utroque. Verbi gratia. Demonstrat geometra triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, & eo quod habet angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. Hæc autem tria sunt conuertibilia, triangulus habere
tres

tres angulos æquales duobus rectis habere angulum extrinsecum & c. Sic & ista sunt conuertibilia, homo risibile, rationale.

Et aduerte quoniam mathematicæ procedunt ex conuertibilibus, licet in mathematicis arguere in secunda figura ex puris affirmatiuis, nam hoc argumentum ualet. Omne risibile est rationale. Omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Et tu loco risibilis, & omnis, & rationalis, sume in mathematicis, habere tres angulos triangulum, & habere angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. In physicis autem non licet quoniam non semper procedunt ex conuertibilibus. Vnde hoc argumentum non ualet in secunda figura. Omne quod mouetur est in loco, lapis in centro terræ est in loco, ergo lapis in centro terræ mouetur. Nam subiectum & prædicatum maioris, non sunt termini conuertibiles. In plus est enim esse in loco quam moueri.

Constat igitur tibi, propter quid mathematicæ scientiæ sunt certiores aliis.

Secunda autem conclusio. scilicet quod mathematicæ sint firmiores aliis scientiis, probatur tripliciter ad mentem Aristotelis. Primo sic, comparando præmissas ad conclusionem in mathematicis sequitur uniuersaliter quod si præmissæ sunt ueræ conclusio est ueræ, & econuerso, quoniam in mathematicis ut diximus semper arguitur ex conuertibilibus & æqualibus secundum prædicationem, qualia sunt subiectum & propria passio, & diffinitio subiecti uel propriæ passionis: & ideo si præmissæ sunt ueræ, conclusio est ueræ, & econuerso, & hac de causa syllogismus in secunda figura ex puris affirmatiuis ualet in mathematicis, ut diximus supra. In aliis autem scientiis non sic est, quoniam non proceditur semper ex conuertibilibus & æqualibus secundum prædicationem, sed ex inæqualibus ut sumendo genus & duas eius species, & ideo in aliis scientiis non ualet argumentum in secunda figura ex puris affirmatiuis ut hic. Omnis homo est animal, Om-

TRACTATUS VNDECIMVS.

nis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat quod præmissæ sunt veræ & cōclusio falsa, eo quod animal cōmunius est quā homo & asinus. Quia igitur in mathematicis præmissæ & conclusio: & econuerso, sunt semper veræ sine arguatur in prima figura sine in secunda ex puris affirmatiuis ideo sunt firmiores cæteris scientiis.

Secundo probatur sic. Comparando maiorem extremitatē & minorem ad medium, mathematicæ non recipiunt in syllogizando nisi ea quæ sunt per se. Aliæ uero scientiæ recipiunt non solum ea quæ sunt per se, sed etiam ea quæ sunt per accidens, ergo sunt firmiores aliis scientiis. Patet consequentia, quoniam firmitior est ueritas in his quæ sunt per se quam in his quæ sunt per accidens. Antecedens autem probatur, quoniam mathematicæ in demonstratione recipiunt subiectum & propriam eius passionem, & diffinitionem subiecti aut passionis, quæ omnia de se inuicem prædicantur per se. Verbi gratia risibile prædicatur per se de rationali, rationale prædicatur per se de homine, & resibile prædicatur per se de homine. In aliis autem scientiis recipiuntur, quæ sunt etiam per accidens, ut est ista, aqua est calida, ignis est siccus. Aer est frigidus, ut tibi declabitur in physicis. Cum igitur ea quæ sunt per accidens non causent ueritatem æque firmam sicut ea quæ sunt per se. Constat quod mathematicæ sunt firmiores aliis scientiis.

Tertio probatur sic. Comparando medium ad propriam conclusionem mathematicæ scientiæ non procedunt ad demonstrandum aliquam conclusionem demonstratione potissimā, nisi per unum medium, aliæ autem scientiæ per plura, ergo mathematicæ sunt firmiores aliis, patet consequentia quoniam sicut nō potest esse error eūti ad terminū ad quē est unica uia sic nec demonstranti conclusionē, ad quā est tamen unū mediū. Antecedēs autē sic probatur. Declarabitur tibi in 2. physt. & in tertio metaphysicæ, quod mathematicæ non considerant nisi causam formalem & per eam solam demōstrant,

strant, alie uero per plura causarum genera, puta scientie naturales considerant quatuor causarum genera, materialem; formalem, efficientem finalem, ut tibi manifestabitur in 2. pby. & per eas demonstrant, metaphysica autem considerat omnia causarum genera praeter materialem, quoniam abstrahit a materia, & a motu, ut tibi declarabitur in tertio libro metaphysicae. cum igitur mathematicae solum per causam formalem demonstret, constant quod sunt firmitiores aliis scientiis, quo ad cognitionem nostram. Quoniam igitur Mathematicae sunt nostro intellectui certiores & notiores & firmitiores, ideo minus decipimur in eis quam in aliis scientiis; eo quod demonstrationes eius sunt in primo gradu certitudinis, ut tibi declarabitur in philosophia. pro nunc sustine. Haec de praesenti capitulo dicta sunt. In quo terminatur consideratio de demonstratione potissima quae facit scire simpliciter, & est demonstratio propter quod & a priori & cetera.

Caput septimum de differentia inter demonstrationem propter quid, & inter eam quae est quia.

IN septimo capite secundum ordinem doctrinae inuestigandum est ad mentem Aristotelis quomodo differat demonstratio propter quid de qua superius est actum, & demonstratio quia de qua nunc agendum est. Pro cuius notitia hic principaliter duo agenda sunt. Primo quomodo differat in eadem scientia. Secundo quomodo in diuersis scientiis.

Quantum ad primum aduerte quod demonstratio propter quid in eadem scientia differt a demonstratione quia in duobus. Primo demonstratio propter quid in eadem scientia: Nunquam fit per causam remotam & mediatam, sed proximam & immediatam, ut docuimus in definitione eius quae datur per materiam. Demonstratio autem quia, fit per causam remotam & mediatam, dummodo causa illa sit nobis notior eius effectu.

TRACTATUS VNDECIMVS.

nunquam fit per effectum in eadem scientia, siue sit effectus conuertibilis cum causa sua, siue non. Demonstratio autem quia fit in eadem scientia per effectum utroque modo, dummodo effectus sit notior sua causa.

Et quidem quod demonstratio quia fiat per causam remotam declarat Aristoteles tali exemplo. Non esse animal, est causa remota non respirandi, sicut esse animal est causa remota respirandi, & non habere pulmonem est causa proxima non respirandi, sicut habere pulmonem est causa proxima respirandi. Si quis igitur probat piscem non respirare quia non habet pulmonem est demonstratio negativa propter quid sic arguendo in secunda figura. Omne respirans habet pulmonem, piscis non habet pulmonem, ergo piscis non respirat. Si autem probat hominem respirare arguendo. Omne habens pulmonem respirat, homo habet pulmonem ergo homo respirat, est demonstratio affirmatiua propter quid, quoniam habere pulmonem est causa propinqua & immediata respirationis, ut tibi declarabitur in tract. de aspiratione & expiratione in paruis naturalibus, qui per epythomas ta disposuimus. Si quis autem probat parietem non respirare quia non est animal, est demonstratio quia. Nam esse animal non est causa propinqua sed remota respirationis. Multa enim sunt animalia quæ non respirant, ut omne animal carēs sanguine. Si quis igitur sic arguit. Omne respirans est animal, paries non est animal, ergo paries non respirat, est demonstratio quia. Constat igitur tibi quomodo fiat demonstratio quia, per causam remotam.

Quod autem fiat per effectum conuertibilem notioiorem causa sua declarat Aristoteles tali exemplo, si quis probat planetas id est septem stellas erraticas scilicet Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, & Lunam esse prope id est minus distantes à nobis quam sint stellæ fixæ, per hunc effectum quia non sintillat, demonstrat per effectum conuertibilem negatiue, sic arguendo. Omnis stella non sintillat

est prope, planeta est non sintillans, ergo est prope. Si autem probat stellam fixam esse distantem quia sintillat, demonstrat per effectum conuertibilem affirmatiue sic arguendo. Omnis stella sintillans est distans, stella fixa est stella sintillans, ergo stella fixa est distans.

Alio autem exemplo declarat Aristoteles demonstrationē quia fieri per effectum conuertibilem, & est tale: demonstramus lunam esse figuram circularis per hūc effectum, quia eius lumen circulariter crescit, & decrescit, & arguitur sic. Illud cuius lumen circulariter crescit, & decrescit est figura circularis. Sed in luna lumen circulariter crescit & decrescit ne uideamus ad sensum, ergo luna est figura circularis. Constat banc demonstrationem esse quia & per effectum conuertibilem nobis ad sensum notioem. Nam licet ex parte rei figura circularis sit causa augmenti in lumine circulariter, tamē ex parte nostra augmentum luminis circulariter est causa siue ratio qua cognoscimus lunam esse figuram circularis, & ideo predicta demonstratio est quia, & non propter quid, & non est, à priori ex parte rei, sed à posteriori, quoniam omnis effectus est posterior sua causa.

Quod uero demonstratio quia possit fieri per effectum non conuertibilem, patet ex predictis. Nam qua ratione fit per effectum conuertibilem, ita etiam per non conuertibilem. Contingit enim effectum non conuertibilem esse notioem nobis, sicut & effectum conuertibilem. Sed aduerte quod effectus non conuertibilis, potest esse duplex. Quidam enim est communior causa, quidam minus communis. Si est communior, poterit per eum demonstrari eius causa negatiue in secunda figura ut hic. Omnis ignis est desiccatiuus. Nulla aqua est desiccatiua, ergo nulla aqua est ignis. Constat quod esse desiccatiuum est effectus ignis ex sua aptitudine naturali, & tamē est communior quam ignis, quoniam competit etiam terra. Nam ignis & terra habent siccitatem pro qualitate symbola, & idem tam ignis quam terra sunt ex sui natura desiccatiua.

TRACTATUS VNDECIMVS.

fiua. Si autem effectus sit minus communis quàm causa sua, & tamen notior potest per eum demonstrari causa sua affirmatiuæ in prima figura, ut hic. Omne habens tres angulos est figura. Triangulus est habens tres angulos, ergo triangulus est figura. Constat quod in plus est esse figuram, quam habere tres angulos. Nam omne habens tres angulos est figura, sed non e conuerso. Constat igitur tibi quomodo demonstratio, quia sit in eadem scientia per causam remotam & per effectum conuertibilem, & non conuertibilem magis communem, & minus communem notiozem tamen quàm causa sua, & in his omnibus differt à demonstratione propter quid, quoniam nunquam sit per effectum, nec per causam remotam sed propinquam, & propriam, aliter non facere simpliciter scire, ut docuimus supra.

Quantum ad secundum principale scilicet quomodo differant in diuersis scientiis demonstratio quia, & demonstratio propter quid, aduerte quod de mente Aristotelis tres conclusiones probandæ sunt. Prima est, si aliqua scientia subalternatur alteri secundum se totam subalternata dicit, quia & subalternans dicit propter quid id est in subalternata sit demonstratio quia, & in subalternante demonstratio propter quid. In quo sensu subalternatur perspectiua geometriæ, musica Arithmetica. Machinatiua stereometriæ. Nauticis astronomia.

Secunda conclusio est hæc. Si aliqua scientia subalternatur alteri non secundum se totam, sed solum secundum partem subalternata quo ad illam partem dicit quia, & subalternans propter quid.

Tertia conclusio est. Si sint aliquæ duæ scientiæ, quarum una non subalternatur alteri. Nec secundum se totam nec secundum partem, conueniunt autem in aliquo una propositione siue conclusione, respectu illius conclusionis altera dicit quia, altera propter quid.

Antequam deueniamus ad probationem predictarum conclusio-

conclusionum, declarandum est quid sit scientiam subalternari alteri secundum se totam, quid secundum partim, quid nec secundum totam, nec secundum partem, & tamen in aliis qua una propositione conuenire.

Tu igitur aduerte, quod tunc una scientia subalternatur alteri secundum se totam, quando eius subiectum adaequatum supponitur secundum se totum subiecto alternantis, & non differt ab illo nisi quia addit super illud differentiam accidentalem siue extraneam, & hoc modo prospectiua secundum se totam subalternatur geometrie. Nam subiectum utriusque est linea uel magnitudo, & prospectiue subiectum non addit super lineam aut magnitudinem nisi uisuale, quae est differentia accidentalis lineae, non enim est de ratione lineae esse uisuale, sed esse longitudinem cuius extrema sunt duo puncta, eodem modo subalternatur musica arithmeticae, quoniam subiectum utriusque est numerus, sed musica superaddit sonorum, est enim musica de numero sonoro. Eodem modo subalternatur machinatiua stereometriae, quoniam utriusque subiectum est corpus mensurabile, sed machinatiua addit aedificabile siue aedificatum ita quod machinatiua subiectum est corpus mensurabile aedificabile siue aedificatum, eodem modo subalternatur scientia naualis astronomiae. Vtraque enim considerat corpus caeleste, sed naualis superaddit signum apparatus in aere causatum ex motu caeli in aere, ut quando luna habet hallo, aut aer rubet in sero. Sunt enim signa aut uenti, aut tempestatis, aut serenitatis. &c.

Vnam autem scientiam subalternari alteri secundum partem est quando pars unius scientiae subalternatur alteri, & non tota scientia, & hoc modo pars scientiae naturalis quae est de iride de qua iam egimus in meteoris, subalternatur prospectiuae. Nam prospectiua est de linea uisuali absoluto sumpta. Scientia autem de iride, est de linea uisuali conuersa ad nubem roridam, ex qua causatur iris, ut docuimus in ephemerothomate nostro super metecora Aristotelis

Vnam autem scientiam non subalternari alteri, nec secun-

TRACTATUS VNDECIMVS.

Quum totum, nec secundum partem, sed conuenire in aliqua una conclusione, est quando, nec subiectum unius, nec pars subiecti subalternatur subiecto alterius, sed tantum respectu alicuius conclusionis una respicit alteram, utpote dicentem causam, aut rationem talis conclusionis. Et hoc modo cirurgiam subalternatur geometrie quo ad istam conclusionem. Vultus circulari tardius sanatur, cuius conclusionis cirurgicus nescit causam, ut cirurgicus est, sed hoc accipit a geometra. Nam si queratur a cirurgico cur vultus circulari tardius sanatur. Res debet quia sic experitur. Si autem queratur a geometra. Respondebit quia caret angulis. Nam quia circulus est figura una linea contenta caret angulis. Omnis autem figura rectilinea habet angulos, ut patet in triangulo, & quadrato & pentagono.

His declaratis probatur sic prima conclusio. In scientiis subalternatis secundum totum, ea quae supponuntur, ut principia, demonstrantur demonstratione propter quid in subalternante, ita quod principia scientiae subalternatae, sunt conclusiones demonstratae a priori, ergo subalternans dicit quid de principiis, & etiam de conclusionibus subalternatae, ipsa uero dicit quia. Verbi gratia. Musicus tenet quod in diapason est proportio sexquialtera. Arithmeticus autem diffinit proportionem sexquialteram, & probat a priori inter 6. & 4. esse proportionem sexquialteram. Musicus uero supponit quia sic est. Constat ergo prima conclusio.

Secunda uero sic probatur ad mentem Aristotelis. Philosophia naturalis quae quo ad partem de iride subalternatur prospectiua, dicit quia, prospectiua dicit propter quid. Sicut & geometria dicit propter quid de aliquo, de quo prospectiua dicit quia. Sed aduerte quod pars Philosophiae naturalis quae est de iride. Non solum subalternatur prospectiuae, sed etiam geometrie. Nam linea uisualis reflexa in nube, de qua considerat physicus in sciencia de iride, subalternatur lineae uisuali, de qua considera prospectiua, & linea uisualis subalternatur lineae absolute sumpte de qua considerat geometra, ergo

pars

ars philosophiæ naturalis quæ est de iride mediante, prospectiua subalternatur geometriæ.

Tertia autem conclusio sic manifestatur ad mentem Aristotelis, licet scientia medicinæ, & geometria non subalternentur secundum totum nec secundum partem, tamen conveniunt in consideratione huius conclusionis. Uulnus circulare tardius sanatur de conclusione medicus siue chirurgicus dicit quia. Experitur enim sic esse. Geometer autem ut descendit in medicinam dicit propter quid. Scit enim geometer circulum non habere angulum, & hoc est scire causam propter quam uulnus circulare tardius sanatur. Nam ubi est angulus, partes sunt propinquiores, ex consequenti citius conuerguntur, hinc est quod uulnus triangulare citius sanatur, ex opposito uulnus circulare tardius sanatur, quia in circulo partes æque distant à centro, & ideo uulnus circulare non sanatur nisi paulatim per totum circuitum, ex consequenti tardius sanatur. Constat igitur tibi, quomodo, & quibus & quot modis differunt demonstratio quia & propter quid in eadem scientia, & in diuersis. Hæc de presenti capite dicta sint.

Caput octauum in qua figura syllogistica fiat præcipua demonstratio quæ facit scire simpliciter.

IN octauo cap. inuestigandū est cum sint tres figure syllogismorum, ut docuimus in tract. de syllogismo formali, in qua fiat demonstratio potissima, & hic duo uidenda sunt, primo quod in prima figura præcipue fit demonstratio propter quid, secundo quoniam in prima figura concluditur uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, ut patet in barbara, & cælarent, & quoniam omnis demonstratio potissima procedit ex ueris, & primis, & immediatis siue sit affirmatiua, siue negatiua, ideo declarandum est quomodo non solum uniuersalis affirmatiua, sed etiam negatiua proprie

TRACTATUS VNDECIMVS.

tio potest esse immediata.

Quantum ad primum ponitur hæc conclusio. Demonstratio potissima tam affirmatiua quam negatiua, fit præcipue in prima figura. Affirmatiua quidem in barbara, negatiua autem in cælarant, & probatur sic. Prima figura facit magis, & simpliciter scire, ergo in ea fit demonstratio potissima siue sit affirmatiua siue negatiua. Patet consequentia, quoniã ut docuimus supra finis demonstrationis potissimæ, est facere scire simpliciter, ergo in ea figura præcipue fiet que facit scire simpliciter. Antecedens autem. s. quod prima figura faciat scire simpliciter probatur quatrupliciter ad mentem Aristotelis.

Primo sic, scientiæ mathematicæ ut arithmetica, & geometria, & prospectiuo, quæ sunt certissimæ scientiæ demonstrant conclusiones suas in prima figura. Probant enim conclusionem uniuersalem in qua passio prædicatur adæquate de suo subiecto, per præmissas uniuersales, ut quod omnis eris angulus habet tres æquales duobus, ex eo quod omnis triangulus habet angulum extrinsecum æqualem duobus angulis intrinsecis sibi oppositis, ergo signum est quod prima figura facit magis, & simpliciter scire.

Secundo sic in prima figura semper aut frequenter syllogizatur per medium propter quid, ergo facit magis, & simpliciter scire. Patet consequentia: quoniam quando syllogizatur per mediũ propter quid, fit demonstratio propter quid, hæc autem ut docuimus supra facit scire simpliciter, ergo &c. Antecedens autem probatur: quoniam quando syllogizatur conclusio per medium propter quid, semper aut frequentius concluditur uniuersalis affirmatiua, ut quando concludimus omnem hominem esse risibilem eo quod omnis homo est animal rationale. Sed uniuersalis affirmatiua non concluditur

cluditur nisi in prima figura, ergo illa facit magis, & simpliciter scire.

Tertio sic. In prima figura demonstramus diffinitionem de diffinito uniuersaliter, & non in secunda nec in tertia, ergo prima facit magis, & simpliciter scire. Antecedens patet: quoniam cum diffinitio conueniat omni contento sub diffinito demonstramus eam in barbara, ut patet quando demonstramus diffinitionem materialem per formalem de diffinito ut hic. Omne animal rationale, est quid compositum ex corpore, & anima intellectiua. Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est quid compositum ex corpore, & anima intellectiua. Quod autem nec in secunda, nec in tertia figura possumus demonstrare diffinitionem de diffinito uniuersaliter, & affirmatiue patet discurrenti per omnes modos earum. Consequentia uero probatur: quoniam potissimum scire nostrum est: quando scimus diffinitionem de suo diffinito. Constat ergo quod prima figura facit magis, & simpliciter scire.

Quarto sic, prima figura non indiget secunda, nec tertia, sed econuerso, ergo facit magis & simpliciter scire. Antecedens probatur: quoniam modi primæ figuræ concludentes directæ sunt modi perfecti, nec indigent reduci ad alios, sed alii ad ipsos ut docuimus in tract. de syllogismo formalis, ergo prima figura non indiget secunda, nec tertia, sed econuerso. Consequentia autem patet: quoniam prima facit scire per seipsam, secunda autem, & tertia non per seipsas, sed per reductionem ad primam, quod autem facit scire per seipsum, magis & perfectius facit scire, quam quod facit scire per aliud. Constat ergo quod prima figura facit magis scire quam secunda, & tertia.

Quantum ad secundū ut scias quando propositio uniuersa
suis

TRACTATUS VNDECIMVS

salis negatiua est immediata prius oportet te cognoscere quādo & quot modis fiat mediata, deinde per oppositum facile scies quando & quomodo fiat immediata.

Tu igitur aduerte ad mentem Aristotelis in primo posteriorum ad hoc quod uniuersalis negatiua sit mediata: id est habeat medium per quod demonstrari possit à priori, oportet alterum extremorum aut utrumque esse in aliquo toto id est subiectum aut prædicatum aut utrumque contineri sub aliquo superiori generico, quod sit genus subalternum, aut generalissimum ex quo fundamento sequitur quod uniuersalis negatiua potest tribus modis fieri mediata, & demonstrabilis conclusio.

Primo quando prædicatum continetur sub aliquo superiori, subiectum autem sub nullo in quo sensu hæc est mediata. Nulla substantia est calor. Nam licet substantia non habeat genus sub quo contineatur: quoniam est genus generalissimum, habet tamen calor: quoniam continetur sub passibili qualitate, & hæc sub qualitate, sicut subalternum sub generalissimo. Vnde prædicta propositio potest sic demonstrari à priori in secunda figura, in camestres, omnis calor est qualitas, nulla substantia est qualitas, ergo nulla substantia est calor.

Secundo quando subiectum continetur sub aliquo superiori, prædicatum uero sub nullo, in quo sensu hæc est mediata, nulla uirtus est quantitas, & hæc potest demonstrari in prima & secunda figura à priori. In prima quidem sic, nulla qualitas est quantitas, omnis uirtus est qualitas, ergo nulla uirtus est quantitas, in secunda autem sic. Nulla quantitas est qualitas, omnis uirtus est qualitas, ergo nulla uirtus est quantitas.

Tertio quando subiectum & prædicatum continentur sub aliquo superiori generico, in quo sensu hæc est mediata, nullum uitium est uirtus, & potest demonstrari à priori in prima & secunda figura. In prima quidem sic, nullum uituperabile est uirtus, omne uitium est uituperabile, ergo nullum
uitium.

uitium est uirtus. In secunda autem sic, omnis uirtus est laudabile, ergo in canestres, nullum uitium est uirtus. Constat igitur tibi quot modis contingit fieri uniuersalis negatiua mediata.

Ad hoc autem quod fiat immediata oportet quod neutrum extremorum contineatur sub aliquo superiori generico, ex consequenti quando unum prædicamentum negatur uniuersaliter de alio, est propositio immediata. Unde hæc est immediata, nulla substantia est quantitas, & hæc nulla quantitas est qualitas, & sic de aliis. Pro cuius noticia aduerte, quod ut tibi manifestum erit in tertio metaphysicæ, ens non est superius ad decem prædicamenta ut genus, nec descendit in ea, ut genus in species: quoniam non est uniuocum, sed analogum, ut docuimus in tractatu de quinque prædicabilibus, & ens non habet differentias essentielles quibus diuidatur, & quibus constituat diuersas species, sicut inueniuntur in quolibet genere, ut docuimus in tractu de quinque prædicabilibus. Descendit autem per seipsum in decem prædicamenta, & ideo sunt primo distincta, siue primo diuersa, nullum omnino medium uniuocum habentia & hæc de causa propositio uniuersalis negatiua, cuius extrema sunt duo prædicamenta, est immediata, & indemonstrabilis simpliciter, & hinc est quod dicit Aristoteles coordinationes prædicamentorum esse impermixtas. Nam sicut nulla substantia est quantitas sic nullum genus substantiæ est genus quantitatis, nec species substantiæ est species quantitatis, & idem intelligi de omni prædicamento. Hoc autem intellige formaliter & non realiter, ut tibi declarabitur in tertio physicorum: quando declarabitur tibi quomodo actio, & passio sunt idem realiter, & tamen constituunt duo pñta. quoniam distinguuntur formaliter, nec formaliter sumpta unum prædicatur de altero. Hæc est. n. falsa. Actio est passio, licet hæc sit uera. Res que est actio est passio. Cōstat igitur que & quomodo fiat propositio uniuersalis negatiua immediata, & hæc dicta sint de capite. 8. Cap.

TRACTATUS VNDECIMVS

Cap.9. de syllogismo generante in nobis ignorantiam.

IN nono cap. agendum est de syllogismo opposito demonstrationi, per quem generatur in nobis ignorantia, & error, sicut per demonstrationem generatur in nobis scientia. Tu igitur in primis aduerte, quod uterq; syllogismus est bonus de forma, sunt enim in modo debito & figura, sed non uterque est bonus de materia ut tibi declarabitur. Nam syllogismus per quem acquirimus scientiam est semper ex premissis ueris, & de conclusionibus ueris, ut declaratum est supra. Syllogismus autem per quem fit in nobis ignorantia, & deceptio, licet sit plerumq; bonus de forma, tamen non de materia quoniã aut syllogizatur conclusio falsa ex utraq; premissa falsa, aut ex altera falsa, ut tibi manifestabimus infra.

His igitur prepositis ad resolutionem procedendo duo agenda sunt, primo preponentur distinctiones de ignorantia in sensu de quo hic intendit Aristoteles, secundo considerabimus de singulis membris.

Quantum ad primum aduerte quod de mente Aristotelis in primo posteriorum. Ignorantia prima sui diuisione diuiditur in ignorantiam prauæ dispositionis, & in ignorantiam simplicis negationis.

Ignorantia prauæ dispositionis est decepto causata in nobis uel possibilis causari per syllogismum peccantem in materia. Talis est ignorantia opinantis diametrum esse commensurabilem costæ: quoniam sibi fit talis syllogismus: omnes quantitates continuæ, & finitæ, sunt adinuicem commensurabiles. Sed diameter, & costæ sunt quantitates cõtinue, & finitæ, ergo sunt adinuicem commensurabiles, ex tali syllogismo generatur in eo ignorantia prauæ dispositionis, per quam decipitur: quoniam non aduertit maiorem esse falsam apud geometriam.

Ignorantia simplicis negationis, est simplex carentia ueræ notitiæ alienius conclusionis in intellectu, eo quod nõ habet

bet principia ad illam, aut ex etate aut ex ineruditione in quo sensu dicimus infantem ignorare philosophiam, & rusticum ignorare geometriam, & de hac considerabimus in parte ultima huius capituli, & declarabimus unde proveniat, non quidem ex syllogismo sed aliunde.

Secunda distinctio, Ignorantia prave dispositionis potest esse circa propositiones immediatas & mediatas. Exemplum primi, ut ille qui credit, partem esse maiorem toto. Exemplum secundi, ut ille qui credit non omnem triangulum habere tres angulos æquivalentes duobus angulis rectis.

Tertia distinctio, Ignorantia prave dispositionis siue sit circa propositiones immediatas siue mediatas, potest esse circa propositionem affirmativam & negativam. Exemplum primi, ut ille qui credit esse quod non est, ut extra mundum esse vacuum, quod tamen non est, ut tibi declarabitur in. 1. cæli. Exemplum secundi, ut ille qui credit non esse quod est, ut qui credit cælum non esse corpus finitum, quod tamen est finitum.

Quarta distinctio, Ignorantia prave dispositionis siue sit circa propositiones mediatas, siue immediatas, siue affirmativas, siue negativas potest esse duplex. s. simplex & syllogistica. Simplex est deceptio facta in aliqua absq; argumentatione ut quando quis credit ex sola imaginatione sua & non aliqua ratione ductus mundum esse infinitum, uel credit simpliciter alicui sic dicenti, dato quod nullam afferat rationem. Syllogistica est illa deceptio quæ fit per argumentationem, qua ligatur respondens ut pote nesciens solvere, hoc modo deceptus est Zeno negans motum, quoniam nesciuit hoc argumentum solvere. Si aliquid mouetur, aut mouetur in pleno aut in uacuo, non primo, quia duo corpora non possunt esse simul, non secundo, quia non datur vacuum, ergo non datur motus.

Quantum ad secundum præmissis dictis distinctiõibus videndum est, primo quomodo syllogizabilis est propositio
 universalis

TRACTATUS VNDECIMVS

uniuersalis affirmatiua immediata & falsa. Secundo quomodo syllogizabilis est propositio uniuersalis negatiua immediata & falsa, tertio quomodo syllogizabilis est propositio negatiua uniuersalis mediata & falsa, quarto quomodo syllogizabilis est propositio uniuersalis affirmatiua mediata & falsa.

Quantum ad propositionem uniuersalem affirmatiuam immediatam & falsam, aduerte quod non potest syllogizari nisi in prima figura. s. in barbara quoniam in secunda non concluditur nisi negatiua, & in tertia non concluditur nisi particularis. Potest autem ut docet Aristoteles in. i. posterior. syllogizari per syllogismum ignorantie tribus modis, primo per duas præmissas falsas in toto. i. uniuersaliter. V. G. Volo syllogizare istam, Omnis quãtitas est qualitas, & arguo sic. Omnis substantia est qualitas, Omnis quantitas est substantia, ergo omnis quantitas est qualitas, patet quod conclusio & utraque præmissarum est falsa uniuersaliter, quoniam suæ contrariæ sunt ueræ uniuersaliter ut patet, secundo per duas præmissas falsas in parte & non in toto. V. G. Volo syllogizare istam. Omnis substantia est quantitas, & arguo sic. Omne imperfectum est quantitas, omnis substantia est imperfecta, ergo omnis substantia est quantitas. Patet quod conclusio est falsa in toto, quoniam sua contraria est uera in toto, & utraq; præmissarum est falsa sed non in toto, quoniam utraque istarum est uera, aliquod imperfectum est quãtitas, & aliquod imperfectum non est quantitas. Similiter utraq; præmissarum est uera, aliquod imperfectum est substantia, & aliquod imperfectum non est substantia. Tertio per maiorem præmissam, & mi. falsum. V. G. Volo syllogizare istam. Omnis substantia est quantitas, & arguo sic. Omnis linea est quantitas, hæc est uera. Omnis substantia est linea, hæc est falsa, ergo omnis substantia est quantitas.

Quæres nunc quid potest syllogizari ex ma. falsa & mi. uera, sicut syllogizatur ex ma. uera & mi. falsa?

Respondetur

Respondetur quod non nisi in duobus casibus, primo sumendo pro medio terminum transcendentem ut hic. Omne ens est quantitas omnis substantia est ens, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem sumatur pro medio ter. predicamentalis puta generale simum alicuius predicamenti, utraq; premissa erit falsa, ut hic. Omnis qualitas est quantitas. Omnis substantia est qualitas, ergo omnis substantia est quantitas, secundo si arguatur per regulam ante predicamentalem ut hic. Omnis substantia est numerus. Omnis numerus est quantitas, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem arguatur formaliter in prima figura, non est possibile ma. esse falsam & mi. ueram nisi ut diximus sumatur pro medio ter. transcendens.

Quantum ad propositionem uniuersalem nega. immediatam & falsam aduerte quod est syllogizabilis per syllogismum ignorantie in prima & secunda figura, quonia in utraq; concluditur uniuersalis negatiua, non autem in tertia, quoniam in ea tantum particularis negatiua & affirmatiua concluditur. Potest autem syllogizari duobus modis ut patet per Aristotelem in primo posteriorum, primo quidem ex duabus falsis, & ex altera falsa in prima figura, exemplum primi. Hec est uniuersalis negatiua immediata & falsa. Nullus homo est animal. Nam sicut propositio affirmatiua uniuersalis in qua predicatur diffinitio uel pars diffinitionis de diffinitio est immediata & uera, quoniam inter diffinitionem & diffinitum, nullum cadit medium, sic eius negatiua uniuersalis est immediata & falsa. Hec igitur nullus homo est animal, potest syllogizari sic in prima figura ex duabus falsis. Nullus asinus est animal. Omnis homo est asinus, ergo nullus homo est animal. Constat quod hic & conclusio & utraque premissa est falsa. Exemplum secundi. Syllogizo eandem conclusionem sic. Nullus lapis est animal. Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal. constat quod ubi ma. est uera & mi. falsa. Potest etiam syllogizari ex ma. falsa &

TRACTATUS VNDECIMVS.

mi. uera ut hic nullū risibile est animal, hæc est falsa. Omnis homo est risibilis, hæc est uera. ergo nullus homo est animal.

Secundo syllogizabilis est in secunda figura, ex utraque falsa, & ex altera falsa siue sit ma. siue mi. Exemplum primi. Sumo hanc. Nullus homo est anima! & arguo sic in cames- tres. omne animal est rationale, hæc est falsa. Nullus homo est rationalis, hæc est falsa, ergo nullus homo est animal. Exemplum secundi. Sumo eandem & arguo sic, nullum animal est lapis, hæc est uera. Omnis homo est lapis, hæc est falsa, ergo in celare, nullus homo est animal. Item potest esse ma. falsa, & mi. uera, ut sumo eandem, & arguo sic nullum animal est risibile hæc est falsa. Omnis homo est risibilis, ergo nullus homo est animal.

Quantum ad uniuersalem negatiuam mediatam & falsam qualis est ista, nullus homo est substantia (nam inter prædicatum & subiectum cadunt multa media per quæ potest syllogizari. s. animal, corpus animatum, corpus ut patet in arbore porphiri, ideo est mediata) aduerte quod est syllogizabilis per syllogismum ignorantie in prima & secunda figura. Exemplum primi, Sumo istam, nullus homo est substantia, & arguo sic, nullum animal est substantia, omnis homo est animal, ergo nullus homo est substantia. Exemplum secundi, Sumo eandem, & arguo sic, nulla substantia est corpus, omnis homo est corpus, ergo nullus homo est substantia. Constat ergo quod est syllogizabilis in prima & secunda figura. Potest autem ad mentem Aristotelis syllogizari duobus modis. Primo in prima figura potest syllogizari ex utraq; præmissa falsa, & ex altera falsa. i. maiore sed minore uera. Exemplum primi, Sumo istam, nullus homo est substantia, & arguo sic. Nullus lapis est substantia. Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est substantia. Exemplum secundi de ma. falsa. Sumo eandem & arguo sic, nullum animal est substantia. Omnis homo est animal, ergo nullus homo est substantia,

patet quod ma. est falsa, & mi. uera, & aduerte quod non potest syllogizari in prima figura ita quod ma. sit uera, & mi. falsa, si sumatur medium proprium. i. quod est eiusdem predicamenti cum extremis conclusionis, si autem medium sit alterius predicamenti ab extremis, ut patet in .i. posteriorum, tunc non est proprium, sed dicitur extraneum, & tunc potest syllogizari uniuersalis negatiua mediata & falsa ex ma. uera & mi. falsa. Verbigratia. Sumo hanc, nullus homo est substantia, & arguo sic. Nulla albedo est substantia, haec est uera. Omnis homo est albedo haec est falsa, ergo nullus homo est substantia. Constat igitur quomodo uniuersalis negatiua mediata & falsa est syllogizabilis in prima figura, ex utraque praemissa falsa, & ex ma. falsa & mi. uera, & ex ma. uera, & mi. falsa.

Secundo potest syllogizari in secunda figura ex utraque praemissa falsa in parte, & ex altera praemissa falsa siue sit ma. siue minor. Exemplum secundi. Sumo hanc, nullus homo est substantia, & arguo sic. Nulla substantia est albedo. Omnis homo est albedo, ergo nullus homo est substantia. Ibi ma. est uera, & mi. falsa. Quod autem ma. possit esse falsa, & mi. uera, patet hic. Omnis substantia est albedo, nullus homo est albedo, ergo nullus homo est substantia. Exemplum primi. Sumo eandem & arguo sic. Omnis substantia est imperfecta, haec est falsa in parte quoniam aliqua substantia est perfecta, & aliqua imperfecta. Nullus homo est perfectus, haec est falsa in parte, quoniam inter homines aliquis est perfectus aliquis imperfectus, ergo nullus homo est substantia.

Dixi ex utraque praemissa falsa in parte, quoniam non potest utraque esse falsa ex toto, quoniam non potest inueniri medium, quod sit uniuersaliter in omni contento sub una extremitatum, & uniuersaliter remotum ab alia. Vnde tale medium uel est simpliciter extraneum cuilibet extremitati, uel conueniens alicui illarum.

Si primum, semper negatiua erit uera. Si secundum, non.

TRACTATUS VNDECIMVS.

quam quelibet præmissarum erit falsa in toto. Verbi gratia. Quia color est omnino extraneus ab homine & à substantia, si arguatur sic, nulla substantia est color. Omnis homo est color, ergo nullus homo est substantia, patet quid ma. est uera. Quia uero lapis est extraneus ab homine, non autem à substantia cum sit substantia si arguatur sic: Nulla substantia est lapis. Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est substantia, patet quod ma. non est falsa in toto, quoniam aliqua substantia est lapis, & aliqua non. Constat ergo quomodo utraque præmissa non potest esse falsa in toto.

Quantum ad propositionem uniuersalem affirmatiuam mediatam & falsam aduerte quod non est syllogizabilis nisi in prima figura sicut nec propositio uniuersalis affirmatiua immediata & falsa. Nam ut docuimus in trac. de syllogismo formali, tantum in prima figura & in primo modo concluditur uniuersalis affirmatiua ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, potest autem per syllogismum ignorantie syllogizari in prima figura duobus modis ad mentem Aristotelis in primo posteriorum.

Primo ex utraque præmissa falsa, quando syllogizatur per medium quod est extraneum ab utroque extremo. Verbi gratia sumo hanc, omnis homo est sapor, & arguo sic. Omnis lapis est sapor. omnis homo est lapis, ergo omnis homo est sapor, patet utranque esse falsam, quoniam medium sumptū, id est lapis, non prædicatur de sapore nec de homine.

Secundo ex altera præmissarum existent falsa, & hoc tripliciter, quia aut medium est proprium aut extraneum. Si proprium tunc maior erit falsa, & minor uera. Verbi gratia. Sumo hanc, omnis homo est circulus, & arguo sic. Omne animal est circulus. Omnis homo est animal, ergo omnis homo est circulus, patet maiorem esse falsam, & minorem ueram, quoniam medium. i. animal prædicatur de homine. Si est extraneum, hoc dupliciter, quoniam aut extraneum est solum à minore extremitate, & tūc ma. erit uera, & mi, falsa.

sa. Verbi gratia sumo banc. Omnis homo est triangulus, & arguo sic. Omnis figura habens tres angulos, est triangulus. Omnis homo est figura habens tres angulos, ergo omnis homo est triangulus. Patet ma. esse ueram, & mi. falsam, quoniam uiam habere tres angulos est remotum ab homine & extraneum, est autem proprium triangulo, aut extraneum est solū à ma. extremitate non autem à mi. & tunc ma. tantum crit falsa, sed mi. uera. Verbi gratia sumo banc. Omnis homo est color, & arguo sic. Omne animal est color, omnis homo est animal, ergo omnis homo est color. Patet maiorem tatum esse falsam, eo quod medianum, id est animal est extraneum à colore. Constat igitur tibi quibus modis est syllogizabilis propositio uniuersalis affirmatiua mediata & falsa. Hec de ignorantia prauæ dispositionis dicta sunt.

Nunc agendum est de ignorantia simplicis negationis, puta de ignorantia coloris quæ est in ceco, & ignorantia sonorum quæ est in surdo, & hic duo agenda sunt primo declarandum est unde proueniat de necessitate talis ignorantia, ita quod est impossibile acquirere per inuentionem propriam suæ oppositum, id est scientiam tali ignorantie oppositam, secundo probandum est intentum.

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem Aristotelis in primo posteriorum radix huius ignorantie est carentia siue esse priuatum aliquo sensu à natuitate. Verbi gratia. Si quis nascitur cecus non potest per suam inuentionem habere noticiam de colore & sic de necessitate ignorat quid sit color, quomodo immutat uisum, quomodo distinguuntur species sue & c. Idem intellige de priuato quocūque alio sensu ita quod deficiente nobis aliquo sensu, necesse est ut ignoremus subiectum illius siue obiectum, & proprietates talis obiecti, & contenta sub eo, & aduerte quod semper hic loquimur de scientia obiecti sensibilis, quæ possit haberi per inuentionem distincte & determinate per proprios conceptus. Hanc enim probabimus impossibile haberi si caremus sensu talis

TRACTATUS VNDECIMVS.

uel talis obiecti.

Quantum ad secundum probandum est intentum præpositum, quod sub tali conclusione formatur. Deficiente nobis aliquo sensu est impossibile est habere scientiam de sensibilibus illius sensus. Pro illius probatione, præmitto ad mētem Aristotelis, quod omnis uera notitia scientifica si debet haberi per inuentionē, oportet quod habeatur aut per demonstratiōē aut per inductiōē. Nam omnis notitia cōplexa habita per discursū, est notitia alicuius uniuersalis cōcluse ex præmissis uniuersalibus ueris, uel concluse ex singularibus sufficienter enumeratis. Primo modo habetur per demonstratiōē.

Secundo modo per inductiōē, ut patet ex diffinitione demonstratiōis & inductiōis, quas assignauimus supra. Hoc suppositio pbatur sic cōclusio præposita. Omnis notitia scientifica alicuius obiecti sensibilis, habetur ex inuentione aut per demonstratiōē, aut per inductiōē, hæc patet ex supposito. Sed siue habeatur per demonstratiōē siue per inductiōē, necessarius est nobis sensus illius obiecti sensibilis. Nā si habeatur per inductiōē, cognoscitur uniuersale per singularia. Singularia autē non cognoscimus nisi per sensum. Est enim sensus singularium. Verbi gratia. Non possum per inductiōem cognoscere hanc uniuersalem. Omne reubarbarū purgat coleram, nisi per sensum experiar & hoc & hoc & hoc reubarbarum & sic de singularis purgare coleram.

Si autem habetur per demonstratiōem arguitur sic. Omnis demonstratiō est ex uniuersalibus, & uniuersalia cognoscuntur per singularia. Cuius signum est quod etiam mathematica quæ uidentur abstracta à materia sensibili, ut tibi declarabitur in tertio metaphysica, & in 2. physicorū nō cognoscuntur si per singularia. V. G. Cognosco hanc uniuersalē. Omnes rekti anguli sunt æquales, quia uideo hos esse æquales, & illis & illos & sic de singularis. Constat ergo quod siue acquiratur notitiam scientificam de obiectis sensibilibus per inductiōem uel per demonstratiōem, necessarius est nobis sensus

sus. Et sic patet quod deficiente nobis aliquo sensu, impossibile est nos habere scientiam illius sensus, ex consequenti oportet nos persistere in ignorantia simplicis negationis obiecti sensibilis talis sensus. Hæc de presenti capi. dicta sunt.

Cap. decimum de processu demonstrationis in infinitum.

IN cap. decimo agendum est de processu demonstrationis in infinitum, & hic quatuor principaliter agenda sunt. Primo quod in demonstrationibus non contingit procedere in infinitum in prædicatis quidditatiuis. Secundo quod non in prædicatis substantialibus. Tertio quod non in prædicatis accidentalibus. Quarto quod nullo modo.

Quantum ad primum aduerte quod prædicata quiddatiua sunt prædicata diffinitiva, ut animal est prædicatum quiddatiuum de homine, quoniam ingreditur eius diffinitionem, & sensituum est prædicatum quiddatiuum de animali, & sic ascende in arbore porphyrii. Tu igitur aduerte quod procedere in infinitum prædicatis quiddatiuis est non dare statum in diffiniens, & diffinitis, ita quod non possumus assignare primum diffiniens supra quod non sit aliud, nec ultimum diffinitum infra quod non sit aliud, & quoniam Arist. in primo posteriorum in hac materia est maxime diffusus, ideo ne adiscentis, & uouicii ingenium confundatur, cõspendiose procedendum est. Sufficiens igitur tibi pro nũc due conclusiones.

Prima est. In demonstrationibus affirmatiuis non est processus in infinitum in prædicatis quiddatiuis, probatur sic. Si datur talis processus in infinitum, nullum diffinibile, uel diffinitiuum poterit perfecte cognosci per diffinitionem suam quod est falsum, falsitas consequentis patet, quoniam si per diffinitionem rei non perfecte rem ipsam cognoscimus, de nullo dabitur perfecta & distincta cognitio, quoniam sola diffinitio indicat uobis rei scibilis naturam per prædicata essentialia.

TRACTATUS VNDECIMVS.

tialia, ut tibi manifestabitur in septimo methaphysicæ. Cōsequētia autem sic manifestatur. Sumo hominem ut diffinitibile per animal rationale, & arguo sic. Si per diffinitionem hominis, debet homo perfecte cognosci, oportet quamlibet partē diffinitionis suæ perfecte cognoscere, ergo oportet perfecte cognoscere animal, & cum animal diffiniatur per sensitiuum, oportet sensitiuum perfecte cognoscere, & cum sensitiuum diffiniatur per animatum, oportet animatum perfecte cognoscere, & animatum diffinitur per corpus, & corpus per substantiā, & substantia per ens, & ens per a, & a per b, & b per c, & sic in infinitum, non poterunt omnia diffinita & diffinientia cognosci, quoniam non possunt infinita pertransiri & deuenire ad primū, quo ignorato impossibile est posteriora cognoscere ut tibi declarabitur in .i. phys. Ergo constat tibi quod si est processus in infinitum in demonstrationibus quo ad prædicata, quidatiua, nulla res poterit per diffinitionem suam perfecte, & distincte cognosci, & sic aufertur ab intellectu humano. omnis uera, & distincta ac perfecta, cuiuscunque objecti scientia.

Secunda conclusio est hæc. Si non est processus in infinitum in demonstrationibus affirmatiuis, ergo nec in negatiuis, probatur hæc conditionalis sic. Nunquam contingit syllogizare conclusionem negatiuam, nec si est mediata reduci ad immediatam, nisi altera præmissarum existente affirmatiua, nam ex puris negatiuis non ualet argumentum, ergo nulla apparet ratio quod possit esse processus infinitus in negatiuis, stante processu finito in affirmatiuis.

Quantum ad secundum aduerte quod prædicatum substantiale ad mentem Arist. in .i. poster est illud quod significat totum subiectum aut partem subiecti, & est in eodem predicamento substantiæ sicut subiectum, exemplum primi. Substantia sensitiua est prædicatum substantiale de animal, exemplum secundi. Corpus est prædicatum substantiale de homine, est enim corpus pars hominis compositi ex corpore, & anima

& anima, & tale prædicatum substantiale tam primo quàm
 secundo modo distinguitur contra prædicatum accidentale,
 eo quod illud nõ est subiectũ nec pars subiecti, sed significat
 aliquid in subiecto, ut cum dico homo est albus, significat al-
 bedinem inesse homini. Hoc declaro ponitur hæc conclusio.
 In demonstrationibus non est processus in infinitum in præ-
 dicatis substantialibus, neque ascendendo sursum. s. ad ma-
 gis, & magis uniuersalia sine statu, neque descendendo deorsum.
 s. ad minus, & minus communia sine statu, neque cir-
 culariter. Prima pars sic probatur. Si est processus in infini-
 tum in ascendendo, ergo nihil possemus scire quod de prædi-
 camento substantiæ per diffinitionem suam, quod sit, est fal-
 sum, consequentia sic deducitur, cum diffinitio constet ex ge-
 nere, & differentia si illud sciretur per genus, & differentiã.
 Sed esse processus in infinitum in ascendendo genera essent
 infinita, & non esset deuenire ad generalissimum, & oporteo-
 ret ea omnia perfecte cognoscere, modo constat quod esset im-
 possibile omnia illa perfecte cognoscere, quoniam non est in-
 finita pertransire, ergo constat quod nihil possemus scire quod
 sit de prædicamento substantiæ per diffinitionem, si est pro-
 cessus in infinitum in prædicatis substantialibus in ascende-
 do. secunda pars sic probatur, non est processus in infinitum
 in ascensu, ergo nec in descensu, antecedens patet ex proba-
 tione primæ partis, consequentia probatur, quoniam in des-
 censu est deuenire ad singulare, ut patet descendendo per ar-
 borem porphyrii puta usque ad Socratem & Platonem sub
 homine. In singulari autem est status, quoniam singulare, ut
 singulare de nullo inferiori prædicatur, tertia pars sic proba-
 tur, si est processus in infinitum circulariter in prædicatis sub-
 stantialibus, id est quæ sunt de prædicamento substantiæ: se-
 quitur quod omnia genera de prædicamẽto substantiæ de se-
 inuicem æqualiter prædicantur, quod est falsum, quoniam
 essent conuertibilia sicut homo, & risibile, & unum nõ esset
 uniuersalius alio, & sic auferretur ordo lineæ prædicamen-
 talis.

TRACTATVS VNDECIMVS.

talis in qua disponuntur species, & genera secundum sub & supra usque ad generalissimum, ut docuimus in tract. de predicamentis. Consequentia uero sic probatur, si datur talis processus in predicamento substantie, ergo sequitur quod postquam demonstrauero hominem esse animatum, quia est animal, & hominem esse corpus, quia est animatus, & hominem esse substantiam quia est corpus, per circulum reuertar, & demonstrabo substantiam esse hominem per hoc medium quod est animal, sic arguendo. omne animal est homo, omnis substantia est animal, ergo omnis substantia est homo. Constat autem quod hæc demonstratio non esset de conclusione uera nec ex ueris, nisi substantia, & animal, & homo essent equalis predicationis de se inuicem sicut sunt equalis predicationis, homo rationale, & risibile, & quod dico de substantia, & animali, & homine, idem intellige, de animato, & corpore, & substantia. Cum igitur ex tali processu destruetur ordo predicamentalis, non est admittendus. Manifestum, ergo est quod demonstratio non procedit in infinitum predicatis substantialibus, neque sursum, neque deorsum, neque per circulum.

Quantum ad tertium probandum est quod in demonstratione non proceditur in infinitum in predicatis accidentibus, sed aduerte prius quod predicatum accidentale est duplex, scilicet accidentale per accidens, & est illud quod eum subiecto facit, propositionem per accidens ut homo est albus, & accidentale per se, & est illud quod cum subiecto facit propositionem per se, ut homo est risibilis, primo igitur probandum est propositum primo modo, deinde secundo modo.

Respectu primi ponitur hæc conclusio. In predicatis per accidens facientibus propositionem per accidens, non est processus in infinitum circulariter neque sursum, neque deorsum. Prima pars sic probatur, si est processus in infinitum circulariter in predicatis per accidens primo modo, hoc potest esse tripliciter, primo ut comparantur adinuicem in eodem predicatis.

prædicamento, puta ut comparatur album ad coloratum, & coloratum ad qualitatem passibilem, & qualitas passibilis ad qualitatem, & iterum retrocedendo, & ut sic processus in infinitum est impossibilis per circulum, quia tunc omnia accidentia eiusdem prædicamenti essent adinvicem convertibilia, & demonstraretur superius de suo inferiori, sicut etiam docuimus in prædicamento substantiæ, secundo ut comparatur ad omnia prædicamenta accidentium & sic iterum talis processus est impossibilis, quia sicut demonstraretur accidentia respectiva de absolutis, sic & e converso, quod est omnino impossibile, tertio ut comparatur ad prædicamentum substantiæ, & sic iterum talis processus est impossibilis, quia cum prædicata sint finita sicut & prædicamenta, tandem demonstraretur substantia de accidentibus, sicut accidentia de substantia, quod est penitus impossibile.

Secunda pars conclusionis, scilicet quod non sit processus in infinitum in prædicatis accidentalibus facientibus propositionem per accidentia ascendendo sursum, probatur. Si talis processus est possibilis, vel est quando unum prædicatur de uno, ut homo est albus, vel quando plura prædicantur de uno, ut homo est albus, musicus, magnus &c. Non primo, quoniam cum omne unum prædicatum sit in aliquo prædicamento, & prædicamenta sint finita, oportet etiam prædicata, quæ prædicantur ut unum de uno esse finita. Non secundo, quoniam si prædicata sunt finita, oportet multiplicationes eorum esse finitas, sicut si unitates sunt finitæ, oportet numeros esse finitos, sed prædicata sunt finita, quoniam ut diximus, omne prædicatum est in aliquo prædicamento, & prædicamenta sunt finita cum sint finita cum sint tantum decem, ergo cum prædicata sint finita, eorum multiplicationes, in quibus plura prædicata prædicantur de uno subiecto, sunt finitæ, ex consequenti non est possibilis in ascendendo sursum, prædictus processus in infinitum.

Tertia autem pars conclusionis deducitur ex secunda, nam si non est processus in infinitum in ascendendo multo.

TRACTATVS VNDECIMVS.

minus in descendendo, quoniam sicut in prædicamento substantiæ est status in indiuiduis sub quibus non dantur inferiora, sic & in prædicamentis accidētium, nam sicut sub hoc homine non datur inferius, sic nec sub hac linea, nec sub hac albedine.

Respectu secundi: scilicet prædicati accidētalis faciētis propositionem per se, ut homo est risibilis, ponitur hæc conclusio. Non est processus in infinitum in prædicatis accidentibus faciētibus propositionem per se, neque sursum, neque deorsum. Antequam probetur conclusio aduerte quod talia prædicata sunt illa quæ prædicantur de subiecto in secundo modo per se: in quorum diffinitione ponitur subiectum, & dicuntur rerum proprietates, conuertibiles cum his quorū sunt proprietates aut risibile in homine, rudibile in asino, par uel impar in numero, habere tres angulos in trigono &c.

His declaratis probatur sic conclusio, si est processus in infinitum & prædicatis accidētalibus, quæ sunt prædicata per se, ut rerum passionēs, & proprietates, ergo non contingit per demonstrationem aliquid scire simpliciter. quod est falsum: quoniam ut docuimus in trac. secundo demonstratio propter quid, de qua nunc intendimus est syllogismus faciēs scire simpliciter. Consequentia autem sic probatur, scire simpliciter est scire conclusionem per reductionem ad immediata, & indemonstrabilia, aliter non quiesceret intellectus inuestigantis, & adiscentis. Sed si datur talis processus, est impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia: quoniam supra passionem a daretur alia passio demonstrabilis communior puta b, & super illam alia ad huc communior, & sic in infinitum, & cum non sit infinita per transire esset impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia, ex consequenti nihil posset sciri simpliciter. Constat igitur quod indemonstrando non est processus in infinitum in prædicatis accidētalibus quæ constituunt propositionem per accidens, nec in illis quæ constituunt pro-

positionem.

positionem per se.

Quantum ad quartum probandum est, quod uniuersaliter, & nullo modo procedendum est in ueris demonstrationibus in infinitum, pro cuius euidencia præponitur quod omnis demonstratio, & ex his quæ sunt per se, & hoc iam declaratum ex supra, ubi docuimus demonstrationem non esse ex his quæ sunt per accidens, neque ex extraneis, neque ex his quæ possunt aliter se habere qualia sunt contingentia. Præponitur ulterius quod duplex est propositio per se quæ ingreditur demonstrationem. Una in primo modo, & est illa in qua predicatum est diffinitiuum subiecti, altera in secundo modo, & est illa in qua subiectum ponitur in diffinitione predicati, exemplum primi, homo est animal rationale, exemplum secundi, homo est risibilis.

His præpositis ponitur duplex conclusio, quarum prima hæc est. Impossibile est procedere in infinitum in demonstrationibus in quantum constant ex his quæ sunt per se in secundo modo. Hæc probatur tripliciter primo sic, nullum subiectum habet proprias passionem infinitas, ergo impossibile est procedere in infinitum &c. Consequentia est manifesta. Antecedens autem sic probatur. Cum omnia procedentia ingrediuntur diffinitionem posterioris, ut patet ex doctrina data in tract. de predicabilibus siue de quinque uniuersalibus, eiusdem essent diffinitiuia infinita: quoniam sicut omne superius in predicamento substantie ingreditur diffinitionem inferioris, sicut passio præcedens ingreditur diffinitionem passionis posterioris. Infinita autem diffinita non possunt complete cognosci, ergo de nullo subiecto haberetur resoluta demonstratio in quantum constat ex his quæ sunt per se in secundo modo.

Secundo sic. Impossibilis est processus in infinitum in his quæ ad inuicem sunt conuertibilia secundum predicationem. Nam omnis processus siue sursum, siue deorsum, siue sit finitus, siue non, est à minus communi ad magis commune,
uel

TRACTATUS VNDECIMVS

uel econuerso. Sed inconuertibilibus non datur magis, neque minus commune, sed æque commune, ergo in eis non est processus in infinitum.

Sed omnes propriae passionēs quæ scilicet fluunt in principis speciei, sunt conuertibiles cum subiectis suis. Sunt enim propria in quarto modo, ergo in eis non est processus in infinitum.

Secunda conclusio est hæc. Non est processus in infinitum in demonstrationibus in quatum constat ex his quæ sunt in primo modo per se, probatur. Si est processus in infinitus in illis, ergo non contingit aliquid uere, & complete diffinitum, quod est falsum: quoniam cum diffinitio sit medium in demonstratione, ut tibi declarabitur infra auferetur omnis uera demonstratio, ex consequenti omnis uera scientia: quoniam non causatur, nisi ex demonstratione: ut declaratum est supra. Consequentia probatur. Nam datur diffinitio causa cognoscendi diffinitum per sua principia essentialia quæ sunt genus, & differētia. Sed dato tali processu in infinito, nõ posset cognosci complete diffinitum: quoniam oporteret superiora infinita diffinita cognoscere, sicut si uolo per diffinitionem hominis cognoscere hominem, oportet cognoscere animal, & animatum, & corpus, & substantiam, & ens, & hic est status. Oportet etiam cognoscere rationale, & irrationale, sensituum, & insensituum, animatum, & inanimatum corporeum, & incorporeum, & hic est status ex parte differentiarum. Cum autem sit impossibile infinita superiora genera, & infinitas differentias cognoscere. Constat quod concesso processu infinito in prædicatis, primi modi per se remouetur omnis uera diffinitio, & omnis demonstratio potissima & omnis uera scientia. Necesse est ergo in demonstrationibus ponere statum. Hæc dicta sint pro presenti cap: in quo studui breuiare prolixitatem Aristotelis in. 1. posteriorum propter utilitatem adiscentium, ne confunderentur.

Caput undecimum de comparatione demonstrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem.

IN hoc capite agendum est de comparatione demonstrationum quo ad nobilitatem iuxta doctrinam Aristotelis in .1. posteriorum. Tu igitur aduerte quod demonstratio num triplex est distinctio.

Prima est. Demonstrationum alia uniuersalis, alia particularis

Secunda est. Demonstrationum alia affirmatiua, alia negatiua.

Tertia est. Demonstrationum alia ostensua alia ad impossibile.

Hic igitur tria agēda sunt, primo inuestigabimus quæ sit potior an uniuersalis aut particularis, secūdo an affirmatiua uel negatiua, tertio an ostensua, uel ducens ad impossibile.

Quantum ad primum aduerte antequam deueniamus ad inquisitionem propositi quod demonstratio uniuersalis est illa per quam demonstratur propria passio de suo primo & adæquato subiecto, & in qua maior extremitas, & minor, & medium sunt termini conuertibiles. V. G. Si demonstratur quod homo est risibilis per rationale, est demonstratio uniuersalis, quia risibile primo, & adæquate homini conuenit inquantū est homo, & homo, & risibile, & rationale sūt adæquate prædicationis, ex consequenti sunt termini conuertibiles.

Demonstratio autem particularis est illa, per quā demonstratur propria passio non de adæquato subiecto, sed de alio quo contento sub eo siue sit eius species, siue singulare, exemplum primi, ut quando demonstratur habere tres angulos de ysochelle quæ est species trianguli. Neque enim haberi tres angulos competit ysochelli in quantum est ysochelles, sed in quantum est triangulus, exemplum secundi, ut quando demonstratur caliam uel sortem esse risibilem, neque enim risibile

TRACTATUS VNDECIMVS

visibile primo conuenit calie, sed homini, calie autem conuenit in quantum est homo, & hac de causa in demonstratione particulari, non est necesse tres terminos esse conuertibiles, constat enim quod habere tres non conuertitur cum ysochelle, & visibile non conuertitur cum calia.

His igitur declaratis, pro resolutione propositi ponitur hac conclusio. Demonstratio uniuersalis potior est demonstratione particulari. Qua probata recitabimus rationes sententiarum oppositum, & eas soluemus. Tribus autem rationibus probatur ipsa conclusio ad mentem Aristotelis,

Prima ratio est. Demonstratio uniuersalis magis facit scire quam particularis, ergo est potior, consequentia patet: quoniam cum demonstratio sit syllogismus faciens scire, quæ magis facit scire, potior est. Antecedens autem sic probatur. Demonstratio uniuersalis facit scire passionem de subiecto secundum seipsum, ut diximus, particularis autem facit scire secundum aliud. Puta quod ysochelli competit habere tres angulos non secundum quod est ysochelles, sed secundum quod est triangulus. Sed perfectius est scire secundum seipsum quam secundum aliud, sicut perfectius est esse lucidum per seipsum quam per aliud: quoniam primum est per essentiam, secundum autem per participationem, ergo clarum est demonstrationem uniuersalem esse potiore quam particularis.

Secunda ratio est. Demonstratio uniuersalis est de magis ente quam particularis, ergo est potior. Consequentia patet, nam sicut scientia quæ est effectus demonstrationis, non est nisi de ente, & quæ est de magis ente est perfectior, sic & demonstratio. Sed uniuersale est magis ens quam particularis: quoniam uniuersale est incorruptibile, & abstrahit ab hic, & nunc, & sic uniuersale est semper. Particulare autem est corruptibile, nec abstrahit ab hic & nunc. Præcipue particulare quod plurificatur sub eadem specie, qualia sunt particularia inferiora, ergo demonstratio uniuersalis est potior particulari.

Tertia

Tertia ratio est, demonstratio uniuersalis magis præseruat intellectum ab errore, & deceptione quam particularis, ergo est potior, patet consequentia, quoniam sicut spectat ad demonstrationem causare scientiam: sic & auferre ignorantiam ac deceptionem: ergo sicut ea quæ causat magis scientiã est potior, sic & ea quæ magis præseruat ab ignorantia antecedens uero probatur. Nam quis de facili potest decipi credendo triangulum æquilaterum secundum quod est æquilaterus habere tres: eo quod per demonstrationem particularem concluditur æquilaterum habere tres. Non autem potest decipi credendo triangulum secundum quod est triangulus habere tres: quoniam sic est, & id concluditur per demonstrationem uniuersalem, alias rationes ponit Aristoteles ad probandum eandem conclusionem. Sed istæ tibi sufficiant pro præsentis tractatu.

Probata conclusione, formandæ sunt rationes eorum qui tenent, particularem demonstrationem potiolem esse uniuersali. Tu igitur aduerte quod Aristoteles in primo posteriori forma tres rationes, quarum singulas solucimus.

Prima est. Demonstratio particularis facit magis scire ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens probatur particularis facit scire secundum seipsum, uniuersalis autem secundum aliud. Nam quando demonstratur omnem ysochellem habere tres angulos æquales duobus reëtis, scitur quod omnis ysochelles secundum seipsum habet tres angulos æquales & cætera. quando autem demonstratur triangulum habere tres angulos æquales duobus reëtis, scitur quod ysochelles habere tres angulos non secundum quod ysochelles, sed secundum aliud: id est in quantum est species trianguli.

Respondetur, negatur antecedens, ad probationem, nego quod particularis faciat scire secundum seipsum uniuersalis autem secundum aliud, immo est oppositum ut docuimus in prima ratione. Ad probationem nego quod demonstratur ysochelli habere tres angulos secundum seipsum, quoniam falsæ de-

TRACTATUS VNDECIMVS.

monstraretur. Non enim ut ysochelles, sed ut, est triangulos habet tres. Triangulus autem sed ipsum habet tres, quoniam est primū & adequatum subiectū huius passionis & non ratione alterius. Constat ergo quod ratio hæc nihil concludit.

Secunda est. Demonstratio particularis magis præferuat intellectum ab opinione falsa quam uniuersalis, ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens autem sic probatur. Quando demonstratur aliqua passio de suo subiecto uniuersaliter. Puta de triangulo quod habet tres angulos, & de circulo, quod nunc linea continetur, & de numero quod est par uel impar, & illud non demonstratur de aliquo in particulari. Puta de ysochelle uel de binario, potest intellectus opinari tale uniuersale esse separatum secundum esse à singularibus sicut imaginati sunt Platonici & pythagorici, ut recitat Aristoteles in septimo metaphysicæ, quæ quidem opinio esse falsa, ut tibi declarabitur in primo & in septimo metaphysicæ, quoniam etsi mathematicam abstrabant à materia secundum rationem ut tibi declarabitur in secundo physicorum, non tamen secundum esse. Quando autem illud demonstratur de aliquo particulari. Puta habere tres de ysochelle uel de hoc triangulo particulari, non potest huiusmodi falsa opinio causari in intellectu, quoniam demonstratur passio de hoc singulari, quod ad sensum constat esse in materia puta in ligno uel lapide. Ergo demonstratio particularis dignior est uniuersali.

Respondetur negatur antecedens. Ad probationem dico quod sanus & clarus intellectus non habet ueram occasionem opinandi triangulum uel figuram uel numerum esse separatum singularibus secundum esse, ex eo quod aliquid de eis demonstratur uniuersaliter. Sed hoc est ex imperfectione intellectus: Unde hæc falsa opinio non oritur ex uniuersali demonstratione, sed ex debilitate intellectus, non potentis iudicare quod hæc duo stant simul. Mathematicam abstrahunt a materia, & à singularibus iuxta rationem.

Mathematicam non abstrahunt à materia & à singularibus secundum esse. Constat igitur quod hæc ratio non concludit.

Tertia ratio est. Demonstratio particularis est magis de ente quam uniuersalis ergo, est potior. Patet consequentia. Antecedens probatur. Demonstratio particularis est de particularibus, & uniuersalis de uniuersalibus, sed particularia sunt magis entia quam uniuersalia, quoniam uniuersalia non habent esse nisi in particularibus, nam homo ut homo non existit nisi quia hic uel hic homo existit, ergo constat quod demonstratio particularis est magis de ente, quam uniuersalis.

Respondetur ens potest tripliciter considerari. Primo in ratione essendi seu existendi, secundo in ratione subiecti alia cuius passionis sibi inexistens, tertio in ratione obiecti mouentis potentiam cognoscitiuam & terminantis actum cognitionis. Primo modo particularia sunt magis entia quoniam per se existunt, & uniuersali non competit existere nisi quia particulare existit, secundo modo uniuersalia sunt magis entia, quia subiiciuntur per se primo suis passionibus, particularia autem non per se primo sed secundo, nam ut declaratur apud Porphyrium in tract. de uniuersalibus, proprium inest primo speciei, & per speciem inest in diuiduis, neque enim sortis est risibilis nisi quia homo est risibilis, tertio modo uniuersalia sunt magis entia, quia prius mouent intellectum ad intelligendum & directe, particularia autem indirecte ut tibi declarabitur in li. de anima. Posita hac distinctione aduerte quod demonstratio non debet iudicari esse magis de ente iuxta primum modum sed iuxta secundum & tertium, & ideo uniuersalis est magis de ente ut docuimus supra. Argumentum autem procedit iuxta primum modum, ideo non concludit. Nam hæc consequentia non ualet, particularia magis existunt quam uniuersalia, ergo demonstratio particularis est potior uniuersali. Hæc igitur de perfectione & dignitate demonstrationis

TRACTATUS VNDECIMVS.

uniuersalis super particularem dicta sint.

Quantum ad secundum inuestigandum est si demonstratio affirmatiua est perfectior quam negatiua, uel reuerso. Sed antequam deueniamus ad resolutionem propositi aduerte quod demonstratio affirmatiua est syllogismus formatus in modo per quem ex præmissis affirmatiuis concluditur conclusio affirmatiua siue uniuersalis, siue particularis, ut in prima figura per Barbara & Darii. Demonstratio autem negatiua est syllogismus formatus in modo per quem concluditur conclusio negatiua ex altera præmissarum negatiua, & altera affirmatiua, quoniam ex solis negatiuis nihil sequitur. Unde in prima figura fit demonstratio negatiua per calaret & ferio, & per omnes modos secundæ figuræ.

His declaratis ponitur hæc conclusio ad mentem Aristotelis in primo posteriorum. Demonstratio affirmatiua est simpliciter ex absoluto nobilior negatiua, & probatur quinque rationibus.

Primo sic. Demonstratio affirmatiua procedit cæteris partibus ex paucioribus, ergo est dignior, & perfectior quam negatiua, Probatur consequentia. Que procedit ex paucioribus magis appetitur ab intellectu, eo quod clarius & citius facit scire, ergo est nobilior. Antecedens autem sic probatur licet utraq; demonstratio procedat ex tribus terminis qui sunt maior & minor extremitas, & medium, & ex duabus præmissis, tamen quo ad qualitatem, & quantitatem attentè ex parte medi, negatiua est ex pluribus. Quo ad qualitatem quidem, quoniam, affirmatiua syllogizatur ex puris affirmatiuis, negatiua autem ex affirmatiua & negatiua, quoniam ex puris negatiuis, nihil sequitur. Quo ad quantitatem uero attentam ex parte medi, quoniam in affirmatiua pauciori media sufficiunt. Verbi gratia. Si uolo demonstrare istam. Omnis homo est substantia, tria media sufficiunt, quæ sunt animal, corpus animatum, & corpus, si autem demonstro istam, Nullus homo est quantitas, oportet ultra prædicta tria addere

dere substantia, ut fiat resolutio totalis. Vnde postquam probatum fuerit quod nullus homo est quantitas, quia est animal, & quia est corpus animatum, & quia est corpus, quorum nullum est quantitas, oportet ultimo sic resolvere. Nulla substantia est quantitas, haec est immediata. Omnis homo est substantia haec est resoluta per tria media praedicta, ergo nullus homo est quantitas. Constat quomodo affirmatiua est ex paucioribus, & negatiua ex pluribus, ex consequenti est dignior.

Secundo sic. Propositio affirmatiua digniori modo syllogizatur quam negatiua, ergo demonstratio affirmatiua est dignior negatiua. Patet consequentia quoniam conclusio demonstrationis affirmatiuae & propositio affirmatiua, ergo & propositio affirmatiua dignius syllogizatur quam negatiua, pari modo demonstratio affirmatiua est nobilior, quoniam & demonstratio est syllogismus. Antecedens uero probatur. Nam affirmatiua per solas sibi similes, id est per solas affirmatiuas syllogizatur. Negatiua autem non per solas negatiuas, sed oportet alteram praemissam esse affirmatiuam, ergo dignius syllogizatur affirmatiua quam negatiua.

Tertio sic. In augmento & resolutione demonstrationis affirmatiua non requiritur aliqua propositio negatiua, quoniam per solas affirmatiuas potest augeri. In augmento autem demonstrationis negatiuae, necessario requiritur propositio affirmatiua, quoniam per solas negatiuas non potest augeri, immo requiruntur plures affirmatiuae, quam negatiuae. Nam si uolo augmentare hanc demonstrationem negatiuam nullum animal est quantitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est quantitas, oportet maius probare per unam affirmatiuam & alteram negatiuam, sic arguendo. Nulla substantia est quantitas, omne animale est substantia, ergo nullum animal est quantitas, mi. uero per duas affir. sic arguendo. Omne sensitiuum est animal. Omnis homo est sensitiuus ergo omnis homo est animal. Cum igitur negatiua indegat a se fir. in sui augmento & resolutione, & non econuerso, con-

TRACTATUS VNDECIMVS.

Stat affirmatiuum esse nobiliorem.

Quarto sic. Principium demonstr. affirmatiue est propositio affirmatiua. Principium autem demonstr. negatiue est propositio negatiua. Sed propositio affirmatiua est dignior negatiua, ergo demonstr. affirmatiua est dignior negatiua. Maior quidem constat ex eo quod hoc primum principium affirmatiuum. De quolibet verificatur esse uel non esse, est principium super quod stabilitur, & ad quod resoluitur omnis demonstratio affirmatiua, ut tibi declarabitur in quarto metaphysice. Hoc autem primum principium negatiuum. Non contingit, id est non est possibile idem simul esse & non esse est illud super quod fundatur omnis demonstratio negatiua. Mi. autem sic probatur ad mentem Arist. propositio affirm. est prior & notior negatiua, quoniam per affirmatiuam probatur negatiua & non e conuerso, ergo est dignior præterea. Affirmatiua dicit esse, negatiua autem non esse, sed prius & nobilius est esse quam non esse, ergo affirmatiua propositio prior & nobilior est negatiua.

Cum igitur propositio affirmatiua sit causa & principium demonstrationis affirmatiue, sequitur eam esse digniorem. Nobilioris enim cause & principii est nobilior effectus.

Quinto sic. Demonstratio affirmatiua non dependet à negatiua, sed e conuerso, ergo est dignior negatiua. Patet consequentia, quia dignius est non dependere quam dependere. Unde & independentia arguit summam perfectionem in causa prima ut tibi manifestetur in duodecimo li. metaphysice. Antecedens autem sic probatur. Non potest fieri demonstratio negatiua sine propositione affirmatiua, quoniam necesse est alteram præmissuram esse affirmatiuam, que non potest demonstrari nisi per demonstrationem affirmatiuam, Demonstratio autem affirmatiua sit sine aliqua propositione negatiua, ut patet in Barbara & Darii, ergo constat demonstr. affirmatiua non dependere à negatiua, sed bene e conuerso. Ex his ergo rationibus patet demonstr. affirmatiuam esse

se potiore negatiua.

Quantum ad tertium inuestigandum est, si demonstratio ostensiuua & nobilior docente ad impossibile, uel econuerso. Hic igitur duo agenda sunt, primo declarandum est quomodo differant & quomodo fiant, secundo determinabitur propositum.

Pro euidencia primi aduerte quod secundum Aristotelem in primo posteriorum. Demonstratio ostensiuua & ducens ad impossibile differunt in quatuor. Primo differunt in hoc quod per ostensiuam concluditur conclusio manifeste uera & necessaria, siue sit demonstratio ostensiuua affirmatiua, siue negatiua. Perducentem ad impossibile concluditur conclusio manifeste falsa & impossibilis. Exemplum de ostensiuua affirmatiua. Omne sensitium est animal, omnis homo est sensitius ergo omnis homo est animal. Exemplum de negatiua. Nullum rationale est asinus. Omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est asinus. Exemplum de ducente ad impossibile. Pono quod tu neges istam Animal rudibile non est homo, & concedas suam contradictoriam. scilicet omne animal rudibile est homo, tunc arguitur sic. Omne animal rudibile est homo, omnis asinus est animal rudibile, ergo omnis asinus est homo, patet quod haec conclusio est falsa & impossibilis constat: ergo quod demonstratio ducens ad impossibile concludit conclusionem manifeste falsam, & impossibilem.

Secundo differunt in hoc quod in ostensiuua praemissa sunt notiores quod ad ueritatem ipsa conclusione. Nam ueritas conclusionis pendet ex ueritate praemissarum, sed propter quod unumquodque & illud magis. Inducente uero ad impossibile oportet conclusionem magis constare esse falsam & impossibilem, quam aliqua praemissarum. Verbi gratia, notius est hanc conclusionem esse falsam & impossibilem. omnis asinus est homo, quam istam omne animal rudibile est homo.

Tertio differunt in hoc quod in ostensiuua est processus secundum naturam, scilicet ex prioribus, & notioribus quo-

TRACTATUS VNDECIMVS.

ad ueritatem. Nam ut declarabitur tibi in primo physicoꝝ. Innata est nobis uia procedendi à notioribus, & c. In ducen-
te autem ad impossibile est processus contra naturam, quia
non ex magis notis quo ad ueritatem sed quo ad falsitatem.
Nam ex conclusione manifeste falsa, retorquemus argumē-
tum ad declarandum falsitatem alicuius præmissæ ut tibi de-
clarabimus infra.

Quarto differunt in hoc quod ostensus completur unica
argumentatione facta in modo & in figura, ea autem, quæ
est ducens ad impossibile, non completur nisi pluribus factis
argumentationibus, quod tibi manifestabitur declarando quo
modo utraque fiat.

Tu igitur aduerte quod ostensua fit solum ex tribus ter-
minis ordenatis modo & in figura, ex quibus formantur due
premissæ concludentes affirmatiuam ueram, & necessariam
sue negatiuam. Exemplum de affirmatiua. Omne rationalis
est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est
risibilis. Exemplum de negatiua. Nullum animal est lapis.
Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Utraque
est ostensua, quoniam utraque completur unico discursu.

Ducens autem ad impossibile non completur nisi quatuor-
plici discursu, per quem manifestatur, & inquiritur ueritas
alicuius prius negati. Prima argumentatio est syllogismus
concludens manifestum impossibile ut hic, pono quod tu ne-
ges hanc. Aliquod animal non est homo, tunc sumo eius con-
tradictoriam quæ est hæc. Omne animal est homo, tunc ar-
guo sic, omne animal est homo, sed asinus est animal, ergo asi-
nus est homo, secunda argumentatio est hæc consequentia.
Hæc conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarum est falsa,
Patet consequentia, quoniam ex duabus præmissis ueris non
potest concludi conclusio falsa stante bono modo arguendi,
quoniam ex ueris non concluditur nisi uerum. Tertia argu-
mentatio est hæc consequentia. Sed in prima argumentatio-
ne minor non est falsa, ergo maior quæ fuit hæc. Omne ani-
mal

mal est homo. Quarta argumentatio est consequentia qua concluditur illud esse uerum quod prius negatum fuerat. Verbi gratia. Ista maior est falsa. omne animal est homo, ergo hæc est uera, aliquod animal non est homo, quæ est eius contradictoria, quæ prius fuerat negata. Patet consequentia, quoniam lex contradictoriarum est hæc, in omni materia si una est falsa, altera est uera, & e conuerso.

Quantum ad secundum determinabimus positum duplici cœnclutione: Prima est, Demonstratio ostensua negatiua, dignior est demonstratione ducēte ad impossibile, probatur, procedit ex ueris & magis notis præmissis quàm sit ipsa cœnclutio, alter non causaret in nobis scientiã de cœnclutione, hoc autem est falsum, quoniam iste est finis demonstrationis, ea autem quæ ducit ad impossibile, procedit ex falsitate cœnclutionis magis nota quàm sit falsitas alicuius præmissæ, ut docemus supra. Sed dignius est procedere ex maiori notitia præmissarum secundum ueritatem, quàm ex maiori notitia cœnclutionis secundum falsitatem, ergo demonstratio ostensua negatiua est dignior ea quæ ducit ad impossibile.

Secunda est, demonstratio ostensua affirmatiua dignior est ea quæ ducit ad impossibile, probatur. Demonstratio affirmatiua ostensua dignior est negatiua, ut probatũ est supra quinque rationibus, ut negatiua est dignior ducente ad impossibile per cœnclutionem præcedentem, ergo multo magis affirmatiua ostensua est dignior ducēte ad impossibile. Nã si est dignior digniore, loge amplius est digniore qualis est illa, quæ ducit ad impossibile. Cõstat igitur tibi quod demonstratio uniuersalis est dignior particularis, & affirmatiua quàm negatiua, & ostensua quàm duces ad impossibile. Hæc de presenti capite dicta sint.

Cap. duodecimo de comparatione
scientiarum ad inuicem.

In hoc capite agendam est de fine demonstrationis quæ est scientia per ipsam acquisita. Consequens enim fuit, ut postquã actũ est actũ est de causa ageremus de eius. Tri
igitur

TRACTATUS VNDECIMVS.

igitur aduerte quod Aristoteles in primo posteriorū de sciētia, quinque pertrahat primo de certitudine comparanda scientiam ad scientiam, quæ nam earum sit certior, secundo quæ scientia sit una, & quæ non, tertio de quibus potest esse scientia, & de quibus non, quarto de unitate, & pluralitate principiorum sciētiarum, quinto de differētia, & distincōne scientiæ ab aliis habitibus intellectus, quale sunt opinio, & intellectus & ars &c. De quibus pertrahatur in sexto ethicorum.

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem Aristotelis una scientia potest esse certior altera, uno trium modorū, primo quia una de eadē conclusione dicit quid, & quia, altera autē tantum quia, & hoc modo scientia subalternās est certior subalternata. Puta de hac conclusione uulnus circulare tardius sanatur. Geometra est certior quam chirurgicus. Nā chirurgicus scit, & experitur solum quia sic est, sed geometra scit quia sic est, & scit propter quid, scilicet quoniam circulus caret angulis, ideo in uulnere circulari partes tardius propinquant & clauduntur, cuius oppositū contingit in uulnere triangulari vel quadrangulari, secundo quia una est de subiecto abstracto, altera est de subiecto applicato materie sensibili, & hoc modo sciētiæ puræ mathematicæ quales sunt arithmetica, & geometria certiores sunt scientiis mediis quales sunt perspectiua, & musica, & astrologia. Nam arithmetica est de numero simpliciter, & abstracte, musica autem est de numero applicato uoci, uel sono per consonantia. Geometria est de magnitudine uisuali, & simpliciter, perspectiua autem est de linea, & linea astrologia est de figura, & magnitudine cæli, & de numero motuum cælestium, tertio quia una est de subiecto simpliciore, uel de paucioribus, alia autem quia addit supra subiectum prioribus, & ut sic est de pluribus, & hoc modo arithmetica est certior, & prior, quam geometria. Nam unitas quæ est primum consideratur, ab arithmetico simpliciter est quam punctum.

enim est ens indiuisibile. Punctum autem super unitatem addit positionem, siue determinatum situm in continuo, ut tibi declarabitur in quarto physicorum.

Constat igitur tibi quod tribus modis una scientia est certior, & prior altera.

Quantum ad secundum duo inuestiganda sunt, primo unde habet scientiam unitatem suam secundo unde trahit distinctionem ab alia.

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem Aristotelis in primo posteriorum, illa scientia est una, quæ habet unum subiectum circa quod uersatur, ut physica est una scientia, quia uersatur circa ens mobile, & arithmetica est una scientia, quia uersatur circa numerum, ex opposito geometria, & arithmetica non sunt una, sed duæ scientiæ, quoniam non uersantur circa unum, sed circa duo subiecta, quorum unum est magnitudo, & alterum numerus.

Sed aduerte ad hoc quod aliquid sit subiectum in aliqua scientia tria requiruntur, primo quod sit uniuocum uel saltem analogum. Unde si est æquiuocum non potest esse subiectum in scientia. Nam oportet subiectum considerari in scientia secundum unam rationem formalem, æquiuocum autem non dicit unam, sed plures rationes formales ut declarabimus tibi in antepredicamentis, & ideo non est subiectum in aliqua scientia. Dixi uel saltem analogum, ut seruetur unitas metaphysice, cuius subiectum est ens, quod est analogum substantiæ, & accidenti ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ, quod tamen dicit unam rationem formalem licet non æqualiter participatam à substantia, & accidente, sed prius conuenit substantiæ, posterius autem accidenti, est enim ens, cui debetur esse, secundo oportet quod habeat aliquas partes uel essentialis, uel subiectiuas, essentialis quidem sunt ex quibus ipsum subiectum componitur, ut forma, & materia sunt partes essentialis entis mobilis ut tibi declarabitur in .i. physici. Subiectiuæ autem sunt in quas diuiditur subiectum scientiæ, ut ge-

TRACTATUS VNDECIMVS.

nus in species, sicut diuiditur ens mobile in ens mobile ad ubi, & in ens mobile ad formans. Sed hæc tibi declarabuntur in principio philosophiæ naturalis, subiectum igitur scientiæ debet habere partes essentielles aut subiectiuas, tertio oportet quod habeat passiones proprias demonstrabiles de subiecto. Hic est enim terminus scientiæ ut, s. per demonstrationem notificentur passiones de subiecto, puta quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis.

Item aduerte quod non quæcunque unitas subiecti, dat unitatem scientiæ, sed unitas formalis. Nam stat quod eadem res cadit sub consideratione distinctarum scientiarum secundum quod consideratur sub distinctis rationibus formalibus. Puta homo consideratur à logico ut est species, à physico, ut est compositum ex materia & forma, à medico ut est corporis sanabilis & egrotabilis. A metaphysico, ut est nature intellectualis. Unitas ergo scientiæ trahitur, ex unitate subiecti non materiali, sed formali. Vnde sicut obiectum se habet ad potentiam, sic subiectum ad scientiam. Potentia autem trahit unitatem ab unitate formali, & non materiali ipsius obiecti sicut tibi declarabitur in. 2. de anima, eodẽ modo scientia dicitur una ex unitate formali, & nõ materiali sui subiecti. Constat igitur tibi unde sumitur unitas scientiæ.

Quantum ad secundum declarandum est unde sumitur distinctio unius scientiæ ab alia. Tu igitur aduerte quod admittentem Aristotelis in. 1. poste. scientiæ accipiunt distinctionem ex principiis, ita. s. quod si habent diuersa principia quibus probantur conclusiones suæ, sunt distinctæ scientiæ. Pro cuius cuius noticia aduerte quod si sint distinctissimæ nature ut elementum, & cælum, homo & lapis, & tamen sub eadem ratione formali considerentur quæ ratio dicitur principium scientiæ ad eandem scientiam spectant, puta uox humana & sonus organi ad eandem scientiam musicæ spectant: quoniam considerantur ut proportionabiles in consonantiis. Si autem sit una res, quæ possit secundum diuersam rationem considerari,

rati, non spectat ut sic ad unam, sed ad distinctas scientias, nã diuersæ rationes formales sunt distincta principia quibus diuersificantur scientiæ. Verbi gratia. Quia terra ut rotunda per aliud principium consideratur à physico, & per aliud ab astronomo ut tibi declarabitur in secundo physicorum, ideo spectat ut sic ad distinctas scientias, & distincte sunt realiter physica, & astrologia. Hinc est quod eadem conclusio potest in diuersis scientiis demonstrari per diuersa media quæ sunt diuersa principia formalia. Puta hæc conclusio, terra est rotunda, demonstratur à physico per hoc principium, quoniam est grauis, & partes se comprimunt in centro mundi, eadem demonstratur ab astrologo per hoc principium, quoniam per ipsam circulariter eclipsatur luna, eclipsis enim lunæ causatur ex interpositione terre diametraliter inter solem, & lunam. Constat igitur quomodo causatur veritas scientiæ ex unitate subiecti & unitate principiorum. Distinctio autem causatur ex diuersitate principiorum.

Sed aduerte quod ut (inquit Aristoteles) duo requiruntur ad hoc quod diuersa principia causent distinctionem unius scientiæ ab alia, primo quod talia principia non fluant ex eisdem principiis prioribus in eodem genere scibili. Hac de causa scientiæ de triangulo non distinguitur à scientiæ de quadrato, quoniam licet per aliud principium probentur passiones trianguli, & per aliud passiones quadrati, tamen huiusmodi principia deriuantur ex eisdem principiis figuræ, & ideo consideratio de figuræ, tam in genere, quam in specie, spectat ad scientiam geometricæ. secundo requiritur quod principia unius rei, ut scibilis est non deriuentur ex principiis alterius rei scibilis. Hæc de causa scientiæ de ysochelle non distinguitur à scientiæ de triangulo, & scientiæ de homine apud physicum non distinguitur à scientiæ de animali, & aduerte quod hic intendimus de unitate, & distinctione generica in scientiis. De unitate autem, & distinctione tã generica, quã specifica pertractabitur in libro sexto primæ philosophiæ.

Quantum

TRACTATVS VNDECIMVS

Quantum ad tertium inuestigandum est de quo sit scientia, & de quo non. Nam uanum fuisset pertractare de unitate, & dist. in tione scientiæ, si de nullo posset haberi scientia. Hic igitur duo pertractanda sunt, primo de quo posset esse scientia, secundo de quo non.

Quantum ad primum aduerte quod de omni eo potest haberi scientia, de quo potest esse demonstratio, quoniam ipsa facit scire, ut docuimus supra. Demonstratio autem est de uniuersali, & ente per se & necessario, ut in capitu. tertio declaratum tibi fuit, ergo de his que sunt entia per se uniuersalia, & necessaria, ut sunt genera, & species rerum mathematicarum, & naturalium, potest haberi scientia.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum duo excipit de quibus non potest haberi scientia. Primum est quod est à fortuna uel casu, ut de inuentione thesauri dum foditur sepulchrum scientia haberi non potest, secundum est singulare sensibile quod per sensum primo & directe cognoscitur.

Et quidem quod de eo quod est à fortuna, uel à casu non potest haberi scientia probatur sic, omnis scientia est de eo quod est necessarium, & per se, & semper uel frequenter. De hoc enim tantum habetur demonstratio que facit scire ut diximus supra in cap. tertio. Sed quod est à fortuna uel casu, neque est necessarium, sed contingens, neque est per se, sed per accidens, neque est semper, neque ut in pluribus, sed raro, & in paucioribus, & hec omnia declarabuntur tibi in libro secundo physicorum in ca. de fortuna, ergo de ente fortuito, & causali non potest haberi scientia, ex consequenti, nec demonstratio.

Quod autem de singulari sensibili in quantum singulare sensibile est non potest haberi scientia probatur sic. Scientia non potest haberi per sensum, sed sensibilia singularia cognoscuntur per sensum, ergo de eis non potest haberi scientia, manifeste probatur, quia scientia non potest haberi nisi per uirtutem ani-

me apprehendentem uniuersale, & potentē habere conce-
ptū uniuersalem. Sed sensus non potest apprehendere uniuersale,
nec habere conceptum uniuersalem, ut tibi declarabitur
in 3. de anima, eo quod est potentia alligata organo corporali
& ideo non apprehendit, nisi cū conditionibus singulari-
ribus, quæ sunt hic, & nunc à quibus abstrahit uniuersale.
Quod enim semper, & ubique est hoc uniuersale dicimus, er-
go scientia non potest haberi per sensum. Quod autem sensu-
bilia singularia cognoscantur per sensum patet ex experientia.
Neque enim uisus uidet colorem, ut color est. Hoc enim ad in-
tellectum spectat, cuius obiectū ex natura uniuersalis. Videt
autem hunc uel illum colorem, idem intellige de quolibet
alio sensu. Constat igitur tibi quare de ente fortuito, & de
singulari sensibili non datur scientia.

Et aduerte quod Aristoteles ex secundo conclusio: scilicet
quod de singulari sensibili non potest haberi scientia, trahit
tria corollaria.

Primum est, sentire non est scire, & hoc est contra anti-
quos de quibus dicemus in 3. de anima quod non distingue-
bant inter sensum, & intellectum. Nam sentire est cognitio
particularis de re, scire autem est cognitio uniuersalis, quod
Aristoteles duplici exemplum manifestat. Primum est, si quis
uisu cognoscat hunc triangulum habere tres angulos æqua-
les duobus rectis, propter hoc non sciret omnem triangulum
habere tres æquales duobus rectis, quia per sensum nō potest
apprehendere causam uniuersalem huius passionis, sed per
intellectum, qui ex singularibus uenatur uniuersale ut dice-
mus, secundū est, si essemus in luna, & uideremus ipsam eclip-
sari, cognosceremus quidē ipsam nūc eclipsari. Nō tamē ha-
beremus sciētiam de eclipsi: quoniā propter hoc nesciremus cau-
sam uniuersalem eclipsis quæ est interpositio diametralis ter-
re inter solem, & lunam. Hanc enim causam uniuersalem
non solo sensu, sed per intellectum comperimus.

Secundū corollarium est hoc, licet sensus sit causa: in-
scienti.

TRACTATUS VNDECIMVS

sciētia quia omnis nostra cognitio originatur à sensu, & propositio uniuersalis habetur ex multis singularibus apprehēsis per sensum ut declarabitur tibi in. i. metaphysica, tamen notitia scientifica est nobilior, & honorabilior. scientifica. n. est de uniuersali, scientifica autem de singulari. Vniuersalis autem est honorabilior: quoniam dicit causam. Vnde tibi declarabitur in. i. metaphysi. quod sapiens est qui scit uniuersalia, & maxime uniuersalia.

Tertium corollarium est hoc, licet non sit possibile per solum sensum scire aliquam conclusionem demonstrabilem, tamen sensus plurimum nobis confert ad sciendum. Prima pars constat ex primo corollario, quia per solum sensum non possumus apprehendere causam uniuersalem, quæ est medium demonstrandi (demonstramus enim risibile de homine per hanc causam formalem, quia scilicet est animal rationale) quod homo est risibilis, secunda autem pars manifestata est in cap. de ignorantia, ubi declaratum est: quod deficiente nobis aliquo sensu, necesse est deficere nobis scientiam obiecti illius sensus: ergo ex opposito si habemus talem sensum putatum, confert nobis ad acquirendam scientiam illius sensus.

Quantum ad quartum inuestigandum est de unitate & pluralitate & principiorum scientiarum, nam dictum est illam scientiam esse unam, quæ est unius subiecti, & habet eadem principia, illas autem esse distinctas, quarum diuersa sunt principia, necesse est ergo inuestigare si omnium scientiarum sunt eadem uel diuersa principia: ut possimus sustinere unitatem & distinctionem in scientiis.

Pro resolutione propositi, formantur quatuor conclusiones ad mentem Aristotelis.

Prima est: Impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia.

Secunda est: Impossibile est omnium syllogismorum falsorum esse eadem principia.

Tertia

Tertia est. Impossibile est omnium syllogismorum uerorum esse eadem principia.

Quarta est. Impossibile omnium scientiarum esse eadem principia.

Prima sic probatur, syllogismorum: quidam sunt ueri & quidam falsi ex primo elenchorum, sed uerorum principia sunt uera, & falsorum falsa, quoniam ut declaratur in primo priorum, syllogismi ueri non possunt fundari in falso. Nam ex uero non sequitur nisi uerum, & falsi non possunt fundari in uero, quoniam ex uero non sequitur falsum.

Sed aduerte quod syllogismus potest dici dupliciter falsus: primo ex forma. s. quando non fit in modo debito & figura, ut si arguatur ex puris particularibus, aut puris negatiuis, & tunc non inconuenit ex præmissis ueris cõcludere falsum ut hic. Nullus lapis est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal, secundo, ex materia scilicet quando fit in modo debito & figura & tamen præmissæ sunt falsæ aut altera est falsa & tunc non est possibile quod ex præmissis falsis concludatur uerum nisi raro neque ex ueris nisi uerum, aliter talis modus in quo fieret, esset inualidus & inutilis modus arguendi. Quando igitur dicit Aristoteles quod syllogismi falsi non possunt fundari in uero, intendit de falsis ex materia: quasi dicat, stante debito modo & debita forma arguendi ex falsis non concluditur uerum, neque ex ueris falsum, sed ex ueris uerum. Quod si ex falsis aliquando concluditur uerum hoc erit rato: ut hic. Omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Nam ut dicit Aristoteles si uera conclusio syllogizatur ex præmissis falsis, hoc fiet tantum in primo syllogismo, quoniam si præmissæ falsæ syllogizabatur, hoc fiet ex præmissis falsis, & sic præterquam in primo syllogismo ex falsis semper concluditur falsum. Verbi gratia. Syllogizet quis minorem præpositi argumenti: scilicet omnis homo est lapis, sic arguet. Omne album siue omne durum est lapis, omnis homo est albus, siue omnis homo est durus, ergo omnis hō est lapis, constat præmissas

TRACTATUS VNDECIMVS.

missas esse falsas, & conclusionem esse falsam. Ex prædictis ergo constat, quod non omnium syllogismorum sunt eadem principia.

Secunda cõclusio s. q. nõ oĩm syllogismorũ falsorũ sint eadem principia, probatur sic. Quadã conclusiones nõ solũ sunt falsæ, sed etiã cõtrariæ & incõpossibiles: ut iste, iustitia est iniustitia, timor est audacia, homo est asinus, æquale est maius eo cui est æquale. Sunt aut̃ incõpossibiles, quoniã oppositũ prædicatur de opposito, ergo principia p̃ quæ syllogizantur huiusmodi cõclusiones contrariæ & impossibiles nõ sunt eadem, patet consequentia, quoniã contrariorum & impossibilium cõtrariæ sunt causæ & principia. Videmus enim q̃ quoniam sanitas & ægrotudo sunt cõtrariæ, eorum causæ & principia non sunt eadem, sanitatis enim principium & causa est humorum contemperantia, ægrotudinis autem intemperantia. Constat igitur quod non omnium syllogismorũ falsorũ sunt eadem principia.

Tertia conclusio: scilicet non omnium verorum syllogismorum sunt eadem principia, probatur multipliciter ad mentem Aristotelis, primo sic. Punctus est principium verorum syllogismorum pertinentem ad quantitatem continuam quam cõsiderat Geometra. Incipit enim eius consideratio à puncto, sicut grammatici à literis. Unitas autem quæ est principium numeri quantitatis, est principium verorũ syllogismorũ pertinentiũ ad quantitatem discretam quã considerat Arithmeticus. Sed punctus nõ est idem cum unitate q̃ est principium numeri quantitatis, quoniã punctus supra indiuisibilitatem addit positionem in continuo, unitas aut̃ abstrahit à positione, & dicit solũ eas indiuisibiles in genere quantitatis: ut tibi declarabitur in decimo metaphisicæ, ergo nõ sunt eadem principia, omnium verorum syllogismorum.

Secundo sic. Principia cõmunia: ut de quolibet est vera affirmatio vel negatio, & nõ contingit idem simul esse & non esse, nõ sunt sufficiẽtia ad oĩm conclusionem demonstrandã, quianõ ingrediuntur demonstracionem formaliter sed uirtua-

liter,

liter, ut declaratū est supra, ergo ultra principia cōmunia, requiruntur principia p̄pria. Sed diuersarū sciētiarū sunt principia propria diuersa, diximus enim supra quod una sciētia distinguitur ab alia propter distinctiōnem priorū principiorū. Ergo non omnium syllogismorum uerorum sunt eadē principia.

Tertio sic. Cōclusiones ueræ distinguuntur in ueras cōtingētes: ut cornus est niger, & in ueras necessarias: ut triangulus habet tres æquales duobus rectis. Sed cōtingētes syllogizantur p̄ principia cōtingētia & necessarie p̄ necessaria, aliter nō p̄ portionaretur ad inuicē, ergo non omnium uerorum syllogismorum sunt eadem principia. Constat enim non esse idē cōtingens & necessarium cum sint opposita.

Quarta conclusio, scilicet quod non omnium scientiarum sunt eadē principia, pbatur ab Aristotele p̄ rationes proprias, & primo sic. Queritur si principia Geometriæ sunt principia dialecticæ, & si principia dialecticæ sunt principia medicinæ, uel non. Si non, ergo non omnium scientiarum sunt eadē principia: si sic, ergo conclusiones geometriæ & medicinæ & dialecticæ sunt eadem, quod constat esse falsum: probatur consequentia. Quæcunque sunt eadem in tertio sunt eadem inter se, sicut quæ sunt equalia uni tertio, sunt equalia inter se. Sed secundum te, omnes cōclusiones geometriæ & medicinæ & dialecticæ, sunt eadem in principiis, ergo sunt eadem inter se.

Secūdo sic. Nō quælibet cōclusio ex quolibet principio in differenter demonstratur, sed determinata ex determinato, puta hæc conclusio. Homo est risibilis, ex hoc quia est rationalis, & hæc. Luna eclipsatur, ex hoc quia interponitur diame-traliter terra inter solē & lunā, ergo cōstat quod non omniū scientiarum sunt eadem principia. Et aduerte q̄ hic semper incedimus de principiis propriis. Nam quoad primo principia; omnes sciētie cōueniunt, quoniā fundatur in illis, sed quia non ingrediuntur formaliter demonstrationē, non sufficiunt ad demonstrandum omnes conclusiones.

TRACTATUS VNDECIMVS.

Tertio sic. Diuersorum generum scibiliū diuersa sunt sciētia, ut quoniam quātū continuū differt genere à quanto discreto, ideo differt Geometria ab Arithmetica, ergo non oīm scientiarū sunt eadē principia ppria. Probatur consequētia. Nā quia magnitudo differt à numero, ideo geometra habet alia principia, quibus demonstrat suas conclusiones quā habeat Arithmeticus. Principia quidē Geometrae sunt ista, à pūctulo ad pūctū lincū ducere contingit. Cōtinuū est diuisibile in infinitum. Oīs tota magnitudo est maior sua parte &c. Principia uero Arithmetici sunt ista. Numerus est multitudo ordinata ex unitatibus. Partes numeri nō copulātur ad unum terminū communē. Numeri procedunt in infinitū in ascensu, sed nō in descensu &c. Constat igitur tibi q̄ nō oīm scientiarum sunt eadem principia propria.

*Quantum ad quintum principale inuestigandum est quo modo differt scientia quae est effectus demonstrationis ab aliis habitibus intellectus, quales sunt opinio, & habitus primorū p̄cipiorū, qui dicitur antonomastice intellectus & ars &c. & hic quatuor agēda sunt, primo declarandū est quomodo & in quo sensu sciētia differt ab opinione, & sciētū ab opinato. Pro cuius notitia aduerte q̄ opinio potest sumi tribus modis, primo cōmuniter, & sic est habitus cognoscitiuus cū assensu, & hoc modo se habet ad scientiā & fidē & opinionē pprie dictā: ut genus ad species suas. Nā sciētia & fides & opinio pprie dicta, cōueniūt in hoc quod est esse habitum cognoscitiuū cū assensu, licet distinguātur pprijs differentiis: ut tibi manifestabitur, secūdo sumitur pprie, & sic est apprehensio unius partis cōtradiētionis cū formidine alterius partis: scilicet timēdo ne altera pars sit uera. In quo sensu opinamur hoc anno futurā abundantiam, cū timore tū oppositi, tertio sumitur striēte, & ut sic est apprehensio ueri cōtingētis in quā tū cōtingēs est, & per mediū cōtingēs: & generatur in nobis nō per demonstratiōē sed p̄ syllogismū topicū. Hac distinctiōne praeposita aduerte q̄ ad mentē Aristotelis in primo posterior scientia differt ab opinione & scibile ab opinabili non
primo*

primo sed secundo & tertio modo. De primo quidem constat, quoniam diximus quod se habet ut genus ad speciem, genus autem non distinguitur contra speciem, quoniam continet eam & prædicatur de illa essentialiter. Quod autem in secundo & tertio sensu differat sicut oppositum ab opposito probatur sic. Scientia est de uniuersali & necessario, & acquiritur per mediū uniuersale & necessariū, opinio autem est de particulari & contingenti & acquiritur per mediū particulare & contingens, ergo constat quod scientia differt ab opinione. Cōsequētia patet, quoniā cōditiones earū sunt oppositæ, ergo differunt. Antecedēs autē declaratū est ex superioribus. Dictū est enim sciam causari ex demonstratiōe. Determinatū est autē demonstratiōē esse de cōclusiōe uniuersali & necessaria, & ex præmissis uniuersalibus & necessariis. Opinio uero est causata per syllogismū probabile: cuius cōclusio & præmissæ sunt cōtingētes: ut declarabitur tibi in tract. de locis. Cōstat ergo differētia inter sciam & opinionē: ut arguatur sic. Sicut se habet demonstratiō ad syllogismū topicū, sic sciētia ad opinionē, quia sicut demonstratiō est causa scie, sic syllogismus topicus est causa opinionis. Sed demonstratiō distinguitur à syllogismo topico, ergo & scientia ab opinione.

Sed declarādū est quomodo & in quo sensu intēdit Aristoteles sciam differre ab intellectu. Pro cuius notitia aduerte quod apud Aristotelē intellectus sumitur quatuor modis: primo, per potētia intellectuā, quā de tertio de anima, distinguit in intellectū possibile & agentē, secūdo per cōceptu formato de re intellectu, tertio, per fantasia siue cogitatiua, quā in tertio de anima, uocat intellectū passiū, quarto per habitus primorum principiorū de quo pertractat in sexto ethicorū. Licet autē sciētia ut est habitus per demonstratiōē acquisitus differat realiter ab omnibus his quatuor modis quibus dicitur intellectus, tū intētio Aristotelis in primo posteriorū est manifestare quomodo differt ab intellectu sumpto quarto modo, manifestatur autē triplici ratione: primo sic intellectus quarto modo sicut ptus cū sit habitus primorū principiorū in quibus fundan-

TRACTATUS VNDECIMVS

tur omnes scientiæ, ut patet in quarto metaphysicæ, est principium scientiæ. Sed scientia non est principium scientiæ, quia nihil est principium sui ipsius, aliter idem esset prius & posterius: ergo scientia non est intellectus quarto modo.

Secundo sic. Intellectus quarto modo est circa indemonstrabilia, quoniam cognitio primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem sed solo lumine intellectus agentis. Unde se habet ut ianua in domo in qua non erratur quoniam omnibus patet. Sed scientia est circa demonstrabilia, cum sit habitus conclusionis demonstratæ, ergo scientia non est intellectus.

Tertio sic. Intellectus est de propositionibus immediatis. i. quæ per nullum medium notius probari possunt. Sed scientia est de propositionibus mediatis. Est. n. de conclusionibus demonstrabilibus ex ueris & notioribus ut docuimus supra, ergo scientia non est intellectus quarto modo sumptus. Constat ergo tibi quomodo differt scientia ab opinione & ab intellectu.

Tertio declarandum est quomodo scientia, opinio & intellectus conueniunt et discoueniunt. Tu igitur aduerte quod ista tria conueniunt in hoc quod sunt circa uerum, sed differenter. Nam scientia & intellectus sunt semper circa uerum. Opinio autem est circa uerum non infallibiliter sed non repugnater. Licet enim contingat ipsam esse falsam, amen non repugnat ipsam esse ueram. Unde opinio ut opinio abstrahit à ueritate & à falsitate. Itē differunt quia scientia & intellectus sunt circa necessaria, opinio autem circa contingētia quæ possunt aliter se habere. Deinde in scientia fit resolutio usque ad immediatam necessariam in opinione autem usque ad immediatam solū probabilia, quæ uera uidentur aut omnibus aut pluribus, non tamē sunt necessaria, possunt enim esse falsa, ut quod omnis mater diligit filium suum. Inuētæ sunt enim matres occidentes filios: ut Medea.

Quod autem opinio sit circa contingētia, declarat Aristoteles, primo ex eo quod primo aspectu apparet & est in proprio. Nam habitus & obiectum proportionatur, sed opinio que est habitus dicit quid incertum & dubium, ergo est circa incerta & dubia, hæc autem sunt contingētia probabilia aliter se habere, ergo opinio est circa huiusmodi contingētia, secundo quia nullus

reputat se opinari, sed firmiter scire, quando de aliquo obiecto existimat quod non potest aliter esse, nec aliter se habere, ergo manifestum est opinionem proprie dictam esse circa contingentia, scientia uero circa necessaria.

Quarto declarandum est si de eadem re, uel de eodem obiecto puta de eternitate mundi potest haberi scientia & opinio. Tu igitur aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum per quatuor conclusiones resoluit propositum.

Prima est. Scientia & opinio non possunt esse de eodem obiecto simpliciter. Probatur sic. Sicut se habent opinio uera & opinio falsa, sic scientia & opinio ex conuenienti similitudine. Sed de eodem obiecto simpliciter non potest simul haberi opinio uera & opinio falsa, ergo nec scientia & opinio. Maior patet, quoniam sicut opinio uera & falsa opponuntur sic scientia & opinio, est enim scientia cognitio certa, opinio autem est cognitio dubia & incerta ut docuimus supra. Minor autem sic probatur. Sicut si significatum propositionis uere esset significatum propositionis falsae, propositio uera esset propositio falsa, ita si de eodem obiecto simpliciter: id est ut stat sub una consideratione, & una ratione formali esset opinio & falsa, opinio uera esset opinio falsa, quod est impossibile, quoniam implicat contradictionem, ergo de eodem obiecto simpliciter non potest haberi simul opinio uera & opinio falsa, ex consequenti de eodem non potest haberi simul scientia & opinio. Praeterea declarabitur tibi in secundo de anima quod habitus & actus diuersarum rationum, accipiunt distinctionem a distinctis obiectis formalibus, cum igitur scientia & opinio, scire & opinari, sint habitus & actus diuersarum rationum, non stat distinctio inter eas si de eodem obiecto simpliciter: id est secundum eandem rationem formalem rationem haberi scientia & opinio. Propterea dicit Aristoteles in primo posteriorum quod eiusdem opinio & scientia non omnino est,

Secunda est. Scientia & opinio possunt esse de eodem obiecto quodammodo. i. materialiter & non formaliter sumpto. Sumi

TRACTATUS VNDECIMVS.

tur aut materialiter quando consideratur ut res; puta diameter ut diameter. Sumitur uero formaliter quando consideratur ut stat sub tali uel tali predicato, & hac distinctio coincidit cum illa, qua dicitur quod obiectum scientiae & opinionis potest sumi incomplexum, & hoc est sumere materialiter puta homo, linea, triangulus. Et potest sumi complexum, & hoc est sumere formaliter, puta diameter: ut commensurabilis: homo ut corruptibilis, mundus ut perpetuus.

Stante hac declaratione, probatur sic conclusio. De eodem obiecto materialiter sumpto, habetur uera, & falsa opinio, ergo de eodem potest haberi scientia & opinio. Patet consequentia ex similitudine qua declarauimus in conclusione praecedenti. Antecedens autem probatur. Nam de diametro potest quis opinari quod est incommensurabilis costae: & haec est uera opinio, quia sic est, ut opinatur, & de diametro potest alius opinari, quod est commensurabilis costae, & haec est falsa opinio, quia aliter est quam opinatur, ergo de eodem est uera & falsa opinio, quia de diametro dum modo non consideretur sub eodem predicamento, sed sub diuersis complexis, quorum unum est hoc. Diameter est commensurabilis, alterum est hoc. Diameter est incommensurabilis. Eodem modo dicendum est quod de eodem materialiter sumpto secundum diuersam rationem potest haberi scientia & opinio. Nam si quis existimet hominem ita esse animal rationale quod non potest aliter esse, habet scientiam huius complexi, homo est animal rationale. Si autem alius existimet et hominem ita esse animal rationale, quod potest aliter esse, habet opinionem de eodem complexo. Constat autem quod existimare non posse aliter esse, & existimare posse aliter esse, sunt distinctae & oppositae rationes formales. Patet igitur quomodo de eodem obiecto sumpto incomplexum potest esse scientia & opinio per respectum ad diuersa predicata. Et si sumatur complexum, etiam respectu eiusdem predicati, sed secundum diuersam rationem formalem. Et in utroque sensu uerum est debere quod de eodem obiecto materialiter & non formaliter sumpto potest esse scientia & opinio.

Tertia conclusio est. Impossibile est eundem hominem puta sortem pro eodem tempore habere scientiam & opinionem de eodem obiecto
formas

formaliter sumpto. i. secundū idē pdicatū, & secundū eadē rationē, probatur. Si sortes scit triāgulū habere tres æquales duobus rektis, tenet p certo nō posse aliter esse, & si pro eodē tēpore opinatur idē, nō tenet pro certo sic esse, quia nō stat opinio cū totali certitudine, cū sit cōtra diffinitionē opinionis pprie sumptæ, ergo in eodem intellectu stant simul cōtradictoria de eadē cōclusionē. s. omnimoda certitudo, & nō omni moda certitudo, hoc aut est cōtra principiū primū, quod est hoc. Impossibile est idē simul esse, & nō esse: ergo cōclusio vera. Dixi pro eodē tēpore: quoniam pro diuerso tēpore, id nō in cōuenit. Possibile est enim quod sortes addiscēs opinetur triāgulū habere tres, nō ratione ductus, sed quia assentit Euclidā sic dicēti. Quādo aut geometriā, iā didicit ita quod sciat demonstrare triāgulū habere tres æquales duobus rektis, tūc de eadē cōclusionē habebat sciam, de qua prius habebat solū opinionē

Quarta cōclusio est, possibile est distinctos homines puta sortē, & Platonē de eodē obiecto respectu eiusdē pdicati, puta de hoc cōplexo. Triangulus habet tres æquales duobus rektis, pro eodē tēpore habere scientiā, & opinionem probatur. Stat quod Sortes habeat de illa cōclusionē rationes necessarias, utpote iā factus geometra, scit eā demonstrare. Stat qd pro eodē tēpore Plato incipiat addiscere geometriā, & existimet eadē cōclusionē esse uerā. Nā quia sciat eā demonstrare, sed quia audit eā esse famosam apud geometras: ergo de eadē cōclusionē pro eodē tēpore sortes habet sciam, & Plato opinionē. Cōstat igitur tibi: quomodo de eodē obiecto habetur scientia & opinio, & quomodo non.

Hæc igitur dicta sunt de distinctione scientiæ ab opinione, & intellectu. De distinctione aut habitū intellectualiū cōpleta: quomodo. s. distinguatur in rationē. i. opinionē & scientiā, & intellectu, & artē, & prudentiā, & sapiētiā, Aristoteles p̄trāsit dicēs qd p̄æ quidē. s. scientia, intellectus, opinio, & sapientia sunt pblicæ cōsiderationis. Spectāt enim ad Librū de anima, ubi agitur de intellectu. Illa uero. s. ars, & prudentia spectāt ad ethicā. Vnde Aristoteles in libro sexto Ethicorum

TRACTATUS VNDECIMVS

corum pertractat de eis diffuse, & nos de his omnibus considerationē fecimus resolutam in epistomatibus nostris super ethicam in libro sexto, ut uidere poteris. Vbi peregrinus de partibus prudentiæ, & quoniam solertia spectat ad prudentiam, sicut & eustochia, de qua Aristoteles uix uertum fecit in sexto ethicorum: ideo ne ignota tibi remaneat, diffinit eam in sine primi libri posteriorum, & declarat multiplici exemplo. Diffinit autem sic. Solertia est subtilitas quedam in non prospecto tempore medii. Et intendit quod solertia est uirtus inuētiua medii ad cōclusionē in tēpore, in pceptibili. i. statim. Vnde in sexto ethicorū diffiniuimus eam quod est idoneitas cito inueniēdi mediū, & secundū Aristotelē ille est maxime solers: quando cito cognouit causas medias, & scit expedire reducere in ultimas. Quod declarat Aristoteles triplici exēplo. Primū est hoc. Si quis uidet lunā splendēre semper uersus solē, statim intelligit quod hoc est quia recipit lumē à sole, hic dicitur solers solertia speculatiua, secundū est hoc. Si quis uidet pauperē, & diuitē litigantes simul, & statim intelligit quod hoc est quia diues pauperi pecuniam accommodauit, dicitur solers practicæ, tertiu est. Si quis uidet duos ante inimicos, & nunc factos amicos, & statim intelligit quod hoc est quia tali, uel talis pacificauit eos, uel quia concorditer conuenerūt ut persequantur, & confundant alium, dicitur solers practicæ. Constat igitur tibi, quid solertia sit, & solers.

Sed aduerte quod sicut est duplex iustitia, & tēperātia. s. naturalis, & acquisita. Naturalis quidē est qua quis à natiuitate inclinatur ad opera iusta, & tēperāte uiuendū, acquisita autē est qua quis ex frequētatis actibus, & lōgo exercitio efficitur iustus, & tēperatus, sic duplex est solertia s. naturalis, & acquisita, naturalis quidē est ingenii subtilitas innata sequēs animā intellectuā dum corpori infunditur, qua idoneus est homo, ad subito inueniēdum mediū p aliqua cōclusionē deducendā practica quam speculatiua, & hic dicitur naturaliter propius ad speculandum, uel prudenter negociandum, cui opponitur tarditas, & cibus ingenio ex sui genitura. Acquisita

fit aut est proptitudo ingenii causata lōgo exercitio practico
 co uel speculatio ad inueniēdū cito media opportuna, prout
 occurrit. Hęc solertiā habēt ueterani milites, & experti me-
 dici, & exercitati gubernatores reipub. Hęc de presenti capi-
 te dicta sint.

Cap. terciodecimo de medio demonstratio-
 nis potissimæ.

IN hoc cap. inuestigādū est de medio demonstratiōis potiss-
 sine, & hic cōplebimus consideratiōē nostrā p nouitiis
 de syllogismo demonstratiuo relinquētes difficiliora lectu-
 ra libri posteriorū pro adultis. Tu igitur aduerte q̄ in doctri-
 na Aristotelis unū clarū est. s. diffinitioē esse mediū. Nam
 quia demonstratur passio de subiecto ut risibile de homine, &
 demonstratio potissima est. per causam, illud erit mediū quod
 est causa concludēdi passionem inesse subiecto. Hoc autē est
 diffinitio. Nam quia homo est animal rationale, ideo est risibi-
 lis. Vtrum autem hoc medium sit diffinitio subiecti tantum,
 uel passionis tantum, uel aggregatū ex utraq, uel utraq, quod
 dam ordine: non uidetur clarum apud Aristotelem, & ideo
 hinc pcesserūt uariæ expositorū sententię, inter quos est Lyn-
 coniensis, & Egidius, & b. Tho, quorū sentētias hic recitabi-
 mus sed determinabimus secundum mentem b. Tho.

Lincouiensis tenuit medium in demonstratiōe potiss-
 ma esse diffinitionem subiecti, & non passionis, quod uide-
 tur esse de mente Aristotelis in prologo primo de anima,
 ubi inquit quod ipsum quod quid est. Principium est om-
 nis demonstratiōis, & quod diffinitionis per quas non ap-
 paret causa accidentium: scilicet propriorum subiecti sunt
 dialecticę & uarię, & in quarto physicorum dicit Aristote-
 les quod tunc pulcherrime unumquodcunq, diffinitum est, cū
 ex illa diffinitione apparet causa accidentium in subiecto, in-
 tendit ergo Aristoteles, quod diffinitio subiecti dicat causam
 propter quā tale accidens proprium conuenit tali subiecto,
 puta risibile homini, habere tres triangulos. Sed illud propter
 quod inest proprium subiecto est. medium in demonstratiō-

TRACTATUS VNDECIMVS.

ne, ergo diffinitio subiecti est huiusmodi mediū. Et cōfirmatur quia dicit Aristoteles in secūdo posteriorū q̄ mediū in demonstracione dicit quid, et ppter, quid, et hoc cōpetit diffinitio nī subiecti. Nā eadē diffinitio dicit quid respectu subiecti. Si enim interrogatur quid est homo, respōdetur q̄ est animal rationale, si autē q̄ritur ppter quid homo est risibilis, respōdetur quia est rationalis, & ut sic dicit propter quid respectu passionis. Hec fuit sentētia lynconiēsis, q̄ ut uera defendetur infra pro quāto tenet diffinitionē subiecti esse mediū in demonstracione potissima. Pro quāto autē excludit diffinitionē passionis nō sustinebitur: quoniā id repugnat doctrinæ Aristotelis, ut tibi declabraitur p̄cipue in doctrinis mathematicis.

Egidius autē in secundo posteriorū tenet absolute cōtra lynconiēsem, ponēs hanc conclusionē. Diffinitio passionis, & nō subiecti est mediū in demonstracione potissima, quā sic probat. Sciētia mathematica sunt in primo gradu certitudinis secūdū cōmētatorē in secūdo mathematice: sed ille nō demonstrāt cōclusiones suas p̄ diffinitionē subiecti, sed passionis, ergo nō diffinitio subiecti, sed passionis est mediū in demonstracione potissima, mi. pbatur. Nā geometra probās triāgulū habere tres æquales duobus rectis, nō assumit diffinitionē subiecti, sed p̄dicati sic demonstrās. Oīs figura habēs angulū extrinsecū æquale duobus intrinsecis sibi oppositis, habet tres æquales duobus rectis, sed triāgulus est talis figura ergo &c. ergo cōstat q̄ apud mathematicū diffinitio passionis est mediū in demonstracione potissima. Sed aduerte quod Aristoteles in secūdo posteriorū nō solū in mathematicis, sed etiā in phisicis manifestat passionē d̄ demonstrari de subiecto p̄ diffinitionē passionis, et nō subiecti. Dicit. n. q̄ si q̄ratur propter qd luna eclipsatur, respōdetur q̄ ppter interpositionē terræ inter solē & lunā, hæc autē est diffinitio eclipsis q̄ est passio in luna. Itē si q̄ratur ppter quid inter uocē acutā, et granē inuenitur cōsonantia: respōdetur, quia inter eas datur proportio numeralis. hæc autem est diffinitio consonantiæ.

• Cū igitur Aristoteles tū in mathematicis quā in phisicis

cis siue in scientiis medijs quales sunt astrologia & musica, exempli fiet de diffinitione passionis, & nō subiecti, signū eū dēs est: q̄ eius mēs fuit diffinitionē passionis, & nō subiecti et se mediū in demōstratione potissima.

B. Thomas in secūdo posteriorū, lcc. prima, tenet quod nō sola diffinitio passionis, nec sola diffinitio subiecti, sed utraq; est mediū sufficiens in demōstratione potissima. Hāc igitur op̄inionē ut ueriorē declarabimus & sustinebimus.

Pro eius declaratione aduerte q̄ hęc opinio potest habere duplicē sensum. Primus q̄ utraq; diffinitio non s. distincta: sed ut quid aggregatū ex utraq; sit mediū. V. G. Mediu ad demōstrādū risibile de homine, si hoc totū. Animal rationale aptū natū ridere, cuius quidē pars prima est diffinitio hominis, pars autē secūda est diffinitio risibilis. Sūt igitur aliqui dicētes hoc totū esse uere mediū, & hāc esse mētē Aristotelis & B. Tho. Quod probāt sic. Illud est uere mediū in demōstratione potissima, quod est maxime immediatū, & maxime propriū. Sed tale est aggregatū ex diffinitione subiecti, & passionis, ergo & c. Ma. patet. Nā declaratū est supra q̄ demōstratio est ex propriis, & immediatis. Mi. autē sic probatur, tale aggregatū est, maxime immediatū subiecto, ratione diffinitionis subiecti, & est maxime propriū, ratione diffinitionis passionis. Quod si esset sola diffinitio subiecti, nō esset maxime propria passioni, & si esset sola diffinitio passionis, nō esset maxime immediata subiecto. Vt ergo seruetur maxima immediatio respectu subiecti, & maxima proprietate respectu passionis, oportet aggregatū ex utraq; diffinitione esse mediū.

Præterea, mediū in demōstratione potissima dicit quid & propter quid secūdū Aristotolē in secūdo posteriorū. Sed aggregatū ex utraq; diffinitione dicit quid de subiecto p̄ diffinitionē subiecti, & propter quid de passione propter diffinitionē passionis, ergo tale aggregatū rationabiliter est medium in demōstratione potissima.

Sed isti sic tenētes, deueniat à mētē Aristotelis. Nā docuimus supra q̄ secūdū q̄ aliqua diffinitio est principiō demōstrationis

TRACTATUS VNDECIMVS

strationis puta ea que datur p formam aut sine, aliqua est conclusio. Puta ea q̄ datur p materiã, hæc enim demonstratur p formale, sicut demonstrauit Aristoteles demonstratiõẽ esse ex ueris primis, & immediatis & c. quia est syllogismus faciens scire. Aliqua aut est tota demonstratiõẽ positionẽ differens, ut ea que aggregatur ex diffinitione subiecti, & passiõis, sicut ista Animal rationale aptum natum ridere, aut aggregata ex pluribus diffinitionibus subiecti, ut ista. Im est accensio sanguinis circa cor ex appetitu uindictæ. Modo arguitur sic. Quod est tota demonstratiõ, non est medium, neque principium demonstratiõis. Sed secundum Aristotelem diffinitio composita ex diffinitione subiecti, & passiõis est tota demonstratiõ positionẽ differens: ergo non est medium, nec principium demonstratiõis. Præterea, ad mentem Aristotelis in secundo posteriorũ mediũ in demonstratiõẽ potissima debet esse in diffinitione subiecti, et passiõis. Nõ est diffõ sed alicuius unius diffiniti. Sed diffõ aggregata ex diffinitione subiecti, & passiõis: nõ est diffinitio unius diffiniti: sed pluriũ ut patet, ergo & c. ex quo sequitur q̄ licet sit incoõueniens demonstrare aliquid p diffinitionẽ aggregatã ex diffinitionibus plurium diffinitorum, non tamen est inconueniens quando talis diffinitio est aggregata ex pluribus diffinitionibus eiusdẽ diffiniti. Verbi gratia hæc conclusio, homo est disciplina-bilis, & docibilis potest conuenienter sic demonstrari, omne animal rationale, compositum ex humano corpore, & anima intellectuã, est disciplinabile, & docibile, homo est tale animal, ergo & c. Error igitur sic sentientium hinc processit quod crediderunt iã conuenienter posse demonstrari aliquã passiõẽ de subiecto per diffinitionem aggregatam ex diffinitione subiecti & passiõis, sicut conuenienter demonstrari potest per diffinitionem aggregatam ex pluribus diffinitionibus subiecti, uel passiõis.

Relicta igitur hac opinione aduerte q̄ secundus sensus prædictæ positionis, talis est, medium demonstratiõis potissime est utraque diffinitio: scilicet subiecti, & passiõis non ut aggregata,

gregata, sed utriq; ut distincta, & quodū ordine. Pro cuius es
 uidētia aduerte, q̄ oportet primo demōstrare passiōē de sub
 iectō p̄ diffōnē passiōis. V. G. hęc cōclusio, hō est risibilis, pri
 mo sic demōstrāda est, oē aptū ridere est risibile, hō est aptus
 natus ridere, ergo hō ē risibilis. Sed hęc diffō passiōis nō suf
 ficit: quoniam utraq; præmissa in demōstratione potissima de
 bet esse vel reduci ad immediata. Constat autem quod in de
 monstracione præposita licet maior sit immediata: quoniam
 inter diffinitionem passiōis & passiōem nullum datur
 medium sicut, nec inter diffinitionem, & diffinitum, ta
 men minor non est immediata. quoniam inter subiectum, &
 diffinitionem passiōis cadit diffinitio subiecti. Vnde minor
 probanda est per diffinitionem subiecti hoc modo. Omne
 animal rationale est aptum natum ridere, homo est animal
 rationale, ergo homo est aptus natus ridere, & sic patet quo
 ordine tam diffinitio passiōis quam diffinitio subiecti, sint
 medium in demōstratione potissima, & quod hoc modo
 utraque præmissa sit immediata. Et hęc fuit mēs. Beati Tho
 mæ ut patet in secundo posteriorum lectio. prima, & est ad
 mētē Aristotelis cuius signum sumitur ex hoc quod in pri
 mo posteriorū tractātis de precognitionibus dixit quod oport
 tet p̄. cognoscere quod est non solum de passiōe: sed etiam
 de subiecto, quod non oporteret nisi passio concluderetur de
 subiecto per diffinitionem, deinde diffinitio passiōis conclu
 deretur de subiecto per diffinitionem subiecto. Quod manifest
 tatur sic, si nolo demōstrare hęc. Triangulus habet tres aqua
 les duobus reſiis, accipiam primo primum pro medio quod
 est figura habēs angulū extrinsecū equalē duobus intrinsecis
 sibi oppositis, & hoc est veluti diffō passiōis, q̄ rurſu demō
 strandū est p̄ diffinitionē subiecti. i. trianguli arguēdo sic. Ois fi
 gura recti linea tribus lineis cōtēta, habet angulū extrinsecū
 equalē duobus intrinsecis sibi oppositis. Sed triangulus est fi
 gura rectilinea & c. ergo & c. Hęc sentētia uidetur uerior, &
 magis sufficiens ut pot̄ media cōcor dans cum Lincomiēse, quo
 ad diffōnē subiecti. et cū Egiāso quo ad diffōnē passiōis. Dis
 scordat

TRACTATUS VNDECIMVS

Scerdat aut à lynconienſe in hac excluſiua. Tātū diffō ſubie
cti eſt mediū in demōſtratione potiffima, & ab Egidio diſcor
dat in hac excluſiua, ſolū diffō paſſionis eſt mediū &c. Hæc
de pñti cap. dicta ſunt, & hic terminatur trac. de ſyllogiſmo
demōſtratiuo, quē ordinanimus ut introductoriū pro nouiciis
ad eā, q̄ eſt apud Ariſto. doctrinā in libris poſteriorū. Erat mi
hi propoſitū poſt trac. de ſyllogiſmo demōſtratiuo, formare
trac. de ſyllogiſmo dialeſtico correſpōdentem libris topicorū.
Deinde tractatum de ſyllogiſmo ſophiſtico correſpōdentem
libris Elenchorū. Verū quia Petrus Hiſpanus duos trac. cla
re, & ſubtiliter diſpoſuit quorum primum tractatum
de locis nuncupauit, ſecundū autem tractatum de
fallaciis, quem etiam habemus editū à diuo

Thoma: ideo propoſitum mutauit, re
mittēs nouicios ad prædictos
autores. Laus Deo omni
potēti in ſempiter
na ſecula.

FINIS.

